

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK,

OF

BEKNOPTÉ LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN

MANNEN, DIE, VAN HET BEGIN DER WERELD TOT OP ONZEN
TIJD, ZICH DOOR VERNUFT, BEGAAFDHEDEN, DEUGDEN,
DVALINGEN OF MISDADEN HEBBEN BEROEMD OF BERUCHT
GEMAAKT; VOORAFGEGAAN DOOR EENE TIJDREKENKUNDIGE
VERHANDELING, OM DE VERSCHILLENDE ARTIKELEN,
IN HET WOORDENBOEK VERSPREID, TOT EEN
GESCHIEDKUNDIG GEHEEL TE MAKEN,

door den Abt

F. X. DE FELLER.

NAAR HET FRANSCH.

Meer een groot aantal nieuwe artikels verzijkt, en meer
dezelke vermeerderd, die eens meer onmiddellijke be-
trekking tot de Nederlanden hebben.

Convenientia cuique.

HORAT. ART. poet.

TIENDE DEEL.

TE 'SHERTOGENBOSCH,
BIJ J. J. ARKESTEYN.

1832.

GESCHIEDKUNDIG WOORDENBOEK.

F E R.

FERGUSON (JACOBUS), in 1710, in het graafschap *Bamf*, provincie *Buchan*, in *Schotland*, geboren, vond het sterrekundige rad uit, hetwelk eene soort van *astrolabium* is, zeer nuttig ter waarneming der maansverduisteringen. Hij begaf zich vervolgens naar *Londen*, en beschreef er de bewegingslijn der maan, welke de koninklijke maatschappij had voorgesteld; aan de oplossing dezer prijsvraag, had hij het lidmaatschap dier maatschappij, en eene jaarwedde van 50 ponden sterlings te danken. Hij overleed den 16 November 1776. Zijne werken zijn: 1.º *Verhandeling over de werktuigkunde*, 1770. — 2.º *Inleiding tot de electriciteit*, 1772. — 3.º *Inleiding tot de sterrekunde*. — 4.º *De sterrekunde verklaard, volgens de grondbeginselen van NEWTON*, 1770. — 5.º *Lessen over uitgezochte onderwerpen der*

werktuigkunde, waterweegkunde, waterleikunst, lucht- en gezigtkunde, 1776. — 6.º *Verhandeling over de vergezigtkunde*, 1775. Deze werken maken in *Engeland* veel opgang; er komen echter onder de bewijzen en daadzaken hypothetische denkbeelden voor, hetwelk dikwijls de zekerheid en bondigheid der gevolgtrekkingen, verdacht maakt.

† FERINO (PETRUS MARIA BARTHOLOMEUS, graaf), luitenant-generaal des Franschen legers, in 1747; in *Piémont* geboren, diende eerst in *Oostenrijk*, en kwam tot den rang van majoor bij het regiment der infanterie van BENDER. Om een onregt, verliet hij deze dienst, in 1789, en kwam te *Parijs*, alwaar een zijner broeders bankier was. Hij nam in *Frankrijk* den rang van brigade-generaal aan, en maakte in die hoedanigheid

met het leger van den *Rijn* de veldtogten mede van 1794 en 1795, waarbij hij zijne dapperheid zoo zeer onderscheidde, dat hij tot den rang van divisie-generaal verheven werd. Men had hem alstoen de herovering der liniën van *Weissemburg* en de opheffing der *blokade* van *Landau* te danken. In 1796 voerde hij, onder *DE-SAIX*, het bevel over de 1.^e divisie van het leger van *MOREAU*, dat te *Kehl* den *Rijn* overtrok, en het leger der kreitsen versloeg. Den 24 trok hij met de grootste onverschrokkenheid over de *Lech*, en ging voort met het overige van den veldtocht op de nuttigste wijze te dienen. Hij had het grootste aandeel aan den schoonen aftocht van den veldheer *MOREAU*. Op eenen aanmerkelijken afstand van het hoofdleger verwijderd, kwam hij, na acht en veertig dagen gemarcheerd en aanhoudend gevochten te hebben, weder bij hetzelfde, krijgsgevangenen medebrengende, en zonder een enkel stuk geschut verloren te hebben. Later aan de verdediging van het hoofd der brug van *Hunningen* gebruikt, onderscheidde hij zich voornamelijk, bij den uitval, dien hij in den nacht van den 28 op den 29 Januarij deed, in welken hij het vijandelijke geschut vernagelde, en een gedeelte zijner werken vernielde. In 1799 voerde hij

het bevel over de 17.^e militaire divisie, ging in 1803 tot de 3.^e over, en werd den 1 Februarij 1805 tot lid van den behoedenden senaat benoemd. Te gelijkertijd met den titel van groot-officier van het legioen van eer versierd, verkreeg hij vervolgens het senatorschap van *Florence*, en werd in 1807, tot gouverneur der stad en haven van *Antwerpen* benoemd, welken post hij tot aan den vrede van *Tilsit* behield. In October 1813 met de organisatie der nationale gardes van de Hollandsche Departementen belast, vestigde hij zijn hoofdkwartier te *Rotterdam*, en trok den 18 November met den prefect van het Dep.^t *Monden van de Maas* (*Baron DE STASSART*) naar *Gorinchem*. Hij kwam vervolgens zijne plaats bij den senaat weder innemen, in welken hij, tijdens de gebeurtenissen van den 31 Maart 1814 zitting had. Door den koning, in December van hetzelfde jaar, tot Franschman genaturaliseerd, is de graaf *FERINO*, den 28 Junij 1816, te *Parijs* overleden. Zich door lange en nuttige diensten, en meer nog door zijne belangeloosheid en regtschapenheid onderscheiden hebbende, werd hij vrij algemeen betreurd.

FERIOL. — Zie *PONT-DE-VESLE*.

* FERLET (De Abt EDMUS) te Nancy geboren; en studeerde aan die hoogeschool, alwaar hij hoogleeraar in de schoone letteren werd; zich naar Parijs begeven hebbende, verkreeg hij een domheerschap in de kerk van *Saint Louis du Louvre*; alwaar hij tweede secretaris was. De Fransche omwenteling deed hem dezen post verliezen, en hij bleef onbekend tot op het tijdstip van het Concordaat, in 1801, wanneer hij als secretaris hersteld werd. Hij is te Parijs den 24 November 1821, in den ouderdom van omtrent 70 jaren overleden. Men heeft van hem: 1.° *Sur le bien etc.* (Over den goeden en kwaden invloed, dien de omgang met vrouwen aan de letterkunde heeft toegebracht). Dit werk door de akademie van Nancy in 1772 bekroond, is achter eene Redvoering door den Heer DE SOLIGNAC in naam der akademie uitgesproken, gedrukt. 2.° *De l'abus etc.* (Over het misbruik der wijsbegeerte ten opzichte der letterkunde), 1773, in 8.vo — 3.° *Eloge etc.* (Lofrede van den ridder de SOLIGNAC, secretaris van het kabinet van wijlen den koning van Polen), Londen en Parijs, 1774 in 8.vo — 4.° *Oraison funèbre etc.* (Lijkrede van den Heer DE BEAUMONT, Aartsbisshop van Parijs), 1784,

in 8.vo — 5.° *Observations Littéraires* (Letter-, oordeel-, staat-aardrykskundige aanmerkingen op de geschiedenissen van *TACTIVS*, met den Latijnschen tekst, 1801, 2 dl. in 8.vo — 8.° *Réponse à un écrit etc.* (Antwoord op een naamloos geschrift getiteld *Raadgevingen aan de onpartijdige lezers*), 1801, 2 dl. in 8.vo. Deze raadgeving was eene hekeling zijner *Aanmerkingen* op welke FERLET meesterlijk antwoordde.

* FERLONI (SEVERINUS ANTONIUS), een kundige Italiaansche goestelijke, werd in 1740, in den *Kerkelijken Staat* geboren. De vergunning, welke hem was toegestaan, om de oudste handvesten der kerken van *Duitschland* en *Italië*, te raadplegen, verschaftte hem eene diepe kennis der kerkelijke geschiedenis en der kerktucht. Door zijne schrandtheid en begaafdheid voor den kansel, verwierf hij de achting en bescherming der Kardinalen. Zelfs Paus PIUS VI. vereerde hem met zijne welwillendheid... FERLONI was tot groot-prioor der Konstantijnsche orde benoemd. Na langdurige nasporingen en eenen dertigjarigen arbeid, stond hij op het punt om eene *Geschiedenis der veranderingen van de kerkelijke tucht* in het licht te

geven, die uit 30 deelen zou hebben bestaan. Toen Rome door de Fransche legerbenden werd overweldigd (1798), was de woning van FERLONI, zoo als vele andere ter prooije aan de Revolutionnaire nasporingen. Zijne handschriften werden weggenomen, verscheurd of verstrooid, en hij bleef zonder fortuin, met het verdriet van datgene verloren te hebben, wat hem zoo veel nachtwaken en werkzaamheden had gekost. Dit ongeluk was de doodslag zijner standvastigheid; en door zijne armoede al te buigzaam en gedienschtig geworden, voor de inzigten der Revolutionnaire dwingelanden, die Italië onder het juk wilden brengen, leende hij hun zijne pen, om hen behulpzaam te zijn, den geest des volks te onderwerpen, ten gunste hunner grondbeginselen, *Homeliën* zamenstellende, waarin hij teksten der H. Schrift aanvoerde. Toen BONAPARTE koning van Italië was geworden, werd FERLONI de Godgeleerde van den raad des onder-konings, en hij was het, welke die adressen zamenstelde, door eenige gedienschtige Bisschoppen aangenomen, en waarvan de Italiaansche en Fransche dagbladen in 1810 zulk een ophef maakten. Hij ging nog verder: met dezelfde bedoelingen, schreef hij een werk, ten titel voerende: *Dell'*

autorità della chiesa secondo la vera idea che ne ha dato l'antichità, onde conoscere l'abuso che se n'è fatto e la necessità di emendarlo, 3 dl.n, in 8.vo Dit meer dan stoute werk, in kerkelijke onderwerpen, kon, ondanks zijn verlangen, niet in het licht worden gegeven, en wel uit hoofde van de moedige weigering der *Censors*, die er hunne goedkeuring niet aan wilden geven. In weerwil zijner gehechtheid aan de zaak des overweldigders, kon FERLONI zijne fortuin niet verbeteren. Hij leefde in eenen aan de behoefte grenzenden staat, en plukte van zijne schuldige gedienschtigheid geene andere vrucht, dan het verlies eener achting, welke Hij door zijne talenten verworven had. Hij overleed te *Milane* den 23 October 1813.

FERMAT (PETRUS), raadsheer bij het parlement van *Toulouse*, werd in 1595 geboren; en overleed in 1665. Hij beoefende de rechtsgeleerdheid, de dicht- en wiskunde. DESCARTES, PASCAL, COBERVAL, HUYGENSEN CARCAVI stonden in vriendschapsbetrekking met hem. Men heeft van FERMAT *Aanmerkingen op DIOPHANTES*, en verscheidene *Brieven*, in de verzameling van die van DESCARTES. Zijne werken werden in 1679, te *Toulouse* in het licht gegeven, onder den

titel van *Opera mathematica*, 2 dl.ⁿ, in fol. De meetkunde heeft hem bijna even zoo veel te danken, als aan DESCARTES, ofschoon hij veel minder beroemd is. Zijne wijsheid is zijnen roem hinderlijk geweest; hij wist het heuzelachtige van eenen grooten naam zoo wel te waarden, dat hij vermeed, om er zich eenen te maken. Hij was niet alleen de hersteller der oude meetkunde, maar de voorlooper der nieuwere. Voor het overige was hij een even zoo regtschapen als verlicht overheidspersoon.

FERNAND. — Zie FERDINAND (KAREL).

FERNANDEZ VAN CORDOVA. Zie GONSALVO (FERNANDEZ).

FERNANDEZ (ANTONIUS), te *Coimbra* in 1552 geboren, ging onder de Jesuiten, werd Hoogleeraar der heilige schrift, te *Evora*, en wijdde zich vervolgens aan de Oost-Indische missien toe; in *Lissabon* teruggekeerd, predikte hij aldaar met veel vrucht, en overleed door den arbeid verteerd, en met verdiensten overladen, te *Coimbra*, den 14 Mei 1628. Men heeft van hem een *Commentarium op de gezigten van het Oude-Testament*, te *Lyon* gedrukt.

* FERNANDEZ (JOANNES),

een Portugesche reiziger, te *Coimbra* in 1418 geboren, behoorde tot den togt, welke de infant, don HENDRIK van *Portugal* uitrustte, om de ontdekkingen, langs de Afrikaansche kusten te vervolgen. Hij is de eerste Europeër, die in de binnenlanden van dat werelddeel heeft durven doordringen. Zijne landgenooten trokken, een groot voordeel, van zijne ontdekkingen. In 1448 deed hij met *Diego GUILHOMEN*, eene tweede reis ten noorden van kaap *Nun*. Terwijl hij aan land was gegaan, had een rukwind het schip ver van de kust gedreven, en de ongelukkige zeevaarder bleef alleen en zonder hulpmiddelen in een vreemd land; men weet niet, wat er van hem geworden is.

* FERNANDEZ (JUAN), een Spaansche stuurman, in 1536 te *Karthagena* geboren, deed verscheidene ontdekkingen; maar alles, wat zijne reizen betreft, is, door de zorg, welke Spanje in het werk stelde, om voor de overige Europesche mogendheden, de middelen verborgente houden, waardoor het zich het bezit van *Amerika* zou kunnen zien betwisten, met eenen sluijer bedekt. Hij baande zich eenen nieuwen weg, om van *Peru* naar *Chili* te kunnen komen, de zuiden-winden vermijdende, die den gewonen overtogt

langdurig en moeilijk maaken. Op eene zijner reizen, ontdekte hij in 1571 de eilanden, die zijnen naam dragen, en die later door verscheidene zeevaarders bezocht zijn, onder andere door DAMPIER en ANSON, die er goede beschrijvingen van geleverd hebben: het schijnt dat het grootste dezer eilanden hem werd afgestaan, en dat hij er eene volkplanting oprigtte; maar hij verliet hetzelfde weldra, er slechts eenige kweekelingen latende, die er zich verbazend vermenigvuldigden. Op eenen anderen togt, ontdekte hij in 1574, ten Noorden der eilanden *Fernandez*, die van *Sint-Felix* en *Sint-Ambrosius*. Door dezen goeden uitslag aangemoedigd, vertrok hij in 1576 van *Chili*, om nieuwe ontdekkingen te doen. Hij doorkruiste omtrent 40 graden naar het Westen en Zuid-Westen. Na eene maand voortgezeild te hebben, kreeg hij eene kust in het gezicht, die hij als een vast land beschouwde. De inboorlingen waren blank en welgemaakt. Zij onthaalden de Spanjaarden zeer wel, die door deze ontdekking verheugd; in *Chili* terugkwamen om er een belangrijker togt voor te bereiden. Maar FERNANDEZ, die het ontwerp, om onbekende reddenen had uitgesteld, overleed eenigen tijd daarna, en de zaak werd vergeten. Ver-

scheidene geleerde aardrijkskundigen zijn van gevoelen geweest, dat het door JUAN FERNANDEZ ontdekte land, onder de paralel van den 40.ⁿ zuidelijken graad was gelegen. JOANNES LODEWIK ARIAS spreekt met genoegzame bijzonderheden over deze ontdekking in zijne *Verhandeling om den Koning de bekeering aan te bevelen der inboorlingen van de nieuwontdekte eilanden, Valladolid, 1609*; in het Engelsch vertaald door DALRYMPLE, *Edimburg, 1773*. Hij leverde ook een uittreksel derzelve in zijne *Geschiedkundige Verzameling*, waarvan het werk, ten titel voerende: *Reizen in de Zuidzee door de Spanjaarden en Hollanders*, naar het Engelsch van DALRYMPLE, slechts een uittreksel is.

* FERNANDEZ (ANTONIUS), een Portugeesch Jesuit, te *Lissabon* in 1566 geboren. In 1602 uitgezonden, drong hij twee jaren later, onder de vermomming eens Armeniërs, in *Abyssinië* door. Hij hield zich dertig jaren in dat land op, en wist de achting en bescherming te verkrijgen van SOCINIOS of MELEC-SEG-NED, die in 1607 den troon beklommen was, en de Catholijke godsdienst omhelsd had. Deze vorst belastte FERNANDEZ met eene zending naar den koning van *Spanje*, PHILIPPUS IV. en naar Paus

PAULUS III. De moedige Jesuit verzocht, om vergezeld te mogen worden door FERRUCIUR-EGZY, een' in Ethiopië zeer aanzienlijk man, en vol ijver voor de Catholijke Godsdienst. Om den doortogt door de oproerige gewesten te vermijden, waarin zij zouden worden aangehouden en men zich van hunne lastbrieven zoude hebben meester gemaakt, waren zij verplicht, om den weg van Narea in te slaan, die de langste is, en langs dien weg te Melinda op den Indischen Oceaan te komen. FERNANDEZ en zijn reisgenoot vertrokken van Goïam, in de maand Maart 1613. Te Alaba aangekomen, werden zij, op bevel van den landsheer, een Mahometaansch vorst, in hechtenis genomen, en zonder de brieven en geschenken van den vorst der Abyssiniërs, zou hij hen hebben doen sterven. Eindelijk wilde hij hen wel in vrijheid stellen, doch op voorwaarde, dat zij terug zouden keeren. Zij zagen zich dus verplicht, om na een moeilijke reis van achttien maanden, waarin zij dikwerf gevaar hadden geloopt, hun leven te verliezen te Goïam terug te komen. Na den dood van Pater PAEZ, hoofd der missie, nam hij er eenigen tijd, de bedieningen van waar, maar nadat FADILLA, die SOCI-NIOS, in 1632 overleden, was opgevolgd, al de Catho-

lijke Priesters uit zijne staten had verdreven, kwam Pater FERNANDEZ te Goa terug, alwaar hij den 12 November 1642 overleed. Men kent van dien vader: 1.° in het Ethiopisch, eene *Verhandeling over de dwalingen der Ethiopiërs*, Goa, 1642, in 4.to met Ethiopische letters gedrukt, door URBANUS VIII. gezonden. — 2.° In dezelfde taal, eene *Overzetting* van het Roomsche rituaal, 1626 — 3.° In den amharischen tongval: *Onderrigting voor de Biechtvaders* en andere ascetische werken. — 4.° *Reize naar Gingiro, met FERRUCIUR-EGZY, afgezant, door den keizer van Ethiopië in 1613 gezonden, ondernomen, den moeilijken en gevaarlijken weg des reizigers, zijne gevangenschap, zijne bevrijding, benevens de beschrijving der koninkrijken Narea, Gingiro en Cambata, met belangrijke bijzonderheden, bevattende.* Deze reis komt voor in het 2.^e dl. eener *Verzameling* door VAN DER AA, in 1707, in het Nederduitsch, 2 dl.ⁿ in 12.mo, met eene zeer wel gegraveerde, doch niet zeer nauwkeurige kaart, in het licht gegeven. Dit verhaal beslaat in dezelve 22 bladz.ⁿ; hetzelfde is belangrijk, doch laat veel te wenschen over. MORERI schrijft aan FERNANDEZ, een ander werk in de Ethiopische taal toe, den

Schat des geloofs genaamd; in hetwelk hij een geschrift in dezelfde taal wederlegt, van eenen scheurzieken Ethiopiër, RAS-ATHANATE genaamd.

* FERNANDEZ (JOANNES PATRICIUS), een Jesuit en missionaris in *Paraguay*, was mede een Spanjaard. Hij heeft in het licht gegeven: *Geschiedkundig verslag der zending bij de natie Chiquitos genaamd*, Madrid, 1726, 1 dl. in 8.vo; dezelve is in het Hoogduitsch vertaald, *Weenen*, 1729, in 8.vo, en in het Latijn, *ibid*, 1733, in 4.to, en bevat de Geschiedenis des *Chiquitos* en die van eenige andere naburige natiën. Men vindt er geene andere bijzonderheden in dan die, welke betrekking hebben tot de missie. Pater JOANNES PATRICIUS maakte zich gereed, om er *Chaco* te gaan stichten, toen hij in 1772 overleed.

* FERNANDEZ THOMAS (MANOËL), te *Lissabon* in 1760 geboren; hij was een der werkzaamste agenten en de voornaamste bewerker der omwenteling van *Portugal* van den 26 Augustus 1820. Eene Portugesche levensbeschrijving, over de erkentenis sprekende, die de bewerkers van de wedergeboorte van *Portugal* verdienen, zegt: » Wij hebben

dezelve zonder twijfel aan onze doorluchtige herstellere te danken, die zich bij het vaderland zoo verdienstelijk hebben gemaakt; maar onder dezelve aan den eerste, die de groote acte te weeg bragt, welke aan het volk zijne wezenlijke oppermagt terug gaf, aan den doorluchtigen MANOËL FERNANDEZ THOMAS!" Don MANOËL was regter van *Porto* toen hij tot belooning voor zijne revolutionnaire werken, door het constituerend congres tot afgevaardigde bij de cortes benoemd werd, waarbij hij weldra als tweede voorzitter werkzaam was. Toen de constitutie was afgekondigd, stemde hij voor eene algemeene vergiffenis. Na gestemd te hebben, dat het congres den koning niet behoorde te gemoet te gaan, was hij lid van het gezantschap, dat zich aan boord begaf van het schip, hetwelk Z. M. van *Rio-Janéiro* in de haven van *Lissabon* had overgebracht. Hij verzette zich vervolgens tegen het willekeurige veto en vroegde, dat het koninklijk schortende veto zich niet op de artikels van de constitutie zouden toepassen, welke de koning moest aannemen of weigeren. Hij liet de inkomsten der kerkelijke gestichten aan de schuldeischers van den staat verpanden en bewerkte de wet op de vrijheid der drukpers voor

de misdaden tegen welke hij een *maximum*, van eene groote geldboete en eene tienjarige gevangenisstraf stemde. Tijdens de vernietiging der regtbank van geloofsonderzoek, verzocht hij, dat men voor eenige beweegreden zoude opgeven het licht der eeuw en deszelfs onbestaanbaarheid met een land van vrije mannen. Daar de Patriarch van *Lissabon* den eed aan de constitutie niet wilde doen, stemde hij er voor, dat hij gehoord en veroordeeld zoude worden en deed vervolgens het patriarchaat vernietigen. Hij ondersteunde het netelige ontwerp om de vijanden der constitutie van de bedieningen te verwijderen. Hij sprak ten voordeele van de aanstelling van gezworenen, waarvan de leden volgens hem door het volk moesten verkozen worden, en verklaarde hen voor nuttige regters in de godsdienstige aangelegenheden. Wij zullen andere voorstellen van dezen afgevaardigde stiltziggende voorbij gaan, die hij met al de dolzinnigheid van eenen *demagoog* op de tribune voordroeg, en in welke hij zich steeds als een der hevigste tegenstanders van den koning en van zijne doofluchtige familie openbaarde. Hij overleed te *Lissabon*, den 20 November 1822, zonder te vermoeden, dat het wanstallige reuzenbeeld, tot welks

oprigting hij zoo krachtadig had medegewerkt, wel dra geheel zoude instorten.

† FERNAN-NUNES (De graaf van) Grande van *Spanje* der eerste klasse, hertog van *Montelano* enz., te *Madrid* in 1778 geboren, onderscheidde zich reeds vroegtijdig aan het hof, door de openhartigheid van zijn karakter, weigerde, om voor de almagt van dan *Prins des vredes* (Zie *Godoy*) te bukken en verhieft zich met nadruk tegen de gevangenneming van den *Prins van Asturië*, aan wien hij zich naauw verbond, en dien hij uit al zijn vermogen van de reis naar *Bayonne* trachtte terug te houden. Vervolgens, ondanks zich zelve, zegt men, aan het hof van *JOZEF* verbonden, verklaarde de graaf FERNAN-NUNES, zich openlijk voor zijnen wettigen koning. Op bevel van *NAPOLEON* verbannen, omhelsde hij de partij der *Cortes van Cadix*, en, bij de herstelling der oude *dynastie*, achtte hij zich verplicht, uit verkleefdheid, welke hij zijnen meester toedroeg, om zich als een der hevigste vijanden dier zelfde *Cortes* te verklaren, die hij eerst met zoo veel vuur ondersteund had. Zijne getrouwheid werd in 1815 beloond door den titel van afgezant te *Londen*, en in 1817 met dien van gevolmagtigd minister te *Parijs*. Hij over-

leed in die hoofdstad in 1821.

FERNEL (JOANNES FRANCISCUS), te Clermont in Beauvaisis, in 1497 geboren. Pater DAIRE doet hem in 1485 te Mont-Didier geboren worden. Na verscheidene jaren aan de wijsbegeerte en wiskunde te hebben toegewijd, legde hij zich op de geneeskunde toe, die hij met het beste gevolg uitoefende. Men beweert, dat hij aan het hof van HENDRIK II., wiens eerste minister hij werd, wyl hij het geheim had uitgevonden, om CATHARINA DE MEDICIS, vruchtbaar te maken, zeer in aanzien stond. Deze vorstin deed hem aanmerkelijke geschenken. De bekwaame man overleed in 1558. Sedert GALENUS had niemand der nieuweren, over den aard en de oorzaak der ziekten, beter geschreven: zijne *Ziektekunde (Pathologie)* strekt er ten bewijze van. FERNEL zag dezelve bij zijn leven, in de openbare scholen voorlezen. Men heeft van hem verscheidene andere niet minder geachte werken; de voornaamste zijn: 1.° *Medecina universa*, Utrecht, 1656, in 4. to — 2.° *Medici antiqui graeci, qui de febris scripserunt*, Venetië, 1594, in fol. De *Latijnsche Artsen* over hetzelfde onderwerp, zijn in 1547 in fol. gedrukt. — 3.° *Consilia medicinalia*, Frankfurt, 1585, in 8. vo enz.

Deze beroemde verbeteraar der geneeskunde, was niet voor het menigvuldige gebruik der aderlatingen; en men prijst hem met regt, zich van de wijze van HEXELIUS te hebben verwijderd, die al te verkwistend was, met het bloed. Men vindt daarenboven in zijne werken, eene geleerde bespiegeling, van zeldzame daadzaken, zoo als die van eenen bezetene, die Grieksch en Latijn sprak, zonder deze beide talen ooit geleerd te hebben. Hetwelk ten bewijze verstrekt, zegt een schrijver, dat FERNEL niet met die wijsgeerige hardnekkigheid behebt was, veeleer besloten, om bewezene zaken te ontkennen, dan om de onmogelijkheid toe te stemmen van dezelve te verklaren, zonder tot godsdienstige waarheden zijne toevlugt te nemen." Met de verdienste van uitmuntenden geneesheer, vereenigde FERNEL, die van goeden schrijver. Hij sprak en schreef de Latijnsche taal met zoo vele zuiverheid, dat men hem dikwijls tegen de geleerde Ultramontanen overstelde, die ons het onbeschaafde Latijn onzer scholen verweten. Deze groote geneesheer, zegt een nieuwere schrijver, beschouwde deze taal als de eenige, welke aan zijn beroep paste, en zou het zoo wel in het stuk van wetenschap als in dat van zedeleer als eene godslastering heb-

bèn beschouwd, de geneeskunde in de volkstaal te willen behandelen. De invoering eener zoodanige nieuwheid, de vrucht der onkunde en van het bederf dezer eeuw had zich aan den geest der groote mannen niet aangeboden, welke ons in de loopbaan der menschelijke kundigheden zijn vooruit gegaan. Behalve de bedoelingen van betamelijkheid en zedelijkheid, welke eene oude en kuische taal alléén in staat is, om te verwezenlijken, verzetten zich de aard zelfs der geneeskunde, der zelve werkingen en doel tegen deze verandering. De nieuwere talen veranderen aanhoudend, de uitkomst der woorden en woordvoegingen is niet onherroepelijk bepaald. Er zouden verschrikkelijke dubbelzinnigheden, onbekende en kwalijk verklaarde bewoordingen ontstaan, die, in eene wetenschap van dezen aard zeer noodlottige gevolgen konden hebben. Hoe bekwaam een geneesheer ook wezen mogt, zou hij echter niet anders dan de boeren of burgers van zijn distrikt kunnen behandelen. Hij zou nutteloos voor de zieken zijn, wier taal hij niet begreep; in plaats, dat de algemeene taal, hem in staat stelt, hen alle te bedienen, ten minste diégene, welke dezelve evenzeer verstaan, of die eenen tolk voor de hulle vinden, het-

welk overal het geval is, waar men slechts een geestelijke of een' eenigzins geleerd man aantreft." De studie was de voornaamste, of, om zoo te spreken, eenigste hartstogt van FERNEL. [Zie hier de lijst van eenige zijner werken: 1.° *Monacospherium sive astrolabii genus; generalis horarii structura*, Parijs, 1526, in fol. — 2.° *De proportionibus libri duo*, 1528, in fol. — 3.° *Cosmotheoria libros duos complexa*, 1528, in fol. — 4.° *De naturali parte medicinae, libri septem*, 1542; in fol. — 5.° *De abditis rerum, causis, libri duo*, 1548. — 1552, in fol. 1560; Venetië, 1550, in 8. vo Dit werk is meer dan dertig malen herdrukt. — 6.° *Medicina*, Parijs, 1554; Lyon, 1564, Venetië, 1564, in 8. vo — 7.° *Thearapeutices universalis libri septem*, Lyon, 1571, in 8. vo, en 5 andere uitgaven; door DU TEIL in het Fransch vertaald, Parijs, 1648, in 8. vo enz.]

† FERNOW (KARL LONEWIJK), een der grondigsten den meesten smaak aan den dag leggende kunstkenmers en *Critici* onder de Duitschers, werd den 19 November 1763, te *Blumenhagen*, een dorpje in de nabijheid der Pommerische grenzen, geboren, alwaar zijn vader op een adellijk goed diende. De Heer van de plaats trok zich den

knaap aan, wiens aanleg zich weldra ontwikkelde. Twaalf jaren oud zijnde, kwam hij als schrijver bij eenen notaris, en werd vervolgens bij eenen arts en ijbe-reider als leerling geplaatst. Hier had hij het ongeluk, eenen jagersjongen met diens eigen geweer, onvoorzigtigerwijze dood te schieten. Door bemiddeling van den goeden apotheker bleef FERNOW, wel is waar, van een naauw gezet onderzoek vrij; doch eerst laat kon hij zijn hart eenigzins gerust stellen. Na zijne leerjaren, volbragt te hebben, begaf hij zich, om de wervers te ontgaan, naar *Lubek*, waar hij eene plaats vond, die hem tijd overliet, om aan zijne hoogere beschaving te arbeiden. Reeds vroeger had hem zijne neiging tot de teekenen dichtkunde getrokken. Hij ging voort in beide zijne krachten te oefenen, maakte kennis met CARSTENS (zie dat artikel) en verkreeg door den leerzamen omgang met denzelven, verhevener en juistere inzichten der kunst. Eindelijk liet hij de artsenijbereiding varen, om zich geheel en al aan zijne lievelingsneiging toetewijden. Van nu af leefde hij van het portretteren, en het onderwijs in het teekenen, oefende zich daarbij in de dichtkunde; maar zijne voortbrengselen in beide deze kunsten bewezen bij onder-

scheidene loffelijke eigenschappen, dat zijn beroep niet in de uitoefening derzelve bestond. Door eenen verijdelde minnehandel in *Weimar* gekomen, begaf FERNOW zich van hier naar *Jena*, alwaar hij in de leerrijke kennis geraakte van den beroemden REINHOLD, ten huize van wien hij BAGGESEN leerde kennen, die, voornemens zijnde, om eene reis naar *Zwitserland* en *Italië* te ondernemen, aan FERNOW voorstelde, hem derwaarts te vergezellen. Niets kon den leergierigen welkomer zijn. De reis werd spoedig besloten. Beide kwamen te *Berne* te zamen, doch naauwelijks hadden zij een klein gedeelte van *Italië* gezien, toen BAGGESEN om familiëzaken terug geroepen werd. FERNOW vond echter in den vrijheer HERBERT en den graaf BURGSTALL, twee begunstigers, die hem in staat stelden, om zich desnietteenstaande in 1794 naar *Rome* te begeven, en zich aldaar eenigen tijd optehouden. Verrukt door de hem omringende kunstgewrochten der oude wereldgebiedster, geleid door zijnen vaderlijken vriend CARSTENS, dien hij in *Rome* aantrof, en met wien hij eene woning betrok, begon hij de theorie en geschiedenis der kunst, alsmede de taal en de dichters van *Italië* te beoefenen. Zijne inzichten breidden zich

uit en werden naauwkeuriger, en toen hij zich van de ondersteuning zijner beschermers verstoken zag, hield hij voorlezingen. Met eene Romeinsche vrouw gehuwd, keerde hij in 1803, naar *Duitschland* terug, en werd buitengewoon hoogleeraar te *Jena*. Zijn niet zeer gunstige toestand aldaar, duurde tot in de lente van 1804, wanneer hij den, door den dood van JAGEMANN, openstaanden post. van bibliothecaris, bij de hertogin-weduwe AMALIA verkreeg, en naar *Weimar* trok. Deze post verschafte, wel is waar, geen toereikend bestaan, maar veel ledigen tijd, en zou FERNOW in staat hebben gesteld, ongestoord den schat zijner kennissen te bewerken; wanneer hij niet op de terugreize over de *Alpen*, door eene ziekte was overvallen, die hem, nadat hij in *Karlstad* en *Bieberstein*, genezing had gezocht, op den 4 December 1808, aan zijne vrienden ontrukte. FERNOW stierf aan een pilsadergezwel in eenen ouderdom van naauwelijks 45 jaren. Zijne rijke *Römischen Studiën*, Zürich, 1806 — 1808, 3 dl.ⁿ, zijne geleerde en keurige uitgave, der *Italiaansche Dichters*, Jena, 1807 — 1809, 12 dl.ⁿ en zijne *Italienische Sprachlehre*, tweede uitgave, *Tubingen*, 1815, 2 dl.ⁿ, zullen zijnen naam

X. DEEL.

vereeuwigen. Ook heeft men hem de geestrijke *Biographie* van zijnen vriend CARSTENS, en het begin der uitgave der werken van WINKELMANN te danken. Eene vriendin van den overledene, JOANNA SCHOPPENHAUER, heeft ons eene Levensschets van FERNOW geleverd.

FERONIA, Godin der bosschen, boomgaarden en vrijgelatenen, ontleende haren naam van de stad *Feronia*, aan den voet des bergs *Soracte*, thans *Sint-Silvester*, gelegen. Toen er eens brand ontstaan was in een bosch, alwaar zij eenen tempel had, lieten degene, die het standbeeld wilden wegnemen, toen zij ontdekten, dat het hout waarvan hetzelfde gemaakt was, weder groen werd, hetzelfde staan. Haar zoon HERILUS had drie zielen van haar ontvangen; hij werd niet te min door EVANDER gedood, maar men moest hem driemaal dooden, zoo als de overwinnaar zulks zelf in het achtste boek van den *Aeneis* verhaalt.

Et regem hac Herilum dextra
sub Tartare misi.
Nascenti cui tres animas FERONIA mater
(Horrendum dictu) dederat;
terna arma movenda,
Ter letho Sternendus erat.

FERRACINO (BARTHOLOMEÛS), in 1692 te *Solagna*, bij *Bassano* geboren, toonde

B

reeds in zijne teederste jeugd wat de natuur alleen vermag. Tot het houtzagershandwerk bestemd, vond hij, naauwelijks de kinderschoenen ontgroeid, eene zaag uit, die door middel des winds, op eene snelle en naauwkeurige wijze, eenen aanmerkelijken arbeid verrigtte. Hij vond vervolgens het middel uit, om wijnavaten zonder hoepels te vervaardigen, en bragt er in gereedheid, die sterker waren, dan degene, welke met hoepels voorzien zijn. Dit welgelukken breidde weldra den kring zijner uitvindingen uit. Hij werkte in het ijzer, en vervaardigde uurwerken, die, hoewel zeer eenvoudig, vele verschillende uitwerkselen te weeg bragten. Hij vond zelfs een zeer eenvoudig hydraulisch werktuig uit, door middel van hetwelke hij groote uitgetande raderen vervaardigde. Hetgene, wat de werktuigkundigen vooral deed verbaasd staan, was het hydraulische werktuig voor den *Procurator BELLEGNO* vervaardigd. Dit werktuig doet het water 35 voeten (landsmaat) stijgen, het is de schroef van *ARCHIMEDES*. Het is eindelijk aan dezen beroemden krijgswaereldkundige, dat de stad *Bassano*, de beroemde brug van *Brenta* te danken heeft, even zoo bewonderenswaardig door de stoutheid als door de hechtheid van derzelve bouwde.

Deze bekwame man is in 1777 overleden. De stad *Bassano* heeft te zijner eer een gedenkteeken opgericht. De markgraaf van *POLENI* zeide, dat hij over twee zaken verbaasd stond; de eerste was, dat telkens wanneer men aan *FERRACINO*, een werktuig voorstelde, hoe wel gemaakt hetzelfde ook wezen mogt, deze bekwame werktuigkundige, nogtans het middel vond, om hetzelfde te verbeteren en te vereenvoudigen de tweede, dat hij alle meesterstukken voortbragt, zonder te kunnen lezen. *FRANCISCUS MEMMO*, heeft het leven en de uitvindingen van dien werktuigkundige in het licht gegeven, *Venetie*, 1764, in 4.to.

FERRAND (JOANNES DE). — Zie *FERAULT*.

FERRAND (JACOBUS), geboortig van *Agen*, omtrent het begin der zeventiende eeuw, doctor in de geneeskunde, heeft nagelaten eene *Traité etc. (Verhandeling over de Liefde-Ziekte)*, in 8.vo, *Parijs*, 1623.

FERRAND (LODEWIJK), te *Toulon*, den 3 October 1645 geboren, was advokaat bij het parlement van *Parijs*, alwaar hij in 1699 overleed. Hij bezat eene vrij uitgebreide kennis der talen en der oudheid; maar deze kennis was eenigzins verward.

Hij overlaadt zijnen lezer met zonder keuze opeengestapelde aanhalingen; hij schrijft als een geleerde die enkel geleerd is, en die op dezelfde wijze redeneert. Men heeft van hem: 1.° Een zwaar *Latijnsch Commentarium op de Psalmen*, in 4. to 1683. — 2.° *Réflexions etc. (Overwegingen over de Christelijke Godsdienst)*, 1679, 2 dl.ⁿ, in 12. mo, die verscheidene belangrijke tijd- en geschiedkundige bijzonderheden, en eene verklaring bevatten der voorzeggingen van JAKOB en DANIEL over den MESSIAS. — 3.° Het *Latijnsche en Fransche Psalmboek*, 1686, in 12. mo — 4.° Eenige wederleggende schriften, onder welke men in den tijd onderscheidde: zijne *Traite etc. (Verhandeling over de Kerk tegen de Kettters en voornamelijk tegen de Calvinisten)*, Parijs, 1585, in 12. mo De Fransche geestelijkheid was over dit werk zoo zeer te vreden, dat zij de jaarwedde van acht honderd *livres*, welke zij hem, in 1680 had toegestaan, met twee honderd *livres* vermeerderde. — 5.° *Traité etc. (Verhandeling over de kennis van God)*, door eenen Benedictijnermonnik van *Saint-Bertin* in *Artois*, met aantekeningen in het licht gegeven, *Parijs*, 1706, in 12. mo — 6.° Een *Brief*, en eene *Verhandeling*, om den monniken-stand

van AUGUSTINUS te bewijzen: een gevoel, dat door de goede *Critici* niet wordt aangenomen.

FERRAND (ANTONIUS), raadsheer aan het hof der gemeenlandsmiddelen van *Parijs*, zijne geboorteplaats, overleden in 1719, in den ouderdom van 42 jaren, vervaardigde kleine Minnedichten. Hij wedijverde met ROUSSEAU in het punt dicht en *Madrigal*. Beide hadden eene wijze behooren te verachten, waarin weinig roem is te behalen, en waarin het welgelukken bijna altijd de maatstaf der schande is. De meeste der *Chansons* van FERRAND, gezamenlijk in 8. vo uitgegeven, zijn door COUPERIN op muziek voor het klavier gebragt.

FERRAND (JACOBUS PHILIPPUS), een Fransch schilder, de zoon van eenen geneesheer van LODEWIJK XIII., werd in 1653 te *Joigny*, in *Bourgondië*, geboren. Hij was kamerdienaar van LODEWIJK XIV. en lid der schilderakademie. Hij reisde door een gedeelte van *Europa*, en overleed te *Parijs* in 1732. FERRAND muntte uit in het brand-schilderwerk. Men heeft van hem eene belangrijke *Verhandeling* over dat onderwerp, te *Parijs*, in 1723, in 12. mo gedrukt. In dezelve treft men eene klei-

ne *Verhandeling over het Miniatuurschilderen* aan.

FERRAND (. . . .), een Fransch geneesheer en reiziger, in 1570 geboren, werd lijfarts van den Kan der Tartaren van *Crimea*, en vergezelde den zoon van dien vorst op eenen togt in *Circassia*. De slechte staat der Christenen van dat land trof hem op eene levendige wijze, en op eene reize, welke hij in 1706 naar *Konstantinopel* ondernam, bewoog hij de Jesuiten, welke zich in die hoofdstad bevonden, om eene missie in *Crimea* opterigten. Pater DUBON bewilligde, om hem te volgen, en stichtte een zendelingschap, dat met de meeste vrucht arbeidde. FERRAND bleef steeds aan het hof der Kans, alwaar hij tot aan zijnen dood, in 1720 voorgevallen, den grootsten invloed genoot. Hij heeft nagelaten: 1.º *Réponse etc.* (*Antwoord op eenige vragen, ten opzichte der Circassische Tartaren gedaan*). — 2.º *Voyage etc.* (*Reize van Crimea naar Circassië door het land der Nogaische Tartaren, in 1702 ondernomen*). Deze beide stukken zijn in het 10.e deel der Verzameling van Reizen naar het Noorden, en in het 3.^e deel der stichtelijke brieven, nieuwe uitgave, opgenomen. In deze beide werken legt FERRAND vele oordeelkundige, en eenen juiststen waarnemenden

geest aan den dag.

* FERRAND (MARIA LODEWIJK), divisie-generaal, commandeur van het legioen van eer, werd te *Besançon* den 12 October 1753 geboren. Na goede studiën volbragt te hebben, koos hij de loopbaan der wapenen, en maakte bij het corps van ROCHAMBEAU al de Amerikaansche veldtogten mede. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk* verbond hij zich in een dragonder-regiment, en werd secretaris van zijnen kolonel. In 1792 werd hij veldheer eener ruiterbende. Onder het schrikbewind in hechtenis genomen, werd hij in de gevangenis geworpen, en verliet dezelve niet voor den 9 *thermidor*. Hij maakte alstoen snelle vorderingen, en diende als brigade-generaal onder de legers van het Westen, der *Ardennes*, en van *Sambre en Maas*. Na den vrede van *Amiens* werd hij tot gouverneur van *Vallenciennes*, en eenigen tijd daarna tot bevelhebber van het Dep.^t *Pas-de-Calais* benoemd. Toen het bestuur zich in het bezit van *Sint-Domingo* (waarvan het Spaansche gedeelte door het verdrag der *Pireneën* aan *Frankrijk* was afgestaan) wilde stellen, werd FERRAND bestemd, om dien togt mede te maken. Toen er na den dood van den generaal LECCLERS, die het geheele ei-

land in vier maanden had onderworpen, op alle punten een opstand der Negers was losgebarsten, was de veldheer FERRAND er op bedacht, om het Fransche gedeelte tegen de muitelingen in veiligheid te stellen; maar de bezetting der Kaap door DESSALINES, noodzaakte hem, om zich naar *Santo-Domingo* te begeven; het bestuur van hetzelfde werd hem opgedragen. En toen DESSALINES in 1805, aan het hoofd van twee en twintig duizend Negers naderde, bood hij, door de inwoners ondersteund, eenen krachtdadigen tegenstand; en toen middelerwijl de hulpbenden, welke hij aan den admiraal MISSIESI gevraagd had, aangekomen waren, werd DESSALINES op alle punten geslagen, en genoodzaakt om het beleg op te breken. Van dien oogenblik af, genoot het Oostelijke gedeelte eene volmaakte rust, tot op het tijdstip, waarop men in *Amerika* het berigt ontving van den inval der Franschen in *Spanje* (1808); de landvoogd van *Porto-Rico*, gaf er FERRAND berigt van door eene oorlogsverklaring, terwijl het grootste gedeelte der volkplanters de Franschen met een kwaad oog begonnen te beschouwen, en zulks ondanks de weldaden, waarmee FERRAND hen overladden had. In de eerste dagen van October, barstte er te

Barahouda een opstand los. Om denzelven te gaan dempen, verliet FERRAND *Santo-Domingo*, en den 7 November ontmoette hij de muitelingen te *Palo-Himado*. Ofschoon hij slechts vijf honderd man bij zich had, en de vijanden viermalen zoo sterk waren, tastte hij hen echter onverschrokken aan. De strijd was lang en hardnekkig, doch eindelijk bezweken de Franschen voor de meerderheid, en, na wonderen van dapperheid te hebben verrigt, benam FERRAND, om niet in de handen der overwinnaars te vallen, zich op den 7 November 1808, door een pistoolschot het leven. Men vindt bijzonderheden over dezen veldheer en zijne krijgsverrigtingen, in een werk ten titel voerende: *Précis historique etc.* (*Beknopt Geschiedkundig begrip der gebeurtenissen van het eiland Sint-Domingo*), door GILBERT GUILLEMIN, *Parijs*, 1811, in 8.vo

* FERRAND DE LA CAUSADE (JOANNES HENDRIK BECAYS), divisie-generaal, den 16 September 1736 geboren, omhelsde nog zeer jong zijnde, het beroep der wapenen, en volbragt in het regiment van *Normandië*, waarin hij luitenant was, de veldtogten van 1747 en 1748, en diende met roem in den zevenjarigen oorlog. Zijne diensten

werden in 1767, door het kruis van den heiligen Lodewijk beloond. Toen de Fransche omwenteling losbarstte, was hij bevelvoerende majoor van *Valenciennes*; toen de inwoners dier stad hem het bevel over de nationale garde hadden opgedragen, was hij gelukkig genoeg, om de goede orde te handhaven. Tot den rang van veldmaarschalk verheven, begaf hij zich naar het leger van het Noorden, en voerde in den beroemden slag van *Jemappes* (6 November 1792) het bevel over den linker vleugel des legers. De uitslag dezer gedenkwaardige overwinning had men grootendeels te danken aan den moed en de bekwaamheid der krijgsverrigtingen van den veldheer FERRAND. Nadat zijn paard onder hem gedood was, handelde hij te voet aan het hoofd zijner *colonnes*. Na dezen slag tot divisie-generaal benoemd, werd hij met de verdediging van *Valenciennes* belast, alwaar hij weigerde, om de troepen van den opper-veldoverste DUMOURIER, bij de republikeinsche partij verdacht geworden, op te nemen. Maar het verbondene leger, uit 150,000 man bestaande, onder de bevelen van den prins van *Coburg*, den hertog van *York* en den veldheer FERRARI, kwam den 5. Mei de plaats aanvallen. Ofschoon slechts eene zwak-

ke bezetting hebbende, verdedigde de veldheer FERRAND zich op eene uitstekende wijze, en capituleerde eerst op den 28 Julij 1793, na vier bestormingen te hebben verduurd, en toen de stad drie opene bressen had, waarvan een enkele aan een front van veertig manschappen den doortogt aanbod. Ondanks deze schoone verdediging, was hij niet zoodra te *Parijs* aangekomen, of hij werd op bevel van ROBESPIERRE gevangen genomen, en verkreeg eerst negen maanden daarna, bij den val van dien *terrorist*, zijne vrijheid weder. Hij vraagde en verkreeg alstoen zijn ontslag. In 1802 benoemde hem de eerste consul tot prefekt van het Dept. der *Neder-Muas*; hij vervulde onderscheidene andere bedieningen, en overleed te *Planchette* bij *Parijs*, den 28 November 1805. Eenige maanden vóór zijnen dood, gaf hij in het licht; *Précis etc.* (*Beknopt verslag der verdediging van Valenciennes*), *Parijs*, 1805, in 8.vo

* FERRAND (de graaf ANTONIUS), minister van Staat, pair van *Frankrijk*, bevelhebber van de orde van den *H. Geest*, enz., werd in 1752 geboren. Hij was uit eene edele en oude familie, die zich, in de loopbaan der wapenen en die der balie, onderscheiden had. Vóór de omwenteling was de graaf

ANTONIUS raadsheer bij het parlement, alwaar hij zich, ofschoon nog jong, door zijne talenten, zijne welsprekendheid en zijne verbindtenissen aan de ware belangen van den troon en van het volk, deed opmerken. Hij gaf daarvan zoowel als van zijne edele vrijmoedigheid een bewijs, toen in 1787, LODEWIJK XVI., aan het parlement een bevelschrift aanbod, waarbij de trapsgewijze en gedurende vijf jaren' opvolgende leeningen bevolen werden. De beroemdste redenaars van de vergadering beproefden, om den koning van dit besluit terug te brengen; FERRAND behoorde tot dit getal; hij hield voor den koning eene zeer sierlijke redevoering in welke hij hem te binnen bragt, hetgeen er onder het vorige bestuur was voorgevallen, toen LODEWIJK XV. (in 1770) bij eene dergelijke gelegenheid, en tegen zijn eerste besluit, den raad van MICHAUD DE MONTBLIN aannam, eene raadgeving, die eenpariglijk door de vergadering was aangenomen. » Ik smeek u, Sire, vervolgde hij, u dit gelukkig voorbeeld te herinneren, en verwaardig u het gevoelen aantenemen, door de meerderheid van stemmen goedgekeurd. Ach! hoe zeer zou deze overeenstemming tusschen den vorst en het parlement, eerwaardig

voor de regeerders, voordeelig voor de openbare zaak zijn! Deze zitting moet in het bestuur over Majesteit, welligt zelfs in de geschiedenis, een tijdperk bepalen. Zij is door eene groote vrijheid van gevoelens gekenmerkt: maak, Sire, dat dezelve onder dezelfde voor teekens eindige. Deze nieuwe weldaad is het, die het meest toebrenge kan, om het algemeene krediet te verzekeren en om vertrouwen in te boezemen." Maar FERRAND werd niet gehoord, en de beraadslagingen werden door de zoogenaamde *bits de justice* geëindigd. De graaf ANTONIUS was in (1780) met de dochter van den president ROLLAND gehuwd, die (in 1793) onder de revolutionnaire bijl viel. Hij verklaarde zich in 1789 tegen de listige grondregels, welke de invoerders van nieuwigheden voortplantten, week in September van hetzelfde jaar uit; en *Frankrijk* in *Frankrijk* zelf niet meer kunnen de dienen, meende hij aan hetzelfde nuttig te worden, door zich aan den prins van CONDÉ te verbinden, die hem reeds sedert zijnen eersten veldtogt, in zijnen raad toeliet. Gedurende zijne uitwijking gaf hij verscheidene werken in het licht, waarin hij de regten van zijnen vorst verdedigde; bij den dood van LODEWIJK XVI., werd hij lid

van den raad van regentschap. Hij ontmoette te *Regensburg* (in 1795), Mevrouw DE BOMBELLES, die hem bijzonderheden mededeelde, over de rampzalige prinses Madame ELIZABETH, wier lofrede hij schreef. FERRAND kwam in 1801 in *Frankrijk* terug, bemoeide zich geenszins met staatszaken, en gaf zich aan letterkundige bezigheden over. Kort na zijne terugkomst, gaf hij het uitmuntend werk in het licht: *Over den geest der geschiedenis, of staat- en zedekundige Brieven van een' vader aan zijnen zoon*. Hij stelde er een grondbeginsel in vast, waardig, om in alle geesten geëet te worden, te weten: » *Dat niemand het regt heeft, om eene omwenteling te begeeren.* » Dit werk haalde hem van het toenmalige bestuur, vervolgingen op den hals; en meer bijzonder nog ter oorzaak van het *Gesprek van een' Viomandas*, in het welke er van een veldheer gehandeld wordt die eenen wettigen koning (CHILDERIC), op den troon herstelde. Het werk werd op bevel der politie verboden, maar het werd daarom, des te meer gezocht; en een enkel exemplaar werd tot twee *Louis d'or* betaald. Daar FERRAND, steeds bezig met zijne letterkundige werkzaamheden, vernomen had, dat de boekverkooper DESENNE, de handschriften

van de *Geschiedenis van Polen*, door RULHIÈRES bezat, stelde hij hem voor, om dezelve te vervolgen, en werkte er drie achtereenvolgende jaren aan. Hij stond op het punt, om dezelve in het licht te geven, toen hij eenen afschrikkenden hinderpaal in de hebzucht van het hoofd der politie voor den boekhandel (ESMENARD) vond, die aan de voordeelen van den druk, deel wilde hebben. De schrijver had nog andere onaangenaamheden, uit dit werk voortkomende, te verduren. Hij had er bijna den geheelen tekst van RULHIÈRES in behouden, er niets anders dan de dagteekeningen en tijdvakken in verbeterd, en het woord van *onbeschaafden*, waarvan de eerste schrijver zich, over de Russen sprekende, bediend had, wegge laten. Dit zelfde boek werd aan den Heer DAUNOU, die belast was, om hetzelfde te onderzoeken, voorgelegd; deze verzette zich tegen de verandering door FERRAND gedaan, van het woord *onbeschaafden*, beschuldigde hem van onbeschaafder te zijn, dan de Russen zelve. Tijdens de zaak van den generaal MÀLLET (in 1812), verspreidde men het gerucht, dat FERRAND benevens de Heeren MATHIEU DE MONTMORENCY en DE NOAILLES er in betrokken waren, maar deze vooronderstelling van allen grond ontbloot, had geene nadeelige gevolgen.

Na de vervallen-verklaring van BONAPARTE (den 31 Maart 1814), vereenigden zich verscheidene aanzienlijke koningsgezinden, bij den heer LEPELLETIER DE MORFONTAINE, oud overheidspersoon, om over de partij te beraadslagen, welke men moest kiezen, om nuttig te zijn aan de zaak der BOURBONS. FERRAND, die tot het getal behoorde, sprak met nadruk over de wettige vorsten en was van gevoelen, om toevlugt te nemen tot den Senaat, ten einde hen terug te roepen. De eenparige kretten van geen Senaat, den redenaar doende zwijgen, stelde deze voor, om zich dan tot den keizer ALEXANDER te wenden, die juist zijnen intrek in *Parijs* had gedaan. Men kwam overeen, om aan dezen vorst een gezantschap te zenden, ten einde hem te verzoeken, dat hij aan *Frankrijk* de doorluchtige afstammelingen van HENDRIK IV. teruggave. Het gezantschap, uit de Heeren LEPELLETIER, den Hertog LAROCHEFOUCAULT-DOUDEVILLE, CHATEAUBRIAND, LAFERTÉ-MEUN, FERRAND en SEMALLÉ bestaande, werd door den Heer VAN NESSELRODE, op eene eervolle wijze onthaald; die hetzelfde van de goede bedoelingen van den keizer van *Rusland* ten gunste van de familie der BOURBONS verzekerde. LOEWIK XVIII., op den troon zijner voorouders hersteld,

wilde den ijver en de getrouwheid van FERRAND beloonen; hij benoemde hem tot minister van Staat en algemeen bewindhebber der posterijen, in plaats van LAVALETTE, die afgezet werd. Besloten hebbende om aan *Frankrijk* een constitutioneel Charter te geven, riep de koning FERRAND dikwijls in zijn kabinet; terwijl zijne raadgevingen den vorst zeer nuttig waren. Om trent het einde van Julij tot lid der commissie verkozen, met het onderzoek belast der aanvragen, in vergoeding van overkochte goederen der nitgewekenen, bood hij er het ontwerp den 13 September daaropvolgende, in de kamer der afgevaardigden van aan, ontwikkelde er de beweegreden van, en het was bij deze gelegenheid dat, voor de eerstemaal, het woord van schadevergoeding werd uitgesproken. De minister FERRAND stelde dit grondbeginsel, te weten: Dat de koning, ofschoon hij ter handhaving des vredes, de verkooping der nationale goederen voor onherroepelijk verklaarde, echter datgene niet kon wettig en billijk maken, wat onwettig en willekeurig was, zoo besloot hij, dat zoodra de omstandigheden zulks zouden toelaten, er aan de uitgewekenen eene schadeloosstelling moest worden toegestaan. Hij eindigde zijne redevoering, zeggende: Het is thans ge-

noegzaam bekend, dat door zich van hun vaderland te verwijderen, zoo vele goede en getrouwe Franschen, nooit het oogmerk gehad hadden, om er zich van te verwijderen.... Het is ook wel bekend, dat de inboorlingen, zoowel als de uitgewekenen, al hunne wenschen tot eene gelukkige verandering bepaalden, toen zelfs, toen zij dezelve niet durfden hopen. Door eene opeenstapeling van ongelukken en wederwaardigheden bevonden zich allen op hetzelfde punt; alle waren er toe gekomen, deze eene rechte lijn volgende, zonder er ooit van af te wijken; de anderen, na meer of minder de revolutionnaire duizelingen gekend te hebben, in welke zij zich bevonden. Alle waren, in voornemen vereenigd, en het weldadige bevel des konings, geen verschil onder hen aannemende is niet dan de wettelijke verklaring, van eene reeds bestaande daadzaak geweest. De wet, die wij heden komen brengen, vloeit uit dit bevel voort; zij erkent een regt van eigendom, dat altijd bestond en zij bekrachtigt de herstelling van hetzelfde enz." De minister werd door den Heer BEDOCH hevig aangerand; maar MUTIN antwoordde (in het *Journal des Débats*) op de redevoering van dien afgevaardigde, op eene zegevierende wijze. De minister FERRAND

verkreeg de portefeuille der marine, gedurende de ziekte en na den dood van MALOUE; hij stond dezelve af aan den Heer BEUGNOT, tot dat ministerie beroepen. In de maand September bood hij aan den koning een ontwerp betrekkelijk den negerhandel, waarvan het voornaamste doel was, om dezen handel, tusschen de *Witte-Kaap* en de *Palm-Kaap* aan de kusten van *Afrika* te verbieden. Hij las ook (den 26 October) aan de kamer der afgevaardigden, een ontwerp van wet voor, betrekkelijk de schulden der volkplanters van *St. Domingo*, en stelde voor, om tot op het einde der zitting van 1815 het uitstel te verlengen dat het vorige bestuur hun had toegestaan. NAPOLÉON in de maand Maart van hetzelfde jaar te *Cannes* ontscheept zijnde, en zich naar *Parijs* gerigt hebbende, kwam de Heer LAVALETTE in den morgen van den 20 om zich van het beheer der posten in naam van den keizer meester te maken. FERRAND had den koning willen volgen, maar hij werd er in belet door de weigering van postpaarden, welke men hem deed: het schijnt echter, dat LAVALETTE hem een vrijgeleide toestond, met behulp van hetwelke FERRAND zich naar de *Vendée* begaf; maar zendelingen van BONAPARTE hadden reeds de verdeeling gestrooid tusschen de aan-

voerders; en de goede bedoelingen van FERRAND konden niet tot wezenlijkheid worden gebragt: zich naar *Orleans* begeeven hebbende, werd hij aldaar door de politie van FOUCHÉ ontdekt, die van zijne reis naar de *Vendée* niet onkundig was. Men beval hem, om *Frankrijk* te verlaten; doch hij verkreeg dat dit bevel uit hoofde van zijne zwakheid weder ingetrokken werd. Toen de slag van *Waterloo* de BOURBONS weder te *Parijs* had gebragt werd hij in zijne titels en posten hersteld, met uitzondering van dien van algemeen bewindhebber der posterijen, in plaats van welken hij den 19 Augustus tot graaf en pair van *Frankrijk* verheven, en, den 19 September daaropvolgende, in den geheimraad des konings toegelaten werd. Hij verscheen (den 20 November) als getuige in het proces van LA-VALETTE, en bragt het vrijgeleide te voorschijn, dat deze hem had gegeven. Door eed verplicht, om de waarheid te zeggen, toonde de graaf FERRAND, in deze zaak vele wijsheid en gematigdheid. Daar de kamer der pairs eene commissie benoemd had, om het ontwerp van wet over de herstelling der lijfstraffelijke gerechtshoven te onderzoeken, zoo gaf de graaf FERRAND er den 15 December verslag van, en schil-

derde met eene mannelijke welsprekendheid de pogingen en heimelijke kunstgrepen der oproerlingen. » Zij vreezen het wettige gezag, vervolgde hij, en zijn des te meer tegen hetzelfde verbitterd, daar zij het tegenwoordig eindelijk erkend en door geheel *Europa* uitgeroepen zien. . . . Het is meer dan ooit noodzakelijk om hun te bewijzen, dat de monarchie, de wettigheid en het charter voortaan drie onafscheidbare dingen zijn, wijl *Frankrijk* zijn koningschap, zijn charter, zijnen koning wil. . . . Slechts muitelingen kunnen eene daad, die op eene noodzakelijke wet steunt en die enkel ten oogmerk heeft, om te beletten, dat er geene *réaction* bestaat, als eene *réaction* doen voorkomen. Omdat het openbaar is, dat, indien de regering verzuimt, om te straffen, het volk zich haast, om zich te wreken; omdat alsdan deszelfs regtvaardige wraak, eene misdaad tegen den staat is, die zich moet verwijten zulks niet belet te hebben; want eindelijk, er hebben nooit meer dan twee middelen bestaan om de menschen te regeren, of eene kracht van gevoelen, die op de geesten werkt, of eene bedwingende of bestraffende magt, die op personen werkt. Het bestuur moet door deze magt datgene doen, wat het geweten der bestuurden niet

niet doet; dat is, dat het de volmaking van het geweten der volken is: zoo lang als hun geweten tot hen spreekt, behoeft het slechts te spreken om gehoorzaamd te worden. Zoodra het zwijgt, moet het dwangmiddelen gebruiken." De kracht dazer redeneringen, gegrond op eene diepe kunde der wetgeving, bragt een groot uitwerksel op de vergadering te weeg, die met eene groote meerderheid eene wet aannam, die, wel is waar, streng was, maar die de omstandigheden noodzakelijk maakten. Indien de getrouwheid en de diensten van den graaf FERRAND voor hem de aanzienlijke posten verdiend hadden, welke hij bekleedde, maakten zijne letterkundige talenten hem waardig om den 21 Maart 1816, tot lid van de Fransche akademie bevorderd te worden. Daar zijn edelmoe-dige vorst meende een zoo nuttig en getrouw onderdaan niet genoeg beloond te hebben, benoemde hij hem den 16 December daaropvolgend tot hoofd-officier-secretaris der orden van *St. Michiel* en van den *Heiligen Geest*; Omtrent dit tijdstip was de gezondheid van den graaf FERRAND buitengemeen wankelbaar, en hij had daarenboven het gezigt verloren. Hij ging echter den gewonen eed in het kabinet des konings afleggen; en ondanks

zijne smarten, is hij gestadig in de kamer der pairs tegenwoordig geweest, tot op zijnen dood, voorgevallen in Julij 1824. Hij was 72 jaren oud. Men heeft van hem de volgende werken: 1.° *Accord etc. (Overeenstemming der grondbeginselen en der wetten over de onwettige betrekkingen voor hooger geregt enz.)*; Parijs, 1816, in 8.vo — 2.° *Nullité etc. (Onwettigheid en onbepaalde magt van de gewaand-Nationale vergadering)*. December, 1789, in 8.vo — 3.° *Essai etc. (Proeve van een burger)*; Parijs 1789, in 8.vo — 4.° *Etat actuel etc. (Tegenwoordige staat van Frankrijk)*, Januarij, 1790. — 5.° *Adresse etc. (Verzoekschrift van eenen zeer werkzaam burger)*, Februarij, 1790. — 6.° *Douze lettres etc. (Twaalf Brieven van een' handelaar aan eenen landbouwer)*, Maart, April, Mei, 1790. — 7.° *Le dernier coup etc. (De genadeslag der ligue)*, October, 1790. — 8.° *Le rétablissement etc. (De herstelling van de monarchie)*, Julij, 1793. — 9.° *Considérations etc. (Bespiegelingen over de maatschappelijke omwenteling)*; Augustus, 1794. — 10.° *Essai etc. (Proeve van de geschiedenis, of staatkundige en zedelijke brieven van eenen vader aan zijnen zoon, over de wijze om de*

geschiedenis in het algemeen en voornamelijk de geschiedenis van Frankrijk te beoefenen), Parijs, 1809, 5.^e uitgave 4 dl.n in 8.vo, 1816. Dit werk is belangrijk door de wijsheid van het ontwerp, de orde der stoffen, de juiste en diepzinnige denkbeelden: het moest eindelijk, door de goede grondbeginselen, die het bevat, zijnen schrijver noodzakelijk de kwellingen van een willekeurig en onwettig bestuur op den hals halen. Men merkt er met leedwezen geschiedkundige onnaauwkeurigheden in op, hetwelk bewijst, of dat graaf FERRAND zich al te veel op zijn geheugen heeft verlaten, of dat hij met te veel overhaasting schreef. Het is bij gelegenheid van dit werk, dat de keizer van Rusland eenen ring van eene groote waarde aan den schrijver zond, vergezeld van eenen zeer vleijenden brief. Een ander werk van den graaf FERRAND, niet minder opmerkelijk dan het vorige, is dat, hetwelk den titel voert van 11.º *Théorie etc. (Bespiegeling der omwentelingen)*; Parijs, 1817, 4 dl.n in 8.vo Hij had in 1814 in het licht gegeven: — 12.º *Eloge etc. (Geschiedkundige Lofrede van Madame ELIZABETH)*, in 8.vo Men schrijft hem een treurspel toe *PHILOCTETA* genoemd (1786), in drie bedrijven, benevens drie

andere treurspelen, die niet gedrukt zijn geworden.

FERRANDUS (FULGENTIUS), diaken der kerk van *Karthago* in de zesde eeuw, leerling van den heiligen FULGENTIUS, was een der eersten, die zich tegen de veroordeeling der *drie Kapittels* verklaarden, en voornamelijk tegen die van den *Brief van Ibas*. Men heeft van hem eene *Beknopte verzameling der Canons*, eene *Vermaning aan den Graaf REGINUS, over de pligten van een Christelijk Veldheer*, en eenige andere stukken, welke de Jesuit CHIFFLET, te *Dijon*, in 1649, in 4.to liet drukken.

FERRARE. — Zie RENATUS van *Frankrijk* en ALFONSUS van *Este*.

FERRARI (BARTHOLOMEUS), FERRARIUS, een Milaneesch edelman, in 1497 geboren, stelde in 1533, gezamenlijk met ANTONIUS MARIA ZACHARIA en JACOBUS ANTONIUS MORIGIA, de orde der *Barnabiten* in, welke later in *Italië* en *Duitschland*, zóo nuttig zijn geworden. Hij overleed als overste dier congregatie, in 1544, eenen grooten roem van deugden nalatende.

FERRARI (FRANCISCUS BERNARDINUS), priester van de congregatie der oblaten, doc-

tor van *Milane*, alwaar hij in 1577 geboren werd, en in 1660 overleed. Op bevel van den kardinaal FREDERIK BORROMEUS, aartsbisschop dier stad, doorkruiste hij *Spanje* en *Italië*, om boeken en handschriften intezamen. Hij verzamelde eenen rijken oogst, en van dien oogenblik af, verkreeg de Ambrosiaansche bibliotheek, eenen naam in het letterkundige *Europa*. Men heeft hem verscheidene werken te danken, vol geleerdheid en belangrijke nasporingen. Hij schreef zuiver en met orde. De voornaamste zijn: 1.° *De ritu sacrarum ecclesiæ Catholicæ concionum*, *Milane*, 1620, in 4.to — JOANNES GEORGE GREVIUS heeft dit geleerde werk, over de oude gebruiken der kerk, ten opzichte der predikatiën, andermaal aan het publiek geleverd, *Utrecht*, 1692, in 4.to Sommige boekenkenners hebben beweerd, dat de opgang van dit boek, de afgunst des kardinaals verwekte, en dat hij alles in het werk stelde, wat hem mogelijk was, om hetzelfde te doen verbieden, wyl hij zag, dat zijne verhandeling, *De concionante episcopo*, welke hij te gelijkertijd in het licht gaf, door die van FERRARI verdrongen werd, doch deze bijzonderheid door het wijze en deugdzame gedrag des prelaats reeds wederlegd, is zulks nog daarenboven door

de daadzaken en dagteekeningen. Het werk van den aartsbisschop zag eerst het licht na zijnen dood in 1632, en twaalf jaren na de uitgave van dat van FERRARI, in 1620, in 4.to gedrukt. Dit werk was, alvorens herdrukt te worden, een der zeldzaamste Ambrosiaansche. De oorspronkelijke uitgave van 1620 wordt het meeste gezocht. — 2.° *Over de goedkeuringen en toejuichingen der Ouden*, een werk in zeven boeken verdeeld, en te *Milane* in 1627, in 4.to gedrukt. — 3.° *Verhandeling over de Begravenisplegtigheden der Christenen*.

FERRARI (JOANNES BAPTISTA), een Jesuit van *Sienna*, in 1580 geboren, en in 1655 overleden, gaf in 1622 onder den titel van *Nomenclator Syriacus*, een Syrisch Woordenboek in 4.to in het licht, zeer nuttig voor degenen, welke zich op de Oosterschē talen toeleggen. De schrijver heeft er zich voornamelijk op toegelegd, om de Syrische woorden des Bijbels te verklaren: een werk, waarin hij door geleerde Maroniter-moenniken geholpen werd. Nog heeft men van hem: *De malorum aureorum cultura*, *Rome*, 1646, in fol. en *De florum cultura*, *Rome*, 1633, in 4.to, en in het Italiaansch, *Rome*, 1638, in 4.to

FERRARI (OCTAVIANUS), een

Milanees, in 1518 geboren, onderwees de wijsbegeerte te *Padua*, en overleed in 1586 in zijne geboortestad, om zijne deugden en letterkundige verdiensten zeer betreurd. Men heeft hem te danken: 1.° *Clavis philosophiæ aristotelicæ*, 1606, in 8. vo — 2.° Eene geleerde verhandeling over den *Oorsprong der Romeinen*, in het Latijn, *Milane*, 1607, in 8. vo GREVIUS heeft dezelve opgenomen in het 1. e deel zijner Romeinsche oudheden, en er de noodige verbeteringen bijgevoegd. De stijl van FERRARI is zuiver en vrij sierlijk.

FERRARI (OCTAVIUS), werd, even als de voorgaande, te *Milane* in 1607 geboren, en stond niet minder in aching. LODEWIJK XIV., de koningin CHRISTINA, en de stad *Milane* gaven hem geschenken en jaarwedden. Hij verdiende dezelve door zijne kunde; de oude schrijvers was hij volkomen meester. Men heeft van hem verscheidene geleerde en zeldzame werken: 1.° *Over de Kleederdragen der Ouden en de Graflampen*, in het Latijn, in 4. to, *Padua*, 1685, (zie LICETI). — 2.° *De mimis et pantomimis*, 1714, in 8. vo — 3.° *Origines linguæ Italicæ*, in fol. 1676; een boek vol geleerdheid, doch, waarin hij de Itali-aansche taal al te zeer op-

vijzelt. — 4.° *Opuscula*, *Helinstadt*, 1710, in 8. vo Deze geleerde overleed in 1682. Hij was een man van eene zachte, opregte en bescheidene inborst, een vriend des vredes: ook noemde men hem den *bevrediger* en *verzoner*. Zijn stijl is sierlijk en gekuischt, doch zonder gemaaktheid; hij weet den toon van zijn onderwerp te treffen, met uitzondering, echter van eenige plaatsen, waarin hij wat al te zeer den toon der dichters nabootst. [FERRARI was hoogleeraar der welsprekendheid aan het Ambrosiaansch collegie, te *Padua*; en de stad *Milane* benoemde hem tot haren geschiedschrijver, met eene jaarwedde van 300 kroonen].

FERRARI (PHILIPPUS), een Serviter-religieus, te *Ovillo* in het *Milanesche* geboren, en in 1626 overleden, is bekend door eene *Plaatsbeschrijving van het Roomsche martyrologium*, en door een *Aardrijkskundig Woordenboek*, hetwelk de abt BAUGRAND in 1682, meer dan ter helft vermeerderd, deed herdrukken. Hij verbeterde de onnaauwkeurigheden van FERRARI niet, eh voegde er nieuwe bij, volgens het gebruik dier onkundige *Compilators*, die hunne zamenraapsels met de werken van anderen vereenigen.

FERRARI (GUIDO), een sier-

lijk en welsprekend schrijver dezer eeuw, te *Novara* in *Italië* in 1717 geboren, en in 1780 overleden, heeft zich eenen beroemden naam verworven, door verscheidene Latijnsche werken der eeuw van *AUGUSTUS* waardig. Hij maakte zich in den beginne bekend door zijne beknopte Geschiedenis de *Vita quinque imperatorum*, of *Gedenkschriften over het Leven van vijf Oostenrijksche veldheeren, die zich in den laatsten oorlog met Pruissen onderscheiden hebben*, Weenen, 1775, in 8. vo Degene, die door het beuzelachtige der eeuw, nog niet zoo ver gebragt zijn, dat zij de oude talen verachten, kunnen dit werk niet dan met vermaak lezen. Men vindt in hetzelfde, behalve de geschiedkundige verdienste, eenen verhaaltrant, die de naauwkeurigheid met de majesteit en den rijkdom der Romeinsche taal vereenigt. De vijf veldheeren, wier heldendaden door den schrijver verhaald worden, zijn *BROWN*, *DAUN*, *NADASTI*, *SERBELLONI* en *LAUDON*. Nog bezitten wij van dien geleerde, de *Heldendaden van Prins EUGENIUS van Savoije, in Hongarij, Italië en in Duitschland*, in het Latijn. Men heeft de verzameling zijner werken in het licht gegeven, *Lungano*, 1777. Zijn stijl heeft in het algemeen vele overeenkomst met

dien van *CORNELIUS NEPOS*; maar wanneer hij in eenige bijzonderheden treedt over de krijgsverrigtingen en de omwentelingen des oorlogs, is het minder die van *CORNELIUS NEPOS*, dan die van *JULIUS CAESAR*, en kan hij aan de beschrijvers van oorlogen waarlijk tot voorbeeld dienen. De beknopte levensbeschrijvingen der krijgshelden, wordt gevolgd door die van drie in de Italiaansche letterkunde beroemde mannen, namelijk van *JULIUS CAESAR BRUSATO*, *THOMAS CEVA* en *ANTONIUS LECCI*. Daarna volgen zeven *Latijnsche Verhandelingen*, onder welke men voornamelijk onderscheidt *De optimo patri-familias*. Er komen aanmerkingen in voor, die meer wijsheid en nut over de opvoeding der kinderen bevatten, dan men er in tien verhandelingen over dat onderwerp aantreft, een onderwerp, waarover men in deze laatste jaren zoo zeer geijverd heeft, en waarmede men nog niet nalaat, het publiek bezig te houden. De stijl van *FERRARI* verheft zich met de zaken, en neemt eene nieuwe vlugt, wanneer dezelve wordt aangewend, om groote gebeurtenissen te vieren. Dan wordt zijne proza welluidend, zijne volzinnen schakelen zich aan elkander, zijngang is deftiger en indrukverwekkender. Dit bespeurt men in den aanhef der rede,

waarin hij de beroemde zegpraal van *Kolin* viert. Nog komen er in deze verzameling pleitgedingen over verschillende onderwerpen voor, die min of meer belangrijk zijn; en het is in die, welke het minder zijn, en die voor den rijkdom en de sieraden der welsprekendheid niet geschikt schijnen, dat de kunst en de hulpmiddelen des schrijvers duidelijker in het oog vallen: Men kan echter niet ontkennen, dat sommige dezer stukken, weinig ontwikkeling, weinig kracht en somtijds eenige droogheid bezitten. Er komen ook daadzaken in voor, die met geene genoegzame nauwkeurigheid worden verhaald, en verhalen, waarin men tijdrekenkundige mislagen meent te bespeuren.

FERRARI. — Zie GIOLITO DE FERRARI (GABRIEL).

FERRARI. — Zie GALATEO.

FERRARIENSIS. — Zie SILVESTER (FRANCISCUS).

FERRARIUS (JOANNES PETRUS DE), een beroemd doctor in de regtsgeleerdheid, te *Pavia*, in de 14.^e eeuw geboren, vervaardigde reeds hoog bejaard zijnde, eene *Regtkunde*, 1544, in 8.vo, thans weinig bekend.

FERRE (VINCENTIUS), een

Dominikaner, geboortig van *Valentia*, in *Spanje*, onderwees met roem de godgeleerdheid te *Burgos* en te *Rome*, vervolgens te *Salamanca*, alwaar hij in 1683 overleed. Men heeft van hem *Commentariën*, die in *Spanje* op prijs worden gesteld, over het kort begrip van den heiligen THOMAS, 8 dl.ⁿ in fol. Hij lost alle moeijelijkheden met vele nauwkeurigheid en juistheid op.

FERREIN (ANTONIUS), in 1693 te *Fresquepêche*, in het F.^r Dep.^t *Lot-et-Garonne*, uit eene oude familie geboren, was geneesheer te *Montpellier*. Hij is lid geweest der akademie van wetenschappen, en hoogleeraar in de geneeskunde bij het koninklijke collegie. Zijne *Lessen over de Geneeskunde*, en die over de *materia medica*, na zijnen dood, door ARNAULT DE NOBLEVILLE, elk in 3 dl.ⁿ in 12.mo in het licht gegeven, bewijzen, dat hij de geneeskunde wel beoefend had. Hij oefende dezelve met roem uit, tot aan zijnen dood, te *Parijs*, den 28^{en} Februarij 1769, voorgevallen.

FERREIRA (ANTONIUS), te *Lissabon* den 6 November 1626 geboren, gaf in die stad, in 1670, eene *Heelkundige Verhandeling* in het licht, die op prijs gesteld,

en verscheidene malen in fol. herdrukt werd. De schrijver was heelmeester der kamer des konings van *Portugal*. Hij overleed in 1679.

* FERREIRA (ANTONIUS), een der classieke dichters van *Portugal*, werd te *Lisabon* in 1528 geboren. Zijne *Werken* zijn niet zeer uitgebreid. Er bestaat van hem: 1.° *Poemas lusitanos*, *Lissabon*, 1598. — 2.° *Blijspelen*, in 1622 met die van SA DE MIRANDA gedrukt. Dezelve zijn in 1771 herdrukt. FERREIRA heeft zich beijverd, om door gelukkige navolgingen en behendige diefstallen de taal te verrijken, en, indien men er CAMOENS van uitzondert, is hij onder alle Portugesche dichters, diegene, welke het meeste woorden geschapen, en aan de dichterlijke taal de meeste nieuwe vormen en uitdrukkingen gegeven heeft. Een vroege dood ontrukte hem den 28 April 1569 aan de letteren.

* FERREIRA (CHRISTOFFEL), in 1580 te *Torres Vedras* geboren, begaf zich in den ouderdom van 16 jaren onder de maatschappij van *Jesus*, en werd voor de missiën bestemd. Zich in 1609 naar *Japan* begeven hebbende, predikte hij, ondanks de vervolgingen, welke hij had te ondergaan, het Evan-

gelie in de verschillende gewesten van dat rijk. Gevangen genomen zijnde, werd hem de keuze gelaten tusschen den dood of de verzaking van zijn geloof, hij had de zwakheid van te bezwijken; maar dadelijk over zijnen misslag berouw gevoelende, snelde hij den marteldood te gemoet, en kwam te *Nangasaki* in 1652, onder de hevigste folteringen om het leven. Er bestaat van dezen religieus: *Annuaire litteré ex Japonia*, 1627.

FERREOL OF FORGEOT (*Heilige*), een martelaar van *Vienne* in *Gallië*, werd, naar men meent, onder de regering van *Diocletianus* en *Maximianus* ten dood gebracht. — Men moet hem onderscheiden van den heiligen *Ferréol*, bisschop van *Limoges*, in 591, onder de regering van *Chilperich*; en van den heiligen *Ferreol*, bisschop van *Uzez* in 533. Men heeft van den laatste eenen *kloosterregel*, door *Holstenius* in zijn *Codex regularum* opgenomen.

FERRERA (JOANNES), een Spanjaard, ondernam, op bevel van den kardinaal *Ximenes*, eene volledige *Verhandeling* over den akkerbouw. Hij verzamelde in zijn werk al datgene, wat de ouden en nieuweren belangrijk over deze eerste kunst van het menschelijke

geslacht geschreven hadden, en voegde bij hetzelfde zijne bijzondere aanmerkingen, de vruchten eener langdurige ondervinding. Dit werk is in zijnen tijd zeer nuttig en van groote dienst aan diegene geweest, welke later hetzelfde onderwerp behandeld hebben.

FERRERAS (don JUAN DE), werd den 7 Junij 1652, te *Labaneza* in *Spanje* geboren. Na met veel roem zijne studiën aan de universiteit van *Salamanka* te hebben volbragt, verkreeg hij bij eene mededinging de pastorie van den heiligen *JACOBUS DE TALLAVERA*, in het Bisdom *Toledo*. Hij werd vervolgens door zijnen Biechtvader, naar die van den H. *PETRUS* te *Madrid* verplaatst. *FERRERAS* sloeg eenigen tijd daarna twee aanzienlijke Bisdommen van de hand, en zulks ondanks de aansporing, hem door het hof gedaan, om dezelve aantenemen. De Akademie van *Madrid* verkoos hem zelfs in het jaar harer stichting, 1713, tot een harer leden; en terwijl de koning eene keuze bevestigde, door alle geletterden toegejuicht, vereerde hij hem tevens met den post van opziener zijner bibliotheek. *FERRERAS* was der ontlukkende Akademie, door zijne kunde, van groot nut. Hij bewees dezelve eene groote

dienst in de zamenstelling van het Spaansche woordenboek door deze beroemde maatschappij ondernomen, en in 1739, in 6 dlⁿ, in fol. in het licht gegeven. *FERRERAS* was 4 jaren te voren, in 1735 overleden. Er bestaan van dezen geleerde nog verscheidene werken over de godgeleerdheid, wijsbegeerte, schoone letteren en geschiedenis. Het belangrijkste en meest bekende is zijne *Geschiedenis van Spanje*, in zijne taal geschreven. Dit is de naauwkeurigste, onpartijdigste en volledigste geschiedenis, tot op zijnen tijd in het licht verschenen, en die tot een voorbeeld kan dienen, aan al degene, welke zich op eene dergelijke soort van letterkunde toeleggen. Dit werk klimt tot den eersten oorsprong der volken van *Spanje* op, en eindigt in 1589, vier jaren na de overgave van *Grenada*. Hetzelve is in 24 deelen verdeeld, elk deel heeft eene voorrede, die den weg aanwijst, door den Schrijver gevolgd, en het werk in het gunstigste daglicht stelt. De tijdrekening van *FERRERAS* is zeker en wordt algemeen gevolgd. Hij heeft den nevelachtigen mengelklomp der oude boeken weten te verdrijven, en daadzaken, die bijna geheel vergeten waren, in het licht gesteld. Zijn stijl is zuiver, manne-

lijk en beknopt; maar het ontbreekt denzelven soms aan koloriet en sierlijkheid.

* FERRERI (ZACHARIAS), te *Weenen* in 1479 geboren, beoefende het kerkelijke regt te *Padua*, en ging zeer jong zijnde, in de orde van den H. BENEDICTUS, tot de Congregatie van *Monte-Cassino* behoorende. Met geestdrift voor de studie en vooral voor de dichtkunde bezield, had hij in zijne cel eene aanzienlijke Bibliotheek gevormd; maar het zij, dat die boeken niet met de studiën van zijnen staat strookten, of dat een dergelijk eigendom met den kloosterregel streeft, de president der Congregatie liet de Bibliotheek wegemen. Na vruchteloos verzocht te hebben, dat men hem zijne geliefkoosde boeken mogt wedergeven, besloot FERRERI in zijn verdriet, om tot de Karthuizerorde overtegaan. Zijne oversten verzetten er zich tegen; zonder echter deze weigering in aanmerking te nemen, nam hij zijne toevlugt tot dezelve. Maar door zijne oversten teruggeëischt, zag hij zich genoodzaakt van in zijn klooster terug te komen, waaruit men hem in 1506 zond, om zijne studiën in *Rome* te vervolgen. Na aldaar tot doctor in het burgerlijke en kerkelijke regt te zijn bevorderd, ontving hij er de dichterlijke kroon.

Zijn voornemen, om Karthuizer te worden, hield hem gestadig bezig. In 1508 te *Venetieë* zijnde, ging hij in het noviciaat dier orde, en nam den naam aan van broeder ZACHARIAS BENEDICTUS. Maar nieuwe hinderpalen beletten hem nog, zijne gelofte af te leggen. Door zijne verdiensten en bekwaamheden tot abt van *Subbachtio* benoemd, was hij in die hoedanigheid bij de kerkvergadering van *Pisa* tegenwoordig, in 1511, tegen Paus JULIUS II. belegd, en werd tot secretaris derzelve benoemd. Daar hij zich sterk tegen den Paus verklaard had, werd hij onder het bestuur van JULIUS II. niet bevorderd; maar Leo X., zijn opvolger, benoemde hem in 1519 tot het Bisdom van *Guardia*, en maakte gebruik van zijne dienst in verscheidene gewigtige gezantschappen van *Duitschland*. Bij zijne terugkomst in *Italië*, na den dood van Leo X., werd hij tot stadhouder van *Faenza* benoemd. Hij overleed te *Rome* in 1526 of 27 en heeft nagelaten: 1.° *Sancti Carthusiensis ordinis origo, Mantua*, 1509. Dit is eene levensbeschrijving van den heiligen BRUNO, gevolgd door onderscheidene gedichten, en eene verdediging des schrijvers; dezelve komt voor in de *Verzameling der werken van den heiligen BRUNO, Parijs*, 1524. —

2.º *Promotiones et progressus sacro-sancti Pisani concilii inchoati anno 1511, nec non acta et decreta sacro-sanctæ generalis Pisanae synodi*, in fol. — 3.º *Apologia sacri Pisani concilii moderni, Pisa, 1511.* — 4.º *Acta scitu dignissima Constantiensis concilii, Milane, 1511, in fol.* — 5.º *Decreta et acta concilii Basiliensis, 1511, in fol. zeldzaam, 1512, in 8.vo* — 6.º *Lugdunense somnium de divi LEONIS X. pontificis maximi, ad summum pontificatum divinâ promotione carmen, Lyon, 1513, in 4.to, voorkomende in het 4.^e deel der Carmina illustrium poetarum italarum, Florence, 1721.* Men beweert, dat dit dichtstuk, uit meer dan duizend dichtregels bestaande, in drie dagen werd voltooid. — 7.º *Vita sancti CASIMIRI, Krakau, 1520, en opgenomen, in de Acta Sanctorum van BOLLANDUS.* — 8.º *Oratio de eliminandis de Regno Poloniae erroneis traditionibus LUTHERI, Krakau, 1521.* — 9.º *De Reformatione ecclesiae, suasoria oratio ad beatum patrem HADRIANUM VI. pontif. max. Venetië, 1522, in 8.vo* — 10.º *Hymni novi ecclesiastici, juxta veram metri et latinitalis normam, Rome, 1525, in 4.to; ibid 1549, in 8.vo* Deze lofzangen werden zeer op prijs

gesteld. Er bestaan van FERRERI verscheidene andere werken, die niet in het licht zijn gegeven.

* FERRERI (MATHIAS), een Piemonteesch Capucijner, in de 17.^e eeuw te Cavalco-Maggiore geboren. Na de godgeleerdheid in verscheidene kloosters zijner orde te hebben onderwezen, werd hij tot geestelijk raadgever (*definitior*) benoemd. Zijne begaafdheid voor den kansel, deden hem verkiezen, om in het dal der Alpen te gaan prediken, alwaar hij het geluk had, om een vrij aanzienlijk aantal Protestanten tot den schoot der Kerk terug te brengen. Men heeft van hem een werk ten titel voerende: *Jus regnandi apostolicum per missiones apostolicas religiosorum totius ordinis hierarchici ab initio ecclesiae, sive Rationarium chronographicum, missionum evangelicarum ab apostolicis operariis, praesertim capucinis in quatuor mundi partibus, signanter in Gallia, cisalpina, exercitarum, Turin, 1659, 2 Dl.ⁿ, in fol.* In het eerste deel handelt hij over de zendelingschappen in het algemeen, zonder in groote bijzonderheden te treden. In het tweede, levert hij tot in de geringste bijzonderheden, de geschiedenis der Missiën in de Alpische dalen door

de Religieuzen zijner orde. Men vindt er bijzonderheden in, die tot de geschiedenis en de plaatsbeschrijving dier weinig bekende gewesten, kunnen dienen.

FERRET of FERRETI (ÆMILIUS) in 1409 te *Castel-Franco*, in het *Bolonesche* geboren; secretaris van Paus LEO X., werd naar *Parijs* beroepen door FRANCISCUS I., die hem tot lid van het parlement benoemde, en hem met drie legatiën belastte, de eene naar de Venetianen, de andere naar de Florentijners, de derde naar den keizer, waarvan hij zich met eer kweet. Hij overleed te *Avignon*, den 15 Julij 1552. Hij beoefende de Muzen in het gewoel des hofs, en was een zedig, gematigd, milddadig man, wiens geheele vermaak bestond in het spelen op de luit en het wandelen. Boven den leerstoel der regtsgeleerdheid van *Avignon*, welken hij op zijne kosten liet vervaardigen, plaatste hij het volgende opschrift: *Peritum orno, imperitum dedecoro*. Er bestaat van hem: 1.º *Opera juridica*, 1598, in 4.º — 2.º *CICERONIS orationes ad veterum codicum fidem castigatæ*. Men vindt zijne Levensbeschrijving in de *Vitæ clarissimorum jurisconsultorum* van BUDER, *Jena*, 1722, in 8.º

FERRETI of FERRETO een dichter en geschiedschrijver van *Vicentiä* in de veertiende eeuw, was een dergene, die de in *Europa* verspreide barbaarsheid verdreven, en die in de schoone letteren den goeden smaak, deden herleven. Onder de prozaische en dichterlijke voortbrengselen van dien geleerde, komt eene *Geschiedenis van zijnen tijd* voor, in 7 boeken, van 1250 tot 1318; dezelve is zeer belangrijk. MURATORI heeft dezelve in het licht gegeven in het 9.º dl. der *Geschiedschrijvers van Italië*.

FERRI (PAULUS), een Protestantisch predikant, te *Meitz* zijne geboorteplaats, alwaar hij in 1591 het eerste licht aanschouwde, en in 1669 aan den steen overleed. Men vond er meer den 80 in zijne blaas. FERRI was in zijnen tijd door zijne *Schriften* en *Leerreden* bekend; thans is hij zulks enkel nog door de wederlegging, welke BOSSUET van zijne *Catechismus* schreef, in 1654, in 12.º in het licht gegeven. Het is door dit antwoord, dat die prelaat, zijne intrede deed in het gebied der letteren.

FERRI (CIRO). — Zie CIRO-FERRI, alsmede FERRY.

* FERRIER (BONIFACIUS), Overste van de *Karthuizer*

orde, werd in 1355 te *Valentia* in *Spanje* geboren. Na de regtsgeleerdheid beoefend en den doctoralen hoed aan de universiteit van *Lerida* ontvangen te hebben, oefende hij in zijne geboorteplaats den overheids-post uit, en, na in den echt te zijn getreden, werd hij vader van elf kinderen, maar na zijne echtgenoot en negen kinderen verloren te hebben, besloot hij, om zich aan het kloosterleven toewijden. Zijn broeder, *VINCENTIUS FERRIER*, Religieus der orde van den *H. DOMINICUS*, bevestigde hem, in dit godvruchtige voornemen. Na zijne goederen verkocht en aan de armen datgene te hebben uitgedeeld, wat tot de bevordering zijner beide hem nog overblijvende zonen ontbeerlijk was, begaf hij zich, in 1396 onder de Karthuizers der *Hemel-poort*, werd priester, en wijdde zich geheel en al toe aan de studiën van zijnen nieuwen staat. In 1402, na den dood van *WILLEM RAYNAUD*, tot overste verkoren, regeerde hij met wijsheid. *URBANUS VI.* en *BENEDICTUS XIII.*, betwistten elkander toenmaals de opperpriesterlijke waardigheid. Deze scheuring verdeelde ook de Karthuizers. *FERRIER* was voor *BENEDICTUS XIII.*, met degene, welke dien Paus verkozen hadden; de overi-

gen waren voor *URBANUS VI.* *STEPHANUS* van *Sienna* was tot Overste van dat gedeelte verkozen. Om eene scheuring te doen ophouden, die niet dan noodlottige gevolgen kon hebben, waren de beide Oversten verstandig genoeg om hunne posten neder te leggen, ten einde men eenen derde kon verkiezen, die al de kloosters onder zijn gezag vereenigde. Ondanks zijn besluit, werd *FERRIER*, door *BENEDICTUS XIII.* (*PETRUS DE LUNA*) genoodzaakt, zich weder met dat bestuur te belasten. Hij bleef hem nog genegen, maar toen hij zijne hardnekkigheid zag, om, ondanks de rampen der Kerk en de besluiten der kerkvergadering van *Constans*, op den Pauselijken troon te willen blijven, verliet hij zijne partij, en overleed eenigen tijd daarna. *SAINTE-MARTHE* bepaalt zijnen dood op den 27 April 1417; anderen plaatsen denzelfden eerst twee jaren later. Men kent van hem: 1.° *Eene Verhandeling*, waarin hij de reden onderzoekt, waarom er weinig gecanoniseerde Karthuizers zijn, en waarom men weinig mirakelen dier orde aanhaalt. — 2.° *Eene Vertaling* des Bijbels in het Spaansch. — 3.° *Eene Verhandeling*, opgedragen aan *BONIFACIUS*, Religieus derzelfde orde. — 4.° *De approbatione ordinis liber u-*

nus. — 5.º *Leerreden* en *Brieven*. Hij toonde steeds een getrouw waarnemer der kloostertucht te zijn.

FERRIER (ARNOLD DU), hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te *Toulouse*, zijne geboorteplaats, vervolgens president bij de geregtelijke onderzoekingen te *Parijs*, en rekwestmeester, werd verkozen, om in hoedanigheid van afgevaardigde, bij de kerkvergadering van *Trente* tegenwoordig te zijn. Hij verdedigde aldaar de belangen van *Frankrijk*, met eene levendigheid en bitterheid, die aan vele prelaten mishaagden. Uit aanmerking hunner klagten, zond men FERRIER als afgevaardigde naar *Venetië*. Hij verbond zich aldaar met FRA-PAOLO, en leverde hem *Memoriën* voor zijne *Geschiedenis* der kerkvergadering van *Trente*, vol van den sektengeest, waarmede hij doordrongen was. FERRIER overleed als zegelbewaarder des konings van *Navarre*, later HENDRIK IV., in 1585, in den ouderdom van 79 jaren, eenige werken nalatende. In zijne laatste jaren deed hij openlijke belijdenis van het Calvinismus.

FERRIER (JEREMIAS), een Protestansch predikant, en hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Nimes*, omhelsde de Catholijke Godsdienst en

werd staatsraad. Hij overleed in 1626. Men schrijft hem toe: *Le Catholique d'état*, 1624, in 8.vo Dit is een antwoord op verwijtingen, welke de voorstanders van *Spanje* aan *Frankrijk* deden. Nog is hij de schrijver eener *Verhandeling* over den *Antichrist* en deszelfs kenteekenen, in fol., *Parijs*, 1515. Zijne dochter werd uitgehuwd aan den beruchten luitenant-crimineel TARDIEU, die in 1664, met haar door gaauwdieven vermoord werd. Zijn schoonzoon en zijne dochter waren door de schandelijkste gierigheid bekend.

FERRIER (JOANNES), te *Rhodes*, in 1619 geboren, begaf zich onder de Jesuiten, onderwees bij dezelve, en werd vervolgens biechtvader van LODEWIJK XIV. Hij overleed in 1674, nalatende eene *Verhandeling over de middelbare wetenschap*, en *schriften*, tegen de leerlingen van JANSENIUS.

FERRIER (LODEWIJK), te *Artes*, in 1652 geboren, een Fransch dichter, werd voor de regtbank van geloofsonderzoek van *Avignon* gebracht, om dezen stelregel van EPICURUS.

L'amour pour les mortels est le souverain bien.

eene slechte vertaling van

den eersten dichtregel van
LUCRETIVS :

*Aeneadam genitrix, divumque
hominumque voluptas.*

Deze dichtregel komt voor in zijne *Préceptes galans*, een dichtstuk, dat in handschrift omliep, alvorens hij hetzelfde te *Parijs*, in 1678, in 12.mo in het licht gaf: nadat FERRIER, op verzoek zijner vrienden, door de geestelijke regtbank was vrijgesproken, begaf hij zich naar *Parijs*, en werd de onderwijzer der zonen van den hertog van SAINT-AIGNAN. Hij overleed in 1721, in den ouderdom van 69 jaren, in *Normandië*, alwaar hij het landgoed *la Martinière* had gekocht. Behalve zijne *Préceptes galans* (*Verliefde voorschriften*) waarvan de titel genoegzaam te kennen geeft, dat het geen wetboek der zeden is, heeft men van hem eenige treurspelen, en andere stukken, die eene zwakke berijming en eenen onnaauwkeurigen stijl hebben.

FERRIER. — Zie VINCENTIUS-FERRIER (*Heilige*).

* FERRIÈRE (KAREL ELIAS, Markgraaf DE), te *Poitiers* den 27 Januarij 1741 geboren, diende onder de ligtgewapende ruiters, werd lid der algemeene staten, en vervolgens der constitueren-

de vergadering. Hij had veel smaak voor de studie, aan welke hij het grootste gedeelte zijns levens, in den schoot der afzondering toewijdde. Hij overleed op het kasteel van *Marsay*, bij *Mirebeau*, den 30 Julij 1804. Er bestaat van hem: 1.º *Le Theisme etc. (De Leer van het Bestaan eens Gods, of Nasporingen over 's menschen natuur en over zijne betrekkingen met de andere menschen, in de zedelijke en staatkundige orde)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo, 2.^e uitg. *Parijs*, 1791. — 2.º *De la Constitution etc. (Over de aan de Franschen meest passende staatsregeling)*, 1789, in 8.vo — 3.º *Opinion etc. (Gevoelen, tegen het aankhouden des Konings te Varennes)*, 1791, in 8.vo — 4.º *Compte etc. (Verslag, afgelegd aan mijne lastgevers)*, 1791, in 8.vo — 5.º *Les Vœux (De Geloften)*, eene ware geschiedenis in 12.mo — 6.º *Mémoires etc. (Gedenkschriften, om te dienen tot de geschiedenis der Constituerende vergadering en der omwenteling van 1789)*, 1798, 3 dl.ⁿ, in 8.vo Hij zegt in die Memoriën over de algemeene staten sprekende: » Weldra ontdekte ik de kuisperijën, die er in gesmeed werden. Elk ligchaam, elke persoon had zijne inzigten. Het parlement hoopte zich uittebreiden, door alles wat

de algemeene staten den koning zouden ontnemen: de hooge adel schudde het juk af, waaraan de kardinaal DE RICHELIEU denzelven had onderworpen; de kapitalisten en de renteniers wilden hunne schuldvorderingen verzekeren, en van de schuld des konings eene staatsschuld maken." De markgraaf van FERRIÈRE heeft ook verscheidene handschriften nagelaten, onder anderen: *Brief aan V. D. M. over den oorsprong des kwaads*. Het schijnt, volgens zijne werken, dat hij de constitutionele partij had omhelsd.

FERRIÈRES (CLAUDIUS DE), doctor in de regtsgeleerdheid aan de universiteit van *Parijs*, zijne geboorteplaats, kwam in 1639 ter wereld. Hij onderwees de regtsgeleerdheid te *Parijs*, daarna te *Reims*, alwaar hij den 11 Mei 1714 overleed. Ofschoon hij de meeste zijner werken heeft zamengesteld, om in de dringende behoeften eener talrijke familie te voorzien, worden dezelve echter op prijs gesteld. Hij verrijkte de boekverkoopers, maar deze verrijkten hem niet. De bezoldiging voor zijne werken was nauwelijks toereikende, om hem den tijd te vergoeden, die hij aan derzelve samenstelling opofferde, ofschoon men hem niet kan beschuldigen deze opoffering te ver te hebben

gedreven. De voornaamste zijn: 1.° *Jurisprudence etc. (Regtsgeleerdheid van het Wetboek)*, 1684, 2 dl.ⁿ in 4.to — 2.° (*— van de Pandekten*), 1688, 2 dl.ⁿ in 4.to — 3.° (*— van de Novellen*), 1688, 2 dl.ⁿ in 4.to — 4.° *La Science etc. (De wetenschap der Notarissen)*, 1771, 2 dl.ⁿ in 4.to — 5.° *Droit de patronage (Het regt, om een herkelijk persoon tot eene openstaande bediening voortedragen)*, in 4.to — 6.° *Institution coutumière (Instelling der Landsregten)*, 3 dl.ⁿ in 12.mo — 7.° *Introduction etc. (Inleiding tot de Praktijk)*, 1758, in 12.mo — 8.° *Commentaires etc. (Verklaringen der stadsregten van Parijs)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo — 9.° *Traité etc. (Verhandeling over de leenregten)*, 1680; in 4.to — 10.° *Recueil etc. (Verzameling der verklaarders van het stadsregt van Parijs)*, 1714, 4 dl.ⁿ in fol. Men moet bekennen, dat de meeste schriften van CLAUDIUS DE FERRIÈRES, enkel compilatiën zijn, waaraan somtijds naauwkeurigheid ontbreekt; maar dezelve kunnen als nuttige zaakregisters beschouwd worden. Het *Dictionnaire etc. (Woordenboek der regtsgeleerdheid)*, 1771, 2 dl.ⁿ in 4.to, is van CLAUDIUS JOZEF, zijnen zoon, die deken der hoogleeraars in de regtsgeleerdheid, aan de universiteit van *Parijs* is geweest,

en van wien er nog bestaat de nieuwe Vertaling (in het Fransch) der Instellingen van Keizer JUSTINIANUS, met aanmerkingen tot goed verstand van den tekst, de toepassing van het Fransche regt op het Romeinsche, enz. Dit werk, hetwelk eene uitbreiding van datgene is, hetwelk zijn vader over hetzelfde onderwerp had geleverd, kan den jongen lieden, welke de regten beoefenen, eenigzins van nut zijn. Ofschoon de vader niet tot fortuin geraakte, had hij echter van de natuur de bevalligheden des gelaats en des geestes ontvangen; dezelve werden echter ontsierd door eene lastige trotschheid, door eene overdrevene vooringenomenheid voor zijne gevoelens, en door de zucht om die van anderen te hekelen.

FERRON (ARNOLD LE), raadsheer bij het parlement van *Bordeaux*, zijne geboortestad, is de schrijver van een Latijnsch *Vervolg*, der Geschiedenis van PAULUS ÆMILIUS, van geleerde *Aanmerkingen op de wetten*, en andere werken, welke hem den bijnaam van *Atticus* verworven hebben, hem door SCALIGER gegeven. Hij werd in groote zaken gebruikt, en overleed in 1563, in den ouderdom van 48 jaren. Zijn vervolg van PAULUS ÆMILIUS, *Parijs*, 1555, in 8.º is wijdloopig, zonder lang-

dradig te zijn. Hetzelve gaat van het huwelijk van KAREL VIII., tot de regering van FRANCISCUS I. De gebeurtenissen, welke hij aanhaalt, zijn belangrijk, en zijne bijzonderheden zeer naauwkeurig. Zijn vader was ook raadsheer bij het parlement.

FERRY (JOANNES BAPTISTA), priester der krijgs-letterkundige maatschappij, te *Besançon* geboren, en in April 1756, in den ouderdom van ruim 60 jaren, overleden, was kanonik-prebendarius der kerk van de H. MAGDALENA in die stad. Men heeft van hem verscheidene *Gebedenboeken*, ten gebruike van het Aarts-Bisdóm *Besançon*. — Zie FERRI.

FERTÉ (HENDRIK DE SENEC-TERRE, bijgenaamd de *Maarschalk van*), werd te *Parijs* in 1600, uit een beroemd huis van *Auvergne* geboren. Hij gaf bewijzen van zijnen moed bij de belegering van *la Rochelle*, bij den aanval van het *Nauw van Suze*, bij de ondersteuning van *Casal*, bij de inneming van *Moyenvic*, bij die van *Trier* en bij den slag van *Avesnes*. Hij was toenmaals nog slechts kolonel, in de stormbreuk van *Hesdin* werd hij tot veldmaarschalk verheven, wyl hij de hulpbenden had verslagen, welke de vijanden er wilden invoeren. Hij onderscheidde zich in den slag

van *Rocroi* en vooral in dien van *Sens*. Hij versloeg den hertog van *Lotharingen*, en doodde bijna 2000 zijner manschappen in den strijd van *St. Nicolas*, in 1650. Den 5 Jannatij 1651, maarschalk van *Frankrijk* geworden zijnde, redde hij *Nancy* kort daarna, en nam in hetzelfde jaar *Chasté*, *Mirecourt* en *Vaudrevange* in. Zijne dapperheid en ondervinding, schitterden andermaal in 1653, 1655, 1657 en 1658. In deze beide laatste jaren nam hij *Montmédy* en *Grevelingen* in. De maarschalk van *FERTÉ* overleed in 1681, als lid der koninklijke orden. Zijne vrouw *MAGDALENA D'ANGENNES*, in 1714, in den ouderdom van 85 jaren overleden, heeft aanleiding gegeven tot eenen kleinen Roman, die haren naam draagt, en welke onder die van *Bussy*, gevonden wordt. Zijn zoon, *HENDRIK FRANCISCUS*, hertog van *LA FERTÉ*, in 1703 overleden, heeft geene mannelijke nakomelingenschap nagelaten. De maarschalk van *FERTÉ* was een ijdel en laatlunkend man. Hij kon den roem van *TURENNE* niet verdragen, dien hij buiten staat was, om te evenaren, ofschoon hij echter verdiensten bezat. Ondanks de oplopendheid zijner inborst, beijverde hij zich echter om zijn hof te maken, en dit was gedeeltelijk het middel, waardoor

hij tot waardigheden verheven werd. [Daar hij, tijdens het beleg van *Valenciennes*, ondanks de bevelen van den opperveldheer *TURENNE*, geene voorzorg had willen gebruiken, werd hij, met het leger, waarover hij het bevel voerde, gevangen gemaakt, en voor 100,000 *livres*, welke *LODEWIJK XIV.*, uit zijne eigene *Cassette* betaalde, vrijgekocht. Met uitzondering van den koning, werd hij door niemand bemind, en zijne trotschheid en afgunstige eerzucht evenaarden zijne hebzucht].

FERTEL (*MARTINUS DOMINICUS*), een Boekdrukker, in 1670 geboren, na *Frankrijk* en *Italië* doorkruist te hebben, vestigde hij zich te *Saint-Omer*. Hij heeft in het licht gegeven: *Science pratique etc.* (*Beoefenende wetenschap der Boekdrukkunst*), *Saint-Omer*, 1723, in 4.to met platen. Een zeldzaam werk, al datgene bevattende, wat tot die kunst betrekking heeft. Hij is in 1752 overleden.

FERUS. — Zie *SAUVAGE*.

FERVAQUES. — Zie *HAUTEMER*.

FESTUS (*POMPEIUS SEXTUS*), een beroemde taalkundige, verkortte de verhandeling van *VERRIUS FLACCUS*. *De verbore Significatione*.

Deze, volgens SCALIGER, zeer nuttige verkorting, is door DACIER, *ad usum delphini*, in het licht gegeven, *Parijs*, 1681, in 4.to, en *Amsterdam*, 1699, in 4.to Deze laatste uitgave kan niet met die van *Parijs* gelijk gesteld worden.

FESTUS (PORCIUS), landvoogd van *Judea*, in het jaar 61 der Christelijke tijdrekening, liet den heiligen PAULUS voor zijne regtbank dagen, toen hij te *Cæsarea* was. Daar deze Apostel zich op den keizer beroepen had, zond FESTUS hem denzelven, daar hij hem niet durfde veroordeelen, ofschoon hij reeds eene som gelds had ontvangen, om den heiligen PAULUS niet gunstig te zijn. *Handelingen XXVI.*

FETI (DOMINICUS), een Romeinsche schilder, in 1589 geboren, een leerling van CIVOLI, vormde zijnen smaak naar de werken van JULIUS ROMANUS. Hij vereenigde eene trotsche behandeling en een krachtvol koloriet, met eene fijne verbeelding, eene levendige uitdrukking en een geestig en innemend penseel. De kardinaal FERDINAND GONZAGA, later hertog van *Mantua*, maakte gebruik van zijne dienst ter versiering van zijn paleis, en zou hem een gelukkig lot hebben verschafft, indien de losbandigheid hem in 1624, niet in

het graf had gesleept. De teekeningen van dezen schilder bezitten veel smaak, en zijn zeldzaam. Hij liet eene zuster na, die religieuze werd. Zij schilderde zeer wel. Het klooster waarin zij zich begaf, werd met hare schilderijen versierd; zij vervaardigde er ook voor de overige geestelijke huzen van *Mantua*.

FEU (FRANCISCUS), doctor der *Sorbonne*, werd te *Masiac* in *Auvergne*, in 1633 geboren. Hij was grootvikaris van *Rouanen*, onder COLBERT, daarna pastoor van *Saint-Gervais*, te *Parijs*, in 1686: in beide betrekkingen werd hij algemeen door grooten en geringen geacht. Hij overleed den 26 December 1699. Men heeft van hem de beide eerste deelen (in 4.to 1692 en 1695), eener *Verhandeling over de Godgeleerdheid*, welke hij den tijd niet had, om ten einde te brengen.

FEU-ABDENT (FRANCISCUS), een Franciskaner, in 1541 te *Coutances* geboren, doctor der *Sorbonne* in 1576, was een ijverig voorstander der ligue. Hij hield verhandelingen op den leerstoel tegen HENDRIK III. en HENDRIK IV., en overleed den 1 Januarij 1610, te *Parijs*; zijn lijk werd midden in het koor der Franciskanen begraven, alwaar men zijn graf-

schrift zag, en niet te *Parijs*, zoo als BAYLE zegt; er bestaan van hem: 1.° *Wederleggende Verhandelingen*, waarin goede zaken voorkomen, doch die, wat de inrigting betreft, te veel den smaak zijner eeuw hebben. 2.° *Commentarien* op verscheidene Bijbelboeken. — 3.° *Uitgaven* van eenige werken der kerkvaders en schoolsche godgeleerden. De geestdrift, welke hij voor de *ligue* had aan den dag gelegd, schéen te verflaauwen, zoodra hij de godsdienst buiten gevaar zag.

FEUILLADE. — Zie AUBUSON (FRANCISCUS DE LA).

FEUILLÉE (LODEWIJK), een minderbroeder, medegenoot van de akademie der wetenschappen, kruidkundige des konings, werd te *Mane*, in *Provence*, in 1660 geboren. Op bevel van LODEWIJK XIV. ondernam hij onderscheidene reizen in verschillende werelddeelen. Hij strekte der keuze des vorsten tot eer, die hem met eene jaarwedde begunstigde, en hem te *Marseille* een *Observatorium* deed oprigten. Pater FEUILLÉE, door de vermoeyenissen zijner geleerde togten uitgeput, overleed in die stad in 1732. Een zedig en eenvoudig gelaat vermeerderde de verdienste zijner kundigheden. Men heeft van hem; *Journal etc.* (*Dag-*

verhaal der Natuur-, Wis- en Kruidkundige Waarnemingen) op de kusten van *Zuid-Amerika* en *Nieuw-Spanje* gemaakt, *Parijs*, 1714 en 1725, 2 dl.ⁿ in 4.vo Dit even zoo naauwkeurige als belangrijke dagverhaal, kan den reizigers tot voorbeeld, en dengenen, die naar *Amerika* varen tot fakkeldienen. Bij zijne terugkomst uit de *Zuid-Zee*, bood pater FEUILLÉE den koning een groot boekdeel in folio aan, waarin hij, volgens de natuur, alles geteekend had, wat dit uitgestrekte land belangrijks bevat. Dit belangrijke werk is in het oorspronkelijke in de bibliotheek des konings van *Frankrijk*, alsmede ook het *Dagverhaal zijner Reize naar de Kanarische eilanden*, ter bepaling van den eersten Meridiaan; op het einde voegt hij er bij, de *Beknopte Geschiedenis dier Eilanden*.

FEUILLET (NICOLAAS), een kanonik van *Saint-Cloud* bij *Parijs*, een Apostolisch en schijnbaar gestreng zedelijk prediker, overleed te *Parijs*, den 7 September 1793 in den ouderdom van 71 jaren. Men heeft van hem (1702, in 12.mo) *Geschiedenis der bekeering van CHANTON*, een vollen neef van CAUMANTIN, staatsraad: FEUILLET was er het voornaamste werktuig van geweest. Deze stichtelijke en dikwerf herdrukte ge-

schiedenis, is zeer verspreid. Nog bestaan van hem *Brieven*, die de godsdienstige gevoelens afschilderen, waarmede hij door drongen was; en eene *Lijkrede van HENRIETTE van Engeland, Hertogin van Orléans*. Zijn afbeeldsel is door EDELINCK gegraveerd.

FEUQUIÈRES. — Zie PAS.

FEUTRY (AMÉ AMBROSIOUS JOZEF), advokaat bij het parlement van *Douay*, te *Rijsel* den 9 October 1720 geboren, en te *Douay* den 28 Maart 1789 overleden, is de schrijver van eenige kleine *Dichtstukjes*, waarin een weinig meer vuur en werking kon zijn, doch waarin sierlijkheid en eene, in het algemeen edele en krachtvolle berijming wordt waargenomen. *De Tempel des Doods, de Graven, de Bouwvallen* dragen het kenmerk eener zachte zwaarmoedigheid en van die wijselijk sombere wijsbegeerte, die in stilte nuttige lessen geeft. De keuze des onderwerps steekt voordeelig af bij zoo vele geruchtmakende beschrijvingen van feesten, kluchtspelen, liefde-dwaasheden, en edele wijsgeerige bespiegelingen, die de talenten oefenen, of de ledigheid der schrijvers van den dag bezig houden, en van den schrijver een gunstig

denkbeeld geven. In den *Temple de la mort* heeft men dezen kenschetsenden dichtregel bewonderd:

Le temps qui détruit tout en affermit les murs.

Men heeft ook van hem: *Choix etc.* (*Keuze der Geschiedenissen*), *les Jeux etc.* (*De kinderspelen*), een rijmloos dichtstuk, *Dieu (God)*, eene ode; en eene uitgave van ROBINSON CRUSOE. Zie FOÉ [Nog moet men bij de werken van FEUTRY voegen *Ode aan de natiën en Mémoires etc.* (*Gedenkschriften uit de eeuw van AUGUSTUS.*)]

FEVERSHAM (LODEWIJK DE DURAS, Graaf van), Ridder van de orde van den kousenband, voerde het bevel over het leger van JACOBUS II., toen de Prins van Oranje in 1688 zijne landing in *Engeland* deed. De Graaf, door zijn leger verlaten, dankte de weinige soldaten af, die hem waren getrouw gebleven. Dit was het voorwendsel van hetwelk de Prins van Oranje zich bediende, om dien getrouwen dienaar in de gevangenis te doen werpen, daar hij beweerde, dat hij een koninklijk leger zonder zijne toestemming niet had kunnen afdanken. Hij verkreeg echter later zijne vrijheid weder, en overleed te *Londen*, in 1709, in den ou-

derdom van 71 jaren, den roem eener groote dapperheid nalatende.

FÈVRE (JOANNES LE), advokaat bij het parlement, en overdragend rapporteur der kanselarij onder KAREL V., koning van *Frankrijk*, is de Schrijver van een zedelijk dichtstuk, *Le respit de la mort* genaamd, 1533, in 8.vo, Gothisch. Er bestaat ook nog eene Parijsche uitgave van hetzelfde, 1506, in 4.to

FÈVRE (RUDOLF LE), kapitein van PHILIPPUS, hertog van *Bourgondië*, in 1364, is de schrijver der *Recueil etc.* (*Verzameling der Trojaansche geschiedenissen*), vrij zeldzaam, onder de uitgaven der vijftiende eeuw, in fol. Die der zestiende, hoewel ook goed, worden echter niet zeer gezocht.

FÈVRE. — Zie FABRI (JACOBUS.)

FÈVRE (GUIDO LE), Heer van *la Boderie*, in het land van *Boderie* in *Neder-Normandië*, in 1541 geboren, ervaren in de Oostersche talen, had grootelijks deel aan den beroemden *Polyglot-Bijbel* van *Antwerpen*, aan de zorg van ARIAS MONTANUS toevertrouwd. Volgens hem, bragt deze er niet zoo veel aan toe, als men gewoonlijk denkt. LE FÈVRE

begaf zich met zijnen broeder NICOLAAS naar *Antwerpen* ter uitvoering van dit groote werk. Hij was er langen tijd aan werkzaam, en leverde er het Nieuwe Testament toe in het Syrisch, met eene Latijnsche vertaling, eene Syrische en Chaldeeusche taalkunde, en een Woordenboek der beide talen. Hij keerde vervolgens naar *Frankrijk* terug, als eenige vrucht zijner werkzaamheden medebrengende, vele vermoeijensissen, en eenen geringen roem. Bij zijne terugkomst werd hij secretaris van den hertog van *Alençon*, broeder van koning HENDRIK III., werd even als te *Antwerpen* slecht betaald, en ging te *Borderië* in 1596 sterven. Men heeft van hem verscheidene dichterlijke en prozaïsche werken, vertalingen enz. Hij vereenigde de beoefening der talen, met de dichtkunde. In zijnen tijd, was hij in deze laatste soort vrij beroemd; maar met uitzondering van eenige stukken, waarin men eene zekere ongedwongenheid aantreft, die ondanks de barbaarschheid der taal behaagt, heerscht in alles, wat ons van hem overblijft de slechtste smaak, hoogdravende stijl, onverstaanbare volzinnen, gedwongene vergelijkingen, platte uitdrukkingen, kinderachtige zinspelingen, belagchelijke woord-

spelingen, koele boerderijen. Men kan raadplegen, pater NICERON (*Mémoires* 3e dl.), welke de naamlijst zijner vervelende voortbrengselen opgeeft.

FÈVRE DE LA BODERIE (ANTONIUS LE), broeder van den voorgaande, werd door HENDRIK IV. en LODEWIJK XIII. in gewigtige aangelegenheden gebruikt. Hij verkreeg de hoedanigheid van afgezant te Rome, in de Nederlanden en in Engeland. JACOBUS I. schonk hem een in het vuur verguld zilveren bekken, met edelgesteenten verrijkt en met dit opschrift: JACOBUS, koning van Groot-Brittanië, aan ANTONIUS DE LA BODERIE. De prins van Wallis vereerde hem eenen zeer kostbaren diamant, en de Engelsche heeren voegden bij al deze geschenken honderd vijftig telgangers, welke LA BODERIE bij zijne terugkomst onder zijne vrienden uitdeelde. Hij behield slechts eenen enkelen, welchen HENDRIK IV. hem vraagde, terwijl hij hem zeide: *Het is niet billijk, dat ik de eenige uwer vrienden ben, die geen deel aan uwe milddadigheden heb.* — LA BODERIE was dezen vorst zeer nuttig, vooral in de zaak van den maarschalk DE BIRON, wiens verstandhoudingen te Brussel hij ontdekte. Hij overleed in 1615, in den

ouderdom van 60 jaren. Hij was met de zuster van den markgraaf van FEUQUIÈRES, landvoogd van Verdun, gehuwd, bij welke hij twee dochters verwekte; de eene overleed zeer jong en de andere trad in den echt met den Heer ARNAULD D'ANDILLI in 1613, aan welchen zij het landgebied van Pomponne ten huwelijk bragt. Men heeft van hem eene *Verhandeling over den Adel*, uit het Italiaansch vertaald door JOANNES BAPTISTA NENNA, 1583, in 8.vo In 1749 heeft men zijne *Brieven en Onderhandelingen*, 5 dl.ⁿ in 12.mo in het licht gegeven. Hij wordt ook voor een der schrijvers van den *Catholicon* gehouden, een hekelschrift, dat de partijgeest in den tijd heeft doen gelden, maar dat werkelijk niet anders dan eene platte zotternij is, welker eenige verdienste in den haat tegen Spanje, en in smaadwoorden tegen de *ligue* bestaan. » Even alsof de verbindtenis der Calvinisten, zegt een onpartijdig schrijver, geene *ligue* ware geweest, en wel eene *ligue* uit miltzieke onderdanen zamengesteld, die tegen den troon en het altaar gewapend waren.”

FÈVRE (NICOLAAS LE), te Parijs in 1544 geboren, stak zich, bij het vermaken eener pen, een oog uit. Dit toe-

val stoorde den gang zijner studien niet. Hij begon die der regtsgeleerdheid te *Toulouse*. Van dien oogenblik af, scheidte NICOLAAS eenen grooten smaak voor de oudheden; om zich meer te volmaken, ondernam hij eene reis naar *Rome*. In *Frankrijk* teruggekeerd, gaf hij zich aan de zachte genoegens der studie over, terwijl de meeste geleerden van *Parijs* zich met de zaken der *ligue* bezig hielden. HENDRIK IV., eindelijk vreedzaam bezitter zijner kroon zijnde, verkoos LE FÈVRE tot onderwijzer van den prins van CONDÉ; en na den dood van dien koning, vertrouwde de koningin hem de opvoeding van LODEWIJK XIII. toe. Hij overleed 16 maanden daarna, in 1612. Ofschoon LE FÈVRE zijn geheele leven gearbeid had, was hij echter niet najverig op den titel van schrijver; of wellicht vreesde hij de klippen van dat beroep. Zijn *Opuscles*, werden te *Parijs*, 1614, in 4.to door LE BEGUE in het licht gegeven. Men ontdekte in hem eenen nauwkeurigen oordeelkundige, zonder vermetelheid, die in zijne gissingen gegrond, en in zijne redeneringen juist is. Zijn stijl is zuiver, helder en beknopt. Indien hij zich door zijne talenten deed achten, maakte zijne inborst hem niet minder beminnelijk: hij was menschlievend, zacht

en mededeelzaam, en leefde de afzondering met de wellevendheid eens hovelings, en aan het hof met de eenvoudigheid eens kluzenaars.

FÈVRE (TANNEGUI LE), te *Caen* in 1615 geboren, maakte zich reeds vroegtijdig eenen naam door zijne ervarenheid in het Grieksch en in het Latijn. De kardinaal DE RICHELIEU begunstigde hem met eene jaarwedde van 2000 *livres*, wyl hij het opzicht had, over de werken, die in het *Louvre* gedrukt werden. Deze doorluchtige belooner der geleerden, stelde zich voor, om hem tot *Principaal* van een collegie te maken, hetwelk hij onder den naam van *Richelieu* moest oprigten. Zijn dood beroofde de geleerden van deze nieuwe weldaad, en LE FÈVRE, van eenen beschermer. LE FÈVRE, die meer hebzucht dan godsdienst bezat, werd Protestantsch en verkreeg te *Saumur* eene klasse der *Humaniora*, die zijn bestaan in deze wereld, maar geenszins zijne zaligheid in de andere verzekerde. Hij verachtte, zegt de schrijver der *Eeuw van LODEWIJK XIV.*, de aanhangers zijner sekte, en leefde onder dezelve. Hij was voor het overige niet zonder begaafdheid; zijne verdienste werd weldra erkend; hij bezat niet alleen de kunst, om de doornen uit de studien te trekken,

maar ook om er bevalligheden in te strooijen. Men zond hem jongelingen dier sekte uit alle gewesten des rijks en uit vreemde landen. Hoogleeraren zelfs waren bij zijne lessen tegenwoordig. In 1672 maakte hij zich gereed, *Saumur* te verlaten, om zich naar *Heidelberg* te begeven, toen eene aanhoudende koorts hem in graf sleepte. LE FÈVRE was een ware Epikuriër, en spaarde niets, om aan zijne lusten te voldoen. Hij parfumeerde zich als een saletjonker. Het ontbrak hem, wel is waar, aan die ongedwongene manieren der groote wereld; maar hij trachtte zulks te vergoeden, door een gemaakt gesnap. De vruchten zijner pen zijn: 1.° *Notes etc.* (Aanteekeningen op *ANACRÉON*, *LUCRETIVS*, *VIRGILIUS*, *HORATIUS*, *TERENTIUS*, *PHEDRUS*, *LONGINUS*, *ARISTOPHANES*, *ÆLIANUS*, *APOLLODORUS*, *EUTROPIUS*, *AURELIUS*, *VICTOR*, *DIONYSIUS* van *Alexandrië* enz.). LE FÈVRE maakt aanmerkingen op die schrijvers, als een man, die de fijnheden der talen vrij wel kende, en er den geest van meester was. — 2.° Twee deelen met *Brieven*, 1659 en 1665, in 4 to — 3.° *Les Vies etc.* (De *Levensbeschrijvingen der Grieksche Dichters*), in het Fransch, in 12.mo, waarvan de beste

uitgave diegene is, welke *ROLAND* er van geleverd heeft, en bij welke hij zijne aanmerkingen heeft gevoegd. — 4.° *Grieksche en Latijnsche Gedichten*. Het Latijn van LE FÈVRE, is zuiver, beschaafd, kiesch; maar niet geheel en al vrij van *gallicismen*; zijne eeuw levert in dat stuk betere voorbeelden op. — 5.° *Stukken* van *PLATO* en *PLUTARCHIUS*, die hij vertaald en met aanteekeningen verzeld heeft. Zijn Fransch bezit niet de bevalligheden van zijn Latijn; men ziet er eenen schoolgeleerde in, die zich moeite geeft, om den toon van eenen man der wereld aantenemen. Hij wil het ernstige van *BALZAC* met het vrolijke van *VOITURE* vereenigen, en bederft hen beide. Hij was op eene onkrenkbare wijze aan zijne vrienden verkleefd. In den tijd dat *PELLISSON* staatsgevangene was, had hij den moed, hem zijnen *LUCRETIVS* op te dragen. Behalve *Mevrouw DACIER*, zijne dochter, had hij eenen zoon, den schrijver eener tegenstrijdige verhandeling, onder dezen titel: *De futilitate poëticis*, 1697, in 12.mo

FÈVRE (*CLAUDIUS LE*), een schilder in 1633, te *Fontainebleau* geboren, te *Londen*, in 1675 overleden, volbragt de eerste studien zijner kunst, in de galerijen

en de zalen van *Fontaine-bleau*. Hij stelde zich vervolgens onder het opzigt van LE SUEUR en LE BRUN. Toen de laatste eenige door hem vervaardigde portretten had gezien, raadde hij hem aan, om zich op die soort van schilderkunde toe te leggen. LE FÈVRE verkreeg in de daad eene buitengewone bekwaamheid, om de gelijkenis en zelfs eenigzins het karakter des persoons, welken hij voorstelde, te treffen. Zijn penseel is waarachtig en geestig; zijn koloriet frisch en levendig. De koning en koningin wilden door dezen uitstekenden kunstenaar afgeschilderd worden, die sedert dien tijd menigmaal aan het hof werd gebruikt. LE FÈVRE stak naar *Engeland* over, en vervaardigde in dat rijk, verscheidene schilderijen, die hem veel roem en rijkdommen verschaften. Hij heeft met het beste gevolg eenige geschiedkundige onderwerpen behandeld, en er zijn verscheidene platen volgens stukken van dezen meester gegraveerd. Hij heeft zelf verscheidene portretten met sterk water geëtsd. FRANCISCUS DE TROY is zijn kweekeling geweest.

FÈVRE (ROELAND LE), een ander schilder in *Anjou* geboren, en in *Engeland* in 1677 overleden, muntte uit in het schilderen van gevechten.

FÈVRE (NICOLAAS LE), een beroemde scheikundige der zeventiende eeuw, scheikundig betooger, in den koninklijken plantentuin te *Parijs*, werd naar *Engeland* beroepen, om een scheikundig laboratorium te besturen, hetwelk KAREL II., te *St. James*, een zijner koninklijke huizen had opgericht. Deze vorst onthaalde hem met onderscheiding. Er bestaat van hem eene *Bespiegelande en beoefenende scheikunde*, 2 dl.n, in 8. vo, waarvan de derde uitgave in 1674 in het licht verscheen. Men meent, dat de schrijver kort daarna overleed. Zijn werk is een der eerste, waarin men de grondbeginselen vastgesteld, en de ontdekkingen verzameld heeft, welke in de scheikunde gedaan zijn. Hij was een groote bewonderaar van PARACELsus, en hij waande zoo als hij, een middel gevonden te hebben, om aan uitgeleefde dieren de kracht en de jeugd weder te geven; bij had, zegt men, dit geheim aan den beroemden BOYLE, medegedeeld, maar deze geleerde ontving zulks ongetwijfeld enkel als zoo vele andere hulpmiddelen, door de geestdrift of kwakzalverij uitgekraamd.

FÈVRE (ANDREAS LE), advokaat te *Troyes* geboren, was een neef van HOUDARD DE LA MOTTE. Zijn oom het

gezigt verloren hebbende, riep hem tot zich, en benoemde hem tot zijnen lector en secretaris. Hij kweet zich van deze beide bedieningen, met eene vlijt en eenen ijver, die hem den lof van alle weldenkenden deden verdienen. Hij overleed te *Parijs* in 1768, na zijne laatste jaren in gedurige ongesteldheden te hebben doorgebracht. Er bestaan van hem: *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften der Akademie van wetenschappen van Troyes*), 1744, in 8. vo; in 1756, in 2 dl. n, in 12. mo herdrukt. Dit werk, waaraan de Heer GROSLEY heeft deel gehad, is in der smaak der *Mathanasiana*, doch op eene verstandiger wijze geschreven. Er komen aangename zaken en zeldzame nasporingen in voor.

FÈVRE (JACOBUS LE), doctor der *Sorbonne*, groot-vikaris van *Bourges* te *Coutances*, in het midden der zeventiende eeuw geboren, en te *Parijs* in 1716 overleden, heeft zich beroemd gemaakt door de werken, welke hij ter verdediging der kerk heeft in het licht gegeven. De voornaamste zijn: 1.° *Motifs etc.* (*Ontgensprekelijke beweegredenen, om de aanhangers der gewaand Hervormde Godsdienst te overtuigen*), *Parijs*, 1682, in 12. mo — 2.°

Nouvelle conférence etc. (*Nieuwe onderhandeling met eene predikant over de oorzaken van de afscheiding der Protestanten*), 1685, in 12. mo; dit werk maakte veel opgang. — 3.° *Instructions etc.* (*Onderrigtingen, om de nieuw-bekeerden in het geloof der kerk te versterken.*) Nog bestaat er van hem: *Gesprekken van EUDOXIUS en EUCHARISTUS, over de geschiedenis van het Arianismus en de Beeldenstormers, door Pater MAIMBOURG*, 1674, in 12. mo; *Anti-Dagverhaal over de vergaderingen der Sorbonne*; een hekelschrift door den partijgeest ingegeven.

FÈVRE. — Zie FEBVRE (JACOBUS LE).

FÈVRE (LODEWIJK LE) — Zie CHANTEREAU.

FEVRET (KAREL), te *Sémur* in 1583 geboren, was reeds in den ouderdom van 19 jaren, advokaat bij het parlement van *Dejon*, en overleed in die stad in 1661. Men heeft van hem eene *Verhandeling over het misbruik*, op verzoek van LODEWIJK II., prins van *Condé* zamengesteld, en waarvan de beste uitgave is die van *Lyon*, 1736, 2 dl. n, in fol., met aantekeningen van den beroemden GIBERT en van BRUNET advokaat. Fz-

VRET heeft dit onderwerp doorgrond, en zijn werk is de vrucht der langdurigste nasporingen; er zijn echter canonisten, die ongelegenheid in de al te groote uitbreiding zijner grondbeginselen meenen te vinden. HAUTESERRE heeft hem, op bevel der geestelijkheid, die in zijn werk de regten der kerk in de waagschaal meenen gesteld te zien, wederlegd. Nog bestaat er van hem: *Histoire etc. (Geschiedenis van den opstand in 1630 te Dijon voorgevallen)*, in 8. vo en andere Latijnsche, prozaïsche en dichterlijke werken.

FEVRET DE FONTÊTE (KARER MARIA), achter-kleinzoon van den voorgaande, te Dijon, den 14 April 1710 geboren; werd in 1736, tot raadsheer bij het parlement dier stad aangesteld. Na zich eene lange reeks van jaren te hebben toegelegd, om eene talrijke verzameling van werken, en zoo wel gedrukte stukken als handschriften, over de Geschiedenis van Frankrijk bijeen te brengen, kwam hij op het denkbeeld, om eene nieuwe uitgave der *Geschiedkundige Bibliotheek van Frankrijk* door pater LE LONG in het licht te geven. Het is door de aanzienlijke vermeerderingen, welke de nasporingen en werkzaamheden van FONTÊTE hebben te weeg ge-

bragt, dat dit waarlijk belangrijke werk, welks nut op zoo vele voorwerpen kan worden toegepast, na uit de handen van deszelfs eersten schrijver, in 1719, in een enkel deel in fol. te voorschijn te zijn gekomen, een onuitputtelijk zaakregister is geworden, dat thans uit 4 dl. n. in fol. bestaat, zonder de tafels mede te rekenen, die een 5. e uitmaken. Deze overheidspersoon, die zich evenzeer aanbeval door zijne maatschappelijke deugden, als door zijne kunde in de regtsgeleerdheid, zijnen ijver voor het vaderland, en zijne zucht voor de letteren, is als bestuurder der akademie van Dijon, den 16 Februarij 1772 overleden, zonder het einde eener onderneming te hebben gezien, welke hem zoo zeer tot eer verstrekt. De Heer BARBEAU DES BRUYÈRES, aan wien hij sedert 1764 zijn geheele werk had ter hand gesteld, heeft de uitgave van hetzelfde bestuurd.

FEYDEAU (MATTHEUS), te Parijs, in 1616 geboren, doctor der Sorbonne, theologaal van Alet, vervolgens van Beauvais, overleed als balling te Annonai, in 1694. Zijne gehechtheid aan de partij van ARNAULD, had hem veel verdriet op den hals gehaald. Men heeft van hem: 1.° *Méditations etc. (Overwegingen over de Geschie-*

denis en de overeenstemming der Evangelien), Lyon, 1689 — 96, 3 dl.ⁿ in 12.mo — 2.º *Catechismus over de Genade*, in 12.mo, en andere werken.

FEYDEAU DE BROU (HENRIK), bisschop van *Amiens*, uit dezelfde familie als de vorige, in 1706, in den ouderdom van 53 jaren overleden, heeft in het licht gegeven: 1.º Eenen *Latijnschen Brief* aan INNOCENTIUS XII., tegen het *Nodus prædestinationis* van den kardinaal SPONDRATE. — 2.º Een *Bevelschrift voor het Regtsgebied der Bisschoppen en der Pastoors*, tegen pater DESIMBRIEUX, Jesuit. — 3.º *Lettre etc. (Brief, bij gelegenheid van dien van eenen liefhebber over oude grafplaatsen, in 1697, in de Abdij van Saint-Acheul ontdekt)*.

FIACRE (*Heilige*), uit *Ierland* of *Schotland* in *Frankrijk* gekomen zijnde, werd hem door den heiligen FARO, bisschop van *Meaux*, eene eenzame plaats aangewezen, alwaar hij een gasthuis bouwde, waarin hij de reizigers en vreemdelingen opnam; hij overleed in 670. De legenden geven hem de hoedanigheid van prins. Zijne Levensbeschrijving, die niet zeer geloofwaardig is, is in de verzameling van SURIUS,

in die der Bollandisten (6 deel van Augustus, bladz. 598 en volg.), in de *Acta S. S. ord Sancti BENEDICTI* van MABILLOU, 2 dl.ⁿ en in andere levensbeschrijvers; eindelijk bestaan er van hem nog afzonderlijk gedrukte Levensbeschrijvingen: onder andere, eene berijmde in 4.to gedrukt, zonder jaartal noch drukoord, en die van dom PIROU, een' benedictijner van den H. MAURUS. te *Parijs* in 1636, in 12.mo gedrukt. De kluizenaars-woning van den heiligen FIACRE, is een vlak van *la Brie* geworden, beroemd door de bedevaarten, welke men derwaarts deed; de kerk of kapel werd door de Benedictijnen bediend; de vrouwen kwamen niet binnen het heiligdom, en men merkte op, dat ANNA van *Oostenrijk*, die in 1641 in bedevaart derwaarts kwam, zich naar dat gebruik schikte, en den weg van *Montceau* naar *Saint-Fiacre* zelfs te voet aflegde. DŒM DU PLESSIS, die een belangrijk artikel over dien heiligen Kluizenaar levert (*Hist de Meaux, tom. 1. bladz. 51 en volg.*), zegt, dat er in zijne kapel een steen is, waarop de bedevaartgangers, godvruchtiglijk gaan zitten, om van de aanbeijen, of volgens anderen van uitwassingen van vleesch te genezen. Men heeft beweerd, dat de Fransche naam van *Fiacres*,

aan de huurkoetsen is gegeven, omdat dezelve eerst bestemd waren, om de Parijzenaars, die in bedevaart gingen naar *Saint-Fiacre* te vervoeren. Doch in zijn Etymologisch Woordenboek, verklaart MÉNAGE, als ooggetuige, dat deze rijtuigen, aldus werden genoemd naar het beeld van den heiligen FIACRE, dat tot uithangbord diende, aan een huis, in de straat *Saint-Antoine*, alwaar in den beginne dergelijke rijtuigen verhuurd werden. Men kan deze beide gevoelens overeen brengen, door te vooronderstellen, dat de eigenaar van het huis, het beeld van den heiligen FIACRE, enkel tot uithangbord had genomen, uit hoofde van de eerste bestemming dier rijtuigen, tot genoemde bedevaart; de straat *Saint-Antoine*, waarin gemeld huis stond, is juist aan den weg van *Parijs* naar *Saint-Fiacre*. In het vervolg strekte hij het gebruik zijner rijtuigen, tot de dienst der straten van *Parijs* uit.

FIACRE, Ieekebroeder der orde van den heiligen AUGUSTINUS, te *Marly* in 1609 geboren, en te *Parijs* in 1684 overleden, maakte zich bekend door zijne godsvrucht en onderscheidene voorzorgingen, die bovennatuurlijk schenen. LODEWIJK XIII., de koningin ANNA van Oostenrijk, LODEWIJK XIV.,

MARIA THERESIA, zijne echtgenooten en andere aanzienlijke personen, hadden groot vertrouwen in zijne geboden, en beveelden zich dikwerf in dezelve aan. Hij stond in zeer naauwe vriendschapsbetrekkingen met CLAUDIUS BERNARD (zie dat artikel) bijgenaamd *den armen priester*. Zijn leven te *Parijs* in 1722 gedrukt, is met eene wegslepemde eenvoudigheid geschreven. In zijne voorrede toont de ongenoemde schrijver (welken men weet te zijn een Augustijner, GABRIEL DE SAINTE CLAIRE genaamd) aan, dat hij met de regels der critiek bekend was, en zich naar dezelve gevoegd heeft. Men vindt er deze aanmerking in: » De gesteldheid onzer vaders was, alles blindelings te gelooven; zij zouden het tot eene gewetenszaak hebben gemaakt, aan het minste wonder te twijfelen; zij geloofden te veel. De geestgesteltenis onzer dagen (1722) is van niets te gelooven; indien ik tusschen deze beide uitersten moest kiezen, zou ik liever mij aan de kinderachtige ligtgeloovigheid dergenen verbinden, welke alles gelooven, enz. » Voor het overige is het werk zeer onnaauwkeurig gedrukt, en de lezer stoot op elke bladzijde op grove feilen, die in het *errata* niet worden aangewezen. De abt ARTIGNY heeft er, volgens een dag-

bladschrijver, in het 6.e deel zijner *Mémoires*, een uittreksel van geleverd, over hetgene, wat de geboorte van **LODEWIJK XIV.** betreft (welke de koningin **ANNA** aan de gebeden van broeder **FIACRE** toeschreef); doch men ziet uit dit kort begrip, dat de abt het werk zelf niet gezien had.

* **FIARD** (de Abt **JOANNES BAPTISTA**), te *Dijon* den 28 November 1736, uit eene fatsoenlijke familie geboren. Hij ging eerst onder de Jesuiten en was hoogleeraar in de redeneerkunde te *Alençon*, toen deze maatschappij vernietigd werd. Hij begaf zich naar *Parijs* en werd in het Seminarie te *Saint-Nicolas du Chardonnet* opgenomen. Door den Heer **ARCHON**, die het Bisdóm van *Dijon* bediende, naar zijne geboortestad beroepen, vervulde hij aldaar de bedieningen van vikaris te *Saint-Philibert*, daarna te *Saint-Pierre*. De abt **FIARD** was godvruchtig, liefdadig, maar reeds in zijne kindschheid, volgens de verzekering van personen, die hem zeer naauwkeurig gekend hebben, had hij eene overdrevene verbeeldingskracht getoond, die hij daarenboven nog had aangevuurd door het lezen van buitensporige boeken. De abt **FIARD** had de zwakheid, van aan de tooverkunst te gelooven,

en kende aan dezelve een zoo groot gezag toe, dat hij overal enkel toovenaars en duivelkunstenaars zag. In zijne schriften noemt hij de buiksprekers, **MESMER**, **CAGLIOSTRO** en andere dergelijke goochelaars duivelkunstenaars; hij beschouwt ook als toovenaars de kunstmakers, automatische beelden en andere voorwerpen, die in het algemeen slechts uitwerkselen van natuurkundige proefnemingen of van kwakzalverij zijn. Vóór de Fransche omwenteling had hij in het dagblad van *Verdun*, in het *Kerkelijk dagblad* en in den *Spéctateur* van *Toulouse* het bestaan van een aantal duivelkunstenaars aangekondigd. Den 22 November 1775, schreef hij eenen langen brief aan de vergadering der geestelijkheid, in welken hij aan dezelve evenzeer het bestaan van eene menigte duivelkunstenaars en toovenaars, bekend maakte, die ongemerkt den troon en het altaar ondermijnden. Tijdens de revolutionnaire onlusten, weigerde de abt **FIARD**, den zoogenaamden burgerreed af te leggen en in 1793, werd hij met andere ongelukkige Priesters, verbannen; aan de ziekte ontsnapt, die te *Rochefort* een aantal zijner ongeluksgezellen in het graf gesleept had, kwam hij in 1795 in *Frankrijk* te-

rug. De tegenkantingen, die hij ondervonden had, wonden zijne verbeeldingskracht al meer en meer op. Volgens hem was de omwenteling niet dan het uitwensel eener betoovering; en acht honderd duizend Parijzenaars waren betooverd, zoo als ook LODEWIJK XVI. zelf. Al de werken die hij in het licht heeft gegeven, handelen over dit onderwerp; zie hier de titels derzelve: 1.° *Lettres etc. (Wijsgeerige brieven over de tooverkunst)*, 1801, in 8.° — 2.° *La France etc. (Frankrijk, bedrogen door de duivelkunstenaars en toovenaars der achttiende eeuw)*, 1803, in 8.° — 3.° *Le secret etc. (Het staatsgeheim)*, in 8.° , 1815. Men kent ook aan den abt FIARD toe: *Het geheim der magnetische en der slapende wandelaars ontsluiterd door een' man der wereld*, 1815, in 8.° De heer DELEUZE heeft gemeend dit werk in zijne *Jaarboeken van het dierlijk magnetismus* te moeten wederleggen. In 1797 onderwierp de abt FIARD aan LA HARPE een gedeelte van zijn werk door hetwelke hij den den duivelschen en tooverkunstigen oorsprong der Fransche omwenteling wilde bewijzen. LA HARPE bepaalde zich hem te antwoorden, * dat de omwentelingsgezinden niet groote toovenaars genoeg konden zijn, omdat zij noch in God

noch aan den duivel gelooven." Na zijne terugkomst in *Frankrijk* leide de abt FIARD een zeer afgezonderd leven te *Dijon*; hij wandelde altijd alleen op de eenzaamste plaatsen, steeds met een zijner werken over de tooverkunsten de duivelkunsten voorzien. Wanneer hij intusschen bij tusschenpozing, zijn geliefkoosd voorwerp vergat, redeeerde hij zeer juist en scheen zelfs geleerdheid te bezitten. Men beklagde opregtelijk een' achtenswaardigen man als den speelbal van een' droom, die zijne verbeeldingskracht hem onophoudelijk voor den geest bragt, en aan welken hij te goeder trouw geloofde. De abt FIARD is te *Dijon*, den 30 September 1818, in den ouderdom van twee en tachtig jaren overleden.

FICHARD (JOANNES), een regtsgeleerde te *Frankfort aan den Mein*, zijne geboorteplaats, *sydicus* dier stad, overleed aldaar den 7 Junij 1581, in den ouderdom van 70 jaren. Hij was met de talen en de geschiedenis der regtsgeleerdheid bekend. Er bestaat van hem: 1.° *Onomasticon philosophico-medico-synonymum*, 1574, in 8.° — 2.° *Consilium matrimoniale*, 1580, in fol. — 3.° *De cautelis*, 1577, in fol. — 4.° *Vitæ virorum qui eruditione claruerunt*, in 4.° — 5.° *Vitæ jurisconsultorum*, 1565, in 4.° enz.

* FICHET (ALEXANDER), een geleerde Jesuit, in 1588 te *Petit-Bonand*, in het Bisdóm Geneve geboren. Zijne oversten gebruikten hem, om te *Lyon*, gedurende zeven jaren, de *humaniora*, en de wijsbegeerte met de wiskunde gedurende vier jaren te onderwijzen. Hij wijdde zich vervolgens aan de dienst des kansels toe, en verwierf in die betrekking zulk eenen roem, dat de kerk nooit groot genoeg was, om de vergadering te bevatten, die zich beijverde, om hem aanteheoren. Hij werd rector van het collegie van *Nîmes*, en, in hoedanigheid van afgevaardigde der provincie van *Lyon* naar *Rome* gezonden, om aldaar bij de achtste congregatie zijner orde tegenwoordig te zijn. Pater FICHET bezat, eene bijzondere begaafdheid, om in zijne kweekelingen de roeping tot den religieuzen stand te ontwikkelen. Men telt er een aantal, die door zijne raadgevingen in verschillende orden traden. Zijne werken zijn: *Chorus poëtarum illustratus cum musæo rhetorico et poëtico*, dit is eene gezuiverde uitgave van het *Corpus poëtarum*. Het getal der Latijnsche dichters in deze verzameling bevat, beloopt 58. Er ontbraken er eenige, welke hij zich voorstelde, in eene andere uitgave bijtevoegen. Dit werk is te *Lyon*, in 1616, in 4to

gedrukt. — 2.º *Favus mel-
lis ex variis sanctis collec-
tus*, *Lyon*, 1615 — 1617,
in 24.mo Deze beide wer-
ken zijn zonder naam des
schrijvers. — 3.º *Vie etc.*
(*Leven van de gelukzalige
moeder DE CHANTAL, sticht-
ster der visitatie*), *Lyon*,
1642, in 4.to — 4.º *Vie etc.*
(*Leven van den heiligen
BERNARDUS van Menton.*)
— 5.º *Arcana studiorum
omnium methodus et biblio-
theca scientiarum*, *Lyon*,
1649, in 8vo, herdrukt ach-
ter het *Prodromus historiæ
litterariæ* van LAMBECIUS,
Hamburg, 1710, in fol. Dit
werk is met sierlijkheid ge-
schreven, en geeft gemak-
kelijke middelen aan de hand,
om vorderingen in de we-
tenschappen te maken. —
6.º *Triomphe etc.* (*Zege-
praal van den heiligen
Stoel, tegen eenen ketter-
schen raadshcer van Gre-
noble*), *Grenoble*, 1640. Hij
overleed te *Chambery*, den
30 Maart 1659.

FICHET. — Zie FISCHET.

* FICHTE (JOANNES THEO-
PHILUS), een beroemde nieu-
were wijsgeer, den 19 Mei
1762 in den *Lausnitz* in het
dorp *Rammenau* geboren.
Zijn vader had er eene lint-
fabriek en hield er eene klei-
ne kramerij bij, maar zulks
verbeterde zijne fortuin niet
veel en de opvoeding van
FICHTE zou waarschijnlijk

verwaarloosd' geworden zijn, zonder een rijke grondbezitter uit den omtrek, die in den jongen FICHTE, aanleg voor de studie bespeurende, hem in eene school liet gaan en voor hem de zorgen van een' vader aan den dag legde. Met eene levendige en onafhankelijke inborst geboren, ontsnapte FICHTE uit de school en werd weder gevonden aan de boorden van de Saale gezeten, de oogen op eene geographische kaart gericht, op welke hij den reisweg naar Amerika zocht. Hij begaf zich naar *Wittenberg*, vervolgens naar *Leipzig* en was daar nu en dan bij de lessen der hoogleeraars dier universiteit, tegenwoordig. Hij vervolgde zijne studiën, zelfs die der godgeleerdheid voor welke hij eenen bijzonderen lust gevoelde, met zoo weinig vlijt, dat indien men de uitgebreide kunde van dezen wijsgeer in aanmerking neemt, men moet bekennen, dat zijne genie, zijn gebrek aan studie vergoedde; dat is te zeggen, dat eene bekende waarheid voor hem voldoende was, om er alleen andere gewigtigere door te ontdekken; FICHTE had in de scholen veel roem verworven; maar van alle hulpmiddelen beroofd en ondanks zijnen afkeer voor de afhankelijkheid, was hij verplicht, den onderwijzerspost bij een Pruisisch heer aan te nemen. Zijn verblijf te

Koningsbergen versshafte hem de gelegenheid, om met den beroemden KANT in betrekking te komen; het schijnt echter, zoo als zulks dikwijls onder de wijsgeeren plaats heeft, dat zij niet veel achting noch vriendschap voor elkander opvatten. Het uitwerksel dezer gesprekken was een geschrift, hetwelk FICHTE onder den titel van *Versuch einer Kritik aller Offenbarung*, in 1792, in het licht gaf. Maar daar hij er zijn naam niet voor geplaatst had, schreef men dit werk aan KANT toe, maar de ware schrijver maakte zich later bekend, en verkreeg er een' grooten naam door. Tot dus verre had hij steeds zijn gedwongen staat van onderwijzer voortgezet, dikwijls van leerlingen veranderende, bevond hij zich ten laatste bij een voornaam Hongaarsch heer, met welken hij niet kon leven; zoodat deze hem vijftig dukaten betaalde, die hij hem schuldig was en met deze geringe som, reisde FICHTE door *Duitschland* en *Zwitserland*. Hij huwde te *Zurich* met eene nicht van den beroemden KLOPSTOCK, (schrijver van het dichtstuk de *Messias*), en in hetzelfde jaar, gaf hij zijne: 2.º *Bouwstoffen* in het licht, om het oordeel van het publiek ten opzichte van de *Fransche omwenteling* en van het wettige gezag te regt te wijzen. Dit ge-

schrift maakte in *Duitschland*, eenen grooten indruk, maar het haalde hem vele hekelars op den hals, uit hoofde eener gevaarlijke en valsche stelling, welke hij er in verdedigde, voorgevende dat elke verbindende overeenkomst, geregteijk kon vernietigd worden, door den enkelen wil van eene der partijen. In ditzelfde werk toont zich de schrijver, een verklaarde vijand der Joden, die hij, zeide hij, tot den laatsten wilde uitroeijen. Weinig tijd daarna, verving hij in den leerstoel der wijsbegeerte van *Jena* REINHOLD, eersten leerling van KANT, een weinig minder afgetrokken en onverstaanbaar, dan zijn meester. FICHTE opende zijnen werking in deze universiteit door eene Verhandeling, waarin hij een nauwkeurig denkbeeld, trachtte te geven van de *leer der wetenschap*, een werk, dat hij vervolgens onder verschillende titels in het licht gaf. Er deden zich hier, en over dit onderwerp drie soorten van bespiegelingen op, te weten: de theorie van KANT, die uit eene ontleding van het verstand der beoefenende rede en des oordeels uitgaat, die van REINHOLD, die tot grondslag nam de oorspronkelijke werking des gewetens en die, volgens FICHTE, zich boven KANT verheven had; maar de theorie van FICHTE gaat

veel verder door; zijn stelsel van het *niet in de zinnen vallende idéalismus* ontwikkelende, gaat hij van de werking der gedachten uit, die tot zich zelve terugkeert en dus het denkbeeld aanbiedt, van eene gedachte, die op zich zelve terug werkt en het denkbeeld van het *ik*, met beide gelijkstaande. Het *ik* vormt zich dan van zelve, en hier begint het bestaan van het *verstandige ik*, en van het *bestaande ik*. Dit willekeurige, vrije of onderworpen *ik*, vormt het geweten, en stelt zich een onderwerp, of een *niet ik* voor. FICHTE maakt dus van de werkzaamheid der ziel, het heelaal; en alles (volgens hem) wat begrepen of verzonnen kan worden, komt van dezelve voort. Hij beschouwt, daarenboven, het eerste *ik* als duurzaam, en het tweede, als onbestendig. Het eerste heeft het vermogen om te scheppen, of in zich zelve, het beeld des heelaals daartestellen en hij beschouwt de uitwendige wereld, slechts als eenen grenspaal van ons bestaan; eenen grenspaal, op welken onze gedachte werkt. Deze grenspaal wordt door de ziel geschapen, welker bestendige werkzaamheid zich op haar eigen werk oefent. Wij hebben ons een weinig bij deze bijzonderheden, stil gehouden, die wij uit FICHTE zelve putten,

om het minstonnaauwkeurig denkbeeld der grondbeginnelen van de bovennatuurkunde van FICHTE te geven: waaruit men ligtelijk zal kunnen besluiten, dat KANT, REINHOLD, FICHTE en alle andere diepdenkers, door nieuwigheden, onderlinge tegenstrijdigheden, schijnbare bepalingen, slechts nieuwe doolhoven hebben aangelegd. Deze doolhoven zijn zoodanig verward, dat de schranderste menschelijke rede te vergeefs, eenen draad zoude zoeken, om er de verschillende paden van te volgen en om dezelve te verlaten na er verstaanbare of nuttige waarheden, vruchteloos in te hebben gezocht. De lessen, die hij in 1794, alle zondagen in de hoogeschool van Jena gaf, bragten een wezenlijker nut bij zijne kweekelingen te weeg. Dezelfen handelden over 3.º *De bestemming van den geleerde.* Twee jaren later gaf hij zijne 4.º *Grondregels van het regt der natuur*, 1796, in het licht, die voorafgegaan werden door het 5.º *Zedekundig stelsel*, 1798. Dit werk is vol paradoxe-stellingen, en de schrijver zich te hoog willende verheffen, vormt zich eenen mengelklomp, van denkbeelden, waarin hij zich zelve niet meer weet te herkennen. FICHTE schreef gezamenlijk met NICHTHAMMER een *Wijsgeerig dagblad*

waarin hij, terwijl hij de grondslagen der Godsdienst wilde vaststellen beweerde, *dat God zelf enkel de zedelijke orde des heelals was*; hij voegde er vervolgens bij: » Terwijl het ik zijne pligten wil vervullen, haakt het naar eene zedelijke orde des heelals; daardoor nadert het God, en heeft het leven, dat van God komt. Als zelfstandigheid, die zich enkel in den tijd en in de ruimte kan voorstellen, God te willen danken, zou afgoderij zijn." Dit voorstel werd, niet zonder grond, als kettersch veroordeeld en de overheden, lieten in geheel Saksen, het werk verbeurd verklaren. De schrijver gaf in het licht, eene *Beroeping aan het publiek*, om zich van de beschuldiging van godverzaking vrij te pleiten en al de geleerden pennen van *Duitschland*, waren weldra in beweging; maar gelukkiglijk waren de verdedigers en voorstanders van het werk van FICHTE in klein getal. Van alle kanten aangerand, deed hij, in hetzelfde jaar, afstand van zijnen post aan de hoogeschool, en begaf zich naar *Berlijn*; hij gaf er bijzondere lessen en deed vele schriften in het licht verschijnen. Een derzelve, onder anderen, bragt den diepzinnigen, doch tegenstrijdigen geest van FICHTE te binnen. Hetzelve had betrekking tot de staatkun-

de, en alle staatkundigen, voeren geweldig tegen hem uit. FICHTE had eenen anderen mededinger te vreezen, die meer te duchten was, deze was SCHELLING. Deze wijsgeer was een der lofredenaars van de *Leer der wetenschap* geweest; maar daar hij zich eene andere soort van *Idéologie* (*Verhandeling over de vorming der denkbeelden*) gevormd had, zag hij de zaken uit een ander gezigtspunt dan KANT, REINHOLD en vooral FICHTE. Terwijl SCHELLING zijn stelsel, van *volstreckte identiteit* vaststelt, verheft hij zich tot het *oorspronkelijk onafhankelijke ik*; hij heeft het *oorspronkelijk ik*, de bron van alle wezenlijkheid en van alle wetenschap gezien, en indien SCHELLING door dit *oneindig oorspronkelijke ik*, het Opperwezen, aan wien deze eigenschappen alleen toebehooren, heeft gezien of meenen te zien, zoo is hij zeker een duidelijker, helderder en juister denkbeeld, nader bij gekomen. FICHTE integendeel, had in zijne wijsbegeerte aangenomen, dat het werkende *ik*, het *niet ik*, als *voorwerp* voortbrengt, en dat het tegenovergestelde niet plaats heeft. Op eenen zeer grooten tegenstander niet kunvende 'zegevieren', verdedigde FICHTE zich zoo goed als hij kon; doch SCHELLING bragt hem tot stilzwijgen, door zijn werk BRUNO ge-

naamd, waarin hij op eene zegevierende wijze, de magt van het *pantheïsmus*, tegen het stelsel der *volstreckte identiteit* van FICHTE vaststelt. Vervolgens verwijt hij hem in zijne *ontwikkeling der wezenlijke betrekking van de natuurlijke wijsbegeerte, met de leer van FICHTE* (1806), billijker wijze dat hij alles zoo wel in de natuurkunde als in de wijsbegeerte, aan de eenvoudige werktuigelijke kracht toeschrijft en dat hij het minste denkbeeld niet heeft, van het door bewegende kracht hesttaande leven. FICHTE herstelde echter zijnen roem, door zijne twee schoone Verhandelingen, 6.º *Over den staat van den getletterde* en 7.º *Over zijne werkzaamheden in het rijk der vrijheid*. In hetzelfde jaar (1806) gaf hij eene Verhandeling in het licht, onder den titel van 8.º *Gids van het gelukzalige leven of Godsdienstige Leer, voorgesteld in eene openbare Cursus*. Dit werk helderde gedeeltelijk, datgene op, wat er in zijne leer duister voorkwam, of liever het zuiverde hetzelfde. Hetzij dat FICHTE beter had nagedacht, hetzij, dat de verwijtingen van SCHELLING eenige wijziging in zijne denkbeelden hadden voortgebracht, dit boek, met zalving geschreven, schijnt door een zuiver godsdienstig gevoel in de pen gegeven,

en biedt verhevene denkbeelden aan, voornamelijk over het Evangelie van den heiligen JOANNES. Hij verbeterde er de voorstellen in, welke men acht jaren vroeger als kettersch had veroordeeld. Tijdens den intogt der Franschen te *Berlijn* (in 1806), vlugtte hij naar *Koningsbergen*, vervolgens naar *Riga*, en kwam, na den vrede, in de eerste dezer steden terug. De geleerde HUMBOLDT verschafte hem den post van rector en hoogleeraar der wijsbegeerte aan de nieuwlings opgerigte hoogeschool van *Berlijn*. Sedert lang werd FICHTE door vliegende jicht gekweld; toen hij zich beter begon te bevinden, was zijne vrouw, die zich gedurende den oorlog aan de godvruchtige zorg der verlatene zieken had toegewijd, door eene rotkoorts aangetast en deelde dezelve aan haren man mede; zij genas er van; maar FICHTE bezweek voor dezelve den 27 Januarij 1814. Ofschoon deze wijsgeer door zich aan zijne afgetrokkene denkbeelden overtegeven, in vele bovennatuurkundige dwalingen vervallen was, moet men toch bekennen, dat hij eene wegslepene welsprekendheid bezat, en dat hij door de naauwkeurigheid en zuiverheid van stijl schitterde. Hij bezat uitgebreide kundigheden, een vlug en verheven verstand en men vindt

in vele zijner werken, diepzinnige denkbeelden. De laatste worden het meest op prijs gesteld, als zijnde degenen, welke (zoo als wij zulks reeds hebben opgemerkt), gewaagde en met ongodisterij bezoedelde voorstellingen verbeteren of, om zoo te spreken, zuiveren. FICHTE wordt door de Duitschers, als een hunner grootste wijsgeeren beschouwd. Zijne overige belangrijke schriften zijn: 9.° *De vrijheid van denken van de Europesche vorsten gevorderd*, 1794, in 8.vo — 10.° *Nieuwe proeve, om te dienen tot de geschiedenis der godverzaking*, in 8.vo — 11.° *'s Menschen bestemming, Berlijn*, 1800, in 8.vo — 12.° *Leven en zonderlinge gevoelens van NICOLAÏ*, door SCHLEGEL uitgegeven, *Tubingen*, 1801, in 8.vo — 13.° *Bouwstoffen tot de kenschetsende trekken der tegenwoordige tijden, Berlijn*, 1806, in 8.vo — 14.° *De leer der wetenschap in derzelve geheele uitgestrektheid ontwikkeld*, 1807, in 8.vo, enz. Ook heeft FICHTE verscheidene vertalingen in Hoogduitsche verzen vervaardigd; maar hij was geen geboren dichter en dezelve strekten hem niet zeer tot eer. Voor het overige was hij een achtbaar man, bezat zuivere zeden, was een goed echtgenoot en een verpligtende vriend; hij had eene zachte inborst, was nooit

driftig in den tegenstand, dien hij te bestrijden had, daar hij altijd zocht te overtuigen en nooit persoonlijk te beleedigen.

FICINO (MARSILIO), kano-
nik van *Florence*, zijne ge-
boorteplaats, ervaren in de
Grieksche en Latijnsche ta-
len, werd den 19 October
1433 geboren. Hij onder-
wees de wijsbegeerte aan de
Hooge-school van *Florence*,
en had eene menigte leer-
lingen; want ofschoon hij
de droomerijen der sterre-
wigchelarij aannam (eene
dwaling, welke hem met de
wijsgeeren van zijnen tijd
gemeen was), bezat hij toch
vele verdiensten. Aan de
milddadigheid der MEDICIS-
SEN, had hij aangename
lusthuizen bij *Florence* te
danken, op welke hij den
meest mogelijken tijd, met
uitgezochte wijsgeerigevrien-
den, die met hem de beval-
ligheden der rede en der
eenzaamheid deelden, door-
bragt. FICINO had buiten-
lucht noodig. Zijn gestel
was zwaarmoedig, zijne ge-
zondheid zwak, en hij on-
derhield dezelve enkel door
bijna bijgeloovige naauwkeu-
righeden. Hij veranderde
van 6 tot 7 malen in een
uur van hoofdeksel. De
natuur was bij hem te zwak,
zoodat hij, ondanks alle
redmiddelen der kunst be-
zweek. Hij overleed in 1499.

X. DEEL.

Zijne werken zijn gezamen-
lijk te *Bazel*, in 1561, in
2 dl.n in fol. in het licht
gegeven. Men vindt er *ver-
talingen* in van Grieksche
schrijvers, van PLATO, PLO-
TINUS, van welke hij Chris-
tenen wil maken, omdat er
werkelijk in hunne schrif-
ten plaatsen gevonden wor-
den, die der Christelijke
godsdienst zeer gunstig zijn,
doch die men ongetwijfeld
als de vruchten moet be-
schouwen van het lezen der
gewijde boeken, van de
oorspronkelijke overlevering
of van de kennis, welke de
Joden aan de andere natiën
hadden medegedeeld. Men
vindt er ook natuur- boven-
natuur- en zedekundige
schriften, en *Brieven* in, in 12
boeken afzonderlijk, in 1495,
te *Venetië* in fol. gedrukt,
zeldzaam, zoo wel als zijne
uitgave der Platonische wijs-
begeerte, te *Florence*, in
1482, in fol. gedrukt. Men
kan over FICINO raadplegen,
TIRABOSCHI, in zijne ge-
schiedenis der Italiaansche
schrijvers, J. G. SCHELHORN
Amœnit litt. 1. e dl.; en zijn
leven, beschreven, door JO-
ANNES CORSI, van *Florence*,
te *Pisa*, in 1771, in 8. vo
gedrukt.

FIDDES (RICHARD), een
beschaafde schrijver en een
kundig godgeleerde onder
de Engelschen, te *Hunman-
by*, in het Graafschap *York*,

E

in 1671 geboren, was predikant te *Halsham*, eene ongezonde plaats, welke hij verpligt was, te verlaten. Hij begaf zich naar *Putney*, alwaar hij in 1724 overleed. Hij is de schrijver: 1.° eener *Verhandeling over de Godgeleerdheid*, 1728 — 1730, 2 dl.n in fol. — 2.° Van het *leven van den Kardinaal WOLSEY*, *Londen*, 1724; in fol. — 3.° Eener *verhandeling over de zedekunde*, 1724, in 8.vo — 4.° van eenen *Brief over den Illias van HOMERUS*, 1714, in 12.mo

FIDELIS (*Heilige*), in 1577, te *Sigmaringen*, een Zwabisch stadje geboren, beoefende de wijsbegeerte en de regtsgeleerdheid aan de Universiteit van *Freyburg*. Sommige edellieden, die zich op reis wilden begeven, gaven hem hun verlangen te kennen, van hem tot reisgenoot te hebben. Hij doorkruiste met hen van 1604 tot 1610, *Duitschland*, *Italië*, *Frankrijk* en onderscheidene Spaansche gewesten. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij advocaat, en verwierf veel roem voor de balie; maar de klippen vreezende, waarmede die loopbaan doorzaaid is, verliet hij dezelve weldra, om in de orde der Capucijnen te gaan. [Het was alstoen dat zijn doopnaam *MARCUS* in dien van FIDE-

LIS veranderd werd.] Paus GREGORIUS XV., die de congregatie der *Propaganda* had ingesteld, van de verdiensten van FIDELIS onderdrukt, stelde hem aan de missiën voor, die in het *Graubunderland* moesten gehouden worden, de missionaris kweet zich van zijne bediening, met eenen roem, die zijnen ijver waardig was en zoodanig, dat men de hoop koesterde van al, wat er nog kettersch onder deze natie was, tot den schoot der kerk terug te brengen; maar sommigen onder dezelve, meer aan de dwaling gehecht, en daarom zijnen voorspoed benijdende, besloten, om hem op de lafhartigste en wreedaardigste wijze van het leven te berooven. Daar Pater FIDELIS, op eene geveinsde wijze daartoe uitgenoodigd, zich had aangeboden, om hen te onderwijzen, vielen zij op eene onstuimige wijze op hem aan, en vermoordden hem, den 24 April 1622. CLEMENS XIII. heeft hem heilig verklaard.

FIDERI, keizer van *Japan*, zoon, en, in 1598, opvolger van *TAIKOSAMA*. ONGOSCHIO zijn voogd, ontnam hem de kroon, na hem genoodzaakt te hebben, zijne dochter te huwen. FIDERI ligte een sterk leger tegen den overweldigiger; maar deze gelukkiger, noodzaakte hem, om

zich met zijne vrouw en de Heeren zijner partij in een paleis op te sluiten, hetwelk hij in brand liet steken.

FIDIUS. — Zie DIUS FIDIUS.

FIELDING (HENDRIK), de zoon van eenen luitenant-generaal, zag het eerste levenslicht te *Sharpham-Park*, in het Graafschap *Sommerset*, op den 22 April 1707. Met eene levendige en zelfs uitgelatene verbeeldingskracht geboren, gaf hij zich reeds in den ouderdom van twintig jaren, zoodanig aan de losbandigheid over, dat hij zijne gezondheid ondermijnde, en zijne middelmatige fortuin verkwistte. Dertig jaren oud zijnde, trad hij in den echt met miss *Crapock*, eene beroemde schoonheid, uit het graafschap *Salisbury*. Haar huwelijksgoed werd weldra in de vermaken verteerd. FIELDING wilde de balie volgen, maar de jicht, welke hem eensklaps overviel, noodzaakte hem deze loopbaan te verlaten, voor welke hij daarenboven weinig geschikt was. De zamenstelling van achttien blij- of kluchtspeelen, en van verscheidene romans en de post van vrederegter van het Graafschap *Middlessex*, waren zijne redmiddelen tegen de behoefte. Eene kwijnende

ziekte, waaronder hij sedert eenigen tijd gebukt ging, bewoog hem, om in 1753 naar *Portugal* te gaan, ten einde er zijne gezondheid te herstellen; doch wijl hij zich aldaar niet beter bevond, kwam hij in 1754 te *Londen* sterven. De meeste zijner romans zijn in het fransch vertaald: *TOM-JONES*, in 4 dl.ⁿ, *LA HARPE* beschouwde dit werk als den eersten roman der wereld, en het best geschreven boek van *Engeland*: *AMALIA*, in 3 dl.ⁿ; de *lotgevallen van ANDREW*, 2 dl.ⁿ, *RODERICH RANDON*, 3 dl.ⁿ in 12.mo; *Reize naar de andere wereld*, in 12.mo De Blijspelen van FIELDING behooren niet tot de verdienstelijkste, zij bieden echter aangename tooneelen, en eenige nieuwe belagchelijkheden aan, die met waarheid, kracht en op eene oorspronkelijke wijze geschilderd zijn. Wat zijne romans betreft, zoo vindt men in dezelve schoone standpunten, aandoenlijke gevoelens, uitmuntende karakters, waarvan er eenige geheel nieuw zijn, maar de schrijver is al te mild in aanmerkingen, uitweidingen, lage schilderingen en onbeduidende bijzonderheden. Men heeft een gedeelte dezer gebreken verbeterd in de fransche vertalingen, ten minste in die

van AMALIA. TOM-JONES is van 6 dl.ⁿ in 4 gebragt, en nog zijn er twee te veel. FIELDING heeft gedurende eenige maanden een zedelijk dagblad uitgegeven, dat met dezelfde gebreken behebt was, als zijne romans. Het bestond in eene opeenstapeling van aanmerkingen in den haast en op de straten bijeengeraapt, op eene onhandige wijze, aan gemeene hekelachtige en zedelijke plaatsen verbonden, waarvan het uitwerksel zeker niet wezen, zal, de menschen beter te maken.

FIENNE (ROBERT DE), een oude krijgsman, die in 1356 met den connestabel-degen werd vereerd; maar daar koning KAREL V., DU GUESCLIN met dien post wilde begunstigen, zoo verzocht DE FIENNE, in 1370 om zijn ontslag. Zijne familie heeft tot op onze dagen bestaan.

FIENUS (THOMAS), van Antwerpen, in 1567 geboren, werd in 1593 naar Leuven beroepen, om er eenen leerstoel der geneeskunde te bekleeden. Hij verliet denzelfden na verloop van zeven jaren, om zich in hoedanigheid van lijfarts naar het hof van MAXIMILIAAN, keurvorst van Beieren te begeven; hij bleef aldaar slechts een jaar, en kwam zijnen leerstoel te Leuven weder innemen, al-

waar hij in 1631 overleed. Door weinigen werd hij in zijnen tijd in de kennis der natuurlijke historie, en heekunde geëvenaard. Er bestaat van hem: 1.° *De viribus imaginationis*, in 8.vo — 2.° *De formatione et de animatione fetus*, in 8.vo — 3.° *Apologia pro libro præced.*, in 8.vo, 1629. — 4.° *De cauteriis*, in 8.vo, waarvan de beste uitgave die van Londen is, 1733, in 4.to — 5.° *Libri chirurgici*, 1649, in 4.to, en andere in hunnen tijd wel opgenomene werken. — Zijn vader, JOANNES FIENUS, een geneesheer te Antwerpen, te Dordrecht, in 1585 overleden, gaf eene zeldzame verhandeling in het licht: *De statibus humanum corpus molestantibus*, 1682, in 8.vo

FIESQUE (JOANNES LODEWIK DE), Graaf van Lavagne, uit eene der aanzienlijkste familiën van Genua, werd met hoedanigheden geboren, die hem een gelukkig leven zouden hebben kunnen verschaffen, doch zijne heerschzucht was oorzaak van zijn ongeluk. Het buitengewone aanzien van ANDREAS DORIA, verwekte zijne afgunst; hij verbond zich eerst met de Franschen, die Genua wilden heroveren. Daar een der zamenzweerders hem had doen begrijpen, dat het de onderne-

ming eener laaghartige ziel was, van liever zijn vaderland aan vreemdelingen te willen verzekeren, dan het voor zich zelve te veroveren; werkte hij, om er zich meester van te maken. Bij het vallen van den nacht van den 1 Januarij 1547, begonnen de zamengezwoorenen hun ontwerp ten uitvoer te brengen. Zij hadden zich reeds meester gemaakt van *Darsena*, de plaats, waar de galeijen liggen, toen de plank waarover de graaf wilde gaan, om op eene galei te komen, te smal zijnde, hij in de zee viel, en, in den ouderdom van 22 jaren, verdronk. De dood des aanvoeders verflaauwde den ijver der zamengezwoorenen, en de republiek was gered. Men strafte de misdaad van *Fiesque*, aan zijne familie; dezelve werd tot in het vijfde geslacht uit *Genua* verbannen, en zijn paleis werd afgebroken. De kardinaal *de Retz*, heeft de geschiedenis dezer zamenzwering in het licht gegeven, 1665, in 8. vo Dit werk is slechts eene soort van verkorting van de geschiedenis derzelfde zamenzwering, in het Italiaansch, door *Mascardi* in het licht gegeven, en door *Fontenai Sainte-Geneviève* in het Fransch vertaald, 1639, in 8. vo

FIEUBET (GASPARD DE),

Heer van *Ligny*, raadsheer bij het parlement van *Toulouse*, alwaar hij in 1626 geboren was; vervolgens kanselier der koningin *Maria Theresia* van *Oostenrijk*, en staatsraad, overleed in het *Camaldulenzers-klooster van Grosbois*, in 1694. Hij heeft eenige *Dichtstukken* nagelaten, in verschillende verzamelingen verspreid. Men leest dezelve met vermaak, om het kiesche, het vlugge en het natuurlijke, dat men er in aantreft. Volgens *Voltaire*, was hij eender beschaafdste geesten zijner eeuw. Zijne fabel vooral ten titel voerende: *Ulysses en de Sirenen*, wordt zeer op prijs gesteld.

FIEUX (JACOBUS DE), omhelsde reeds vroeg den geestelijken staat, en werd doctor van het huis van *Navarre*. Zijne kansasprekendheid maakte hem beroemd, en verwierf hem het bisdom *Toul*, waartoe hij in 1676 benoemd werd. Hij vaardigde aldaar in het volgende jaar *Synodale Statuten* uit, welke sedert dien tijd in die kerk tot regel hebben gediend, en deed menigvuldige bezoeken in zijn diocees steeds met de meeste vrucht. Zijn ijver, zijne zachtmoedigheid, zijne welsprekendheid verwierven hem aller harten. Deze waardige herder werd alom ontvangen,

zoo als hij zulks verdiende, met eenparige bewijzen van achting en vertrouwen, vooral in *Vosges*-gebergte, alwaar men bij menschen geheugen geenen bisschop had gezien. De Heer DE FIEUX bezat eene bijzondere scherpzinnigheid, in het beslissen van gewetenszaken, en hij gaf in 1679 een *Geschrift over den Woeker* in het licht, dat voornamelijk nuttig was in zijn diocees, alwaar deze ondeugd diepe wortelen had geschoten. Hij overleed te *Parijs*, in de gevoelens der teederste godsvrucht, die al zijne werken bestuurd had.

* FIGUEIREDO. (ANTONIUS PEREIRA DE), een geleerde Portugees, den 14 Februarij 1725, te *Macao* geboren, volbragt zijne studiën bij de Jesuiten, en omhelsde vervolgens het kloosterleven in de congregatie der paters van het oratorium van den heiligen Geest, te *Lissabon*. Een vijand der Jesuiten zijnde, gaf hij hun bewijzen van zijnen haat, in de beruchte zamenzwering, tegen den koning van *Portugal*, JOZEF I., en waarin men den Jesuit, pater MALAGRIDA, wilde betrekken. Hij spaarde hen nog minder in zijn werk *Rerum lusitanarum*. Nadat hij in zijne orde, de taalkunde, de rede-neerkunde en de godgeleerdheid had onderwezen, maak-

te hij zich gereed, om andere werken in het licht te geven, toen er geschillen ontstonden tusschen de hoven van *Portugal* en *Rome*. Het schijnt, dat FIGUEIREDO zich in het begin voor den heiligen Stoel verklaarde; maar hetzij, dat hij den haat des hofs vreesde, of dat hij de gunst van hetzelfde wilde verdienen, hij voegde zich bij de partij van hetzelfde, en gaf kort daarna in het licht en verdedigde de beruchte *Thesis*, van de magt der koningen op de kerkelijke personen en goederen. Zijne *Theologische Proeve*, die bijna even zoo spoedig in het licht verscheen, werd aan dezelfde zaak toegewijd. Door zulk een' ijver won hij de gunst van den minister POMBAL, die hem tot aanzienlijke posten benoemde; het was alstoen, dat hij, verplicht, om in de wereld te leven, zich zoo verre vergat, dat hij het geestelijk gewaad aflegde, hetwelk hem voortaan deed beschouwen, als een man, aan de heerschzucht van den markgraaf DE POMBAL verkocht. Hij maakte zijne slaafsche vleijerij openbaar, in een werk ten titel voerende: *Gebeden en Wenschen der Portugesche natie aan den Behoed-Engel van den Markgraaf DE POMBAL*, *Lissabon*, 1775. Zijne talenten waren in staat, om de gunst te verdienen, welke hij genoot; maar daar eene

zoodanige vleijerij bij zijnen staat afstak, moest dezelve natuurlijkerwijze strenge hekelingen tegen hem doen ontstaan. Hij behield zijne posten na den dood van den minister, zijnen beschermer, en werd in 1792, tot deken der koninklijke akademie benoemd, waarvan hij lid was. Hij overleed aan eenen aanval van beroerte, den 14 Augustus 1797. Gedurende zijne kortstondige ziekte, het verlangen te kennen gevende, om in het ordekleed te sterven, hetwelk hij gedragen had, stonden de vaders oratoristen hem deze gunst toe; maar hij had er niet lang genot van, daar hij drie uren, na er mede gekleed te zijn, den geest gaf. FIGUEIREDO bezat kunde en eene uitgebreide geleerdheid, maar men kan hem het vergeten zijner eerste geloften, en zijne slaafsche vleijerij der inzigten van eenen heerschzuchtigen minister niet vergeven. Hij heeft veel geschreven. Zie hier zijne voornaamste werken: 1.° *Rerum lusitanarum ephemerides ab olisipponensi terræ motu ad jesuitarum expulsionem*, 1761, in 4.° — 2.° *Doctrina veteris ecclesiæ de suprema regum etiam in clericos potestate etc.*, 1765, in fol. Men herdrukte deze *Thesis* in de *Collectio thesium in diversis universitatibus etc.* Parijs, 1768, in

8.°vo, *Leipzig*, 1774. FIGUEIREDO gaf ook in het Portugeesch, twee andere werken, over hetzelfde onderwerp in het licht: 3.° *Compendio das epocas etc.* of *Beknopt overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen der Algemeene Geschiedenis*, 1782, in 8.°vo — 4.° *Elogios enz. (Lofreden der koningen van Portugal, in het Latijn en in het Portugeesch, met geschiedkundige en beoordeelende aantekeningen)*, 1785, in 4.°vo — 5.° *De heilige Schrift, in het Portugeesch vertaald, volgens de Vulgata*, met voorreden, aantekeningen en verschillende tekstverklaringen, 1778 — 1790, 23 dln in 8.°vo. Eene vierde uitgave, werd in 1794 begonnen, met den Latijnschen tekst en verbeteringen. Dit is het werk, hetwelk aan FIGUEIREDO het meest tot eer heeft verstrekt.

* FIGUEROA (FRANCISCUS DE), een der classieke dichters van Spanje, werd te *Alcala-de-Henares*, in het jaar 1540 geboren. De welluidendheid zijner gedichten, en de zuiverheid van zijnen stijl, verwierven hem den bijnaam van *Goddelijke*. Tot zijn laatste uur genaderd, vorderde hij, door een godsdienstig gevoel aangespoord, dat men in zijne tegenwoordigheid al zijne gedichten zoude verbranden. Het gelukte echter er eenige van

te redden, en deze werden gedrukt, onder den titel van *Obras de FIGUEROA, Lisabon*, 1626, in 8.vo Hij overleed in 1619.

FIGUEROA (CHRISTOFFEL SUAREZ DE), een Spaansche letterkundige, werd te *Valadolid* in 1586 geboren. Hij volgde in den beginne de balie, welke hij verliet, om de schoone letteren te beoefenen. Er bestaat van hem: 1.º *Espejo de juventud*, of *Spiegel der jeugd, Madrid*, 1607. — 2.º *La constante AMARILLIS, Valentia*, 1609. — 3.º *Espana defendida*, een heldendicht, *Madrid*, 1612, in 8.vo — 4.º *Historia, etc.* of *Geschiedenis van alles, wat de vaders der Maatschappij van JESUS, deden en zeiden, tot voortplanting van het Evangelie, Madrid*, 1614. Men vindt in dit werk, vrij belangrijke aantekeningen, over de Oostersche landen, alwaar de Jesuiten gedurende de jaren 1607 en 1608 in zendeling-schap waren enz. FIGUEROA overleed in 1650.

* **FILAMONDO** (RAPHAEL MARIA), te *Napels* in de tweede helft der zeventiende eeuw geboren, omhelsde de orde van den H. DOMINICUS in het klooster van de heilige *MARIA della-Sanita*. Zeer goede studiën, en zijn bijzondere ijver voor de godgeleerdheid, stelden hem in

staat, om die wetenschap met roem te onderwijzen; hij beoefde tegelijkertijd de letterkunde en maakte zich voordeelig bekend door eenige dichtstukken, welke hij aan zijne vrienden rigtte. Om zijne talenten werd hij door den algemeenen Overster der orde naar *Rome* beroepen, en aldaar in 1705 tot een der opzieners der beroemde bibliotheek *Casanto* benoemd. Paus CLEMENS XI. benoemde hem tot het bisdom *Suessa* in het land van *Labour*. Hij overleed in 1716, na met wijsheid geregeerd te hebben. Men kent van dien prelaat: 1.º *Il genio bellicoso di Napoli. Memorie istoriche d'alcuni capitani celebri napoletani, Napels*, 1694, 2 dl.ⁿ, in fol. Er zijn exemplaren, die het jaartal 1714 voeren. Dit is de geschiedenis der beroemde veldheeren van het koningrijk *Napels*. Dezelve is met 56 portretten versierd. — 2.º *Ragguaglio del viaggio fatto da' padri dell'ordine de' Predicatori nella Tartaria minore, nell'anno 1662, con la nuova spedizione del padre FRANCESCO, episcopo, in Armenia e Persia, Napels*, 1605, in 8.vo — 3.º *Theorhetoricæ idea ex divinis scripturis, et politioris litteraturæ mystagogis, deducta, Napels*, 1700, 2 dl.ⁿ, in 4.to Dit eene verhandeling over de gewijde wel-sprekendheid ten gebruike

dergene, die zich tot de kanseldienst voorbereiden.

FILANGIERI (CAJETANUS), een beroemde leeraar van het staatsregt, kamerheer van den koning der *Beide-Siciliën*, en raadsheer bij het Dep.^t der geldmiddelen, te *Napels* den 21 Julij 1788 in den ouderdom van 36 jaren overleden, is de schrijver van het bijna in alle talen vertolkte werk: *La scienza della Legislazione (De wetenschap der wetgeving)*. De wijsgeerige grondbeginselen, welke hij in dit werk verspreid heeft, hebben hem in het oog van zekere menschen spoedig beroemd gemaakt. Indien men er eenige volzinnen over de willekeurigheid der koningen en de misbruiken van het militair bestuur van uitzondert, kan men zeggen, dat het slechts eene herhaling is van hetgene, wat men elders vindt, op eenige paradoxe stellingen na, die het werk des schrijvers zijn. En in de daad, wat kan men nieuws zeggen, over een onderwerp, zoodanig als de wetgeving, zonder zich in gewaagde en gevaarlijke bespiegelingen te verliezen? » Zal men nimmer begrijpen, zegt een ware Staatkundige, hoe gevaarlijk het in eenen staat is, om te dulden, dat mannen zonder zending, dikwerf zonder begaafdheid en zon-

der kunde, onbedachtelijk tegen algemeen aangenomene gebruiken, tegen oude instellingen uitvaren, het eerbiedwaardigste beschimpen, alle grondbeginselen met de voeten treden, onder het schijnbare voorwendsel van zich tegen de misbruiken te verheffen, en vooroordeelen te verdelgen. Het steeds naar nieuwigheden gretige publiek, steeds genegen om vermetelheid en onbeschaamdheid met genie te verwarren, steeds de speelpop der magtwoorden en beloften der kwakzalvers, overtuigt zich ligtelijk, dat mannen, die met zoo vele stoutmoedigheid oordeelen en veroordeelen, verhevene inzigten hebben, en dat onze voorouders geen gezond verstand bezaten; het wordt van de denkbeelden en grondbeginselen dier hervormers doordrongen, die des te vleijender zijn, naarmate dezelve nieuw schijnen; en welk kwaad spruit daaruit niet voor de natie voort?" In 1788 kwamen er te *Parijs* 3 andere deelen van de *Wetenschap der wetgeving* in het licht. Deze drie nagelatene deelen gelijken volkomen naar de andere, met uitzondering alleen dat de schrijver vermeteler geworden, minder zekere gevoelens vermomt, welke de steeds toenemende invloed van het *philosophismus*, hem heeft doen voorkomen als lig-

ter ingang te doen vinden. Er komen goede dingen in voor doch ook vele slechte. Het getal der laatste heeft nog toegenomen in het 7.^e en 8.^e deel, te *Parijs* in 1791 uitgegeven. Er heerscht daarenboven een toon van opgeblazenheid en ware dweepsucht, eene ligtzinnigheid, en ongerijmdheid van denkbeelden, en zoo vele ijdele, gevaarlijke, gewelddadige en onuitvoerbare bespiegelingen in dezelve, dat men met grond moet twijfelen, of het werkelijk een vervolg en eene vertaling van het Italiaansche werk zij, en vermoeden, dat het veeleer het voortbrengsel van eenigen Parijschen demokraat is, wiens hoofd te midden der revolutionnaire bewegingen geene gezonde organisatie zal hebben kunnen behouden. [Het werk van FILANGIERI loopt, behalve over de wetgevende wetenschap, ook over de staatkundige huishoudkunde, de zeden der volken, de Godsdienst enz. Het vult, om zoo te spreken, de gapingen van het werk aan, ten titel voerende: *Grondbeginselen eener nieuwe wetenschap* door Vico, hoofd der staatkundige wijsgeerige school, te *Napels* opgericht. Vico was de meester van FILANGIERI geweest. Daar hij in zijn tweede boek had voorgesteld, om de kerkelijke eigendommen te vernietigen,

tevens zeggende, dat hij in het vijfde zou spreken over de misbruiken van de magt des Pausses, zoo werd zijn boek den 6 December 1784 op den *Index* geplaatst],

* FILASSIER (JOANNES JACOBUS), een landbouwkundige te *Warwick-sund*, in *Vlaanderen* in 1736 van rijke ouders geboren, volbragt zijne studiën met eenigen roem. Nog zeer jong zijnde gaf hij zich met geestdrift aan wijsgeerige werken over, zeer in zwang in dat tijdstip waarin men zelfs bij gemeene lieden eenen VOLTAIRE en eenen ROUSSEAU zag. Met een gezond verstand begaafd, bedierven deze schadelijke beoefeningen den geest en het hart van FILASSIER ten minste niet geheel en al. De *EMILE* van ROUSSEAU maakte eenen levendigen indruk op zijne ziel; en, schoon hij het afgetrokkene en tegenstrijdige van dat boek niet kon goedkeuren, besloot hij om het stelsel van opvoeding, dat men alstoen volgde, te verbeteren en had tot medewerker eenen ouden overheidspersoon, ROSE genaamd. Zij gaven gezamenlijk een werk in het licht, waarvan het buitengewoon gunstig onthaal, de beste schrijvers tot leden der academie van *Atrecht* deed bevorderen. Een der grootste vermaken van FILASSIER was

het eenvoudige landleven, waarbij hij vele landbouwkundige proeven ten uitvoer bragt. Dezelfde smaak bewoog hem vervolgens, om het beheer der boomkwekerij van *Clamart* bij *Parijs* aan te nemen. Met zijne landelijke werkzaamheden bezet, nam hij geen werkzaam deel in de eerste gebeurtenissen der Fransche omwenteling; maar daar de inwoners van *Bourg-la-Reine* hem bijna tegen wil en dank tot hunnen procureur syndicus hadden benoemd, deed deze post hem tot afgevaardigde bij de wetgevende vergadering verkiezen, alwaar hij ten gunste van de vrijheid des gewentens sprak. Na den 10 Augustus aangeklaagd, gelukte het hem, om zich te verdedigen, en hij werd toen tot vrederegter benoemd. Maar *FILASSIER* had zeer gelukkiglijk voor hem de hoogte der omwenteling niet bereikt (volgens de taal dier ongelukkige tijden); ook werd hij van zijnen post ontzet. Hij begon andermaal [zijne vreedzame landelijke bezigheden, en overleed te *Clamart* in 1806, in den ouderdom van omtrent zeventig jaren. Hij was lid der akademien van *Atrecht*, *Lyon*, *Toulouse*, *Marseille*, enz., en heeft de volgende werken nagelaten: 1.° *Dictionnaire etc. (Geschiedkundig woordenboek der opvoeding)*, *Parijs*, 1771, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; 1784, 2

dl.ⁿ, in 8.vo (Dit werk is in het Hoogduitsch vertaald en vervolgd door T. L. BRUME; *Berlijn*, 1788 — 1792, 5 dl.ⁿ in 8.vo) — 2.° *ERASTUS of de vriend der jeugd*; *Parijs*, 4.^e uitg., 1803, 2 dl.ⁿ in 8.vo Het eerste deel is eene verzameling van uitgezochte leerzame, belangrijke bijzonderheden, die men zonder gevaar der jeugd kan laten lezen, het tweede bevat eene goede beknopte geschiedenis, eene beknopte aardrijkskunde, en andere noodzakelijke wetenschappelijke beginselen, bij wijze van gemeenzame gesprekken tusschen ERASTUS en zijnen kweekeling. — 3.° *Lofrede op den Dauphin, vader van LODEWIJK XVI.*, *Parijs*, 1777, in 8.vo — 4.° *Aankweeking der aspergie*, enz. *Parijs*, 1783, in 12.mo — 5.° *Woordenboek van den Franschen tuinier*, *Parijs*, 1790, 2 dl.ⁿ in 8.vo Dit werk wordt zeer geacht en is zeer nuttig voor al degenen die zich met den tuinarbeid bezig houden.

* *FILASSIER (MARINUS)*, een deugdzaame Priester, te *Parijs*, in 1640 geboren, Kapellaan van het gesticht der Miramionen en schrijver van een boek, dat hij naamloos in het licht gaf, en dat ten titel voert: *Sentiments etc. (Christelijke gevoelens geschikt voor de zwakke en zieke lieden)*;

Parijs, 1773, in 12.mo Dit werk, dat een aantal uitgaven heeft gehad, wordt nog met voordeel gelezen, het is vol zalving en biedt den zieken de krachtigste vertroosting van de Godsdienst aan.

FILASTRE (WILLEM), Bisschop van *Doornik* in de zestiende eeuw, van wien er eene soort van *kronijk*, welke nog, ofschoon verouderd, door de belangstellenden in alles, wat de geschiedenis van *Frankrijk* betreft, gezocht wordt. Dezelve werd gedrukt in het jaar 1517, in 2 dl.ⁿ in fol. Nog heeft men van hem: *La Toison d'or* (*Het Gulden-vlies*), Parijs, 1530, 2 dl.ⁿ in fol.

FILCHIUS, of FILCHINS (BENEDICTUS), uit eene adellijke familie van *Groot-Brittannië* geboren, werd in de grondbeginselen van het Calvinismus opgevoed, en was der puriteinsche sekte toegedaan. In den ouderdom van 24 jaren te *Parijs* gekomen, zwoer hij er deze pas opkomende sekte af, om tot de godsdienst zijner vaders terug te keeren, welke zijne landgenooten nimmer zouden verlaten hebben, indien zij, zoo als hij, moed hadden gehad om zich, tegen de belangen hunner eigene hartstogten, ten gunste der waarheid te verkla-

ren. Zijne buitengewone liefde voor de deugd, deed hem in diezelfde stad, de gestrenge orde de Kapucijnen omhelzen; waarna hij in 1559 weder naar zijn vaderland overstak, met oogmerk, om er de ware godsdienst te herstellen: maar daar de ketters zijnen stand en zijne inzigten hadden ontdekt, zoo klaagden zij hem aan bij de koningin ELIZABETH, die hem gedurende drie jaren in eene naauwe gevangenis hield opgesloten, na verloop van welke HENDRIK III. koning van *Frankrijk*, zijne vrijstelling verkreeg, hem naar *Parijs* deed terug komen, en met zijne bijzondere welwillendheid vereerde. Van dien oogenblik af, tot aan zijnen dood, schreef Pater BENEDICTUS, onderscheidene werken, zoo als: 1.º *Regula perfectionis, continens breve, ac lucidum compendium totius vitæ spiritualis reductæ ad unum punctum voluntatis divinæ, in tres partes distributa*, enz. Dit eerst in het Engelsch geschreven, daarna in het Fransch en Vlaamsch vertaalde werk werd ook door den schrijver zelven, eenige jaren voor zijnen dood in het Latijn overgebracht; er ontstonden achtereenvolgend verscheidene uitgaven van te *Rome*, *Parijs*, *Lyon*, *Viterbo* en elders. — 2.º *Soliloquium pium et grave in*

quo exponit conversionis suae primordia, 1602. — 3.º *Liber variorum exercitiorum Spiritualium*, enz. *Viterbo*, 1608. — 4.º *Eques Christianus* enz., 2. dl.ⁿ in 12.mo - *Parijs*, 1609. De Heer THAYER, een protestantsch predikant, nieuwlings tot de Catholijke Godsdienst bekeerd, zwaait dit voortbrengsel den schoonsten lof toe, als hebbende hetzelfde niet weinig toegebracht, om hem tot den schoot der Kerk terug te voeren. Zie *Relation etc.* (*Verhaal der bekeering van den Heer THAYER*), 4.e uitg., *Luik*, 1789, blad. 18.

FILESAC (JOANNES), doctor der *Sorbonne* en pastoor van *Saint-Jean- en Grève*, overleed in eenen zeer gevorderden ouderdom te *Parijs*, zijne geboortestad, als deken der theologische faculteit, in 1638. Hij heeft over kerkelijke en ongewijde onderwerpen, verscheidene boekdeelen geschreven, vol van eene vervelende geleerdheid. Dezelve bestaan enkel uit een zamenweefsel van aanhalingen, die hij door eenige aanhalingen met elkander verbindt, zonder eenige orde noch wijze. Hij gaat van het gewijde tot het ongewijde over, doet in eenen harden stijl lange uitweidingen, en verveelt zijnen lezer, terwijl hij hem wil onderwijzen. Zijne voornaamste werken zijn: 1.º *Traité*

etc. (*Verhandeling over het gezag der Bisschoppen*), *Parijs*, 1606, in 8.vo — 2.º Een ander over de *Vaste*. — 3.º *De l'origine etc.* (*Over den oorsprong der Parochiën*) — 4.º *Traité*s *etc.* (*Verhandelingen over de oorbiecht, over de afgoderij en over den oorsprong van de oude statuten der faculteit van Parijs*) enz. Dezelve zijn vereenigd onder den titel van *Opera varia*, *Parijs*, 1614, 2 dl.ⁿ in 8.vo en *Opera selecta*, *Parijs*, 1621, in 8.vo

FILICIA (VINCENTIUS DE), een Italiaansch dichter, raadsheer van *Florence*, zijne geboorteplaats, den 30 December 1642 geboren, en in 1707 overleden, was lid der akademie *della Crusca* en van de *Arkadische*. Zijne *Gedichten*, door zijnen zoon, in 1707, in fol. in het licht gegeven, en te *Venetie*, in 1747, in 3 dl.ⁿ in 12.mo herdrukt, zijn kiesch en ademen den toon van eenen man, die in de groote wereld leeft. Hij was niet rijk: CHRISTINA, koningin van *Zweden*, vernomen hebbende, dat hij moeite had, om zijne familie te doen bestaan, deed hem veel goeds; en hare edelmoedigheid was des te loffelijker, daar zij er op stond, dat men er niets van zoude weten. Zie de *Lofrede* van dien dichter, in de *Levensbeschrijvingen*

der *Arcadiërs* van CRESCIMBENI. [Zijne beste gedichten zijn de zes *Oden*, welke hij op het door de Turken belegerde *Weenen* vervaardigde. De eerste viert de overwinning van het Christelijke leger; de tweede draagt hij aan keizer LEOPOLD op; de derde aan JOANNES SOBIESKI, koning van *Polen*, en bevrijder van *Weenen*; de vierde aan KAREL V., hertog van *Lotharingen*, die zulk een aanmerkelijk aandeel aan deze overwinning had; de vijfde is aan den God der heerscharen toegewijd, en hij bezingt in de zesde de volslagene nederlaag der Mahometanen. FELICIA leefde onder COSMUS III., aan wien hij zijne Gedichten opdroeg].

FILLASSIER (MARINUS), een Parijsch priester, in 1733, in den ouderdom van 56 jaren overleden, was pastoor ten platten lande, en vervolgens kapellaan der Dames van *Miramion*. Hij is de schrijver van een werk, vol zalving, ten titel voerende: *Sentimens etc.* (*Christelijke gevoelens, geschikt voor zieke menschen*), in 12.mo; een werk, dat enkel uit aanhalingen van de heilige Schrift en de kerkvaders bestaat. Pater BOUHOURS had een dergelijk geleverd, uitsluitend nit de heilige Schrift ontleend.

FILLEAU (JOANNES), hoogleeraar in de regtsgeleerdheid, en advokaat des konings te *Poitiers*, in 1682, in den ouderdom van 82 jaren overleden, is voornamelijk bekend door zijn *Relation etc.* (*Geregtelijk verslag, over hetgene, wat er te Poitiers, betrekkelijk de nieuwe leer der Jansenisten is voorgevallen, op last der koningin gedrukt*), *Poitiers*, 1654, in 8.vo Het is in het tweede hoofddeel, dat men de onder den naam van *Ontwerp van BOURGFONTAINE* bekende anekdote aantreft. FILLEAU verhaalt, dat zes personen, welke hij enkel door de hoofdletters hunner namen durft aan te duiden, zich in 1621 verzameld hadden, om over de middelen te raadplegen, ten einde de Godsdienst omver te werpen, en het *deïsme* op deszelfs bouwvallen opterigten. Men heeft in 1756 gedrukt: *La réalité etc.* (*De wezenlijkheid van het ontwerp van BOURGFONTAINE*), 2 dl.ⁿ in 12.mo; een werk, dat wederlegd is door *La Vérité etc.* (*De waarheid en onschuld, zegevierende op den laster, of acht Brieven over het ontwerp van BOURGFONTAINE*), 1758, 2 dl.ⁿ in 12.mo De sterkste bewijsgrond, in deze wederlegging gebezigd, is dat *La Réalité etc.*, bij vonnis van het parlement van *Parijs*, van den 21 April 1758 verbrand is; maar de

schrijver (D. CLÉMENTET), bedacht niet dat de *Provinciales*, bij vonnis van het parlement van *Provence* van den 9 Februarij 1667 verbrand waren. Wat hier ook van wezen moge, *La Réalité*, ten onregte aan Pater PATOUILLET (zie dat artikel) toegeschreven, is verscheidene malen, herdrukt, in het Latijn vertaald onder den titel van *Veritas Consilii BURGOFONTE initi*, in het Hoog- en Nederduitsch en andere talan. In de laatste uitgaven vindt men eene lange beantwoording op de *Acht Brieven*. De beste uitgave is die van *Luik*, 1787, 2 dl.ⁿ in 8.vo » De nakomelingschap, de gebeurtenissen onder het oog behbende, die voor dezelve bewaard zijn, zal welligt beter oordeelen dan wij, of dit ontwerp al dan niet bestaan heeft.” — Dit zeiden wij, in 1783. Genoemde gebeurtenissen waren niet zeer verre meer af. Weinige jaren daarna zag men het Jansenismus inniglijk verenigd met het philosophismus, aan de laatste de haar eigene dwalingen overgegeven, en dien dweepachtigen sektengeest, welke de verwoesting in de Kerk van *Frankrijk* verspreidde. Een latere schrijver heeft zich over *la Réalité* aldus uitgelaten: » Ik ben er ver af van alle gissingen, verbindingen en bijeenvoegingen

des schrijvers te willen waarborgen. Ofschoon het geheel een treffend tafereel aanbiedt, en de gebeurtenissen niet al te zeer geschikt zijn, om hem het vertrouwen der lezers te doen winnen, geloof ik echter, dat de schrijver al te ligtzinniglijk, eenige deelnemers aan dit in den beginne zoo geheimzinnige, en thans in deszelfs uitwerkselen zoo duidelijke werk heeft aan geduid. Vriendschapsverbindingen zoo min als onbedachtzame handelingen of schriften, zijn niet voldoende, om die bedoelingen te beschuldigen, vooral in eenen tijd, waarin de wezenlijke sektengeest weinig bekend was, en waarin regtschappen lieden door den schijn kunnen bedrogen zijn (zie ARNAULD - HENDRIK —) Wat de zes voornaamste bewerkers betreft, waarvan er in het ontwerp gesproken wordt, zoo laten wij het oordeel over dezelve aan diegene over, welke zonder vooringenomenheid hunne werken en hun gedrag met den blaam zullen vergeleken hebben, welken *la Relation* van FILLEAU hun te last legt.” (Zie JANSENIUS, MONTGERON, PARIJS enz. Nog bestaat er van FILLEAU: 1.º *Les Arrêts etc.* (De voornaamste vonnissen van het parlement van Parijs), 1631, 2 dl.ⁿ in fol. — 2.º *Preuves etc.* (Geschiedkundige bewijzen uit

het leven der heilige RADEGONDA. — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de Universiteit van Poitiers.*)

FILLEAU DE LA CHAISE. — Zie CHAISE (JOANNES DE LA).

FILLIUCIUS (VINCENTIUS), een Jesuit, te *Sienna*, in 1586 geboren, onderwees de wijsbegeerte, de wiskunde en de godgeleerdheid, was penitentiarius te *Rome*, en hoofd-casuist van het heilig-officie. Hij overleed in 1622. Er bestaan van hem: *Zedelijke Voorstellen*, Lyon, 1633, waarin hij soms eene al te toegeevende zedeleer, schijnt te prediken.

FINÉ (ORONTIUS), te *Briançon* in *Dauphiné*, in 1494 geboren, werd door FRANCISCUS I. verkozen, om de wiskunde aan het koninklijk collegie te onderwijzen. Hij bezat vele genie voor de werktuigkunde, en vervaardigde een uurwerk van eene zonderlinge uitvinding. Men heeft van hem verscheidene meet-, gezigt-, aardrijks- en sterrevoorzegkundige werken, in 3 dl.ⁿ in fol. vereenigd; 1532, 1542 en 1550. Hij was zeer aan de sterrenvoorzegkunde gehecht, en meer dan een wiskunstenaar zulks behoorde te zijn; maar men heeft het reeds gezegd: de wiskunde laat den geest, zoo als' zij denzelfen vindt. FINÉ overleed zeer arm, in

1555. De schoone geesten bedekten zijn graf, met verzen en grafschriften. Hij had tot spreuk aangenomen: *Virescit vulnere virtus*. Men kan over ORONTIUS FINÉ raadplegen de *Memoriën van NICERON*, 38.e deel; die van den abt GOUTET, over het koninklijk collegie, en GUIDO ALLARD *Bibliothèque du Dauphiné*.

FINIGUERRA. — Zie MASO.

† FINK (FREDERIK AUGUSTUS), in 1718 te *Strehlitz* geboren, sedert 1744 Pruisch officier, sedert 1759, luitenant-generaal, gedroeg zich bij herhaling als een held, tot dat hij op den 21 November 1759 met een corps van 12,000 man de wapens nederlegde, wyl zijne troepen door het gevecht van den vorigen dag, met de Oostenrijkers onder SINCERE, BRENTANO en prins STOLBERG bijna ter helft gesmolten, zonder krijgsvoorraad, en van alle kanten, door een veel sterker vijand ingesloten waren. Hij werd gevangen genomen, om welke reden deze slag de *Vinkenvangst* (*Finkenfang*) genoemd werd. FINK had FREDERIK den Groote meermalen op het gevaarlijke zijner stelling opmerkzaam gemaakt, en het ongeval voorspeld; hij schijnt dus in het oog der nakomelingschap volkomen geregvaardigd, of-

schoon ook de, na den vrede, op bevel des konings, beleegde krijgsraad, hem, benevens de veldheeren von REBENTISCH en GERSDORF als schuldig verklaarde, en in 1763 naar *Spandau* verwees. Hij werd daarop veldheer in Deensche dienst, doch overleed reeds in 1766.

† FINKENSTEIN (KAREL WILLEM Rijksgraaf von), den 11 Februarij 1714 geboren, is bekend als een der uitstekendste Pruisische staatsmannen. Nadat hij zijn vaderland als diplomaat aan onderscheidene hoven nuttige diensten had bewezen, riep hem FREDERIK II., in 1749 van *Petersburg*, werwaarts hij zich in 1747 om staatszaken begeven had, terug, om hem tot kabinets-minister te maken, in welke hoedanigheid hij 50 jaren rusteloos werkzaam was, en eerst in 1799, na de feestviering zijner vijftigjarige dienst, om zijn ontslag verzocht, zonder zich daarom geheel en al aan de publieke zaken te onttrekken. Hij overleed in 1800.

FIORAVANTI (LEONARDUS), een genees- en heilkundige en alchimist, te *Bologna* in het begin der zestiende eeuw geboren. Hij werd door de universiteit van *Bologna* tot doctor uitgeroepen. De Paus benoemde hem tot ridder,

X. DEEL.

en van den keizer ontving hij den titel van graaf. Hij verwierf eenen schitterenden roem, dien hij tot aan zijnen dood, den 4 September 1588 voorgevallen, behield. Zijne werken worden wel onthaald, en vooral: 1.° *Lo Specchio di Scienza universale libri tre*, Venetië, 1609, laatste uitgave; in het Latijn vertaald, *Frankfort*, 1625, in 8.vo, en in het Fransch, door CHAPPUIS, 1584, in 8.vo. — 2.° *Del reggimento della pesta*, laatste uitgave, Venetië, 1625, in het Hoogduitsch vertaald, *Frankfort*, 1622, in 8.vo

FIORI (MARIO DI). — Zie MARIO NUZZI.

FIRENZUOLA (ANGELO), te *Florence* den 28 September 1493 geboren, een dichter en religieus der Congregatie van *Vallombrosa*, had vroeger te *Rome* als advocaat werkzaam geweest. Hij was bij Paus CLEMENS VII. bekend, en stond bij denzelfden in achting, welke opperpriester veel vermaak schepte in het lezen zijner werken. Hij overleed kort daarna te *Rome* in 1545. Hij heeft veel in dichtmaat en in onrijm geschreven. De uitgave zijner prozaische *Werken*, van *Florence*, 1548, in 8.vo, en die zijner *Gedichten*, 1549 in 8.vo worden gezocht. Zijne ver-

taling van den *Gouden ezel*, Venetië, 1567 in 8.vo, is zeldzaam. Men vindt eenige *Capitoli* van hem, met die van BERNI. Hij heeft ook eenige Blijspelen vervaardigd: J. LUCIDI, *Florence*, 1549, in 8.vo; *La Trinzia*, 1551, in 8.vo

† FIRMIAN (LEOPOLD MAXIMILIAAN DE), den 11 October 1766, te *Trente* uit eene aanzienlijke familie, die onder het Oostenrijksche bestuur groote posten bekleed heeft; geboren. Zijn vader, de graaf DE FIRMIAN, was minister te *Milane*, en is een der grootste beschermers der Universiteit van *Pavia* geweest. Hij gaf reglementen voor de Bisschoppen uit en maakte er in 1769, die de levendigste tegenspraak verwekten, men zie hierover de *Nouvelles Ecclésiastiques* van den 31 Januarij 1769. In die van den 11 December 1782 wordt die zelfde Heer hoog geprezen, die zich ongeroepen tot regter stelde, over de regtzinnigheid der godgeleerde thesis, en die, in dit opzigt tegen de leeraars uitvoer. Op het einde der voorgaande eeuw waren er twee prelaten van den naam van FIRMIAN: LEOPOLD ERNST, Bisschop van *Seccau*, naderhand van *Passau*, tot kardinaal benoemd, in 1772; en in zijn Bisdóm van *Passau* overleden, den 13 Maart

1783, en VIRGILIUS MARIA AUGUSTINUS, Bisschop van *Lavant* en *Corinthië*, naderhand prevoost van het kapittel van *Salzburg* en *Senior* van dat van *Passau*, overleden op het einde van 1788. De beide prelaten waren broeders van den minister in *Lombardyë*; en men wil, dat ook zij niet vrij waren van vooroordeelen, omtrent zekere onderwerpen: men stelt hen voor als tegen de Jesuiten zijnde, doch men moet wellicht wantrouwen, hetgene wat de *Nouvelles Ecclésiastiques*, een zeer verdacht gezag, te dien opzigte zeggen. LEOPOLD MAXIMILIAAN DE FIRMIAN was eerst Bisschop van *Lavant*; hij werd tot dien zetel bevorderd in 1800, en naar den Aartsbisschoppelijken Stoel van *Weenen* verplaatst, den 19 April 1828, in de plaats van den Heer HOHENWARTH. Men heeft willen vooronderstellen, dat hij vooroordeelen van zijnen oom had overgeërfd; doch men kan te dien opzigte geene bepaalde daadzaken opgeven. Na langen tijd aan eene zwakke gezondheid gekwijd te hebben, overleed hij op den 28 November 1831 in zijne aartsbisschoppelijke hoofdstad *Weenen*.

FIRMICUS - MATERNUS (JULIUS), deed onder de kinderen van KONSTANTIËN, ee-

ne uitmuntende verhandeling in het licht verschijnen: *Over de valsheid der ongewijde godsdiensten*. De schrijver, de ijdelheid der afgoderij aantoonende, ontwikkelt verscheidene punten der Christelijke godsdienst. Men heeft dit werk met den MINUTIUS FELIX in het licht gegeven, te *Leijden*, in 1672, in 8.vo, en in 1699 met de aantekeningen van JOANNES WOUWER.

FIRMILIANUS, Bisschop van *Cæsarea* in *Cappadocië* de vriend van ORIGENES, koos partij voor den heiligen CYPRIANUS in het geschil over het herdoopen, dergene, welke door de ketters gedoopt waren. Hij schreef, zegt men, over dit onderwerp eenen *Brief* aan den heiligen CYPRIANUS, in welken al de redenen, welke het gebruik der kerken van *Afrika* konden wetigen, met kracht ontwikkeld zijn. (Zie CYPRIANUS — *Heilige* —). Doch in eene verhandeling van Pater MARCELLINUS MOLKENBUHR, een rekolletmonnik, te *Munster*, 1790, in 4.to gedrukt, beweert men, dat deze *Brief*, ten onregte aan FIRMILIANUS wordt toegeschreven, en dat dezelve aan eenigen Donatist van *Afrika* toebehoort, die denzelve, om hem meer gewigt bijte-

zetten, op rekening van FIRMILIANUS heeft gesteld: de in deze verhandeling ontwikkelde redenen zijn allezins aannemelijk. FIRMILIANUS bekleedde, in 264, het voorzitterschap in de eerste kerkvergadering van *Antiochië* tegen PAULUS SAMOSATENUS. Hij stond op het punt, om zich naar eene tweede kerkvergadering te begeven, waarin die hardnekkige ketter moest veroordeeld worden; maar hij overleed op weg, volgens Pater PAGI en FLEURY in 269. BARONIUS plaatst zijnen dood in 272. De schrijver der bovenvermelde verhandeling, bewijst, dat de tweede kerkvergadering van *Antiochië* niet vóór het jaar 272 is gehouden, en dat, bijgevolg, FIRMILIANUS tot dat jaar heeft geleefd.

† FIRMIN of FIRMINIUS (*Heilige*), eerste Bisschop van *Amiens*, leerling van den H. HONESTUS te *Pampeluna* in de derde eeuw geboren, predikte te *Beauvais*, te *Amiens*, en overleed in 287 als martelaar in deze laatste stad. Zijn leven, door eenen ongenoemden beschreven; en door Pater SUYSKEN met beoordeelende aantekeningen verrijkt, is in de verzameling van BOLANDUS opgenomen. — FIRMIN (*Heilige*), de *Belijder*, was de derde Bisschop van

Amiens. Ook zijne levensbeschrijving wordt bij de *Bollandisten* gevonden. — FIRMIN (*Heilige*), 3.^e of 4.^e Bisschop van *Mende*, leefde tegen het einde der 4.^e eeuw. — FIRMIN (*Heilige*), zevende Bisschop van *Verdun*, te *Toul*, in de vierde eeuw geboren, bestuurde zijn Bisdom met wijsheid, en overleed van schrik, toen de stad *Verdun* in 502 belegerd werd. — FIRMIN (*Heilige*) Bisschop van *Usez*, in 509 geboren, was in 541 bij de kerkvergadering van *Orleans* en in 551 bij de tweede kerkvergadering van *Parijs* tegenwoordig, bestuurde zijne kerk met ijver, en overleed in 553.

FIRMIUS (MARCUS), een vermogend man, uit *Seleucia* in *Syrië*, liet zich, om de koningin *ZENOBIA*, wier vriend hij was, te wreken, tot keizer van *Egypte* uitroepen. AURELIANUS trok tegen hem op, nam hen gevangen, en na hem allerlei folteringën te hebben doen ondergaan, ontdeed hij zich in het jaar 273 geheel en al van hem. Hij was een man van eene reusachtige gestalte, en die eene verbazende kracht bezat. Men noemde hem *den Cycloop*. Men kon, zegt men, op zijne borst als op een aanbeeld slaan, zonder dat hij er eenige smart van gevoelde. De uitgestrekte handel,

welken hij met de *Sarracenen* en *Indianen* dreef, had hem in het Oosten veel aanzien verworven.

* FIRMONT (HENDRIK ESSEX EDGEWORTH DE), een Catholijk priester, en algemeen Vicaris van het aartsbisdom *Parijs*, werd in 1754 te *Edgewortown* in *Ierland* geboren. Hij was uit eene zeer aanzienlijke familie in het graafschap *Midlessex* in *Engeland* gesproten, die onder het bestuur van ELIZABETH naar *Ierland* was overgestoken. [Drie-jaren na HENDRIKS geboorte, verzaakte zijn vader ROBERT EDGEWORTH, een Anglikaansch predikant, het Protestantismus en deed afstand van zijn Predikantsambt, om de Catholijka godsdienst te omhelzen. Het geslacht van EDGEWORTH was altoos bekend geweest als vijanden van de belangen der STUARTS, en bij gevolg ook van de leer der Roomsche kerk. ROBERT EDGEWORTH, dezelve gevoelens koesterende, ontmoette eens een Protestantsch Prelaat, die van eene reis door *Frankrijk* terugkeerde; in zijn onderhoud met denzelven, bragt hij het gesprek op de Catholijken en betuigde zijnen afschrik van hetgeen hij, onze bijgeloovigheden en afgoderij noemde. Met de uiterste verwondering hoorde hij den Bisschop beweren, dat men hen geenszins

van afgoderij konde beschuldigen, die niet de Hostie, maar JESUS CHRISTUS, als in dezelve tegenwoordig zijnde, aanbidden. De Bisschop voegde er bij, dat de Papisten, ten opzichte der wezenlijke tegenwoordigheid gelijk hadden, en gaf zelf blijkbaar genoeg te kennen, dat zijne waardigheden, zijne betrekkingen en tijdelijke belangen hem slechts verhinderden, om de waarheid geheel te erkennen en haar licht te volgen. EDGEWORTH was verbaasd over hetgene, dat hij van den Prelaat hoorde, en diens daarmede strijdige handelwijs. Hij begeerde zelfs de leerstellingen der beide kerken en de geschillen, welke haar verdeelen, te onderzoeken. Hij ondernam dit werk, met even zoo veel goede trouw als naauwgezetheid, door het lezen van de heilige schriftuur en van de Kerkvaders der eerste eeuwen. Hij onthield zich gedurende dien tijd van omgang met Catholijken, maar hij had menigvuldige gesprekken met de Predikanten, zijne ambtgenooten. Op zekeren dag, moettende prediken, beklom hij den predikstoel; maar de innerlijke overtuiging zegevierde in dien oogenblik op hetgeen zijne bediening scheen te vorderen; hij kon zelfs den tekst zijner redevoering niet uitspreken, verliet

den predikstoel en beklom hem nooit weder; vervolgens, door de verlichting der waarheid in zijn besluit geleid wordende, begaf hij zich naar *Dublin*, ontving er de onderwijzingen van een Catholijk Priester, en verzaakte zijne dwalingen in tegenwoordigheid van getuigen. Hij had, dezen stap doende, de gevolgen berekend, welke niet dan zeer gewigtig konden zijn. De wetten tegen de Catholijken in *Ierland*, bestonden destijds in hare volle gestrengheid; en een Predikant, die hunne verachte en gehate Godsdienst omhelsde, had de ongunstigste bejegeningen te wachten. Overheden, vrienden, bloedverwanten, alles verklaarde zich gelijkelijk tegen hem. Hij verliet *Ierland* in 1749 en zette zich te *Toulouse* neder met zijne drie zonen, ROBERT, HENDRIK en USSHER, en eene dochter. Zijne echtgenoot volgde hem in zijne ballingschap en omhelsde insgelijks de Catholijke Godsdienst; gelijk ook kort daarna haar broeder deed, die vervolgens Priester werd en te *Londen* overleed, in de afzondering de verhevenste deugden beoefenende. Bij zijn vertrek uit *Ierland* was ROBERT genoodzaakt geweest, tot het gebruik van alle mogelijke voorzorgen tot het behoud

zijner goederen, welke in zijn geval, door de onbillijke wetten, aan den naasten Protestantschen bloedverwant toegewezen werden, en welke onregtvaardige wetten sommigen zijner bloedverwanten wilden doen gelden; en de haat tegen hem grènsde aan woede. Hij vond echter gelegenheid, om zijne eigendommen, door eenen getrouwen zaakgelastigde, te doen besturen. Doch in 1769, na zijnen dood, gevoelde zijne weduwe de noodzakelijkheid om andere inrigtingen te maken. Zij keerde met haren oudsten zoon ROBERT en met hare dochter naar *Ierland* terug, en beschikte over hare goederen. Zij bragt bij deze gelegenheid eenigen tijd te *Corch* door, bij den Heer MOYLAN, een Catholijk inwoner dier stad, wiens zoon destijds te *Toulouse* studeerde. Tusschen dezen jongen MOYLAN en onzen HENDRIK, had eene zeer naauwe vriendschap plaats. HENDRIK EDGEWORTH studeerde in dezelfde stad, en legde weldra de gelukkigste geschiktheid voor de wetenschappen aan den dag. Nadat hij bij de Jesuiten, zijne *rhetorica* geëindigd had, werd hij naar *Parijs* gezonden, alwaar zijne geheele familie hem spoedig volgde. De jonge HENDRIK werd in het Seminarie der drie en dertigen geplaatst, en ves-

tigde zich, na het ontvangen der heilige orden, in het Seminarie der vreemde zendingen, alwaar verscheidene Geestelijken gehuisd waren, zonder op eenigerlei wijze aan de zending verbonden te zijn. Hij had den naam van DE FIRMONT aangenomen, maar een oud landgoed van zijn geslacht voorzeker geenszins uit ijdelheid om zich in de oogen der wereld te verheffen; maar waarschijnlijk uit hoofde der moeilijkheid, welke de meeste Franschen ondervonden, om den naam van EDGEWORTH goed uit te spreken. Bij de Engelschen behield hij dezen laatsten en al zijne brieven zijn dus geteekend. Te *Parijs* noemde men hem liever *de Abt DE FIRMONT*, onder welken naam hij ook algemeen bekend is.] Zich voornamelijk met het gewetensbestuur bezig houdende, werd hij in 1777 de biechtvader van Mevrouw ELIZABETH van *Frankrijk*. Maar hetgene, wat de abt DE FIRMONT voornamelijk heeft bekend gemaakt, is de gevaarlijke eer, welke hij genoot, om den ongelukkigen LODEWIJK XVI. in zijne laatste oogenblikken bij te staan. Het hartverscheurende tooneel, dat tusschen dezen deugdzaam geestelijke en het doorluchtige slagtoffer plaats had, is genoegzaam bekend, en bijna onnoodig, om alhier herhaald te wor-

den. Na den-koning al de hulp zijner bediening te hebben verleend, wilde de abt DE FIRMONT, het slagtoffer nog tot op het schavot vergezellen, en het is op den oogenblik, dat de koning hetzelfde zou beklimmen, dat hij hem deze gedenkwaardige woorden toesprak: *Fils de Saint Louis, montez au ciel! (Zoon des heiligen LODEWIJK's, klim ten hemel!)*. [Toen de scherpregter den vorst de haren afsneed, en hem de handen wilde binden, scheen de ongelukkige LODEWIJK aangedaan, en weigerde het laatste, zeggende: *Ik ben van mij zelven zeker*: men hield er echter op aan; als wanneer DE FIRMONT zeide, » *Dit is het laatste offer, een trek van overeenkomst te meer met JESUS CHRISTUS*” en oogenblikkelijk strekte hij de handen met onderwerping uit]. EDGEWORTH bleef bij den koninklijken martelaar tot op den oogenblik, dat het offer voltrokken was. Hij deed het bloedige hoofd van den onschuldige aan het volk vertoonen, en werd zelf met het bloed bespat, dat er uit druppelde. Hij bleef nog eenigen tijd te *Parijs*, door het verlangen opgehouden, om zoo veel als hij zou kunnen de ongelukkige prinses, Mevrouw ELIZABETH te troosten; maar zoodra deze engel van deugd, had opgehouden

te bestaan, stak hij naar *Engeland* over, van waar hij zich naar *Schotland* begaf, om aan MONSIEUR, broeder des konings, den toebetrouwen schat der laatste gedachten van den koninklijken martelaar en van zijne gevoelvolle zuster ELIZABETH, over te geven. Te *Londen* teruggekeerd, werd hij door LODEWIJK XVIII. uitgenoodigd, om zich naar *Blankenburg* te begeven, alwaar deze vorst zich alstoen bevond. Hij bleef tien jaren bij hoogstdezelfs persoon. De koning belastte hem met onderscheidene gewigtige zendingen, onder anderen om het teeken der orde van den heiligen Geest, aan PAUL I. keizer van *Rusland* te brengen. [Deze vorst werd op het gezigt van het eerwaardige gelaat van FIRMONT zoodanig getroffen, dat hij zich voor hem op de kniën nederwierp, en hem om zijnen zegen verzocht]. Toen, ten gevolge der gevechten, welke *Europa* van bloed deden stroomen, Fransche krijgsgevangenen, met wonden bedekt naar *Mittau* waren gevoerd, gaf de koning last, dat men het hun aan geene hulp zou laten ontbreken, terwijl de koningin met hare dames, en Mevrouw, de hertogin van ANGOULÈME, zich bezig hielden met het maken van pluksel, ten einde de wonden der Fransche ge-

kwetsten te kunnen verbinden. De abt DE FIRMONT van zijnen kant, vervoegde zich bij de zieken, om hun de genademiddelen der Godsdienst aan te bieden. Eene pestachtige ziekte, die zich onder de gekwetsten veropenbaarde, kon zijne Christelijke liefde niet verkoelen, en hij bezweek als slagtoffer van zijnen ijver, den 22 Mei 1807, door al de leden der koninklijke familie hartelijk betreurd. De prinsen ver eerden zijne lijkplegtigheid met hunne tegenwoordigheid. [De koning schreef eenen eigenhandigen brief aan den Heer USSHER EDGEWORTH, om hem zijne droefheid over den dood zijns waardigen broeders uitdrukken en dit bewijs van 's vorsten genegenheid, is een kostbaar gedenkstuk voor het geslacht des eerbiedwaardigen biechtvaders]. Ook verwaardigde zich de vorst, om voor zijn graf het volgende opschrift te vervaardigen:

D. O. M.
 Hic Jacet
 reverendissimus vir
 HENRICUS ESSEX EDGEWORTH
 DE FIRMONT,
 sanctæ Dei ecclesiæ Sacerdos,
 vicarius generalis ecclesiæ parisiensis, etc.,
 qui
 redemptoris nostri vestigia tenens,
 oculus cæco,
 pater pauperum,
 LUDOVICUM XVI
 ab impiis rebellibusque subditis
 morti deditum
 ad ultimum certamen
 roboravit,
 strenuoque martyri celos apertos

ostendit.

E manibus regicidarum
 mira Dei protectione
 ereptus,

LUDOVICO XVIII,
 eum ad se vocanti
 ultro accurrens,

ei per decem annos,
 regiæ ejus familia

nec non et fidelibus sodalibus
 exemplar virtutum,
 levamen malorum,
 sese præbuit.

Per multas et varias regiones
 temporum calamitate
 actus,

illi quem solo colebat
 semper similis

pertransiit benefaciendo.

Plenus tandem bonis operibus
 obiit

die 22.º Maii mensis
 ann. Domini 1807,
 ætatis vero Suxæ 62.
 Requiescat in pace.

De abt BOUWENS sprak den 29 Julij 1807, te *Londen*, de Lijkrede van dezen deugdzaam geestelijke uit, dezelfde is later te *Parijs*, 1814, in 8.º gedrukt. Er bestaat eene Briefwisseling van den abt DE FIRMONT, onder dezen titel in het licht gegeven: *Lettres etc. (Brieven van den Abt EDGEWORTH, Biechtvader van LODEWIJK XVI., aan zijne vrienden, geschreven van 1777 tot 1807, met Memorien over zijn leven, door den eerwaarden THOMAS R.***, uit het Engelsch vertaald)*, Parijs, 1818, 1 deel, in 8.º

FIRMUS, veldheer der *Mooren* in *Afrika*, stond in het jaar 375 der Christelijke tijdrekening tegen VALENTINI-ANUS I. op. Na groote ver-

woestingen te hebben aangerigt, zag hij zich genoodzaakt, om niet levend in de handen der Romeinen te vallen, van zich zelven te wurgen.

FISCHER of FISHER (JOANNES), in 1453 of 1455, te *Beverley*, in het Bisdóm *York* geboren, doctor en kanselier der universiteit van *Cambridge*, bisschop van *Rochester*, biechtvader der koningin *MARGARETHA*, onderwijzer van *HENDRIK VIII.*, wilde zijnen kweekeling, toen deze vorst zich om eene minnares van *Rome* scheidde, niet als hoofd der Anglikaansche kerk erkennen. *HENDRIK* liet hem gevangen zetten, en vernomen hebbende, dat Paus *PAULUS III.* voor hem eenen kardinaalshoed bestemde, zeide hij, spottender wijze op den Paus: » Dat hij zijnen kardinaalshoed zende, wanneer hij wil, ik zal zorgen, dat wanneer dezelve aankomt, het hoofd, waarvoor hij bestemd is, niet meer zal bestaan." In de daad, *HENDRIK* betrok dezen eerwaardigen grijsaard dadelijk voor het geregt, die den 21 Junij 1535 onthoofd werd. Zijn tachtigjarige ouderdom, en de diensten, welke hij aan dien vorst bewezen had, hadden hem eenen zoo wreeden dood behooren te sparen, zelfs al hadden zijne deugden en zijne onschuld, zijnen

lof niet uitgemaakt. *FISCHER* bezat veel verstand en een zeer gezond oordeel. Hij was een der beste zintwisters, over geloofsgeschillen van zijnen tijd. Al zijne *Werken* zijn in één deel in fol. te *Wurzburg*, in 1597 in het licht gegeven. Men ziet er onderscheidene verhandelingen in, tegen de dwalingen van *LUTHER*. Eene, *De unica MAGDALENA*, tegen *JACOBUS FABRI STAPULENSIS* en *JUSTUS CLICHTHOUE* (zie *MAGDALENA*). Men heeft er het werk bijgevoegd, dat den naam draagt van *HENDRIK VIII.*, tegen *LUTHER*, hetwelk sommigen meenen van *FISCHER* te zijn.

FISCHER (*JOANNES BERNARDUS*), een Duitsche bouwkunstenaar, te *Weenen*, in 1650 geboren, heeft de schoonste nieuwere gebouwen dier stad opgerigt; onder anderen, de *Stallen* des keizers, de *Kanselarij* van *Boheme*, het *Belvédère*, of paleis van prins *EUGENIUS*, dat van *Schönbrunn* enz. Hij is in 1724 overleden. Ofschoon zijne gebouwen niet zonder gebreken zijn, hebben dezelve echter in hun geheel, eene trotsche en édele zamenstelling; het laatste vooral heeft, ofschoon de uitwendige sieraden al te zeer overladen zijn, groote schoonheden. Indien hetzelfde ruimer was, zou men er sedert lang het

keizerlijke paleis van gemaakt hebben. Daar hetzelfde uit den op de Turken veroverden buit, gebouwd werd, heeft een letterkundige voorgesteld, er dezen dichtregel van VIRGILIUS, tot opschrift boven te plaatsen:

Barbarico postes auro spoliisque superbi.

[Het beste gebouw van FISCHER is de kerk van den H. KAREL BORROMEUS, in eene der voorsteden van Weenen geplaatst. Hij had het gebrek van al te mild te zijn met zijne sieraden. Er bestaat van hem eene *Proeve van geschiedkundige Bouwkunde, of Verzameling van oude Gebouwen* (Joodsche, Egyptische, Syrische, Perzische, Grieksche, Romeinsche, Arabische, Turksche, Sinesche, enz.) met verklaringen in het Hoogduitsch en Fransch, *Leipzig, 1728*].

* FISCHER (JOANNES EBERHARDUS), een geschiedschrijver, geboren te *Esslingen in Zwaben*, in 1697. Hij was hoogleeraar der geschiedenis en oudheden te *Petersburg*, lid van de keizerlijke akademie en een der geleerde reizigers in 1739, door het hof van *Rusland* uitgezonden, om waarnemingen in *Siberië* te maken, die bijna acht jaren duurden. Van zijne reis terugkomende hield hij zich met de uitgave zijner schriften

bezig, en overleed den 24 September 1771 in den ouderdom van 74 jaren. Hij heeft in het Hoogduitsch nagelaten: 1.° *Geschiedenis van Siberië, sedert de ontdekking van dat land tot op deszelfs verovering door de Russen, Petersburg, 1768, 2 dl.n in 8.vo G. F. MULLER gaf vervolgens een meer volledige Geschiedenis van dat land in het licht, maar die geen nadeel heeft toegebracht aan het goede onthaal van die van FISCHER, — 2.° Over den oorsprong de taal, de zeden, der Moldaviërs; dit geschrift vindt men in den geschiedkundigen almanak van Petersburg, in het jaar 1770. — 3.° Over den oorsprong der Amerikanen, ibid, 1771. — 4.° Petropolitane geschilpunten; Göttingen, 1770, in 8.vo, 119 bladzijden. Dit werk bevat vier verhandelingen; men spreekt in het eerste Over den oorsprong der Hongaren, die de schrijver niet bij de Hunnen uit het Noorden van Sina gekomen, maar bij de Jongeren, een volk bij *Tourfan* wonende, zoekt. Volgens FISCHER, begaven de Jongeren zich naar *Bithynië* van waar zij door de Patzinaciërs verjaagd zijnde, zich in *Pannonië* vestigden. Hunne taal is uit het *Tartaarsch, Scythisch* en de landspraak der *Vogoulen*, zamengesteld. De twee-*

de verhandeling is getiteld: *De gente et nomine Tartarorum, item de priscis Mogolis eorumque lingua*; de derde heeft tot titel: *De variis nominibus Sinarum titulisque imperatorum*, de vierde (in het Hoogduitsch) handelt over de Hyperborische volken. FISCHER heeft in handschrift een Siberisch woordenboek nagelaten, dat hij naar de bibliotheek van *Göttingen* zond, waar het bewaard wordt.

FISCHET (WILLEM), doctor der *Sorbonne*, in 1467 rector der universiteit van *Paris*, beriep twee jaren daarna (gezamenlijk met JOANNES DE LA PIERRE zijnen vriend) MARTINUS CRANZ, ULRICH GERING en MICHAEL FRIBURGER, Duitsche Boekdruckers, welke de eerste werken, die in *Frankrijk* gedrukt zijn, ter perse legden. FISCHET verzette zich tegen het voornemen van LODEWIJK XI., die den scholieren de wapenen wilde doen opnemen. In 1470 begaf hij zich, met den kardinaal BESSARION, naar *Rome*. Paus SIXTUS IV. overlaadde hem met eerbewijzen, en benoemde hem tot hoogstdeszelfs opperkamerheer. Men heeft van FISCHET eene *Rhetorica* en *Brieven*, welker stijl boven zijne eeuw is verheven: dezelve werden in 1471, in *Sorbonne* in 4.to gedrukt.

FISEN (BARTHOLOMEUS), te *Luik* in 1591 geboren, begaf zich in 1610 onder de Jesuiten, maakte zich bekwaam in de Latijnsche welsprekendheid, in de geschiedenis en oudheden van zijn land. Hij overleed den 26 Junij 1649. Zijne werken zijn: 1.º *Origo prima festi corporis CHRISTI*, *Luik*, 1628, in 12.mo Deze geschiedenis is zorgvuldig geschreven, en heeft vele nasporingen gekost. — 2.º *Historia ecclesiae Leodiensis*, *Luik*, 1696, in fol. Dit is eene geschiedenis, die 600 jaren vóór J. C. begint, en tot in 1612 loopt. Men gevoelt wel, dat dezelve al te hoog opklimt, dan dat de eerste eeuwen, niet met meer dan onzekere daadzaken zouden doormengd zijn. Deze geheele geschiedenis is in 31 boeken verdeeld, elk door aantekeningen gevolgd, waarin de schrijver de moeilijkheden opheldert, welke hij op zijnen weg ontmoet, en van tijd tot tijd regtvaardigende stukken voortbrengt. De stijl is schoon, en welligt al te welsprekend en al te bloemrijk voor eene geschiedenis. — 3.º *Flores ecclesiae Leodiensis*, *Rijssel*, 1647, in fol. Dit zijn de Levensbeschrijvingen der Heiligen van het Bisdome *Luik*, volgens de orde van den almanak geregeld. FISEN heeft er naauwkeurige

lijsten in doen voorkomen der abten en abdiassen aller kloosters van het Bisdom *Luik*. Dit werk is nuttig en zeldzaam.

FISHER. — Zie FISCHER (JOANNES).

FITE (JOANNES DE LA), predikant van de gewaandhervormde godsdienst, in *Bearn*, uit eene adellijke familie geboren, verliet *Frankrijk* uit hoofde van zijne sekte. Na zijne studien in *Holland*, te hebben volbragt, werd hij predikant der Fransche kerk van *Holzappel*, vervolgens van die van *Hanau* alwaar hij in 1737 overleed. Zijn meest bekend werk voert ten titel: *Eclaircissement etc. (Opheldering over het stuk van genade, en over de pligten des menschen)*, 2 dl.ⁿ in 8.vo — Men moet hem niet verwarren met zijnen grootvader JOANNES DE LA FITE, predikant der kerk van *Pau*, van wien er *Leerreden* en *Verhandelingen* over geschilpunten bestaan.

FITZHERBERT (Sir ANTHONY), een beroemde Engelsche regtsgeleerde der zestiende eeuw, maakte zich beroemd door zijne geleerdheid, en meer nog door zijne regtschapenheid, en zijne verkleefdheid aan de godsdienst zijner vaderen. Hij voorzeide de ongelukken,

welke de scheuring natuurlijk volgen moesten, en verbod aan zijne kinderen goederen te koopen, welke aan de kloosters ontweldigd waren, en zelfs diegene aan te nemen, welke men hun mogt aanbieden. Onder het bestuur van *MARIA*, erkende men de waarheid zijner voorzegging en de wijsheid van dit verbod. Hij overleed den 27 Mei 1538, en heeft nagelaten: 1.º *Epitome juris*. — 2.º *Over de bediening en het gezag des vrederegters*.

FITZHERBERT (THOMAS), klein-zoon van den voorgaande, in 1552 geboren, Jesuit in 1614, overleden in 1640, is bekend door eene staatkundige en godsdienstige *Verhandeling* tegen *MACHIAVEL*, *Douay*, 1615, in 4.to, en door eene *Onderzoeking*, vol wijsheid en gezonde zedeleer, ten titel voerende. *An sit utilitas in scelere*, *Rome*, 1610, in 8.vo.

FITZHERBERT (NICOLAAS), een andere klein-zoon van *ANTONIUS*, en neef van den voorgaande, in 1550 geboren, verbond zich aan den kardinaal *ALANUS*, en overleed in 1612. Men heeft hem te danken: 1.º *Vita cardinalis ALANI*, 1608. Dit is eene schatting van erkentenis, welke hij aan zijnen weldoener betaalt. —

2.º *De continuatione religionis Christianæ in Anglia*, 1608. — 3.º *Oxonensis academix descriptio*, 1602.

FITZ-JAMES (JACOBUS), hertog van *Berwick*, natuurlijke zoon van JACOBUS II. en van ARABELLA CHURCHILL, zuster van den hertog van *Marlborough*, werd in 1671, te *Moulins* geboren, alwaar zijne moeder, van de Bourbonsche wateren terug komende, hem ter wereld bragt. Reeds in zijne vroegste jeugd voerde hij de wapenen, was in 1686 bij de belegering van *Bude* tegenwoordig, waarbij hij gekwetst werd, en in 1687 bij den slag van *Mohacs*, welchen de keizerlijken op de Turken wonnen. De jonge BERWICK onderscheidde bij deze gelegenheid zijne dapperheid. Nadat JACOBUS II. door zijnen schoonzoon van zijnen troon verjaagd was, volgde hem BERWICK naar *Frankrijk*, zijne schuilplaats. Hij stak vervolgens naar *Engeland* over, om, gedurende de afwezendheid van mijlord TIRCONNEL, die onder-koning van *Ierland* was, in dat land het bevel te voeren. Hij onderscheidde zich in 1690 bij het beleg van *Londonderry*, en in den slag der *Boine*, wanneer hem zijn paard werd doodgeschoten. BERWICK toonde niet minder dapper-

heid in den loop van dezen oorlog, en gedurende de eerste veldtogten van den volgenden. LODEWIJK XIV. droeg hem in 1703, het algemeen bevel over de troepen op, welke hij aan PHILIPPUS V. zond. In eenen enkelen veldtogt maakte hij zich meester van eene menigte steden en vestingen. In *Frankrijk* teruggeroepen, stelde hij zich aan het hoofd der troepen, tegen de dwepers der *Cevennes* bestemd. Na die muitelingen te hebben beteugeld, ging hij *Nizza* belegeren, maakte er zich den 14 November 1705 meester van, en onderwierp het geheele graafschap. Door dezen veldtogt verdiende hij den veldmaarschalksstaf van *Frankrijk*, eene waardigheid, waartoe hij den 15 Februarij 1706 verheven werd. Door den koning in hetzelfde jaar tot bevelhebber der troepen in *Spanje* benoemd, deed hij den voortgang der zegepralende vijanden staken. Hij won in 1707, den belangrijken slag van *Almanza* op Mylord GALLOWAY en den graaf LAS MINAS. PHILIPPUS V. beloonde den overwinnaar, op eene zijne grootste verdiensten waardige wijze. Hij verhief hem tot hertog van *Leria* en *Xerica* in het koninkrijk *Valencia*, en benoemde hem tot ridder van het Gulden-Vlies. BERWICK handhaafde den roem, door

hem te *Almanza* verworven, door de inneming van *Barcelona* op den 12 September 1714; hij was toen opperveldheer der Spaansche legerbenden. Toen de dood des konings van *Polen*, *AUGUSTUS II.*, in 1733 den oorlog tusschen den keizer en *Frankrijk*, op nieuw had ontstoken, ging de maarschalk *BERWICK*, tot veldheer der Fransche troepen in *Duitschland* benoemd, *Philipsburg* belegeren. Een kanonschot maakte op den 12 Junij 1734, een einde aan zijne roemrijke loopbaan; eerst den 12 Julij daaropvolgende werd de stad ingenomen. De maarschalk van *BERWICK* was evenzeer beroemd door zijne Christelijke en burgerlijke deugden, als door zijne krijgstalenten. De president de *MONTESQUIEU*, die dezen beroemden veldheer bijzonder gekend heeft, spreekt aldus over denzelven: » Ik heb van verre in de boeken van *PLUTARCHUS* gezien, wat de groote mannen waren; in hem heb ik van naderbij gezien, wat zij zijn. Ik ken enkel zijn burgerlijk leven: ik heb den held niet gezien, maar wel den mensch, waaruit de held is voortgesproten... Hij beëindigde zijne vrienden: zijne handelwijze was, om diens ten te bewijzen, zonder iets te zeggen; het was eene onzichtbare hand, die u diende... Hij was zeer gods-

dienstig. Nooit heeft eenig mensch, die wetten van het Evangelie beter opgevolgd, welke aan de wereldlingen het zwaarste vallen: eindelijk nooit heeft iemand de Godsdienst zoo zeer uitgeoefend, en er zoo weinig over gesproken.... Hij sprak nooit van iemand kwaad; ook prees hij nooit de lieden, welke hij niet waardig achtte, geprezen te worden." Zijne *memoriën* zijn in 1778, in 2 dl.n in 12.mo in het licht gegeven. Dezelve zijn vol van die belangstelling, welke de waarheid, op eene eenvoudige wijze voordragen, en van alle listen der eigenbaat ontdaan, inboezemt. Zij zijn daarenboven op eene buitengewone wijze geschikt, om die romaneske en, lasterachtige sprookjes te wederleggen, waarmede men de geschiedenis der eeuw van *LODEWIJK XIV.* onophoudelijk tracht te ontzien. Die, welke de *Abt MARGON* in 1737 had in het licht gegeven, worden enkel nog door lieden gelezen, welke meer belangstellen, in romans en hekelschriften dan in geschiedenissen.

FITZ-JAMES (*FRANCISCUS*, Hertog van), zoon van den voorgaande, te *Saint-Germain-en-Laye* in 1709 geboren, deed afstand van de waardigheden zijns vaders, waarvan hij het opvolgings-

regt bezat, om in 1727 den geestelijken staat te omhelzen. Hij was abt van den heiligen VICTOR, Bisschop van Soissons, in 1739, en overleed in 1764, in het 55.^e jaar van zijnen ouderdom. Zijne *Herderlijke onderrigtingen* en zijn *Rituaal*, waarvan de onderrigtingen in 2 en 3 dl.ⁿ in 12.mo zijn gedrukt, hebben veel gerucht gemaakt, eenige dezer schriften zijn te Rome veroordeeld, en door onderscheidene Fransche Bisschoppen gecensureerd: de Jansenisten beschouwden hem als een der voornaamste steunen van de partij; intusschen kent men van hem geene regtstreeksche tegenkating tegen de besluiten der Kerk. Men vindt zijne Levensbeschrijving aan het hoofd zijner nagelatene werken, in 1769 in 2 dl.ⁿ in 12.mo met een derde, onder den titel van *Supplément* in het licht gegeven.

† FIXMILLNER (PLACIDUS), een Benediktijner en sterrekundige, te *Kremsmünster* in het *Opper-Oostenrijksche*, werd den 28 Mei 1721, in het naburige dorp *Achleiten* geboren, begon zijne eerste studiën in voornoemd klooster, welks abt zijn bloedverwant was, en volbragt dezelve in *Salzburg* met eene bijzondere ingenomenheid voor de wiskunde. In 1745 keerde hij voor altijd

naar het klooster terug, welks noviciaat hij reeds in 1737 volbragt had. Hij bekleedde van nu af, bij de omtrent dezen tijd in *Kremsmünster* opgerigte adellijke ridderschool, gedurende 40 jaren, met roem het profesoraat in het kerkelijke regt. Hij verwierf zich als waarnemer en schrijver bij de sterrekunde bijzondere verdiensten, nadat de Abt, zijn oom, in 1747, eene wiskundige zaal in het klooster opgerigt, en van 1748 — 1758 een *Observatorium* tot gebruik zijner kloosterlingen had doen oprigten. In 1762 werd FIXMILLNER, uit hoofde van zijne wiskundige bekwaamheden, tot astronoom van het klooster benoemd, en zulks ondanks, dat hij zich vroeger nooit met de uitoefenende sterrekunde ingelaten had, en zelfs in de letterkunde dezer wetenschap niet te huis behoorde. De werken van LALANDE, en een gewone dorpstimmerman, die noch lezen noch schrijven kon, maar groote werktuigkundige talenten bezat, werden zijne voornaamste steunen. De laatste vervaardigde, volgens zijne aanleiding, zeer goede muurkwadranten, zenithsectors en andere kunstwerktuigen. De overige behoeften werden door vreemdelingen geleverd, en op deze wijze werd de sterreschouwplaats, te *Krems-*

munster weldra eene der bestingerigte en beroemdste van *Duitschland*, door de werkzaamheid van FIXMILLNER, die hare geschiedenis en zijne waarnemingen in bijzondere werken, zoo als *Decennium astr. ab a 1765 ad a 1775*, en *Acta astr. Cremissumensia ab a 1776 ad a 1791* bekend maakte, en in onderscheidene geleerde dagbladen en gedenkschriften als medewerker optrad. Enkel door zijne veelvuldige (toenmaals nog zeer moeilijke) waarnemingen van MERCURIUS, werd LALANDE in staat gesteld, om zijne naauwkeurige *MERCURIUS-tafelen* te vervaardigen. FIXMILLNER was een der eerste waarnemers en berekenaars van den loop van URANUS, vervaardigde daarover ook tafelen en was de eerste, die het vermoeden van BODE, dat de door FLAMSTEED in 1690 waargenomen, en daarop verdwenene 34.^e ster des stiers die planeet geweest was, onderzocht en theoretisch bewees, Het was hem zoo als aan weinig andere sterrekundigen eigen, al zijne waarnemingen ook zelf en wel dubbel te berekenen. Hij overleed den 27 Augustus 1791. De inborst van dezen religieus was zacht en beminnswaardig. — Behalve de reeds genoemde werken, bestaat er nog van hem: 1.º *Meridianus speculæ astronomicae*

cremifunensis STEYER, in 4.to — 2.º *Republicæ sacrae origines divinae*, 1756.

FIZES (ANTONIUS), een beroemde geneesheer van *Montpellier*, zijne geboortestad, overleed in dezelve den 14 Augustus 1765 in den ouderdom van 75 jaren. De geneeskundige faculteit, plaatst hem onder de Hoogleeraren die het meest hebben toegebracht, om dezelve te doen bloeijen. Hij helderde de praktijk zijner kunst door eene duidelijke theorie op. Er bestaan van hem onderscheidene werken, die hem in *Europa* eenen naam hebben verworven. De voor naamste zijn: 1.º *Opera medica*, 1742, in 4.to — 2.º *Leçons etc. (Scheikundige lessen der Universiteit van Montpellier)*, 1750, in 12.mo — 3.º *Tractatus de febribus*, 1749, in 12.mo Dit uitmuntende werk is in het fransch vertaald, 1757, in 12.mo — 4.º *Tractatus de physiologia*, 1750, in 12.mo — 5.º *Verscheidene verhandelingen over verschillende geneeskundige onderwerpen*, eene wetenschap, welke de schrijver in eenen hoogen graad meester was. Hij was de HIPPOCRATES van *Montpellier*, en vereenigde eene groote eenvoudigheid van zeden, met uitgebreide en zeer verscheidene kundigheden. — Zie zijne *levensbeschrijving* door

den Heer ESTÈVE, 1765,
in 8.vo

FLACCILLA (ÆLIA), dochter van ANTONIUS, landvoogd van Gallie, en vervolgens Romeinsch Consul, werd in Spanje geboren, en uitgetrouwd aan THEODOSIUS, toen deze nog maar eenvoudige partikulier was. Zij verkreeg den titel van *Augusta*, toen zij met hem den troon van *Konstantinopel* beklom. Door haren ijver bragt zij veel toe tot uitroeijing der afgoderij, en tot de voortplanting des Christendoms. Zij bezat alle deugden, welke die Godsdienst inboezemt: weldadig met onderscheiding, eenvoudig in hare manieren, en zedig met een uiterlijk vol waardigheid. Zij bewoog THEODOSIUS tot toegevendheid, zachtmoedigheid en de verligting zijner onderdanen. Door hare zwakheid genoodzaakt, om de wateren in een dorp van *Thracië* te gaan gebruiken, stierf zij aldaar in 388. Zij was de moeder van ARCADIUS en HONORIUS. De Grieksche kerk heeft haar tot den rang der gelukzaligen verheven. De H. GREGORIUS van *Nyssa* sprak hare lijkrede uit. De Grieken hebben haar somtijds FLACILLA of FLACIDIA genoemd.

FLACCOURT (F. DE), alge-
X. DEEL.

meen bewindhebber der fransche Oost-Indische maatschappij, voerde in 1648 het bevel over eenen togt naar het eiland *Madagaskar*, eenen togt, die even zoo als al degene, die denzelven vooraf waren gegaan, ongelukkig uitviel; maar die ons eene *Geschiedenis* van dat eiland heeft verschaft, dat hij gedurende een tienjarig verblijf op de plaatsen wel beoefend had. Hij deed dezelve drukken te *Parijs* in een dl. in 4. to, met platen door hem zelven geteekend en gegraveerd, en droeg het op aan den opperbewindhebber FOUQUET. Men vindt er zeldzame en belangrijke onderwerpen in, zoo als dit gebed der *Madagaskers*, hetwelk het juiste en ware denkbeeld bewijst, dat die *Barbaren* van de Godheid hebben. » O Eeuwige! heb medelijden met mij, omdat ik vergankelijk ben; o Oneindige! wijl ik slechts een stip ben; o Sterke! wijl ik zwak ben; o Bron des levens! wijl ik aan den dood grens; o Alwetende! wijl ik in de dwaling ben; o Weldadige, wijl ik arm ben; o Alvermogende! wijl ik niets kan.» [FLACCOURT verdronk, toen hij voor de tweede maal, den 10 Junij 1660 naar *Frankrijk*, terug kwam; hij is het, die aan het eiland *Bourbon*, den naam gaf; welken het-

zelve draagt. Behalve de *Geschiedenis van het groote eiland Madagaskar*, waarvan er verscheidene uitgaven hebben bestaan, heeft men van hem: 1.º *Kleine Catechismus* (in het Madagaskarsch en Fransch); — 2.º *Woordenboek der Madagaskarsche taal, Parijs, 1688.*]

FLACCUS ILLYRICUS. — Zie FRANOWITZ.

FLACÉ (RENATUS), pastoor der kerk *la Couture* in eene voorstad van *Mans*, te *Nogent* aan de *Sarthe*, 5 mijlen van *Mans*, den 23 September 1530, geboren, overleed den 15 September 1600. Er bestaan van hem, behalve onderscheidene tooneelstukken, verscheidene andere werken in onrijm en in dichtmaat, en vooral een Latijnsch *Dichtstuk* over den *oorsprong der stad Mans*, welke men in de *Cosmographie* van BELLE-FORÉST kan vinden. CROIX-DU-MAINE zegt, dat hij een dichter, godgeleerde, wijsgeer, en geschiedschrijver was, dat hij de toonkunst wel verstond, en met roem predikte.

* FLACHAT (JOANNES CLAUDIUS), een Fransch koopman en reiziger, in 1720, te *Lyon* geboren, bezocht een groot gedeelte van *Europa* en werd te *Konstan-*

tinopel, *baserginan-bachi*, of koopman van den Grootten-Heer. Hij begon vervolgens zijne reizen, op nieuw, alom alles verzamende, wat der nijverheid bevorderlijk kon zijn. Waargenomen hebbende, dat de Grieken tot de handelnijverheid, wegens insloegen, die tot dusverre aan de overige Europesche natiën onbekend waren, bragt hij er verscheidene mede, om hen in de fabrieken van *Saint-Chamond*, in het *Lyonnesche*, die zijnen broeder toebehoorden, te doen arbeiden. Om zijne werkzaamheden, te beloonen, gaf de koning van *Frankrijk* aan dit gesticht den titel van koninklijke fabriek. FLACHAT overleed in 1780, nalatende: *Observations etc.* (*Waarnemingen over den handel en de kunsten van een gedeelte van Europa, Azië, Afrika en zelfs der Oost Indiën*), *Lyon*, 1736, 2 dl.ⁿ, in 12.mo

FLAMAND. — Zie DUCQUESNOY.

FLAMEL (NICOLAAS), naar men meent te *Pontoise* geboren, ofschoon zulks niet zeker is, oefende het schrijvers beroep te *Parijs* uit. Hij was zonder fortuin geboren, en eensklaps zag men hem rijk voor een man van zijnen staat. Hij bezat enkel rijk-

dommen voor de ongelukkigen, ondersteunde de weduwe en den wees, stichtte gasthuizen, verbeterde kerken. NAUDÉ schrijft zijne fortuin (die niet zoo aanzienlijk was, als men gezegd heeft) aan de kennis toe, welke hij van de Joodsche zaken had. Hij voegt er bij, dat toen zij, in 1394 uit *Frankrijk* verdreven werden, en hunne goederen aan den koning vervielen, FLAMEL met hunne schuldenaars onderhandelde voor de helft van hetgene, wat zij schuldig waren, en hun beloofde, van hen niet te zullen verklagen. Dit sprookje is wederlegd door den Heer DE SAINT-FOIX, in het 1.^e deel zijner Proeven, over *Parijs* en het is veel waarschijnlijker, dat FLAMEL zijne fortuin te danken had aan zijne ervarenheid in de gronden van den handel, in eenen tijd, waarin iedereen met dezelve onbekend was. Hij overleed den 22 Maart 1418. Men zie over dezen zonderlingen man *Histoire critique etc.* (Beoordeelende geschiedenis van NICOLAAS FLAMEL en van PERNELLE, zijne vrouw, uit oude akten opgemaakt, die kunnen geringen oorsprong en hunne beperkte fortuin wederleggen), Parijs, DESPREZ, 1761, in 12.mo Dit werk is van den Abt VILAIN. Men heeft ten onreg-

te aan FLAMEL toegeschreven een kort begrip der wijsbegeerte, berijmd, 1561, in 8.vo, en eene verhandeling over de verandering der metalen, 1628, in 8.vo. Men voegt bij deze beide boeken, verklaring der beeldsprakige figuren, welke FLAMEL op het kerkhof, der *Onnoozele kinderen* plaatste, *Parijs*, 1682, in 4.to [Het onwetende volk meende dat FLAMEL, het geheim had gevonden, om goud te maken. Honderd en veertig jaren na zijnen dood, verbreide JOANNES GOHORI deze fabel.]

FLAMINIO (MARCUS ANTONIUS), werd in 1498 te *Serravalle* geboren, en was de zoon van JOANNES ANTONIUS FLAMINIO, van wien er verscheidene werken in dichtmaat en in onrijm bestaan. De zoon had den smaak des vaders en overtrof hem zelfs. De kardinaal FARNESE, wiens schoone geest hij was, deed hem tot secretaris der kerkvergadering van *Trente* benoemen; maar zijne zwakke gezondheid belette hem dezen last te volbrengen. Hij overleed te *Rome* in 1550. Men heeft van hem *Briefven* en *Puntdichten*, 1561, in 8.vo Zijne *omschrijving* van dertig psalmen, op verzoek van den kardinaal POLUS ondernomen, en te *Florence*, in 1558, in 12.mo

gedrukt, biedt vrij schoone dichtregelen en een zuiver latijn aan. Zijne overige schriften verdienen niet minder gelezen te worden.

FLAMINIUS (CAJUS), een Romeinsch Consul, die eene driftige en onstuimige inborst bezat, door de list van HANNIBAL tot den strijd uitgelokt, verloor hij de beruchte slag van *Trasimene* waarin hij met een aantal Senatoren in het jaar 217 voor J. C. sneuvelde.

FLAMINIUS (TITUS QUINTUS), werd in het jaar 198 vóór J. C., nog geene dertig jaren oud zijnde, door zijne verdiensten tot het consulaat verheven. Hij stelde zich SCIPIO tot voorbeeld en om den roem van dien held te evenaren, ontbrak het hem enkel, zulke geduchte mededingers te bestrijden te hebben. Zoo als hij, bezat hij alle burgerlijke en militaire deugden. Tot veldheer der Romeinsche troepen, tegen PHILIPPUS V., koning van *Macedonië* benoemd, overrompelde hij het leger van dien Vorst, in de bergpassen van *Epirus*, onderwierp dit gewest bijna geheel en al, bragt *Thessalië*, *Phocis* en *Locris* bijna geheel onder zijne magt. Hij speelde in *Griekenland* de schitterendste rol. Bij de Nemeïsche spelen, liet hij door eenen

omroeper bekend maken, dat de Grieken in vrijheid waren gesteld. Hij was in de daad hun bevrijder en hun vader. De republiek zond hem vervolgens naar PRUSIAS, om het hoofd van HANNIBAL te vragen, onder het ijdele voorwendsel, dat hij iets tegen *Rome* smeedde. Hij onderhandelde op zulk eene schrandere wijze bij dien vorst, dat de Romeinen zich van dien vijand bevrijd zagen.

FLAMINIUS NOBILIUS, een Godgeleerde en *criticus* te *Lucca*, in 1590, in den ouderdom van 58 jaren overleden, gaf in 1588 te *Rome* in fol., *Aanteekeningen over den bijbel der zeventiengen*, vol geleerdheid, benevens eene verhandeling in het licht, ten titel voerende: *De prædestinatione*, *ibid*, 1581, in 4.to

FLAMSTEED (JOANNES), een sterrekundige, den 19 Augustus 1646 te *Derby* in *Engeland* geboren, kreeg lust voor de sterrekunde bij het zien van eenen hemelkring van SACROBOSCO. Hij beoefende deze wetenschap met het beste gevolg, werd in 1670 lid der koninklijke maatschappij van *Londen*, en in hetzelfde jaar met eene jaarwedde van honderd ponden sterlings tot koninklijk sterrekundige, en later tot bestuurder van het *Ob-*

servatorium van *Greenwich* benoemd. Hij overleed den 31 December 1719. Deze sterrekundige had zijnen tijd op eene zonderlinge wijze verdeeld: hij wijdde de dagen aan de koffijhuizen, en de nachten aan de sterren toe. Hij was een klein mager man, die den minsten smaak niet voor de vrouwen had, ook stierf hij in den ongehuwden staat. Er bestaat van hem: 1.º *Historia caelestis Britannica*, Londen, 1725, 3 dl.ⁿ in fol. — 2.º *Dagboek*. — 3.º *De leer der Sphæer*, in 1681, met het *Nieuwe stelsel der wiskunde* van JONAS MORUS, den ijverigsten beschermmer van FLAMSTEED, gedrukt. Daar NEWTON onderscheidene zijner aanmerkingen niet zeer nauwkeurig, had gevonden, zoo schreef FLAMSTEED tegen hem; de akademie van wetenschappen van *Parijs* deed uitspraak ten gunste van zijnen tegenstrever, doch niettemin behield FLAMSTEED gelijk, in den geest van verscheidene geleerden. FLAMSTEED heeft zich vooral onderscheiden door zijne waarnemingen over het getal der zichtbare sterren en door langdurige studien, om dezelve met juistheid te bepalen. Men weet, dat hij de *Catalogus*, door BAYER ontworpen, zeer verrijkt heeft, en dezelve ten getal-

le van 3000 heeft gebragt, maar hetgene wat een wijsgeerig waarnemer niet verzuimen moet, is, dat er niet twee sterrekundigen zijn, die ooit in deze berekening overeen hebben kunnen komen. Zonder over de tafels der ouden te spreken, heeft KEPLER, sedert het gebruik van den teleskoop, 1393 behoorlijk zichtbare en duidelijke sterren, in de beide hemelhalfronden geteld: RICCIOLI heeft er 1437 gevonden; PATER PARDIES 1491; DE LA HIRE, 1576; BAYER, 1716; ROYER, 1805; HEVELIUS, 1888; FLAMSTEED, zoo als wij zulks zoo even gezegd hebben, 3000; RHEITA, een beroemd Keulsch sterrekundige, verzekert er meer dan 2000 in een enkel sterrenbeeld te hebben gezien; GALILEI beweert er 500, in een klein gedeelte van *Orion* te hebben ontdekt; DE LA CAILLE, 9800 in een gedeelte van den zuidelijken Hemel; PATER MAYER betuigt er, in 1777, meer dan 200 gezien te hebben, waarvan niemand ooit heeft hooren spreken. In 1785 ontdekte HERSCHEL er 1300 nieuwe, juist in de klasse der *nevelachtige*, en in 1787, telde hij er 50,000 in eene luchtstreek van 15 graden op 2 graden breedte enz.; hetwelk de overige sterrekundigen als een persenschim hebben beschouwd.

En deze zelfs lieden hebben zich niet altijd aan dezelfde berekening gehouden. Waaruit volgt, dat niet alleen de sterren in het algemeen, maar zelfs de zichtbare sterren, die sedert zes duizend jaren, aan de beide oogen van vijf honderd millioenen menschen zijn blootgesteld, werkelijk ontelbaar zijn, dat God er alleen de bepaalde hoeveelheid van kent, zoo als DAVID zegt, en dezelve alle bij haren naam noemt: *Qui numerat multitudinem stellarum et omnibus eis nomina vocat.* Ps. CXLVI., 4.

FLASSANS (TARAUDET DE), een Provençaal dichter, te *Flassans*, een dorpje in *Provence*, in het Bisdom *Frejus* geboren, verkreeg van FOULQUES DE PONTEVES een gedeelte van dat landgoed voor een dichtstuk, ten titel voerende: *Enseignemens etc. (Onderrigtingen, om de verraderijen der liefde te vermijden)*. LE MOINE verzekert, dat dit werk veel meer waarde had; maar dat het aan den verkooper en kooper nutteloos was, die beide door hunne minnaressen bedrogen werden. TARAUDET leefde in 1354. De koningin JOANNA bediende zich van hem, om vermaningen aan keizer KAREL IV. te doen, die door *Provence* trok, en hij kweet zich hiervan op eene voor-

beeldige wijze.

FLAUST (JOANNES BAPTISTA), advokaat bij het parlement van *Rouanen*, te *Vire* in 1709 geboren, overleden op zijn landgoed van *Saint Sever*, bij die stad, den 21 Mei 1783, heeft zich bekend gemaakt door zijne *Explication etc. (Verklaring der regtsgeleerdheid en der Landsregten van Normandyë, in eene eenvoudige en gemakkelijke orde)*, 2 dl.ⁿ in fol. Dit vroeger zoo belangrijke werk, is de vrucht van vijftig-jarige werkzaamheden en ondervinding. Een inhouds-register, bij dit werk gevoegd, zou er het gebruik gemakkelijker van maken.

FLAVIANUS (*Heilige*), patriarch van *Antiochië*, uit een doorluchtig geslacht, doch wiens deugd zijne geboorte nog overtrof, werd, nog bij het leven van PAULINUS, op den patriarchalen stoel geplaatst. Deze verheffing, in 382, door de kerkvergadering van *Konstantinopel* bevestigd, was de oorsprong eener scheuring, die onder Paus INNOCENTIUS I. ophield. FLAVIANUS verdreef de Messaliniſche kettters uit zijn patriarchaat, die hetzelfde met hunne dwalingen hadden besmet. Hij vraagde aan keizer THEODOSIUS genade voor zijn volk en verkreeg dezelve.

De inwoners van *Antiochië* hadden in eenen opstand, het standbeeld der keizerin PRISCILLA onvergeworpen en gehoond; FLAVIANUS sprak voor hen, met de welsprekendheid, welke CICERO eertijds voor LIGARIUS ten toon spreidde. De heilige CHRYSOSTOMUS, welken hij tot Priester had gezalfd, had, zegt men, zijne aanspraak zamengesteld. Deze groote kerkvoogd overleed in 404, na zijne kerk gedurende 23 jaren te hebben bestuurd. De kerkvergadering van *Chalcedonië* gaf hem den titel van *Gelukzalige*; maar ofschoon hij als heilige wordt genoemd, schijnt het niet, dat hij ooit, noch bij de Grieken, noch bij de Latijnen met eenige openbare dienst is vereerd. — Men moet hem niet verwarren met eenen anderen heiligen FLAVIANUS, patriarch van *Antiochië* in 496, die uit hoofde van den ijver, waarmede hij de kerkvergadering van *Chalcedonië* verdedigde, door keizer ANASTASIUS in ballingschap werd gezonden. Hij overleed in dezelve in 518.

FLAVIANUS (*Heilige*), volgde in 447 op PROCLUS, in het patriarchaat van *Konstantinopel*. CHRYSAPHIUS, een gunsteling van keizer THEODOSIUS den Jonge, wilde hem van zijnen zetel doen

verdrijven; de heilige prelaat trotseerde zijne bedreigingen. Hij toonde zich niet minder standvastig ten opzichte van EUTYCHES, die ontrent denzelfden tijd zijne dwalingen begon uittestrooijen. Hij sprak in eene kerkvergadering den banvloek over hem uit, maar de voorstanders van den aartsketter veroordeelden FLAVIANUS, en zetten hem in 449, in de beruchte kerkvergadering, onder den naam van *roofnest van Efeze* bekend, af. DIOSCORUS, Bisschop van *Alexandrië*, door eene menigte soldaten en monniken vergezeld, zat in deze oproerige vergadering voor. FLAVIANUS beriep zich van deze veroordeeling op *Rome*; maar DIOSCORUS beantwoordde deze redeneringen enkel door schoppen en vuistslagen; eindelijk mishandelde hem deze woedende op zulk eene wreedaardige wijze, dat de Heilige er drie dagen daarna in 449 aan overleed.

FLAVIGNI (VALERIANUS DE), doctor der *Sorbonne* in 1628, kanonik van *Reims*, in 1630. Hoogleraar in het Hebrueuwsch bij het koninklijk collegie, werd te *Villiers en Prayères* in het bisdom *Laon* geboren, en overleed te *Paris*, den 29 April 1674, in eenen hoogen ouderdom. Hij was een man vol vuur

in zijn gedrag en in zijne schriften. Hij klaagde bij de theologische faculteit eene thesis aan, bij de Jesuiten van het Collegie van *Clermont*, later het Collegie van *Lodewijk den Grooten* genaamd, verdedigd. Men beweerde in deze *thesis*, dat het stelsel van *COPERNICUS*, met de heilige schrift strijdende, en door de geloofs-onderzoekers van *Rome* veroordeeld, in *Frankrijk* niet kon worden aangenomen. *FLAVIGNI* wilde bewijzen, dat eene zoodanige stelling, de regten des rijks en des parlaments schendde, hetwelk niet al te duidelijk was. Deze doctor was met het Hebreuwsch, de godgeleerdheid en de schoone letteren bekend; maar hij zocht diegene al te zeer verachtelijk te maken, die even zokundig en kundiger waren dan hij. Hij schreef daarboven, veeleer met de onstuimigheid van eenen jongen Hibernier, die op de banken twistreden houdt, dan met de deftigheid van eenen ouden godgeleerde. Men heeft van hem de *Verdediging* eener *thesis*, welke hij had ondertekend in hoedanigheid van groot-studie-meester. Er was in gezegd, dat de *Bisschoppelyke waardigheid geen van het priester-schap onderscheiden Sacrament was*; een gevoelen, dat men niet verwarren moet met de dwaling, die aan de Bis-

schoppen niets boven de eenvoudige priesters toeschrijft. *FLAVIGNI* beweerde, dat zulks hetzelfde Sacrament was met uitgebreider uitwerkselen, en het indruksel van een grooter merkteeken; wyl er anderszins meer dan zeven Sacramenten zouden zijn, eene gevolgtrekking, welke andere godgeleerden aannemen, zeggende, dat het Sacrament des priesterschaps, in deszelfs algemeenheid, en als de priesterlijke zalving in al derzelve onderdeelen beschouwd, als algemeene éénheid onder het getal der zeven is geplaatst. Deze verdediging is te *Doornik* in 1668 in 4.to gedrukt. [Hij had ook aan den Polyglot-Bijbel van *LE JAY* gearbeid; hetwelk niet belet heeft, dat hij in het vervolg eender hevigste hekelaars van dat werk is geworden.]

FLAVITAS, of *FRAVITAS*, patriarch van *Konstantinopel* na *ACACIUS*, in 488, gebruikte de list, om zich te doen verkiesen. Keizer *Zeno* had op het altaar der groote kerk van *Konstantinopel*, een verzegeld wit papier doen plaatsen, denkende, dat God door eenen Engel, den naam van den priester op hetzelfde zou doen schrijven, welken hij voor den patriarchalen stoel bestemde; *FLAVITAS* kocht den gesnedene om., die met

de wacht der kerk belast was, en schreef zijnen naam op het papier. Sommige geschiedschrijvers hebben dit bedrog in twijfel getrokken. Men kan zien, wat DE TILLEMONT er over zegt, in zijne *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften om te dienen tot de Kerkelijke Geschiedenis, waarin deze daadzak breedvoerig wederlegd wordt*). Hij was de bedriegenlijkste en listigste der menschen. Op hetzelfde tijdstip, dat hij den ketters zwoer geene gemeenschap met den Opperpriester van Rome te willen hebben, schreef hij heimelijk aan Paus FELIX. Zijn dood, in 490 voorgevallen, spaarde hem eene voorbeeldige kasting. Hij bekleedde dien stoel slechts vier maanden.

FLAVIUS JOSEPHUS. — Zie JOSEPHUS.

† FLAXMAN (JOHN), in 1755 te York geboren, overleed den 9 December 1826; reeds vroeg onderscheide hij zich in de beeldhouwkunde, en bragt zeven jaren in Italië door. Drie jaren na zijne terugkomst (1797) werd hij tot lid der koninklijke akademie van schilder en beeldhouwkunde, in 1800 tot lid dier akademie, en in 1810 tot hoogleeraar der beeldhouwkunde benoemd. Onder de talrijke werken van zij-

nen beitel kan men aanvoeren de praalgraven van den graaf HOWE en van lord NELSON in de St. PAULUSkerk, en dat van den graaf van MANSFIELD, in de abdij van *Westminster*. Hij vervaardigde ook zeer gezochte teekeningen voor de werken van HOMERUS, HESIODUS, ÆSCHYLUS en DANTE, en de teekeningen en het model van het schild van ACHILLUS, zoodanig als hetzelfde door HOMERUS beschreven is. Hij arbeidde verscheidene jaren aan dit laatste werk, dat in 1818 voltooid werd.

FLECHIER (ESPRIT), den 10 Junij 1632 te Pernes, een stadje in het Fransche Dep.^t *Vaucluse* geboren, werd in de letteren en de deugd opgevoed, bij HERCULES AUDIFFRET, zijnen oom, overste der Vaders van de Christelijke leer. Toen FLECHIER, na den dood van zijnen oom, deze Congregatie verlaten had, verscheen hij te *Parijs* als schoone geest en als prediker. In beide verwierf hij eenen beroemden naam. Hij had deel aan de weldaden, welke LOUWIS XIV. over de geleerden verspreidde. Door deze belooningen aangemoedigd, deed hij nieuwe pogingen, en hield in de Lijkrede den roem van BOSSUET, weldra in evenwigt. Die van TURBENNE, zijn meester-

stuk, deed den vorst tranen storten, en voerde den roem des redenaars ten top. Men bewonderde vooral de schoone vergelijking des maarschalks van *Frankrijk* met *JUDAS den Machabeër*. Het is waar, dat hij de eerste niet was, die op de nieuwere veldheeren, den lof aan dien ouden held gegeven, had toegepast. LINGENDES, bisschop van *Mâcon* en FROMENTIÈRES, bisschop van *Aire*, hadden er zich reeds van bediend; de eene in de Lijkrede van KAREL EMMANUËL, hertog van *Savooije*; de andere in die van den hertog van *BEAUFORT*. Maar FLÉCHIER eigende zich deze plaats als het ware toe, door de sieraden, waarmede hij dezelve in zijne inleiding verfraaide, welke inleiding door de overeenstemming, het deftige en sombere, dat er in heerscht, een waar meesterstuk is. Het hof beloonde zijne talenten in 1685 door het bisdom *Lavaur*, en in 1687 door dat van *Nîmes*. Hem tot het eerste bisdom benoemende, zeide hem *LODEWIJK XIV.*: *Wees niet verwonderd, indien ik uwe verdiensten zoo laat heb beloond; ik vreesde van het genoeg beroofd te zijn, u te hooren.* Het Bisdom *Nîmes* was vol kettters; hij gedroeg zich te hunnen opzichte als een goede herder. Hij onderwees hen alle door de bondigheid zijner redevoe-

ringen, en meer nog door de regelmatigheid zijner zeden. Hij overleed te *Montpellier*, den 16 Februarij 1710, van zijne Catholijke en Protestantische diocesanen betreurd, en meer dan 20,000 kroonen aan de armen nalatende. De Fransche akademie had FLÉCHIER na den dood van *GODEAU*, als lid aangenomen. Het is volgens het voorbeeld dezer maatschappij, dat hij die van *Nîmes* vormde, welker *Mentor* en vader hij was. Men heeft van hem: 1.° *Œuvres etc.* (*Gemengde werken*), in 12.mo in dichtmaat en onrijm. Men heeft met régt zijne Fransche en Latijnsche verzen geprezen. De denkbeelden derzelve zijn kiesch, de uitdrukkingen gelukkig, de bevoordingen wel gekozen, de overeenkomst van de deelen der rede welluidend. — 2.° De *Uitgave* van een zeer belangrijk werk van *ANTONIUS MARIA GRATIANI: De casibus illustrium virorum*, in 4.to met eene Latijnsche voorrede. De stijl van hetzelfde is even zoo zuiver als sierlijk. — 3.° *Panegyriques etc.* (*Lofreden der Heiligen*), in den rang der beste werken van die soort geplaatst, *Parijs*, 1690, 1 deel, in 4.to en 2 dln in 12.mo — 4.° Eene verzameling van *Oraisons funèbres* (*Lijkredenen*), 1 deel, in 4.to en in 12.mo In die van *BOSSUET* wordt mindere sierlijkheid en zuiv-

verheid van taal aangetroffen; maar men vindt er eene krachtiger, mannelijker en nadrukkelijker welsprekendheid in. De stijl van FLÉCHIER is vloeiender, meer afgemeten, meer eenparig. Die van BOSSUET, minder gelijkmatig, minder onderhoudend, is voller van die stoute trekken, van die levendige en treffende beelden, welke de genie kenmerken. FLÉCHIER is gelukkiger dan hij, in de keuze en schikking der woorden; maar zijne neiging tot de tegenreden, verspreidt eene soort van eentoonigheid in zijnen stijl. Hij had zoo veel aan de kunst als aan de natuur te danken. BOSSUET was meer aan de natuur dan aan de kunst verschuldigd. — 5.° *Leerreden*, in 3 dl.ⁿ in 12.mo, die niet van dezelfde kracht zijn, als zijne *Lijk- en Lofreden*. Men vindt schoone volzinnen en weinig redeneringen in dezelve. Hij had reeds vroegtijdig in de oude Fransche predikers, trekken van welsprekendheid en vernuftige denkbeelden gezocht, waarvan hij een nog vernuftiger gebruik maakte; ook treft men bij hem somtijds, wat den grond der zaken betreft, een oud voorkomen, de gedaante van het begin zijner eeuw aan. Hij predikte met eenen ouden smaak en eenen nieuwen stijl. — 6.° *Histoire etc. (Geschiedenis van Keizer THEODO-*

sius den Grooten), Parijs, 1679, in 4.to, op prijs gesteld, om de sierlijkheid des stijls, zoowel als om het belangrijke van het verhaal. Degene, die gemeend hebben, dat hij zijnen held vleiende, hebben dezen keizer geen regt doen wedervaren, die in waarheid en in alle opzichten een groot man en een groot vorst was. — 7.° *Vie etc. (Leven van den Kardinaal XIMENES)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo, en 1 in 4.to Hij schildert dezen kardinaal af als eenen Heilige: in eene *Geschiedenis van XIMENES*, omtrent denzelfden tijd als die van FLÉCHIER in het licht gegeven, maakt de abt MARSOLLIER er eenen staatkundige van; deze groote staatsdienaar was beide geweest; maar MARSOLLIER was een al te onbestendige geest, om een' man van zulk een vast karakter, waardiglijk af te schilderen. — 8.° *Brieven*, 2 dl.ⁿ in 12.mo Men vindt in dezelve bedroevende bijzonderheden over de buitensporigheden der Calvinisten, die van dat tijdstip af, alom verschrikking verspreidden, en de voorboden waren der schrikkelijke tooneelen der *Nimes* in 1790 en 1791 verwoest hebben. — 9.° *Œuvres etc. (Nagelatene werken)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo; dezelve bevatten zijne Mandementen en Herderlijke Brieven, waarin de Christelijke wijsbegeerte en de bisschoppelijke tee-

derheid zich met al derzelver bevalligheden doen gevoelen. Men heeft er verschillende verhandelingen, pligtplegingen en redevoeringen in verzameld. De schrijver van het *Dictionnaire Critique*, in 6 dl.ⁿ, kent hem eene in handschrift bestaande verzameling toe, 6 dl.ⁿ in fol. uitmakende, over de oudheden van *Languedoc*; maar het is zeker dat zulks niet van hem is; het is het werk van eenen burger van *Nîmes*, AULNÉ RULMAN genaamd. Men heeft eene volledige uitgave der *Werken* van FLECHIER geleverd, *Nîmes*, 1782, 10 dl.ⁿ in 8.vo Zijne Latijnsche Gedichten, zijn in eene afzonderlijke verzameling in het licht verschenen, *Bazel*, 1782, 1 deel, in 12.mo

FLEETWOOD (WILLIAM), in 1656, in den *Tower* van *Londen*, uit eene adellijke, uit het gewest *Lankaster* oorspronkelijke, familie geboren, maakte zich onder de regering van WILLEM III. door zijne werken bekend. De koningin ANNA, van zijne verdiensten onderrigt, gaf hem in 1702 een domheerschap van *Windsor*, en in 1708 het bisdom *St. Asaph*. FLEETWOOD werd van dit bisdom, in 1714 naar dat van *Ely* verplaatst, en overleed in 1723. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Inscriptionum antiquarum Silloge*, *Londen*,

1691, in 8.vo — 2.° *Leereden*. — 3.° *Proeve over de wonderen*, 1701, in 8.vo — 4.° *Chronicon pretiosum of Onderzoek der gouden en zilveren munten, van den prijs der granen, der bezodigingen, enz. in Engeland, gedurende de zes laatste eeuwen*, *Londen*, in 8.vo — 5.° *Verklaring van het 13.° Hoofddeel van den Brief aan de Romeinen*. Zijn leven is aan het hoofd zijner Leereden. — Men moet hem niet verwarren met eenen anderen WILLIAM FLEETWOOD, advocaat der koningin ELIZABETH, die afgezonden werd, om harentwege, onderscheidene diocesen te bezoeken. Hij overleed in 1592. Et bestaat van hem: 1.° *Elenchus annalium EDWARDI V., RICHARDI III., HENRICI VII. et HENRICI VIII.*, *Londen* 1797, in 8.vo Men gevoelt hoe zeer hij dezelve heeft moeten verminken, om niet op elke bladz. de veroordeeling der Anglikaansche hervorming te vinden. — 2.° *Het ambt van vrede-regter*, 1658.

FLEMALE. — Zie BERTHOLET.

* FLEMING of FLEMMINGE (RICHARD), een Engelsche prelaat, werd op het einde der 14.° eeuw te *Croston*, in het graafschap *Oxford* geboren. Hij volbragt zijne studien te *Oxford*, en ont-

helsde met vuur de ketterij van WICLIF; doch hij werd weldra zijn vijand. Hij droeg bij om het gebouw met even zoo veel vuur omver te werpen, als hij bij de oprigting van hetzelfde had in het werk gesteld. In 1420 benoemde HENDRIK V. hem tot het bisdom van *Lincoln*. Deze prelaat overleed in 1430, na te *Oxford* het collegie van *Lincoln* te hebben gesticht, voor jonge godgeleerden bestemd, om de dwalingen van WICLIF te bestrijden.

* FLEMING (PATRICIUS), een Franciskaner religieus, in 1599 uit eene adellijke familie, in het graafschap *Louth* in *Ierland* geboren, werd in den ouderdom van 13 jaren naar *Douai* gezonden, om er, onder opzigt van zijnen moederlijken oom, CHRISTOFFEL CUSACK, overste der Iersche collegien, in *Vlaanderen*, zijne studien te volbrengen. Na zijne *humaniora* volbragt te hebben, begaf hij zich naar *Leuven*, alwaar hij den regel van den H. FRANCISCUS, in het collegie van den H. ANTONIUS van *Padua* omhelsde, hetwelk aan Franciskanen zijner natie toebehoorde. Toen zijne theologische en philosophische cursus geëindigd waren, begaf hij zich met pater HUGO MAC-CAGHWEL, algemeen *definitor* der orde, naar *Rome*. Door *Parijs* trekkende, ging hij eene

vriendschaps - verbindtenis met pater HUGO WARD aan, en zij ontwierpen het plan, om bouwstoffen te verzamelen, ten einde de Levensbeschrijvingen der Iersche Heiligen zamentestellen. Zij doorzochten beide al de bibliotheken, die te hunner beschikking stonden. FLEMING maakte talrijke nasporingen in al de Fransche steden, van waar hij zich naar *Italië* en *Duitschland* begaf. Een gedeelte dezer Levensbeschrijvingen werd eenige jaren later door pater COLGAN in het licht gegeven, die erkent een groot hulpmiddel uit de nasporingen van FLEMING en pater WARD getrokken te hebben. Pater FLEMING werd met het onderwijs der wijsbegeerte in het klooster van den heiligen ISIDORUS van *Rome* belast. Hij ontving eenigen tijd daarna denzelfden post te *Leuven*; vervolgens werd hij naar *Praag* gezonden, om er het klooster der Onbevleete ontvangenis te besturen. *Duitschland* stond toenmaals in vuur, en het Lutheranismus, door de zegerijke wapenen der Zweden ondersteund, verspreidde zich alom. De Zweedsche en Saksische legerbenden, deden den Catholijken en vooral den religieuzen eene wreede vervolging ondergaan, *Praag* werd na den slag van *Leipzig* met eene berenning bedreigd. Om niet in de han-

den van eenen barbaarschen vijand te vallen, verliet pater FLEMING, met zijnen orde-broeder, pater MATHIAS HOAV, die stad. Maar zij hadden het ongeluk, in de handen eener bende Luterische boeren te vallen, die hen meedoogenloos vermoorden. MORERI plaatst dezen moord op den 7 November 1631. WADING, geschiedschrijver der minderbroeders stelt denzelfen twee jaren vroeger; maar de inneming van Praag, die in 1631 plaats had, moet de eerste dagteekening doen verkiezen. Er bestaat van dezen religieus: 1.° *Collectanea sacra*, Leuven, 1667. — 2.° *Vita R. P. HUGONIS CAVELLI (MACCAGHWEL)*. — 3.° Eene Verkorting van het *Chronicon consecrati PETRI Ratisbonæ*.

* FLEMING (ROBERT), een Schotsch godgeleerde, te *Bathens*, in 1633 geboren. Hij nam de grondbeginselen van het Calvinismus aan, en werd, in uitvoering der akte, te *Glasgow* uitgevaardigd, als der heerschende kerk niet toegedaan, uit de pastorie van *Cambustlang*, tot welke hij, nog zeer jong zijnde, benoemd was, verbannen. Kort na de restauratie werd hij zelfs in hechtenis genomen; maar nadat hij zijne vrijstelling bekomen had, begaf hij zich naar *Rotterdam*, alwaar hij tot predikant der

Schotsche gemeente werd benoemd. Hij overleed den 23 Julij 1694. Hij heeft nagelaten: 1.° *Spiegel der goddelijke liefde ontsluitend*, 1691, in 8.º Dit is eene verzameling van godsdienstige gedichten. — 2.° *Verzulling der Schriften*, een werk, dat vooral door de dissidenten en Calvinisten zeer op prijs wordt gesteld.

† FLEMMING (PAULUS), een der beste en oorspronkelijkste Duitsche dichters der 17.º eeuw, wiens liederen en klinkdichten, echt dichterslijke voortbrengselen zijn, werd in 1609, te *Hartenstein* in het *Voigtland* geboren; hij had de geneeskunde beoefend, en wilde zich in *Leipzig* nederzetten, toen hem in 1633 de oorlog van daar naar *Holstein* verdreef. Zijn vuur en zijne weetgierigheid bewogen hem, om in het gevolg van het Holsteinsche gezantschap, de reis naar *Moskou* en *Perzië* mede te maken. Na zijne terugkomst, hield hij zich eenigen tijd te *Reval* in *Lijfland* op, waar hij met eene koopmansdochter in ondertrouw ging, en in *Hamburg* praktiserend geneesheer wilde worden, doch hij overleed nog voor de voltrekking des huwelijks, te *Hamburg* in 1640, werwaarts hij van *Leyden*, alwaar hij den doctoralen hoed ontvangen had, juist terug gekeerd was.

Eene bloemlezing zijner Gedichten, is in de verzameling *Bibliothek Deutscher Dichter des 17 Jahrh*, door W. MÜLLER, 3 dl. n (Leipzig 1822) opgenomen. Eene vroegere keuze, van grooteren omvang, heeft GUSTAAF SCHWAB bezorgd, *Stutgard*, 1820.

* FLESSELLES (JACOBUS DE), in 1730 geboren staatsraad en honorair rekwestmeester, was in het begin der omwenteling overste der handelaars van *Parijs*. Toen de eerste opstand te *Parijs* den 12 Julij 1789 losbarstte, stelde men op het stadhuis twee overheidspersonen aan, waarvan men weldra eene centrale commissie vormde, welker voorzitterschap aan den overste der kooplieden werd opgedragen. FLESSELLES, niet zeer ergdenkend, dacht in dien toestand, zijne betrekkingen met het hof en met de militaire magt, onder het bestuur van den vrijheer van BEZENVAL, die hem zijn ontwerp had bekend gemaakt, om de *Bastille* te verdedigen, te kunnen voortzetten. Door GARRAN DE COULON, een der kiezers, op eene zoo niet kwaadwillige, ten minste zeer onvoorzigtige wijze, in tegenwoordigheid van een woedend gemeen, over deze gevaarlijke betrekkingen ondervraagd zijnde, maakte de wrede, zich van deze reeds zeer verhitte hoofden mees-

ter, en de ongelukkige FLESSELLES, geheel verschrokken, stamelde, terwijl hij zijne onschuld wilde bewijzen. Men beval hem, naar het *Palais-Royal* te gaan, en zeide hem, dat hij daar zoude gehoord worden. *Welaan*, zeide hij, *laat ons naar het Palais-Royal gaan*. Hij stond dadelijk op, en verliet het stadhuis, door eene ontelbare menigte omringd. Maar naauwelijks was hij aan den voet des traps, of een jongeling verbrijzelde hem door een pistoolschot het hoofd. Het gemeen viel aanstonds op zijn lijk aan, hiew het hoofd van den romp, dat op het spits eener piek naar het *Palais-Royal* werd gedragen, terwijl de romp, door eene horde kannibalen in het slijk werd gesleept. Deze moord werd den den 14 Julij 1789 bedreven. DE FLESSELLES was het eerste slagtoffer der woede van dat gemeen, hetwelk door de straffeloosheid weldra werd aangespoord, om deszelfs gruwelijke aanvallen te vermenigvuldigen.

FLETCHER (GILLES), te *Kent* geboren, een dichter en goede staatkundige, hoedanigheden, welke men zelden vereenigd aantreft, werd door ELIZABETH met eenige zendingen naar *Schotland* en *Duitschland* belast, en vervolgens in hoedanigheid van afgezant naar *Moskovië* ge-

zonden. Hij was secretaris der stad *Londen*, en schatmeester der Sint *PAULUS*-kerk, toen hij in 1610 overleed. Er bestaat van hem: 1.º Een *Verhaal* van zijn gezantschap in *Moskovië*, 1590, in 8.vo — 2.º *De literatis antiquæ Britannicæ*, 1633, in 12.mo

FLETCHER (**JOANNES**), neef van den voorgaande, een Engelsche treurspeldichter, te *Londen* in 1625, in den ouderdom van 49 jaren overleden, trad in de tooneelkundige loopbaan op het voetspoor van **SHAKESPEARE**, en verkreeg eene der eerste plaatsen naast zijn voorbeeld. De kroeg was zijn *Parnassus*. Toen hij op eenen zekeren dag een *Treurspel*, waarin er eene zamenzwering tegen het leven des konings voorkwam reciteerde, werd hij door lieden, die op straat voorbijgingen, als een booswicht aangeklaagd. Men nam hem gevangen, doch men ontdekte weldra, dat de zamenzweerder de koningen enkel op het tooneel vermoordde. Men heeft in vier zware deelen in 8.vo de *Tooneelkundige Werken van BEN JOHNSON en die van BEAUMONT en FLETCHER* vereenigd, de laatste volgens den tekst, en met de aantekeningen van **COLMAN**. — Zie **BEAUMONT** (**FRANCISCUS**). [**FLETCHER** werkte steeds met zijnen vriend,

FRANCISCUS BEAUMONT. Zijne beste stukken zijn: *De ingebeelde gek; de Veldheer; Vier stukken in een; de Vrouwenhater; De beide beroemde bloedverwanten* enz. In dit laatste stuk werd hij door **SHAKESPEAR** geholpen.]

* **FLEURANGES** (**ROBERT DE LA MARCK**, Heer van), maarschalk van *Frankrijk*, een der dapperste krijgslieden zijner eeuw, werd te *Sedan*, in 1490 geboren. Met eene natuurlijke neiging voor de wapenen begaafd, oefende hij zich reeds in zijne kindschheid, in het paardrijden, en in het behandelen van degen en lans. In den ouderdom van 10 jaren, door zijnen vader aan **LODEWIJK XII.** voorgesteld, werd deze vorst bekoord, door zijn krijgshaftig voorkomen, en plaatste hem bij den graaf van *Angoulême* (**FRANCISCUS I.**) Hij volbragt de veldtogten van *Italië*, onder **LODEWIJK XII.**, was bijna bij alle gevechten tegenwoordig, en gaf alom bewijzen van onverschrokkenheid en koelbloedigheid, vooral bij de inneming van *Verona* in 1511. Na zich van *Alexandrië* te hebben meester gemaakt, vereenigde **FLEURANGES** zich met het leger, dat *Novara* belegerde. Nadat de belegerden eenen geweldigen uitval hadden gedaan, werden de Franschen op de vlugt gedreven; **FLEURANGES** deed wonderen van dap-

perheid, en werd geheel met wonden bedekt, in eene gracht onder de gesneuvelden gevonden. Toen FRANCISCUS I., bij zijne komst tot den troon, zijne regten op het *Milanesche* wilde doen gelden, vergezelde FLEURANGES dien vorst op dien togt, droeg veel bij tot de overwinning van *Marignon* en maakte zich, na dit roemrijke gevecht, meester van *Cremona*. In den noodlottigen slag van *Pavia*, werd hij krijgsgevangen gemaakt, en naar het kasteel van *Sluis* in *Vlaanderen* vervoerd, alwaar de keizer, ten gevolge van den haat, welken hij aan zijnen vader ROBERT DE LA MARCK, toedroeg, hem gedurende verscheidene jaren gevangen hield. Tot maarschalk van *Frankrijk* benoemd, werd hij in 1536 met de verdediging van het door den graaf van NASSAU belegerde *Peronne* belast. Ofschoon de stad in eenen slechten staat was, en de vijandelijke artillerie reeds bres had geschoten, keerde hij vier bestormingen af, en de graaf van NASSAU zag zich verplicht het beleg op te breken. Toen hij zich in het volgende jaar naar *Sedan* begaf, werd hij te *Longjumeau* door de koorts opgehouden, en overleed aldaar na verloop van eenige dagen, in December 1537. De maarschalk van FLEU-

X. DEEL.

RANGES, WAS met de nicht van den kardinaal d'AMBOISE gehuwd. Gedurende zijne gevangenschap op het kasteel van *Sluis* schreef hij *Histoire etc.* (*Geschiedenis der gedenkwaardige zaken voorgevallen onder de regering van LODEWIJK XII. en FRANCISCUS I., van 1499 tot 1521*) De stijl van dit stuk is eenvoudig en rondborstig. Hij noemt zich in hetzelfde een' jonge waaghals (*Jeune aventureux*). De abt LAMBERT heeft deze *Memoriën*, met Geschiedkundige en beoordeelende aanmerkingen in het licht gegeven, *Parijs*, 1753, in 12:mo

* FLEURIAU (LODEWIJK GASTON), doctor in de godgeleerdheid, en Bisschop van *Orléans*, werd te *Parijs*, in 1662 geboren. In 1698 werd hij bisschop van *Aix*. In 1705 ging hij tot dat van *Orléans* over, en verkreeg te gelijkertijd, de Premonstratenzer abdij van den heiligen JOANNES van *Amiens*. Bij zijne komst tot den bisschoppelijken Stoel van *Orléans*, deed hij 854 gevangenen om schulden loskopen en in vrijheid stellen. Deze prelaat was met eene bewonderenswaardige liefdadigheid begaafd, en bezat in eenen hoogen graad alle bisschoppelijke deugden. Hij was bij de vergadering der geestelijkheid van 1715

H

tegenwoordig, en hield onderscheidene kerkvergaderingen in zijn diocees, met ijver voor de kerkelijke tucht wakende. Hij bragt te *Orléans* onderscheidene nuttige gestichten tot stand, onder anderen een huis voor de nieuw bekeerden van het vrouwelijke geslacht. Deze prelaat overleed den 11 Januarij 1733. Hij heeft *Synodale reglementen en raadgevingen* in het licht gegeven, die uit de door hem gehoudene kerkvergaderingen getrokken waren.

* FLEURIEU (KAREL PETRUS CARET, Graaf van), lid van het Instituut en van het lengte-bureau, werd in 1738 te *Lyon* uit eene aanzienlijke familie geboren, ging in den ouderdom van dertien jaren onder de Fransche marine, en maakte snelle vorderingen in al de studien, welke dien stand betreffen. Hij diende gedurende den zevenjarigen oorlog. Daar de vrede van 1763, hem den tijd gaf, om zijne werkzaamheden met meer ijver te vervolgen, vervaardigde hij met den beroemden BERTHOUD, een zee-uurwerk, dat, met uitzondering eener proeve van JULIANUS LEROI, het eerste was, dat in *Frankrijk* gefabriceerd is. De proeve van hetzelfde werd in 1768 op het fregat *Isis*, door FLEURIEU zelve, toenmaals scheepsluitenant, ge-

commandeerd, genomen, en de gelukkige uitslag deed de zee-uurwerken voor al de schepen des konings aannemen. In 1776 werd hij tot het opzigt der havens en tuighuizen der marine benoemd, en het was in deze betrekking dat hij gelegenheid had, om aan het vaderland gewigtige diensten te bewijzen. Hij ontwierp bijna al de verrigtingen ter zee, van den oorlog van 1778; ook was hij het, welke die der ontdekkingen van LA PEYROUSE en ENTRECAS-TEAUX in gereedheid bragt, waarvan het plan door LOUWIS XVI. ontworpen was. Hij werd den 27 October 1790 tot het ministerie van marine beroepen; maar hij verliet hetzelfde na verloop van zeven maanden, uit hoopde der hinderpalen, welke zijn bestuur in die netelige omstandigheden belemmerden. De koning gaf hem alstoen een nieuw bewijs van zijn vertrouwen door hem bij den Dauphin in hoedanigheid van gouverneur te plaatsen; maar na den noodlottigen dag van den 10 Augustus 1792, zag hij zich verplicht, om zich te verwijderen. Hij leefde in de afzondering tot in 1797, in welk jaar hij tot den raad der ouden werd benoemd. In 1800 werd hij tot den staatsraad beroepen, en bekleedde hij onderscheidene aanzienlijke posten. Einde-

lijk werd hij in 1806 tot senator benoemd, en hij overleed den 18 Augustus 1810. Hij heeft nagelaten: 1.° *Voyage etc. (Reize op last des konings in 1768 en 1769 ter beproeving der zee-wurwerken ondernomen)*, Parijs, 1773, in 4. to, 2 dl. n met platen. — 2.° *Découvertes etc. (Ontdekkingen der Franschen in het Zuid-Oosten van Nieuw-Guinea)*, Parijs, koninklijke drukkerij, 1790 in 4. to In dit werk bewijst hij het tot dus verre raadselachtige bestaan der *Salomons-eilanden*, door den Spanjaard MINDANA ontdekt, en vervolgens gezien door den kapitein SURVILLE, die hetzelfde het land der *Arsacidens* had genoemd. — 2.° *Voyage etc. (Reize rondom de wereld gedaan gedurende de jaren 1790, 1791 en 1792 door STEPHANUS MARCHAND)*, Parijs, 1798, 4 dl. n in 4 to Dit verhaal is voorafgegaan, door eene geleerde inleiding over de geschiedenis aller scheepvaarten langs de noordwestelijke kust van *Amerika*, en gevolgd door eene zeer geschikte verhandeling, om groot licht over de ontdekkingen van DRAKE en ROGGEWEIN te verspreiden. Het vierde deel bevat een aantal hydrographische kaarten.

* FLEURIOT-LESCOT (J. A. C.), een der getrouwste

handlangers van ROBESPIERRE, werd te *Brussel*, in 1760 geboren, tijdens de eerste Brabandsche onlusten genoodzaakt zijn land te verlaten, kwam hij zich te *Parijs* nederzetten, alwaar hij met weinig opgang het bouwheers-beroep uitoefende. Toen de omwenteling uitbarstte, plaatste hij zich onder de woedendste demagogen; overtuigd dat deze staat winstgevender zou zijn dan dien van bouwheer. Overdrevene gevoelens, en vooral eene verbittering tegen het hof en de ministers waren toenmaals voldoende, om zich te doen onderscheiden. Daar FLEURIOT al deze hoedanigheden in den hoogsten graad bezat, zoo zag hij zich weldra door de geheele volksgunst omringd. Na begonnen te zijn met het houden van redevoeringen voor het gemeen op de straten, werd hij in de wijken der hoofdstad, en in de Club der Jakobijnen toegelaten, waarin hij zich evenzeer door zijne oproerige kreten, als door zijne dozzinnige woede deed onderscheiden. Het is in dit gedrogtelijk genootschap, dat ROBESPIERRE hem ging zoeken, om hem tot maire van *Parijs* te maken. FLEURIOT was reeds plaatsvervanger van den openbaren beschuldiger bij de revolutionnaire regtbank geweest, en in

deze beide betrekkingen had hij zich waardig getoond, de nieuwe waardigheid te bekleeden, waarmede de volkstiran hem voorzag; maar nauwelijks was hij in bediening getreden, of zijn beschermer, de geduchte ROBESPIERRE, werd door de heerschende partij ten onder gebracht. FLEURIOT, zulks vernemende, toonde eene ontverschrokkenheid, die men bij hem niet vooronderstelde, en die men zou gewenscht hebben, hem voor eene betere zaak, te zien gebruiken. Hij liep naar het stadhuis, verzamelt de burgerlijke officieren, doet de alarmklok luiden, beveelt, dat men de slagboomen sluit, en doet de toegangen tot het stadhuis, door verscheidene stukken geschuts verdedigen. ROBESPIERRE, die in hechtenis was genomen, werd op dien oogenblik door Gendarmen naar het stadhuis gevoerd. FLEURIOT lief hem in vrijheid stellen, en terwijl hij hem in eenen leuningstoel doet nederzitten, roept hij hem uit als den *bevrijder des vaderlands*, te gelijktijd van de burgerlijke officieren den eed vorderende van te zijner verdediging te sterven. Hij zond vervolgens agenten naar alle wijken, om er eene partij ten gunste van den bevrijder des vaderlands op te winden. Ondanks de snelheid dezer maatregelen was

alles vruchteloos, de Conventie had ROBESPIERRE en zijne voornaamste Satelliten *buiten de wet* verklaard. Door dit geduchte vonnis afgeschrikt, durfden zij niets ondernemen. FLEURIOT werd den 28 Julij 1794 met zijnen beschermer en dertien zijner medepligtigen naar het schavot gevoerd.

FLEURY (CLAUDIUS), oorspronkelijk uit *Normandyë*, te *Parijs*, den 6 December 1640 geboren, was de zoon van eenen advokaat in den raad, en volgde met roem gedurende 9 jaren de balie. De zucht voor de afzondering en studie, deed hem smaak voor den geestelijken staat opvatten, hij omhelste denzelven, en bezat er de deugden van. In 1672 leermeester van den Prins van CONTI zijnde, werd hij zulks in 1680 van den Graaf van VERMANDOIS; door zijne zorg voor zijnen kweekeling, verkreeg hij in 1684 de abdij van *Loc-Dieu*, en den post van tweeden onderwijzer der Hertogen van *Bourgondië*, *Anjou* en *Berri* in 1689. De deelgenoot van FÉNELON in deze edele bediening zijnde, bezat hij, even gelijk hij, de kunst, om aan zijne kweekelingen, door lessen, vol zachtheid en bevalligheid; en door zijne voorbeelden, die nog overtuigender waren, dan zijne lessen, de deugd te doen be-

minnen. **LODEWIJK XIV.** had zijne talenten in het werk gesteld; hij wist dezelve ook te beloonen. Hij schonk hem in 1706 het rijke prioorschap van *Argentueil*. Toen **FLEURY** hetzelfde aanvaarde, deed hij afstand van zijne abdij van *Loc-Dieu*. Indien hij naar aanzienlijker goederen en waardigheden gestaan had, zou hij dezelve bekomen hebben; maar zijne belangeloosheid evenaarde zijne overige deugden. Hij leefde eenzaam aan het hof. Door een hart, vol regtschapenheid, zuivere zeden, een eenvoudig, werkzaam en stichtelijk leven, eene ongeveinsde zedigheid en eene bewonderingswaardige opregtheid, won hij het hart zelfs der meest bedorvene hovelingen. De Hertog van *Orleans* liet in 1716 de oogen op hem vallen tot den post van Biechtvader van **LODEWIJK XV.** Deze keuze werd door iedereen toegejuicht. Men vond er geen ander gebrek in, zegt de abt **DORSANNE**, dan een 75 jarige ouderdom. Na dat **FLEURY** het hart des vaders gevormd had, vormde hij ook dat des zoons. Zijn ouderdom noodzaakte hem, om in 1722 afstand van dien post te doen. In het volgende jaar overleed hij aan eene beroerte. Hij was lid der fransche akademie. De

uit zijne pen gevloede werken zijn: 1.° *Moeurs etc. (Zeden der Israëlitien)*, een werk, dat in de handen aller geloovigen is, en dat men als het waarachtigste tafereel van het leven der Heiligen des ouden Testaments kan beschouwen. — 2.° *Moeurs des Chrétiens (Zeden der Christenen)*, een werk, met het vorige, in één deel in 12. mo vereenigd. Het eene kan tot inleiding der bijbelsche, en het andere der kerkelijke geschiedenis dienen. De zalving is in hetzelfde met eenen geest van opregtheid en waarheid vereenigd, die den Christen-lezer wint. — 3.° *Histoire ecclésiastique (Kerkelijke Geschiedenis)*, 20 dl. n in 12. mo en in 4. to (of 13 dl. n in 4. to, 1777.) Het eerste, in 1691 in het licht gegeven, begint met de stichting der kerk, en het laatste, in 1721 gedrukt, eindigt met het jaar 1414. Het is het volledigste werk, dat er in de fransche taal over de kerkelijke geschiedenis bestaat. Desniettenstaande, zegt de abt **LENGLET DU FRESNOY**, zijn zulks veeleer zamengelapte uittrekselen, dan eene naauwkeurige en aaneengeschakelde geschiedenis. Deze schrijver bewerkte, volgens den abt **LONGUERUE**, zijne geschiedenis, naar mate hij de geschiedenis der godsdienst

beoefende. Men gevoelt, dat hij zijne stof niet meester is, hij gaat enkel al bevende, en bijna altijd op het voetspoor van LABBE en BARONIUS. Hij was reeds aan het laatste deel van dezen beroemden jaarboekschrijver, toen hij nog maar met het 1.^e dl. der uitmuntende kritiek van Pater PAGI, in 4 dl. in fol. bekend was. Dom CELLIER, en de schrijvers der geschiedenis van de Gallikaansche kerk hebben verscheidene mislagen in daadzaken en dagteekeningen aangewezen. De handelingen der martelaren, welke hij met al te veel bijzonderheden verhaalt, moesten meer juistheid bezitten en enkel den heldenmoed van hun lijden opgeven, zonder ons een proces-verbaal aan te bieden. Zijn stijl bezit eene aandoenlijke eenvoudigheid en eene stichtelijke zalving; maar hij is zeer dikwijls onbeschaafd, kwijnend, eentoonig, vol *hellenismen* en *latinismen*. De Voorreden, in dit werk verspreid, en afzonderlijk in één deel in 12.mo gedrukt, zijn met vele sierlijkheid, zuiverheid, nauwkeurigheid en kracht geschreven; men vindt er uitmuntende zaken in; maar ook andere, die billijker wijze gehegeld worden. — (Zie HONORÉ DE SAINTE-MARIE en HUSTA.) Men ontdekt in den schrijver zulk eene voor-

liefde voor de tucht der eerste kerk, dat hij alles schijnt af te keuren, wat niet den stempel der eerste eeuwen draagt. Even alsof de kerkelijke tucht, in haar wezen niet veranderlijk was of dat de oorspronkelijke kerk in alles voor de volgende eeuwen tot voorbeeld moest dienen. » Men kan de eerste kerk niet genoeg eerbiedigen, zegt een gematigde en billijke schrijver; maar het hooge denkbeeld, dat men er van voedt; moet niet dienen, om ons de kerk der latere eeuwen te doen verachten. Onder vele heiligheid, slopen er in de eerste kerk wel eens ongeregeldheden, en onder de ongeregeldheden welke er in de kerk der latere eeuwen zijn geslopen, treft men echter ook nog vele heiligheid aan.» Er zijn tegenwoordig vele misbruiken verbeterd, die gedurende eeuwen bestaan hadden. Wanneer men zonder vooringenomenheid den staat der kerk onzer dagen, in al deszelfs deelen, met haren staat in de eerste eeuwen vergelijkt, zal men bevinden, dat de voordeelen, welke zij niet meer bezit, door andere vervangen worden. ERASMUS, dien men in dit geval onbeschoornd kan aanhalen, besluit, na deze vergelijking in al hare uitgestrektheid ontwikkelt te hebben, dat *indien de heilige PAULUS op de*

aarde terugkeerde, de tegenwoordige staat der kerk hem niet mishagen zoude. * Geloofst gij, zeide een man, die eene naauwkeurige logica bezat, dat de kerk het regt heeft, om hare tucht en ten opzichte der boetwerken, en ten opzichte der beroepingen op hooger-regt, en ten opzichte der verkiezingen, en ten opzichte der kanonieke instellingen, en ten opzichte der vrijstellingen, en ten opzichte van elk ander godsdienstig onderwerp, te regelen. Antwoord ja of neen. Indien gij ja zegt, wel wacht dan tot dat zij den ouden regel, in de plaats van den nieuwen hebbe gesteld; indien gij neen zegt, zoo is het het werk van eenen onnoozele, ons datgene als eene terugkeering tot de regels der kerk voor te stellen, hetwelk de kerk het regt niet heeft, om te regelen." (Zie MORIN, THOMASSIN). Het moet niet onbekend zijn, dat deze Voorreden door vreemde handen verminkt zijn. Men heeft tot waarborg de eerste uitgave der 9.^e Voorrede over de vrijheden der Gallikaansche kerk, welke in het 12.^e deel der nieuwe uitgave gevonden wordt. Men heeft er in de latere uitgaven aantekeningen bijgevoegd, onder voorwendsel van den tekst te verbeteren, en ver-

volgens heeft men er al datgene in veranderd of bijgevoegd, wat niet met de leerdiervermeteleschrijversovereenkwam, die gemeend hebben, hunne zeissen in eenen oogst te kunnen slaan, die hun niet toebehoorde. Daar sedert eenige jaren het handschrift dezer Voorreden in handen van den Heer EMERY was gevallen, heeft hij er onder den titel van *Nouveaux opuscules*, een boekdeel van gevormd, *Paris*, 1807, in 12.mo Het belangrijkste stuk dezer verzameling is de beroemde voorrede. De Heer EMERY heeft den tekst van het oorspronkelijke handschrift, metromeinsche letters, en de wegelatene of verminkte stukken in Cursif laten drukken; de overeenkomende deelen door den uitgever van 1763 in de plaats gesteld, zijn er bij wijze van aantekeningen bijgevoegd. Men heeft een inhouds-register voor de kerkelijke Geschiedenis van FLEURY geleverd, met het vervolg van Pater FABRE, een dweepachtig werk en de vrucht van den sektengeest (zie FABRE), in 1 dl. in 4.to, en 4 dl.ⁿ in 12.mo De laatste uitgave dezer geschiedenis is die van Nimes, 25 dl.ⁿ in 8.vo, 1779 — 1780. In het latijn vertaald, is dezelve vervolgd door Pater ALEXANDER DE SAINT-JEAN-DE-LA-

Chaix, een barveoeter karmeliet. Dit vervolg is een zaakregister van al de gruwelen, welke men tegen de maatschappij der Jesuiten heeft uitgebraakt; de ongerijmdste sprookjes, diegenes zelfs, welke de protestanten en wijsgeeren van den dag hebben wederlegd, worden er in herhaald, als onderwerpen eener kerkelijke geschiedenis waardig. Dit werk is hevig aangerand geworden, door den Heer MANGOLD, in eene beoordeeling, te Augsburg, 1783 — 1786, in 3 dl.ⁿ in 8.vo in het licht gegeven. — 4.º *Institution etc. (Instelling tot het kerkelijke regt)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo Een zeer beknopt werk, doch vol goede zaken, ofschoon er ook eenige in voorkomen, die berispelijk hebben geschenen. De Heer BOUCHER D'ARGIS, gaf er in 1764, eene met aantekeningen verrijkte nieuwe uitgave van in het licht. — 5.º *Catéchisme historique (Geschiedkundige Catechismus)*, in 12.mo Een werk, dat veel opgang heeft gemaakt, ofschoon alles in hetzelfde niet gestreng nauwkeurig is; de Heer PAQUOT heeft er eene uitgave met aantekeningen en eenige veranderingen van geleverd. De toon van hetzelfde is droog, zonder zalving en belangopwekking. — 6.º *Traité etc. (Verhandeling over de keuze en wijze der stu-*

diën), in 12.mo Deze beide laatste werken zijn in het Spaansch vertaald, zoo als ook dat *over de zeden der Israëlitén*. — 7.º *Devoirs etc. (Pligten der meesters en dienstboden)*, in 12.mo, op prijs gesteld. — 8.º *Vie etc. (Levensbeschrijving van moeder D'ARBOUSE)*, hervormster van *Valde-Grace*, in 12.mo — 9.º *Histoire etc. (Geschiedenis van het fransche regt)*, in 12.mo Men vindt zulks ook aan het hoofd der *Instelling* van den Heer D'ARGOU. — 10.º *Traité etc. (Verhandeling over het openbare regt)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo, 1769, Een nagelaten werk, waaraan hij de laatste hand niet heeft gelegd. Men heeft de kleinere werken (*Opuscles*) van FLEURY te Nîmes, in 1780, in 5 dl.ⁿ in 8.vo gezamenlijk uitgegeven. [Deze *Opuscles* bevatten al de werken van FLEURY met uitzondering der *kerkelijke geschiedenis*. Bij de reeds genoemde, moet men nog voegen. *Discours etc. (Verhandeling over de predikatie)*, *Réflexions, etc. (Overwegingen op MACHIAVEL)*, *Le soldat, etc. (De Christelijke soldaat)*, *Discours etc. (Verhandeling over de dichtkunde, en in het bijzonder over die der Hebreërs)*; *Portrait etc. (Afbeeldsel van den hertog van Bourgondië)*; *Lettres etc. (Brieven over de gerechtigheid)*; *Memoires etc.*

(*Gedenkschriften voor den koning van Spanje*); *Pensées etc.* (*Gedachten uit den H. AUGUSTINUS ontleend*); *Discours etc.* (*Akademische redevoeringen*); *Deux lettres etc.* (*Twee Brieven in latijnsche verzen*), enz.]

FLEURY (ANDRÉAS HERKULES DE), werd te Lodève, den 22 Junij 1653 geboren, en in den ouderdom van 6 jaren reeds naar *Parijs* gevoerd. Hij volbragt zijne *humaniora* in het collegie der Jesuiten, en zijne wijsgeerige *Cursus*, in het collegie van *Harcourt*. In beide schitterde hij. Tot den geestelijken stand bestemd, werd hij kanonik van *Montpellier* en doctor der *Sorbonne*. Aan het hof ingeleid, werd hij aalmoezenier der koningin en later des konings van *Frankrijk*. Een innemend gelaat, een vlugge geest, een onderhoud, door geestige gezegden veraangenaamd, eene fijne scherts wonnen hem aller harten. Iedereen, die invloed had, werd zijn voorspreker. LODEWIJK XIV. benoemde hem in 1698, tot het bisdom *Fréjus*. *Ik heb u lang doen wachten, zeide hem die vorst, maar gij hebt zoo vele vrienden, dat ik alleen bij u die verdiensten heb willen hebben.* De bisschop van *Fréjus* was in zijn diocees, toen het leger der bondgenooten, zich in

Provence verspreidde. Hij behaagde aan de vijandelijke veldheeren; de hertog van *Savooje* en prins EUGENIUS stonden hem toe, wat hij begeerde. De brandschatting was gering. De stad *Fréjus* ondervond niet de minste ongeregdheid, en het naburige platte land werd gespaard. Toen LODEWIJK XIV. op het punt was van te sterven, benoemde hij hem tot onderwijzer van LODEWIJK XV. Opvolger van BOSNIET en FÉNÉLON, in den gewigtigen post, om koningen te vormen, legde hij er zich, even als zij, op toe, om den geest en het hart van den jongen vorst aantekweeken, en het gelukte hem er reeds vroegtijdig den *Welbeminde* (*Bien-Aimé*) van *Frankrijk* van te maken. In 1726 werd hij tot kardinaal bevorderd, en kort daarna, plaatste zijn kweekeling hem aan het hoofd van het ministerie. Hij was toen reeds over de 70 jaren oud. De last des bestuurs schrok hem niet af, en hij toonde tot in den ouderdom van bijna 90 jaren, een gezond en vrij hoofd, dat tot groote zaken in staat was. Van 1726 tot 1740 ging alles voorspoedig. Hij begon en bragt den oorlog tegen KAREL VI. gelukkiglijk ten einde, en verkreeg *Lotharingen* voor *Frankrijk*. Deze oorlog van 1733, werd in 1736, door eenen vrede ge-

ëindigd, die slechts voor eenige jaren de rust aan *Europa* weder schonk. Een nieuwe oorlog kwam in 1740 de laatste levensjaren van den kardinaal DE FLEURY storen. Hij overleed te *Issy*, op zijn buitengoed, den 29 Januarij 1743, met de smart van in dezen laatsten oorlog enkel ongelukken te hebben gezien, en wel ongelukken, die het publiek, hem wellicht ten onregte verweet; want het is zeker, dat deze oorlog, tegen zijnen raad was ondernomen. Op den vrede rekenende, had hij de marine verwaarloosd; de geringe zeemagt, die aan *Frankrijk* nog overbleef, werd door de Engelschen vernield. De bezuiniging, welke hij in zijn huis had aangenomen, wilde hij ook zoo veel mogelijk, in het openbare bestuur invoeren. Het is om deze reden, dat hij geene schepen liet bouwen. Zijne vreedzame inborst deed hem de levendige en werkzame geesten weinig beminnen en zelfs vreezen; hij verwijderde dezelve al te zeer van de groote posten. Hij wou trouwde de menschen meer, dan hij hen zocht te kennen. De verhevenheid, zeide een man, die hem zeer wel gekend had, ontbrak aan zijn karakter. Dit gebrek was vereenigd met zijne deugden, met de zachtmoedigheid, de gelijkmatigheid en de liefde der orde en des vredes. Hij

liet *Frankrijk* gerustelijk zijne verliezen herstellen, en zich door eenen uitgebreiden handel verrijken, zonder eenige nieuwigheid in te voeren. Indien hij zich sterk tegen de Jansenisten verzettede, geschiedde zulks, omdat hij overtuigd was, dat in het stuk van Godsdienst, elke nieuwigheid te vreezen was; en dat van alle sekten, welke de kerk verscheurd hebben, deze wellicht de gevaarlijkste was. » Zou een staatsdienaar, zegt de welsprekende redenaar zijner Lijkrede, door zijne groote inzigten van wijze en deugd-zame staatkunde geleid, al zijne grondbeginselen niet gelogenstraf hebben, indien hij de belangen der onder ons door zoo vele noodlottige verdeeldheden geschokte Godsdienst had verwaarloosd? Dagen van laatdunkenheid en ongezeggekijkheid, waarop, door eene doorslepenheid van diepe loosheid en geveinsdheid, de dwaling, uitgebreid en stout in hare ontwerpen, beschroomd en afgemeten in hare gangen, de kerk veroordeelt en haar niet verlaat; het gezag erkent en zich niet buigt; het juk der onderwerping veracht, en hietzelve niet afschudt; de herders eerbiedigt en hen niet volgt; ongemerkt de banden der eenheid losknoopt en dezelve niet verbreekt; zonder vrede en zonder oorlog, zonder op

stand en zonder gehoorzaamheid." De kardinaal DE FLEURY was niet genegen om verdriet te veroorzaken, en even zoo min als hij de rust van anderen stoorde, had hij ook gaarne, dat men der zijne hinderlijk was. Hij was zoo gelukkig als een staatsdienaar het zijn kan, en behield tot in den gevordersten ouderdom, en in de onrust des beheers de opgeruimdheid en vrolijkheid zijner eerste jaren. Men moet zich wel wachten van hem te beoordeelen, volgens hetgeene, wat VOLTAIRE en de wijsgeeren van hem gezegd hebben: de blaam en de lof van zulke personen, moeten altijd in eenen tegenovergestelden zin worden opgenomen.

FLEURY (MARIA MAXIMILIAAN HECTOR DE ROSSET DE), uit dezelfde familie, als de kardinaal van dien naam, werd in 1770 geboren. In 1793, krachtens de beruchte wet, *des suspects* (der verdachten) genaamd, in de gevangenis van het *Luxembourg* opgesloten, behield hij in den beginne zijne natuurlijke vrolijkheid, en gaf zich aan alle vermaken over, welke zijne gevangenschap hem toestond; maar nadat hij zijne geheele familie had zien omkomen of verbannen, maakte de wanhoop zich van hem meester, en hij schreef aan DAMAS, voorzitter der revolutionnaire regtbank, het

volgende briefje: » Man des bloeds! kannibaalsche moordenaar! gedrogt! booswicht! gij hebt mijne familie doen sneven; nog gaat gij heden, diegene, welke voor uwe regtbank verschijnen, naar het schavot zenden; gij kunt mij hetzelfde lot doen ondergaan, want ik verklaar u, dat ik in dezelfde gevoelens deel." Bij het ontvangen van dit briefje, zeide DAMAS tot FOUQUIER-TAINVILLE, terwijl hij het hem aanbood: » Zie eens welk een minnebriefje, men mij daar schrijft, ik verzoek u het te lezen. Wat moet men dengenen antwoorden, die het mij schrijft? — Die Heer schijnt veel haast te hebben, antwoordde FOUQUIER, wel nu, wij zullen hem voldoen," en oogenblikkelijk liet hij den jongen graaf door gendarmes halen. Er moest een voorwendsel zijn, om hem te veroordeelen; deze gedrogten hadden zulks weldra gevonden; men plaatste hem, onder vijftig andere beschuldigen, en veroordeelde hem ten dood als den moordenaar van COLLOT D'HERBOIS, of als medeplichtige van personen, welke hij nooit gekend had; hij was alstoen reeds sedert 8 maanden in de gevangenis, en het was naauwelijks ééne maand geleden, dat men getracht had, om zich van COLLOT-D'HERBOIS te ontdoen. Hij werd, zoo als al degene, die van deze ge-

waande misdaad beschuldigd waren, in een rood hembd gehuld, en den 18 Junij 1794, naar het schavot gevoerd.

† FLINDERS (MATTHIAS), bekend door zijne ontdekkings-reizen, te *Donington* in het graafschap *Lincoln*, in *Engeland* geboren, wijdde zich reeds vroegtijdig toe aan de zeedienst. In 1795 ging hij met kapitein HUNTER sloop naar *Port-Jackson*, in *New-Zuid-Wallis*. Hij vond in den scheepsheelmeester BASZ, eenen, in betrekking tot de aardrijkskunde met hem gelijkgezinden man, en beide vereenigden zich ter uitvoering hunner ontdekkings-ontwerpen. Onder de volkplanting, vonden zij echter weinig ondersteuning, en niet dan met moeite gelukte het hun, zich een klein vaartuig, dat door eenen enkelen scheepjongen bediend werd, te verschaffen. Intusschen waren de beide vrienden zoo gelukkig, over onderscheidene belangrijke punten der kusten, en over den loop der *George-Rivier*, goede waarnemingen te maken, welke de opmerkzaamheid van den landvoogd opwekten. FLINDERS ontving nu het bevel over een *Korvet*. Zij onderzochten de kusten van *van Diemensland*, en overtuigden zich van het bestaan des kanaals, hetwelk dat eiland van *Nieuw-Holland*

afscheidt. FLINDERS noemde hetzelve, ter eere van zijnen vriend *Straat van Basz*. In 1800 keerde FLINDERS naar *Londen* terug, gaf hier eene Beschrijving der kusten van *Vandiemensland*, en eene Kaart van de *Straat van Basz* in het licht. In het volgende jaar begaf hij zich, nadat de regering, de door hem voorgelegde plannen had aangenomen, ter onderzoeking der kusten van *Nieuw-Holland*, weder onder zeil. Hij was thans rijkelijk met alle hulpmiddelen voorzien, die aan zijne pogingen een goed gevolg konden beloven. Twee volle jaren bragt hij thans door, om de zuidelijke en oostelijke kusten van *Nieuw-Holland*, de zeeëngte *Torres*, en den zeeboezem *Carpentaria* te onderzoeken. Op den 17 Augustus 1803, leed hij tusschen *Nieuw-Caledonië* en *Nieuw-Holland*, schipbreuk. Later vervolgde hij de onderzoeking der noordelijke kusten, zeilde door de zeeëngte *Torres*, en landde op *Timor*. De slechte toestand van zijn schip, dwong hem hier zijne koers naar *Isle de France* te rigten, wyl hij niet vermoedde, dat er tusschen *Frankrijk* en *Engeland* op nieuw oorlog was losgebarsten. Ofschoon hij met een paspoort van het Fransche bestuur voorzien was, zoo vond zich de bevelhebber op *Isle de France*, uit hoofde

van verscheiden onregelmatigheden in hetzelfde, toch genoopt, FLINDERS als krijgsgevangene te behandelen, en hem bijna 7 jaren terug te houden. De ontdekkingen der Fransche reizigers BAUDIN en ENTRECASTAUX in die gewesten, welke omtrent dezen tijd gemaakt en bekend werden, hadden ten gevolge, dat de verdienste van FLINDERS niet naar behooren erkend werd. Ook bekwamen onderscheidene geographische punten, aan welke hij namen gegeven had, andere. Eerst in 1810 keerde FLINDERS naar Engeland terug, alwaar hij zich dadelijk met de uitgave zijner Dagboeken en Reizen bezig hield, die in 1814, in 2 dl.ⁿ in 4. ^{to}, kort vóór zijn overlijden (den 19 Julij 1814, te Londen voorgevallen), in het licht verschenen. Nog heeft men hem te danken: 1. ^o *Verhandeling over het gebruik van den Barrometer, om de nabijheid der kusten te erkennen*, en 2. ^o *Brief aan de leden der Maatschappij van nijver van Isle de France, over de bank der schipbreuk en het lot van LA PEROUSE.*

FLINK (GODEFRIDUS of GOVERT), een schilder, te Kleef in 1616 geboren, koesterde reeds in zijne teederste jeugd, eene bijzondere neiging voor de teekenkunde. Door zijne ouders bij eenen schilder geplaatst, maakte hij de snel-

ste vorderingen in die kunst. Toen hij zich in staat zag, om alleen te kunnen, arbeiden, begat hij zich naar *Amsterdam*. De algemeene smaak was toenmaals voor de wijze van REMBRANT; FLINK stelde zich gedurende een jaar onder het opzigt van dien beroemden schilder. Men verzekert, dat hij niet meer tijd nodig had, om zijnen meester volkomen natebootsen, [zoodat verscheiden zijner stukken, voor die van REMBRANT verkocht werden] Hij liet vervolgens zijne manieren varen, om zich in die der Italianen te oefenen, welke hij volkomen meester werd. De werken, welke hij later vervaardigde, verwierven hem zulk eene achting, dat de burgemeesters van *Amsterdam*, hem boven vele anderen verkozen, om 8 groote geschiedkundige schilderijen, en 4 van minder omvang, voor het stadhuis dier stad te vervaardigen. Hij overleed te midden van dezen arbeid, den 2 December 1660. [De acht groote schilderijen zouden de *Oorlogen der Batavien tegen de Romeinen* voorstellen; en de vier andere, de twee helden der Hebreërs DAVID en SAMSON, en de twee Romeinsche, MARCUS CURTIUS en HORATIUS COCLES. VONDEL vervaardigde, dit hierop zinspelende onderschrift voor zijn afbeeldsel:

Dus leefde *Apelles* FLINK, te vroeg de stad ontrukkt,

Toen hij bij handvest van haar edele Overheden

Het heerlijk Raadhuis met Historiën zou bekleden

Gelijk ze TACITUS van ouds heeft uitgedrukt,

Die Rome strijken leert voor 't recht der Batavieren

Bekranst dien schilderheld, met eeuwige laurieren.

verscheidene stukken van FLINK, op het stadhuis en op het Admiraliteitshof te Amsterdam, zijn mede door VONDEL in verzen beschreven; de volgende vierling onder het stuk van MARCUS CURTIUS behelst eene uitmuntende les.

Op Burgemeesters wacht mogt Rome veilig slapen,

Als MARCUS CURTIUS het aangeboden goud

Versmaad, en zig vernoegt met een geregt van rapen;

Zo word door matigheid en deugd de staat gebouwd.

Hij liet eenen zoon na, NICOLAAS ANTONIUS genaamd, welken hij met moeite van de schilderkunst afhield, omdat hij wist, hoe zwaar het viel, om ver te vorderen in eene kunst, welke zoo vele kennis en opmerkzaamheid vordert. Dezelve werd advokaat, schoon hem de zucht tot de kunst altoos is bijgebleven.]

FLODOARD, of FRODOARD, een geschiedschrijver, te Epernay in 894 geboren, en in 966 in een klooster overleden, was een leerling van REMIGIUS van Auxerre, kanonik van Reims, en vervolgens pastoor van Cormi-

cy en van Coroy-les-Hermoxvilles, heeft eene Kronijk, en eene Geschiedenis der kerk van Reims nagelaten. Zijne door de geleerden algemeen geachte Kronijk, begint met het jaar 919 en eindigt in 966. PITHOU en DUCHESNE hebben dezelve in het licht gegeven; dezelve bevat naauwkeuriglijk, enkel datgene, wat hij in den loop zijns levens, waarin hij de geheele kracht zijner rede genoot, zelf heeft kunnen zien en beoordeelen. Ook treft men er zulk eene oordeelkundige keuze van belangrijke en gedenkwaardige gebeurtenissen, hetzij uit Frankrijk, hetzij uit de naburige landen, in aan, dat men uit geene betere bron kan putten. Zijne geschiedenis bevat de geheele geschiedkundige opvolging der kerk van Reims van hare stichting tot in 949. De beste uitgave van dit voor de inwoners van Reims zoo belangrijke als zeldzame werk, is die van Douay, 1617, in 8.vo Nog bestaat er van hem: Vies etc. (Levensbeschrijving der Heiligen van Palestina, van Antiochië en van Italië), berijmd, Histoire etc. (Geschiedenis der Patriarchen, Apostelen en Paussen, tot LEO VII). Dit werk wordt in handschrift bij de barvoeter karmelieten van Rijssel bewaard, met verhandelingen

en aanteekeningen van Pater HONORÉ DE SAINTE-MARIE. De stijl van FLODOARD draagt den stempel der eeuw, waarin hij geschreven heeft.

† FLÖGEL (KAREL-FREDE-RIK), een verdienstelijke Duitsche letterkundige; die eene even zoo groote belesenheid als beproefde oordeelskracht bezat, werd in 1729 te *Jauer* in *Silezië* geboren, en overleed in 1788, als hoogleeraar der wijsbegeerte aan de Ridder-akademie te *Liegnitz*. Bekend is zijne *Geschichte u. s. w.* (*Geschiedenis des menschelijken verstands*), zijne *Geschichte u. s. w.* (*Geschiedenis van den tegenwoordigen toestand der schoone letterkunde in Duitschland*), 1771, en voornamelijk zijne *Geschichte u. s. w.* (*Geschiedenis der komische letterkunde*) in 4 dl.ⁿ, het voornaamste werk in zijne soort. Met dit werk staan onderscheidene zijner latere in betrekking.

FLONCEL (ALBERTUS FRANCISCUS), te *Luxemburg* in 1697 geboren, advokaat bij het parlement, koninklijk Censor, lid van onderscheidene Italiaansche Akademiën, heeft zich beroemd gemaakt door zijne zucht voor de Italiaansche taal. In 1731 tot staats-secretaris van het prinsdom *Monaco* benoemd, vereenigde hij in

in 1735 met dien post, dien van secretaris der buitenlandsche zaken, onder de Heeren AMELOT en ARGENTSON. Hij werd den 15 September 1773 aan de letteren ontrukkt. Zijne bibliotheek, die uit 11,000 boekdeelen in de Italiaansche taal bestond, is na zijnen dood verkocht. Dezelve heeft tot eene belangrijke Catalogus aanleiding gegeven, 1774, 2 dl.ⁿ in 8.vo — Mevrouw FLONCEL (JOANNA FRANCISKA DE LAVAU), in 1764 in den ouderdom van 49 jaren overleden, had de beide eerste bedrijven van den *Venetiaanschen advokaat*, van GOLDOONI vertaald, 1760, in 12.mo

* FLOR (RUTGER), te *Taragona* geboren, den 14 Julij 1262, nam het gewaad der Tempeliers aan, en legde zijne geloften af te *Barcelona* in het huis dier orde. Zich tegen het einde der laatste kruistogten, met verscheidene Spaansche ridders naar *Palestina* begeven hebbende, vestigde hij zich te *Accon*, maar nadat de ongeloofigen deze plaats belegerd hadden, werd zij in 1291 stormenderhand ingenomen; FLOR, toenmaals alle ridders en verstrooide Christenen verzamelende, vormde van dezelve een klein zeeleger, met hetwelk hij den Christen-legerbenden hulp en levensmiddelen aanbragt, de kusten verwoestte, en

de vijandelijke vloten dikwerf sloeg. RUTGER begaf zich vervolgens naar *Sicilië*, ter hulp van FREDERIK van *Arragon*, die de kroon van dat eiland aan de koningin van *Napels*, uit het huis van ANJOU betwistte, en door zijne schrander- en dapperheid droeg hij veel bij, om hem te doen zegevieren. Vandaar ging hij zijne diens-ten aan keizer ANDRONICUS aanbieden, die door de Turken werd aangerand. RUTGER, aan het hoofd van twee duizend Kataloniërs, die hem gevolgd waren, en de troepen des keizers, behaalde eene luisterrijke overwinning op de Turken, die de rust in het rijk herstelde. Om deze dienst te beloonen, gaf ANDRONICUS hem zijne nicht ten huwelijk (hij had slechts de kleine geloften afgelegd) met den titel van *Cesar*. Hij overlaadde de voornaamste officieren van FLOR evenzeer met eerbewijzen en rijkdommen, en in het bijzonder den graaf van *Entenca*, dien hij tot de waardigheid van *Magneduc* (opperveldheer der land-zeemagt) verhief. Maar daar hij later in het vermoeden kwam, dat RUTGER met zijne Kataloniërs, eene zamenzwering smeedde, om zich van zijnen troon meester te maken, liet hij hem des nachts, terwijl hij zich naar het vertrek zijner vrouw begaf, vermoorden (23 April 1306).

De graaf van *Entenca* te gelijkertijd in hechtenis genomen, werd ten dood veroordeeld. De verontwaardigde Kataloniërs sloten zich in *Gallipoli* op, vanwaar zij, door menigvuldige uitvallen, den dood hunns veldheers op eene wreede wijze wreekten, en het is omtrent dit tijdstip, dat men de verwoestingen moet stellen, welke zij in het rijk deden, en niet ten tijde van den oorlog tegen de Turken, zoo als sommige geschiedschrijvers zulks beweren.

FLORA, godin der bloemen, bij de Grieken CHLORIS genaamd, huwde met ZEPHIR, die haar het gebied schonk over alle bloemen, en haar eene eeuwige lente deed genieten. Hare dienst ging van de Grieken tot de Sabijnen en van de Sabijnen tot de Romeinen over. Men stelde haar voor, met kransen gesierd en met bloemen gekroond.

FLORENT (FRANCISCUS), van *Arnai-le-Duc*, Hoogleraar in de regtsgeleerdheid te *Parijs* en te *Orleans*, in deze laatste stad in 1650 overleden, heeft *regtsgeleerde werken* nagelaten, welke DOUJAT, in 1679, in 2 dln in 4. to in het licht gaf. Het leven van dezen regtsgeleerde, die zich evenzeer door zijne regtschapenheid als door zijne kunde aanbeval,

is aan het hoofd derzelve.

FLORENTINUS (*Heilige*), een Martelaar van *Charolais*, welke men geloofd omtrent het jaar 406, den marteldood voor het geloof te hebben ondergaan.

FLORENTINUS (*Heilige*), eerste abt van het klooster, hetwelk te *Arles*, in 548 door den heiligen AURELIANUS, Bisschop dier stad, door de milde giften van koning CHILDEBERT ondersteund, gesticht werd. Hij overleed den 12 April 553 in den ouderdom van 70 jaren, na zijne religieuzen met even zoo vele zachtmoedigheid als stichting, gedurende 5½ jaren bestuurd te hebben. Zijne overblijfselen, in eene zilveren relikwiekas bewaard, zijn tegenwoordig in de parochiekerk dier stad. Men leest op het marmeren graf, waar in dezelve eertijds waren, het grafschrift van den Heilige, in naam-verzen. Hetzelve is het eerste voorbeeld, hetwelk de kerkelijke oudheid van dergelijke dichtkunde oplevert.

* FLOREZ (HENDRIK), een geleerde Spanjaard, den 14 Februarij 1701 te *Valladolid* geboren, nam in den ouderdom van 14 jaren het ordgewaad, van den heiligen AUGUSTINUS aan, en deed

zich weldra evenzeer door zijne talenten, als door zijne godsvrucht onderscheiden. Na gedurende verscheidene jaren met den meesten roem de godgeleerdheid te hebben onderwezen, legde hij zich toe op de beoefening der gewijde en ongewijde geschiedenis, en verkreeg eene groote kennis der oudheden. Deze geleerde religieus overleed te *Madrid* den 2 Augustus, of, volgens anderen den 5 Mei 1773. Er bestaat van hem: 1.º *Verhandeling over de godgeleerdheid*, 5 dl.ⁿ, in 4.º — 2.º *Clave historical*, *Madrid*, 1743, in 4.º; een werk in den smaak van *L'art de vérifier les dates*, en belangrijk, door de orde en nauwkeurigheid, die er in heerschen. De achtste uitgave is van 1764. — 3.º *La Espana sagrada, o Teatro-geographico historico de la iglesia de Espana*, *Madrid*, 1747 tot 1779, 29 dl.ⁿ in 4.º, in den beginne vervolgd door Pater Bisco, die het 30.º deel in 1775 en het 31.º in 1786 leverde, en vervolgens door Pater FERNANDEZ, die er drie andere in het licht gaf, hetwelk het werk tot 34 dl.ⁿ bragt. Hetzelve is eene volledige geschiedenis der kerk van *Spanje*, belangrijk door de zekerheid der daadzaken, en eene oordeelkundige critiek. Sommige hebben het-

zelve met het *Gallia Christiana*, en anderen met de Kerkelijke Geschiedenis van FLEURY vergeleken, welligt heeft hetzelfde van beide. — 4.º *Espana carpetana*. — 5.º *Medallas de las colonias municipios y pueblós antiguos de Espana*, Madrid, 1757 en 1758, 2 dl.ⁿ gr. in 4.to, en een 3.^e in 1773, eene kostbare verzameling, die veel opgang maakte, en de goedkeuring wegdroeg van de akademie der opschriften en schoone letteren van Madrid, die den schrijver tot derzelve corresponderend lid benoemde. — 6.º *Dissertacion de la Cantabria*, 1768, in 4.to — 7.º *Memorias de las reynas catolicas*, Madrid, 1770, 2 dl.ⁿ in 4.to, 2.^e uitg. — 8.º *Verhandeling over de kruidkunde en natuurlijke wetenschappen*, enz. FLOREZ is de uitgever geweest van het *Relacion del viaje literario de Ambrosio Morales*, Madrid, 1765, in fol enz.

* FLORIAN (JOANNES PETRUS CLARIS DE), een fransche letterkundige, werd den 6 Maart 1755, op het kasteel van Florian in de Neder-Cevennes, uit eene aanzienlijke familie, geboren. Hij werd naar eene kostschool te Saint Hippolyte gezonden, en leerde er weinig, maar zijn natuurlijke geest, zijne kwinkslage, deden hem weldra op-

merken, en de voordeelige berigten, welke zijne ouders van zijnen gelukkigen aanleg, ontvingen, bewogen hen, hem eene opvoeding te doen geven, in staat, om dezelve te ondersteunen. De oudste broeder des vaders van FLORIAN was met de nicht van VOLTAIRE gehuwd, hij bood zijnen neef den wijsgeer van FERNEY aan, die, zeer te vreden, over zijne vrolijkheid, zijne aardigheid en zijne geestige antwoorden voor hem vele vriendschap opvatte. Van Ferney kwam hij te Parijs, en trad in 1778, bij den Hertog van Penthièvre, als edeljonker, in dienst. Het duurde niet lang of deze Prins, onderscheidde hem weldra onder zijne makkers, en door zijnen geest, zijne beminnelijkheid, en vooral zijne zachte gevoeligheid getroffen, betoonde hij hem van den eersten oogenblik af die welwillendheid, welke zich nooit logenstrafte. De jeugdige edeljonker, vast besloten, om de loopbaan der wapenen in te slaan, begaf zich eerst onder de artillerie, en verkreeg vervolgens eene Compagnie ruitery in het regiment van PENTHIÈVRE. Doch hij had reeds eene levendige zucht voor de beoefening der schoone letteren opgevat, en zijn beroep liet hem bijna niet toe, om er zich aan over te geven. Hij verzocht en

verkreëg eene afdanking, door middel van welke zijne dienst steeds telde, zonder dat hij verplicht was, zich bij zijn korps te bevinden. Hij kon alstoen zijnen smaak opvolgen, en trad bij de fransche akademie de letterkundige loopbaan in, door zijne *Eloge etc.* (*Lofrede* op LODEWIJK XII.) Dit stuk werd niet algemeen toegejuicht; maar FLORIAN slaagde beter in eenen brief, ten titel voerende: *VOLTAI-RE en de lijfseigene van het Jura-gebergte*, en in zijnen schoonen herderszang van RUTH. Door deze beide stukken verdiende hij twee malen bij de akademie gekroond te worden, in welke hij in 1788 werd opgenomen. Met erkentenis aanvaardde hij den post van gewoon edelman des hertogs van PENTHIÈVRE, die, van vriendschap voor hem doordrongen, hem tot zijnen vertrouweling maakte, en hem dikwerf belastte, om zijne weldaden, hetzij te *Parijs*, hetzij rondom de kasteelen van *Anet* en *Sceaux* uittedeelen. Opregt aan zijnen wettigen vorst verknocht, kon hij de ongelukken der koninklijke familie zonder eene hevige smart niet aanzien, die nog vermeerderd werd, door den dood van zijnen edelmoedigen beschermer, den Hertog van PENTHIÈVRE; maar hij

had ook zelf vervolgingen te verduren. In 1793, als adellijke uit *Parijs* verdreven, begaf hij zich naar *Sceaux*, waaruit hij weldra werd opgeligt, om naar de gevangenissen van *la Bourbe*, toenmaals *Port-libre* genaamd, gesleurd te worden. Na den 9 *Thermidor* zijne vrijheid terugbekomen hebbende, begaf hij zich andermaal naar *Sceaux*, met oogmerk, om aldaar in de afzondering en vergetelheid, te midden der bosschen te leven, welke hij bezongen had. Maar hij was in zijne gevangenis door een diep gevoel van treurigheid en verschrikking bevangen geworden, hetwelk zijne dagen verkortte, en hem den 13 September 1794, in het graf sleepte. FLORIAN had eene Spaansche dame (*GILTE DE SALGUES*) tot moeder gehad. Voor haar den teedersten eerbied koesterende, vond hij eenen buitengewonen smaak in het beoefenen der taal dezer geliefkoosde moeder. Hij verwierf weldra eene diepe ervarenheid in dezelve, hetwelk zijnen smaak voor de letterkunde dier natie bepaalde. De voorname werken van FLORIAN zijn 1.° *GALATHEA*, 1783. De drie eerste boeken van dezen herderlijken roman zijn eene verfraaide navolging van *CERVANTES*, het vierde is door hem za-

mengesteld. Dit werk maakte veel opgang. — 2.° NUMA POMPILIUS, 1786, 2 dl.ⁿ in 16, ^{mo} Hij had zich voorgesteld, om in dit werk, den TELEMACHUS van den onsterfelijken FÉNÉLON natevolgen; maar hij is verre onder denzelfengebleven. — 3.° ESTELLE, 1788; deze tweede herderszang, die in zijn geheel aan FLORIAN toebehoort, genoot, ofschoon volgens sommige personen, boven GALATHEA verheven, minder toejuicing. Hetwelk men kan toeschrijven aan de gesteldheid der geesten, die reeds onthutst door de verschrikkelijke teekenen der staatkundige stormen, op dien oogenblik geen behagen konden scheppen in het lezen van de zuivere minnarijen der herders van FLORIAN. — 4.° GONZALVUS VAN CORDOVA, 1791, 3 dl.ⁿ in 16. ^{mo} Men verwijt aan FLORIAN, aan zijnen Spaanschen held, de openhartigheid en edelmoedigheid der fransche ridders te hebben geleend, hoedanigheden, welke GONZALVUS wel in denzelfden graad kon bezitten, maar welke ten minste de geschiedenis hem niet met dezelve kenschetsende schakeringen toekent. Wat hier ook van wezen moge het *Précis etc.* (*Beknopt geschiedkundig bericht over de Mooren*), waarmede het eerste deel van dit werk begint, is een uitmuntend stuk, en bewijst,

dat FLORIAN, met het beste gevolg zich in het geschiedkundige zou hebben kunnen oefenen. — 5.° *Fabelen*, 1792. Het is vooral in dezelve, dat men het eigendommelijke karakter van FLORIAN wedervindt. LA HARPE weidt in den lof derzelve uit; hij verzekert ons, dat deze verzameling de volledigste, welke na die van LA FONTAINE is in het licht verschenen, onder alle werken van FLORIAN, datgene is, hetwelk de nakomelingschap het meest bewondert. — 6.° Zijn *Théâtre* (*Tooneelkundige werken*) bestaat uit kleine stukjes, zoo als *les deux billets* (*de beide Briefjes*), *le bon Ménage* (*het goede Huishouden*), *le bon Père* (*de goede Vader*), *la bonne Mère* (*de goede Moeder*), enz., die alle veel opgang maakten. LA HARPE zegt: » dat de kiesheid en scherpzinnigheid, die het natuurlijke niet buiten sluiten, de kleine blijspelen van FLORIAN steeds onderscheiden en zullen doen beminnen, en dat de geheele geest, welken men er in waarneemt, niet anders is, dan eene gelukkige vereeniging, van een goed hart, een gezond verstand en eene gepaste vrolijkheid." Hij offerde verscheiden tooneelkundige werken op aan de godsvrucht van den Heer D' ARGENTEL, zijnen deugdzaam beschermer. — 7.° *Nou-*

velles (Geestige Verhalen), en twee vrij middelmatige dichtstukken: WILLEM TELL, en ELIEZER en NEPHTHALI. Hij vervaardigde het eerste toen hij in *la Bourbe* was opgesloten, en het is in de gevangenis, zoo als hij zulks zelf zegt, dat hij den held der vrijheid bezong. Hij schreef het tweede na zijne terugkomst te *Sceaux*, alwaar de korte tijd, die hem nog te leven over was, door eene aanhoudende kwijning vergiftigd werd. Het is dus niet te verwonderen, dat deze beide werken den stempel dragen van den treurigen toestand, waarin zich de schrijver toenmaals bevond. — 8.° *Vertaling* (in het fransch) van DON QUICHOT van CERVANTES. Dit werk kwam eerst lang na zijnen dood in het licht. Het is veeleer eene verbloeming in een fransch Herdersdicht, dan eene vertaling. Men treft er op verre na den oorspronkelijken geest van CERVANTES niet in aan. Men kan, ontegensprekelijk aan FLORIAN verwijten, van het plan zijner werken bijna altijd gemist te hebben; maar de sierlijkheid en ongedwongenheid van zijnen stijl, en vooral die zachte gevoeligheid, in zijne schriften verspreid, zullen dezen schrijver steeds met het grootste vermaak doen lezen. Wij mogen niet nalaten, om tot

zijnen lof optemerken, dat ondanks de noodlottige voorbeelden, van een aantal letterkundigen van zijnen tijd, FLORIAN in zijne schriften, de zeden en de godsdienst steeds eerbiedigde. [Er bestaat eene *volledige* uitgave der *Œuvres (Werken)* van FLORIAN, in 24 dl.ⁿ, in 18.mo, 1810 — 1816, waarin nog verscheidene andere werken voorkomen, zoo *Mélanges (Mengelingen)* en *Nouvelles Mélanges (Nieuwe Mengelingen)*, 2 dl.ⁿ *Mémoires etc. (Gedenkschriften van een' jongen Spanjaard)*, waarin FLORIAN verscheidene lotgevallen zijner jeugd verhaalt. — Als een vervolg hierop heeft de Heer DE PIXÉRÉCOURT, te *Parijs*, in 1824, in 4 dl.ⁿ in 18.mo, de *Œuvres inédites (Onuitgegevene werken)* van FLORIAN in het licht gegeven].

FLORIANUS (MARCUS ANTONIUS), halve broeder van keizer TACITUS, liet zich, na deszelfs dood in 276, door het leger van *Cilicië* tot keizer uitroepen; maar die van het Oosten, PROBUS genoodzaakt hebbende het rijk te aanvaarden, maakte hij zich gereed, om tegen hem op te trekken. PROBUS kwam hem te gemoet, en weigerde om met FLORIANUS overeen te komen, die zich uit wanhoop,

twee maanden, nadat hij het purper had aanvaard, de aders liet openen. Deze vorst bezat heerschzucht, maar geene dapperheid.

* FLORIDA-BLANCA (FRANCISCUS ANTONIUS MONINO, Graaf van), Staatsdienaar van KAREL III., koning van Spanje, werd te Murcia in 1730 geboren. Ofschoon zijne ouders niet zeer gegoed waren, ontving hij echter eene zorgvuldige opvoeding. Zich weldra als advokaat en bekwaam leeraar van het Staatsregt bekend gemaakt hebbende, bekleedde hij onderscheidene overheidspos-ten, en werd vervolgens door den Markgraaf van ESQUILACHE, toenmaals minister van Staat, in hoedanigheid van gevolmagtigd minister naar Rome gezonden. Hij was het, die van Paus CLEMENS XIV., de vernietigings-breve der Jesuiten verkreeg. KAREL III. over zijne dien-sten voldaan, benoemde hem tot minister van Staat. Zijne bekwaamheid gaf aan het Spaansche kabinet deszelfs luister terug, en ofschoon hij dikwerf tegen den ge-duchten PITT te worstelen had, wist hij op alle zeeën den Spaanschen handel en de Spaansche vlag te doen eerbiedigen, en de volmaak-ste eendragt met Frank-rijk te handhaven. Ook was hij het, die een einde maak-te aan de staatkundige ver-

deeldheden, die tusschen Spanje en Portugal beston-den, door het sluiten van een dubbel huwelijk van de infante dona CHARLOTTA, met den prins van Brazilië, en van den infant don GA-BRIËL, met eene Portuge-sche prinses. KAREL III. gaf hem alstoen den titel van FLORIDA-BLANCA. Deze door zijnen meester begun-stigde Staats-dienaar, zijn gezag willende uitbreiden, bragt den Cortes den laat-sten slag toe. (Hij voorzag niet dat zij eens den koning moesten beheerschen, en hem van zijn gezag beroo-ven). Volgens gewoonte hadden zich de afgevaardig-den te Madrid vereenigd, om er den onmiddellijken op-volger tot de kroon, onder den titel van Prins van As-turië, uitteeroepen. FLORI-DA bragt het door zijne be-loften en bedreigingen zoo ver, dat de afgevaardigden eindigden met afstand te doen, van hunne voorregten, en aan den prins van Asturië hunnen eed aflegden. Een vriend der wetenschappen en kunsten zijnde, verleende hij hun eene bijzondere bescherming, en verfraaide Madrid door onderscheidene wandelplaatsen en schoone gebouwen. Hij was niet zoo gelukkig in de oorlo-gen, waarin hij zijnen mees-ter wikkeld. De togt van Algiers in 1777, en die van Gibraltar in 1782, kost-

ten aan *Spanje*, meer dan 80,000 manschappen; men had al deze ongelukken te wijten, aan de onervarenheid der aanvoerders, welke deze staats-dienaar aan het hoofd der legerbenden plaatste. Hij vond eenen vermogenden vijand in den minister van financiën, GUARDOQUI; maar de koning, die geen hunner wilde missen, trachtte hen te verzoenen, door het huwelijk tusschen den neef van GUARDOQUI met de nicht van FLORIDA te doen sluiten. De medestreyer van den kardinaal DE RICHELIEU zijnde, trachtte hij steeds den adel te vernederen, en denzelven van zijne voorregten te berooven. Door eene kwijnende ziekte aangetast, schreef men dezelve aan een langzaamwerkend vergif toe, hetwelk zijne vijanden middel zouden hebben gevonden, hem te geven; maar hij onderwierp zich aan eenen langen en gestrengen leefregel, die hem volkomen genas. De gunst van dezen alvermogenden staatsdienaar eindigde met den dood van KAREL III. De nijd, die tot dusverre niets tegen hem had gekonnen, deed hem in 1792 naar de provincie *Murcia* verbannen. Hij had zich openlijk tegen de fransche omwenteling verklaard, en men vooronderstelde, dat de kuiperijen van het fransche

bestuur, veel aan zijne ongenade toebrogen. Men beweert zelfs dat een fransche heelmeeester beproefde, om hem te vermoorden. Deze poging had werkelijk plaats, op den oogenblik, waarop hij in zijn rijtuig wilde stappen. Maar niets bewijst, dat de moordenaar een franschman was. Aan nieuwe vervolgingen blootgesteld, werd hij andermaal naar *Murcia* verbannen, en in de citadel van *Pampelona* opgesloten, waaruit hij eerst na verscheidene maanden ontslagen werd, en zich naar zijn landgoed bij de stad *Lorca* begaf. Tijdens den inval der Franschen in *Spanje*, werd hij door de stem der natie tot het voorzitterschap der *Cortes* beroepen; maar hij genoot deze eer niet lang. Hij overleed den 20 November 1808. Deze staatsdienaar bezat een doordringend verstand, eene uitgebreide geleerdheid, en door zijne bekwaamheden en schoone hoedanigheden wist hij eenige gebreken te doen vergeten. Zeer aan zijne familie gehecht, verzuimde hij geene gelegenheid, om dezelve te verheffen. Al zijne bloedverwanten werden tot aanzienlijke posten benoemd: een enkele sloeg al zijne aanbiedingen van de hand, en deze was zijn vader. Hij had zich na den dood zijner echtgenooten aan

den geestelijken staat toegewijd, met een eenvoudige *beneficie* te vreden, weigerde hij bestendiglijk een bisdom en de rijke proostdijen, welke zijn zoon hem aanbood.

FLORIDUS (FRANCISCUS), van *Donadeo* in het land van *Sabina*, in 1547 overleden, is de schrijver van een werk, ten titel voerende: *Lectiones subcisivæ*; *Frankfort*, 1602, in 8.vo, waardoor hij eenen naam verwierf.

FLORIMOND DE REMOND, te *Agen* geboren, was raadsheer bij het parlement van *Bordeaux* in 1570, en overleed in 1602. Hij onderscheidde zich minder als overheidspersoon, dan als schrijver. In den beginne was hij de dwalingen van CALVINUS toegedaangeweest; doch later wederlegde hij dezelve met ijver. De nieuwgezinden, die hem niet beminden, zeiden dat hij een man was, die vonnissen uitvaardigden zonder geweten, boeken schreef zonder wetenschap, en bouwde zonder geld: eene lompe boerterij, die niets anders bewijst, dan de zwakheid en den kwaden smaak dergenen, welke met zulke wapenen vochten. Er bestaan van hem: 1.º verscheidene *verhandelingen*, onder welke men die over den *Ante-christ* onderscheidt; een

werk, dat een uitgebreider doel bezit, dan de titel schijnt aantekondigen, en dat over de verschillende onderwerpen handelt, welke de heiligheid des Christendoms bestrijden. Er komen belangrijke en leerzame onderwerpen in voor. — 2.º *De l'origine (Over den oorsprong der ketterijen)*, 2 dl.ⁿ, in 4.to, een werk, dat soms van oordeelkunde ontbloomt is, maar dat, zegt de abt LENGLET, niet te verachten is, en waar vele nasporingen in voorkomen. De zelfde LENGLET schrijft hetzelfde aan Pater RICHOME toe.

FLORINUS, priester der roomsche kerk in de 2.º eeuw, werd van het priesterschap ontzet, omdat hij dwalingen leerde, onder andere, dat God de oorzaak van het kwaad is. Sommige schrijvers beschuldigen hem, beweerd te hebben, dat de zaken, door de Goddelijke wet verboden, op zich zelve niet kwaad zijn; maar enkel en alleen om het verbod zulks worden: hetgeen niet waar kan zijn, dan alleen ten opzichte van eenige bijzondere verboden, en der enkel positieve wetten. Hij was met den heiligen IRENEUS, een leerling van den heiligen POLYCARPUS geweest; maar hij was niet getrouw in het nakomen der leer van zijnen meester. De

heilige IRENEUS schreef hem, om hem van zijne dwalingen terug te doen komen: EUSEBIUS heeft ons een fragment van dezen Brief in zijne *Hist. eccl. lib. 5. C. 20.* bewaard. De heilige IRENEUS schreef eindelijk tegen hem zijne boeken: *Over de monarchie* enz., welke niet meer bestaan.

FLORIOT (PETRUS), een priester uit het Bisdom van *Langres*, biechtvader der religieuzen van *Port-Royal*, den 1 December 1691, in den ouderdom van 87 jaren overleden, heeft zich, beroemd gemaakt door de *Zedeleer van het Onze-Vader*, gr. in 4.to, 1709, waarin hij dat schoone gebed op eene wijze omschrijft, die hem onaangenaamheid heeft veroorzaakt. Nog heeft men van hem verscheidene andere werken, onder anderen *Homeliën*, in 4.to; en eene *Verhandeling over de parochie-mis*, in 8.vo, welke men als een goed zedelijk werk kan beschouwen, en eene zwakke verhandeling over de liturgie.

† FLORIS I., de zesde Graaf van *Holland*, zoon van DIRK III., en broeder van DIRK IV., welchen laatste hij in 1048 in het Grafelijk bestuur opvolgde. In 1056 zag hij zich in eenen oorlog gewikkeld met WIL-

LEM VAN GELDER, bisschop van *Utrecht*, en deszelfs bondgenooten, WICHARD, Hertog van *Gelder*, de Bisschoppen van *Keulen* en *Luik*, EGBERT, Hertog van *Brunswijk*, LAMBERT II., Graaf van *Leuven* en anderen. In 1061 kwam het in de nabijheid van *Neder-Hemert* tot eenen bloedigen slag, in welchen FLORIS, door ROBERT, zoon van BOUDEWIJN V., Graaf van *Vlaanderen* ondersteund, de overwinning behaalde. Doch daar hij zich na den strijd onder eenen boom te rust gelegd had, en in slaap geraakt was, werd hij door HERMAN, Graaf van *Kuik*, onverhoeds overvallen, en lafhartig van het leven beroofd.

† FLORIS II., bijgenaamd *de Vette*, zoon van DIRK V. en van OTILDA, volgde zijnen vader in het jaar 1091 in het Grafelijk bestuur van *Holland* op; zijne een en dertig-jarige regering onderscheidde zich door vrede, voorspoed, en het verzamelen van rijkdommen. Na zijnen dood, den 2 Maart 1122 voorgevallen, verkreeg zijne weduwe, PETRONELLA van *Saksen*, die haar prachtig kasteel te *Rijnsburg* tot een nonnenklooster, voor adellijke juffers liet inrigten, gedurende de minderjarigheid van haren zoon DIRK

VI. het bestuur in handen.

† FLORIS III., dertiende graaf van *Holland*, zoon van DIRK VI., dien hij in 1157 opvolgde. Als vassaal van den Utrechtschen bisschop, GODFRIED van *Reenen*, had hij deel genomen in deszelfs geschil met *Groningen*, welke stad de bisschop in 1160 belegerde, middelerwijl HENDRIK, graaf van *Gelder* en *Zutphen*, die de erfgenamen der landvoogdij van *Groningen* ondersteunde, met zijne Geldersche scharen *Utrecht* kwam berennen, hetwelk FLORIS te hulp kwam, met dat gevolg, dat het geschil door een verdrag vereffend werd. De Hollandsche graaf wikkeldde zich in nieuwe onlusten, door het heffen van eenen tol te *Geervliet*. Over dezen tolbezwaarden zich de *Vlamingen*, die eenen strooptogt deden in het land van *Waas*. Om hen te tuchtigen, viel FLORIS met eene krijgsmagt in *Vlaanderen*, doch na een hevig geyecht bij *Aalst*, werd hij gekwetst, met vier honderd edelen gevangen genomen, en te *Brugge* in het klooster van den H. DONATUS tot in 1168 opgesloten. Gedurende zijne afwezigheid waren er onlusten in *Noord-Holland* ontstaan, om welke te dempen, FLORIS een' even ongelukkigen togt ondernam. Daar de bejaarde keizer FREDERIK I., in 1189, nog eenen

kruistogt naar het *Heilige Land* ondernam, zoo werd hij, behalve door graaf FILIPS van *Vlaanderen* en OTTO VAN *Gelder*, ook door graaf FLORIS, en diens tweeden zoon WILLEM vergezeld, doch den keizer verdrong den 10 Junij 1190, terwijl hij zich in het riviertje *Saleph* baadde; twee maanden daarna stierf ook graaf FLORIS, te *Antiochië* aan de pest, en werd aldaar in de St. Pieterskerk, naast zijnen keizerlijken vriend begraven. De regering van FLORIS kenmerkte zich in 1170, door eenen hevigen storm en waternvloed, waardoor een groot gedeelte van *Zeeland*, *Vriesland* en *Noord-Holland* overstroombd, en *Texel*, van het vaste land afgescheurd, een eiland werd. De *Zuider-Zee* nam daarbij aanmerkelijk toe in uitgebreidheid; *Stavoren* ging bijna geheel te gronde, en het zeewater drong tot aan *Utrecht's* wallen tot zulk eene hoogte, dat men aldaar zeevisch, *bolck* of *wijting* genaamd, met groote netten kon vangen.

† FLORIS IV., de oudste zoon van den Hollandschen graaf WILLEM I. was bij het overlijden, zijns vaders pas twaalf jaren oud, en kwam dus onder de voogdijschap van zijnen moederlijken oom, GERARD III., graaf van *Gelder*, en was nog niet lang in het bewind, toen hij door

dezen oom in eenen oorlog werd gewikkeld tegen Otto VAN DER LIPPE, bisschop van *Utrecht*, die echter van geen gevolg was, daar reeds in 1225, door bemiddeling van den Pauselijken afgezant, de vrede werd getroffen. In het volgende jaar trok bisschop OTTO, door de Gelderschen en graaf FLORIS ondersteund, tegen de Groningers en Drenthenaren op, die aan het muiten waren geslagen, doch werd door de muitelingen in een moeras gelokt, overmeesterd, deerlijk mishandeld, en van het leven beroofd. Een nieuwe oorlog, door eene bende dolzinnige dweepers te weeg gebragt, deed FLORIS IV. andermaal het harnas ongorden. Die wederspannelingen, onder den naam van Stadingers bekend, oefenden sedert verscheidene jaren, hunne woede, en strooperijen in het aartsbisdom *Bremen* uit. Zij hielden zich in ongenaakbare moerassen verborgen, vanwaar zij in de omliggende gewesten, moord en plundering verspreidden. Ongevoelig voor de gebeden, de redeneringen en bedreigingen geworden zijnde, herhaalden zij straffeloos hunne razernijen, waarin het belagchelijke dikwerf het goddelooze evenaarde: beeldjes van was, waren het voorwerp hunner vereering, duivelskunstenaars, waarzeggers, tovenaars werden door hen

geraadpleegd. Verschrikkelijke ontheiligingen oefenden zij omtrent het altaargeheim uit; priesters en monniken, die zij de wreedste folteringen deden verduren, waren vooral de voorwerpen hunner woede. Om aan al deze buitensporigheden een einde te maken, spoorde Paus GREGORIUS IX. in 1234 al de hertogen en graven van *Neder-Duitschland* aan, om hunne magt tegen die gevaarlijke vijanden te vereenigen. HENDRIK, de oudste zoon van HENDRIK, hertog van *Brabant* werd het hoofd van dezen kruistogt, en de voornaamste Heeren van *Vlaanderen*, *Brabant* enz. kwamen zich onder zijne standaard scharen. Ook graaf FLORIS stak met eene vloot van drie honderd schepen, de *Noordzee* over. De Stadingers boden bij den eersten aanval eenen dapperen tegenstand. De graaf van *Kleef*, den oogenblik te baat nemende, waarop de Brabanders en Hollanders hen van voren aantastten, viel hen in de zijde en van achteren op het lijf. De vijanden zich eensklaps omsingeld ziende, bekwamen geheel de nederlaag. De wanorde maakte het bloedbad des te verschrikkelijker, de overwonnelingen door de paarden vertrapt, werden verder zonder medelijden door lans of degen afgemaakt. Degene, die aan het bloedbad ont-

snapten kwamen in de moerassen of in de *Wezer* om het leven. Nauwelijks was **FLORIS IV.** uit dezen strijd roemrijk teruggekeerd, of hij werd door den graaf van *Clermont* op een tornooi- of steekspel, te *Corbië* in *Picardië* uitgenoodigd. Hier vertoonden zijn moed en zijne bekwaamheid in het strijden zich in zulk een voordeelich licht, dat hij algemeen bewonderd werd, ieders lof wegdroeg, en vooral door de jonge graven van *Clermont* buitengemeen geprezen werd. Dit verdroot haren gemaal, den ouden, ijverzuchtigen graaf, dermate, dat hij **FLORIS** van achteren verraderlijk aanviel, met zijn zwaard van het paard sloeg en om het leven bragt; hetgeen graaf **DIRK** van *Kleef*, de neef van **FLORIS**, en andere Hollandsche ridders, mede aldaar tegenwoordig, hem echter dadelijk met den dood deden bekopen. Dit treurig-eindend steekspel had den 19 Julij 1234 plaats. Graaf **DIRK** liet zijn lijk naar *Holland* voeren alwaar het te *Rijnsburg* begraven werd.

» Daar lag de braafste held van
 't Christenrijk beschreid!
 Daar lag hij, die een schild voor
Holland plag te strekken?
 Daar dekt nu de aard, die de
 aard met lijken plag te dekken
 Daar ligt 'slands sterke zuil!
 daar ligt de schoone bloem,
 Niets blijft er over, dan een
 ij'dle schim, de roem.

LANGENDIJK.

† **FLORIS V.** van dien naam, onder de graven van *Holland* en *Zeeland*, zoon van koning **WILLEM II.** en van **ELIZABETH** van *Brunswijk*, bereikte pas den ouderdom van vijf of zes maanden toen zijn vader, in den togt tegen de *Westvriezen*, in het jaar 1256 ongelukkig omkwam. Hij had daarbij nog het ongeluk ook in hetzelfde jaar 1256, zijne moeder, **ELIZABETH** van *Brunswijk* te verliezen, zoodat hij onder voogdijschap kwam van van zijnen oom **FLORIS**, drossaard van *Holland*, die echter reeds in 1258, aan de gevolgen der op een tornooi te *Antwerpen* bekomene wonden, overleed. **ADELHELD**, de weduwe van **JAN** van *Avesnes*, en moei van den jongen **FLORIS**, wilde zich nu met **HENDRIK**, Hertog van *Brabant*, de voogdijschap aanmatigen, die haar echter door de Hollandsche edelen betwist en aan **OTTO II.**, graaf van *Gelder* gegeven werd. Onder het regentschap van dezen **OTTO**, geraakten de *Kennemers* en *Westvriezen* in 1268 in opstand, die met **GIJSBRECHT** VAN *AMSTEL* aan het hoofd, eenen aanval op *Utrecht* en daarna op *Amersfoort* maakten, welke beide steden zich aan hem overgaven. **JOANNES** van *Nassau*, Bisschop van *Utrecht*, zocht in deze omstandigheden, hulp bij **OTTO III.**, graaf van *Get-*

der, met wien hij vermaagschapt was, en gezamenlijk een talrijk leger op de been gebragt hebbende, verdreven zij in 1270 de Kennemers weder uit *Utrecht*, hetwelk eene verzoening tusschen **GUSBRECHT VAN AMSTEL** en den Bisschop ten gevolge had. *Haarlem* was intusschen vruchteloos door de Kennemers bestormd geworden. Ook moest de dood van **WILLEM II.** op de Westvriezen gewroken worden. In 1272 voerde **FLORIS V.**, eene aanzienlijke krijgsmagt tegen hen aan, en behaalde den 20 Augustus bij *Heilo* eene volkomene overwinning op hen. In 1282 hen van den zeekant aangetast hebbende, vervolgde hij hen tot bij *Hoogwoude*, alwaar hij de schimmen zijns vaders wrekende, eene vreesselijke slagting onder hen aanrigtete; bij deze gelegenheid had hij het geluk het gebeente zijns vaders, door de aanwijzing van eenen grijsaard, dien hij het behoud van het leven beloofde, te vinden. De Hollandsche graaf was zoo verheugd over deze ontdekking, dat hij van de verdere vervolging der Westvriezen afzag, en aan den koning van *Engeland*, **EDUARD I.**, eenen brief schreef, die tot een waar gedenkteken zijner kinderliefde kan dienen, en waarin hij onder andere zeide: » De Vriezen viermaal achtereen geslagen

en geheel overwonnen te hebben, hetwelk hem echter niet zoo zeer verheugde, als het vinden van het lijk zijns vaders, hetwelk hem meer waard was dan alle aardsche goederen." Hij liet nu de gevondene beenderen, die aldaar ruim 26 jaren verborgen waren geweest met eerbied reinigen, begaf zich met dezelve naar *Utrecht*, alwaar hij eene prachtige uitvaart voor zijnen vader deed vieren, en liet dezelve vervolgens in de abdijkerk te *Middelburg* deftig ter aarde bestellen. Hevige stormen in het laatst van 1286 en in het begin van 1287, hadden het zeewater langs de kusten, tot eene geweldige hoogte doen rijzen. Bijna geheel *Vriesland* werd overstroomd, waarbij eene menigte menschen en vee omkwam. Deze overstromingen maakten aan **FLORIS** de middelen gemakkelijk, om dien waterramp nog met den geesel des oorlogs, op eene wreede wijze te bezwaren. Onder bevel van **DIRK VAN BREDERODE** zond hij eenige sterk bemande vaartuigen, langs de *Zuiderzee* naar *West-Vriesland*, aan welke magt het zeer gemakkelijk viel, de dappere, doch thans geheel weerlooze Vriezen te dwingen, den Hollandschen graaf, als Heer van *Vriesland* te erkennen, in welke hoedanigheid hij dan ook in het begin van

1288, op het slot *Toorenburg* bij *Alkmaar* gehuldigd werd. De Zeeuwsche edelen verbolgen over eene hun door *FLORIS* opgelegde grondschatting, wendden zich tot deszelfs schoonvader *Guy I.*, graaf van *Vlaanderen*. Deze liet zich daartoe te gereeder bewegen, omdat hij vergramd was op zijnen schoonzoon, die reeds in 1272 een verbond gesloten had, met *JAN van Avesnes*, om dezen tegen *Guy* te beschermen en bij te staan; de graaf van *Vlaanderen*, deed daarop eene landing op het eiland *Walcheren*, belegerde *Midelburg*, en maakte zich meester van den persoon van *FLORIS*, in een mondgesprek, waartoe hij hem onder voorwendsel, om over de voorwaarden des vredes te handelen, naar *Bievroliet* uitgenoodigd had. *FLORIS*, onder borgtogt van hertog *JAN van Brabant*, weder op vrije voeten gesteld zijnde, verzoende zich met de meeste Zeeuwsche en Hollandsche Heeren, en de vrede werd hersteld. *Guy* echter behield nog altijd een begeerig oog op *Zeeland*, en in 1295 waagde hij met drie duizend Vlamingen, andermaal eene landing in *Zuid-Beveland*, waar zij aan het plunderen en rooven vielen; maar de dappere *DOEDIJN van Everingen* die met een hoopje van slechts drie honderd man kwam opdagen, dreef

hen den 27 October van hetzelfde jaar, met zulk eene overhaasting naar hunne schepen terug, dat velen in het water gejaagd, gedood of gevangen genomen werden, meer dan duizend Vlamingen verdronken, en twee honderd werden te land afgemaakt, waardoor hun den verderen lust om *Zeeland* te verontrusten, benomen werd. *Treurig* was het uiteinde van *FLORIS V.* Sommige edelen, waaronder *GERARD VAN VELZEN*, *GIJSBRECHT VAN AMSTEL* en *HERMAN van Woerden*, die den graaf, om de bescherming, die hij aan den vrijen burger verleende, en de eerstgenoemde ook uit minnennijd, eenen bitteren haat toedroegen, en door koning *EDUARD van Engeland* nog meer aangehitst werden, verbonden zich, om hem uit den weg te rumen. *FLORIS* te *Utrecht* zijnde, om eene verzoening tusschen eenige twistende edelen te bewerken, hield met hen aldaar eenen vriendschappelijken maaltijd, na afloop van welken hij door de zamengezworenen ter vogeljagt werd uitgenoodigd, waartoe de graaf terstond, gereed was; doch slechts even buiten de stad gekomen zijnde, greep *HERMAN* zijn paard bij den toom, en verklaarde hem, zonder omwegen, dat hij hun gevangene was. Men bragt hem eerst naar het slot *Kroonenburg* aan de *Vecht*, en daar

na naar het slot te *Muiden*, van waar men hem naar *Engeland* dacht in te schepen. De maar van 'sgraven gevangenneming vloog als een bliksem door het gansche land en bragt het volk alom op de been, om hem te ontzetten. Die van *Haarlem* en *Amsterdam* begaven zich met vaartuigen naar het *Muiderslot*; doch de zamengezwoorenen deden den graaf, eenen brief schrijven, waarin hij verklaarde, zich wel te bevinden en hun beval naar huis te keeren. Ligt vermoedde men, dat dit schrijven hem afgedwongen was, en daar er ook te land van alle kanten, ordellooze benden aanrukten, zoo wilde het snoode eedgespan, vreezende deszelfs prooi te verliezen, den graaf wegvoeren. Te dien einde plaatsten zij den gevangene te paard, met een' handschoen in den mond gestopt en de beenen onder het paard zamengebonden. In de nabijheid van *Muiderberg* ontmoette VAN VELZEN, die voortreed, eenige misnoegdeburgers van *Naarden*, door GREBBER aangevoerd, die de uitlevering van den graaf eischten; dadelijk reed hij naar de zijnen terug en daar hij in het bijzonder vinnig op FLORIS gebeten was, en men geene kans zag, om verder met hem te komen, zoo hief VAN VELZEN zijn zwaard, met beide handen

omhoog en bragt den graaf, die met zijn paard in eene sloot gevallen was, door de andere moordenaars ondersteund, een en twintig zware wonden toe, waarop hij met zijne trawanten de vlugt nam naar het huis *Kroonenburg*, den graaf in den deerlijksten staat achterlatende, die echter door de Naarders nog levend uit de sloot werd gered, doch eenige oogenblikken daarna den 28 Junij 1296 den geest gaf. Zijn lijk werd naar *Alkmaar* gebracht, gebalsemd, zijne ingewanden aldaar, maar zijn ligchaam te *Rijnsburg* begraven.

FLORIS (FRANCISCUS), werd te *Antwerpen* in 1520 geboren. Deze schilder, de RAPHAËL van *Vlaanderen*, was de zoon van eenen steenhouwer, en had tot in den ouderdom van 20 jaren de beeldhouwkunde onder zijnen oom, CLAUDIUS FLORIS, geleerd, wanneer de roem van LAMBERTUS LOMBARO, een bekwaam schilder, hem naar *Lwik* lokte, alwaar hij een der voornaamste kweekelingen van dien meester werd. Vandaar begaf hij zich naar *Rome*, alwaar hij de oudheid en de werken van MICHAËL ANGELO beoefende. In zijne geboortestad terug gekeerd, versierde hij dezelve met zijne schilderijen. Hij verdeelde zijnen dag in twee gelijke

deelen, het eene aan het schilderen en het andere aan het drinken toegewijd. Hij beminde het spel minder dan den wijn, en den wijn minder dan den arbeid, en zeide gewoonlijk: *Het werk is mijn leven, en het spel mijn dood.* Hij overleed in 1570.

† FLORISZE (PETRUS), was een van die weinigen, die niet door geboorte, maar enkel door zijne verdiensten zich eenen naam gemaakt heeft. FLORISZE of FLORISZON beschouwen wij dus eerst in de hoedanigheid van schout bij nacht, ten dienste dezer landen, in die benarde tijden, toen men helden, als uit het stof zag ten voorschijn komen, en die de aanzienlijke posten, welke zij bekleedden, niet verschuldigd waren aan hunnen adeldom, maar alleen aan ware verdiensten, waardoor zij den adeldom aan hun geslacht schonken. De oorlog, tusschen de Engelschen en Hollanders, in het jaar 1651, zoo ongelukkig aangevangen als ontrouw op den hals der Nederlanders geschoven, had eenen bloedigen en zeer nadeeligen voortgang en einde. De Engelschen vochten, volgens hunne gewone trotschheid, om het regt van de zee, en de Nederlanders volgens hunne aangeborene dapperheid, om de vrije vaart op dezelve. Op den laatsten Februarij

van dat jaar; en de twee volgende dagen gebeurde de vermaarde zeeslag, bij *Portland*, tusschen TROMP en BLAAKE (Zie TROMP). Hier zeggen wij alleen, dat PIETER FLORISZE, in dien slag, een geruimen tijd, in een bloedig gevecht was, tegen zes Engelsche schepen; waarvan TROMP hen ontzette. De belooning, welke hij van de staten, voor zijne betoonde trouw en dapperheid genoot, bestond in een geschenk van 1220 gulden. In het volgende jaar was hij tegenwoordig in den scheepstrijd bij *Katwijk*, die TROMP het leven kostte. FLORISZE had daarbij de achterhoede. Hem en de vice-admiraal DE WITTE en DE RUITER gelukte het, eene zeer aanzienlijke vloot van koopvaardijsschepen in en uit de havens van het vaderland te geleiden. Voor deze en andere diensten, aan zijn vaderland bewezen, werd hij in het jaar 1653, door de admiraliteit van het Noorder kwartier, verheven tot den rang van vice-admiraal. In deze waardigheid werd hij, in het jaar 1656, benevens den luitenant-admiraal OBDAM, en den vice-admiraal DE RUITER, met eene vloot van 40 schepen, naar de *Oostzee* gezonden om *Dantzig*, indien het werd aangetast, te beveiligen, en den koophandel op de *Sond* te beschermen, hetwelk onzen vermaar-

de zeehelden ook gelukte. Den 18 van de maand October, in het jaar 1658, liep de vice-admiraal FLORISZE, met de Hollandsche vloot, in zee, doch liet, op dien togt, in den zeeslag tegen de Zweden dapper strijdende, benevens zijnen kapitein en 36 matrozen, het leven. Zijn lijk werd met dat van den vice-admiraal DE WITTE, waaraan de koning van Zweden alle eer deed bewijzen, naar Holland gevoerd, dat van PIETER FLORISZE, met vele plegtigheid te Hoorn ter aarde besteld, en, door 's Lands Staten aan zijne erfgenamen een geschenk toegelegd, van 3000 gulden, om daarvoor eene grafstede van marmer, of ander gedenkteeken op te rigten. Men ziet het nog heden in de groote kerk te Hoorn, waarin zijn stoffelijk overschot een jaar na zijn overlijden, geplaatst werd. Men leest daarop de volgende regels.

PIETER FLORISZON.

Die als een held, den Brit, den
Portugeesch, den Zweedt
Voor Britland, Portugal en in
de Sond bestreedt;
Die Koppenhagen hielp ontzet-
ten, door zijn kiel,
Rust hier, de Hemel is de ha-
ven van zijn ziel.

FLORUS (L. ANNÆUS JU-
lius), een Latijnsch ge-
schiedschrijver, uit de fa-
milie der ANNÆUSSEN, die

X. DEEL.

SENECA en LUCANUS had voortgebracht, schreef, ontrent 200 jaren na AUGUSTUS eene *Beknopte Romeinsche Geschiedenis*, in vier boeken, waarvan er verscheidene uitgaven bestaan. De beste zijn die van ELZEVIUS, 1638, in 12.mo, van GREVIUS, *cum notis variorum*, 1702, 2 dl.ⁿ in 8.vo; van Mevrouw DACIER, *ad usum delphini*, 1674, in 4.to; de Heer LE VAYER, zoon, vertaalde dezelve in het Fransch, onder den naam van MONSIEUR, broeder van LODEWIJK XIV., 1656. De kunstregters hebben zijne naauwkeurigheid niet in twijfel getrokken; doch men merkt op, dat de toon van lofredenaar zich in zijne geschiedenis al te algemeen doet gevoelen. Zijn met bloemen overladen verhaal, ontaart dikwerf in opgeblazenheid. In een beknopt verhaal, dat buitengemeen eenvoudig moet wezen, neemt FLORUS den toon eens redenaars aan; » even alsof hij, zegt de Heer CREVIER, door de pracht der voordragt en des uiterlijken, de armoede van een tot een geraamte gebracht onderwerp wilde vergoeden. Hij is de eerste, die de beknopte verhalen heeft in zwang gebracht, welke zoo gemakke-lijk voor de luiheid, en zoo geschikt zijn, om half geleerden te maken. Men kan

K

echter niet ontkennen, dat er schoone zedelessen, uitdrukkingen vol kracht en waardigheid in voorkomen. Zelden verwijdert hij zich van **DIONYSIUS HALICARNASSEUS**, en andere geschiedschrijvers, doch wanneer hij zulks doet, regtvaardigt hij de beweegredenen niet, welke hem daartoe bewegen. Hij wordt in het algemeen met vele belangstelling gelezen. Men kan zijn werk beschouwen als eene soort van inleiding tot de geschiedenis der Romeinsche republiek. Zijn boek is zoodanig verdeeld, dat elk onderwerp in hetzelfde, als het ware, een geheel aanbiedt. **FLORUS** was een dichter. **SPARTIANUS** verhaalt, dat keizer **HADRIANUS** met hem in het strijdperk toog, en dat zij verzen tegen elkander vervaardigden. De keizer verweet den dichter, de kroegte beminnen, en de dichter wachte zich wel, van alles ten berde te brengen, wat hij op rekening van zijnen mededinger wist.

FLORUS (DREPANIUS), een beroemd diaken der kerk van **Lyon**, in de negende eeuw, van wien er een geschrift bestaat over de voorbeschikking. Hij liet andere werken na, onder welke men opmerkt eene *Verklaring van den Canon der Mis*; waarin hij al te zeer in het mystieke vervalt, en zich niet

genoeg aan den letterlijken zin hecht; en een *Commentarium* op den heiligen **PAULUS**. Men vindt zijne verschillende werken in eenige uitgaven van den eerwaardigen **BEDA**, en in de Bibliotheek der kerkvaders.

FLOUR (Heilige), eerste Bisschop van **Lodève**, [bragt het geloof in *Narbonneesche Gallië*, in *Aquitanië* en tot zelfs in *Auvergne*. Men wil, dat hij zich voornamelijk ophield, op de plaats, waarop men later eene stad heeft gebouwd, die zijnen naam draagt, en welke toenmaals *Indiac* werd genaamd], en aldaar in 389 gemartiliseerd werd.

FLUDD, of **DE FLUCTIBUS ROBERTUS**, een Schotsch Dominikaner, te *Milgate*, in de provincie *Kent*, in 1574 geboren, ontving den doctoralen hoed in de geneeskunde te *Oxford*, en oefende dat beroep te *Londen* uit, alwaar hij den 8 September 1637 overleed. Hij werd de *Zoeker* bijgenaamd, omdat hij vele nasporingen deed in de wiskunde en wijsbegeerte, geneeskundige, wijsgeerige en alchimistische werken naliet, waarvan de *Verzameling te Oppenheim* en te *Gouda* in 1617 en volgende jaren in 5 deelen, in fol. gedrukt werd. De voornaamste zijn: *Verdediging der broeders van het rozen-*

kruis, Leyden, 1616, in 8. vo
 ... *Tractatus theologico-philosophicus de vita, morte et resurrectione*, 1617, in 8. vo ... *Utriusque Cosmi metaphysica, physica et technica historica* ... *Veritatis proscenium* ... *Sophiæ cum Moria certamen* ... *Summum honorum, quod est verum magiæ, cabalæ, alchymiæ, fratrum Roseæ-Crucis verorum veræ subjectum* ... *Philosophia mosaica* ... *Amphitheatrum anatomicæ* ... *Philosophia sacra*, enz. Het is niet mogelijk in al deze werken een bestendig gezond hoofd te erkennen; er komen diep doordachte onderwerpen in voor, doch ook andere, die hersenschimmig en belagchelijk zijn. Zijne verwarde en geheimzinnige taal, hebben hem door diegene van tooverkunst doen beschouwen, welke meer arglistigheid in hem vooronderstelden, dan hij in de daad bezat.

† FLÜE (NICOLAAS VAN DER), ook wel BROEDER KLAUS genaamd, den 21 Maart 1417, in het dorp *Saxeln*, in het Zwitsersche kanton *Unterwalden* geboren, bestuurde met zijne ouders en kinderen het vaderlijke goed, en voerde eenen geheel onbesproken levenswandel. Op zijne verschillende krijgstogten toonde hij zich even zoo menschlievend

als dapper. Als landraad van het kanton, legde hij eene bijzondere bekwaamheid aan den dag, om de voorkomende aangelegenheden tot eenen goeden uitslag te brengen. De waardigheid van Landamman sloeg hij van de hand. Van zijne jeugd af tot een beschouwend leven genegen, daarbij verstervend en streng jegens zich zelve, nam hij, nadat hij gedurende 50 jaren alle burgerlijke pligten getrouw had vervuld, en vader van tien levende kinderen geworden was, met toestemming zijner vrouw, het besluit, om een kluizenaar te worden, en koos tot zijn verblijf, een dal, het *Melchthal* genaamd, in de nabijheid van *Saxeln*. Hier bragt hij zijnen tijd in het gebed en godvruchtige overwegingen door, en leefde er, volgens de legende, twintig jaren, zonder eenig ander voedsel te gebruiken, dan het allerheiligste Sacrament. Al wie raad en troost behoefde, uit naburige en afgelegene oorden, nam tot hem den ervaren, helderzienden man, zijne toevlugt. Weldra werd hij zelfs de redder van het geheele vaderland. Onder de acht kantons, welke toenmaals het eedgenootschap uitmaakten, was ijverzucht en wantrouwen ontstaan. Men verbeeldde zich, dat de buit van de onlangs te *Naney*

verslagene Bourgondiërs niet gelijk verdeeld was geworden; de grootere Aristokratische steden vereenigden zich te zamen, en wilden *Freiburg* en *Solothurn*, in hun verbond opnemen, tegen welk voorstel de kleine democratische kantons zich verzetten. Op eenen in 1481, te *Stans* (de hoofdplaats van het kanton *Unterwalden*), ter beraadslaging over deze aangelegenheden gehouden Janddag, werd de partijgeest in zulk eenen graad verhit, dat eene scheuring des verbonds, en met dezelve het spoedige verlies der Zwitsersehe vrijheid voor onvermijdelijk werd gehouden; toen eensklaps BROEDER KLAUS, door eenen vriend daartoe uitgenoodigd, in de vergadering der afgevaardigden verscheen. Het grootte ontzag des mans, zijne lange, edele gestalte, in welke men een' gezant des Hemels meende te ontwaren, zijne hartelijke en krachtvolle rede, in welke hij de gevaren der onderwerpelijke scheuring afschilderde, en hen tot eensgezindheid vermaande, trof de vergadering zoo zeer, dat er oogenblikkelijk, eene in de Zwitsersehe geschiedenis beroemde grondwet: het *Verdrag van Stans* (22 Dec. 1481) ontworpen en gesloten werd; alle vroegere geschillen werden bijgelegd, *Freiburg* en *Solothurn* in het verbond opgenomen, en

de vrijheid der Zwitsers was gered. Onder de zegeningen zijner medeburgers keerde BROEDER KLAUS, na zijne volbragte taak, weder naar zijne eenzaamheid terug, alwaar hij voortging, deugd en wijsheid te leeren, tot dat hij op den feestdag zijner geboorte, den 21 Maart 1487, overleed. Geheel *Unterwalden* vergezelde zijn lijk naar de laatste rustplaats. Al de kantons lieten eene plegtige uitvaart voor hem viertren. Vreemde vorsten zelfs vereerden na zijnen dood zijne gedachtenis; PAUS CLEMENS X. plaatste hem in 1671 onder het getal der gelukzaligen. — De Levensgeschiedenis van den zaligen NICOLAAS VAN DER FLÜE, is ook, in het Nederduitsch vertaald, in het licht gegeven. 's *Hertogenbosch*, 1827, kl. in 8. vo

FLURANCE. — Zie RIVAUT.

FOÉ (DANIEL), een Engelsch dichter te *Londen* in 1663 geboren, werd in den beginne door zijne ouders tot een werktuigkundig beroep bestemd, hetwelk hij weldra liet varen, om zich aan zijne neiging tot de dichtkunde overtegeven. Hij omhelsde met vuur de belangen van koning WILLIAM, prins van *Oranje*, had veel verdriet te verduren, hetwelk hij zich door zijne hekelzuchtige pen op den hals haalde, en overleed

in 1731. Er bestaat van hem: 1.° *Lotgevallen van ROBINSON CRUSOE*, in het Engelsch, in 1719, hetwelk ten onregte is toegeschreven aan RICHARD STEELE, een' der schrijvers van den *Spectator*; deze Roman is op eene zoo natuurlijke wijze geschreven, dat dezelve langen tijd voor het naauwkeurige verhaal van eenen waarheidminnenden schrijver is doorgegaan (Zie VAN EFFEN.) De Heer FEUTRY, advocaat bij het parlement van *Douay*, heeft in 1766 eene uitgave van dit werk in 2 dl.ⁿ, in 12.mo geleverd; hij heeft hetzelfde verkort, zonder er het eigendommelijke van te verminken. Hij had beloofd er eenige onbetamelijke uitdrukkingen uit weg te laten, welke de Anglikaansche schrijver zich tegen de Catholijke Godsdienst en hare bedienaren had veroorloofd; doch hij is zijne belofte niet dan zeer flauw nagekomen. De Luiksche uitgave van 1785, 4 dl.ⁿ, in 12.mo, is in dat opzigt naauwkeuriger en beantwoordt beter aan de bedoelingen der Catholijke lezers. Deze uitgave is daarenboven nog belangrijk, door de wonderbare geschiedenis van ALEXANDER SELKIRCH, welke men op het einde van het 4.^e deel aantreft. — 2.° *De ware geboren Engelschman*, een dichtstuk, bij gelegenheid der omwenteling, die

WILLEM op den troon van zijnen schoonvader plaatste, in beantwoording op het werk, getiteld: *De vreemdelingen*. — 3.° *De verbetering der zeden*, waarin hij openlijk de personen van den hoogsten rang aanrandt, die hun gezag aanwendden, om de goddeloosheid en losbandigheid te schragen. — 4.° *Proeve over de magt des verzamelenden ligchaams van het Engelsche volk*; dit werk is ten gunste van het lagere huis. — 5.° *Het korte middel tegen degene, welke de heerschende kerk niet aanhangen*, welke hem eene meer schandelijke dan wreede openbare straf op den hals haalde. — 6.° *De jure divino*, een Latijnsch dichtstuk. — 7.° Een *Handelontwerp*. — 8.° *De Engelsche handelsman*. — 9.° *De kuisonderwijzer*, 2 dl.ⁿ — 10.° *Onderscheidene Staatkundige schriften*, die de gebeurtenissen, welke dezelve hadden doen ontstaan niet verre overleefd hebben, en eenige andere, waarin hij denkbeelden ontwikkelt, die, ofschoon nog tegenwoordig ingang vindende, daarom niet bondiger, noch met de gezonde denkbeelden meer overeenkomstig zijn. [Foë was de eerste schrijver der *Revue*, welke aanleiding gaf tot den *Spectator* van ADDISSON en STEELE. Behalve zijnen ROBIN-

SON CRUSOË, gaf hij acht andere romans in het licht, die veel opgang maakten. Men haalt ook van hem aan eene *Staatkundige geschiedenis des duivels*, eene *Proeve over de geschiedenis en de wezenlijkheid der verschijningen*. Zijn *Volledig stelsel van tooverkunde* is slechts eene *critiek* van het *Geroofde-Schild* van POPE, die er zich zeer door beleedigd toonde. Mevrouw de Prinses van MONTMORENCY-LAVAL heeft eene uitgave geleverd van ROBINSON CRUSOË, met eene vertaling in het Fransch tusschen beide. De *verzameling* aller romans van Foë, is onlangs (1810) te Londen, in 4 dl.ⁿ in 8. vo in het licht gegeven].

FÖDOR ALEXIOWITZSCH, oudste zoon van den Czar ALEXIS MICHAËLOWITZSCH, beklom den Russischen troon in 1676. Hij was voor den oorlog en voor het kabinet opgevoed. Zoodra hij het nuytzuchtige *Ukraine* onderworpen, en den vrede met de Turken gesloten had, hield hij zich met de zorg bezig, om zijne staten te beschaven. Hij moedigde onderscheidene burgers van *Moskau* aan, om steenen huizen in de plaats van hutten te bouwen, welke zij bewoonden. Hij vergrootte deze hoofdstad, vervaardigde algemeene politie-reglementen; maar terwijl hij de

boyards wilde hervormen, maakte hij zich dezelve ongenegen. Hij bepeinsde nog grootere veranderingen, toen hij in 1682, in den bloei zijner jaren kinderloos overleed. Zijn tweede broeder PETRO, toenmaals nog maar tien jaren oud, en die reeds veel beloofde, regeerde na hem, en voltooide het-gene; wat FOEDOR begonnen had.

FOES of FOESIUS (ANUTIUS), een geneesheer te Metz, in 1595 in den ouderdom van 68 jaren overleden, was zeer ervaren in de Grieksche taal. Zijne zucht voor de studie belette hem, om zich aan vorsten te verbinden, die zijne fortuin zouden hebben kunnen maken. Hij is de vervaardiger eener zeer getrouwe *vertaling* der Werken van HIPPOCRATES in het Latijn, met verbeteringen in den tekst en verklaringen versierd, 1657, 2 dl.ⁿ in fol. Nog bestaat er van hem eene soort van *Woordenboek* op HIPPOCRATES, *Frankfort*, 1588, in fol.

* FOGGINI (PETRUS FRANCISCUS), Roomsche prelaat, en prefekt der Vatikaansche Bibliotheek, werd te Florence, in 1713 geboren. Zijn vader, in de bouw en beeldhouwkunde beroemd, boezemde hem smaak voor de kunsten in. De jonge FOGGINI, bepaalde zich echter

tot den geestelijken staat, en volbragt zijne studiën eerst te *Florence* en daarna te *Pisa*, alwaar hij den doctoralen hoed in de godgeleerdheid ontving. Op uitnoodiging van den prelaat **BOTTARI**, zijn' landgenoot, en een der bibliothekarissen van het Vatikaan, begaf hij zich naar *Rome*, alwaar Paus **BENEDICTUS XIV.**, die weldra zijne talenten onderscheidde, hem eenen post gaf in de pauselijke geschiedkundige akademie, welke hij juist had opgericht, en hem aan **BOTTARI** verbond, in den post, welken deze bij de Vatikaansche Bibliotheek bekleedde. Kort daarna werd hij godgeleerde van den kardinaal **NERI-MARIA CORSINI**, die hem in de kerk van den **H. JOANNES VAN Lateranen** tot een beneficie benoemde. Onder het pauschap van **CLEMENS XIV.**, den opvolger van **BENEDICTUS**, werd hij in de zaken der Jesuiten gebruikt, en het schijnt, dat hij hun niet gunstig was. **PIUS VI.** benoemde hem tot Hoogstdezelfs geheimen kamerheer, en bij den dood van **STEPHANUS EVODIUS ASSEMANI**, aartsbisschop van *Apamea*, tot prefekt der Vatikaansche bibliotheek. **FOGGINI** heeft talrijke werken nagelaten, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *Geschiedkundige en wederleggende thesis, tegen de*

vier artikelen der Fransche Geestelijkheid, van 1682, Florence, 1738. — 2.° *De primis florentinorum apostolis exercitatio singularis*, *ibid*, 1740; in 4.° — 3.° *De Romano divi Petri itinere et episcopatu, ejusque antiquissimis imaginibus*, 1741, in 4.° In dit werk wederlegt hij diegene, welke beweren, dat de **H. PETRUS** nooit te *Rome*, en geen Bisschop van die stad geweest is. — 4.° *La vera Istoria di san Romulo, vescovo e protettore di Fiesole*, 1742, in 4.° — 5.° *Publii Virgilii Maronis codex antiquissimus a Rusio Turcio Aproniano distinctus et emandatus, Florence, 1741, in 4.°* Deze uitgave is, volgens het handschrift in uncial of steenschrift-letters uitgevoerd. — 6.° *Over de twaalf edelsteenen van den borstlap des Hoogepriesters der Hebreërs*, 1743, met eene voorrede en aantekeningen. — 7.° *Onderrigtingen en gebeden bij gelegenheid van het Jubilé*, 1750. — 8.° *Bewonderenswaardige overeenstemming der Kerkvaders, over het gering getal volwassenen, welke zalig zullen worden*, 1752, in het Latijn. **LEAUBUX** heeft er te *Parijs* in 1759, eene uitgave, en in 1760 eene Fransche vertaling van geleverd. Dit geschrift is tegen den aartsbisschop van *Fermo* ge-

rigt, die de tegenovergestelde leer had voorgedragen. — 9.º *Verhandeling over de Geestelijkheid van den heiligen JOANNES VAN LATERRANEN*, 1748. — 10.º *Bijlage tot de Byzantische geschiedenis*, 1777. — 11.º *Verrii Flacci fastorum anni romani reliquæ, et operum fragmenta omnia, Rome*, 1779, in fol met zijnen neef NICOLAAS FOGGINI. Oude opschriften te *Palestrina* gevonden, hebben grootdeels de bouwstoffen tot deze Verhandeling geleverd. Men heeft daarenboven aan den prelaat FOGGINI verschillende verzamelingen, en vele verhandelingen over geleerde en oudheidkundige onderwerpen te danken. Hij was lid van onderscheidene letterkundige maatschappijen van *Londen*, en overleed aan eene beroerte den 2 Junij 1783. Men heeft te *Florence* zijne lofreden in het licht gegeven, welke men meent het werk van zijnen neef te zijn.

FOGLIETA (UBERTO), een geleerde, te *Genua*, in 1518 uit eene adellijke en oude familie geboren, had deel aan de onlusten, welke te *Genua* ontstonden, en werd in ballingschap gezonden. Om zich over de wederwaardigheden te troosten, welke hij in de wereld had ondervonden, wilde hij geenen anderen omgang heb-

ben, dan met de letteren. De kardinaal n'ESTE ontving hem in zijn huis te *Rome*. Hij overleed aldaar in 1581. Onder de uit zijne pen gevloede werken, onderscheidt men: 1.º zijne verhandeling *De ratione scribendæ historiæ*, even zoo oordeelkundig als wel geschreven. — 2.º *Historia Genuensium*, 1585, in fol. getrouw, sierlijk en niet zeer algemeen. FRANCISCUS SERDONATI heeft er eene Italiaansche vertaling van geleverd, die zeer op prijs wordt gesteld. — 3.º *Tumultus Neapolitani*, 1571, in 4.to — 4.º *Elogia clarorum Ligurum*, in 4.to — 5.º *De sacro fœdere in Sclinum*, in 4.to — 6.º *De linguæ latinæ usu, et præstantia*, 1723, in 8.vo — 7.º *De causis magnitudinis Turcarum imperii*, in 8.vo — 8.º *De similitudine normæ Polybianæ*, *Rome*, 1579, in 4.to — 9.º *Della repubblica di Genova*, in 8.vo, een belangrijk werk voor degene, welke deze republiek willen kennen, ten minste zoodanig als dezelve in de 16.e eeuw was. Men ziet, dat bijna al de werken van FOGLIETA in het latijn zijn geschreven. Hij was deze taal volkomen meester; hij was een der Italiaansche schrijvers, welke in die schoone eeuw, der sierlijkheid en zuiverheid der schrijvers uit de eeuw

van Augustus, het naaste bij kwam.

FOHÉ. — Zie FÉ.

FOHI, eerste koning van Sina, regelde, zegt men, de zeden der Sinezen, toenmaals nog onbeschaafd, en gaf hun wetten. Men beweert, dat hij meer deed, dat hij zelfs astronomische tafels oprigtte; maar als men de onkunde der tegenwoordige Sinezen in het vak van sterrekunde in aanmerking neemt, is het niet zeer waarschijnlijk, dat hunne stichters, in die wetenschap zeer ervaren zijn geweest. Slechte tijdrekenkundigen, hebben beweerd, dat FOHI, ten tijde der Aartsvaders HEBER en PHALEG regeerde; maar er bestaat niet de minste schijn, dat de Sinezen eenige berigten van voor den zondvloed hebben. Indien de Sinesche God FOHÉ dezelfde is als Noë (zie FÉ), zoo is het klaarblijkelijk, dat FOHI lang na FOHÉ moet geleefd hebben, wijl de godenleer natuurlijker wijze de geschiedenis van Sina heeft moeten voorafgaan. Wat hier ook van wezen moge, hetgene, wat men van FOHI verhaalt, moet noodzakelijk naar den fabelachtigen toon ruiken, die

in de geheele Sinesche geschiedenis, en vooral in die der eerste tijden heerscht. Het zal niet nutteloos zijn er hier een staaltje van te leveren, dat den lezers tot regel kan dienen. Wij ontleenen hetzelfde aan eenen brief van Pater AMIOT, voorkomende in het 11.^e dl. der *Gedenkschriften over Sina*. Om te bewijzen, dat de luchtballen in Sina bekend zijn geweest, deelt Pater AMIOT drie aanhalingen mede, uit de beroemdste geschiedschrijvers des rijks ontleend. In de eene wordt gezegd, dat toen CHENNOUNG de aarde wilde meten, en niet wist, hoe zulks aantevangen, hij in deze onderneming geholpen werd, door een wezen, dat *gedeeltelijk mensch en gedeeltelijk geest was, wiens groene kleur naar het blaauw overhelde; wiens wenkbrauwen dik waren; het droeg op zijn hoofd eenen yu-steen, en werd zelf door zes vliegende draken gedragen. Deze geestmensch meette de aarde, en bepaalde derzelve geduante tusschen de vier zeeën, en bevond, dat hare uitgestrektheid van het Oosten naar het Westen uit 90 ouans van lys, en uit 81 ouans van het Noorden tot tot het Zuiden bestond* (*).

K 5

(*) Ouan is het getal, dat tien duizend beteekent, de lys is een tiende gedeelte eener mijl. Dat men thans berekene, en den uitslag

De tweede aanhaling zegt, dat de keizer HOANGTY, zijn einde voelende naderen, de aarde verliet, en ten Hemel vloog, op eenen draak gezeten. In de derde aanhaling leest men, dat vroeg nog, onder het bestuur der vijf Loung (der vijf draken), die over het tweede der tien verloren volken regeerden, voor de stichting van het Sinesche rijk door FOHI, de menschen even gelijk de viervoetige dieren in holen en spelonken woonden, of gelijk de vogelen op boomen klauterden, terwijl hunne vorsten op draken gezeten, als wolken in de lucht zweefden, en aldus hunne onderdanen uit de hoogte bestuurden. Dit alles wordt voor het overige zeer ernstig verhaald door Pater AMIOT, die vermoedt dat deze draken met gaslucht gevuld waren. — ZIE LE COMTE, CONFUCIUS, DU HALDE, YAO.

FOIGNI (GABRIËL), door anderen COGNY genaamd, een verloopen franciskanermonnik, in Lotharingen geboren, begaf zich in 1667 naar Zwitserland, en werd zanger der kerk van Morges. Daaruit verdreven zijnde, ten gevolge van eenige onbetamelijkheden, die hij

na het bijwonen eener losbandige partij in dezelve bedreef, ging hij te Geneve in den echt treden, en gaf aldaar onderwijs in de fransche spraakkunst. Hij gaf aldaar in 1676 in het licht: *Australië of de lotgevallen van JACOBUS SADBUR, op de ontdekking van, en de reis naar de Zuid-poollanden*, in 12mo, die hem bijna uit die stad deden verdrijven, uit hoofde van de goddeloosheden en vuile reden, welke men er in aantrof. Men duldde er hem echter; maar na verloop van eenigen tijd was hij verplicht die stad te verlaten. Hij begaf zich naar Savooijë en overleed in een klooster in 1692.

FOILLAN (*Heilige*), zoon van FYLTAN, koning van Momonia of Mounster in Ierland, deed, even gelijk zijne beide broeders, FURSY en ULDAN, afstand van de wereld en ging in een klooster. FURSY, die er het voorbeeld en den raad toe gegeven had, begaf zich naar Engeland en bouwde het klooster van Knohbersburg, in het rijk der Ostro-Anglen, waarvan hij het bestuur aan FOILLAN gaf, dien hij uit Ierland had doen komen. Na den dood van FURSY, te Peronne (vol-

op die vier zeeën en de aarde toepasse, welke tusschen beide is, en men zal zich een denkbeeld kunnen vormen van de Sinesche aardrijkskunde.

gens anderen te *Mazerelles*, bij *Dourlens*), den 16 Januarij 650 voorgevallen, staken ULTAN en FOILLAN naar *Frankrijk* over. Men leest bij sommige schrijvers, dat FOILLAN eene reize naar *Rome* deed, en aldaar, tot gewestelijke Bisschop werd gezalfd. Wat er van deze zalving wezen moge, het is ten minste zeker, dat hij zich weldra met zijnen broeder ULTAN vereenigde. Zij begaven zich beide naar *Nivelles* in *Braband*, alwaar de heilige GERTRUDA, abdis was. Het klooster, hetwelk zij bestuurde, was gesticht door PIPYN van *Landen*, haren vader, en door de gelukzalige ITA, hare moeder. Er was ook in de nabuurschap een mannenklooster. De beide broeders bleven eenigen tijd in hetzelfde. In 652 gaf de heilige GERTRUDA aan ULTAN eenigen grond om tusschen de *Maas* en de *Sambre*, toenmaals in het diocees van *Maustricht*, thans in dat van *Luik*, een gasthuis en een klooster te bouwen. Dit was de abdij van *Fosse*, thans de hoofdkerk. De heilige GERTRUDA behield FOILLAN te *Nivelles*, om de Religieuzen te onderwijzen. De heilige man belastte zich ook met het onderwijs des volks in de naburige dorpen. Zich in 655 met drie medegezellen op reis begeven hebbende, om zijnen broeder te *Fosse* te gaan be-

zoeken, werd hij in het bosch van *Sognes* door dieven of ongeloovigen vermoord. Zijne overblijfselen worden in de kerk van *Fosse* met veel eerbied bewaard.

* FOINARD (FREDERIK MAURITS), pastoor van *Calais*, te *Parijs* den 29 Maart 1743, in den ouderdom van 60 jaren overleden, was van *Conches*, in *Normandië*. Men heeft van hem eenige werken, waarvan de meest bekende zijn: 1.° *Project etc.* (*Ontwerp tot eenen nieuwen kerkelijken Brevier*), met de beoordeeling van al de nieuwe Breviers, welke tot dus verre in het licht waren verschenen, in 12.mo, 1720. — 2.° *Breviarum ecclesiasticum*, volgens het voorgaande ontwerp uitgevoerd, 2 dl.ⁿ, in 12.mo. De schrijvers van nieuwe Breviers hebben van dezen gebruik gemaakt. — 3.° *Les Psaumes etc.* (*De Psalmen in de geschiedkundige orde*), in 12.mo, 1742. — 4.° Twee deelen, in 12.mo over het boek *Genesis*. Zonderlinge denkbeelden, welke de schrijver over den geestelijken zin waagde, deden dezelve verbieden.

FOIX (RAIMUNDUS ROGER, graaf van), vergezelde koning PHILIPPUS AUGUSTUS, in 1190, op hoogstdezelfs togt naar het *Heilige Land*. Hij omhelsde daarna met geestdrift de partij der Al-

bigenzers, doch zijn s'yer haalde hem enkel vernederingen op den hals. Hij was verplicht, om den vrede te vragen, en om SIMON VAN MONTFORT, als graaf van *Toulouse* te erkennen. PUYLAURENS verhaalt, dat in eene bijeenkomst, op het kasteel van *Foix*, tusschen de Catholijken en Albigenzers gehouden, de zuster des graven, niet minder vurig, dan haar broeder, ten gunste der laatste wilde spreken, waarop STEPHANUS DE MINEA haar toevoegde: *Ga, Mevrouw, bemoei u met uw' spinrok, het past u niet, in een Godsdienst-geschil te spreken.* RAIMUNDUS ROGER overleed in 1222... Het beroemde huis van *Foix*, waartoe RAYMUNDUS behoorde, stamde af van BERNARDUS, tweeden zoon van ROGER II., graaf van *Carcassonne*. BERNARDUS verkreeg het graafschap *Foix* in 1062, en bezat hetzelfde gedurende 34 jaren. Zijne nakomelingschap bestond met eer tot op GASTON III, die zijnen zoon voor zich zag sterven (Zie GASTON III.) Hij overleed zelf in 1391, na het graafschap *Foix* aan KAREL VI. te hebben afgestaan; maar uit edelmoe-digheid gaf de koning het aan zijnen neef MATTHEUS terug, die in 1398 kinderloos overleed, en wiens zuster ISABELLA, met ARCHAMBAUD DE GRAILLY, gehuwd was, die den naam van *Foix* aannam.

Zijn klein-zoon GASTON IV., trad in den echt met ELRONORA, koningin van *Navarre*. Zijne mannelijke nakomelingschap eindigde met GASTON DE FOIX, hertog van *Nemours*, in den slag van *Ravenna* in 1512, in den ouderdom van 24 jaren gesneuveld (zie GASTON DE FOIX, hertog van *Nemours*.) MARIA CATHARINA DE FOIX, koningin van *Navarre*, kleindochter van GASTON IV., was met JOANNES D'ALBRET gehuwd, wiens kleindochter, de moeder was van HENDRIK IV.... ARCHAMBAUD DE GRAILLY had een tweeden zoon gehad, GASTON genaamd, wiens afstammelingen graven van *Candale* en hertogen van *Rendan* waren. Deze tak was, uit aanmerking van MARIA CLARA DE BEAUFREMONT, markgravin van *Senecey*, hof-dame van ANNA VAN OOSTENRIJK, die met JOANNES BAPTISTA GASTON DE FOIX, graaf van *Fleix*, bij de belegering van *Mardick* in 1646 gesneuveld, onder den titel van *Rendan*, tot het pairschap verheven. Zij overleed zelve in 1680. Hare drie zonen hebben geene nakomelingschap nagelaten. De laatste HENDRIK KAREL, die den naam droeg van hertog van *Foix*, is in 1714 overleden. Men kan over deze familie raadplegen *Histoire etc. (Geschiedenis van het Graafschap Foix)*.

FOIX (PETRUS DE), in 1386 geboren, was de zoon van ARCHAMBAUD en van ISABELLA, gravin van FOIX; in het begin een Franciskaner zijnde, beoefende hij met roem de gewijde en ongewijde letteren. De onwettige Paus BENEDICTUS XIII., vereerde hem in 1408 met het purper, hetzij, om zijne verdiensten te beloonen, hetzij, om de graven van FOIX voor zijne partij te winnen. PETRUS was toenmaals nog slechts 22 jaren oud; hij verliet den opperpriester in de kerkvergadering van *Constans*, de belangen der kerk boven die der vriendschap stellende: de kerkvergadering bevestigde hem in de hoedanigheid van kardinaal. MARTINUS V., zond hem als legaat naar *Arragon*, ten einde de overblijfselen der scheuring uit den weg te ruimen. Hij slaagde er in, en overleed in 1464 te *Avignon*, alwaar hij als vice-legaat fungeerde. Ook was hij aartsbisschop van *Arles*. Hij is het, die te *Toulouse*, het eertijds onder den naam van *Foix* bekende collegie gesticht heeft. — Men moet hem onderscheiden van den kardinaal PETRUS DE FOIX, zijn' achterneef, een' niet minder bekwaam onderhandelaar, die de onlusten van het *Milanesche* bevredigde, den hertog van *Bretagne*, met KAREL VIII. verzoende, den

vrede in het koninkrijk *Napels* herstelde, en als bisschop van *Vannes*, in den bloei zijner jaren, in 1490 overleed.

FOIX (ODET DE), Heer van *Lautrec*, maarschalk van *Frankrijk* en landvoogd van *Guienne*, was de kleinzoon van eenen broeder van GASTON IV., hertog van FOIX, van kindsbeen af, voerde hij de wapenen. LODEWIJK XII, in *Italië* gevolgd zijnde, werd hij in 1512 in den slag van *Ravenna* zwaargekwetst. Na zijne genezing bragt hij veel toe, tot de herovering van het hertogdom *Milane*. FRANCISCUS I. gaf hem het bestuur van hetzelfde. LAUTREC wist te strijden, maar hij wist niet te gebieden. Hij werd door PROSPERTIUS COLONNA uit *Milane*, *Pavia*, *Lodi*, *Parma* en *Piacenza* verdreven. Hij trachtte door eenen veldslag weder in het *Milanesche* te komen; maar dien van *Bicoque* in 1522 verloren hebbende, was hij genoodzaakt, om de wijk te nemen naar *Guienne*, naar een zijner landgoederen. Zijne ongenade was van geen en langen duur. In 1528 werd hij tot luitenant-generaal van het leger der *Ligue* in *Italië*, tegen keizer KAREL V. verheven. Hij nam eerst *Pavia* weg, dat hij der plundering ter prooie gaf, trok daarop tegen *Napels*, en overleed voor die stad, den 15

Augustus deszelfden jaars, na eenigen tijd tegen den vijand, de pest, de ellende en den hongersnood geworsteld te hebben. — Zijn broeder, THOMAS DE FOIX, bijgenaamd den *Maarschalk van LESCUN*, ging voor een wreed en buitengemeen gierig mensch door. Zijne knevelarijen deden de Milanezen in 1521 aan het muiten slaan. Na het verlies van den slag van *Bicoque*, werd hij door de vijanden in *Cremona* belegerd. Hij hield aldaar niet zoo lang vol, als hij wel kon, en bij het overgeven der stad, beloofde hij al de plaatsen in het *Milanesche* te doen ontruimen, waar Fransche bezetting in was. Bij den slag van *Pavia* in 1525, ontving hij een schot in den onderbuik, aan welke wonde hij, na verloop van zeven dagen, als krijgsgevangene te *Milane* overleed.

FOIX (PAULUS DE), aartsbisschop van *Toulouse*, uit dezelfde familie als LAUTREC, in 1528 geboren, onderscheidde zich in zijne gezantschappen in *Schotland*, te *Venetië*, in *Engeland*, en vooral in die van *Rome*, bij Paus GREGORIUS VIII. Hij overleed in die stad, in 1584. MURET, wiens weldoener hij was geweest, sprak zijne lijkrede uit. Deze prelaat was een geleetterde, en beminde degene, welke dezel-

ve beoefenden, vooral degene welke door hunne wel-sprekendheid schitterden, of die de schriften van ARISTOTELES bezaten, wiens hartstogtelijke bewonderaar hij was. Men heeft van hem *Brieven*, in 4 to, *Parijs*, 1628 met naauwkeurigheid geschreven. Dezelve bewijzen, dat hij een vrij goed schrijver en een groot staatsman was. Het is zonder bewijs, dat men dezelve aan D'OSSAT, zijnen secretaris en later kardinaal, heeft toegeschreven.

FOIX (FRANCISCUS DE), hertog van *Candale*, commandeur der koninklijke orden, en bisschop van *Aire*, te *Bordeaux*, in 1694, in den ouderdom van 90 jaren overleden, vertaalde den PIMANDER van MERCURIUS TRISMEGISTUS, en de Grondregels van EUCLIDES, welke hij met een *Commentarium* deed gepaard gaan. [Hij had te *Bordeaux* eenen leerstoel voor de meetkunde opgericht].

FOIX (LODEWIJK DE), een *Parijsche* bouwkunstenaar, bloeide tegen het einde der zestiende eeuw. Hij werd door PHILIPPUS II. boven al de bouwkunstenaars van *Europa* gesteld, daar deze vorst hem verkoos, om het paleis en het klooster van het *Escurial* op te rigten. Uit *Spanje* teruggekeerd, stopte hij

het oude kanaal der *Adour*, en grëef in 1579 een nieuw. Ook was hij het, die in 1585 den vuurtoren aan den mond der *Garonne* bouwde, dien men gewoonlijk den *Toren van Cordouan* noemt. [Deze toren, die honderd zestig voeten hoog is, is een der schoonste gedenkstukken van dien aard, en staat in eene aangename en bijna ongenaakbare ligging: men werkte zes en twintig jaren aan denzelfen. DE FOIX had de vriendschap weten te winnen, van den ongelukkigigen infant *don CARLOS*, zoon van *PHILIPPUS II.*, doch hij maakte op eene onwaardige wijze misbruik van zijn vertrouwen. Steeds ten doel aan de achterdocht zijns vaders, had de infant aan DE FOIX zijn ontwerp medegedeeld, om naar de *Nederlanden* te vlugten. DE FOIX ging zulks dadelijk bekend maken, de prins werd in hechtenis genomen. De aanbrenger ontving echter geene belooning, en zag zich zelfs, na den treurigen dood van *don CARLOS*, genoodzaakt, om *Spanje* te verlaten].

FOIX (MARCUS ANTONIUS DE), een Jesuit, in 1627 op het kasteel van *Fabas*, in het diocees van *Conserans*, geboren, en te *Billom*, in *Auvergne*, in 1687 overleden, was een geleerde, godgeleerde, prediker, hoogleeraar, rector, provinciaal,

en alles; wat de uitgebreidheid dier titels vorderde. Er bestaat van hem: 1.° *l'Art etc.* (*De kunst om het woord Gods te prediken*), de regels der Christelijke welsprekendheid bevattende, in 12.mo Dit is het werk van een in de gewijde en ongewijde letterkunde ervaren man. — 2.° *l'Art etc.* (*De kunst, om eenen Vorst optevoeden*), in 12.mo, eerst aan den markgraaf DE VARDDES toegeschreven; een goed werk, dat spoedig veel opgang maakte; men vindt er gewone zaken in, die de schrijver heeft gemeend niet te moeten achterwegen laten, om zeldzame en buitengewone inzichten in derzelve plaats te stellen; zijn werk heeft daardoor des te meer waarde en is zeker nuttiger.

FOIX (GASTON DE). — Zie GASTON.

FOIX. — Zie SAINT-FOIX (HERMANUS POUILLAIN DE).

† FOKKE SIMONZ (AREND) werd in 1755 te *Amsterdam* geboren. Zijn vader, een zeer bekwaam en beroemd kunstplaatsnijder, onderwees zijnen zoon in deze kunst, en bragt hem daarin zover, dat hij, alhoewel als beoefenaar niet in vaardigheid uitblinkende, echter de theorie volkomen in zijne magt had. Over het algemeen genoot FOKKE eene vrij

zorgvuldige en goede opvoeding, en had verschillende meesters, waaronder de heer AALBRECHT, aan wien hij zijne meeste taalkennis te danken had, eene onderscheidene plaats verdient. Ofschoon zich zijne hoofdneiging reeds vroeg tot de beoefening der letterkunde in het algemeen bepaalde, gedoogden echter de tijdelijke omstandigheden zijner ouders niet, om zich bij uitsluiting daaraan over te geven, en moest hij dus eene gezette kostwinning kiezen. Hij verkoos den boekhandel, bragt eenige jaren in den winkel van den boekverkooper JAN ESVELD, als leerjongen door, en bediende zich van deze voor hem gunstige gelegenheid, om in de letterkunde en de kennis van de werken der beroemdste oude en hedendaagsche schrijvers, aanzienlijke vorderingen te maken. Ondertusschen bragt Fokke, door zijne onvermoeide vlijt en spaarzaamheid, het zoo ver, dat hij reeds in 1778 zich in staat zag, om zelf eenen boekwinkel op te zetten. Ruim 16 jaren, en dus tot 1794, het beroep van boekhandelaar waarnemende, vond hij daar in niet alleen het middel, om in zijne ligt te bevredigende behoeften te voorzien, maar ook geleegenheid, om zijne kunde en geleerdheid, onder zijne na-

tuur, doch vooral onder zijne landgenooten, te verspreiden. Bijzondere omstandigheden, echter, gevoegd bij algemeene, maakten het raadzaam, dat hij den boekhandel vaarwel zeide, en stil ging leven, hetwelk ook met zijne geaardheid meer overeenkomstig, en ter voortzetting zijner letterkundige werkzaamheden meer geschikt was; gelijk wij dan ook aan dit tijdvak de meeste zijner vernuftige en geestige werken te danken hebben. Terwijl een post bij de secretarij van *Amsterdam*, dien hij verkreeg, (waarbij later het onderzoek der werken werd gevoegd, welke ter vertaling werden aangekondigd) hem voor het grootste gedeelte van zijnen tijd, te dienste der regering, bezig hield; terwijl voorts het onderwijs aan min of meer gevorderden in onderscheidene vakken van taal en letterkunde zijne nog ledige uren ten nutte van het opkomende geslacht aanvulde, en eindelijk het lidmaatschap in de beroemdste en letterkundige maatschappijen (met name *Felix Meritis*) hem met onvermoeiden ijver aan de verlichting en vervrolijkning zijner toeoorders deed arbeiden; bewonderde de geletterde wereld zijn onuitputtelijk brein, hetwelk hem in zijne snipperwren werken deed voordragen, welke zoo wegens hunne menigte, als

innerlijke waarde, eenen geheelenzorgeloozen leeftijd schenen te vereischen. Om trent tien jaren bragt Fokke in de vervulling van zijne onderscheidene pligten, en onder veelvuldige werkzaamheden door, toen hij omstreeks 1804 het buiten leven in de nabijheid van Amsterdam verkoos; hetwelk hij echter in 1810, uit hoofde zijner geldelijke omstandigheden, gepaard, met eenen bijna aanhoudenden ziekelijken toestand zijns ligchaams, weder moest vaarvel zeggen. Naar de stad terug gekeerd, zonder zich, uit hoofde van de aanmerkelijke vermindering zijner inkomsten, met betere inzichten te mogen vleijen, scheen het noodlot de zwaarste slagen voor dit laatste gedeelte zijns levens gespaard te hebben, en de zoo dikwijls geteisterde Fokke moest op het einde zijner dagen, aan allerlei kommer en smart ter prooije gegeven zijn, tot dat hij eindelijk, na veel ellende en verdriet te hebben verduurd, den 15 November 1812 den tol der natuur betaalde. De werken, door Fokke uitgegeven, zijn zoo talrijk, dat wij hier slechts zijne voor naamste, vooral oorspronkelijke kunnen opgeven, als zijn: 1.° *Catechismus van kunsten en wetenschappen*, welke door hem in navolging van het werk des be-

roemden BIELEFELDS vervaardigd werd, en de nuttigste lessen in alle vakken van wetenschappen behelst; zijn 2.° *Ironsich Komisch Woordenboek*; zijne 3.° *Boertige reis door Europa*, een werk van 7 deelen; zijn 4.° *Iets over alles*; zijne 5.° boertig behandelde *Vaderlandsche Geschiedenis*; zijn werk, 6.° *de Mode* genaamd; 7.° zijnen *Antieken en modernen Helicon*; zijnen 8.° *Lucifer*; zijne 9.° *Verklaring van een zestal spreekwoorden en zinledige uitdrukkingen*; 10.° zijne *Verhandelingen over den lach, de fortuin, de nul, de zeevaart, de vergankelijkheid van het menschelijke verstand*, en meer andere geestige en tevens leerzame werken. Als medearbeider aan het tijdschrift, de *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen*, leverde Fokke ook zeer belangrijke bijdragen, en hoewel de meeste zijner geschriften in prosa zijn, was hij echter geen vreemde deling op den zangberg. Vele zijner uitgegevene stukken zijn met dichtregelen doorgelocht, en in de *Volksliedjes* van de maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, vindt men er verscheidene van zijne hand. — Onder tusschen is het natuurlijk, dat van zoo vele pogingen niet allen even goed gelukten, of allen even belang-

rijk waren: over het geheel echter zal Fokke een Polygraaf mogen heeten, die den leeslust weet gaande te houden, en zijnen landgenooten, onder het kleed der boerterij, vele nuttige lessen en waarheden heeft medege-deeld.

FOLARD (de Ridder JOAN-NES KAREL DE), te *Avignon* den 13 Februarij 1669, met eene neiging tot den krijgstand geboren, gevoelde zijne neiging aanwakkeren bij het lezen der Commentarien van CÆSAR. Reeds in den onderdom van 16 jaren nam hij dienst; men ontsloeg hem: hij verbond zich op nieuw, en zijne bloedverwanten lieten hem den indruk der natuur opvolgen. Van kadet in het regiment van BERRY, onder-luitenant geworden, diende hij als partijganger, gedurende den geheelen oorlog van 1688, en dit beroep, hetwelk voor zoo vele anderen slechts eene soort van struikrooverij is, was voor hem eene school. Hij bragt in het kleine al datgene ten uitvoer, wat hij in het groote had zien doen; hij vervaardigde kaarten, ontwierp plannen, en scheen van dien oogenblik af een zeldzaam man. De oorlog van 1701, verschafte hem nieuwe gelegenheid, om zijne bekwaamheid en zijne kunde te onderscheiden. De hertog van *Vendôme*,

verhief hem tot adjudant, en stond hem niet dan met leedwezen af, aan zijnen broeder den groot-prioor, die toenmaals het bevel over het Lombardische leger voerde. De ridder DE FOLARD beantwoordde aan het denkbeeld, hetwelk men van hem had; hij droeg veel bij tot de inneming van *Hos-tiglia*, tot die van *Cassano*, waardoor hij het kruis van den heiligen LODEWIJK en eene jaarwedde van 400 *livres* verdiende. In den slag van *Cassano* in 1705 gevaarlijk gewond, dacht hij te midden der hevigste smarten, welke hem drie ge-weerschoten veroorzaakten, over de regeling der slag-orde, en vormde toen reeds zijn stelsel der *colonnes*. Na zich in verscheidene belegeringen in *Italië*, en vooral bij die van *Modena* te hebben onderscheiden, begaf hij zich naar *Vlaanderen*, werd te *Malplaquet* gewond, en eenigen tijd daarna gevangen genomen. Prins EUGENIUS kon hem door de voordeeligste aanbiedingen niet omkopen. In *Frankrijk* teruggekeerd, verkreeg hij het bevel over *Bourbourg*, dat hij tot aan zijnen dood behield. In 1714 begaf hij zich naar het door de Turken belegerde *Malta*, en toonde zich aldaar hetge-ne, wat hij alom had geschenen. Het verlangen, om onder KAREL XII. te die-

nen, eerder dan het belang, lokte hem naar *Zweden*. Hij zag dien koninklijken soldaat en deed hem behagen scheppen, in zijne nieuwe denkbeelden over den oorlog. KAREL bestemde den ridder FOLARD, om een der werktuigen te zijn, van welke hij zich in eene ontworpen landing in *Schotland* wilde bedienen; maar de dood des helds, die in de belegering van *Friederichshall* sneuvelde, verijdelde al zijne ontwerpen, en noodzaakte FOLARD, om in *Frankrijk* terug te komen. Hij diende in 1719 onder den hertog van BERWICK, als overste van een regiment ruitery, en dit was zijn laatste veldtocht. Hij had gedurende zijn geheele leven de krijgskunde als een wijsgeer beoefend; hij doorgrondde dezelve nog meer, toen hij aan zich zelve was teruggegeven. Hij gaf lessen aan den graaf van *Saksen*, en voorzeide hem van dien oogenblik af zijn geluk. De ridder DE FOLARD ontwikkelde zijne nieuwe ontdekkingen, in zijne *Commentariën* op POLYBIUS, 6 dl.ⁿ in 4.to, 1727, door een' man der kunst in 3 dl.ⁿ gebragt. De schrijver kan met regt de *nieuwe VEGETIUS* worden genoemd. Als een letterkundige heeft hij in de geheimste bronnen al datgene weten te putten, wat hij

te onzer onderrigting noodzakelijk oordeelde; en als een krijgsman heeft hij zulks met vele schrandereheid ontwikkeld. Het wezenlijke der zaak is uitmuntend, maar de vorm derzelve is niet zoo aangenaam. De overvloed der denkbeelden des schrijvers brengt eenen overvloed van woorden te weeg. Zijn stijl is ongekuist, zijne overwegingen zonder verband, zijne uitweidingen of nutteloos of al te lang. Nog bestaat er van dien bekwaamen man: 1.º *Nouvelles etc.* (*Nieuwe ontdekkingen over den oorlog*), in 12mo De denkbeelden in dit werk zijn even zoo diepzinnig als, en met meer orde dan in zijn *Commentarium*. — 2.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de verdediging der steden*). — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over het beroep van partijganger*), een handschrift, in het bezit van den maarschalk de BELLE-ILE. De ridder de FOLARD zou eene vrij aanzienlijke fortuin hebben kunnen verzamelen; maar zijne verbindtenissen met de verdedigers der wonderen, welke men aan den Heer PARIS toeschreef, deden hem door den Kardinaal DE FLEURY met een kwaad oog aanzien. Men zag met leedwezen dien ouden krijgsman te midden eener bende convulsionarissen, lofzangen mompelen,

ter eere van den diaken PARNIS (Zie de Geschiedenis der letterkundige Reis in 1733 in *Frankrijk* gedaan, 's *Gravenhage*, 1735). Hij kwam voor zijnen dood, in 1751 te *Avignon* voorgevallen, van deze dwaasheid terug en onderwierp zich op de nadrukkelijkste wijze aan al de uitspraken der Kerk. Degene, die den ridder DE FOLARD meer in het bijzondere wenschen te kennen, kunnen de *Memorien*, om te dienen tot zijne geschiedenis raadplegen, te *Parijs*, onder den titel van *Regensburg*, in 1753, in 12.mo, gedrukt.

FOLARD (FRANCISCUS MELCHIOR), een Jesuit, broeder van den voorgaande, en lid der Akademie van *Lyon*, werd te *Avignon* in 1683 geboren en overleed in 1739. Er bestaat van hem *Ædipus* en *Themistocles*, zwakke treurspelen, en de *Lijkrede van den maarschalk DE VILLARS*, niet minder zwak. Hij werd meer gezocht om de bevalligheden zijner inborst dan om zijne begaafdheid.

FOLENGO (JOANNES BAPTISTA), een Mantuaasch Benediktijner, in 1559, in den ouderdom van 60 jaren overleden, liet een *Commentarium* na op de Psalmen, *Basel*, 1557, in fol., en over de *Algemeene Brieven*, in

8.vo op eene edele en zuivere wijze geschreven. Hij verklaart als eenen oordeelkundige en bijna altijd met schrandrheid.

FOLENGO (THEOPHILUS), meer bekend onder den naam van MERLIN COCCAYE, werd den 8 November 1491, in eene plaats eertijds *Cipada* genaamd, doch die thans geenen naam meer heeft, in het gebied van *Mantua* geboren. Even gelijk de voorgaande begaf hij zich onder de orde der Benediktijnen. De wending van hunnen geest was zeer verschillend; de eene wijdde zich toe aan de geleerdheid en de godsvrucht, de andere aan de potsen en lompe boerterijen, en maakte zich vijanden. Zijne oversten wilden hem aan den regel doen onderwerpen, maar hij ontsnapte aan hunne vervolgingen, door de bescherming van verscheidene Heeren. Hij overleed den 9 December 1544 in zijne priorij van het heilige Kruis, bij *Bassano*. Onder al zijne werken is het meest bekende zijne *Macaronea* of *Macaronische Geschiedenis*. Deze naam *macaronisch*, welken men aan alle dergelijke voortbrengselen heeft gegeven, komt voort van het woord *macaroni*, hetwelk de naam is van eenen koek, welken men in *Italië* van meel, eijeren en kaas bakt. Het dichtstuk van FOLENGO

werd met geestdrift ontvangen in eene eeuw, waarin de zotste kluchten de plaats van kwinkslagen, de kunstige letterverzetten, die van snedige invallen, en de woordenraadsels die van denkbeelden innamen. Het is moeilijk een zonderlinger misbruik van zijn verstand te maken. Hij gaf zich geheel en al over aan zijne even zoo levendige als eigenzinnige verbeeldingskracht, zonder eerbied nog voor de Latijnsche taal, van welke hij een gedrogtelijk mengelmoes met het Italiaansch maakt, noch voor het gezond verstand, hetwelk hij op elke bladzijde onteert. Met dat alles maakt de schrijver, die het voorkomen van eenen kluchtspeler heeft, uitmuntende aanmerkingen over de ondeugden der menschen; hij randt op eene nadrukkelijke wijze de hartstogten aan, vooral den hoogmoed, de luiheid, den nijd, den wellust; de ijdelheid. Het oorspronkelijke der *Mucaronea*, onder den naam van MERLIN COCCAYE, in 1521 te *Frascati*, in 12.mo gedrukt, is zeldzaam, de uitgave van *Venetië*, 1554, in 12.mo is zulks minder. Nog bestaan er van hem drie *Dichtstukken*, die nog al gezocht worden: 1.º *Orlandino da Limerno Pitocco*, *Venetië*, 1526, of 1539, of 1550, in 8.vo, te *Londen*

herdrukt, 1773, in 8.vo en in 12.mo — 2.º *Caos del tri per uno*, *Venetië*, 1527, in 8 vo Dit is een gedicht over de drie tijdvakken van het menschelijke leven in eenen gedeeltelijken macaronischen stijl. — 3.º *La humanita del Figlio di Dio in ottava rima*, *Venetië*, 1533, in 4.to [Gedurende verscheidene jaren, dwaalde FOLENGA rond, met eene jonge vrouw, om welke hij zijn klooster verlaten had. Het schijnt, dat hij later weder binnen hetzelfde kwam, en dat hij, in 1540 naar een klooster bij *Palermo* gezonden werd, alwaar men hem het bestuur over een vrouwenklooster, in eene afzondering gelegen, toevertrouwde. Weldra gaf hij aanleiding tot ernstige klagten, die hem deden terugzenden. Hij kwam te *Palermo* terug, en nam zijnen intrek bij FERDINAND GONZAGA, landvoogd dier stad. Het is aldaar, dat hij op bevel van zijnen MECENAS gewijde en ongewijde treur- en zangspelen schreef].

FOLIETA. — Zie FOGLETA.

FOLKES (MARTINUS), een Engelsche oudheid- en natuurkundige en wiskunstenaar, werd te *Westmunster* den 29 October 1690 geboren, en overleed te *Londen* den 28 Junij 1754, onder-

scheidde zich in de akademiën van wetenschappen van *Frankrijk* en *Engeland*, in welke hij werd toegelaten. De laatste had hem in den ouderdom van 24 jaren, in haar midden opgenomen; twee jaren later gaf zij hem plaats in haren raad. NEWTON benoemde hem vervolgens tot zijnen onder-president, en eindelijk volgde hij SLOANE in het presidentschap zelf op. Zijne kundigheden en zijne vorderingen in de wetenschappen, die het voorwerp der werkzaamheden dezer maatschappij uitmaken, waren de titels, die hem aan het hoofd derzelve plaatste. De talrijke *Verhandelingen*, welke hij aanbood, en welke men in de *Wijsgeerige Overeenkomsten* aantreft, regtvaardigen zijne keuze. Deze schrijver trok een groot voordeel voor de wetenschap der oudheden, uit eene reis, welke hij naar *Italië* deed; en die, welke hij naar *Frankrijk* ondernam, bragt hem in betrekking met de geleerden van dat rijk. Zijne *Verhandelingen* loopen over het gewigt en de waarde der Romeinsche munten; over de maat der zuilen van TRAJANUS en ANTONINUS; over de gouden munten van *Engeland*, sedert de regering van EDUARD III.; over de zoetwater-veelvoeten; over de zoogenaamde Florentijnsche flesschen, en over onder-

scheidene natuurkundige onderwerpen. Toen hij bij de akademie van wetenschappen van *Parijs* was toegelaten, bood hij eene *Verhandeling* aan, over de vergelijking der maten en gewigten van *Frankrijk* en *Engeland*. Hij eindigde zijne letterkundige loopbaan, met een door zijne natie geacht werk, over de zilveren munten van *Engeland*, sedert de verovering van dat eiland door de Noormannen, tot op zijnen tijd. De letteren vervulden zijnen levensloop; noch de huiselijke zorgen, noch de afleidingen der reizen, waren in staat, om zijnen ijver voor de studie te verkoelen. Hij had eene uitgebreide bibliotheek en een kabinet door eene verzameling van munten verrijkt, bijeen gebragt, die boven al datgene verheven was, wat men van dien aard kende. [Men heeft in 1792 ter eere van FOLKES, in de abdij van *Westminster*, een schoon gedenkteeken opgericht].

FOLKMARUS. — Zie VOLKMARUS.

* FOLLEVILLE (GABRIEL GUYOT of GUILLOT DE), meer bekend onder den naam van *Bisschop van Agra*, was vikaris, of pastoor van *Dol* in *Bretagne* geweest. Hij legde in den beginne den eed aan de burgerlijke constitutie af, herriep denzelven la-

ter, kwam te *Parijs*, en nam van daar, gedurende den Vendeeschcn oorlog, de wijk bij eene zijner bloedverwanten te *Poitiers*. Zijne manieren, zijn godsdienstig en zacht gelaat, verschaften hem het beste onthaal in den gezelligen omgang van *Poitiers*, en al de godvruchtige zielen, de uit haar klooster verdrevenc religieuzen, beijverden zich, om hem optesporen, ten einde van hem geestelijke vertroostingcn te ontvangen. Het was alstoen, dat hij, om een grooter aanzien te verwerven, op het denkbeeld kwam, om te zeggen, dat hij bisschop van *Agra* en door den Paus in de diocessen van het Westen, met den titel van Apostolisch-Vikaris gezonden was; er bijvoegende, dat hij te *Saint-Germain*, in de maand Mei 1793, terwijl het Vendeesche leger de stad *Thouars* bezette, waarvan zij zich juist had meester gemaakt, door onbeëdigde priesters gezalfd was. Hij werd als een soldaat gekleed, door eenige boeren in een huis gevonden. Nadat hij hun gezegd had, dat hij een priester was, en met geweld door een regiment te *Poitiers* in dienst was genomen, vraagde hij om voor den Heer DE VILLENEUVE, een der bevelhebbers van het Vendeesche leger, gebragt te

worden. Deze officier, die met hem gestudeerd had, herkende hem. Intusschen herhaalde hem de abt DE FOLLEVILLE de fabel zijner bisschoppelijke waardigheid; men stelde hem alstoen voor, om zich aan de Vendeesche partij te verbinden; hij weigerde zulks langen tijd; doch eindelijk gelukte het, om zijnen tegenzin te overwinnen. Aan den staf aangeboden, die geene reden had, om zijne goede trouw te verdenken; vond hij zich in de noodzakelijkheid om zijn bedrog te bemantelen, of om de rol voortzetten, welke hij zich gevormd had. De eerste schrede was gedaan, en hij had den moed niet, om zijn sprookje te ontsluijeren. Het Vendeesche leger hetwelk den titel van *Catholijke* aannam, nam met vrengde eene geestelijke op, die met zulk eene aanzienlijke waardigheid bekleed was; toen het den zegen had ontvangen, gevoelde het zijnen moed vermeerderen, en was des te meer met geestdrift beziel, om diegene te bestrijden, welke de altaren en derzelve dienst omverwierpen. Intusschen werd de Paus van het bedrog onderrigt en door eene Breve van den 31 Julij 1793, maakte hij aan de Vendeesche legerhoofden bekend, dat de bisschop van *Agra* slechts een bedrieger was. Zij von-

den zich zeer verlegen; het was onmiddellijk na den overtocht der *Loire*, toen de overwonnen en verstrooide Vendeërs, hunnen gang bespoedigden, om zich weder te vereenigen en aan de verdelging te ontsnappen. De veldheeren, vrezende eene volslagene moedeloosheid in het hart der godsdienstige Vendeërs te storten, dachten, dat het voorzigtig was, de zaak geheim te houden. Men wil, dat de abt BERNIER, later bisschop van *Orleans*, aan het bedrog twijfelende, naar *Rome* had geschreven, om er zich van te verzeke- ren. De abt DE FOLLEVILLE ontdekte wel aan de wijze, waarop de Vendeesche veldheeren hem ontvingen, dat zijn bedrog ontdekt was, en van dien oogenblik af, werd hij diep bedroefd, doch met kalmte en moed. Hij bleef nog bij het Vendeesche leger, was bij den aanval van *Grandville* tegenwoordig, en bragt den dag door, met de soldaten aanmoedigende, de gekwetsten ophelpende, en hun al de hulpmiddelen der Godsdienst mededeelende, het vijandelijke vuur trotserende, en welligt wenshende er door getroffen te worden. Hij verliet de overblijfselen van dit dappere en ongelukkige leger, niet eerder dan toen hetzelfde geheel vernield was. Na eenigen tijd te hebben rondgedwaald,

werd hij aangehouden en naar *Angers* gevoerd, alwaar hij voor dengenen erkend werd, die zich bisschop van *Agra* noemde, wyl hij aldaar, toen de Vendeërs zich van die stad hadden meester gemaakt, pontifikaal gecelebreerd had. »Zijt gij de bisschop van *Agra*?» vroegde men hem. — Ja, antwoordde hij, ik ben degene, welken men aldus noemde. Ten dood veroordeeld, beklom hij den 5 Januarij 1794 met moed en onderwerping het schavot, en overleed in groote gevoelens van godsvrucht. Men kan zonder twijfel zijnen misslag niet verschoonen, maar men moet, volgens zijn zonderling gedrag erkennen, dat alleen de beweeggrond, om zich eenig aanzien te verschaffen, hem op het denkbeeld van zijn bedrog bragt. Hij was noch een verrader, noch een bespieder, wyl hij met standvastigheid voor de Vendeesche zaak stierf; en indien hij het eierzuchtige oogmerk had gehad, om in de burgeroorlogen eene groote rol te spelen, zou men geene moeite hebben gehad, er hem in mede te slepen, en daarenboven had hij zijne bisschoppelijke waardigheid uitgevonden, alvorens op het denkbeeld te komen, van naar de *Vendée* te gaan. Degene, die geschreven hebben, dat hij een dweepzuchtige priester was, die de Vendeërs tot het bloedver-

gieten aanspoorde, hebben dit vonnis uit partijzucht geveld, en niet volgens de kennis der daadzaken. Zijne zachte en menschlievende inborst, was het tegenbeeld des gewelds. Er straalt niet minder kwade trouw in door, te zeggen, dat de Vendeesche veldheeren, medepligtigen van dat bedrog waren, hetwelk zij enkel hadden uitgedacht, om een grooter invloed op de boeren uitte oefenen. Men moet die Christenhelden slecht kennen, om hen in staat te wanen, aldus met de Godsdienst den spot te drijven. Daarenboven hadden die veldheeren, welke zoo veel moed en trouw aan den dag legden, ongelukkiglijk geen vast ontwerp voor de toekomst, en hunne staatkunde strekte zich niet uit om een plan te beramen, dat het gezag van eenen enkelen bevelhebber vereischte, hetwelk daar onmogelijk moest zijn, waar er geen was, en waar alles vrijwilliglijk en openlijk geschiedde.

† FOLPERT VAN ARKEL, leefde in de 13.^e eeuw, en was Heer van *Ter Lee* en *Haasdrecht*, en staat gedurende zijn geheele leven, bekend als een mensch, overgegeven aan alle boosheid en goddeloosheid, benijdende allezins den voorspoed der andere Heeren van *Asperen*, *Heukelom*, *Arkel* en *Ackoy*,

schoon zijne bloedverwanten. Om Heer JAN IX. van ARKEL van kant te helpen, sloot hij op zekeren tijd, een allersnoodst verdrag met den koster van de kerk van *Arkel*, belovende aan hem, die niet beter dan hij zelf was, eene groote somme gelds, op voorwaarde, dat hij, op kersnacht, terwijl Heer JAN in de kerk was, al de deuren nauwkeurig zou sluiten, en vervolgens door het slaan op de klok, daarvan aan FOLPERT een teeken geven; waarop deze, met zijn volk gewapend, zou aankomen, om JAN te vangen, en nevens, allen, die zich daar met hem bevonden, om te brengen. Ten bestemden tijde werd de gezegde leuze gegeven, nadat de twee deuren reeds gesloten waren. Doch JAN werd, door felle krimpelingen in de ingewanden, gedwongen de kerk te ruimen, door eene kleine deur, die nog open was, juist op het tijdstip, als FOLPERT naderde, om de kerk in brand te doen steken, die ook, met al wat er in was, door het vuur verteerd werd. FOLPERT, wanende zijn verfoeijelijk voor-nemen volbragt te hebben, en dat Heer JAN mede verbrand was, trok, alsof hij eene heldendaad verrigt had, vol vreugde naar *Leerdam*. Terwijl JAN den dood der omgekomenen beweende, ont-

dekte hij het verraad, en deed den koster, met gloeiende tangen, eerst het vleesch van het ligchaam nippen, en daarna verbranden. FOLPERT, ziende dat zijn aanslag mislukt was, barstte bijna van spijt, doch vond geraden, om de regtmatige gramscchap van Heer JAN te ontwijken, zich eenigen tijd naar *Duitschland*, te begeven. Na zijne terugkomst stak hij den Arkelschen dijk door, waardoor het land van *Arkel* en *Vianen* onder water liep, en vele menschen en beesten verdronken. Om het plegen van deze en andere gruwelen, is hij door den Hemel regtvaardig gestraft: schoon wij niet zeker kunnen bepalen, op wat wijze hij aan zijn einde gekomen zij. PONTANUS verhaalt dat hij door den duivel zou weggevoerd zijn; zie SLICHTENHORST, *Geld. Geschiedenis*, bladz. 196. Hij was gehuwd met eene dochter van Heer GERRIT VAN ASPEREN, en had daarbij verwekt eenen zoon, PELGRIM, die Heer van *Leerdam* was, een mensch, niet beter dan zijn vader, en van wien getuigd wordt, dat hij zijne onderzaten beroofde van hunne middelen, de kerken en kloosters van hunne sieraden, de dochters van hare eer, enz. Zijn sterven wordt mede door PONTANUS, als zeer zonderling, opgegeven.

FONCEMAGNE (STEPHANUS

LAURÉAULT DE), te *Orléans* den 8 Mei 1694 geboren, en te *Parijs* den 26 September 1779, als lid der Fransche akademie, ondergouverneur van den hertog van *Chartres*, overleden. Hij is bekend in de letterkundige wereld, door *Brieven*, ten opzichte van het staatkundige testament van den kardinaal van RICHELIEU, waarin hij met even zoo veel bescheidenheid als oordeel en bondige reden aantoot, dat dit testament werkelijk van den minister van LODEWIJK XIII. is. Hij is daarenboven nog bekend door onderscheidene *Memorien*, in de verzamelingen der akademie van opschriften opgenomen. Dezelve handelen over onderwerpen uit de Geschiedenis van *Frankrijk*, behalve die over de Godin LAVERNA. [De bevalligheid van FONCEMAGNE, zijne gemakkelijke en zuivere uitspraak, lokten de aanzienlijkste personen tot hem, zoo als den prius van BEAUVEAU, den hertog DE LA ROCHEFOUCAULD, MALESHERBES, BRECQUIGNY, LACURNES DE SAINTE PALAYE, enz. Hij vereenigde zijne vrienden op zekere dagen der week, en deze bijeenkomst was onder den naam van *Conversation* bekend. FONCEMAGNE was zeer milddadig, en stierf in de grootste godsdienstige gevoelens. De laatste woorden, welke hij uitsprak, waren deze: » De

godsdienst alleen versterkt en vertroost mij].”

FONSECA (ANTONIUS DE), een Dominikaner, te *Lissabon*, in 1517 geboren, kwam zijne studien te *Parijs* volbrengen, en gaf in die stad in 1539 *Aanmerkingen* in het licht, op de *Commentariën* des Bijbels, door den kardinaal CAJETANUS, in fol. Hij ontving drie jaren daarna den doctoralen hoed der *Sorbonne*. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij prediker des konings, verkreeg eenen leerstoel der godgeleerdheid aan de universiteit van *Coïmbra* en overleed in 1588.

FONSECA (PETRUS DE), een Jesuit, te *Corticada* in *Portugal* geboren, doctor van *Evora*, overleed te *Lissabon*, den 4 November 1599, in den ouderdom van 71 jaren, na eene *Bovenatuurkunde* in 4 dl.ⁿ in fol. in het licht te hebben gegeven. Deze *Bovenatuurkunde* heeft eenen grooten opgang gemaakt, en is gedurende langen tijd in de scholen aangehaald. Er komen met betrekking tot derzelver regtstreeksche doelen nuttelooze onderwerpen in voor, die echter bij uitnemendheid geschikt zijn, om den geest te oefenen, en aan denzelven juiste en bepaalde denkbeelden mede te deelen, en denzelven tot eene nauwkeurige *logica* te vormen.

Zie CHAPELAIN; DUNS, OCCAM.

FONSECA (RODERICH), een geneesheer te *Lissabon* geboren, onderwees met roem de geneeskunde in het begin der zeventiende eeuw, te *Pisa* en te *Padua*, en schreef onderscheidene werken over die wetenschap, onder andere: *De tuenda valitudine* en *De calculorum remediis*.

* FONSECA (ELEONORA, markgravin DE), te *Napels*, in 1768 geboren, wijdde hare eerste jeugd aan de beoefening der letteren en wetenschappen toe, en bevljigtigde zich bijzonder op eene der betamelijkheid harer sekse weinig passende wetenschap, de ontleedkunde namelijk. Zij legde er zich met zoo veel ijver op toe, dat zij zich in staat bevond, om hare waarnemingen aan den beroemden SPALLANZANI medetedeelen, en het schijnt zelfs, dat zij hem door hare ontleedkundige bekwaamheid, in verscheidene ontdekkingen van nut was, voornamelijk in die der *watervaten*. In 1784 huwde zij met den markgraaf DE FONSECA, uit eene oude Spaansche familie. Aan het hof voorgesteld, werd zij aan hetzelfde toegelaten als hofdame der koningin MARIA CAROLINA; maar daar zij, even gelijk alle geleerde

vrouwen, zelfs over de neteligste onderwerpen gaarne geleerde aanmerkingen maakte, veroorloofde zij zich eenige boeterijen over de koningin en den minister, en ontving bevel van niet weer aan het hof te verschijnen. Zij vatte van dien oogenblik af eenen onverzoenlijken haat tegen de koninklijke familie op. Toen de fransche omwenteling uitbarstte, nam zij de grondbeginselen derzelve met een vuur aan, dat aan de dolzinnigheid grensde; nadat de koning en zijne familie verplicht waren geweest *Napels* te verlaten, begingen de *lazzaroni* de grootste buitensporigheden tegen de Franschen en hunne voorstanders. De Markgravin van FONSECA, bij tijds onderrigt, verzamelde de dames harer partij, en de straten van *Napels* te midden der *Lazzaroni*, aan welke zij door hare houding eerbied inboezemde, doortrekkende, bragt zij hare gezellinnen onder de bescherming van het kasteel van *St. Elmus*. Toen de Franschen *Napels* geheel bezet hadden, gaf de Markgravin DE FONSECA een dagblad in het licht: *Napolitaansche Moniteur* genaamd. Dit dagblad, waarin zij onophoudelijk de koninklijke familie en de ministers aanderde, en der fransche omwenteling lof toezwaaide, maakte veel opgang; maar

de Franschen verplicht zijnde, om *Napels* te ontruimen, werd de Markgravin DE FONSECA, die, ondanks de beden harer vriendinnen, zich niet had willen verwijderen, op bevel van den kardinaal RUFFO, in hechtenis genomen, en den 20 Julij 1799 veroordeeld, om opgehangen te worden, en zulks ondanks de beden harer bloedverwanten, en der voornaamste heeren van het hof, die verzochten om ten minste hare straf te verzachten.

FONT (JOZEF DE LA), een Fransch dichter, en schrijver van eenige *Blij-* en *Zangspelen*, onder andere van de boertige opera de *wereld ten onderste boven*. LA FONT was in 1686 te *Parijs* geboren, en hij overleed te *Passy*, bij die hoofdstad, in 1725. Hij was nog meer op het spel dan op de dichtkunde verzot.

FONT (PETRUS DE LA), te *Avignon* geboren, werd prioor van *Valabregue*, en officiaal der kerk van *Usez*. Hij was een man vol ijrer en liefdadigheid, en deed afstand van een kloostervoogdijschap, waarmede hij begunstigd was, om daarvan een seminarie in de Bisschoppelijke stad te stichten. Hij werd zelf de eerste overste van hetzelfde, en eene der bedieningen van dien moeilijken post, heeft

ons 5 boekdeelen *Entretiens etc.* (Kerkelyke zamenspraken) verschaft, *Parijs*, in 12.mo Men stelt dezelve op prijs zoo wel als zijne *Prônes* (Korte leerreden), 4 dl.n in 12.mo Al de bewijzen, welke de H. Schrift, de kerkvaders en kerkvergaderingen, over de pligten der geestelijken en andere geloovigen verschaffen, zijn met veel vernuft in die beide werken verspreid. De godvruchtige schrijver eindigde zijne loopbaan in het begin dezer eeuw.

FONTAINE (KAREL), de zoon van eenen koopman, werd te *Parijs*, den 13 Julij 1515 geboren, en bragt zijn leven door in het vervaardigen van gedichten, die voor zijnen tijd nog al redelijk waren. Hij vestigde zich te *Lyon*, alwaar hij na elkander twee huwelijken aanging, en overleed hoog bejaard. Zijne voornaamste gedichten zijn in één deel in 8.vo onder den titel van *Ruisseaux etc.* (Beken van FONTAINE), gezamenlijk uitgegeven, *Lyon*, 1555. Nog bestaat er van hem: *le jardin etc.* (de Liefde-tuin met de liefde-fontein), *Lyon*, 1588, in 16.mo; deze uitgave was voorafgegaan door twee andere. *Zegepraal des gelds tegen CUPIDO*, *Lyon*, 1537, in 16.mo enz. Hij heeft ook het Nieuwe Testament in zesregelige verzen gebragt,

Lyon, 1560, in 12.mo, met houtsneeplaten.

FONTAINE (JOANNES DE LA), den 8 Julij 1621, een jaar na MOLIÈRE, te *Château Thierry*, geboren. In den ouderdom van 19 jaren begaf hij zich onder de Vaders van het *Oratorium*, die hij 18 maanden daarna verliet. In den ouderdom van 22 jaren was LA FONTAINE nog met zijne buitengewone begaafdheden voor de dichtkunde onbekend. Men las voor hem de schoone ode van MALHERBE over den moord van HENDRIK IV., en van dien oogenblik af herkende hij zich als dichter. Een zijner bloedverwanten, zijne eerste proeven gezien hebbende, moedigde hem aan, en deed hem de beste oude en nieuwere fransche en vreemde schrijvers lezen. Men liet hem in den echt treden met MARIA HERICARD, die een gelaat en eene inborst bezat, geschikt om het geluk van eenen echtgenoot uittemaken. LA FONTAINE verliet haar, hetzij uit ongevoeligheid, hetzij uit ijdelheid, om in de hoofdstad te leven; en dit is niet hetgene, wat het meest ten gunste van zijn karakter inneemt. De Hertogin van BOUILLON naar *Château-Thierry* verbannen, had LA FONTAINE leeren kennen en had hem zelfs, zegt men, zijne eerste *Contes* (Vertel-

sels) doen vervaardigen. Naar *Parijs* teruggeroepen, voerde zij den dichter derwaarts. LA FONTAINE had een' zijner bloedverwanten bij FOUQUET. Het huis van den Opperbewindhebber werd hem geopend, en hij verkreeg eene jaarwedde van denzelven, voor welken hij bij elk kwartaal eenen dichterlijken kwijtbrief schreef. Na de ongenade van zijn' weldoener, voor wien hij den moed had, zijne stem te verheffen, en aan wiens ongelukken hij de schoonste en aandoenlijkste zijner treurzangen heeft toegewijd, kwam LA FONTAINE in hoedanigheid van edelman bij de beroemde HENRIETTE van *Engeland*, eerste vrouw van MONSIEUR. Nadat de dood hem deze Prinses had ontrukkt, vond hij edelmoedige beschermers in den Heer LE PRINCE, in den Prins van CONTI, den Hertog van *Vendôme* en den Hertog van *Bourgondië*; en beschermsters in de Hertoginnen van BOUILLON, van MAZARIN, en in de geestige LA SABLIERE: deze nam hem bij zich in, en droeg zorg voor zijne fortuin. Door de bevalligheden des verkeers en door zijne verbindtenissen met de schoone geesten zijner eeuw aan *Parijs* verbonden, ging LA FONTAINE echter jaarlijks in de maand September zijne vrouw bezoeken. Bij elke reis verkocht hij een gedeelte zijner goederen, zonder

zich over de zorg te bekommeren van hetgeen, wat hem overbleef. Hij gaf nooit een huurcedel van een huis, en vernieuwde nooit den pachtbrief eener landhoeve. Deze ongevoeligheid, die den ouden wijsgeeren zoo vele inspanning kostte, had hij zonder moeite. Dezelve had invloed op zijn geheele gedrag, en maakte hem somtijds zelfs gevoelloos voor de guurheid der lucht. Mevrouw DE BOUILLON, op eenen zekeren morgen naar *Versailles* gaande, zag hem in gedachten onder eenen boom der wandelplaats staan: 'savonds terugkomende vond zij hem op dezelfde plaats en in dezelfde houding, ofschoon het vrij koud was en het den geheelen dag geregend had. Hij had dikwijls verstroojingen van gedachte, die hem het geheugen benamen, en andere waardoor hij van alle oordeel beroofd werd. Eens prees hij zeer eenen jongeling, dien hij in een gezelschap vond: *Wel! het is uw zoon*, zeide men hem; waarop hij koeltjes antwoordde: *Ach! dat verheugt mij zeer*. Hij had een *Vertelsel* vervaardigd, waarin hij, door zijn onderwerp medegesleept, in den mond van eenen monnik, eene zeer onbetamelijke uitdrukking legde, bij deze woorden van het *Evangelie*: *Domine, quinque talenta tradidisti mihi*, enz., en door eenen trek der ver-

beeldingskracht, waarvoor LA FONTAINE alleen in staat kon zijn, had hij dezelve aan doctor ARNAULD opgedragen. RACINE en BOILEAU moesten hem doen gevoelen, hoezeer de opdragt van een ligtzinnig vertelsel aan een deftig man met het gezond verstand streed. RACINE nam hem eens mede naar de donkere metten en daar hij ontdekte, dat de dienst hem langwijlig scheen, gaf hij hem om hem bezig te houden, een boekdeel des Bijbels, dat de kleine profeten bevatte. Toevallig vestigde hij zijne aandacht op het gebed der Joden in BARUCH, en zich niet kunnende verzadigen, met hetzelfde te bewonderen, zeide hij tot RACINE: *Dat was een schoone geest, die BARUCH; wie was hij toch?* Den volgenden dag en verscheidene daaropvolgende dagen, verhief hij telkens, wanneer hij op straat iemand zijner kennissen ontmoette, na de gewone pligtplegingen, zijne stem, om te zeggen: *Hebt gij BARUCH gelezen? Dat was eene schoone genie.* De soort van domheid, welke deze beroemde fabelschrijver, in zijn uiterlijk voorkomen, in zijne houding en in zijne gesprekken aan den dag legde, deed aan Mevrouw DE LA SABLÈRE, op eenen zekeren dag, toen zij al hare bedienden had weggezonden, zeggen: *Ik heb enkel mijne drie beesten*

bij mij gehouden, mijnen hond, mijne kat en LA FONTAINE. Intusschen was deze in schijn zoo ongevoelige man dikwerf driftig en haatdragend. Een geschil gehad hebbende met den Heer CHOUART, pastoor van *Saint-Germain-le-Vieil te Parijs*, wreekte hij zich daarover door de fabel *Le curé etc. (De pastoor en het lijk)*, liv. VII., Fab. II. LA FONTAINE had zoowel ten opzichte van de Godsdienst, als van alle andere zaken steeds in eene groote zorgeloosheid geleefd. Eene ziekte, die hem in 1692 overviel deed hem tot zich zelve terugkeeren. Pater POUJET, lid van het *Oratorium*, toenmaals kapellaan der kerk van den heiligen ROCHUS, bewoog hem tot het spreken eener algemeene Biecht. Op het punt zijnde, om de laatste teerspijs te ontvangen, verfoeide hij zijne *Vertellingen (Contes)*, en vroegde aan God om vergiffenis voor dezelve, in tegenwoordigheid van eenige leden der Akademie, welke hij tot getuigen nam van zijn berouw. Al mogt ook dit berouw opregt zijn geweest, zoo was het echter niet standvastig. Nog na zijne bekeering liet LA FONTAINE eenige Vertelsels uit zijne pen vloeijen, dat van *la Clochette (het Klokje)*, is een derzelve. Het is daarop dat zijne voorrede, door MORERI aangehaald, zinspeelt,

O combien l'homme est inconstant, divers,
 Faible, léger, tenant mal sa parole!
 J'avais juré, même en assez beaux vers,
 De renoncer à tout conte frivole.
 Et quand, juré? C'est ce qui me confond.
 Depuis deux jours j'ai fait cette promesse.
 Puis fiez vous à rimeur qui repond
 D'un seul moment

LA FONTAINE bedwong die kwinkslagen eener verbeeldingskracht, lang tot deze schrijfwijze bepaald, welke noch de edelste noch de verstandigste is. Hij ondernam om kerkgezangen te vertalen; maar zijn dichtvuur door den ouderdom verdoofd, en welligt zijne genie, die de natuur niet voor het ernstige gevormd had, gedoogden niet dat hij langen tijd dit pad bewandelde. Hij overleed te *Parijs*, in 1695, in de levendigste gevoelens van Godsdienst. Toen men hem ontkleedde, vond men hem met een boetekleed bedekt. Hij heeft voor zich zelve het volgende grafschrift vervaardigd, hetwelk hem volmaaktelijk wel afschildert:

Jean s'en alla comme il était
 venu,
 Mangeant son fond après son
 revenu,
 Croyant le bien chose peu nécessaire.
 Quant à son temps, bien le sut
 dispenser,
 Deux parts en fit, dont il sou-
 lait passer
 L'une à dormir, et l'autre à
 ne rien faire.

Onder de werken, die ons van LA FONTAINE overblijven, moet men in den eersten rang plaatsen zijne *Vertelsels* en zijne *Fabelen*. De eerste zijn een volmaakt voorbeeld van den geschiedkundigen stijl in den gemeenzamen trant, maar te gelijkertijd, eene verzameling van de zeden verwoestende tafereelen, welke eene deugdzame jeugd niet genoeg kan schuwen. Zijne *Fabels* maken zijnen waren roem uit. Men erkent den dichter der natuur in dezelve. Eene losse ongekunsteldheid verraadt in dezelve den grooten meester, en den oorspronkelijken schrijver. Men zou, volgens de uitdrukking van eenen oordeelkundigen kunstregter, zeggen, dat zij uit zijne pen gevallen waren. Hij heeft den geestigen uitvinder der fabel, en zijnen bewonderenswaardigen navolger overtroffen. Even zoo sierlijk, even zoo natuurlijk, minder zuiver wel is waar, maar ook minder koel en minder ontbloot dan PHEDRUS, heeft hij in dat vak het punt van volmaaktheid bereikt." Indien degene, die na hem gekomen zijn, zoo als LA MOTTE, RICHER, D'ARDENNE, D'AUBERT, DES BILLONS, FLORIAN, hem soms in de vinding der onderwerpen hebben overtroffen, zijn zij echter met betrekking tot al het overige, als vlugge en ver-

scheidene welluidendheid der verzen, bevalligheid, wending, sierlijkheid, de ongekunstelde bekoorlijkheden der uitdrukkingen en der scherts verre beneden denzelfven. Hij verheft, zegt LA BRUIÈRE, de kleinste onderwerpen tot het verhevene. Onder het eenvoudigste voorkomen, verbergt hij genie, en zelfs meer, dan hetgene, wat men geest noemt, en dat men slechts bij de meest beschaafde wereld aantreft. Men heeft aan den Heer DE MONTENAULT, eene prachtige uitgave der *Fabelen* van LA FONTAINE, in 4 dl.ⁿ, in fol. te danken, waarvan het eerste het licht heeft gezien in 1755 en het laatste in 1759; elke fabel gaat vergezeld, met eene of somtijds met meer platen: het werk wordt voorafgegaan door eene Levensbeschrijving des fabeldichters. Men heeft daarenboven eene andere uitgave der *Fabelen* van LA FONTAINE door COSTE, 1744, 2 dl.ⁿ in 12.mo, met platen en korte aantekeningen, 1 dl. in 12.mo zonder platen. Men heeft in 1758 te *Parijs*, in 4 fraaije deeltjes in 12.mo de *Œuvres* etc. (*Verschillende werken van LA FONTAINE*) uitgegeven, dat is: al wat men van zijne werken, zoo in dichtmaat als in onrijm heeft kunnen verzamelen, met uitzondering zijner *Fabelen* en *Vertelsels*. Men vindt in

X. DEEL.

dezelve eenige *Blijspelen*, een *Gedicht op de Kinu*, eenige *Anacréontische stinkken*, *Brieven* enz. de meeste zeer zwak, en die men nimmer zou gedrukt hebben, indien de uitgevers meer den roem der dooden, dan het belang der levenden raadpleegden. Al de werken van LA FONTAINE werden in 1726, in eene schoone uitgave van 3 dl.ⁿ in 4.to gezamenlijk in het licht gegeven. LA FONTAINE had onderscheidene vakken beproefd, sommigen zelfs die met zijne genie streden. Zie hier hoe hij zijne onbestendigheid afschildert:

Papillon du *Parnasse* et semblable aux abeilles,
 A qui le bon PLATON compare nos merveilles,
 Je suis chose légère, et vole à tout sujet;
 Je vais de fleur en fleur, et d'objet en objet:
 A beaucoup de plaisir je mele un peu de gloire,
 J'irais plus hout peut-être au temple de Mémoire
 Mais quoi je suis volage en vers comme en amours, etc.

[De nakomelingen van LA FONTAINE zijn langen tijd van alle schatting en belasting bevrijd gebleven: » LA FONTAINE, zegt LA HARPE, had aan zijn vaderland, eene zeer schoone schatting betaald, door aan hetzelfde zijne schriften en zijnen naam na te laten." De akademie van *Marseille* stelde tot een' harer prijzen, de Lofrede van

M

dezen fabeldichter voor; CHAMPFORT behaalde denzelven door een geschrift waarin hij naar billijkheid gewaardeerd, en met even zoo veel juistheid als smaak geprezen wordt. — Er bestaan goede Nederduitsche vertalingen der Fabelen van LA FONTAINE].

FONTAINE (NICOLAAS); een Parijzenaar, de zoon van eenen schrijfmeester, werd in den ouderdom van 20 jaren, aan de kloosterlingen van *Port-Royal* toevertrouwd. Hij belastte zich in den beginne om de anderen op te wekken, doch later had hij de edeler zorg der studie van sommige jongelieden, welke er op gevoed werden. De vrije uren, welke hem overbleven, besteedde hij aan het overschrijven der schriften van geleerden, welke dit klooster bewoonden. Hij volgde ARNAULD en NICOLE in hunne verschillende afzonderingen. Den 15 Mei 1666 werd hij met SACY in de *Bastille* opgesloten, en er in 1668 met hem weder uit ontslagen. Deze beide vrienden verlieten elkander daarna niet weder. Na den dood van SACY, in 1684, veranderde FONTAINE verscheidene malen van verblijf. Hij vestigde zich eindelijk te *Melun*, alwaar hij in 1709 in den ouderdom van 84 jaren overleed. Er bestaat van

hem: 1.° *Vies etc.* (*Levensbeschrijvingen der heiligen van het Oude-Testament*), 4 dl.n in 8.vo, een werk onder de oogen van SACY zamengesteld, en dat der gewijde geschiedenis van eenig nut kan zijn. — 2.° *Vies etc.* (*Levensbeschrijvingen der Heiligen*), in fol. en 4 dl.n in 8.vo Deze waren voor die van BAILLET de naauwkeurigste; maar beide zijn vergeten sedert, dat de Abt GODESCARD, uit het Engelsch in het Fransch, in 12 dl.n gr. in 8.vo [en de Heeren RÄSZ en WEISZ, in het Hoogduitsch, 23 dl.n gr. in 8.vo] de *Levens der Heiligen* door A. BUTLER vertaald hebben. — 3.° *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften over de kloosterlingen van Port-Royal*). 2 dl.n in 12.mo, zeer breedvoerig, en zelfs in beuzelingen vervallende: alles schijnt dierbaar in de heiligen eener partij, welke men toegedaan is. — 4.° *Vertaling* (in het Fransch) der Homeliën van den heiligen CHRYSOSTOMUS, over de Brieven van den heiligen PAULUS, 7 dl.n in 8 vo Men beschuldigde den schrijver in het *Nestorianismus* vervallen te zijn. De Aartsbisschop van *Parijs*, de Heer de HARLAY, veroordeelde FONTAINE, die zijne gevoelens hierriep, daarna zich verklaarde, en naar het voorbeeld van alle valsche leeraars, beweerde gelijk te hebben. — 5.° *Abrégé etc.*

(*Beknopte Bijbelsche Geschiedenis*), onder den naam van ROYAUMONT, in 8.vo en in 4to met platen, gewoonlijk, en welligt met grond aan SACY toegeschreven. — Zie LE MAISTRE.

FONTAINE (JACOBUS DE LA) een Jesuit van *Berg-Saint-Vinox*, werkte met veel ijver aan de verdediging der Bulle *Unigenitus*, en gaf over dat onderwerp een werk in 4 dlⁿ in fol. in het licht. Hij overleed te Rome den 18 Februarij 1728, in den ouderdom van 78 jaren.

FONTAINE DES BERTINS (ALEXIS), te *Clavaison* in *Dauphiné* geboren, hield zich voornamelijk bezig met de integraal-rekening, werd als lid der akademie van wetenschappen aangenomen, en overleed in 1771, te *Cuiseaux*, in *Franche-Comté*. Zijne *Verhandelingen*, die in de verzameling der Akademie voorkomen, zijn afzonderlijk in 1 dl. in 4.to gedrukt.

* FONTAINE (JACOBUS), bijgenaamd LA ROCHE, een apelerend priester, geboren te *Fontaine-le-Comte*, in 1688. Hij omhelsde den geestelijken staat, vestigde zich te *Tours*, waar hij in 1713 de pastorij van *Mantelan* verkreeg: Omtrent dezen tijd had de bulle *Unigenitus* in *Frankrijk* eene

gisting in de gemoederen te weeg gebragt, en twee strijdige partijen gevormd, die elkander betwistten, en die, volgens hare verschillende meeningen schreven. FONTAINE was een der ijverigste vijanden dezer bulle, zijn ijver om dezelve haar gezag te doen verliezen en een gedrukte brief aan zekeren DE RASTIGNAC gerigt, deden hem zijne pastorij verliezen. Zich naar *Parijs* begeven hebbende, werd hij er zeer vriendelijk ontvangen door de broeders DESESSARTS, die hun huis voor alle om dezelve zaak verontruste priesters geopend hadden. Vele onder hen hadden, na 1727, een *Bulletin* ondernomen, dat zij elke week gedrukt aan hunne aanhangers zonden; hetzij om hen te onderrigten van hetgene, wat er plaats had. Dit Bulletin was niet anders dan het beruchte tijdschrift toenmaals bekend onder den naam van *Nouvelles ecclésiastiques* (*Kerkelijke berigten*). De voornaamste medewerkers waren BOUCHER, TROYA, bij welke FONTAINE zich voegde, die toen den bijnaam van LA ROCHE aannam. Sedert 1727 bleef hij alleen met het tijdschrift belast, onder het opzigt van eene soort van raad uit de vurigste en verlichtste leden der partij zamengesteld. Om de vervolgingen te ver-

anijden, veroordeelde zich FONTAINE tot eene diepe afzondering, die van weinig menschen bekend was. Men haalt eene dame THÉODON aan, der partij der appelanten zeer toegedaan als de eerste die de geheime drukkerijen nitdacht, waar men voornoemd tijdschrift ter perse legde, zoo als men later zoo vele verschillende schriften deed te voorschijn komen, namelijk tijdens de Fransche revolutionnaire onlusten. Men had deze drukkerij bij de straat *la Par-cheminerie* in de voorstad *Saint-Jacques* opgerigt. HERAULT, toenmaals luitenant van policie, stelde alles in het werk om den schrijver der *Nouvelles ecclésiastiques* te kennen; maar FONTAINE, door den ijver zijner aanhangers beschermd, ging, ondanks het nauwkeurigste toezigt van HERAULT, voort, om eenmaal in de week zijne courant in het licht te geven. Twee zijner uitventers werden in hechtenis genomen, ondervraagd en bedreigd; maar men kon van hen de plaats niet te weten komen, waar de schrijver zich verborgen hield. Eene vrouw viel evenzeer in de handen der policie-agenten, op denzelfden oogenblik, waarop zij 800 exemplaren der *Nouvelles* ging rondbrengen; men vraagde haar of zij ook wist dat de koning verboden had deze cou-

rant uitteventen: ja, antwoordde zij, maar God heeft het mij geboden. De Heer DE VINTIMILLE, aartsbisshop van *Parijs*, vaardigde den 27 April 1732, een bevelschrift uit, om de *Nouvelles* te veroordeelen. Eene pasteors van *Parijs* weigerden om hetzelfde af te kondigen; andere lazen hetzelfde aan hunnen parochianen voor, en toen gingen de lieden, die tot de partij van FONTAINE behoorden uit de kerk, om deze veroordeeling te vermijden, en daardoor zeiden zij in hunne taal, eene getuigenis des geloofs afteleggen. De aartsbisschop beval aan de appelerende priesters, om het voornoemde mandement voor te lezen; maar de pasteors namen hunne toevlugt tot het parlement, hetwelk zich deze zaak met veel vuur aantrok, en eene groote belangstelling voor den schrijver der *Nouvelles* aan den dag legde; eene belangstelling, waarin een aantal overheidspersonen deelden. Het parlement was zoo ijverig in de verdediging van zijnen gunsteling, dat vele raadsheeren verbannen werden, en anderen verzochten om hun ontslag. Tijdens de geschillen van het parlement met het hof verklaarde zich FONTAINE van zijnen kant als deszelfs verdediger en de *Gazette* werd een brandpunt van tweedragt. De Jesui-

ten stelden (in 1734) tegen de courant van FONTAINE, die hen in zijne verhandelingen niet spaarde, een *bijvoegsel* op, dat men hun in 1748 verbood in het licht te geven. Alle aanhangers vonden echter zijn weekchrift niet vrij van berispingen, onder deze merkten DUGUET, DELON, DEBONNOIRE op, dat hij de waarheid niet altijd eerbiedigde, dat hij er dikwijls behagen in vond, om kleinigheden op eene platte wijze uittekramen; zij beklagden zich vooral over de britensporigheden van den uitgever. Niettegenstaande dit alles, was FONTAINE voor de zijnen, eene godspraak geworden; het is volgens deze godspraak, dat men als wonderen aanhaalde, de stuiptrekkingen en mirakels van *Saint-Médard*. » Altijd met vuur ingenomen tegen de paussen, bisschoppen en in het algemeen tegen het gezag, zegt een onpartijdige schrijver, heeft hij (FONTAINE) de verdienste van medegewerkt te hebben om de gevoelens van godsdienst door het scherpe zijner twistredenen en de votharding zijner lastertalen te verzwakken." Men is ook van gevoelen, dat FONTAINE door zijne hevige uitvaringen eene der voornaamste oorzaken van de verbanning der Jesuiten was. Na zijne courant gedurende meer dan der-

tig jaren uitgegeven te hebben, overleed hij aan eene verzwering aan de blaas, den 26 Mei 1761, in den ouderdom van 73 jaren. De kerkelijke berigten (*Nouvelles Ecclésiastiques*) of gedenkschriften, om tot de geschiedenis der bulle Unigenitus te dienen, werden door GUÉNINEN MOUTON voortgezet (zegt de abt van *Saint-Maur*). De geheele verzameling, tot in 1803, bestaat uit twintig tot vijf en twintig deelen. Een andere JACOBUS FONTAINE, een Vlaamsch Jesuit, te Rome in 1728 overleden, schreef vier deelen in folio ter verdediging der bulle *Unigenitus*.

FONTAINES (PETRUS DÉS), in het *Vermandeesche* geboren, rekwestmeester onder den heiligen LODEWIJK, heeft de gebruiken van *Vermandois* verzameld, onder den titel van *Conseils etc.* (*Raadgevingen aan mijnen vriend*). DU CANGE heeft dezelve in het licht gegeven met de *Geschiedenis van den heiligen LODEWIJK*, door JOINVILLE, 1668, in fol. Hij is de eerste bekende schrijver, die over de Fransche regtsgeleerdheid heeft geschreven. Hij heeft ook eene *Geschiedenis* zamengesteld onder den titel van *Livres de la reigne*. JOINVILLE zegt, dat de H. LODEWIJK er zich van beediende, om de regtsgedingen

auntehooren, de verzoekschriften te ontvangen, en aan de partijen recht te doen wedervaren.

FONTAINES (MARIA LOUISA CHARLOTTE DE PELARD DE GIVRY, echtgenoot van N., graaf van), dochter van den markgraaf van GIVRY, bevelhebber van Metz, in 1730 overleden, beoefende de letteren in de schaduw der stilte en plukte eenige bloemen in het Romaneske veld. Men heeft haar onder andere voortbrengselen, zonder eenige aanmatigheden en enkel uit vermaak geschreven, te danken: *La Comtesse etc.* (*De Gravin van Savooijë*), eenen Roman in den smaak van ZAÏDE, in 1722 gedrukt. [Deze Roman verschaftte aan VOLTAIRE het onderwerp tot twee zijner Treuspelen, ARTEMISE en TANCRÈDE. Zij gaf nog in het licht AMENOPHES, een Roman, die bij den eerstgenoemden verre moest onderdoen].

FONTAINES (PETRUS FRANCISCUS GUYOT DES), de zoon van eenen raadsheer bij het parlement, werd den 29 Junij 1685 te Rouanen geboren. De Jesuiten, bij welke hij met roem zijne *humaniora*, volbragt, gaven hem in 1700 hun gewaad. Na gedurende 15 jaren in verschillende Collegiën der Maatschappij te hebben onderwezen, vraagde hij om

zijn ontslag en verkreeg zulks zonder moeite. Zijne eigenzinnige inborst en zijne onafhankelijke geest, hadden zijne Oversten eenigzins tegen hem ingenomen, die zelve hem hadden aangeraden, in de wereld terug te keeren, en het klooster te verlaten, voor hetwelke hij niet geschapen scheen. De abt DES FONTAINES was toenmaals priester: men gaf hem de pastorie van *Torigny* in *Normandijë*; doch hij deed weidra afstand van dezelve. Hij was eenigen tijd bij den kardinaal D'AUVERGNE, als schoone geest en als geleerde. Eenige beoordeelende stukjes verwierven hem te *Parijs* eenen naam. De abt BIGNON vertrouwde hem in 1724, het *Journal des Savans* toe, een dagblad, aan de pest, zoo als men toenmaals zeide overleden, wyl de voorgangers van den abt DES FONTAINES in dien arbeid, hetzelfde enkel met uittreksels uit werken over de pest van *Marseille* aanvulden. De nieuwe dagbladschrijver bezielde dit lijk, en onderscheidde zich evenzeer door andere tijdschriften. Het eerste zag het licht in 1731, onder den titel van *Nouvelliste etc.* (*Tijdingverspreider van den Parnassus, of Overwegingen over de nieuwe werken.*) Hij gaf er slechts twee deelen van in het licht. Het werk werd in 1732 door het ministerie

in beslag genomen, en zulks was tot groot leedwezen van sommige letterkundigen, die er beleving in vonden, en van de wereldlingen, die er vermaak in zochten. Om trent drie jaren daarna, in 1735, verkreeg de abt DES FONTAINES eene nieuwe vergunning voor tijdschriften. Het zijn deze, welke hij den titel gaf van *Observations etc.* (*Aanmerkingen op de nieuwere Schriften*), in 12.mo, zoo als de vorige begonnen met den abt GRANET, en voortgezet tot het 33.^e deel ingesloten. Men verbood dezelve andermaal in 1743. Intusschen gaf hij in het volgende jaar een ander weekblad in het licht, ten titel voerende: *Jugemens etc.* (*Beoordeelingen van eenige nieuwe werken*), in 11 dl.ⁿ, in 12.mo, waarvan de beide laatste van MAIRAULT zijn. De abt GRANET had geen deel aan de *Jugemens*, zoo als de abt LADVOCAT of zijn vervolger zulks zegt; dezelve was reeds voor twee jaren overleden. De abt DES FONTAINES overleed in 1745. Zijne *Critici* zijn van al te veel gestrengheid beschuldigd; maar was deze gestrengheid, zegt een oordeelkundige schrijver, niet noodzakelijk, indien men op de snelheid let, waarmede de smaak tegenwoordig bederft? Het was natuurlijk, dat de abt DES FONTAINES voor het

verval der letteren gevoelig was: niemand kende beter dan hij de regels en de redenen der regels; niemand ontwikkelde dezelve met meer schranderheid, bevalligheid en duidelijkheid; niemand bevatte met meer juistheid de verschillende trappen van het schoone en de minste schakeringen van het belagchelijke; het oog onophoudelijk geopend op de minste gebreken, gevoelde hij dezelve levendig, en zag niets door de vingers. Is het na dat alles te verwonderen, dat hij de middelmatige schrijvers en zelfs beroemde schrijvers van zijnen tijd tot vijanden heeft gehad, die in niets middelmatig wilden zijn? Van daar die bijna algemeene verbittering tegen hem. Men trachtte zijne talenten te bezwalken, men belasterde zijne zeden, men schepte eenen vloed van schotschriften, voor welke hij de zwakheid had van gevoelig te zijn, en die hem onregtvaardig ten opzichte dergenen maakten, welke hem beleedigd hadden; maar indien de gevoeligheid somtijds zijnen stijl verbitterd heeft, ontdekt men toch altijd in zijne uitspraken, de kunde van eenen man, die geschapen scheen, om den *Parnassus* te besturen. Telkens wanneer hij enkel aan de rede en den goeden smaak het oor leent, kan men zich

niet onthouden, van hem als het voorbeeld der goede *Critici* te beschouwen. » De abt DES FONTAINES, zegt FRÉRON, een wijsgeer in zijn gedrag en in zijne grondbeginselen, was vrij van eerzucht; hij bezat in zijnen geest eene edele trotschheid, die hem niet toestond, zich te vernederen, om weldaden en titels te verzoeken. Het grootste onrecht, hetwelk de hem toegevoegde beledigingen hem hebben aangedaan, is dat dezelve somtijds zijn oordeel vervalscht hebben. De gestrenge onpartijdigheid heeft niet, ik beken zulks, zijne pen bestuurd; en de gevoeligheid zijns harten, doet zich in eenige zijner beoordeelingen opmerken... Indien de abt DES FONTAINES in zijne schriften somtijds hard en bijtend was, was hij echter in den gezelligen omgang, zacht, bescheiden, beschaafd, zonder gemaaktheid in taal noch manieren. In zijne gesprekken scheen hij een gewoon mensch, ten zij, men eene letterkundig onderwerp in aanvoerde. Met warmte verdedigde hij zijne gevoelens; maar dezelfde levendigheid van verbeeldingskracht, welke hem somtijds op het dwaalspoor bragt, geleidde hem weder op den weg, zoodra men hem zulks slechts eenigzins deed ontdekken." JEAN JACQUES ROUSSAU, ROLLIN, en al

degene, die belang stelden in den bloei der goede letterkunde, hebben door hunnen lof aan zijne talenten en aan zijne kunde regt doen wedervaren. De schrijver der *Métromanie* (*Zucht tot rijmen*) behoorde langen tijd tot dat getal. Een zwakke en onbestendige vriend zijnde, zoo als zulks de geletterden niet dan al te dikwijls zijn, verbrak hij, om eene kleinigheid, de vriendschap met den abt DES FONTAINES, en vervaardigde dit hekelende grafschrift op hem:

Sous ce tombeau gît un auteur
Dont en deux mots voici l'histoire:

Il était ignorant comme un
prédicateur.

Et malin comme un auditoire.

VOLTAIRE was hem evenzeer toegedaan; maar eenige boertieren over het treurspel de *Dood van CÆSAR*, verbitterden dien dichter, en waren de leus tot eenen oorlog, die tot aan den dood van den *Criticus* heeft geduurd. Behalve zijne bladen, heeft men nog van den abt DES FONTAINES: 1.° Eene *Vertaling* (in het Fransch) van VIRGILIUS, 4 dl.n, in 8.vo *Parijs*, 1743, met platen van COCHIN, welgeschrevene redevoeringen, nuttige verhandelingen, aanmerkingen, geschikt, om jonge lieden bij het lezen van VIRGILIUS, en der schrijvers, welke hem hebben nagevolgd, te geleiden. Er bestaat ook eene

Uitgave van in 2 dl.ⁿ in 12.mo
 Deze overzetting, verre ver-
 heven boven de vertaling van
 FABRE, CATROU en andere,
 is de beste, maar dezelve
 is nog niet volmaakt. Som-
 mige stukken zijn in den
 stijl van den TELEMACHUS
 geschreven: dit is alles, wat
 men van eenen vertaler in
 onrijm kon verwachten; maar
 in verscheidene andere frag-
 menten, heeft de schrijver
 van den *Aeneis* naauwelijks
 de helft zijner bevalligheden.
 Men vindt plaatsen met vuur
 doch met te weinig getrouw-
 heid overgebracht; andere zeer
 sierlijk doch koud als ijs,
 de laatste zijn het talrijkste.
 — 2.º *Poésies etc.* (*Gewijde
 gedichten*), uit de Psalmen
 vertaald of nagevolgd, een
 werk zijner jeugd, en dat
 daarom niet minder koel is.
 — 3.º *Lettres* (*Brieven*)
 over het Boek der Christe-
 lijke Godsdienst, door daad-
 zaken bewezen, van den abt
 HOUTTEVILLE, in 12.mo, de-
 zelve zijn ten getalle van 18,
 en meestal zeer oordeelkun-
 dig. — 4.º *Paradoxes etc.*
 (*Letterkundige tegenstrij-
 digheden over INES DE CAS-
 TRO*), van LA MOTTE, in 8.vo
 Deze critiek werd zeer ge-
 zocht. — 5.º *Entretiens etc.*
 (*Gesprekken over de Reizen
 van CYRUS*), door RAMSAY;
 eene andere zeer bondige cri-
 tiek. 6.º *RACINE vengé etc.*
 (*RACINE gewroken, of On-
 derzoek der taalkundige aan-*

*merkingen van den abt d'O-
 LIVET, op de Werken van
 RACINE*), in 12.mo Dit stuk-
 je bewijst, dat de abt DES
 FONTAINES de genie zijner
 taal kende. — 7.º *Voyages
 etc.* (*Reizen van GULLIVER*)
 naar het Engelsch van SWIFT,
 in 12.mo — 8.º *Le nouveau
 etc.* (*De nieuwe GULLIVER*),
 2 dl.ⁿ in 12.mo — Dezelve
 kan niet met den ouden wor-
 den vergeleken, doch indien
 men met de vinding niet te
 vreden is, erkent men er
 ten minste denzelfden smaak
 van stijl en zedelijke critiek
 in, die den roem van dien
 van SWIFT had uitgemaakt.
 — 9.º *Aventures etc.* (*Lot-
 gevallen van JOZEF AN-
 DREWS*), uit het Engelsch
 vertaald, 2 dl.ⁿ in 12.mo —
 10.º *Histoire etc.* (*Geschie-
 denis van don JUAN van
 Portugal*), in 12.mo; een Ge-
 schiedkundige Roman, waar-
 van de hoofdzaak bij MARIA-
 NA gevonden wordt. De abt
 DES FONTAINES heeft deel ge-
 had aan de vertaling der Ge-
 schiedenis van den president
 DE THOU; aan de Geschie-
 denis der omwentelingen van
Polen; aan die der hertogen
 van *Bretagne*; aan de ver-
 taling der Romeinsche Ge-
 geschiedenis van ECHARD; aan
 de beknopte geschiedenis der
 stad *Parijs*, door d'AUVIGNI;
 aan het Neologisch woorden-
 boek; een zeer doelmatig
 werk, geschikt, om eenige
 schrijvers te genezen, die

op dezelfde wijze schreven, als de lakkeijen van verwaande en gemaakte dames spraken, doch hetwelk hij met persoonlijke hekelingen bezoedelde. De abt DE LA PORTE heeft in 1757, den geest van den abt DES FONTAINES, in 4 dl.ⁿ in 12.mo in het licht gegeven. Aan het hoofd des eersten deels vindt men het Leven des schrijvers, eene lijst zijner werken, en eene andere der tegen hem in het licht gegevene geschriften.

FONTANA (PUBLIO), een priester in 1548 te *Pallucio*, bij *Bergamo* geboren, bezat de begaafdheid der Latijnsche dichtkunde en de deugden van zijnen staat. De kardinaal ALDOBRANDINI was niet in staat, om hem zijn eenzaam verblijf te doen verlaten. Hij overleed in 1609 in den ouderdom van 62 jaren. Het voornaamste zijner werken, te *Bergamo* in 1594 in fol. gedrukt, is zijn dichtstuk *Delphinide*, waarin men het groote, edele en verhevene vereenigd vindt, doch waarvan de stijl welligt ook wat hoogdravend is.

FONTANA (DOMINICUS), te *Mili*, bij het Meer *Côme*, in 1543 geboren, kwam in den ouderdom van twintig jaren te *Rome*, om er de bouwkunde te beoefenen. SIXTUS V., die zich, toen hij

nog maar kardinaal was, van hem had bediend, verkoos hem tot zijnen bouwkunstenaar, toen hij den stoel van den H. PETRUS had beklommen. Deze opperpriester had het ontwerp gevormd, om de obelisk van Egyptisch granitsteen onderigten, welke men thans op de St. Pietersplaats van *Rome* ziet, en die toenmaals bij den muur van de sacristie dier kerk op den grond lag. Hij stelde den kunstenaars, krijgswouwkundigen en wiskunstenaars eene mededinging voor, om de middelen uittedenken, ten einde dit kostbare overblijfsel der Romeinsche pracht, uit een enkel stuk ter hoogte van 107 Romeinsche palmen bestaande, en omtrent een millioen ponden wegende. De middelen, waarvan de Egyptenaren en Romeinen zich hadden bediend, om die verschrikkelijke massa's, hetzij te vervoeren, hetzij in de lucht te verheffen, waren in de vergetelheid begraven, de overlevering deelde te dien opzichte niets mede, en men moest noodzakelijker wijze middelen uittedenken. FONTANA stelde den paus het model voor, van een tot deze kunstbewerking geschikt werktuig, met hetwelk hij in het klein datgene uitvoerde, wat er in het groot moest worden ten uitvoer gebragt. De uitvoering beantwoordde aan de verwachting; de obelisk werd

eerst naar de plaats vervoerd, waar dezelve moest worden opgericht, en den 10 September 1586 werd dezelve, onder het gedruisch der herhaalde toejuicing eener tallooze menigte aanschouwers op haar voetstuk opgericht. Hij werd op eene luisterrijke wijze beloond. De paus verhief hem tot ridder van de gouden spoor, en Romeinsch edele, en deed te zijner eere gedenkpenningen slaan. Bij deze onderscheidingen werd eene jaarwedde gevoegd van 2000 gouden kroonen, wederkeerlijk op zijne erfgenamen; behalve eene gratificatie van 5000 kroonen, en het geschenk van al de werktuigen, die tot zijne onderneming gediend hadden, en die op meer dan 20,000 kroonen geschat werden. Het is deze oprigting der obelisk van de St. Pietersplaats, die aan FONTANA het meest tot roem heeft verstrekt. Hij bezat vele genie voor de werktuigkunde, doch hij heeft in de bouwkunde groote misslagen begaan. Het zwarte licht, waarin men hem bij paus CLEMENS VIII. plaatste, en welligt wezenlijke gebreken, deden hem van zijnen post van eersten bouwkunstenaar van Z. H. afzetten. Hij werd in 1592, door den graaf van MIRANDA, onderkoning, naar *Napels* beroepen, die hem tot koninklijken bouwmeester, en

eersten krijgshouwkundige des rijks benoemde. In die stad rigtte hij verscheidene gebouwen op, onder anderen het koninklijk paleis. Hij overleed in 1607, rijk en zeer in aanzien. Men heeft van dezen bouwkunstenaar een deel in fol., waarin de middelen zijn beschreven, welke hij in het werk stelde, tot de vervoering en oprigting der obelisk, waarover wij gesproken hebben. [DOMINICUS FONTANA vervolgde de oprigting van het *pauselijk* paleis (te Rome), op den berg *Quirinaal*, uit hoofde van twee kolossale groepen, twee helden voorstellende, die oorlogspaarden beteugelen, *Montecavallo* genaamd. FONTANA had dezelve uit de waterbaden van DIOCLETIANUS derwaarts doen vervoeren. Hij vervoerde en rigtte drie andere obelisk op, de eene op het plein van de *H. MARIA*, de meerdere, de andere op dat van den *H. JOANNES van Lateranen*, en de derde op het *volksplein*. Hij herstelde de zuilen van TRAJANUS en ANTONINUS. Hij geleidde het water *Aqua felice* genaamd, op eenen afstand van vijf mijlen naar Rome, waardoor de prachtige fontein *Termini* in o vervloed water bekwam].

FONTANA (KAREL), een beroemd bouwkunstenaar, in 1634 te *Bruciato*, in het

gebied van *Cóme* geboren, was een der beste kweekelingen van den ridder BERNINI, maar hij bezat zijne naauwkeurigheid niet, en verviel in het zonderlinge. INNOCENTIUS XII. en CLEMENS XI. maakten dikwerf gebruik van zijne talenten. Hij heeft te *Rome* een aantal openbare gedenkteekenen opgericht, onder anderen het praalgraf der koningin CHRISTINA in *Sint-Pieter*, de paleizen *Grimani* en *Bolognetti*, de fontein der H. MARIA in *Transtevere*, eene der fonteynen van het St. Pietersplein, den schouwburg *Tordinone*, de bibliotheek van MINERVA, het paleis der VISCONTI, te *Frascati*, enz. INNOCENTIUS XI. belastte hem met de beschrijving der St. Pieters kerk. Volgens de berekening van dezen bouwmeester, beloopten de kosten, welke voor die kerk zijn aangewend, van het begin van derzelver stichting, tot op den oogenblik, waarop hij schreef (1694), 46,800,052 Romeinsche kroonen, zonder daarbij de uitgaven te rekenen der modellen, de afbraak der oude kerk, en des klokketorens van den ridder BERNINI, de steigers enz. Hij overleed te *Rome*, den 6 Februarij 1714. Men heeft hem te danken, de zoo even gemelde beschrijving, onder den titel van *Templum Vaticanum et ejus*

origo, 1694, in fol. Het bevat uitmuntende grondregeles voor jonge bouwkunstenaars. — 2.° *Anfiteatro Flavio descritto e delineato con fig.*, 's Gravenhage, 1725, in fol.

* FONTANA (FELIX), een geleerde Italiaansche natuurkundige, te *Pomarolo*, in *Tyrol*, den 15 April 1730 geboren. Na de wijsbegeerte, te *Pisa* te hebben onderwezen, werd hij door den Groot-Hertog PETRUS LEOPOLD, later keizer, naar *Florence* beroepen, alwaar hij met de oprigting van het natuurkundig kabinet werd belast, hetwelk men nog tegenwoordig in die stad bewondert. Onder de talrijke voorwerpen, waaruit deze rijke verzameling bestaat, bemerkt men eene menigte toestellen in gekleurde was, die in de naauwkeurigste bijzonderheden, alle deelen van het menschelijk ligchaam voorstellen, onder de oogen van FONTANA, die er de teekeningen toe bezorgde, ten uitvoer gebragt. Keizer JOZEF II. benoemde hem tot ridder, en bestelde hem eene dergelijke verzameling voor de heilkundige Akademie van *Weenen*. BONAPARTE droeg hem in 1800 eenen dergelijken last voor *Frankrijk* op; maar daar de stukken, welke hij zond, de vergelijking niet konden doorstaan, met die, welke

reeds in de Parijsche school bestonden, en die door LAUMONIER van Rouanen vervaardigd waren, zond men dezelve naar de school van Montpellier, alwaar men ze nog ziet. Ook had hij, tegen het einde van zijn leven een werk ondernomen, dat, indien hij het had kunnen ten uitvoer brengen, nog veel verbazender zou zijn geweest; het was een houten reuzenbeeld, dat, in staat om uit elkander genomen te worden, al de deelen van het menschelijk ligchaam zou hebben aangeboden. Men heeft dit door hem reeds begonnen werk willen voortzetten, doch men is door moeilijkheden opgehouden, welke FONTANA waarschijnlijk voorzien had, en die hij te boven zou zijn gekomen. Hij is de schrijver van onderscheidene belangrijke werken, over de Schei- en natuurkunde en de *physiologie*: 1.° *Brieven over de gevoelige en aandoentlijke deelen*, 1757. — 2.° *Brieven over den boog van het oog*, 1765. — 3.° *Waarnemingen of nasporingen over het vergif der adderslang*, Lucca, 1767, in 8.vo, waar in hij bewijst dat de beet eener enkele Europesche adder, onvoldoende is, om een mensch te doodden. — 4.° *Wijsgeerige nasporingen over de dierlijke natuurkunde*, Florence, 1775, in 4.to. Deze geleerde had in ver-

scheidene deelen van *Europa*, en voornamelijk in *Frankrijk* gereisd, alwaar hij met de voornaamste geleerden in betrekking was gekomen. Tijdens de bezetting van Florence door het Fransche leger, in 1799 bemoeide hij zich niet met de staatszaken; maar de achting, welke hem de Fransche veldheeren betoonden, maakte hem verdacht, en de muitelingen van Arezzo, welke de Oostenrijkers te Florence vooruitgingen, deden hem in de gevangenis werpen. Zijne gevangenschap was van geenen langen duur. Den 11 Januarij 1805 eenen val op straat gedaan hebbende, overleed hij aan de gevolgen van dit toeval, den 9 Maart deszelfden jaars. Zijn graf is in de kerk van het H. kruis naast dat van GALILEI en VIVIANI geplaatst.

* FONTANA (Pater MARIANO), een Italiaansche wiskunstenaar, den 18 Februarij 1746 te Casalmaggiore geboren. Reeds in den ouderdom van 16 jaren ging hij in de Congregatie der orde-geestelijken van den H. PAULUS, Barnabiten genaamd. Hij deed zich weldra door zijne talenten onderscheiden, en onderwees de wijsbegeerte en wiskunde, in verschillende universiteiten van Italië. Hij bezat veel smaak voor de beoefening der wiskunde, doch

deze zucht hield hem nooit van zijne ordepligten terug, welke hij steeds met eene soort van angstvalligheid vervulde. Pater MARIANO had zich eene kostbare bibliotheek gevormd, en werd voor eenen grooten kenner in schilderstukken gehouden. In 1801 werd hij bij het instituut van wetenschappen, letteren en kunsten van het koninkrijk Italië, en het kies-collegie der *Dotti* toegelaten. Hij overleed den 18 November 1808. Zijn voornaamste werk, is dat, hetwelk ten titel voert: *Corso etc. of Verhandeling over de kennis der bewegende krachten*, Pavia, 1790 — 1795, 3 dl.ⁿ in 4.to De handelingen van het Italiaansche Instituut, bevatten eene Memorie van Pater MARIANO, waarin bij de ontledende Verhandeling over den tegenstand der vaste lichamen van gelijken tegenstand, van GIRARD, *Parijs*, 1798, tracht te wederleggen.

FONTANA (FRANCISCUS), een bekwaam wiskunstenaar en natuurkundige, gaf in 1646, eene verhandeling in het licht, ten titel voerende: *No-væ cœlestium et terrestrium rerum observationes*. Hij bragt andere werken in gereedheid, toen hij in 1656, te Napels aan de pest overleed.

* FONTANA (FRANCISCUS LODEWIJK Kardinaal), te *Casal-Maggiore*, in het *Milanesche*, den 28 Augustus 1750 geboren. Zijne ouders waren godvruchtig en welgegoed: van vier mannelijke kinderen, die zij hadden, gingen er drie in de orde de Barnabiten, en de vierde, die nog leeft, is Kanonik in het kapittel van *Casal Maggiore*. FRANCISCUS LODEWIJK, hun derde zoon, ontving zijne eerste opvoeding in het collegie van het *H. Kruis*, in dezelfde stad, bestierd door de Barnabiter Paters. FONTANA, zoo beroemd geworden door zijne kundigheden en zijne deugden, had in zijne eerste jeugd, bijna gevaarlijke dwalingen in het stuk van godsdienst omhelsd. Maar nadat een gezond oordeel en een opregt hart hem ten opzichte der strikken had toegelicht, waarin hij door de grondregelen van slechte boeken bijna vervallen was, kwam hij tot al den ijver van het geloof terug, aanvaardde het kleed van de orde der Barnabiten, en legde zijne geloften af te *Monza* den 21 October 1766. Hij had zijne godgeleerde cursus volbragt, toen hij in 1772 verkozen werd, om Pater HERMENEGILDUS PINI, een beroemd natuurkundige, te vergezellen, die door de keizerin MARIA THERESIA naar *Weenen* was beroepen;

om de mijnen van *Hongarij* te onderzoeken. FONTANA had gelegenheid, in deze hoofdstad, om zich met vele geleerden te verbinden, en leerde er METASTASIUS kennen, die door zijne dichtkundige voortbrengselen reeds beroemd was. Een jaar daarna kwam hij in *Italië* terug, en zijn oudste broeder MARIANO FONTANA (zie dat artikel) beriep hem tot zich, om hem in het bestuur van het Collegie van den heiligen *LODEWIJK* van *Bologna* behulpzaam te zijn, dat, sedert de vernietiging der *Vaders* van de maatschappij van *JESUS*, aan de *Barnabiten* was toevertrouwd. FRANCISCUS *LODEWIJK* bekleedde in dit Collegie den leerstoel der schoone letteren. Vervolgens in de *Arzimboldische scholen* van *Milane* tot hoogleeraar in de welsprekendheid benoemd, verkreeg hij weldra den leerstoel der *Grieksche*, *Latijnsche* en *Italiaansche* schoone letteren, in het collegie der adellijken van dezelfde stad. Men waardeerde toen reeds zijne letterkundige verdiensten, en hij verwierf eenen roem, die zich nooit gelogenstraft heeft. Hij gaf te *Milane*, in 1780, een klein gedicht in *Italiaansche* verzen in het licht, waarvan het onderwerp de lof van *HOMERUS* is; hij leverde vervolgens zijne *Proeve der beste Grieksche dichters in*

de vier tongvallen; eene proeve, welke door zijne schoone *Treurzangen* over den beroemden wiskunstenaar *FRISI* gevolgd werd. Hij gaf ook de *Levensbeschrijvingen* van verscheidene *Italiaansche* geleerden, waarover *FABRONI* in zijne *Vita Italorum doctrinae praestantium* had gesproken, (t. X., XI., XII.) in het licht. Hij werd door de loftuiting der geleerden, en door zijne congregatie, die hem tot overste van de provincie *Milane* benoemde, voor zijne werken beloond. Gedurende de revolutionnaire onlusten, welke *Frankrijk* aan *Italië* had medege-deeld, en waarvan *Milane* het voornaamste brandpunt was, waren het en de voorzigtigheid van Pater FONTANA en de algemeene achtig, welke hij genoot, die alle collegien, aan zijn bestuur onderworpen, van den ondergang redde, waarmede zij bedreigd werden. Nadat de onlusten een weinig gestild waren, en *PIUS VII.* weder verzocht was, om den openstaanden stoel van den heiligen *PETRUS* in bezit te nemen, liet de Kardinaal *GERDIL*, een regtvaardige waardeerder van de verdiensten van *FRANCISCUS* *LODEWIJK*, hem naar *Rome* beroepen, alwaar hij in 1807 tot overste zijner congregatie werd benoemd. Hij had drie jaren vroeger in hoeda-

nigheid van godgeleerde, den Paus op Hoogstdezelfs eerste reis naar *Parijs* vergezeld; maar Pater FONTANA kwam eerst eenige maanden, na den heiligen Vader aldaar aan. Daar de Kardinaal BORGIA te *Lyon* ziek geworden was, was Pater FONTANA bij hem gebleven. Na den dood van dezen Kardinaal den 23 November 1804 voorgevallen, bleef hij nog te *Lyon* om den laatsten wil van den overledene ten uitvoer te brengen. Zich vervolgens naar *Parijs* begeven hebbende, vertoonde hij zich nooit bij de openbare plegtigheden en leidde steeds het eenzaamste leven, tot reden aangevende gedeeltelijk zijnen smaak voor de studie en de afzondering, doch die voornamelijk moest gezocht worden, in zijnen haat voor den tegenwoordigen staat der zaken; en zonder twijfel in de treurige aandoeningen, die hij geheel zijn leven over het verlies van GERDIL, zijn' vriend en beschermer gevoelde. Die kardinaal was in 1802 overleden. Pater FONTANA vervaardigde de Lijkrede van GERDIL, en sprak dezelve den 19 Augustus te *Rome* uit, bij de uitvaart van dezen beroemden schrijver, in de kerk van zijne orde (den H. KAREL der *Catinari*). Den 7 Januarij, las hij ook in eene plegtige zitting van de *Arkadische akademie* van

Rome eene letterkundige lofrede van denzelfden kerkvoogd voor. Deze beide redevoeringen zijn in het licht gegeven; de eerste werd in het Fransch vertaald, en is met aantekeningen van den abt D'AURIBEAU vergezeld. Pater FONTANA rigtte een aanzienlijker gedenkteeken tot roem van den Kardinaal op, hij ondernam gezamenlijk met Pater LEOPOLD SCATTI, uitvoerder van den uitersten wil van GERDIL, eene uitgave van deszelfs werken. Zij begonnen deze uitgave in 1806, dezelve moest uit 20 deelen in 4.to bestaan, maar zij werd met het vijftiende deel door het treurigste voorval gestaakt. Sedert langen tijd vorderde BONAPARTE willekeurige inruiming van den heiligen Stoel, die de Opperpriester kon noch mogt toestaan. De generaal MOLLIS, die den invloed kende, welken Pater FONTANA op den geest van PIUS VII. en van zijne kardinalen had, beproefde alle middelen, om hem te verleiden. Maar FONTANA weigerde altijd aan de listige uitnoodigingen van dezen generaal het oor te leenen, en beantwoordde dezelve met beleefdheid. Eindelijk werd de opperpriester (den 6 Julij 1808) in zijn paleis gevangen genomen, naar *Frankrijk* gevoerd; even gelijk elf jaren te voren zijnen beroemden en on-

gelukkigigen voorganger Pius VI. zulks was overkomen. Pater FONTANA had zijn deel in deze vervolging. Den 12 Augustus daaropvolgende kwam een agent van politie 's nachts ten één ure hem het bevel brengen, om Rome binnen 24 uren te verlaten, en zich naar *Parijs* te begeven. Twee gendarmes plaatsten zich in zijne cel, en, den volgenden nacht, werd hij gedwongen, om zich op weg te begeven, even gelijk andere hoofden van klooster-orden. Te *Parijs* aangekomen, noodzaakte men hem om zijn gewaad af te leggen, en wereldlijke kleederen aan te trekken. Men wees aan Pater FONTANA *Arcis-sur-Aube* aan, als de plaats zijner ballingschap. Na eene zeer moeilijke reis kwam hij in deze kleine stad aan; maar in plaats van rust te vinden, had hij eene andere soort van vervolging van wege de waardin van den *Gouden Leeuw*, een logement waarin hij gehuisvest was, te ondergaan. Deze vrouw weigerde hem alle hulp, en des anderen daags joeg zij hem uit de herberg. Pater FONTANA vervoegde zich toen tot den pastoor van die plaats, den Heer BITEL, een' even zoo kundigen als heuschen geestelijke, die hem in een fatsoenlijk huis plaatste, welks eigenaars voor Pater FON-

TANA de meeste achting hadden. Na eene maand te *Arcis-sur-Aube* doorgebracht te hebben, werd hij naar *Parijs* ontboden, en vervoegde zich bij den minister van eerdienst, die hem den volgenden dag bij BONAPARTE voorstelde. Hun gesprek was lang; de dwingeland wilde dat Pater FONTANA zich naar *Savona* zou begeven, om aan Pius VII. zijnen laatsten wil mede te deelen. Het gezigt van dengenen, die *Europa* deed beven, zijne beloften, zijne bedreigingen, niets was in staat, om de godvruchtige standvastigheid van den waardigen vriend van GERDIL te doen wankelen, en op alle voorstellingen van BONAPARTE antwoordde hij altijd, dat hij gereed was, om alles te doen, wat tot welzijn voor de heilige Kerk kon zijn; maar hij verzocht, dat men hem al deze voorstellingen schriftelijk mogt mededeelen, ten einde dezelve bedaardelijk te kunnen onderzoeken. Men had intusschen eene commissie zamengesteld, om op vragen over de zaken der Kerk te antwoorden. Deze commissie bestond uit de Kardinalen MAURY en FESCH, den Aartsbischop van *Tours*, de Bisschoppen van *Vercell*, van *Evreux*, van *Trier* en van *Nantes*, Pater FONTANA en den Abt EMERY, Overste

van *Saint-Sulpice*. Pater FONTANA was niet dan met tegenzin bij de eerste zittingen tegenwoordig. Hij werd ziek, de Abt EMERY, die veel achting voor hem had, kwam hem bezoeken, en wenschte hem geluk; dat de koorts hem van de schrikkelijke verlegenheid had bevrijd, waarin hij zich bevond. *Mijn vriend*, antwoordde hem de zieke; *gij hebt mijnen raad niet noodig; maar in alle geval, denk eens na, dat wij slechts eene enkele ziel hebben, en dat dezelve enkel aan God toebehoort*. De abt EMERY gedroeg zich werkelijk als een waardige Geestelijke en weigerde (den 11 Januarij 1810) het verslag van de commissie te onderteekenen, hetwelk men hem nooit vergaf. Naauwelijks was pater FONTANA van zijne ziekte hersteld, of de kardinaal FESCH kwam hem, op last van NAPOLEON, bevelen, om naar *Savona* te vertrekken, ten einde bij PIUS VII. de zending te volbrengen, waarmede hij hem reeds had willen belasten. Pater FONTANA liet aan NAPOLEON hetzelfde antwoord overbrengen, hetwelk hij hem reeds mondelings had gegeven. Maar er broeide een nieuw onweder tegen dezen waardigen Geestelijke. PIUS VII. had den 5 November 1810 eene breve aan den kardinaal MAURY gezonden. Men verdacht pater FONTANA, hem

dezelve ter hand te hebben gesteld en men ging bij hem de naauwkeurigste nazoekingen doen. Men vond dezelve niet onder zijne papieren, ofschoon een religieus zijner orde (broeder KAREL), die hem altijd in zijne treurige omdoling had vergezeld, in zijne *Gedenkschriften* verzekert, dat pater FONTANA vele afschriften van deze zelfde breve bezat, maar die aan de nasporingen der onderzoekers waren ontsnapt. Men vond echter een schrift, waarin men nadrukkelijk, al datgene afkeurde, wat er ten opzigt van den heiligen Vader en van zijne ongelukkige lotgenooten was voorgevallen. Dit geschrift was niet onderteekend, maar men heeft later ontdekt dat het van den beroemden godgeleerde, den kanonik MuzZARELLI was (Zie dat artikel.) Pater FONTANA werd in hechtenis genomen en drie dagen in de politiezaal opgesloten. Op de vraag, die hem de prefekt deed of dit geschrift van hem was, gaf pater FONTANA dit kort en bondig antwoord: » *Ik heb dit papier niet geschreven, ik ben met de beweegredenen, om welke gij mij in hechtenis hebt genomen, onbekend, maar ik zie mij niet verplicht, om iemand aan te klagen*." Op denzelfden avond (den 4 Januarij 1811), werd hij naar het kasteel de Vincennes vervoerd, zonder dat zijn

ouderdom, noch zijne zwakheden hem konden doen verkrijgen van zijnen onscheidbaren deelgenoot, broeder KAREL, bij zich te behouden. Men wierp hem in eene vochtige en ongezonde gevangenis, waarin hij acht maanden bleef opgesloten. Door de koorts aangerand, en door eene smartelijke zinking gekweld, was hij gedurende eenigen tijd van alle hulp verstoken, en had zelfs geen bed om op te rusten. Zijn toestand bewoog den bevelhebber van *Vincennes*, die, op verzoek van pater FONTANA, hem in de gevangenis plaatste, waarin zich de kardinaal OPPIZZONI bevond. Men sloot vervolgens in dezelfde gevangenis de kardinalen PIETRO, GABRIELLI en Mgr DE GREGORIO, thans kardinaal, op. SAVARY, toenmaals minister van politie, kwam pater FONTANA, tegen het laatst van 1812 bezoeken, en trachtte door duizend verschillende verleidingen, hem op nieuw te bewegen, en in naam zijns meesters, om zijne goedkeuring aan ontwerpen te geven, die, zeide de minister, der kerk niet dan nuttig konden zijn. De vervolging, de smarten, de gevangenschap hadden den moed, van Pater FONTANA geenszins verzwakt; hij antwoordde dat het enkel aan den Paus toekwam, om over de zaken be-

trekkelijk de kerk uitspraak te doen. De minister brak het gesprek eensklaps af en begaf zich naar buiten. Op den 25 Januarij 1813, het tijdstip van het nieuwe Concordaat van *Fontainebleau*, gaf men aan de kardinalen OPPIZZONI, GABRIELLI en PIETRO de vrijheid; en de Heer GREGORIO en Pater FONTANA, bleven steeds in de gevangenis. Het is gedurende deze gevangenschap dat Pater FONTANA, vijf *Novenes* of *Tridui* voor verschillende feesten vervaardigde, die de Heer GREGORIO zorgvuldig bewaarde en welke later gedrukt werden. In Januarij van het volgende jaar 1814, werden de beide gevangenen naar *Laforce* vervoerd, alwaar zij den Heer DE BOULOGNE, later Bisschop van *Troyes* en andere eerbiedwaardige Geestelijken aantroffen; het is ook daar dat Pater FONTANA, den troost genoot, zijnen getrouwen broeder KAREL, na eene driejarige afwezigheid weder te zien. *Europa* schaamde zich eindelijk over het juk, dat een enkel mensch aan hetzelfde oplegde. De noodlottige veldtocht van NAPOLEON naar *Moskau*, gaf aanleiding tot die beroemde verbindtenis, welke aan *Frankrijk*, zijne wettige koningen terug gaf; naauwelijks waren de verbondene Mogendheden binnen *Parijs*

getrokken, of het bevel werd uitgevaardigd van alle gewaande staatsmisdadigers, in vrijheid te stellen. Op den 2 April verliet Pater FONTANA zijne gevangenis, en den 5 Mei van hetzelfde jaar 1814 vertrok hij naar *Italië*. Bij zijne komst aldaar was hij voornemens, om zich te *Monza* in het oude collegie der Barnabiten te begeven; maar Pius VII. beriep hem naar *Rome*, alwaar hij hem uitstekend wel ontving, en hem andermaal de gewigtigste bedieningen toevertrouwde. Bij den tijdelijken inval van MURAT, die vruchteloos trachtte zijnen val te vertragen, vergezeld Pater FONTANA, den Opperpriester naar *Genua*, zoo als zulks ook al de kardinalen deden. Bij zijne terugkomst te *Rome*, benoemde Pius VII. in het consistorie van den 1 Maart 1816, verscheidene kardinalen, waaronder ook Pater FONTANA en de Heer GREGORIO, zijn deelgenoot in de gevangenschap, behoorden. De eerste verkreeg den titel van de heilige *MARIA op Minerva* en werd te gelijker tijd tot prefekt der congregatie van den Index benoemd. Toen hij zijn religieus gewaad aflegde, en hetzelfde aan zijnen getrouwen broeder KAROL overgaf, zeide hij hem: bewaar hetzelfde; want bij mijnen dood, wil ik er mede gekleed worden. Vol toegenegenheid voor zijne orde,

waarvan hij steeds overste bleef, herstelde de kardinaal FONTANA, verscheidene collegiën, die er van afhingen; rigtte nieuwe op en bewaakte aanhoudend de opvoeding der jeugd. Deze waakzaamheid strekte zich zelfs over zijne bedienden uit, die, volgens zijn voorbeeld en zijne lessen, een geheel Christelijk leven leidden. Liefdadig omtrent de armen, verdeelde hij onder dezelve het grootste gedeelte der inkomsten, welke zijne talrijke bedieningen, hem opleverden. Weinige menschen hebben zoo vele kundigheden vereenigd, als de kardinaal FONTANA: grondig ervaren in al de kerkelijke wetenschappen, verstond hij daarenboven de wiskunde, de wijsbegeerte, de natuurlijke historie en de oudheden. Hij onderscheidde zich in den stijl van opschriften en grafdichten en was met de verschillende Europesche letterkunde, de Latijnsche, Grieksche en andere talen bekend. Hij vervaardigde schoone Grieksche gedichten en schreef de Toskaansche taal in proza en poëzij, met zuiverheid en sierlijkheid. Hij was lid van de beroemdste akademiën van *Italië*, zoo als van de Florentijnsche en van de Arkadische van *Rome*, van de *Immobiles* van *Padua*, enz. De kardinaal FONTANA, verhoovaardigde zich nooit over

de onderscheidingen, waarvan hij het voorwerp was; bescheiden, zedig, toegewend, leidde hij altijd een matig en werkzaam leven, verdeeld tusschen de studie, de pligten van zijnen staat en godvruchtige oefeningen. Sedert zijne terugkomst van *Parijs*, scheen zijne gezondheid veel geleden te hebben; hij leefde steeds in eenen ziekelijken toestand, tot dat hij voor eenen tweeden aanval van beroerte bezwijkende, den 19 Maart 1822 overleed. Alvorens den geest te geven, wendde hij zich tot zijnen ouden lotgenoot in zijn ongeluk, den broeder KAREL, en zeide hem: *Vaarwel broeder KAREL, gij ziet wat de dood is; gedenk aan uwen vriend*; dit waren zijne laatste woorden. Pater GRANDF, een Barnabiter heeft het leven van den kardinaal FONTANA beschreven, *Rome*, 1823, in 8.vo Men houdt zich bezig, te zijner eer een praalgraf opterigten, hetwelk regt tegenover dat van den kardinaal GERDIL, zal worden geplaatst.

* FONTANES (de Markgraaf LODEWIJK DE), pair van *Frankrijk*, geboren te *Niort*, den 6 Maart 1757, was van Spaanschen oorsprong, zoo als hij zelf zeide; nadat zijne ouders, zich in *Frankrijk* hadden nedergezet, omhelsden zij er het Protestan-

tismus. Zij waren edel, maar vele rampspoeden geleden hebbende, was de vader van LODEWIJK DE FONTANES verplicht, om den post van opziener, in eene fabriek der provincie *Poitou* aantenemen. De jonge FONTANES studeerde, in zijne geboortestad bij de paters van het *Oratorium*, en daar men aan zijne vroegrijpe talenten, een luisterrijk onthaal in de hoofdstad deed hopen, begaf hij zich derwaarts, en maakte zich voordeelig bekend, door zijne berijmde Vertaling (in het Fransch) der *Proeve over den Mensch* van PORE, die hij door eene zeer belangrijke Voorrede vermeerderde. Hij gaf vervolgens zijne *Journée des Morts*, Fragmenten van LUCRETIVS, het gedicht *Le Verger (De Boomgaard)* en uitmuntende losse Dichtstukken in den *Muzen-almanak*, in het licht. Nadat de Fransche omwenteling was uitgebarsten, toonde zich FONTANES als een der gematigdste in dezelve, en, ofschoon hij zijn *Eeuw-Gedicht* voor het feest van den 14 Julij 1790, in het *Veld van Mars* gevierd, en oneigenlijk Verbond (*Fédération*) genaamd, in het licht gaf (zie LODEWIJK XVI.), vreesde hij echter niet, ondanks de heerschende gevoélens, om in dit schoon Gedicht den roem van TURENNE en van CONDÉ te verkondigen. Hij toonde

nog meer moed, toen hij een verzoekschrift ten gunste van de ongelukkige *Lyonnezen* ontwierp, en aan de nationale conventie deed aanbieden. Na den 9 *Thermidor*, tot lid van het instituut en hoogleeraar bij de centrale scholen benoemd, maakte hij zich deze dubbele keuze waardig; hij werkte vervolgens met LA HARPE, en den abt DE VAUCELLES mede aan de uitgave, van het *Mémorial*. Een dergelijk dagblad, dat zich door grondbeginselen eener gezonde zedeleer en eener goede staatkunde deed onderscheiden, kon aan de heerschende demagogen van den dag niet behagen; ook werd FONTANES begrepen, in de verbanning van den 4 September 1797. Hij hield zich gedurende eenigen tijd in de omstreken van *Parijs* verborgen, van de eene schuilplaats tot de andere vlugtende; doch zich achtervolgd ziende, begaf hij zich naar *Hamburg*, vervolgens naar *Engeland*, alwaar hij op eene eervolle wijze werd ontvangen, door de voornaamste Fransche uitgewekenen, die de regeringloosheid uit hun vaderland verdreven had. In 1790 had hij den Heer CHATEAUBRIAND, in *Frankrijk* reeds leeren kennen; hunne vriendschap werd inniger te *Londen*, alwaar hij dien beroemden schrijver ontmoette. De liefde voor het vaderland

riep FONTANES na den 9 November 1799, in *Frankrijk* terug; zich op nieuw te *Parijs* gevestigd hebbende, werd hij met LA HARPE, ENMENARD en de CHATEAUBRIAND, die hem spoedig in de hoofdstad waren gevolgd, een der medewerkers van den MERCURIUS. Bij den dood van den beroemden WASHINGTON, werd de Heer FONTANES, met de lijkrede van dien Amerikaanschen veldheer belast. Tot dusverre had men zijne dichterlijke talenten toegejuicht; bij deze gelegenheid verwierf hij zijnen roem als een uitmuntend redenaar. Eene plaats dezer rede, is merkwaardig, doordien de schrijver, de edele vrijmoedigheid had, eene schoone daad van de koningin MARIA ANTOINETTE, te binnen te brengen. Hij sprak over eenen jongen ANGILL, krijgsgevangene in *Amerika*, en waarvan WASHINGTON den dood vertraagde, tot welken wreede wetten, hem veroordeelden. De redenaar drukte zich met deze woorden uit: » Hij wachtte, tot dat eene toenmaals alvermogende stem (dit was de stem der koningin van *Frankrijk*) zich tot over de uitgestrektheid der zeeën deed hooren, en eene gunst vroegde, welke hij aan dezelve niet kon weigeren. Hij liet zich zonder moeite, door deze, met de gevoelens van zijn hart, overeenkomstige stem

bewegen; en de dag, die een onschuldig slagtoffer redden, moet onder de schoonste dagen van Amerika geplaatst worden....” De Heer FONTANES, was gedurende de vogelvrijverklaring buiten het *Instituut* gesloten geweest; maar de deuren deszelve werden voor hem op nieuw geopend, en kort daarna benoemde men hem tot lid van het wetgevend ligchaam. Toen begon de Heer FONTANES, zijne staatkundige loopbaan; zij was voor hem die der eer. Hij werd vervolgens lid van het legioen, voorzitter van het wetgevend ligchaam (in 1805), commandeur van het legioen van eer. Doch te midden van zulk eene luisterrijke loopbaan, logenstrafte hij den moed niet, dien hij in niet minder moeilijke omstandigheden getoond had. De lasthebbers van het gouvernement, kwamen op den 29 Februarij 1800, aan het wetgevend ligchaam voorstellen om een besluit uittevaardigen, dat diegene, welke PICHEGRU en GEORGES CANOUDAL zouden verborgen houden, tot de zwaarste straffen, ja zelfs tot den dood veroordeelde. De Heer DE FONTANES, die nog het voorzitterschap bekleedde, op het hatelijk voorstel aan de wetgevende vergadering gedaan, stilzwijgende, beantwoordde hetzelfde op eene zij-

delingsche wijze, door eene lofspraak van MOREAU te houden. Hoe vindt een beroemde naam, zeide hij, zich vereenigd met de namen van eenige lafhartige moordenaars. Zou een krijgsman, die sedert lang in achting stond, aan zijnen eigen roem kunnen te kort schieten? Het vaderland treurt, terwijl het een' zijner grootste verdedigers, in de vijandelijke gelederen ziet overgaan. De wetten alleen, hebben het regt, om te veroordeelen of vrij te spreken, en het ligchaam dat dezelve bekrachtigt, moet derzelve oordeel afwachten.” Dit was de nadrukkelijkste wijze, om de ongeregelde der bijzondere commissien aan te toonen. Na de bepaalde samenstelling der nieuwe Wetboeken, besloot het wetgevend ligchaam, dat men in deszelfs vergaderzaal het borstbeeld, in wit marmer van BONAPARTE zoude oprigten. Op den dag der inwijding van dit beeld, gaf de markgraaf DE FONTANES nog een bewijs van zijnen edelen moed, door het uitspreken van deze woorden: » De eerste plaats was ledig, de waardigste moest dezelve vervullen; dezelve innemende, heeft hij enkel de regeringloosheid onttroond, die alleen bij het gemis van alle wettig gezag den scepter zwaaide.” Nadat NAPOLEON, zich langzamerhand

den weg tot de opperste magt gebaad had, deed hij zich tot keizer uitroepen: en bij deze gelegenheid kwam paus Pius VII., te *Parijs*, en de markgraaf DE FONTANES, zijne heiligheid aansprekende; drukte zich aldus uit: „Heilige vader! het wetgevende ligchaam heeft het concordaat tot eene nationale wet gemaakt. . . . Gedenkwaardige dag! even zoo dierbaar aan de wijsheid des menschen, als aan het geloof des Christens; het is op denzelfden dat *Frankrijk* al te langdurige dwalingen afzwerende, aan het menschelijk geslacht de nuttigste lessen geeft; het schijnt voor hetzelve te erkennen, dat alle ongodsdienstige denkbeelden onstaatkundige denkbeelden zijn, en dat elke aanslag tegen het Christendom een aanslag tegen de maatschappij is.” De markgraaf DE FONTANES eindigde zijne bediening van voorzitter in 1804; maar door de eenparige stemmen zijner ambtgenooten, werd hij bij de opening der zitting van het volgende jaar tot eersten candidaat benoemd. Verplicht door zijne posten, om NAPOLEON dikwijls aan te spreken, had hij, indien hij zich niet kon onthouden om hem die lofuitingen toe te zwaaijen, waarnaar hij zoo begeerig was, altijd de heldhaftige vrijpostigheid, om

hem aan zijne pligten te herinneren; eene vrijpostigheid, die in ieder ander strengelijk, zou gestraft zijn geworden. De Franschen, te *Napels* zegevierende, zonden aan NAPOLEON, de veroverde vaandels: het is bij deze gelegenheid, dat de markgraaf DE FONTANES, voor NAPOLEON, zijne familie, al de afgevaardigden van *Europa*, en eene talrijke vergadering tot het ontvangen dezer vaandels vereenigd, de volgende woorden durfde zeggen: „Wee mij, indien ik de vernederde grootheid met de voeten wilde treden! Ik eerbiedig de koninklijke majesteit tot in hare verootmoedigingen; en zelfs wanneer zij niet meer is, blijft er, ik weet niet, wat eerwaardigs in hare bouwvallen over.” Deze uitdrukking, vol waarheid en welsprekendheid, werd algemeen toegejuicht. In eene andere omstandigheid, en in eene andere redevoering durfde hij nog meer zeggen. Hij wendde zich tot NAPOLEON. . . . „Eens zal men van u sprekende, zeggen, dat het lot van den armen den genen bezig hield, die het lot zoo veler koningen bestuurt, en dat gij op het einde van eenen langdurigen oorlog de algemeene lasten verligt hebt.” Het scheen, dat NAPOLEON de nuttige lessen, welke de markgraaf DE

FONTANES hem van tijd tot tijd gaf, moede werd; want de politie wilde nooit toestaan, dat de verzameling zijner redevoeringen gedrukt werd, en zij antwoordde aan den boekverkooper, die dezelve wilde uitgeven: Het is genoeg deze redevoeringen een enkel maal aangehoord te hebben." Men moet er bijvoegen, dat de markgraaf DE FONTANES bij geenerlei gelegenheid als partikulier, eenen enkelen dichtregel tot lof van BONAPARTE geschreven had. Men behoefde zich dus niet te verwonderen, indien hij, dikwerf bij hem aangeklaagd door lafhartige hovelingen en verachtelijke politie-agenten, in ongenade verviel, en zich het voorzitterschap zag ontnemen, waartoe hem gedurende zes achtereenvolgende jaren, de stemmen zijner ambtgenooten van het wetgevende ligchaam hadden benoemd. In de afwezigheid van zijnen ouden voorzitter, bestond dit ligchaam niet meer dan om alle willekeurigheden van den dwingeland op eene slaafsche wijze goed te keuren. In dien tusschentijd had de markgraaf DE FONTANES den titel van Graaf verkregen, en in September 1808 werd hij tot Groot-meester van de hooge school benoemd. Een man zoo als FONTANES, was voor NAPOLEON noodig; ook stond

hij toe, nadat zijne gramschap een weinig bedaard was, dat de moedige redeenaar den 5 Februarij 1810 in den senaat kwam. Maar op den oogenblik toen BONAPARTE zich door de gunsten der fortuin zag overladen, bereidde de hand der Voorzienigheid in zijnen ondergang eene gedenkwaardige les voor de heerschzuchtige veroveraars. Toen de treurige gebeurtenissen van den veldtocht van *Moskau* den senaat bewoog, om zich te vereenigen (in December 1813), werd de markgraaf DE FONTANES tot lid der commissie verkozen, belast om de stukken betreffende de onderhandelingen met de verbondene mogendheden te onderzoeken; in het berigt, dat hij in naam der commissie aflegde, hield hij nadrukkelijk aan op de noodzakelijkheid des vredes. Kort daarna (den 1 April 1814), stemde hij, als senator voor de vervallen-verklaring van NAPOLEON, en sprak met nadruk voor de terugroeping der BOURBONS. Den 6 April sprak hij met dezelfde gevoelens beziel, en in hoedanigheid van groot-meester der Universiteit, aldus tot het provisioneel bestuur: » De Universiteit kan niet dan met eene vreugdevolle hoop eene orde van zaken zien, die, onder de wetten eener ware monarchie voor

altijd het rijk der goede zeden en de vorderingen der wetenschappen en letteren verzekeren: zij bespoedigt met al hare wenschen den oogenblik, waarop zij aan den afstammeling van den heiligen **LODEWIJK** van **FRANCISCUS I.** en van **HENDRIK IV.**, de hulde harer liefde en getrouwheid zal kunnen aanbieden." Het provisioneel bestuur bevestigde hem, den 9 April, in zijnen titel van groot-meester. Den 22 werd hij bij **MONSIEUR** toegelaten, en den 3 Mei had hij de eer, om voor **LODEWIJK XVIII.** eene welsprekende redevoering te houden, waarvan de volgende zinsnede opmerkelijk is: » De Universiteit, waarvan het vernieuwd bestaan niet meer dan vijf jaren telt, heeft meer dan een hinderpaal haren gang zien storen, en het goede tegenwerken, dat zij had willen doen; maar zij kan zich zelve deze getuigenis geven, dat zij ten minste eenig kwaad belet heeft." En, inderdaad, daar de Universiteit zich regtstreeks onder den invloed van **NAPOLEON** geplaatst vond, had de groot-meester voor haar al het goede niet kunnen doen, wat hij zou gewenscht hebben. Er kwamen echter vele schotschriften tegen den markgraaf **DE FONTANES** in het licht, een onder anderen den titel voerende: *De Groot-*

meester FONTANES en zijne Universiteit. Men beantwoordde dit schotschrift, vol van grove beleedigingen, door een stukje getiteld: *Aan de kwaadsprekers van de Universiteit*, waarin men deze woorden opmerkt: » Het algemeene reglement der Universiteit, hare misbruiken, hare zoo zeer aangerande opbrengsten, dat alles was vóór de benoeming van den groot-meester onherroepelijk geregeld." Deze woorden zijn zoo waar, dat het **FOURCROY**, algemeen bewindhebber van het openbare onderwijs, was, die deze voorschriften ontwierp; hij waande voor zijne eigene rekening te werken, en toen hij **FONTANES** zag benoemen, stierf hij er van verdriet over. Voor het overige gaf deze eene ontegensprekelijke getuigenis zijner goede bedoelingen, in het benoemen tot den raad der Universiteit van den deugdzaam abt **EMERY** en den Heer **DE BONALD**. Na lid te zijn geweest van de commissie, benoemd om het werk in gereedheid te brengen, dat tot grondslag van het constitutionele charter moest dienen, werd de Heer **DE FONTANES** den 4 Junij, tot pair van Frankrijk verheven met den titel van markgraaf. Hij verloor zijnen post van groot-meester tijdens de reorganisatie van de Universiteit (in Februarij

1815), die voortaan enkel door eenen raad zou beheerd worden. Om hem voor dit verlies schadeloos te stellen, benoemde **LODEWIJK XVIII.** hem tot groot-lint van het legioen van Eer. De post van groot-meester is door denzelfden koning in 1821 ten gunste van den Heer **FRAYSSINOUS**, bisschop van *Hermopolis* hersteld. Bij de terugkomst van **BONAPARTE**, verwijderde de markgraaf **DE FONTANES** zich van de publieke zaken, en bij de tweede herstelling der **BOURBONS**, werd hij voorzitter van het kies-collegie van het Dep.^t der *Beide-Sevres* benoemd. Den 19 September 1815, nam **LODEWIJK XVIII.** hem in zijnen geheimraad aan, en, bij de weder inwijding van de Fransche Akademie (den 24 April 1816), van welke de Heer **DE FONTANES** vice-president was, las hij eene rede voor, waarin men op nieuw zijne welsprekendheid en geleerdheid bewonderde. Die, welke hij (den 25 April) bij de opneming van den Heer **SEZE** uitsprak, was niet minder opmerkelijk. Hij stemde in de kamers der pairs en in de zitting van den 2 Maart 1816, ten gunste van het ontwerp van wet op de dagbladen; de redevoering, die hij denzelfden dag uitsprak, biedt eene even zoo wijze als juiste onderscheiding aan tus-

schen de Fransche en Engelsche constitutie, en verdient zoo veel te meer opmerking, omdat, in de moeilijkste gevallen, de zogenoemde liberalen zich altijd op het Engelsche charter beroepen, even als of alle volken door dezelfde grondwet konden bestuurd worden. Tot de aanzienlijkste waardigheden verheven, scheen de markgraaf **DE FONTANES** zijne dichterlijke talenten vergeten te hebben. Zijne zangnims ontwaakte echter weder bij de uitgave der *Martelaren* van zijnen vriend, den Heer **DE CHATEAUBRIAND**. Hij vervaardigde tot zijnen lof vele rustgedichten die zijn talent waardig waren, en waarvan wij enkel de laatste willen aanvoeren:

Contre toi du peuple critique
Que peut l'injuste opinion?
Tu retrouvais la muse antique
Sur la poussière poétique
De **SOLYME** et d'**ILION**.

Door eene hevige ziekte aangeast overleed de markgraaf **DE FONTANES**, den 17 Maart 1821, in den ouderdom van 64 jaren. Men heeft hem verweten **BONAPARTE** te hebben gehuldigd, maar zijne lofspraken waren steeds van stoute waarheden doormengd, en men kan somtijds den afgod vleijen om er eenige vergunningen, ten gunste van het volk en van de menschheid van te verkrijgen. Wij hebben ge-

zien met welken moed hij die nuttige waarheden uitsprak, hetzij voor de revolutionnaire demagogen, hetzij voor den alvermogen den scheidsman van *Europa*. Men is dus verwonderd als men in de *Biographie des contemporains* leest, dat de markgraaf DE FONTANES een voorstander van de willekeurige magt was. Dus zijn de valsche gevolgtrekkingen, waartoe zich zekere geesten doen medeslepen, die enkel de dwalingen der partijen voor hunne eigene rekening vleijen. Zie hier de titels der voornaamste werken van den markgraaf DE FONTANES: 1.° *Nouvelle etc.* (*Nieuwe vertaling van de proeve over den mensch, door POPE*), 1783, in 8.vo. — 2.° *Le vergier* (*De boomgaard*), een dichtstuk, 1788, in 8.vo — 3.° *La journée des morts* (*De dag der dooden of Allerzielendag*), een dichtstuk, 1790, in 8.vo — 4.° *Eloge etc.* (*Lofrede van WASHINGTON*), 1800, in 8.vo — 5.° *Le retour etc.* (*De terugkomst van eenen banneling*), ode op het schenden der grafplaatsen van *Saint-Denis*, 1817, in 4.to etc. De Heer DE FONTANES schreef met dezelfde zuiverheid en dezelfde sierlijkheid in versmaat als in onrijm; zijne lasteraars kunnen zich zelfs niet onthouden te erkennen dat hij een der beroemdste schrijvers van zijnen tijd is ge-

weest, en dat hij door zijnen klassischen stijl den lof zijner tijdgenooten verdiende, even gelijk hij diender nakomelingschap zal verdienen.

FONTANGES (MARIA ANGELICA DE SCORAILLE DE ROUSSELLE, Hertogin van), in 1661 uit eené oude familie van *Rouergue* geboren, was hofdame van *Madame. Schoon als een engel*, zegt de Abt DE CHOISI, maar zoo dom als een stuk hout, boeide zij niet te min het hart van LODEWIJK XIV. Toen op eene jagtpartij de wind haar kapsel in wanorde had gebracht, deed zij hetzelfde met een lint vast maken, waar van de strikken haar op het voorhoofd hingen, en deze mode ging met haren naam door geheel *Europa*. De koning verhief haar tot hertogin; maar zij genoot deze gunst niet lang. Zij overleed aan de gevolgen eener bevalling, [die harer schoonheid zoo nadeelig was geweest, dat zij zich vanden koning verlaten zag], den 28 Junij 1681, in de abdij van *Port-Royal* te *Paris*. In hare laatste ziekte, wilde zij den koning zien. LODEWIJK XIV. werd aangedaan, en zij zeide hem: *Ik sterf te vreden, wijl mijne laatste blikken mijnen koning hebben zien weenen.* Een zwakke troost, die aan de gesteldheid des oogens

bliks weinig geëigend was.

FONTANIER. — Zie PÉLISON (PAULUS).

FONTANINI (JUSTUS), geleerde, Aartsbisschop van *Ancyre* en kanonik der kerk van de *heilige MARIA de meerdere*, honorair kamerheer van CLEMENS XI. werd in 1666, in het hertogdom *Frioul* geboren en overleed te *Rome* in 1736. Er was bijna geen man van eenigen naam in de geleerde wereld, met wien hij niet in briefwisseling stond. Men heeft van hem een aantal werken, waarvan de meest bekende zijn: 1.° *Bibliotheca della eloquenza italiana*. Dit is eene beredeneerde Catalogus der goede boeken in de Italiaansche taal, in de verschillende vakken. Er verschenen verscheidene uitgaven van bij het leven des schrijvers, maar de beste en volledigste is die van *Rome*, 1736, in 4.to, met aantekeningen van APOSTOLO ZENO, in welke die geleerde en oordeelkundige boekenkenner, eene menigte dwalingen en onnaauwkeurigheden van FONTANINI heeft in het licht gebracht. — 2.° *Verzameling van Canonisatie-bullen, van JOANNES XV. tot BENEDICTUS XIII.*, 1729, in fol., in het Latijn. — 3.° *Letterkundige Geschiedenis van Aquilea*, in het Latijn, *Rome*, 1742, in

4.to, een nagelaten werk, vol gewijde en ongewijde geleerde aantekeningen, en met eene gezonde oordeelkunde. — 4.° *Dissertatio de corona ferrea Longobardorum*, 1717. Hij beweert, dat de ijzeren kroon, welke men te *Monza*, een stadje van *Lombardyë*, bewaart, uit eenen der kruisnagels van onzen Zaligmaker is vervaardigd, en dat men er zich oudtijds van bediend heeft, om de koningen van *Lombardyë*, en vervolgens om de keizers van *Duitschland* te kroonen. MURATORI wederlegde hem door de verhandeling *De corona ferrea*, waarin hij beweert, dat de ijzeren kroon, ten tijde der Lombardysche koningen onbekend was.

FONTANON (ANTONIUS), advokaat bij het parlement van *Parijs*, geboortig van *Auvergne*; is de eerste, die de bevelschriften der koningen van *Frankrijk* in eene geregelde orde heeft gebracht. Men heeft van hem eene *Verzameling* van edikten der Fransche koningen van 1270 tot op het einde der 16.^e eeuw, het tijdvak, waarin deze schrijver bloeide, 4 dl. in fol, *Parijs*, 1611.

FORTE-MODERATA, eene Venetiaansche dame, in 1555 geboren, overleden aan de gevolgen eener bevalling, den 5 November 1592, had,

zegt men, zulk een gelukkig geheugen, dat zij, om zoo te spreken, woordelijk eene leerrede herhaalde, na dezelve slechts een enkel maal aangehoord te hebben. Men heeft van haar verscheidene dichtelijke en prozaische werken. De meest bekende zijn eene *Lofrede harer sekse*, in verzen, getiteld, *il Merito delle donne scritto in due giornate*, Venetië, 1600. in 4.to, en het *Floridoro*, een dichtstuk in 13 gezangen, in 1581, in dezelve stad in 4.to gedrukt. FONTE-MODERATA was een bijnaam, welken zij zich gegeven had. Haar naam was: MODESTA Pozzo, en zij was gehuwd met een Venetiaansch edelman PHILIPPUS GEORGI genaamd. Haar Leven is beschreven door NICOLAAS DOGLIONI.

FONTENAY (JOANNES BAPTISTA BLAIN DE), een schilder te Caen in 1654 geboren, raadsheer bij de schilder-akademie, verdiende door zijne talenten, eene inwoning in de galerijen van het Louvre en eene jaarwedde. Hij bezat in eenen hoogen graad, de begaafdheid, om bloemen en vruchten te schilderen. Zijn penseel is natuurlijk, zijn koloriet schitterend, zijne zamenstellingen verscheiden. De gekorvene diertjes schijnen in zijne werken te le-

ven; de bloemen verliezen in dezelve niets van hare schoonheid, noch de vruchten van hare frischheid. Deze schilder overleed te Parijs in 1715.

* FONTENAY (LODEWIJK-ABEL DE BONAFONS, bekend onder den naam van *Abt DE*), werd in 1737, te Castelnau de Brassac, bij Castres in Languedoc geboren. Hij begaf zich onder de Jesuiten, en tijdens de vernietiging dier orde, kwam hij te Parijs, en was een der uitgevers der *Affiches de province*, en van het *Journal de France*. Tijdens het schrikbewind verliet hij zijn vaderland. In 1798 in Frankrijk teruggekeerd, overleed hij aldaar den 28 Maart 1806, in eenen buitengemeen behoeftigen staat, gedurende den loop eener smartelijke ziekte bestolen zijnde. Er bestaat van hem: 1.º *L'illustration etc.* (*De beroemde bestemming der BOURBONS*), 1790, 4 dl.ⁿ in 4.to — 2.º *Dictionnaire etc.* (*Woordenboek der kunstenaars*), 1777, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 3.º *Tabletten etc.* (*Tafels der algemeene geschiedenis*). — 4.º Een groot gedeelte van den tekst der *Galerie du Palais-Royal*, 1786 — 1788, 59 afleveringen. — 5.º *La suite etc.* (*Het vervolg van den Franschen reiziger*), enz. Men schreef hem toe de *Verhandeling over de herstelling*

der Jesuiten en de openbare opvoeding; maar dit werk is van den abt PROYART, wiens werken in 1818 — 1819, door MÉQUINON, *filis ainé* herdrukt en in het licht gegeven zijn.

FONTENAY. — Zie BRUMOY en LONGUEVAL.

FONTENELLE (BERNARDUS LE BOVIER DE), werd den 11 Februarij 1657 te Rouanen geboren; zijn vader was een regtsgeleerde, en zijne moeder de zuster van den grooten CORNEILLE. Dit kind, bestemd, om bijna eene eeuw te leven, zegt de abt TRUBLET, scheen zelfs op den dag zijner geboorte van zwakheid te zullen sterven. De jonge FONTENELLE volbragt zijne studiën te Rouanen bij de Jesuiten, die hij altijd bemind heeft. In den ouderdom van 13 jaren, in de klasse der *rhetorica* zijnde, vervaardigde hij voor den prijs der schoolgedichten, een dichtstukje, dat waardig werd gekeurd, om gedrukt, doch niet om bekroond te worden. Na zijne natuurkundige cursus ten einde gebragt te hebben, volbragt hij die der regtsgeleerdheid, werd tot advokaat bevorderd, bepleitte eene zaak, verloor dezelve, en beloofde niet meer te zullen pleiten. Hij liet de balie varen, om zich op de letterkunde en wijsbegeerte toeteleggen, tusschen welke

hij zijnen tijd verdeelde. In 1674, in den ouderdom van 17 jaren kwam hij te Parijs; 20 jaren oud zijnde, vervaardigde hij een gedeelte der zangspelen *PSYCHÉ* en *BELLEROPHON*, die in 1678 en 1679, onder den naam van THOMAS CONEILLE, zijnen oom, in het licht verschenen. In 1681, liet hij zijn treurspel *ASPAR* ten tooneele voeren. Hetzelve werd niet gunstig opgenomen, en zijne beoordeeling kwam met die van het publiek overeen, zoodat hij zijn handschrift in het vuur wierp. Zijne *Zamenspraken der Dooden*, in 1683 in het licht gegeven, genoten een gunstiger onthaal. Er stralen letterkunde en wijsbegeerte in door, de zedeleer wordt er aangenaam en welligt al te aangenaam in voorgedragen, en de wijsgeer heeft den schoonen geest niet al te zeer onderdrukt. Zie hier zijne overige werken, volgens de tijd-orde: 1.° *Lettres etc. (Brieven van den Ridder D'HER....)*, 1685. Dezelve zijn vol geest, maar niet van dien geest, welke in Brieven vereischt wordt. Men gevoelt al te zeer, dat men er geest in heeft willen brengen, en dat dezelve de vrucht eener koele en afgemetene verbeeldingskracht zijn. — 2.° *Entretiens etc. (Gesprekken over de veelheid der Werelden)*, 1686. Dit werk, zegt de schrijver der eeuw

van **LODEWIJK XVI.** was het eerste voorbeeld der moeilijke kunst, om bevalligheden zelfs over de wijsbegeerte te verspreiden." Maar zulks was een gevaarlijk voorbeeld, wijl het ware tooi- sel der wijsbegeerte is orde, duidelijkheid en vooral waarheid; en men, sedert dit geestige werk, niet dan al te dikwerf getracht heeft, om deze eigenschappen door aardigheden, kwinkslagen, valsche sieraden te doen vervangen. Die werelden, reeds zeer twijfelachtig op zich zelve, zijn gedeeltelijk op de hersenschimmige dwarlwinden van **DESCARTES** gegrond. — 3.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Godspraken*), 1687, uit de verve- lende zamenstelling van **VAN DALE**, over hetzelfde onderwerp ontleend. Dit werk, op zich zelve in eenen ligtzinnigen en oppervlakkigen stijl geschreven, werd in 1707 door pater **BALTUS** wederlegd. Het werk van dezen Jesuit, onder den titel van *Antwoord op de Geschiedenis der Godspraken in het licht gegeven*, scheen aan **FONTENELLE** zoo beslissend toe, dat hij er niet op antwoordde, zeggende, dat de duivel zijne zaak gewonnen had. Men moet echter be- kennen, dat zijn gevoelen over de godspraken, ofschoon geschiedkundig valsch, wel- ligt echter niets berispelijks zouden hebben bevat, indien

hij er geene grondstellingen had ingelast, die tegen de grootste waarheden zou- den kunnen worden aange- wend, en tot een treurig *Scepticismus* geleiden. De ongodsdienstige geest open- baart zich nog duidelijker in het *Verhaal van het Eiland Borneo*. Het is niet geheel bewezen, dat dit geschrift van hem is; de meeste le- vensbeschrijvers hebben hem zulks, volgens de getuige- nis van **BAYLE**, die er wel- ligt zelf de schrijver van is, toegekend. — 4.º *Poésies pastorales* (*Herderszangen*), met eene *Verhandeling* over den Herderszang, en eene *Buitenrede over de Ouden en Nieuwen*, 1688. De lieden van smaak, willen niet, dat die Herderszangen in het ongekunstelde en na- tuurlijke naast die van **THEOCRITUS** en **VIRGILIUS** zul- len geplaatst worden. De her- ders van **FONTENELLE**, zeggen zij, zijn of hovelingen of saletjonkers. Het is eene nieuwe wijze van herders- zang, die eenige overeen- komst met den Roman heeft, en tot welke de **ASTREA** van **D'URFÉ** en de blijspelen van **AMINTAS** en van den *Pastor Fido* het voorbeeld hebben geleverd. (Zie **THEOCRITUS**, **VIRGILIUS**). — 5.º Verschei- dene deelen der *Verhande- lingen der Akademie van Wetenschappen*. **FONTENEL- LE** werd er in 1699, tot se- cretaris van benoemd. Hij

vervulde dezen post, gedurende 42 jaren, en leverde jaarlijks een deel van de Geschiedenis dier maatschappij. De algemeene voorrede wordt op prijs gesteld. In de Geschiedenis verspreidt hij dikwerf licht over duistere onderwerpen. De *Akademische Lofreden*, in deze geschiedenis verspreid, zijn afzonderlijk in 2 dl.ⁿ gedrukt. Het is vooral in deze *Lofreden*, dat hij al de behaagzucht van den schoonen geest ten toon spreidde. » Zijne afbeeldsels, zegt een *criticus*, zijn met kunst geschetst, en hoewel gevleid, behouden dezelve echter eene zekere gelijkenis, waaraan men ze kan erkennen. Hij doorgrondt niets, loopt over alles ligtelijk heen, schijnt met zijn onderwerp den spot te drijven, geeft den lezer geene gelegenheid tot nadenken, zoekt enkel te vermaken, verrast hem somtijds door vernuftige en geestige trekken; alom ontdekt men de listige handelwijze eener behaagzieke (*coquette*) waarvan het blanketsel de eenige bevalligheid uitmaakt.” — 6.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van het Fransche Tooneel*) tot CORNEILLE, met het *Leven* van dien beroemden tooneelschrijver. Deze zeer beknopte, doch met keuze geschrevene, geschiedenis is vol luimigheid. — 7.º *Réflexions etc.* (*Overwegingen*)

X. DEEL.

over het Dichtkundige des tooneels en des Treurtooneels), dit is een der meest doordachte werken van FONTENELLE, en welligt datgene, waarin hij, minder schoonen geest schijnende, hij meer een verstandig man schijnt. — 8.º *Elémens etc.* (*Grondbeginselen der Meetkunde van het oneindige*), in 4.to, 1727; een werk, waarin de meetkundigen geene andere verdiensten dan de vorm erkend hebben. — 9.º Een *Treurspel*, in onrijm, en zes *Blijspelen*, die noch de eene noch de andere zeer tooneelkundig, en van vuur en *komische* kracht ontbloot zijn. — 10.º *Theorie der Cartesiïansche Maalstroommen*, een werk, dat, indien het niet de vrucht van zijnen ouderdom is, zulks verdiende te zijn. FONTENELLE was een groote bewonderaar van DESCARTES, en verdedigde tot aan zijnen dood de dwalingen, door welke hij zich in zijne kindschheid had laten innemen. — 11.º *Discours etc.* (*Zedelijke en wijsgeerige Verhandelingen*), *losse Stukken*, waarvan het dichterlijke zeer zwak is; *Brieven*, onder welke men er eenige bevallige vindt, enz. Al deze verschillende geschriften zijn gezamenlijk (met uitzondering der aardrijks- en natuurkundige werken), in 11 dl.ⁿ in 12.mo; onder den titel van *Œuvres*

O

diverses, Parijs, 1758, 1766 of 1767, met eenen nieuwen titel; en in 8 dl.ⁿ in 8 vo., *Parijs*, 1790 uitgegeven. Men had er in *Holland* reeds twee uitgaven van in het licht gegeven, de eene in 3 dl.ⁿ in fol, 1728; de andere in 3 dl.ⁿ in 4.to, 1729; beide met platen voorzien, door PICARD gegraveerd. Dezelve worden door de boekenvrienden gezocht, doch zijn veel minder volledig, dan de uitgave in 11 dl.ⁿ, in 4.to. Het was FONTENELLE, die in 1732 de nieuwe uitgave van het Woordenboek van kunsten en wetenschappen, door THOMAS CORNELLE leverde. . . . Ondanks een in schijn niet zeer sterk lichaamsgestel, had FONTENELLE nooit cenige aanmerkelijke ziekte, zelfs niet eens de kinderziekte gehad. Hij had geene andere gebreken des ouderdoms dan doofheid en verzwakking des gezichts, en nog deed deze verzwakking zich eerst in den ouderdom van meer dan 90 jaren gevoelen. Toen men hem eens beklaagde over de langzame verzwakking zijner zintuigen, antwoordde hij: » Zij zijn mijn grof *equipage*, dat ik voor mij uit de eeuwigheid in zend." Hij overleed den 9 Januarij 1757. Eene zachte en gezellige inborst beveiligde hem niet voor den menschenhaat en voor het vuige eigenbelang. *De menschen zijn dwaas en ondeu-*

gend zeide hij; maar *zoodanig als zij zijn, moet ik met hen leven, en heb mij zulks reeds vroegtijdig gezegd.* Zijne vrienden verweeten hem dikwerf, gebrek aan gevoel: het is waar, dat hij niet geschikt was, voor degene, die warmte in de vriendschap willen. Zeer dikwijls bezocht hij Mevrouw DE TENCIN; toen hij haren dood vernam, zeide hij: *Wel nu, dan zal ik bij Mevrouw GEOFFRIN (zie dat art.) gaan eten.* Ook had hij veel omgang met den abt DUBOS, dien hij zijnen vriend noemde. Toen men eens aan dezen, in het eerst van den tijd, eenen bos aspergiën ten geschenke had gegeven, kwamen zij overeen; ten einde aan hunnen onderlingen smaak te voldoen, om dezelve gedeeltelijk met olie en gedeeltelijk met saus te doen toebereiden; vóór het tusschengeregt, wordt DUBOS door eene beroerte getroffen, en valt bewusteloos neder; FONTENELLE loopt aanstonds op den trap, en roept tot de keukenmeid: *Al de aspergiën met saus, al de aspergiën met saus!* Ofschoon hij in eenen bekrompen staat geboren was, liet hij eene groote fortuin na; daar zijne wijsbegeerte hem van de zucht om opeen te stapelen, en bij de hoedanigheid van schoonen geest, die van *Financier* te voegen, niet had kunnen bevrijden. Men zal

breedvoeriger bijzonderheden over FONTENELLE vinden in de *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften om te dienen tot de Geschiedenis van zijn leven en zijne werken*), door den abt TRUBLET, *Amsterdam*, in 12.mo, 1761; maar men moet zich te binnen brengen, dat het een bewonderaar en lofredenaar is, die ten gunste van zijnen held al de hulpmiddelen der geestdrift ontwikkelt. Een schrijver met even veel ijver bezielde voor de goede grondbeginselen, als voor den goeden smaak en de schoone letterkunde, heeft hem genoemd » een man, zonder karakter en zonder bepaalde bekwaamheid, half wijsgeer en half schoone geest; een huichelaar, wiens werken alle ontsierd zijn, door eene aanhoudende gemaaktheid van denkbeelden en uitdrukkingen, door gedwongene en gezochte toonen, door aardigheden; die in de wetenschappen niets heeft uitgevonden, en enkel de begaafdheid bezat, om de uitvindingen van anderen met orde en duidelijkheid voortestellen.”

FONTÈTE. — Zie FEVRET.

FONTI (BARTHOLOMEUS), in het Latijn FONTIUS, een geleerde Florentijner, in 1445 geboren, maakte zich beëind bij PICO van Miran-

dula, bij MARSILIO FICINO, HIERONYMUS DONATO, en andere bekwame schrijvers zijner eeuw. MATHIAS CORVINUS, koning van Hongarijē, vereerde hem met zijne vriendschap, en gaf hem het opzigt over de beroemde Bibliotheek van Buda. De voornaamste schriften van FONTIUS zijn: een *Commentarium* op PERSEUS; *redevoeringen*; alles te *Frankfort* verzameld, en in 1621 in 8.vo gedrukt. Deze schrijver overleed in 1513.

FONTRAILLES (LODEWIJK D'ASTARAC, Markgraaf van), werd door MONSIEUR (GASTON) verkozen, om in *Spanje* over een verdrag te gaan onderhandelen, hetwelk hem de middelen verschafte, om den kardinaal DE RICHELIEU te verwijderen; maar hij had het geluk van niet, zoo als de Heer DE CINQ-MARS te worden aangehouden. Na den dood des kardinaals kwam hij in *Frankrijk* terug, en overleed eerst in 1677. Hij heeft geschreven: *Relation etc.* (*Verhaal der bijzonderheden des hofs gedurende de gunst van den Heer DE CINQ-MARS*): hetzelfde is in het 1.e dl. der *Mémoires* van MONTRESOR gedrukt.

† FOOT (JESSÉ), een in de geneeskunde zeer ervaren Engelsche arts, kwam

te *Londen*, en werd als leerling, bij zijnen oom, een zeer achtbaar artsnijbereider, geplaatst, alwaar hij weldra ontdekte, dat zijne begaafdheden en zijne kunde, die van zijnen meester overtroffen; hij verliet daarop zijnen oom, en kwam in de ziekenhuizen van *Londen*. Nog zeer jong zijnde, begaf hij zich naar *Rusland*, alwaar hij na zijn examen in de Latijnsche taal, door den Hoogleeraar *PALLAS* ondergaan te hebben, hij als bevoorregt arts in het collegie van *St. Petersburg* werd toegelaten: daar de Russen gebrek aan goede heelmeeesters hadden, ontving hij allerlei aanmoedigingen, ten einde in *Rusland* te blijven, doch hij verlangde, om naar zijn vaderland terug te keeren. *Foor* kwam als heelmeeester in het ziekenhuis van *Middlesex*, hetwelk toenmaals in eenen zeer bloeienden staat was. Kort daarna begon hij zijne heilkundige wetenschap voor zijne bijzondere rekening uitte oefenen, en verkreeg in de uitoefening van zijn beroep eene vrij aanzienlijke fortuin, en vervolgde zijnen staat tot in eenen zeer gevorderden ouderdom. Hij is den 27 October 1826 overleden. Behalve talrijke werken, betrekkelijk zijne kunst, heeft *Foor* in het licht gegeven: — 1.° *Verdediging der West-Indische*

landbouwers. — 2.° *Levensbeschrijving van JOANNES HUNTER*, enz.

† *FOOTE* (*SAMUEL*), een Engelsche tooneelspeler en schrijver, door zijne landgenooten *de nieuwe ARISTOPHANES* bijgenaamd, in 1749 te *Truro*, in het graafschap *Cornwallis* uit eene aanzienlijke familie geboren, verkwistte in korten tijd eene aanmerkelijke fortuin, welke hem zijn vader als lid van het parlement, had nagelaten, verviel in schulden, welke hij niet kon betalen, werd tooneelspeler uit nooddwang, en begon in 1744 op het tooneel van *Hay-Market* te *Londen*, door de rol van *OTHELLO*, en eenige andere treurspellenrollen, waarin hij niet den minsten roem behaalde. Na, gedurende twee jaren, nieuwe listen te hebben uitgedacht, om aan de vervolging zijner schuldeischers te ontsnappen, zag men hem eensklaps voor zijne eigene rekening dat zelfde tooneel van *Hay-Market* openen, waarvan hij tegelijkertijd bestuurder, schrijver en acteur werd, en voor hetwelke hij, onder de algemeene benaming van *Morgen-verlustigingen*, een aantal hekelende Blijspelen schreef, waarin hij onder de belagchelijkste gedaanten bekende personen, overheden, geneesheeren, beroemde acteurs,

mannen naar de mode en zelfs aanzienlijke dames voorstelde. Deze stukken genoten van het publiek een zeer gunstig onthaal en werden, ondanks de tegenkantingen van eenige overheden, dikwerf gespeeld. FOOTE belastte zich in dezelve met onderscheidene rollen, met eene buitengewone snelheid van de eene tot de andere overgaande, en in zijne gedaante-herschepingen, noch de vriendschap, noch het ongeluk sparende. De onbetamelijheid van dit gedrag, deed hem in regten betrekken, en tot vrij sterke geldboeten veroordeelen; de overheden van *West-Munster*, door eene acte van het parlement, welke het aantal der schouwburgen bepaalde, gemagtigd, deden dien van *Hay-Market* sluiten. Later deed hem een voor FOOTE noodlottig toeval (zijn been was ten gevolge van eenen val van het paard afgezet moeten worden), door den invloed van den Hertog van *York*, zijnen beschermer, eene vergunning voor zijn gheele leven, bekomen, om zijn tooneel, gedurende de sluiting der beide voornaamste schouwburgen van *Londen*, geopend te houden; hij genoot als toen meer dan ooit de gunst van het publiek, en hij zou eene aanzienlijke fortuin hebben kunnen ver-

zamelen, indien niet het spel al zijne inkomsten verslonden had. Daar zijne geneesheeren hem hadden aangeraden, om ter herstelling zijner gezondheid, eene reis naar *Frankrijk* te ondernemen, stierf hij in 1777 bijna plotselijk te *Dover*, op den oogenblik, dat hij gereed stond, om het kanaal overtesteken. Als een bewijs zijner steeds vaardige, geestige invallen wordt de volgende bijzonderheid verhaald: FOOTE had den Graaf SANDWICH in een belagchelijk licht gesteld; deze vernam zulks., en toen hij hem eens ontmoette, vraagde hij hem: » Ik wenschte wel eens te weten, FOOTE, of gij eens aan de Vr... of wel aan de galg zult sterven." » Mijlord," antwoordde deze oogenblikkelijk, » dat zou alleen daarvan afhangen, of ik het met uwe minnaressen of met uwe grondstellingen hield." Vele belagchelike bijzonderheden bevat COOKE'S, *Mem. of SAM FOOTE*. Londen, 1805.

FOPPENS (JOANNES FRANCISCUS), te *Brussel* geboren, was achtereenvolgend Hoogleeraar in de wijsbegeerte te *Leuven*, kanonik van de kerk van *Brugge*, kanonik van *Mechelen* en Aarts-diaken. Hij overleed den 16 Julij 1761, in den ouderdom van 72 jaren. Zij-

ne begaafdheden, zijne deugden, en vooral zijn godsdienstijver, deden hem algemeen betreuren. Er bestaat van hem: 1.° *Bibliotheca belgica*, Brussel, bij zijnen broeder PETRUS FOPPENS, 1739, 2 dl.ⁿ in 4.to, waarin hij de werken van AUBERTUS LE MIRE, FRANCISCUS SWERTIUS en VALERIUS ANDREAS, over de Belgische schrijvers heeft doen voorkomen. Hij heeft groote bijvoegsels tot die schrijvers geleverd, en de *Belgische Bibliotheek*, van het jaar 1640; met welk jaar, die van VALERIUS ANDREAS eindigt, tot het jaar 1680, voortgezet. Dit werk wordt op prijs gesteld, en verdient zulks in vele opzichten; men zou er echter, eenigzins meer oordeelkunde en nauwkeurigheid in wenschen. — 2.° Eene uitgave der *Diplomatische verzameling* van AUBERTUS LE MIRE, Brussel, 1723, 2 dl.ⁿ in fol. met nieuwe aantekeningen en tafels verrijkt, en met een aantal handvesten vermeerderd, die aan AUBERTUS LE MIRE onbekend waren. Hij voegde vervolgens 2 dl.ⁿ in fol. bij deze verzameling heteene in 1734, het andere in 1748. — 3.° *Historia episcopatus Antverpiensis*, Brussel, 1717, in 4.to — 4.° *Historia episcopatus Sylvaë ducensis*, Brussel, 1721, in 4.to — 5.° *Chronologio Sacra epis-*

coporum belgii ab anno 1561, ad annum 1761, in 12.mo, een dichterlijk werk, met geschiedkundige aantekeningen in onrijm. — 6.° Een aantal latijnsche *dichtstukken*, de meeste van kracht en vuur ontbloot, die de hoofdvereischen der ware dichtkunde uitmaken, doch altijd wijs in het doel en de inzigten des schrijvers.

FORBES (JOANNES); een Schot, Hoogleeraar der godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis aan de Universiteit van *Aberdeen* in 1648 in den ouderdom van 55 jaren overleden, liet *Geschiedkundige en Godgeleerde Instellingen* na, welke men in de verzameling zijner *werken* aantreft, 1703, 2 dl.ⁿ in fol. Dit is eene uitgebreide verzameling, waarin de schrijver de Christelijke leer behandelende, tegen de klaarblijkelijke waarheid der daadzaken, beweert, dat verschillende omstandigheden er veranderingen in gebragt hebben. Men heeft eene beknopte uitgave van dit tot voedsel van de vooroordeelen der protestanten, zoo geschikte werk, vervaardigd. Zijn vader (PATRICIUS), Bisschop van *Aberdeen* in 1635 overleden, gaf een *commentarium* op het *Boek der Openbaring*, 1646, in 4.to in het licht.

FORBES (WILLIAM), eerste

Protestansche bisschop van *Edimburg*, heeft zich eenen naam verworven, door zijne *Overwegingen over de wederleggende godgeleerdheid*, in het latijn, *Frankfort*, 1707, in 8.vo Hij overleed in 1654 in het 49.^e jaar van zijnen ouderdom, eenen zoon nalatende, die de Catholijke godsdienst omhelsde.

FORBES (DUNCAN), Iord, president der zittagen van *Edimburg* in 1747, in den ouderdom van 62 jaren overleden, is in *Frankrijk* bekend, door de vertalingen, welke Pater HOUBIGANT van zijne *Gedachten over de Godsdienst* van zijnen *Brief aan eenen Bisschop* enz., Lyon, 1769, in 8.vo in het licht heeft gegeven. Deze schriften hebben een niet al te gunstig onthaal genoten.

FORBIN (TOSSANUS DE), meer bekend onder den naam van kardinaal DE JANSON, uit eene beroemde familie van *Florence* was achter-eenvolgend, Bisschop van *Digne*, *Marseille* en *Beauvais*. LODEWIJK XIV. met zijne bijzondere bekwaamheid voor de staatszaken bekend, benoemde hem tot Hoogstdeszelfs afgezant in *Polen*. JOANNES SOBIESKI, die gedeeltelijk aan zijnen invloed den troon dier republiek te danken had, bewees er hem zijne erken-

tenis voor, door hem tot kardinaal te doen benoemen. Onder INNOCENTIUS XII. en CLEMENS XI. naar *Rome* gezonden, behandelde hij de Fransche aangelegenheden met zoo vele wijsheid, dat hij in 1706 met den post van groot aalmoezenier werd vereerd. Hij overleed te *Parijs* in 1713 in den ouderdom van 83 jaren. Hij was een geestig man, zeer vlug in zijne antwoorden en wiens onderhoud met aangepaste kwinkslagen doorzaaid was. Ook was hij een der vurigste tegenstanders van de *Verdediging der Casuisten*. Er bestaat eene *cen-suur*, die hij, nog Bisschop van *Digne* zijnde, tegen dezelve in het licht gaf.

FORBIN (FRANCISCUS TOSSANUS DE), neef van den voorgaande, meer bekend onder den naam van Graaf van *Rosemberg*, verliet *Frankrijk*, wist hij in een tweegevecht een zijner vijanden gedood had. Hij keerde vervolgens in hetzelfde terug; maar daar hij in 1693, in den slag van *Marsaglia*, gekwetst was, deed hij de gelofte van Trappist te worden. Hij vervulde dezelve omtrent tien jaren later, nam den naam van broeder ARSENIUS aan, en werd naar *Buon-Solazzo*, in *Toscane* gezonden, om er den oorspronkelijken geest van Ci-

teaux te herstellen. Hij overleed aldaar heiliglijk in 1710. Men heeft het stichtelijk verhaal van zijn leven en zijnen dood in het licht gegeven, uit het Italiaansch in het Fransch vertaald, in 12.mo, door den Abt MAUPERTUY.

* FORBIN (CLAUDIUS, Ridder DE), in 1656 te *Gardane*, bij *Aix* in *Provence* geboren, begon reeds in zijne vroegste jeugd ter zee te dienen, en vervolgde zulks, met vele schrandtheid, moed en werkzaamheid. Na groot-admiraal van den koning van *Siam* te zijn geweest, aan wien hij in 1686 door den ridder van CHAUMONT gelaten werd, onderscheidde hij zich op de *Adriatische zee*. In 1706 randde hij bij *Texel*, met vijf kleine schepen, eene vijandelijke *escorte* van 6 oorlogschepen van 50 tot 60 stukken aan, een derzelve maakte hij buit, verbrandde een ander, boorde een derde in den grond, en verstrooide de overigen. Schout-bij-nacht geworden zijnde, dreef hij in de Noordsche zeeën, drie verschillende Engelsche vloeten uiteen, die voor *Moscovië* bestemd waren. Bij zijne terugkomst versloeg hij met DUGUAY-THOUIN eene andere Engelsche vloot. Zijne zwakheden, of liever het misnoegen, dat hij over de ministers koesterde, nood-

zaakte hem de dienst te verlaten; in 1710 zette hij zich in de nabijheid van *Marseille* neder. Hij overleed aldaar in 1733. FORBIN verdiende door zijne dapperheid en door zijnen ijver in de vervulling zijner pligten, het vertrouwen van LODEWIJK XIV., en de achting zijner natie. Hij verbond zich aan degene, die onder hem dienden, en liet de gelegenheid niet voorbijgaan, om dezelve aan het hof bekend te maken. FORBIN had het hoofd van eenen veldheer en de hand van eenen soldaat. Men zal verscheidene trekken eener zonderlinge dapperheid in zijne Memoriën aantreffen, in 1749, in 2 dl.ⁿ in 12.mo door REBOULET in het licht gegeven, en herdrukt in 1781.

FORBISHER of liever FROBISHER (Sir MARTIN), een Engelsche stuurman, te *Doncaster* in *Yorkshire* geboren, onderscheidde zich reeds vroegtijdig door zijne zee-togten. De koningin ELIZABETH zond hem in 1576 met drie schepen, om de landengte op te zoeken, welke men meende ten noorden van *Siberië* te zijn, en welke dienen moest, om langs het Noorden, van het Westen naar het Oosten te komen. Maar deze reis, zoo als ook die welke hij twee jaren later ondernam, en al de reizen, welke men na dien

tijd met dat doel ondernomen heeft, hebben niets te weeg gebragt, wyl deze doortogt werkelijk niet bestaat; want indien men vooronderstelt, dat de beide vaste landen nergens aan elkander raken, zouden de ijsbergen nog elken doortogt onmogelijk maken (Zie Cook). FORBISHER, die met de natuurlijke historie geheel onbekend was, bragt van zijne reizen eene menigte steenen terug, die hij uit de bergen van dat land had doen halen. Hij verbeeldde zich, dat dezelve goud en zilver zouden bevatten, maar na dezelve wel onderzocht te hebben, vond hij er niets in, en men bediende zich van dezelve, om de wegen te bestraten. Kort na deze tweede reis werd hij door den admiraal HOWARD tot ridder verheven, en wel tot belooning der bewijzen van dapperheid, welke hij in 1588, in een gevecht tusschen de Engelsche en Spaansche vloot had gegeven. Na zich op zee onderscheiden te hebben, deed hij zulks ook nog te land. Hij landde in *Bretagne*, om eene verschansing bij *Crozon* te belegeren. Deze plaats gaf zich na eenen dapperen tegenstand over; maar FORBISHER werd er gewond, en overleed aan zijne bekomene wonden te *Plymouth* in 1594.

* FORBONNAIS (FRANCISCUS VERON DE), algemeen inspecteur der fabrieken, en lid van het Instituut, werd te *Mans* in 1722 geboren. Hij was eerste schrijver onder SILHOUETTE, tegenboekhouder der geldmiddelen, en bevees groote diensten aan dat departement. Er bestaat van hem: 1.º *Extrait etc. (Uittreksel van den geest der wetten, met aanmerkingen)*, 1750, in 12.mo — 2.º *Theorie en praktijk van den handel en de zeevaart*, door D. H. USTARIZ, uit het Spaansch vertaald, 1753, in 4.to Onder andere belangrijke zaken verneemt men door dit werk, dat *Spanje*, sedert 1492, het tijdstip der ontdekking en verovering van *Amerika*, uit de nieuwe wereld heeft getrokken 9,160,000,000 piasters, die men thans op meer dan 50 duizend millioenen zou kunnen schatten. — 3.º *Considérations etc. (Overweging over de geldmiddelen van Spanje met betrekking tot die van Frankrijk)*, Parijs, 1753, in 12.mo — 4.º *Principes etc. (Huishoudkundige grondbeginselen en waarnemingen)*, Amsterdam, in 1767, 2 dl.ⁿ — 5.º *Analyse etc. (Ontleding der grondbeginselen over den omloop der levensmiddelen en den invloed van het gereed geld op dezen omloop)*, Parijs, 1800, in 12.mo enz. FORBONNAIS

heeft daarenboven eenige losse dichtstukken, aantekeningen in het dagblad van DUPONT DE NEMOURS, in het licht gegeven, en verscheiden artikels voor de *Encyclopedie* geleverd. Hij is te Parijs den 20 September 1800 overleden.

FORCADEL of FORCATULUS (STEPHANUS), hoogleeraar in de godgeleerdheid te Toulouse, was van Béziers, alwaar hij in 1534 geboren werd, en in 1578, overleed. Zijne schriften bestaan in *Latijnsche en Fransche Gedichten*, 1579, in 8. vo, beide zeer onbeduidend; in regtsgeleerde werken, die minder slecht zijn, en in geschiedenissen. De titels dezer werken zullen een denkbeeld van zijnen gedwongen en gemaakten stijl kunnen geven: 1.° *Necromantiæ, sive occultæ jurisprudentiæ tractatus, in centum viginti quinque dialogus distinctus.* — 2.° *Sphæræ legalis dialogus unus.* — 3.° *Cupido jurisperitus, in viginti duo capita divisus.* — 4.° *Penus juris civiles, sive de alimentis capita triginta continens.* — 5.° *Aviarium juris civilis in novem capita partitum.* — 6.° *Commentarius in titulum de justitia et jure lib. 1 Digestorum.* — 7.° *Tractatio dilucida rei criminalis, in quatuor digesta partes.* — 8.° *Commentarius nobilis in*

jura feudorum. — Hij had tot broeder PETRUS FORCADEL, koninklijk hoogleeraar der wiskunde, in 1577 overleden, van wien er eene *vertaling in het Fransch* bestaat van EUCLIDES, en van de *Meetkunde* van ORONTIUS FINÉ, en eene *rekenkunde*, in 4 boeken.

FORCE (JACOBUS NOMPAR DE CAUMONT, Hertog DE LA), zoon van FRANCISCUS, Heer van LA FORCE, die gedurende de moordtooneelen van den BARTHOLOMEUS-nacht, met ARMAND, zijnen oudsten zoon, in zijn bed werd vermoord, werd in 1559 geboren. JACOBUS, die pas 9 jaren oud was, en met hen te bed lag, verborg zich zoo behendiglijk tusschen het ligchaam van zijnen vader, en dat van zijnen broeder, dat hij aan het staal der moordenaars ontsnapte. Hij is het zelf, die deze gebeurtenis heeft beschreven in *Memoriën*, die nog in zijn huis bewaard, en in de *Henriade* aangehaald worden. [Het is ten minste aldus, dat MEZERAY zulks verhaalt, maar er bestaat een ander verhaal van, dat geloofwaardiger schijnt; volgens hetzelfde zou een paardekooper, de buurman van FRANCISCUS DE CAUMONT, hem van het gevaar onderrigt hebben, waarop hij met zijne beide zonen zijn huis wilde verlaten, toen een der moordenaars,

MARTIN genaamd, de kamer binnen stooft. De smeektoonen van den ongelukkigen vader en eene belofte van 3000 kroonen, deden hem van gevoelen veranderen. MARTIN geleidde CAUMONT en zijne kinderen naar een veilig huis; maar de graaf van CORONAS kwam er hen uitsleuren, en zij werden naar de plaats der moordtooneelen gevoerd. De vader en zijn oudste zoon vielen onder de slagen der moordenaren. De jonge JACOBUS liet zich ook vallen, onder het geroep van *ik ben dood!* Een bedelaar redde hem, en niet dan met vele gevaren kon hij zich naar den schoot zijner familie begeven], vanwaar hij in dienst van HENDRIK IV. kwam, hij streed vervolgens voor de hervormden tegen LODEWIJK XIII., vooral in het beleg van *Montauban* in 1621. Toen in het volgende jaar LA FORCE zich van de dwalingen en oproerige kuiperijen der hugenooten had losgemaakt, nam hij *Pignerol* in, en versloeg de Spanjaarden te *Carignan* in 1630. Vier jaren daarna begaf hij zich naar *Duitschland*, deed het beleg van *Philipsburg* opbreken, sprong *Heidelberg* bij, nam *Spiers*, in 1635 in. Na gewigtige diensten aan den staat te hebben bewezen, verzocht hij om, en verkreeg hij zijn ontslag, en overleed, zat van dagen en roem, en met

den rang van maarschalk van *Frankrijk* vereerd, te *Bergerac* den 10 Mei 1652. Hij was, volgens den abt LE GENDRE, niet de beroemdste maar ook niet de minst bekwame veldheer zijner eeuw.

FORCE (ARMAND - NOMPAR DE CAUMONT, Hertog DE LA), zoon van den voorgaande, en zoo als hij, maarschalk van *Frankrijk*, verkreeg den staf in 1652, wjl hij met roem tegen de hugenooten had gediend. Het gevecht van *Ravan*, waarin hij 2000 keizerlijken versloeg, en hunden veldheer COLLOREDO gevangen nam, strekte hem zeer tot eer. Hij overleed den 16 December 1675, in den ouderdom van bijna 90 jaren. Een lange levensloop scheen, als het ware, het deel dezer beroemde familie te zijn.

FORCE (CHARLOTTE ROSA DE CAUMONT DE LA), lid van de akademie der *Ricovrati* van *Padua*, was eene klein-dochter van JACOBUS DE LA FORCE, en overleed in 1724, in den ouderdom van 74 jaren. Zij heeft den Franschen *Parnassus* door hare gedichten, en het gebied der letteren door hare proza tot sieraad verstrekt. Men heeft van haar in het eerste vak eenen *Brief* aan MEVROUW DE MAINTENON, en een *Gedicht*, aan de Prinses van CONTI opgedragen,

onder den titel van *Châteaux en Espagne* (Kasteelen in de lucht), waaraan noch verbeeldingskracht, noch genie ontbreken. In het tweede vak kent men van haar: 1.° *Histoire etc.* (Geheime geschiedenis van den hertog van Bourgondië), 2 dl.ⁿ in 12.mo, een vrij wel geschreven roman, *Parijs*, 1621; — 2.° die van MARGARETHA van VALOIS, 4 dl.ⁿ in 12.mo *Parijs*, 1719. — 3.° *Vie etc.* (Levensbeschrijving van CATHARINA VAN BOURBON). — 4.° *Les Fées etc.* (De toovergodinnen enz). naamloos, in 12.mo — 5.° *Mémoires etc.* (Geschiedkundige gedenkschriften der Hertogin van Bar, zuster van HENDRIK IV.), in 12.mo — 6.° GUSTAAF VASA, in 12.mo, dat weinig gelezen wordt. De grondslag van bijna al de werken van Mevrouw DE LA FORCE is geschiedkundig, doch het samenweefsel derzelve is romanesk. Zij was in 1687 met KAREL DE BRION gehuwd; maar het huwelijk werd, na verloop van 10 dagen als nietig verklaard.

* FORDYCE (JACOBUS), een beroemd Schotsch predikant, werd te Aberdeen in 1720 geboren, en volbragt zijne studiën in die stad. Tot het predikambt bevorderd, werd hij eerst tot predikant benoemd in de gemeente van Brechin, in het graafschap

Angus, en ging na verloop van acht jaren tot die van *Alloa* bij *Stirling* over. Hij had zich reeds door eenige schriften bekend gemaakt, toen hij zich in 1760 naar *Londen* begaf. Hij werd aldaar tot leeraar benoemd eener Congregatie *dissenters* in *Moukwellstreet* gevestigd. Na dezen post gedurende 13 jaren te hebben bekleed, begaf hij zich naar *Hampshire*, en vervolgens naar *Bath*, alwaar hij den 1 October 1796 overleed. FORDYCE was in de Grieksche en Latijnsche talen zeer ervaren. Ook had hij zorgvuldig de Fransche letterkunde beoefend, en de werken van FÉNÉLON waren zijne geliefkoosde leesoeefeningen. Door de gematigdheid zijner gevoelens, had hij te gelijktijd vriendschapsbetrekkingen met doctor PRICE en doctor JOHNSON, twee mannen van zeer tegenstrijdige grondbeginselen, weten te onderhouden. Er bestaat van hem: 1.° *Proeve over de aan den kansel passende sierlijkheid*, in 12.mo Hetzelve is gedrukt achter THEODORUS, of *Zamenspraken over de kunst, om te prediken*, een werk van zijn broeder, waarvan JACOBUS FORDYCE in 1755, eene derde uitgave in 12.mo leverde. — 2.° *De tempel der deugd*, een allegorische droom, 1757, en met verbeteringen, 1775, in 12.mo — 3.° *Leerredenen*

voor de jonge dames en jonge jufvrouwen. Dit werk maakte veel opgang. — 4.° *De inborst en het gedrag van het vrouwelijk geslacht, en de voordeelen, welke jongelingen uit den omgang met deugdzame vrouwen kunnen trekken*; eene verhandeling in drie deelen, 1779. in 8.vo Hij regtvaardigt in hetvelve de inborst der vrouwen, tegen de beschuldigingen van lord CHESTERFIELD. — 5.° *Gedichten* 1786, 1 dl. in 12.mo, enz. Er straalt in deze gedichten meer redenering dan dichtvuur door.

* FORDYCE (GEORGE), een beroemde Engelsche geneesheer, werd bij *Aberdeen* in 1736 geboren. Hij heeft verscheidene schriften alle in het Engelsch nagelaten, onder welke men voornamelijk aanvoert: 1.° *Grondbeginselen der landbouwkunde, en onderrigtingen over het groeijen der planten*, Edimburg, 1765, 1771, in 8.vo — 2.° *Grondbeginselen der beoefenende geneeskunde*, Londen, 1768, 1784, 4.e uitg. — 3.° *Verhandeling over de spijsvertering*, ibid, 1791, in 8.vo FORDYCE is den 25 Junij 1802 overleden.

FOREST. — Zie FORREEST (PETRUS).

FOREIRO (FRANCISCUS), in het Latijn FORERIUS, een

Dominikaner van *Lissabon*, in 1581 overleden, was een der drie Godgeleerden, verkozen om aan den *Catechismus der kerkvergadering van Trente*, alwaar hij zijne begaafdheid voor den kansel had doen bewonderen, te arbeiden. Er bestaat van hem een geleerd *Commentarium op Isaïas*, in fol. in de verzameling der groote *Critici* opgenomen.

FOREST (JOANNES), schilder des konings van *Frankrijk*, te *Parijs* in 1636 geboren, en in dezelfde stad in 1712 overleden, was een uitmuntend landschapschilder, en vereenigde met die hoedanigheid veel geest en eene vrolijke inborst. Hij ondernam eene reis naar *Italië*, alwaar PETRUS FRANCISCUS MOLA hem lessen gaf, waarvan hij bijzonder wel gebruik wist te maken; hij beoefende het koloriet in de werken van TITIAAN, GIORGIONE en van de BASSANO'S. Men bespeurt in zijne schilderijen, een stout penseel, geleerde afwisselingen van licht en schaduw, een' verheven stijl, schoone liggingen van plaats en wel geteekende figuren.

FORESTI, of FORESTA (JACOBUS PHILIPPUS DE), is meer bekend onder den naam van PHILIPPUS DE BERGAMO, bij welke stad hij in 1431 geboren werd. Hij begaf zich

onder de orde der Augustijnen, in welke hij zich beroemd maakte. Hij overleed den 15 Junij 1520, na in het licht te hebben gegeven eene *Kronijk*, van ADAM tot het jaar 1503, later vervolgd tot 1535, *Parijs* 1535, in fol. Dezelve maakte veel opgang in de eeuw des schrijvers, doch verdiende zulks weinig. Indien men de gebeurtenissen uitzondert, waarvan hij getuige heeft kunnen zijn, is al het overige slechts eene wanstallige compilatie, der ligtgeloovigste geschiedschrijvers. Nog bestaat er van FORESTI: *Confessionale*, of *Interrogatorium aliorum novissimum*, Venetië, 1487, in fol.; en eene *Verhandeling over de beroemde Vrouwen*, Ferrara, 1497, in fol. in het Latijn.

FORESTIER (PETRUS), een geleerde kanonik van *Avalon*, in die stad, in 1723, in den ouderdom van 69 jaren overleden, is de schrijver van twee boekdeelen met *Homeliën*, en van eenige andere werken, waarvan het beste is: *Histoire etc. (Geschiedenis der Aflaten en Jubilé)*, in 12.mo Hij heeft in Handschrift nagelaten: *Vies etc. (Levensbeschrijvingen der heilige Bisschoppen van Auxerre)*, en eene *Histoire etc. (Geschiedenis der Stiflkerk van Avallon)*.

FORESTUS. — Zie FORREEST

(PETRUS).

* FORFAIT (PETRUS ALEXANDER LAURENTIUS), krijgskundige der Fransche marine, werd te *Rouanen*, in 1752 geboren. Na met roem den post van ingenieur te *Brest*, en vervolgens te *Cadix* te hebben bekleed, werd hij in 1791, door het departement der *Neder-Seine*, tot de wetgevende vergadering benoemd. Hij deed zich in die vergadering door de gematigdheid zijner grondbeginselen, en door den moed met welken hij zich tegen de gewelddadige maatregelen verzette, door de opgewonden hoofden dier ongelukkige tijden ingeblazen, onderscheiden. Toen de conventie die vergadering moest vervangen, ging hij zijnen post te *Havre* weder bekleeden. Onder het schrikbewind werd hij in die stad in hechtenis genomen, maar wijl men zijne talenten niet kon ontberen, verkreeg hij zijne vrijheid weldra weder. Toen de generaal BONAPARTE tot de waardigheid van eersten consul was verheven, benoemde hij FORFAIT tot het ministerie van marine, die een jaar later om zijn ontslag verzocht en zulks verkreeg. Hij werd achtereenvolgend staatsraad, algemeeninspecteur der tegen de Engelschen bestemde *flottille*, zee-prefect te *Havre* en later te *Genua*. Hij was com-

mandeur van het legioen van eer. In 1803, in ongenade vervallen zijnde, begaf FORFAIT zich naar den schoot zijner familie, waarin hij den 8 November 1807, aan de gevolgen van eenen aanval van beroerte overleed. Men kent van hem: 1.° Eene Latijnsche *Verhandeling over de bevaarbare Kanalen*, in 1773, door de akademie van Mantua bekroond. — 2.° *Traité etc. (Verhandeling over de grondbeginselen van het bemasten van Schepen)*, Parijs, 1788, in 4.to Dit werk wordt door de lieden der kunst, zeer op prijs gesteld.

FORGEOT. — Zie FERREOL (*Heilige*).

* FORGEOT (NICOLAAS JULIANUS), een tooneelschrijver, werd te Parijs, in Julij 1758 geboren. Men heeft van hem verscheidene boertige zangspelen, die veel opgang maakten, en eenige Blijsspelen, zoo als: 1.° *La Ressemblance etc. (de Gelijkheid)*, in drie bedrijven en in verzen, in 1788, ten tooneele gevoerd. — 2.° *L'Amour etc. (De huwelijksliefde of de gelukkige ligtgeloovigheid)*, in een bedrijf en in proza, 1781. — 3.° *Les deux etc. (De beide Oomen)*, in één bedrijf, 1780, enz. FORGEOT, zoo als vele andere schrijvers met de revolutionnaire grond-

beginselen besmet, betaalde zijne schatting aan de bedorvene zeden des tijds door zijn blijspel, ten titel voerende: *le Bienfait etc. (De weldaad der wet of de dubbelde echtscheiding)*, in één bedrijf, 1794. Hij is den 4 April 1798 overleden.

FORGES. — Zie DESFORGES-MAILLARD.

FORGET DE FRESNE (PETRUS), een bekwaam staatsraad, in al de gewigtige zaken van zijnen tijd gebruikt, overleed in 1610. Hij is het, die het beruchte *Edikt van Nantes* ontwierp. — Men moet hem niet verwarren met HERMANUS FORGET, een' advokaat in het scheidendom van *Evreux*, van wien men eene *Verhandeling* heeft *over de kerkelijke personen en zaken, Rouanen*, 1625, kl. in 8.vo

† FORKEL (JOANNES NICOLAAS), leeraar der toonkunst, onder de nieuwere Duitschers een der grootste theoretische toonkunstenaars, letter- en geschiedkundigen, werd den 12 Februarij 1749 te Meeder bij Koburg geboren, beoefende in den beginne de rechten te Göttingen, doch wijdde zich echter weldra uitsluitend aan de toonkunst toe, waarvoor hij van zijne vroegste jeugd af de meeste neiging gevoelde, en verkreeg nadat zijne *Beoordee-*

lende toonkunstige Bibliotheek nog als student de kenners op hem opmerkzaam had gemaakt, den post van concertmeester, in *Götlingen* met den titel van bestuurder der muziek. Hij bekleedde dezen post tot aan zijnen dood (20 Maart 1818.) Er bestaat behalve het aangevoerde nog van hem eene *Litteratur der Musik*, waarvan de beide eerste deelen eene *Geschiedenis dezer kunst* en eene *Levensbeschrijving en karakterkunde der werken van SEBASTIAAN BACH* bevatten, die den naam van den schrijver onsterfelijk maken. **FORTEL** leidde daarenboven in de theorie en de praktijk vele leerlingen op, want hij was een der weinigen, welke de wijze van klavierspelen van **BACH** in derzelver zuiverheid bewaard hadden.

* **FORMAGE** (**JACOBUS KAROL CÆSAR**), werd den 16 September 1749 bij *Lisieux à Coupesartre* geboren. Hij studeerde te *Parijs*, en bekleedde te *Rouanen* den leerstoel der Oostersche talen, ook beoefende hij met roem de Latijnsche en Fransche dichtkunde en heeft de volgende werken nagelaten: 1.° *In licentiam nostræ poëseos, carmen.* — 2.° *Ignis.* — 3.° *Stances etc.* (*Rustgedichten op den tegenwoordigen — Amerikaanschen oorlog.*) De beide Latijnsche dichtstukken en de Rustge-

dichten werden door de Akademie der Onbevleete Ontvangenis van *Rouanen* bekroond. — 4.° *Fabelen, op rijm gebragt*, 1804, 2 dl.ⁿ in 8.vo enz. Hij is te *Rouanen* den 11 September 1808 overleden.

* **FORMEY** (**JOANNES HENDRIK SAMUEL**), werd te *Berlijn*, den 31 Mei 1711, uit eene familie van Fransche uitgewekenen, oorspronkelijk van *Vitry in Champagne* geboren. Zich tot het Protestantsche predikambt bestemd hebbende, werd hij, hoewel nog zeer jong, te *Brandenburg* [aan de *Havel*] aan het hoofd eener gemeente gesteld. Hij stond in betrekking met **FORMERET**, predikant der Fransche gemeente van *Berlijn*, en toen deze overleed, volgde hij hem op. In 1739 werd hij benoemd tot den leerstoel van welsprekendheid van het Fransche Collegie te *Berlijn*, en twee jaren later tot dien der wijsbegeerte, door den dood van **LA CROZE** vakant (zie **CROZE**). Tegen het einde van 1744 was hij bij de inwijding tegenwoordig der akademie van wetenschappen en schoone letteren van *Berlijn*, en overleed als deken derzelve, na er blijvend secretaris van te zijn geweest. **FORMEY** stond in betrekking met de aanzienlijkste personen van *Berlijn*, die hem even zoo voor-

deelige als eervolle posten bezorgden. In 1778 werd hij tot corresponderend secretaris der prinses HENRIETTE MARIE van Pruisen benoemd, die op het kasteel van Cœpenick haar verblijf hield, en verkreeg bijna te gelijkertijd, eenen post bij het Fransch directorium en den titel van geheimraad. Hij overleed hoog bejaard, den 8 Maart 1797. De lijst der werken van dezen onvermoeiden schrijver vindt men, hoewel onvolledig, bij MEUSEL. Wij willen de voornaamste derzelve aanhalen: 1.° *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften om te dienen tot de geschiedenis en het openbare regt van Polen*), bevattende de *Pacta conventa* van AUGUSTUS III., 's Gravenhage, 1741, in 8.vo Frankfort, 1754, zelfde formaat. — 2.° *La belle Wolfienne* of *Kort begrip der Wolfaansche wijsbegeerte*, 's Gravenhage, 1741 — 1753. 6 dl.n in 8.vo; 1764, 6 dl.n in 12.mo — 3.° *Conseils etc.* (*Raadgevingen, om eene niet zeer tulrijke maar uitgezochte bibliotheek te vormen*), 1746, in 12.mo, herdrukt in 1750, — 51, — 55, — 56 en — 75, en telkens met verbeteringen hetzij van hem of van de uitgevers. — 4.° *Pensées etc.* (*Redelijke denkbeelden, tegen de wijgeerige denkbeelden overgesteld, met eene*

proeve over het werk, getiteld de Zeden) — van TOS-SANUS. — 5.° *Le Philosophe Chrétien* (*De Christelijke wijsgeer*), Leyden, 1750 — 1756, 4 dl.n in 8.vo; dit is eene verzameling van een gedeelte der Leerreden des schrijvers. — 6.° *Discours etc.* (*Zedelijke verhandelingen, om tot een vervolg op den Christelijken wijsgeer te dienen*), 1765, 2 dl.n in 12.mo — 7.° *Sermons etc.* (*Leerreden over verschillende teksten der H. Schrift*), 1774, 2 dl.n in 8.vo — 8.° *Mélanges etc.* (*Wijsgeerige mengelingen*), 1754, 2 dl.n in 8.vo, verscheidene stukken van den schrijver bevattende, waarvan er eenige reeds gedrukt waren. — 9.° *Eloges etc.* (*Lofreden der Academiën van Berlijn en van verscheiden andere geleerden*), 1757, 2 dl.n in 12.mo, dezelve zijn geschiedkundig ten getale van 46 en maken de personen, die er het onderwerp van zijn, zeer wel bekend. — 10.° *Principes etc.* (*Grondbeginselen der schoone letteren*), 1758, in 8.vo, 1763, in 12.mo — 11.° *Abrégé etc.* (*Kort begrip van de Geschiedenis der wijsbegeerte*), in 12.mo 1760, in 8.vo — 12.° *Abrégé etc.* (*Kort begrip der Kerkelijke geschiedenis*), 1760, 2 dl.n in 12.mo — 13.° *EMILE Chrétien etc.* (*Christelijke EMILK,*

aan het nut van het algemeen toegewijd), Berlijn (Amsterdam), 1764, 2 dl.ⁿ in 8.vo De belijdenis van den *Vicaire Savoyard*, wordt er in vervangen, door eene geheel tegenovergestelde leer en andere grondbeginselen. — 14.º *Epistola ad emin. Cardinalem QUINNUM*, 1749, in 4.to — 15.º *Dé-fense etc.* (Verdediging der Hervormers, en vooral van LUTHER, tegen dien Kardinaal), 1750. — 16.º *Examens etc.* (Onderzoek van den woeker, volgens de grondbeginselen van het natuurregt), 1751, door DELAN (zie dat art.) wederlegd. In 1733 werkte FORMEY met BEAUSOBRE, aan de *Bibliothèque Germanique*; na den dood van den laatste vervolgde hij dezelve tot aan het 25.e deel. Hij begon eene andere verzameling onder den titel van *Nouvelle Bibliothèque Germanique*, die ook uit 25 deelen bestaat. Hij leverde twee deelen van een *Journal littéraire de l'Allemagne*, werkte in 1740, aan het *Journal de Berlin etc.*, had deel aan de *Bibliothèque centrale*, 1750 en volg. aan de *Bibliothèque des sciences et des beaux arts*, aan de *Nouvelles littéraires*, aan het *Journal encyclopédique* enz. Het schijnt, dat hij de uitgave der *Encyclopedie* van Yverdun met FÉLICE, BERTRAND, MACLAINE en eenige andere Protestan-

ten bestuurde. Eindelijk is hij nog de uitgever of vertaler van een aantal werken.

FORMOSUS, Bisschop van *Porto*, volgde Paus STEPHANUS V., den 19 September 891 op den Stoel van den H. PETRUS. Dit is de eerste Bisschop, die van eenen anderen stoel op dien van *Rome* is verplaatst. FORMOSUS, reeds Bisschop zijnde, ontving geene nieuwe oplegging der handen, hij werd enkel geintroneerd. Hij overleed in 896, na ARNOLD tot keizer te hebben gekroond. STEPHANUS VI. na het veertiendaagsch bestuur van BONIFACIUS VI., de opvolger van FORMOSUS, liet zijn lijk opdelfen, na zijne gedachtenis veroordeeld te hebben. (zie STEPHANUS VI.) JOANNES IX. belegde in 898 eene kerkvergadering, die de artikels der Synode, door STEPHANUS VI. beroepen, vernietigde, en de gedachtenis van FORMOSUS in eere herstelde (zie AUXILIUS).

FORNARI (MARIA VICTORIA), te *Genua*, in 1562 geboren, werd aan ANGELO STRATE uitgehuwd, dien zij drie zonen en twee dochters ter wereld bragt, welke alle het kloosterleven omhelsden. Na den dood van haren echtgenoot stelde zij de orde in der *Hemelsche Anonciaden*, en overleed in den geur van heiligheid, den 15 Decem-

ber 1617. Het leven van moeder FORNARI is beschreven, door Pater FAB. AMB. SPINOLA, een Jesuit, *Genua*, 1640, in 4.to Een ander Leven derzelfde stichtster, werd in het Italiaansch door Pater FERDINAND MELZI beschreven. Hare orde heeft honderden gestichten in *Italië*, *Duitschland* en *Frankrijk* gehad. De religieuzen zijn in het wit gekleed, met eenen hemelblauwen scapulier, en den mantel van dezelfde kleur, het is vandaar, dat zij den naam van *Hemelschen* ontleend hebben. Zij houden zich voornamelijk bezig met spinnen om korporalen en zuivering- of kelkdoeken aan de arme kerken te verschaffen, zelve in de grootste armoede; en in eene volslagene afzondering van de wereld levende, mogen zij slechts zes malen des jaars tot hunne bloedverwanten spreken.

† FORREEST (PETRUS) of FORESTUS, geboren te *Alkmaar*; in het jaar 1522 uit een edel en zeer aanzienlijk geslacht. Na zich, in den bloei zijner jeugd, vier jaren te *Leuven* op de hooge school geoefend te hebben, reisde hij naar *Italië*, om zich nog verder bekwaam te maken. Schoon hij te *Boulogne* reeds den rang van doctoor verkregen had, trok hij echter, naar *Frankrijk*,

om nog verder in geleerdheid te vorderen. Hij bleef aldaar een geruimen tijd, eer hij naar zijne geboortestad terugkeerde. Gedurende zijn verblijf te *Rome*, raakte hij in kennis met eenen Nederlander GIJSBERT VAN DER HORST, welke aldaar geneesmeester van een der hospitalen was; hierdoor had hij gelegenheid veel te zien en te leeren. In het jaar 1545 te *Alkmaar* terug gekomen zijnde, oefende hij de geneeskunde, gedurende den tijd van 12 jaren uit. Daarna werd hij te *Delft* als stads-doctor aangesteld; hij bediende dien post met roem gedurende eenige jaren, tot op de oprigting der Leidsche hoogeschool, aan welke hij als eerste hoogleeraar in de geneeskunde werd aangesteld. Tot in eenen gevorderden ouderdom bekleedde hij dien post en verliet denzelfden met eer en roem, begevende zich toen naar *Alkmaar*, om het overige gedeelte van zijn arbeidzaam leven in rust te eindigen. Hij overleed aldaar in het jaar 1597 in den ouderdom van vijf en zeventig jaren. De vruchten van zijne kunde zijn in het Latijn gedrukt, onder den titel van *P. FORESTI Opera*. In het Nederduitsch heeft men van hem; *Geneeskundige Waarnemingen* enz. 's Mans afbeeldsel is op verscheidene

wijzen in het koper gebragt, doch het fraaiste portret van hem is dat van GOLTSIUS.

* FORSKAL (PETRUS), een Zweedsch natuurkundige en reiziger, werd in 1736 geboren; maakte zich met roem bekend, door eene verhandeling, ten titel voerende: *Dubia de principiis philosophiæ recentioris*. Zijn vriend LINNÆUS beval hem aan FREDERIK I., koning van Denemarcken aan, die hem den titel van Hoogleraar gaf, en hem benoemde om NIEBUHR, VAN HAVEN en CRAMER op hunne reizen naar Azië te vergezellen. Te *Marseille* ontscheept zijnde, bezocht hij de zeevlakte van *Estac*, waarvan hij eene *Flora* heeft in het licht gegeven. Hij begaf zich vervolgens naar *Malta*, kwam in *Egypte*, alwaar hij langs den *Nijl* optrekende, door Arabieren gevangen genomen en uitgeplunderd werd. Eindelijk, door de pest aangetast, overleed hij te *Djerim*, in *Arabië*, den 11 Julij 1763. NIEBUHR verzamelde zijne papieren, waaruit hij de volgende werken ontleende: 1.° *Descriptiones animalium, avium, amphibiorum, piscium, insectorum, vermium, quæ in itinere orientali observavit P. FORSKAL*, Koppenhagen, 1775, in 4. to — 2.° *Flora ægyptiaco arabica, seu Descriptiones plantarum etc. ib.*,

1775, in 4. to — 3.° *Icones rerum naturalium quas in itinere orient. depingi curavit FORSKAL*, *ibid*, 1776, in 4. to

FORSTER (JOANNES), een Protestantsche godgeleerde, te *Augsburg* in 1495 geboren, de vriend van LUTHER, MELANCHTHON en REUCHLIN, onderwees met roem het Hebreeuwsch te *Wittemberg*, en overleed aldaar, in 1556. Er bestaat van hem een uitmuntend *Hebreeuwsch Woordenboek*, *Bazel*, 1564, in fol. — Men moet hem onderscheiden van eenen anderen JOANNES FORSTER, in 1613 overleden, die *Commentariën* heeft nagelaten op *Exodus*, *ISAÏAS* en *JEREMIAS*, 3 dl. n in 4. to en *De interpretatione Scripturarum*, in 4. to, *Wittemberg*, 1608.

* FORSTER (FROBEN in het Latijn FROBENIUS), den 30 Augustus 1709, te *Königsfeld* in *Beijeren* geboren, ging, pas 19 jaren oud zijnde, in de orde van den H. BENEDICTUS, en legde zijne geloften af te *Regensburg*, in de abdij van den H. EMMERANUS, ten einde er de verklaring van de H. Schrift te onderwijzen. In 1750 werd hij tot prioor van dat klooster, en in 1762, tot prins-abt van hetzelfde verkozen. Hij onderscheidde zich door de wijsheid van

zijn bestuur en overleed den 12 October 1791. Deze beroemde prelaat bezat eene diepe geleerdheid; hij beëindigde de wetenschappen, en bevestigde zich, om dezelve in zijne abdij te doen bloeijen. Hij heeft nagelaten: 1.° Zes Latijnsche *Verhandelingen*, over onderscheidene wijsgeerige en godgeleerde onderwerpen. — 2.° eene *Verhandeling*, in het Hoogduitsch, over de kerkvergadering, in 1763, te *Aschein* in *Opper-Beijeren* gehouden. Dezelve is opgenomen in het 1.° deel van de Gedenkschriften der Beijersche akademie van wetenschappen. — 3.° Eene uitgave van *ALCUIN* of *ALCUINUS*, onder dezen titel: *Beati flacci Albini seu Alcuini opera de novu collata, multis locis emendata, et opusculis primum repertis plurimum aucta*, 1777, 4 dl.ⁿ in fol. Dom *CATELINOT*, een Benediktijner der Congregatie van den *H. VANNES*, had ook aan eene uitgave van *ALCUIN* gearbeid, waaruit *FOSTER*, vele Leerreden ontleende voor de zijne (zie *CATELINOT*). Hij voegde er daarenboven een en zeventig onuitgegevene Brieven, die uit *Engeland* gekomen waren, vele verbeteringen en verschillende tekstverklaringen bij, de vruchten van onnoemelijke nasporingen in de Duitsche Bibliotheken gedaan; eene

verhandeling *De cursu et saltu lunæ bis-sexto*, eene andere *De orthographia*, en eindelijk een geschrift, ten titel voerende: *Libellus adversus hæresin Felicis (Urgellensis) ad abbates et monachos Gothiæ*, met eene voorrede van pater *FOGGINI* voorzien (zie *FELIX*, Bisschop van *Urgel*, en *FOGGINI*, die deze *Verhandeling*, volgens een handschrift van het *Vatikaan*, aan den abt *EMMERANUS* had gezonden).

FORSTER (*VALENTIJN*), is de schrijver eener *Geschiedenis der regtsgeleerdheid*, in het Latijn, met de *Levensbeschrijvingen* der beroemdste regtsgeleerden, tot in 1580, het jaar, waarin hij schreef. — Wij hebben in deze eeuw [de achttiende] eenen vierden *FORSTER* (*NATHANAËL*) gehad, die eenen Hebréenschen bijbel zonder punten heeft in het licht gegeven, *Oxford*, 1750, 2 dl.ⁿ in 4.° to, zeer geacht.

* *FORSTER* (*JOANNES REINHOLD*), een beroemde natuurkundige en reiziger, den 22 October 1720, te *Dirschaw* in *Poolsch-Pruissen* geboren, stamde af uit eene Engelsche familie, welke de staatkundige onlusten der regering van *KAREL I.*, genoodzaakt had haar vaderland te verlaten; hij volbragt zijne studiën aan het gym-

nasium van *Berlijn* en aan de Universiteit van *Halle*, alwaar hij zich met het beste gevolg op de kennis der oude, nieuwe en Oostersche talen en de godgeleerdheid toeleigde. Hij bekleedde vervolgens met roem den post van Protestantsch predikant, den tijd, welken de werkzaamheden zijner bediening niet vereischten, aan de beoefening der wijsbegeerte, der natuur- en wiskundige aardrijksbeschrijving en der wiskunde bestedende. Gehuwd en met eene talrijke familie belast, nam hij het hem gedane voorstel aan, om naar *Rusland* te gaan, ten einde aldaar de nieuwe volkplantingen van *Saratof* te besturen; maar hij vond zich aldaar weldra als verlaten, en vertrok van daar arm en ziek, om in 1766 naar *Londen* overtesteken, alwaar hij zich bezig hield met lessen in het Fransch en Hoogduitsch te geven. In 1772 werd hij verkozen, om, in hoedanigheid van natuurkundige, den beroemden kapitein *Cook*, op zijne tweede reis rondom de wereld te vergezellen. *FORSTER* was vóór zijn vertrek als een beroemde natuurkundige aanbevolen, maar het gedrag, hetwelk hij gedurende de reis hield, beroofde hem van het ontzag, hetwelk zijne talenten verdienden. Eene trotsche en opgeblazene inborst bezittende, maakte hij

het geheele scheepsvolk tegen zich vijandig, en *Cook* zag zich verplicht, hem tot driemaal in arrest te zetten. Met iedereen twistende, was het dikwijls gebeurd, wanneer hij meende, dat men hem onregt aandeed, van uitteroepen: *Ik zal het den Koning zeggen*. Het scheepsvolk eigende zich deze uitdrukking toe; en wanneer een eenvoudig matroos, een zijner makkers wilde bespotten, zeide hij op eenen boertenden toon: *Ik zal het den Koning zeggen*. Bij zijne terugkomst in *Engeland*, bragt *Cook* klagten tegen hem in, bij den lord der admiraliteit, en *FORSTER* werd vrij streng gestraft. De admiraliteit besloot, dat er eene som van 2000 guinjes voor de kosten der gravures betrekkelijk de natuurlijke historie tusschen den kapitein *Cook* en *FORSTER* zoude verdeeld worden, en verbood tevens aan den laatste eenig bericht in het licht te geven. Het schijnt dat *FORSTER* dit bevel overtrad, hetgene, wat zeker is, is dat hij zijn aandeel aan de 2000 ponden sterlings verloor. Hij had gedurende zijne reis levende en opgezette dieren verzameld. Deze laatste zond hij aan het Britsch museum, en de andere aan de koningin. Deze giften werden wel ontvangen, doch enkel met pligtplegingen betaald. Daar zijn zoon middelerwel in het

Engelsch en Hoogduitsch, een verhaal der reis rondom de wereld had in het licht gegeven, beschuldigde men den vader, van grootelijks aandeel aan dat werk te hebben gehad; en daar hij de verbindtenis had aangegaan, van niets van het officiele verhaal afzonderlijk in het licht te geven, verbitterde hij het bestuur tegen zich, en misnoegde de personen, die belang in hem stelden. Deze onaangenaamheden verplichtten hem, om *Engeland* te verlaten, doch alvorens dit ontwerp ten uitvoer te kunnen brengen, lieten zijne talrijke schuldeischers hem gevangen zetten. **FREDERIK II.**, die zijne talenten op prijs stelde, verschafte hem de middelen, om zijne schulden te betalen; en be-riep hem in 1780 naar *Halle*, alwaar hij hem tot hoogleer-aar der natuurlijke historie, en opziener van den kruid-kundigen tuin benoemde. In het volgende jaar werd hij tot doctor in de geneeskunde bevorderd, in 1775 had hij te *Oxford* reeds den doctoralen hoed in de regtsgeleerdheid ontvangen. **FORSTER** leefde 18 jaren te *Halle*. De dood van twee zijner zonen kwam, op het einde zijner loopbaan, de rampen vermeerderen, waaronder hij begon gebukt te gaan; hij bezweek voor dezelve den 9 December 1798. **FORSTER**

bezat zeer uitgebreide kundigheden. Hij, was met zeventien doode en levende talen bekend, onder anderen met het Coptisch en Samaritaansch. Bij ongeluk, vereenigde hij met zulke groote hoedanigheden, verderfelijke ondeugden, voor welke zijne diepdoordringende genie hem niet had kunnen beveiligen. Die des spels verkwistte bijna de geheele fortuin, welke hij door zijne posten en talrijke werken verworven had. Hij stond in nauwe vriendschapsbetrekking en onderhield eene briefwisseling met **LINNÆUS** en **BUFFON**. Aan de werken van den laatste gaf hij eene bijzondere voorkeur, en haalde hem dikwijls als een voorbeeld van stijl aan. De voornaamste werken van **FORSTER** zijn: 1.° *Inleiding tot de Delfstofkunde*, Londen, 1768, in 8.vo — 2.° *Catalogus der Dieren van Engelsch-Amerika*, enz. ib., 1770, in 8.vo. Deze beide werken zijn in het Engelsch. — 3.° *Flora Americæ septentrionalis, of a Catalogue of the plants of north America*, ib., 1771, in 8.vo — 4.° *Characteres generum, plantarum quas in itinere ad insulas maris Australis collegerunt, descripserunt delinearunt annis 1772, 1775, J. R. Forster et G. Forster*, Göttingen, 1776. Dit klassiek werk bevat vijf en zeventig

nieuwe plant-geslachten. — 5.º *Waarnemingen, gemaakt op eene reis rondom de wereld, over de Natuurkundige Aardrijkskunde, de natuurlijke Historie en de zedelyke Wijsbegeerte*, Londen, 1778, in 4.to uit het Engelsch in onderscheidene talen vertolkt. Dit werk, maakt het 5de deel uit, der Fransche uitgave in 4.to der tweede reis van COOK, en kan als een even zoo leersame als belangrijke korte inhoud dier belangrijke reis beschouwd worden. — 6.º *Tafereel van Engeland voor het jaar 1780*, door den uitgever tot het jaar 1783 vervolgd, 1784, in 8.vo, door den schrijver in het Hoogd. vertaald, Dessau, 1784. Men vindt in dit werk de afbeeldsels der voornaamste personen van Engeland, gedurende den Noord-Amerikaanschen oorlog. Te midden van verscheidene geschiedkundige waarheden, kan men zich niet onthouden van optemerkken, dat de pen van FORSTER, dikwerf door zijnen haat tegen het Engelsch bestuur geleid werd. — 7.º *Geschiedenis der ontdekkingen en reizen in het Noorden gedaan, Frankfort aan de Oder*, 1784, in 8.vo, uit het Hoogd. in het Engelsch vertaald, Londen, 1796, en in het Fransch, door BROUSSONET, Parijs, 1788, in 8.vo — 8.º *Ontwerp ter afschaffing van de*

bedelarij enz. Halle, 1786, in 8.vo — 9.º *Enchiridion historiae naturalis inserviens*, ibid, 1788, in 8.vo — 10.º *Verzameling der nieuwste Reizen, uit verschillende talen vertolkt*, enz. Halle, 1790 — 1798, 16 dl.ⁿ in 8.vo, enz.

* FORSTER (JOANNES CHRISTIAAN), den 14 December 1735, te Halle geboren, werd hoogleeraar der wijsbegeerte aan de universiteit zijner geboortestad. Hij nam er vervolgens onderscheidene administrative bedieningen waar, en in 1791 benoemde men hem tot opziener van den botanischen en oekonomischen tuin. Hij is de schrijver van de volgende werken: 1.º *Disputatio de deliriis*, Halle, 1759, in 4.to — 2.º *Comparatio demonstrationis Cartesii pro existentia Dei, cum illa qua Anselmus cantuariensis usus est*, Berlijn, 1770, in 4.to Zijne overige werken zijn in het Hoogduitsch. — 3.º *Karakter der drie Wijsgeeren LEIBNITZ, WOLF en BAUMGARTEN*, 2.º uitg. Halle, 1765, in 8.vo Dit werk is wel geschreven en in goede grondbeginselen vervat. — 4.º *Inleiding tot de Staatskunde*, volgens de grondbeginselen van MONTESQUIEU, ibid, 1765, in 8.vo — 5.º *Proeve van inleiding tot de Staatskundige Huishoudkunde*, Berlijn, 1771, in 8.vo — 6.º *Beknopt over*

zigt van de *Geschiedenis der universiteit van Halle*, gedurende de eerste eeuw harer stichting, *ibid*, 1794; in 8. vo, enz. enz. FORSTER is den 19 maart 1798 overleden.

* FORSTER (GEORGE), een Engelsch reiziger, in 1750 geboren. Hij bekleedde te *Calcutta* eenen burgerlijken post, in dienst van de Oost-Indische maatschappij, toen hij op het denkbeeld kwam, om het Noorden der uitgestrekte gewesten van *Perzië* te doorkruisen, en langs dezen langen en gevaarlijken weg in *Europa* terug te komen. Om met minder gevaren te reizen, leerde hij de taal, en onderzocht hij naar de zeden en gewoonten des lands, dat hij moest doortrekken. Daarenboven de Oostersche kleeding aangenomen hebbende, vertrok hij uit *Calcutta* in de maand Mei 1782. Het land der *Seiks*, weinig voor alle reizigers veilig zijnde, kwam hij regstreeks in dat van *Cachemire*, zoo beroemd in de godsdienstige jaarboeken der bijgeloovige *Indus*. Daar dezelfde beweegredenen hem het land der *Usbecks* en *Bokara* hadden doen vermijden, sloeg hij den weg in van *Candahar*, door de karavanen bezocht. De kennis der taal, der maatschappelijke en godsdienstige zeden

van dit land, waren hem zeer nuttig bij deze gelegenheid, en reddden hem het leven, door te beletten, dat hij als vreemdeling erkend werd. Na verloop van een jaar, bevond hij zich ten zuiden van de *Kaspische zee* en had slechts 900 mijlen, dat is te zeggen, twee en een halve mijl daags afgelegd. Hij vervolgde zijnen weg, scheepde zich eindelijk in de eerste haven in, en kwam tegen het einde van 1784 in *Engeland*. In het volgende jaar gaf hij te *Londen* een stukje in het licht over de *Godenleer en de zeden der Indiënen*, dat veel opgang maakte. Te *Calcutta*, teruggekomen zijnde, werd hij tot het gezantschap in het keizerrijk der *Maratten* benoemd; omtrent dezen tijd, had hij in het licht gegeven het eerste deel van zijn volledig *Reisverhaal*, het tweede maakte hij gereed toen de dood hem in 1792 te *Nagpur*, de hoofdstad van *Berâr* verraste. Zijn werk werd in het Hoogduitsch vertaald, het tweede deel er onder begrepen. Het is mede in het Fransch vertaald. Dit werk deelt tot dus verre onbekende berichten der *Rohyllos* mede, die in 1775 verdelgd zijn, en van de *Seiks*, die nog bestaan en eene sekte uitmaken, zamengesteld uit de leer der *Brama's* en het *Mahometismus*. Deze oorlog-

zuchtige natie, bewoont de provincie *Laor*, en kan, in een dringend geval, honderd duizend ruiters en een aantal voetvolk, op de been brengen.

FORSTER (JOANNES GEORGE ADAM), zoon van JOANNES REINHOLD, geboren in 1754, te *Nassenhuben* bij *Dantzig*. Hij volgde zijnen vader naar *Rusland* en in *Engeland*, en studeerde achtereenvolgend te *Sint Petersburg*, te *Londen* en te *Warrington*. Hij vergezelde zijnen vader op de reis rondom de wereld. In 1777 verliet hij *Londen* om zich naar *Parijs* te begeven, waar hij lust had, om zich met de woon te vestigen; maar zijn verblijf in deze hoofdplaats was niet lang; hij begaf zich naar *Duitschland*, waar de landgraaf van *Hessen*, hem te *Kassel* eenen leerstoel der natuurlijke historie aanbood. Na denzelven eenigen tijd bekleed te hebben, werd hij door den koning van *Polen* geroepen om dezelfde wetenschap aan de universiteit van *Wilna*, in welke hij den graad van Doctor in de geneeskunde ontving, te onderwijzen. CATHARINA II., wilde in 1787 eene nieuwe reis om de wereld ten uitvoer doen brengen en benoemde FORSTER tot geschiedschrijver van den togt; maar de oorlog tegen de Turken deed dit voornemen misluk-

ken en FORSTER, zich zonder bediening bevindende, ging naar *Duitschland*, waar hij eenen nieuwen roem verwierf, door de uitgave van verscheidene *Verhandelingen* over de natuurlijke historie en de letterkunde. Hij werd toen eerste bibliothecaris van den keurvorst van *Mentz*. Toen de Fransche omwenteling losbarstte, omhelsde hij de beginselen derzelve met ijver, en toen de Franschen in 1792 *Mentz* bemagtigden, voegde hij zich, vergetende wat hij aan den keurvorst verschuldigd was, bij de partij van deszelfs vijanden. De Mentzers vormden alstoen eene soort van nationale conventie die FORSTER naar *Parijs* afvaardigde, om de vereeniging van het keurvorstendom *Mentz*, met het gemeenebest te vragen. FORSTER nam deze zending aan, maar hij had weldra reden, om er berouw over te hebben. Middeleerwijl dat hij te *Parijs* was heroverden de Pruiszen *Mentz* en zijne handschriften en alles wat hij bezat vielen in de handen van den Prins van *Pruissen*. De ontrouw eener huisvrouw, die hij hartstogtelijk beminde, vermeederde zijn hartzeer nog en hij besloot om *Europa* te verlaten en eene reis naar den *Indostan* en naar *Thibet* te ondernemen. Met dit oogmerk begon hij de oostersche talen te leeren; maar zijne ongelukken had-

den zijne gezondheid ondermijnd. Hij overleed te *Parijs* den 12 Januarij 1794 onder de werken, die hij heeft nagelaten, onderscheidt men voornamelijk: 1.º *Reis om de wereld op het schip Resolution, gekommandeerd door den kapitein COOK in de jaren 1772, 1775, Londen 1777* 2 dl. in — 4° (in het Engelsch) Hij gaf dezelve ook in het Hoogduitsch gezamenlijk met zijnen vader in het licht. *Berlijn 1779* 2 dl in — 4°, 1784, 3 dl. in — 8° 4^e uitgave. Deze reisbeschrijving komt overeen met die van den kapitein Cook in alles, wat belangrijk is. Er bestaat slechts eenig verschil in de bijzonderheden. FORSTER, jonger, variger dan Cook schildert met meer vuur en leent aan de waarheid van het verhaalde bevalligheden van eenen sierlijken en bevalligen stijl terwijl hij de deugden van die wilde volken prijst, neemt hij daaruit gelegenheid om tegen de ondeugden der Europeanen verwijtingen te rigten, die regtvaardig zouden zijn, indien zij minder vermenigvuldigd waren. Dit verhaal haalde hem hekelingen op den hals op welke hij met kracht antwoordde, en, hetgeen loffelijk is in een jongeling, met vele bescheidenheid. — 2.º *Floralæ insularum australum prodromus, Göttingen, 1786*, in 8. vo — 3.º *Mengelingen of proeven over de zedelij-*

ke en natuurlijke aardrijkskunde, de natuurlijke historie en de gewone wijsbegeerte, Leipzig en Berlijn 1789 — 1797, 6 dlⁿ in 8.º in het Hoogduitsch 4.to *Gezigten van den Neder. Rijn, van Braband, Vlaanderen, Holland, Engeland, Frankrijk enz. in 1790 Berlijn 1791 — 1794* 3 dlⁿ in 4.to HUBERT voegde er een laatste deel bij met eene levensschets van den schrijver. Zij zijn vertaald in het Nederduitsch en in het fransch 5.º *Herinneringen van het jaar 1790, geschiedkundige tafereelen* met platen van den beroemden CHODOWIECKI, *Berlijn*, in 8. vo Wij zullen verscheidene schotschriften van FORSTER, te *Mentz* in het licht gegeven, uit eerbied voor de gedachtenis van dezen geleerde, niet aanhalen.

FORSTNER (CHRISTOFFEL) geboren in 1598 en in 1667 overleden, gaf reeds in den ouderdom van 19 jaren een werk over de staatkunde in het licht. Na in Duitschland te hebben gestudeerd, begaf hij zich naar *Italië*, waar JOANNES CORNARO, doge van *Venetie*, zulk een behagen in hem schepte, dat hij hem met de orde van den H. MARCUS vereerde. FORSTNER kwam vervolgens in *Frankrijk*, en keerde naar *Duitschland* terug. In de onderhandelingen tot den

Munsterschen vrede gebruikt, deed hij zoo vele voorzigtigheid en bekwaamheid blijken, dat de graaf van TRAUTMANSDORF, gevolmagtigde des keizers, hem de hoedanigheid van geheimraad verschafte. Behalve zijne *Hypomnemata politica*, 1623, in 8vo, heeft men van hem: 1.° *De principatu TIBERII*. — 2.° *Notæ politicæ ad TACITUM*. — 3.° Eene verzameling zijner *Brieven* over den Munsterschen vrede, enz.

FORT (FRANCISCUS LE), uit eene Patricische familie van Geneve in 1656 geboren. Eene sterke neiging voor de wapenen deed hem reeds in den ouderdom van 14 jaren, zijn vaderlijk huis verlaten. Na in *Holland* als vrijwilliger gediend te hebben, verkreeg hij eenen luitenantspost in het regiment van een Duitsch kolonel, in dienst van den Czar. LE FORT was vrijpostig en ondernemend. Hij sprak vrij wel vier of vijf talen; maar hij had veel gelezen zonder in eene gelijke mate de begaafdheid te bezitten, zijne leesoeeningen behoorlijk te regelen. PETER de Grootte, die het voornemen had gemaakt, om zijne natie te hervormen, zag hem en schonk hem zijn vertrouwen. In 1696 had LE FORT het opzigt over het beleg van *Azof*. Hij toonde zoo vele bekwaamheid in de kunst des oorlogs, dat de

Czar hem aan het hoofd van zijne land- en zeemagt plaatste en hem tot zijnen eersten staatsminister verhief, met de hoedanigheid van afgevaardigde en gevolmagtigde aan alle vreemde hoven. Hij had deel aan al de veranderingen die PETER I. in zijn rijk ondernam en stierf te *Moskau* in 1699. De Czar, zeer bedroefd over zijn verlies, liet voor hem eene prachtige uitvaart vieren en was er zelf bij tegenwoordig.

FORT (LE). — Zie MORIÈRE.

FORTESCUE (JOANNES) lord, opper-gerechts-man en grootkanselier van *Engeland*, onder de regering van HENDRIK VI., heeft vele door de Engelsche op prijs gestelde werken nagelaten, over de *natuurwet* en de *wetten* van *Engeland*, 1616, in 8vo.

FORTIGUERRA of FORTO GUERRI (NICOLAAS), kardinaal te *Pistoja* geboren, bewees groote diensten aan de Paussen EUGENIUS IV., NICOLAAS V., PIUS II. en PAULUS II. Hij voerde met roem het bevel over het leger van den heiligen Stoel en stierf te *Viterbo* in 1473, 55 jaren oud.

FORTIGUERRA (NICOLAAS); een kundig kerkvoogd uit dezelfde familie, als de voorgaande, overleed in 1735, in

den ouderdom van 61 jaren. Men heeft van hem eene vertaling van TERENTIUS, in Italiaansche verzen, *Urbino*, 1736, met platen en met den Latijnschen tekst. Zijn huis was de verzamelplaats van al de beroemde letterkundigen, welke *Rome* toenmaals bezat, en hunne zamenspraken, liepen enkel over de letterkunde. Eens twistte men over den voorrang van TASSO en ARIOSTO; beide vonden aanhangers in deze vergadering. FORTIGUERRA was voor TASSO en daar hij wilde bewijzen hoe gemakkelijk het was, om met verbeeldingskracht, ten minste tot eenen zekeren trap in den smaak van ARIOSTO te slagen, stelde hij een gedicht zamen uit dertig gezangen bestaande, dat in zeer weinig tijd begonnen en geëindigd werd. Dit is het *Ricciardetto*, in 1738, in 4.to, in het licht gegeven, een werk in koddige heldenzangen, waarin de schrijver naar het voorbeeld van ARIOSTO, aan alles, wat zijne verbeeldingskracht hem voorstelde den teugel heeft gevierd. Er heerscht eene wanorde en eigenzinnigheid in, die den lezer in eene gedurige inspanning van geest brengt en die het lezen van hetzelfde onverdragelijk zoude maken. Zonder de boerterijen en de ongedwongene berijming, die het ademt, worden er de kuischheid, de welvoegelijkheid en de Godsdienst,

beurtelings, zelfs volgens de getuigenis van den vertaler, in gekwetst. Men heeft het nagevolgd in Fransche verzen, in 1766, 2 dl n in 8.vo; de schrijver (DU MOURRIER, ridder van den H. LODEWIJK), stierf aan de tering in 1769, hetzij dat zijn werk zijne ziekte veroorzaakt had, hetzij, dat zijne ziekte, zijn werk bepaald had. [Het was het *Ricciardetto*, dat FORTIGUERRA van het purper beroofde, hetwelk CLEMENS XII. voor hem bestemde.]

FORTIUS of liever STERK (JOACHIM), een wijsgeer en wiskunstenaar, meer bekend onder den naam van FORTIUS *Ringelbergius*, geboren te *Antwerpen*, in 1499 maakte zich bemind bij ERASMUS, OPORINUS, HYPERIUS en meer andere geleerden van zijnen tijd. Men plaatste hem nog zeer jong zijnde aan het hof van Keizer MAXIMILIAAN I. waar hij bleef tot in den ouderdom van 17 jaren. In zijn vaderland teruggekeerd, maakte hij verbazende vorderingen in de studie der schoone letteren en wijsbegeerte. Hij besteedde zijne speeluren om te leeren teekenen en graveren. In het Jaar 1529 begon hij de voornaamste steden van *Frankrijk* te doorreizen. In eene stad aankomen, begon hij dadelijk om eenige wetenschap te onderwijzen, waar-

van de cursus gewoonlijk slechts eene maand duurde. Het was niet mogelijk hem langer in eene stad op te houden, FORTIUS was met geestdrift voor de oude talen beziel. Men hoorde hem dikwijls zeggen dat hij een zuiver latijnsch woord boven eene gouden kroon verkoos. Geene wetenschap had voor hem zoo veel bevalligs als de sterrekunde; maar zoo als bijna al de sterrekundigen van zijne eeuw, verviel hij tot de hersenschimmen der sterrewigchelerij. Hij overleed in 1536. Zijne werken zijn verzameld geweest onder den titel van JOACHIMI FORTII RINGELBERGII *lucubrationes*, Lyon, 1556, in 8.vo Men onderscheidt er eene verhandeling in: *De ratione studii* Antwerpen, 1529, waarvan THOMAS ERPENIUS eene goede uitgave heeft geleverd *Leijden* 1622. Dit werk bevat oordeelkundige raadgevingen zoo wel voor de meesters als voor de scholieren; maar zij worden opgewogen door raadgevingen die de schoollucht hebben. Als sterrewigchelaar draagt hij zorg om de horoscoop van zijn boek te trekken.

FORTUNA, eene godin, de dochter van JUPITER en van NEMESIS was aan het hoofd van het geluk en het ongeluk. Men stelde haar voor blind en kaal, altijd staande met vleugels aan beide voe-

ten, de eene op een rad, hetwelk met snelheid om draait en de andere in de lucht somtijds te midden van ontroerde golven, trachtende om haren voet op eenen bewegelijken en gladden bol vast te stellen. Men noemde haar anders ook *Noodlot*. HORATIUS heeft haar de schoone Ode opgedragen: *O divagratum quæ regis Antium*, enz.

FORTUNATIANUS. — Zie CURIUS.

FORTUNATUS. — Zie VERNANTIUS-FORTUNATUS.

FOSCARARI (GILLIS), in het latijn FOSCHERARIUS, een boloneesch dominikaner, overleden als bisschop van *Modena* in 1564, in den ouderdom 53 jaren, was een der godgeleerden, verkozen om aan de catéchismus van de kerkvergadering van *Trente* te arbeiden. Hij was een geleerd, godvruchtig en liefdadig kerkvoogd, en vond in zijne spaarzaamheid en zijne zedigheid de voldoende middelen om in de behoefte van de armen te voorzien, om een huis te stichten voor boetdoende meisjes, en om zijne kerk in het Bisschoppelijk paleis te versieren. In eenen hongersnood verkocht hij zelfs zijnen bisschopsstaf en zijnen ring. Men kent hem een werk tegen den titel voerende: *Ordo judiciarum in foro ecclesiastico*.

FOSCARI (FRANCISCUS), uit eene beroemde familie van *Venetië*, waarvan hij nog den luister vermeederde. Hij werd in 1415 *procurator* van den H. MARCUS, en in 1423 tot doge verheven nade stemmen gewonnen of gekocht te hebben. Daar hij zich bij zijne naburen geducht wilde maken, verklaarde hij den oorlog en onderwierp aan de republiek *Bressan*, *Bergamasco*, *Cremona*, *Ravenna* en andere plaatsen. Deze overwinningen kostten den Venetianen veel, die tegen hem morden; hij bevredigde dezelve, door zijn ontslag te vragen; hetzelfde werd niet aangenomen. Zijne vijanden wikkelden zijnen zoon in verschillende ongelegenheden, die eerst naar *Trevisa* en vervolgens tweemaal naar *Canea* verbannen werd. De laatste ballingschap overlaadde den ongelukkigen doge met smart, en hij was buiten staat de zaken der republiek te besturen. Hij werd in 1757 in den den ouderdom van 48 jaren afgezet, en PASCCHALIS MALIEPIRO in zijne plaats gesteld. Hij overleed twee dagen daarna. Zijn zoon was mede in de gevangenis overleden; men had hem beschuldigd eener raadsheer heimelijk te hebben vermoord; maar de ware moordenaar verklaarde op zijn sterfbed dat FOSCARI onschuldig was. Het was te laat, de ongelukkige Fos-

CARI, was als een offer van den laster gesneefd.

FOSCARINI (MICHAEL), een Venetiaansch *senator*, bekleedde verschillende posten in zijne republiek, en overleed den 31 Mei 1692 64 jaren oud zijnde. Hij heeft de *geschiedenis van Venetië* door NANNI vervolgd, 1696 in 4 dl.ⁿ die het 10.^e deel uitmaakt van de verzameling der geschiedschrijvers van *Venetië* 1718, eene verzameling zeer slecht gedrukt, maar in welke men niet dan goede schrijvers heeft opgenomen. FOSCARINI had op bevel van de republiek geschreven, en hij wordt beschouwd als een geschiedschrijver die goede bouwstoffen heeft gehad. Men vindt twee zijner geestige verhalen in de *degli Accademici incogniti*, 1651, in 4.to

FOSCO (PLACIDIUS) in het Latijn FUSCUS, een Italiaan, geneesheer van PIUS V., onderscheidde zich door zijne deugd. Hij overleed te Rome in 1574, oud 64 jaren. Men heeft van hem, eene verhandeling: *De usu et abusu astrologiæ in arte medica*. De sterrewigchelarij en de sterrekunde, waren toenmaals gelijknamig.

† FOSCOLO (HUGO), in 1776, aan boord van een fregat, toebehoorende aan de repu-

blik van *Venetië*, bij *Zante*, geboren; volbragt zijne studiën aan de universiteit van *Padua* en vóór den onderdom van 20 jaren, schreef hij een treurspel; onder den titel van *Thyestes*, dat te *Venetië* met toejuiching ten tooneele werd gevoerd. Het scheen, dat reeds van dat tijdstip af, *Foscolo*, de militaire loopbaan was ingeslagen. Toen *Venetië* aan *Oostenrijk* gegeven werd, begaf hij zich naar *Lombardijë*, alwaar hij het werk schreef, ten titel voerende: *De Cisalpische republiek en de laatste Brieven van Jacobus Ortiz*, een Roman, vol van vuur en gevoel. In 1808 en 1809 gaf hij de beste uitgave in het licht der werken van *Montecuculi* (zie dat artikel) omtrent denzelfden tijd werd hij tot hoogleeraar der letterkunde aan de Universiteit van *Pavia*, en geschiedschrijver van het koninkrijk *Italië* benoemd, een post, dien hij door een trek van willekeurig gezag van *Napoleon* verloor. Hij had de wijk naar *Florence* genomen; weldra beschuldigd, van deel te hebben genomen aan eene zamenzwering; om de *Oostenrijkers* uit *Italië* te verdrijven, vlugtte hij naar *Zwitserland* en stak in 1815 naar *Engeland* over. Hij overleed aan de waterzucht den 10 September 1827, in de omstreken van *Londen*. Men

heeft van hem een aantal gedichten, eene Italiaansche vertaling van de *Sentimentele reis van Sterne* (*Pisa*, in 4. to) en verschillende artikels in het Engelsch geschreven, en in verschillende Tijdschriften opgenomen. De *Globe* van den 6 October 1827 (t. V. n.° 8) bevat een verslag over den dood van *Hugo Foscolo*, hetwelk men kan raadplegen, indien men meer bijzonderheden wenscht te weten.

FOSSE (**KAREL DE LA**), de zoon van eenen goudsmid, geboren te *Parijs* in 1640, kwam op de school van *Le Brun*, eersten schilder van den koning van *Frankrijk*, en volgde hem zoowel na, dat de meester zijnen leerling zelfs in zijne groote werken wel wilde gebruiken. De reis naar *Italië* volmaakte hem en bij zijne terugkomst schilderde hij den koepel van het koninklijk *hôtél der Invaliden*. Hij werd beschouwd als een der eerste *Coloristen*. Hij muntte uit in het schilderen op natte kalk, in landschappen en vooral in geschiedkundige stukken. *Lodewijk XIV.* verleende hem eene jaarwedde van duizend kroonen. *La Fosse* werd bij de *Academie* van schilderkunde opgenomen en werd *Rector* en Hoogleeraar derzelve. Hij overleed te *Parijs* in 1761. Zijn roem had hem naar *Engeland* doen

roepen, waar *Mylord MONTAIGU* hem bezig hield, zijn huis te *Londen* te versieren. De schilderstukken van dezen grooten kunstenaar werden door al de kenners bewonderd. Koning *WILLEM III*, gekomen zijnde, om dezelve te zien, stelde aan *LA FOSSE* eene zeer voordeelige plaatsing voor, maar omtrent dezen zelfden tijd schreef hem de beroemde *MANSARD* om in *Frankrijk* terug te komen, waar hij verlangd werd.

FOSSE (*ANTONIUS DE LA*), Heer van *Aubigny*, neef van den voorgaande, werd te *Parijs*, in 1653 geboren, en was, even als zijn oom, de zoon van eenen goudsmid. Hij was achtereenvolgend, secretaris van den Markgraaf van *CRÉQUI* en van den Hertog van *AUMONT*. Toen de markgraaf van *CRÉQUI* in den slag van *Luzara* sneuvelde, werd hij belast, om het hart van den jongen held naar *Parijs* overtebrengen, en hij bezong zijnen dood in een dichtstuk, hetwelk wij nog bezitten. *LA FOSSE* sprak en schreef het Italiaansch zeer zuiver. Eene *Ode*, welke hij in die taal vervaardigde, opende hem eene plaats in de akademie der *Apatisten* van *Florence*. Tot dankbetuiging sprak hij in dezelve eene prozaïsche verhandeling over dit zeer zonderlinge onderwerp uit:

X. DEEL.

Welke zijn de schoonste oogen, blaauwe of zwarte? Hij bezat nog meer begaafdheid voor de Fransche dichtkunde. Zijne gedichten zijn buitengemeen bewerkt; hij bekende zelf, dat de uitdrukking hem meer kostte, dan het denkbeeld. Men heeft van hem verscheidene *Treurspelen*, onder welke *MANLIUS CAPITOLINUS*, het beste is. Men ontdekt in hetzelfde groote schoonheden; onderscheidene kenners, beschouwen dit treurspel als in vele opzigten den grooten *CORNILLE* waardig. Nog heeft *LA FOSSE* eene *Vertaling* (in het Fransch) of liever eene *Omschrijving* in Fransche verzen vervaardigd, der *Oden* van *ANACREON*. Men vindt na deze vertaling verscheidene andere dichtstukken. Hij overleed in 1708. Zijne tooneelkundige werken (*Théâtre*) zijn in 2 dl.ⁿ in 12.mo *Parijs*, 1747. Er is eene andere uitgave van in het licht verschenen, in 1755, en die men, om eene onbekende reden, met de *GABRIË* van *BRUËYS*, en den *Verstrooide* (*Distrait*) van *REGNARD* vermeerderd heeft. [De overige stukken van *LA FOSSE* zijn *POLIXENA*, *THESEUS*, *CORRESUS* en *CALLIRHOË*. *MANLIUS* is eene navolging der *Zamenzweering van Venetië* van den Engländer *OTWARS*].

Q

FOSSÉ (DU). — Zie THOMAS.

FOSTER (JACOBUS), een niet tot de heerschende kerk behoorende Engelsche predikant, te *Excester* in 1697 geboren, overleed den 5 November 1753, na in het licht te hebben gegeven: 1.° *Voorztreffelijkheid der Christelijke Openbaring tegen TIN-DAL*, 1731, — 2.° *Verhandeling over de natuurlijke Godsdienst, en de maatschappelijke deugden*, 2 dl.ⁿ in 4.to — 3.° *Leerreden*. — 4.° *Wederleggend - Godgeleerde Verhandelingen*.

† FOTHERGILL (JOHN), een beroemde Engelsche arts, in 1712 te *Carrend* in het graafschap *York* geboren, en te *Richmond*, in een opvoedingsgesticht der Kwakers, tot welker sekte hij behoorde, opgevoed; beoefende de geneeskunde te *Edinburg*, werd bij het *ST. THOMAS*-gasthuis te *Londen* aangesteld, deed in 1740 eene geleerde reis door *Holland*, *Duitschland* en *Frankrijk*, en zette zich daarop te *Londen* neder, alwaar hij gedurende 30 jaren, als de beroemdste der toenmalige artsen, eene uitbreide praktijk had. Naauwelijks had hij zes jaren gepraktiseerd, toen in 1746 eene besmettelijke keelontsteking, hem in den rang der bekwaamste *practici* van zijnen tijd plaat-

ste. Door eene tegenovergestelde behandeling van die zijner kunstgenooten, genas hij bijna al de aan zijne zorg toevertrouwde zieken, en vond in de geestdrift, der koninklijke maatschappij van *Londen*, van die der oudheidkundigen, en van de geneeskundige akademie, om hem in haar midden op te nemen, eene vleijende belooning, voor de diensten, welke hij der menschheid had bewezen. Hij besteedde een gedeelte zijner inkom aan de oprigting van eenen prachtigen kruidkundigen tuin te *Upton*, in *Essex*, waarin hij eene menigte vreemde planten onderhield, die tot de geneeskunde en de kunsten noodzakelijk waren. Elk jaar verdeelde hij een aantal dier planten in de drie koninkrijken en in de volkplantingen, en onderscheidde zijn bestaan door eene menigte bewijzen van belangeloosheid. Hij overleed algemeen betreurd, in 1780. Men heeft van hem een aantal *Verhandelingen*, voorkomende in de *Verzameling der geneeskundige maatschappij van Londen*, de meeste hebben ten onderwerp de geneeskunst ten opzichte der geneesmiddelen (*Thérapeutica*), de wetenschap der artsnijbereiding (*Pharmacologia*) en de gezondheidsleer (*hygiëna*). Dezelve zijn in het Engelsch gezamenlijk in het licht ge-

geven, door ELLIOT, *Londen*, 1781, in 8.vo, later door LETTSOM, *ibid*, 1783, 3 dl.ⁿ in 8.vo, en uit het Engelsch en Latijn in het Hoogd. vertaald, *Altemburg*, 1785, 2 dl.ⁿ in 8.vo

* FOUBERT (JOANNES), te *Saint-Benoît-sur-Loire*, in 1540 geboren, had zijne opvoeding te danken aan den kardinaal ODET VAN CHÂTILLON. Hij ombelsde de orde van den H. BENEDICTUS in zijne geboortestad, en herstelde den luister dier congregatie door zijne talenten en zijne deugden. Deze religieus overleed den 18 April 1619. Men kent van hem: 1.º *Histoire etc. (Geschiedenis der Lombardijners)*, uit PAULUS den Diaken vertaald; met eene Voorrede en het Leven des schrijvers, *Parijs*, 1603. — 2.º *Supplement etc. (Bijlage tot de Geschiedenis der Lombardijners)*, door PAULUS den Diaken, van de verheffing van HILDEBRAND tot de inneming van *Pavia*, door KAREL den Groote, *Parijs*, 1603, in 8.vo

FOUCAULT (LODEWIJK), graaf van *Daugnon*, was edeljonker van den Kardinaal van RICHELIEU geweest. Hij verbond zich aan den hertog van *Fronsac*, die het bevel voerde over de Fransche vloten, diende onder

hem met den rang van onder-admiraal, in het gevecht in 1610 voor *Cadix* geleverd, en maakte zich voor zijnen dood meester van de sterke stad *Brouage*, waarvan de hertog landvoogd was geweest. Deze plaats was de oorzaak van het geluk van FOUCAULT, want dezelve overgeevende, gaf men hem den 20 Maart 1653 den maarschalksstaf van *Frankrijk*. Hij overleed in October 1659 in den ouderdom van omtrent 43 jaren, als een' man bekend, die roem en geld najaagde.

FOUCAULT (NICOLAAS JOZEF), te *Parijs*, den 8 Januarij 1643 geboren, honorair lid der akademie van schoone letteren, was achtereenvolgend bewindhebber van *Montauban*, *Pau* en *Caen*, en werkte alom voor de welvaart des staats en der letteren. Hij ontdekte in 1704, de oude stad der Viducassiërs, op twee mijlen afstands van *Caen*, en zond een naauwkeurig verslag dier ontdekking aan de akademie der schoone letteren. Eenigen tijd te voren, had hij het kostbare werk van LACTANTIUS ontdekt: *De mortibus persecutorum*, en dat men enkel door eens aanhaling van den H. HIJERONYMUS kende. Het was volgens dit handschrift, in de abdij van *Moissac* in *Quercy*

gevonden, dat de geleerde BALUZE hetzelfde in het licht gaf (zie LACTANTIUS). FOUCAULT overleed den 17 Februarij 1721. Hij vereenigde zachte zeden met eene gestrengde deugd, en vele bevalligheid met eene diepe kunde.

* FOUCHÉ (JOZEF), hertog van *Otrante*, minister van politie onder NAPOLEÓN, en onder LODEWIJK XVIII., geboren te *Nantes* den 29 Mei 1763, zoon van eenen kapitein van een koopvaardij-schip zijnde, ontving hij zijne eerste opvoeding bij de oratoristen van zijne geboortestad. Hij toonde in den beginne weinig aanleg voor de letteren. Bestemd om hetzelfde beroep als zijn vader te volgen, beoefende hij de wiskunde, maar eene zwakkelijgchaamsgesteldheid hem niet toestaande, om zich op de zeevaart toe te leggen, kwam hij in de congregatie van het *Oratorium*, en zette zijne studiën te *Parijs* in het huis dier orde voort. In zijne studiën wel geslaagd zijnde, wijdde hij zich aan het onderwijs toe, en men zond hem te dien einde naar *Juilly*, naar *Atrecht* en naar de militaire school van *Vendome*. Hij was bestuurder van het collegie van *Nantes*, toen *Frankrijk* door de revolutionnaire onlusten begon verontrust te worden. FOUCHÉ

was toen 25 jaren oud, en had eene soort van beroemdheid verkregen, wyl hij den moed had gehad van met eenen luchtbal op te gaan, toen men dezelve in *Frankrijk* had uitgevonden (zie GUSMAO en MONTGOLFIER). Een heersch- en hebzuchtige goddelooze zijnde, kostte het FOUCHÉ geene moeite, om een geloofsverzaker te worden. Ook werd hij een der driftigste en overdrevenste leden van een' te *Nantes*, onder den naam van Patriotisch genootschap, gevestigden *club*. . . . Het vuur van zijnen revolutionnairren ijver deed hem door zijn departement tot afgevaardigde bij de nationale conventie benoemen. Hij sloot zich aan de partij van den woesten DANTON aan, maar van redeneerkundige begaafdheden ontbloot, verscheen hij zelden op de *tribune*, en sprak nog zeldzamer lang, dan op den oogenblik toen de ongelukkige LODEWIJK XVI. voor de balie dezer koningmoordende vergadering gesleurd werd. Het is op de volgende wijze, dat FOUCHÉ over het voorstel van de beroeping op het volk, zijne redevoering begon: » Ik had niet gedacht, zeide hij, om in deze vergadering een ander gevoelen tegen den dwingeland dan zijn doodvonnis te hooren uitspreken. . . Het schijnt dat wij door den moed zijn verschrikt, met welken

wij de koninklijke waardigheid hebben vernietigd, wij wankelen voor de schaduw van eenen koning... De tijd is voor ons tegen alle koningen der aarde..." Hij stemde voor den dood, zonder beroeping op het volk en zonder uitstel. De nasporing van de goederen der uitgewekenen had men aan de hebzucht van FOUCHÉ te danken; hij deed er het besluit den 14 Maart 1793 toe uitvaardigen; het was het eerste, dat hij te weeg bragt, en het is in alles zijnen bewerker waardig. Daar hij niet aan de tribune kon schitteren, en de rijkdommen het eerste voorwerp waren, dat hij zich in zijne *revolutionnaire demagogie* had voorgesteld, verzocht hij zendingen in verschillende provinciën, waar het schavot de regtbank werd, die de fortuin der slagtoffers aan wreede landvoogden toeweest. Als zendeling naar het departement der *Aube* gezonden, begon hij aldaar door eenige maatregelen, toenmaals krachtdadig genoemd; maar, daar waar hij de verwachting zelfs zijner medebroeders overtrof, was in het departement der *Nièvre*. Hij stelde aldaar de zedeloosheid, de plundering, de verbreking der heiligste banden, en den dood aan de orde van den dag. De kerken werden verwoest, het

geheele land aan de wreede verdrinkingen onderworpen, hetzij van wege de landvoogden, hetzij door de menigvuldige ondergeschikte dwingelanden, die hij met dat oogmerk had aangesteld. Tachtig onschuldige priesters werden naar *Nantes* gezonden, om er in de *Loire* gestort te worden. In deze missie deed FOUCHÉ aan de nationale conventie aanmerkelijke bezendingen van diefstallen in de kasteelen en kerken begaan. Goddeloos uit grondbeginsel, even gelijk hij een demagoog uit winstberekening en gevoel was, liet hij op de grafsteden, en in het departement, hetwelk hij verwoestte, deze goddelooze woorden schrijven: *De dood is een eeuwige slaap*. De conventie scheen zoo voldaan over den republikeinschen ijver van FOUCHÉ, dat zij hem verkoos om COLLOT D'HERBOIS naar *Lyon* te vergezellen, van welke stad men de volkomene verwoesting had besloten. FOUCHÉ betuigde aan deze vergadering zijn leedwezen, van het departement der *Nièvre* te verlaten, *alwaar hij begon*, zeide hij, *de vrucht van zijnen arbeid te genieten*. Hij voedde eenen diepen haat tegen de priesters, en toen hij aan de conventie meldde, dat de smaak voor de republikeinsche deugden in alle zielen

begon door te dringen, voegde hij er bij: eenige van deze bedriegers (de priesters) willen hunne godsdienstige kluchtspelen uitvoeren, maar de *sansculottes* bewaken hen, werpen al hunne toooneelen omver, en planten op derzelve puinhoopen den onsterfelijken boom der vrijheid. » Naauwelijks was hij te *Lyon* aangekomen, of het bloed stroomde van alle kanten; den 10 November kondigde hij der Nationole conventie aan, dat de schim van *CHALIER* (zie dat artikel) voldaan was.... » Wij zweren het, vervolgde hij, het volk zal gewroken worden, deze grond zal verwoest worden; en over de overblijfselen van deze trotsche en miltzuchtige stad zullen zich de verspreide hutten verheffen, die de vrienden der vrijheid zich zullen beijveren, om te komen bewonen." Bij eene andere gelegenheid schreef hij aan dezelfde vergadering: » Wij gaan, zonder ophouden voort, om de vijanden van het volk te slaan; wij vernietigen dezelve op de *schitterendste, de waardigste en verschrikkelijkste wijze*, hunne lijken, in de *Rhone* geworpen, moeten aan de beide oevers dezer rivier het indruksel der verschrikking aanbieden. De vrees, de *heilzame vrees* is hier aan de orde van den dag.... Zij ontbloot de *misdaad van haar bekleedsel en*

van haar goud.... Nadat *Toulon* zich aan den Engelschen admiraal Hood had overgegeven, werd hetzelfde door den generaal *DUGOMMIER*, door *BONAPARTE* ondersteund, weder hernomen, juist toen *FOUCHÉ* er in zending was. Deze overwinning aan zijnen ambtgenoot *COLLOT D'HERBOIS* mededeelende, schreef hij hem; » En ook wij hebben tot de inneming van *Toulon* medegewerkt, de verschrikking verspreidende onder de lafhartigen, die er zijn binnen getrokken, en door aan hunne blikken duizenden van lijken hunner medepligtigen aan te bieden.... Wij hebben slechts eene wijze om de overwinning te vieren, wij zenden heden avond 215 muniteligen onder het vuur en den bliksem." Door deze gruwelijke briefwisselingen, waarin wij slechts eene schets der revolutionnaire talenten van *FOUCHÉ* leveren, kan men over zijne afschuwelijke inborst oordeelen. Wij zullen er nog bijvoegen, dat hij aan het hoofd eener commissie was, die dagelijks de lijsten der ongelukkigen, bij honderden veroordeeld, om, hetzij door *fusillade*, hetzij door schrot het leven te verliezen, opmaakte. Gedurende deze moordtooneelen vernieuwde hij dikwijls het voorstel, om de goederen der muniteligen onder de *sansculottes*

te verdeelen. . . . En het is eeh dergelijk gedrogt, een der beulen van den koninklijken martelaar, degene, die zoo veel Fransch bloed stortte; het is FOUCHÉ, die later de vermetelheid heeft gehad, om den troon der BOURBONS te naderen, en om den blik van den opvolger van LODEWIJK XVI. te verduren! Hij moest echter nog tegen een' vermogenden vijand worstelen. Hij was met den goddeloozen CHAUMETTE (zie dat artikel), den aanlegger van het heiligschendend en ongerijmd *Feest der Rede*, naauw verbonden, en ROBESPIERRE had hem zulks nooit vergeven. Toen hij te *Parijs* terug kwam, gaf hij reken-schap van zijn stadhouderschap, en hij werd verkozen, om in het genootschap der Jacobijnen voor te zitten. Het was alstoen, dat ROBESPIERRE hem beschuldigde van de *omwenteling door zijne buitensporigheden te onteeren*, en hem zijne verbindtenis met CHAUMETTE verweet. FOUCHÉ meende den storm te bedwingen, door in het genootschap der Jacobijnen, zijnen ouden vriend, als eenen booswicht te verklaren. » Het is thans niet te doen, riep ROBESPIERRE uit, om *slijk* op het graf van CHAUMETTE te werpen, nu dit gedrogt op het schavot is omgekomen; men moest hem gedurende zijn leven bestre-

den hebben." Hij klaagde hem kort daarna aan als een zamenzweerder, wiens handen vol van geroofde goederen waren. De uitsluiting van FOUCHÉ werd besloten; en deze dwingeland, zou zonder twijfel, op bevel van eenen anderen dwingeland, zijn omgekomen, toen de dood van ROBESPIERRE hem voor dien oogenblik van alle vrees bevrijdde. Even als de andere landvoogden, wierp hij alle misdaden, die hem eigen waren, op dezen laatste, deed hij zelfs eene poging om hem op te volgen, door het schrikbewind weder te willen invoeren. » Men moet het herstellen, zeide hij, in de ziel des booswichts zoowel als in het veld des vijands. . . . Elk denkbeeld van toegevendheid en gematigheid, is een contrarevolutionnair denkbeeld." Hij verklaarde zich evenzeer den vijand van TALLIEN, het hoofd der *Thermidoristen*, die ROBESPIERRE hadden doen vallen, en voegde zich bij de factie van BABEUF, die zich aan het hoofd der overdrevenste Jacobijnen bevond. Maar de bescherming van dezen kon de beschuldigingen niet tot zwijgen brengen, die zich van alle kanten tegen hem verhieven. De gezagvoerders van *la Nièvre* bragten de *acten* van de zendelingschap van FOUCHÉ weder te voorschijn, waarmen

de volgende uitdaging van hem in vond aan de ondergeschikte dwingelanden van dat departement gerigt: » Dat de bliksem *uit menschlievendheid* losbarste; laat ons den moed hebben, om over lijken te gaan, om tot de vrijheid te geraken..." FOUCHÉ, die daarenboven van natuur even zoo lafhartig, als wreed was, verliet BABEUF, verzocht om de bescherming van TALLIEN en LEGENDRE, die zijne verdediging op zich namen, door voor te wenden, dat hij aan den val van ROBESPIERRE had medegewerkt, maar zij werden voor LAURENCOT en LESAGE gelogenstraf; en den 9 Augustus 1795, bood men der Conventie een verslag aan, de onderscheidene beschuldigingen bevattende, tegen FOUCHÉ gerigt; hij zag zich dus uit de vergadering verdreven, *als een Terrorist, wiens gruwelijk en strafwaardig gedrag oneer en schande aan elke vergadering, waarvan hij lid mogt worden, zou mededeelen.* Hij werd in de gevangenis geworpen en verkreeg niet voor den 16 October, krachtens de amnistie door de Conventie aan de revolutionnaire misdaden verleend, zijne vrijheid weder. Het uitvoerend bewind, dat juist in bezit getreden was, vertrouwde hem eene zending toe, naar de grenzen van Spanje, maar daar FOUCHÉ zijne verbindtenis-

sen met BABEUF vernieuwd had, werd hij bij zijne terugkomst naar het dal van *Montmorency* verbannen. Een verrader jegens zijne beschermers en vrienden zijnde, ontdekte hij de ontwerpen van BABEUF (die de verdelings-wet wilde invoeren), aan BARRAS op den oogenblik toen deze laatste, na den 18 *Fructidor* (1797) het grootste gezag genoot. Hij verkreeg op deze wijze eenen nieuwen beschermer, bekleedde verscheidene posten, en, in September 1798, werd hij tot afgevaardigde bij de kortstondige *Cisalpijsche republiek* benoemd. » Hier, zegt een geschiedschrijver, eindigt het staatkundige leven van FOUCHÉ als *demagoog*: daar, treedt die man eene nieuwe loopbaan in, en, even gelijk de slang, legt hij zijn ruw en afzigtelijk vel af, om minder walgelijke gedaanten aan te nemen; het is geen prediker meer der wet, ten opzichte van het verdeelen van veroverde landen, het is een heerschzuchtige, die al de gunst der magt gaat najagen, die zich zal voordoen als meer op eerbewijzen en rijkdommen gesteld, dan de meest bedorvene hovelingen." Hij verbond zich te *Milane* met den generaal JOUBERT, die het opperbevel voerde over het leger van *Italië*; maar zijne krijgsverrigtingen mishagden aan het *Direc-*

torium, dat hem naar *Parijs* terug riep: op de bescherming van JOUBERT vertrouwend, gehoorzaamde hij niet; eindelijk bedreigd van in kluisters geklonken, terug gevoerd te worden, verliet hij *Milane*, vond SIEYES in het *Directorium* gezeten, die, door eene vermogende factie ondersteund, aan de vernietiging der Constitutie van het jaar 3 werkte. FOUCHÉ giste, dat men de magt in de handen van eenen generaal wilde stellen, en dat de factie de oogen op JOUBERT had geworpen; aan welke men dadelijk het bevel der hoofdstad opdroeg. Door den invloed van dien veldheer werd FOUCHÉ naar *Holland* gezonden, terwijl JOUBERT in *Italië* ging vechten. De volkspartij, toenmaals onder den naam van regeringloos bekend, was weder begonnen invloed te krijgen, FOUCHÉ had tot die partij behoord, en kende al de heimelijke listen derzelve, en men verkoos hem dus, om dezelve tegen te werken: naar *Parijs* terug geroepen, benoemde men hem tot minister van politie. Na eene proclamatie, uitgevaardigd te hebben waarin hij zeide: » Dat hij de openbare rust wilde herstellen en een einde aan de bloedtooneelen maken, » bood hij een verslag aan tegen de staatkundige maatschappijen, en liet de zaal der *Manège*,

de revolutionnaire haardstede, alwaar de overdrevenste mannen bijeen kwamen, sluiten. Hij bood vervolgens een ontwerp tegen de koningsgezinden van *Morbihan* aan, verbood elf dagbladen, en liet de drukpersen in beslag en de schrijvers in hechtenis nemen. Ondanks al zijnen ijver meenden de helderzienden te ontdekken, dat hij eene meer in een punt vereenigde dwingelandij wilde daarstellen, en dat hij welligt voor JOUBERT werkte. Maar deze generaal in den slag van *Novi* gesneuveld zijnde, zoo kwam BONAPARTE uit *Egypte* aansnelen, om zich van het opperste gezag meester te maken. FOUCHÉ en SIEYES bereidden hem de gevolgen van den 18 *Brumaire* (8 November 1799) voor, en op dien dag verdwenen alle ijdele begoochelingen van *vrijheid* en *gelijkheid*, die zooveel bloed en tranen hadden gekost. FOUCHÉ was een der eersten, die hunnen wierook aan den nieuwen afgod toezwaaiden; hij stelde alles in het werk om deszelfs magt te versterken, en, te dien einde, liet hij de gevaarlijkste demagogen gevangen nemen. Daar hij zijne fortuin snel wilde doen toenemen, trachtte hij, om de portefeuille van politie te behouden. Om zijnen invloed bij BONAPARTE te handhaven, gaf hij, uit de

opbrengst der spelen, geheime geschenken aan degenen, welke NAPOLEON omringden, en zelfs aan personen van de familie van dezen Consul. Wyl hij daarenboven wist dat BONAPARTE zijnen broeder LUCIEN wilde verwijderen, zoo trachtte FOUCHÉ zich in de vriendschap van JOSEPHINE en van de partij van BEAUHARNAIS, die LUCIEN vijandig was, in te dringen. Een hoveling geworden zijnde, en zich niet meer op den titel van *Sans-culotte* beroemende, wist hij zich nuttig te maken, door het aannemen van vrij wijze maatregelen met betrekking tot de dagbladen, de uitgewekenen, de Vendéërs en zelfs tot de geestelijkheid. Een kind der omwenteling zijnde, en in de hartstogten van al diegene gedeeld hebbende, die de tijden van het schrikbewind betreurden, was hij de geschiktste man, om de policie van een willekeurig en wantrouwend opperhoofd te besturen, dat te gelijker tijd in den haat der republikeinen en der koningszinden deelde. Terwijl dus FOUCHÉ eenige democraten straffe, gaf hij de briefwisseling in het licht van verscheidene koningsgezinden, die hij onderschept had. Hij deed het *komplot* van ARENA, CERACCHI en TOPINO LE BRUN mislukken; bragt het besluit te weeg der verbanning van 300 aan

BONAPARTE verdachte personen, beschuldigde hen als medepligtigen in de zaak van het helsche werktuig (*machine infernale*), en aan hetwelk zij niet het minste deel hadden gehad, want hij ontdekte weldra de wezenlijke bewerkers van hetzelfde, en deed hen in hechtenis nemen. Listig en behendig, trachtte hij, om de beide partijen voor zich gunstig te maken: hij stelde aan de koningsgezinden BONAPARTE als een hunner woedendste vijanden voor, bood zich bij hen aan, als een beschermer, en verzachtte somtijds de maatregelen van gestrengheid, die hij zelf tegen hen had doen nemen. Van eenen anderen kant, beschermde hij en stelde hij te gelijkertijd de republikeinen te vreden, en bediende zich van hen als van een schild tegen de eigenzinnigheden van eenen meester, dien hij wel kende, en met wien hij te gelijkertijd eene andere rol speelde. Toen BONAPARTE tot de monarchale partij overhelde, stelde hem zijn minister een verschrikkelijk tafereel voor van gevaren, waaraan hij zich blootstelde, door zich aan die partij over te geven; en, indien NAPOLEON ongeloovig scheen, vond hij dadelijk eene zamenzwering uit, en deed de talrijke huurlingen schreeuwen, welke hij in zijne dienst hield. BONAPARTE zich als aan de

gunst van FOUCHÉ overgegeven ziende, besloot eindelijk, om eenen man te verwijderen, die hem naar zinnen wil scheen te willen besturen. Hij had juist den vrede van *Amiens* ondertee-kend, (September 1802); en zijne broeders JOZEF en LUCIEN, weder in genade gekomen zijnde, deden hem de policie met het ministerie van justitie ver-eenigen, dat toenmaals de opperregter REGNIER bekleedde. Men gaf aan FOUCHÉ een eervol ontslag; benoemde hem tot lid van den behoe-denden senaat, en gaf hem het senatorschap van *Aix*. Gedurende de afwezigheid van FOUCHÉ, die bijna twee jaren duurde, had de za-menzwering van GEORGE en PICHEGRU plaats. Daar NA-POLEON zich kort daarna tot keizer had doen uitroepen (18 Mei 1804), gevoelde hij, dat hij FOUCHÉ noodig had, om het nieuwe bestuur te bevestigen. Deze werd in de maand Julij van hetzelfde jaar beroepen, en andermaal met de portefeuille van het ministerie van policie belast, welke hij met meer waakzaamheid dan ooit, bestuurde. Hij voerde op nieuw de bespieding in alle klassen van de maatschappij in, zoo dat zijn blik in het binnenste geheim der familien door-drong. Eindelijk wekte die wreede landvoogd van *Niè-vre* en *Lyon*, door zijne be-

kwaamheid, niet alleen de bewondering van *Frankrijk*, maar zelfs van vreemdelin-gen; men zeide van hem, dat hij de eenige man was, in staat, om zulk eenen moeilijken post te bekleeden, en dat het enkel door FOUCHÉ was, dat BONAPARTE zich zonder tegenstand *be-vestigd* had. Ofschoon deze laatste daadzaak niet tot lof van het ministerie versterkte, is het billijk te zeggen, dat men nooit meer rust had genoten, dan toen BONAPARTE *Europa* ging verwoesten, en FOUCHÉ de opperste scheidsman van *Frankrijk* was gebleven. Alles week voor hem; hij scheen zelfs zijnen mees-ter te willen verduisteren, door de vreedzame deugden, die meer naar de ware be-langen der volken berekend waren. Hij werd verdacht bij NAPOLEON; en indien de eerste, onder zijne talrijke policiën, er eene had, bestemd; om alle daden van BONAPARTE te bespieden, had deze, er op zijne beurt eene andere, die den minister van nabij, gade sloeg. Op den oogenblik, toen de vrede van *Tilsit*, een weinig rust aan *Europa* scheen te beloven, besloot NAPOLEON de overwinning van *Spanje*. Men had hem de Spanjaarden als een verbasterd nietsbeduidend volk, dat gemakkelijk te beteugelen was, afge-schilderd; maar de onder-vinding, deed het tegendeel

zien. De Spanjaarden, in naam van hunnen koning en van de godsdienst, vernietigden de geduchte legerbenden van den dwingeland; en leerden den natien om het ijzeren juk van dengenen, die hen onderdrukte, af te schudden. FOUCHÉ beweerde, dat hij te vergeefs had getracht, om BONAPARTE ook van dezen even zoo ongelukigen oorlog terugtehouden; maar deze trek van moed, behoort aan den prins van TALLEYRAND. Wat hier ook van wezen moge, de gebeurtenissen van *Buyonne*, bragten in *Parijs* eene gisting te weeg, die FOUCHÉ zich niet beijverde, om tot bedaren te brengen. Zij werd als eene zamenzwering tegen BONAPARTE voorgesteld, die in aller ij, in de hoofdstad kwam. De zamenzwering verdween alstoen, en het was vruchteloos, dat men de zamenzweeiders zocht. Het volgende jaar (1809), vond zich NAPOLEON in eenen nieuwen oorlog tegen *Oostenrijk* gewikkeld, en den slag van *Essling* verloren hebbende, begon men te zeggen, dat zijne ster verduisterde. FOUCHÉ was toenmaals te gelijktijd minister van policie en van binnenlandsche zaken; de nederlaag van zijnen meester, had zijnen invloed en zijne magt nog vermeerderd. Vernomen hebbende, dat de Engelschen te *Wal-*

cheren waren ontscheept, liet hij de nationale garde op eigen gezag, in massa optrekken, en durfde in eene circulaire zeggen: » Laat ons aan *Europa* bewijzen, dat, indien de genie van NAPOLEON aan *Frankrijk*, door zijne overwinningen luister kan geven, zijne tegenwoordigheid niet noodig is, om onze vijanden terug te drijven. » De minister van oorlog (de hertog van FELTRE) ondersteunde FOUCHÉ op eene krachtadige wijze, de beweging werd ten uitvoer gebracht, en de Engelschen werden gedwongen om zich weder in te schepen. Middelerwijl won BONAPARTE den slag van *Wagram*, sloot eenen voordeeligen vrede met den keizer van *Oostenrijk*, en bewerkte zijn huwelijk met de aartshertogin MARIA LOUISE: de proclamatie en de nuttige, doch willekeurige, handelwijze van FOUCHÉ mishaagden aan NAPOLEON, en de minister werd ontslagen. Men schreef ook aan andere beweegredenen, de ongenade van FOUCHÉ toe, maar het schijnt, dat de ware oorzaak door de volgende zaak bewezen is. NAPOLEON had, tijdens zijn huwelijk, door de bemiddeling van eenen Hollandschen handelaar, beproefd, om vredesonderhandelingen met *Engeland* aan te knoopen, en hij deelde zulks niet vertrouwelijk aan FOUCHÉ mede. Deze, van

zijnen kant, met het geheim van NAPOLEON onbekend, opende zelf onderhandelingen bij den markgraaf van WELLESLEY, door het middel van eene zekere FAGAN, een Iersch officier, en vervolgens door tusschenkomst van den Heer OUVARD. De geringe overeenstemming, die er tusschen de voorstellen der beide agenten bestond, verwonderde den Engelschen minister, deze beide mannen werden hem evenzeer verdacht; hij jaagde hen eensklaps weg. NAPOLEON, verbaasd over dezen onverwachten uitslag, begon FOUCHÉ te verdenken, stelde zijne tegenpolitie in het werk, en wist weldra dat de Heer OUVARD, de voornaamste agent van FOUCHÉ was. Hij beklagde zich luide, in zijnen raad, over het vermetele gedrag des ministers; en gaf tegelijkertijd bevel aan SAVARY, om OUVARD, die te *Parijs* was, in hechtenis te nemen en naar *Vincennes* te vervoeren. FOUCHÉ werd tot gouverneur van *Rome* benoemd, maar hij begaf zich naar zijn landgoed van *Ferrières*; de hertog van *Rovigo* verving hem in het ministerie van politie, (den 3 Junij 1810), BONAPARTE deed, zoo als men zegt, aan FOUCHÉ zijne briefwisseling afvragen, en de gewezen minister gaf eenige weinig beteekenende papieren af, zeggende, dat de anderen verbrand waren. Hij veront-

rustte zich echter, ten opzichte van zijnen wezenlijken toestand, en vreesde de wraak zijns meesters; en toen deze hem deed uitnoodigen, om in *Italië* te reizen, twijfelde hij er niet meer aan, of men zou hem in hechtenis nemen; hij trachtte zelfs om naar de *Vereenigde Staten* over te steken; maar hij kon de zee niet verdragen. Zijne vrees bedaarde eerst, toen NAPOLEON hem naar *Dresden* beriep, na den ongelukkigen terugtocht van *Moskau*. Te vergeefs werd hij als landvoogd naar *Illyrië* (in Julij 1813), en daarna naar *Napels* gezonden, waar hij MURAT niet kon terughouden, om in het bondgenootschap, tegen BONAPARTE te treden; in *Frankrijk* teruggekomen zijnde, bevond hij zich te *Avignon*, toen hij de gebeurtenissen van den 31 Maart 1814 vernam. FOUCHÉ kon zich niet onthouden, om zijn leedwezen te betuigen, van door zijne afwezigheid geen lid van het provisioneel bestuur te hebben kunnen worden. Toen hij te *Parijs* kwam, had NAPOLEON juist de kroon nedergelegd: » Het schijnheilig berouw van FOUCHÉ, zeide de door ons reeds aangehaalde schrijver, zijne pogingen, om door begunstiging zijner talrijke aanhangers, den troon der BOURBONS te naderen, zijn bekend. Zijn brief aan BONAPARTE,

van den 25 April 1814, waarin hij hem aanraade, om zich niet naar het eiland *Elba*, maar naar de *Vereenigde Staten* te begeven, een brief, dien *Fouché* aan een doorluchtig persoon mededeelde, had destijds reeds ten doel, om zich eenen weg tot het ministerie te banen. Ondanks echter al zijne kuiperijen, kon het hem niet gelukken, om zich door *Lodewijk XVIII.* als minister van policie te doen benoemen. Zich naar zijn landgoed begeven hebbende, liet hij zijne talrijke verspieders van *Parijs* handelen, wist zich eene partij aan het hof te vormen, en trachtte door alle middelen, om zich het vertrouwen der koningsgezinden te verschaffen. Hij beweerde, in een geschrift, dat hij in *Duitschland* deed verspreiden, dat hij geen deel aan de ontwerpen eener *grootte staatkundige verandering* had willen nemen; maar wat er zeker van is, is dat *Fouché*, steeds in de ziel een republikein, even zoo min een voorstander van *Napoleon* als van *Lodewijk XVIII.* was. Hij nam eindelijk aandeel aan de zamenzwering, tot de terugkomst van *Bonaparte*, maar hij vorderde eerst waarborgen voor de revolutionnaire partij, waarvan hij steeds het hoofd was. Hij begaf zich dus naar *Parijs*, en kwam eenige dagen voor de ont-

scheping van *Napoleon*, to *Cannes*. Hij had eene samenkomst met een' aanzienlijk man, bij Mevrouw de prinses van *Vaudemond*, en zeide hem, dat *het te laat was*, om de zaak van den koning te dienen. Men wilde zich toen van zijn' persoon verzekeren, om hem als gijzelaar naar *Rijssel* te voeren; maar de looze republikein had alles voorzien. Te zijnent teruggekeerd, verijdelde hij de nasporingen van policiebedienden, en ontsnapte door eene geheime deur in het huis van *Hortense Beauharnais*, aan het zijne belendend. *Napoleon* te *Parijs* gekomen zijnde, werd *Fouché* weder voor de laatste maal zijn minister van policie. Dit maal vermogender dan zijn meester, wilde hij, volgens zijne oude begeerte, eene republiek herstellen, waar *Bonaparte* den titel van opperveldheer, en hij, *Fouché*, dien van president zou voeren; maar de eerste door de militaire partij ondersteund, bleef keizer. *Fouché* noodzaakte *Napoleon* niet te min, hem zulke gewigtige bewilligingen in te ruimen, dat hij hem zonder eenige vrees trotseren, en als hij het wilde, voorstander der revolutionnairn, of beschermer der koningsgezinden kon worden; terwijl hij beurte- lings en volgens de omstandigheden, met beide den spot drijvende, meester van de

openbare meening werd. Hij vleide zelfs de Bonapartsgezinden, om de BOURBONS het hoofd te bieden, en aan de zaak der wettigen, nadeel te kunnen toebrengen: ook bestempelde hij, in zijne *circulaires*, het koninklijk bestuur, met den naam van *bestuur, uit verraad geboren*. Hij zocht, in den raad der ministers, om het stuk, de verklaring van den 13 Maart, van het congres van *Weenen*, bevattende, als onecht te doen doorgaan. In eene andere circulaire, van den 13 April, stelde hij aan *Europa* de BOURBONS voor, als een zwak vervallen huis, dat geene ander hulp meer kon ontvangen, dan die der *gastvrijheid*. En op den oogenblik toen hij door deze lasterschriften, nog meer het vertrouwen der Bonapartsgezinden en der revolutionairen won, bragt hij de koningsgezinden in den waan, dat hij enkel aldus sprak, om *zijn spel te verbergen*, en om eens aan de zaak der BOURBONS, nuttig te worden. Om van den anderen kant, de heerschzuchtige inborst van BONAPARTE te beteugelen, legde hij hem, op den 7 Junij, een verslag af, waarin hij bewees, dat het drie vierde gedeelte van *Frankrijk*, koningsgezind was; en, opdat de koningsgezinden geenen invloed mogten verkrijgen, zond hij geheime bespieders naar de *Vendée*,

belast, om de aanvoorders te verdeelen, en hun de wapenen te doen nederleggen. Maar het verlies van den slag van *Waterloo*, veranderde de ontwerpen van FOUCHÉ, die zijne partij op den rand van haren ondergang zag. Zich den 22 Junij naar de kamer der volksvertegenwoordigers (zamengesteld uit revolutionairen onder de leiding van FOUCHÉ) begeven hebbende, deed hij er het ontwerp van een regentschap, en dat van de herstelling der BOURBONS afkeuren; later deed hij zich aan het hoofd van het provisioneel bestuur stellen. Hij werd op deze wijze meester van het lot van *Frankrijk*, ondersteund, zoo als hij zulks was, door de revolutionaire partij, waarvan hij zich openlijk tot hoofd verklaarde. In deze hoedanigheid, bedreigde hij BONAPARTE met de vervallenverklaring, indien hij niet vrijwillig afstand deed, verzette er zich tegen, dat men eenen tweeden slag zou leveren, zond aan de verbondene Mogendheden afgevaardigden, om onderhandelingen te openen; opende dezelve afzonderlijk met den hertog van WELLINGTON, en werd eindelijk genoodzaakt, om tot eene *kapitulatie* over te gaan, die te *Saint-Cloud* onderteekend werd. Wetende, dat LONDENWIJK XVIII. zijne hoofd-

stad naderde, en dat de verbondene Mogendheden geenen *onwettigen vorst* begeerden, kwam hij op het denkbeeld, om middelaar tusschen den koning en de muitelingen te worden. Middelerwijl had hij zich eene vermogende partij gevormd, en hen alle ten opzichte van zijne wezenlijke bedoelingen misleid hebbende, waanden zelfs de koningsgezinden, dat er zonder FOUCHÉ geene veiligheid voor den koning was. Aan LODEWIJK XVIII. te *Saint-Denis*, door den prins van TALLEYRAND voorgesteld, sprak hij met dezen vorst over den slechten geest, die in *Parîs* heerschte, over het gevaar, waaraan de koning zich zou blootstellen, om zich met de witte kokarde, en met de Gendsche uitgewekenen vergezeld, in de hoofdstad te vertoonen. Zijn voornemen was, om het militaire huis van LODEWIJK XVIII. af te danken, en hem de driekleurige kokarde te doen aannemen, en tevens de kamers van BONAPARTE te doen behouden, hetwelk zoo veel is, alsof hij wilde, dat LODEWIJK XVIII. het hoofd der omwenteling werd. Het edele hart van den vorst weigerde aan deze trouweloze raadgevingen gehoor te leenen, maar FOUCHÉ bleef minister van policie. Van de publieke opinie nog meester zijnde, gelukte het hem om de onderwerping van het

leger der *Loire*, en de ontwapening der muitelingen te weeg te brengen en NEX en LABÉDOYÈRE in hechtenis te doen nemen. Hij ontdekte weldra dat men hem enkel gekozen had, als een werktuig, om het wettige gezag te bevestigen; maar hij verzuimde ook niet, om eene dreigende houding aan te nemen. Hij vereenigde op nieuw al de revolutionairen, onderhield de ongerustheid rondom den troon, en de vrees onder het publiek; door hem bezoldigde agenten kwamen onder de vensters der *Tuilleriën*, zelfs in tegenwoordigheid van den koning, uitroepen: *Leve de Keizer!* Hij stelde aan LODEWIJK XVIII. de vrees voor eenen algemeenen opstand voor, en trachtte, dezelfde vrees aan de ministers der mogendheden mede te deelen, opdat zij tot eenen beslissenden vrede geraken, en daarbij NAPOLEON II. erkennen zoude. De benoeming eener kamer, uit koningsgezinde afgevaardigden bestaande, deed deze ijdele droombeelden verdwijnen, en het wettige gezag zegevieren. De koningsmoorder van LODEWIJK XVI., bekleed met eene aanzienlijke waardigheid en bij den broeder van dien ongelukkigen vorst, bood eene gedrogtelijke strijdigheid aan. FOUCHÉ kwam zijnen val voor, door om zijn ontslag te vragen, en hij werd

tot minister te *Dresden* benoemd. Hij onttrok zich van de staatszaken, met eene fortuin van veertien millioenen franken. Wij zullen zijne eigene verdedigingschriften, welke *Fouché* in geheel *Europa* deed verspreiden, niet aanhalen. Zijne vermetelheid was zoo groot, dat, in een aan den hertog van *Wellington* geschreven brief, na gezegd te hebben, dat hij *zijn leven tot eer had verstrekt*, hij er bijvoegde: *Mijne geheele eerzucht is volbragt, wijl ik onder de Franschen eene uchting heb verworven, die alom mijnen naam en persoon vergezellen zal.* In de wet van den 12 Januarij 1816 begrepen, die al de koningsmoorders verbande, kon hij niet in *Frankrijk* komen. *Dresden*, na een verblijf van drie maanden en die residentie verlaten hebbende, begaf hij zich naar *Praag*, en verkreeg van het Oostenrijksche gouvernement de vergunning, om in *Lintz* te wonen. Van die stad ging hij zich te *Triest* met ter woon vestigen, waar hij in November 1820 overleden is. *Fouché* was in een tweede huwelijk met Mejufvrouw *Castellane* uit eene adellijke familie van *Aix* in den echt getreden, en hij heeft vele kinderen nagelaten. Een aantal schriften zijn er over

X. DEEL.

het leven van dezen beruchten demagoog in het licht verschenen: het belangrijkste is dat ten titel voert: *Fouché van Nantes, zijn bijzonder staatkundig en zedelijk leven, van zijne komst tot de Conventie tot op dezen dag* (naamloos), *Parijs*, 1816, in 12.mo

Foucher (*Simon*), bijgenaamd *de hersteller der akademische Wijsbegeerte*, wijk hij er aan werkzaam was, om de wijsbegeerte der oude *Academici* weder optewekken, te *Dijon* in 1644 geboren, overleed te *Parijs* in 1696, na in het licht te hebben gegeven: 1.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der akademische wijsbegeerte*). — 2.º *Dissertation etc.* (*Verhandeling over de nasporingen der waarheid, gevolgd door een onderzoek der gevoelens van Descartes*), en verscheidene andere, thans vergetene werken.

Foucher (de Abt *Paulus*), lid der akademie van opschriften en schoone letteren, te *Tours* den 4 April 1701 geboren, te *Parijs*, in 1778 overleden, was een werkzaam geleerde, en een zacht en regtschapen mensch. Hij beoefende in den beginne de wiskundige wetenschappen, en gaf eene *Géometrie etc.* (*Bovennatuurkundige Wiskunde*) in het licht, 1758,

R

in 8.vo Hij legde zich vervolgens op de letterkunde toe, en behaalde veel roem in dat vak. Zijne geschiedkundige Verhandelingen over de Godsdienst der oude Perzers, in verscheidene *Memoriën* verdeeld, in verschillende deelen der Verzameling van de akademie der schoone letteren gedrukt, bewijst zijne kunde en scherpzinnigheid. Het zijn belangrijke en nieuwe nasporingen over een tot dusverre nog zeer onvolledig behandeld onderwerp.

† FOUCHIER (BERTRAND), een beroemd schilder, van Bergen op Zoom, zijn vader PAULUS FOUCHIER, die uit Frankrijk gekomen was, om de Nederlanden te bezichtigen, en om zich in 1596, bij het beleg van Ostende te bevinden, te Bergen-op-Zoom zijnde, verwekte aldaar onzen BERTRAND bij de eenige dochter van den gegoeden JOANNES SPRUIT, met welke hij in de echt was getreden. BERTRAND werd den 10 Februarij 1609 geboren. Daar hij vele neiging toonde voor de schilderkunst, plaatste zijn vader hem, om zulk eenen schoonen aanleg te bevorderen, bij den beroemden ANTONIUS VAN DIJK, die toenmaals te Antwerpen woonde. Bij eenen zoo bekwamen meester, maakte hij zulke vorderingen, dat hij zich bekwam maakte, om por-

tretten te schilderen. In 1631 begaf hij zich naar *Utrecht* bij JAN BIJLARD, waar hij twee jaren vertoefde, na verloop van welke hij weder te huis kwam, met oogmerk, om als meester te schilderen. Maar kort daarna, bekreep hem de lust, om naar *Rome* te gaan, onder het pauselijk bestuur van URBANUS VIII., die, een minnaar zijnde van de schoone kunsten, met vermaak aan de jonge meesters, de gelegenheid verschafte, om hunne talenten te oefenen. FOUCHIER zou er groote voordeelen uit getrokken hebben, zonder een bijzonder toeval, dat hem belette, op te breken. Hij had een' makker, genaamd JAN FREDERIK VAN IJZENDOORN, met welken hij verplicht was, tegen twee Spanjaarden te vechten, die hen voor ketters hadden uitgekreten en bedreigden hen bij de inquisitie aanteklagen. Dit voorval dwong hen *Rome* in aller ijel te verlaten, en zich naar *Florence* te begeven, waar zij zich eenigen tijd ophielden, zich met hun beroep bezig houdende. FOUCHIER kwam eindelijk te Bergen-op-Zoom terug, waar hij gedurende een aantal jaren, zijne kunst met roem uitoefende. Hij begon ook op het glas te schilderen, hetwelk hem een groot voordeel bragt. Hij overleed in 1674, en werd in de groote kerk begraven.

* FOUCHY (JOANNES PAULUS GRANDJEAN DE), een sterrekundige en blijvend secretaris der akademie van wetenschappen, werd te *Parijs* in 1707 geboren. Met eenen gelukkigen aanleg geboren, welken zijn vader, een kundig man zijnde, trachtte te ontwikkelen, verwierf FOUCHY weldra eene groote mate van kundigheden, en deed zich door proeven onderscheiden, door welke hij de goedkeuring der geleerden verwierf. Hij had eenen post gekocht van opzigter in de rekenkamer, en verdeelde zijnen tijd, tusschen de uitoefening zijner pligten en de beoefening der letteren. De akademie nam hem in 1731 als sterrekundige in haar midden op, en toen in 1743, MAIRAN zijn ontslag als blijvend secretaris der akademie had verkregen, werd FOUCHY in zijne plaats benoemd. Hij vervulde dezen post gedurende 30 jaren, met even zoo veel ijver als voorspoed, doch eindelijk noodzaakten hem de jaren en de zwakheden, om zijn ontslag te vragen. Hij werd door CONDORCET opgevolgd. Eenige jaren na zijne afzondering, ondervond FOUCHY een zonderling toeval, door eene duizeligheid bevangen, deed hij eenen val, en toen hij den volgenden dag weder tot zijne volkomene kennis was gekomen, ontdekte hij, dat

de werktuigen zijner stein opgehouden hadden aan zijnen wil te gehoorzamen, en dat, wanneer hij een woord wilde uitspreken, zijn mond een ander voortbragt; zoodat hij met de grootste nauwkeurigheid van denkbeelden, niet dan woorden zonder zamenhang kon uitspreken. Hij gaf zelf verslag van dit toeval in zijne Memorien der akademie, al de kenteekenen met eene eenvoudigheid en kalmte ontwikkelende, die de oude *Stoïcijnen* waardig waren. Deze eerbiedwaardige persoon overleed te *Parijs*, den 15 April 1788. De Verzameling der akademie van wetenschappen, bevat een aantal zijner *Memorien*; de beschrijving van eenige door hem uitgevondene werktuigen is in de Verzameling der werktuigen van de akademie opgenomen. Er bestaan daarenboven van hem *Lofreden* van onderscheidene *Académici*.

FOUCQUET (NICOLAAS), markgraaf van *Belle-Ile*, de zoon van eenen staatsraad, werd in 1615 geboren. Zijne moeder MARIA DE MAUPEOU, eene vrouw, van eene uitstekende godsvrucht, en van eene buitengewone liefdadigheid, in 1681 in den ouderdom van 91 jaren overleden, werd als de moeder der armen beschouwd, aan welke zij geld en geneesmiddelen deed uit-

deelen. Zij is de schrijfster eener zeer algemeen verspreide verzameling, onder den titel van *Remedes etc.* (*Gemakkelijke Huismiddelen*), 2 dl.ⁿ in 12mo NICOLAAS FOUQUET, haar zoon, gaf reeds in zijne kindsheid ondubbelzinnige blijken van zijnen geest. Hij werd in den ouderdom van 20 jaren, tot rekwestmeester, en tot algemeen procureur van het parlement van *Parijs* aangenomen, toen hij 35 jaren oud was. De post van opperbewindhebber der goldmiddelen, werd hem in 1653 gegeven, in eenen tijd, waarin dezelve, door de kosten der burger- en buitenlandsche oorlogen uitgeput waren. FOUQUET had dezelve behooren te bezuinigen: hij verkwistte dezelve, en maakte er gebruik van, alsof dezelve hem toebehoorden. Hij gaf achttien millioenen uit, die er thans meer dan vijf en dertig zouden waardig zijn, om zijn huis van *Vaux* te doen opbouwen. Zijne verkwistingen, de verontrusting, welke de vestingwerken van *Belle-Île* baarden, de pogingen, welke hij op het hart van Mevrouw DE LA VALLIERE had gedaan, alles diende om LODEWIJK XIV. tegen zijnen minister te verbitteren. Men lokte hem met list naar *Nantes*, alwaar hij den 7 September 1661 in hechtenis werd genomen. FOUQUET

had kort te voren, zeer onvoorzigtiglijk zijnen post van algemeen procureur nedergelegd. Zijn proces werd hem door commissarissen opgemaakt, die hem in 1664 tot eene altoosdurende ballingschap veroordeelden, welke straf in eene altoosdurende gevangenschap veranderd werd. Hij werd in de citadel van *Pignerol* opgesloten, in welke hij, volgens het algemeen gerucht, in 1680 overleed. Van al de vrienden, welke zijne fortuin hem verschaft had, bleven hem enkel over GOURVILLE, PELLISSON, Mejufvrouw DE SCUDERRI; degene, die in zijne ongenade gewikkeld werden, en eenige geletterden, aan welke hij jaarwedden verleende. LA FONTAINE beklagde zijne ongelukken, door eenen aandoenlijken treurzang, en trachtte de gestrengheid des konings te verzachten, door schoone gedichten, die de verscheidenheid en buigzaamheid van zijn talent doen bewonderen. De eerste verzekert in zijne *Memoriën*, dat FOUQUET, eenigen tijd voor zijnen dood, zijne gevangenis verliet. De tweede nam zijne verdediging op zich, in onderscheidene *Memorien* in 15 deelen verzameld, die voorbeelden van welsprekendheid zijn. In 1789, kwam er eene *Verhandeling* in het licht, om te bewijzen, dat deze bewindhebber het beroemde *IJzeren Masker*

(*Masque de Fer*) was, een gevoelen, dat weinig geloof vond, en dat, zoo als een *Criticus* zulks opmerkt, niet overeenkomt met den buitengewonen eerbied, welken men aan dezen, gevangene steeds toedroeg; en de maatregelen, die men nam, om van zijnen naam het grootste geheim te maken. Men moet echter bekennen, dat hetzelfde eenige waarschijnlijkheid verkreeg, wanneer men overweegt, dat FOUQUET eerst te *Pignerol* werd opgesloten, en men niet stellig weet, wat er verder van hem geworden is. Het gerucht heeft geloopt, dat hij aldaar overleden was, anderen zeggen, dat hij in den schoot zijner familie stierf. Het waarschijnlijkste gevoelen is, dat hij den 23 maart 1680, in zijne gevangenis is overleden. Zijn lijk werd naar *Parijs* vervoerd, en in het klooster der *Filles-Sainte Marie*, straat *Saint-Antoine*, begraven (zie IJZEREN MASKER). Zijne moeder was eene vrouw, die eene uitstekende deugd bezat. Toen zij vernam, dat haar zoon te *Nantes* was in hechtenis genomen, viel zij dadelijk op hare kniën en riep uit: »Ik dank U, o God! altijd heb ik U, om zijne zaligheid gebeden, en ziedaar de weg daartoe geopend!» FOUQUET overleed in de daad in groote gevoelens van godsvrucht.

FOUQUET (KAREL ARMAND), zoon van den opperbewindhebber der geldmiddelen, te *Parijs* in 1657 geboren, begaf zich in 1682 onder het *Oratorium*. In 1699 werd hij overste van *Saint-Magloire*, en eenigen tijd daarna, Groot-Vikaris van FOUQUET, zijn' oom, Bisschop van *Agde*. De abten BIGNON, DUGUET, BORLEAU en COUET stonden in zeer nauwe betrekking met hem; ook deelde hij in de vriendschap en het vertrouwen van den kardinaal DE NOAILLES. Hij overleed te *Parijs*, in 1734 in het gesticht van *Saint-Magloire*. Na den dood van pater DE LATOUR, overste van het *Oratorium*, zou pater FOUQUET hem ongetwijfeld hebben opgevolgd, indien zijn naam, op de lijst der *Appelanten* en *Reappelanten* geplaatst, hem niet had doen uitsluiten.

FOUQUET (KAREL LODEWIJG AUGUSTUS), graaf van *Belle-Ile*, klein-zoon, van den opperbewindhebber der geldmiddelen, werd te *Villefranche* in *Rouergue* in 1634 geboren en was de zoon van LODEWIJK FOUQUET en CATHARINA AGNES DE LEVIS. De boeken, welke over den oorlog, de staatkunde en de geschiedenis handelen, waren van zijne vroegste jeugd af, zijne geliefkoosde lesoefeningen; hij liet dezelve

enkel varen, om zich aan de wiskunde overtegeven; in welke hij aanmerkelijke verbeteringen maakte. Naauwelijks had hij de Akademie verlaten, of **LODEWIJK XIV.** gaf hem een regiment dragonders. Hij onderscheidde zich in het beleg van *Rijsel*, werd er gewond, werd in 1708 brigadier der koninklijke legerbenden, en algemeen overste der dragonders in 1709. Zoodra de vrede gesloten was, begaf zich de graaf van **BELLE-ILE** naar het hof, en werd door **LODEWIJK XIV.** zeer wel onthaald; de diensten des kleinzoons deden de misslagen des groot-vaders vergeten. Daar de dood van dien vorst het staatkundig stelsel veranderd had, zoo werd de oorlog aan *Spanje* verklaard; de graaf van *Belle-Ile* verdiende alstoen, om tot veldmaarschalk en landvoogd van *Hunningen* te worden bevorderd. Hij verkreeg de eerste waardigheid in 1718, en de tweede in 1719. Toen de hertog van **BOURBON** in den post van eersten minister van den hertog van *Orleans* was opgevolgd, werd de graaf van **BELLE-ILE**, in vriendschapsbetrekking met den Heer **LE BLANC**, in de ongenade van dien minister betrokken, en in het *Bastille* opgesloten. Hij verliet hetzelfde enkel, om gedurende eenigen tijd naar zijne landgoederen verbannen te worden.

Het was in de stilte der eenzaamheid, dat hij aan zijne regtvaardiging arbeidde. In 1731 werd hij tot luitenant-generaal, en in 1733 tot gouverneur der stad *Metz* en het land *Messin* bevorderd. De oorlog was juist losgebarsten; hij verkreeg het bevel over het legercorps, dat aan de *Moazel* moest *ageren*; en maakte zich meester van de stad *Trier*. Na eene der voornaamste rollen voor *Philipsburg* te hebben gespeeld, verkreeg hij in het overige van den veldtogt het bevel over de troepen in *Duitschland*. Hij begaf zich in het volgende jaar 1735 naar *Versailles*, minder, om er met de orde van den **H. Geest** versierd te worden, waartoe de koning hem benoemd had, dan om door den kardinaal de **FLEURY** geraadpleegd te worden. De oorlogvoerende Mogendheden hadden reeds in het begin van 1735 vele onderhandelingen tot den vrede gemaakt. Het was **BELLE-ILE**, die den kardinaal bewoog, om van zijne aanspraak op *Lotharingen* geenen afstand te doen. Aan zich zelve teruggegeven, gebruikte hij den tijd, dien hem de vrede schonk, om *Memoriën* over de landen te schrijven, welke hij doorkruist had, en over de verschillende deelen des bestuurs, een werk, dat door den Markgraaf **D'ARGENSON**

in zijne *Loisirs*, eenigzins streng beoordeeld wordt: » Het bewijs, zegt hij, dat zijne denkbeelden noch lichtverspreidend noch wezenlijk groot zijn, is dat zijn stijl zwak, en zelfs plat is, en dat hij noch zuiver, noch met nadruk schrijft. Het is aan hem, dat men bijna al de militaire bevelschriften te danken had, welke in 1737 uitgevaardigd werden. In 1741 ontving hij den maarschalksstaf van *Frankrijk*; en toen de dood van keizer KAREL VI de oorlogsfakkelt op nieuw ontstoken had, werd hij tot gevolmagtigd afgezant op den rijksdag van *Frankfort*, ter verkiezing van KAREL VII., benoerad. De pracht, welke hij bij die gelegenheid ten toon spreidde, zal lang beroemd wezen; hij scheen veeleer een der eerste keurvorsten, dan een afgezant te wezen. Hij had alle stemmen gewonnen, en alle onderhandelingen geleid. De koning van *Pruissen* vernomen hebbende, al wat hij gedaan had, kon zich niet onthouden van met bewondering uitteeroepen; *Men moet bekennen, dat de maarschalk van BELLE-ILE de wetgever van Duitschland is.* Dat KAREL VII. verkozen en gekroond werd, was gedeeltelijk door zijne bemoeijingen. Deze vorst had eenigen voorspoed, gevolgd door

groote ongelukken; de Franschen werden door de Pruisen en vervolgens door de Saksers verlaten. De Maarschalk van BELLE-ILE zag zich in *Praag* opgesloten. Men moest die plaats ont-ruimen en deze beweging was niet gemakkelijk. Hij kwam al de hinderpalen te boven, en de aftogt geschiedde tegen het einde van het jaar 1742. Bij den derden togt werd hij ingehaald door den prins LOBKOWITZ, die aan gene zijde eenervlakte, waar men slag kon leveren, aan het hoofd van een corps ruitery verscheen. De prins hield eenen krijgsgaad, waarin besloten werd, hem den aftogt aftesnijden, en de bruggen over de rivier *Egra*, welke de Franschen moesten overtrekken, aftebreken. De Maarschalk van BELLE-ILE koos eenen weg, die in elkander jaargetijde onbruikbaar zoude zijn geweest, hij liet zijn leger over toegevrozen moerassen trekken. De koude was de geduchtste vijand, een aantal soldaten kwamen door dezelve om het leven; een der gijzelaars, welke BELLE-ILE met zich uit *Praag* had genomen, overleed in zijn rijtuig. Eindelijk kwam men 26 December, langs eenen weg van 38 mijlen te *Egra*. Deze stoute aftogt werd echter door eenige oude krijgslieden gelaakt, wyl de maar-

schalk zonder moeite eene eervolle *Capitulatie* zou hebben verkregen, die zoo vele dappere soldaten gered had. Dit was de partij welke CHEVERT koos, die te *Praag*, met 3,000 manschappen achtergebleven was (Zie CHEVERT.) Intusschen begaf zich de Maarschalk van BELLE-ILE naar *Frankfort*, alwaar keizer KAREL VII., die hem reeds tot vorst van het heilige Rijk had verklaard, hem met de orde van het gulden Vlies versierde. In *Frankrijk* teruggekeerd, verdeelde hij zijne oogenblikken, tusschen de staatszaken, en de zorg, welke hij aan zijne gezondheid verschuldigd was. Hij begaf zich andermaal naar *Duitschland*, en werd den 20 December 1743, toen hij aan de posterij van *Elbingerode* (een klein vlek in het *Hanoversche* ingesloten), versche paarden wilde nemen, gevangen genomen en naar *Engeland* vervoerd, alwaar hij tot den 17 Augustus van het volgende jaar verbleef. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij naar *Provence* gezonden, om de Oostenrijkers, waarvan dat gewest overstroomd was, terug te drijven. Hij verdreef dezelve langzamerhand uit die provincie, en deed hen in Februarij 1747 over de *Var* terugtrekken. Na eenigen voorspoed, vertrok de overwinnaar om te *Versailles* de krijgsbewegingen

van den veldtocht van 1748 te beraadslagen. De koning, die hem in 1742 tot Hertog van *Gisors* had verheven, benoemde hem tot Pair van *Frankrijk*. Hij stond op het punt, om een plan ten uitvoer te brengen, dat hem meester van *Turin* moest maken, toen hij het ongelukkig gevecht van *Exiles* vernam, in hetwelk zijn broeder sneuvelde. Nadat de vrede van 1748 een einde aan de vijandelijkheden had gemaakt, bleef hij bij voortdoring in de gunst van LODEWIJK XV., en werd eerste minister in 1757. Zijn ijver bij den arbeid, de ongelukken van *Frankrijk*, zijne bezorgdheid, om dezelve te herstellen, ondermijnden langzamerhand zijne gezondheid, en hij overleed den 26 Januarij 1761, als een Christen en een wijze. PATER DE NEUVILLE sprak zijne Lijkrede uit: dezelve is een meesterstuk van wel sprekendheid en gevoel, dat zonder vleijerij en zonder overdrevenheid van dien beroemden man het grootste denkbeeld geeft, terwijl de redenaar tegelijkertijd stil staat, bij krachtige uitgedrukte, sombere doch heilzame waarheden. Men heeft aan den Maarschalk van BELLE-ILE verweten, den koning, ondanks al de tegenbedenkingen van den kardinaal DE FLEURY, tot den oorlog van 1641 te hebben overgehaald,

die *Frankrijk*, zonder eenig voordeel in den grond hielp, en aan hetzelfde deszelfs zedelijk en maatschappelijk ontzag van buiten, door het schenden der plegtig bezwo-
rene *pragmatieke Sanctie* deed verliezen. In de bedieningen van zijn ministerie heeft men hem gelaakt, zich al te zeer aan kleine bijzonderheden gehecht, en zich met alle ontwerpen bemoeid te hebben. Zijn Systematische geest bewoog hem, om al de hem aangebodene plannen aantenemen, en al te veel gelukzoekers te beschermen; maar hij deed zijne gunstbewijzen ophouden, zoodra hij bespeurde, dat men hem misleid had. *Ik heb misslagen begaan, zeide hij somtijds, maar nooit ben ik zoo belagchelijk dwaas geweest, zulks niet te willen bekennen.* Verheven met de Grooten bragt hij in de vreemde hoven al de waardigheid welke de grootheid des meesters vorderde, dien hij voorstelde; maar bescheiden en voorkomende, omtrent degene, die onder hem waren, deed hij hun het gewigt van zijn gezag niet gevoelen. Als een verlicht man, heminde hij de talenten, en niet als een minister, die de kunsten enkel beschermt, om zich in aanmerking te brengen. Bij zijn testament gaf hij aan den koning al de goederen, wel-

ke hij in ruiling voor *Belle-Ile* had ontvangen, op voorwaarde echter, van zijne schulden te betalen, die aanmerkelijk waren. De Maarschalk van BELLE-ILE was twee malen gehuwd geweest. In zijn tweede huwelijk met MARIA-CASIMIRA THERESIA GENOVEVA EMANUELLA DE BETHUNE, verwekte hij eenen eenigen zoon, LODEWIJK MARIA, den 27 Maart 1732 geboren, graaf van GISORS genaamd, die in 1758, bij het leger des *Rijns*, in den ongelukkigen slag van *Creveld* sneuvelde. Het *Staatkundig Testament*, onder den naam van den Maarschalk van BELLE-ILE in het licht gegeven, is een door CHEVRIER en MAUBERT gefabriceerd stuk.

FOUCQUET (HENDRIK AUGUSTUS, vrijheer DE LA MOTTE), de zoon van KAREL DE LA MOTTE FOUCQUET, een Normandijnsch edelman, die, na de intrekking van het edikt van *Nantes*, de wijk naar *Holland* had genomen, werd, nog zeer jong zijnde, in hoedanigheid van edeljonker, aan het hof van *Anhalt-Dessau* toegelaten, maar de ijver, waarmede hij bezielid was, om zich in de loopbaan der wapenen te onderscheiden, deed hem heimelijk het hof verlaten, en als eenvoudig soldaat in Pruissische dienst treden. Zijne dapperheid verhief hem

achtereenvolgend tot den rang van generaal der infanterie. Hij onderscheidde zich voornamelijk gedurende den zevenjarigen oorlog; nadat SCHWERIN in den bloedigen slag van *Praag* het leven verloren had, verving FOUQUET dien held, een kogel verbrijzelde in zijne hand het gevest van zijnen degen, en bragt hem eene zware wonde toe, maar hij verloor zijne tegenwoordigheid van geest niet; hij liet zich den degen aan de gewonde hand binden, en ging voort met den linkervleugel van het leger te commanderen, dat door eene versterking ruitery ondersteund, de overwinning besliste. In den slag van *Landshut*, den 23 Junij 1760, werd hij, na zeven uren gevochten te hebben, door LAUDON geslagen en gevangen genomen. Na den vrede begaf hij zich naar *Brandenburg*, alwaar hij den 2 Mei 1773 overleed.

* FOUGERET (ANNA FRANCISCA D'OUTREMONT), instelster der moederlijke liefdadigheid, te *Parijs*, huwde in eenen jeugdigen ouderdom met FOUGERET, ontvanger-generaal der Financiën. Haar vader en groot-vader waren beroemde regtsgeleerden. Zij vereenigde in eenen buitengewonen graad de juistheid van geest met de gemakkelijkheid van voordragt. Maar bovenal ging haar het

goed doen ter harte; zij zocht daartoe elke gelegenheid op, welke haar geest bekwaam was in al derzelve uitgestrektheid na te gaan. Haar moederlijk hart zag het ter-vondeling leggen van teedere wichtjes als eene der schandelijkste gebreken des menschdoms aan. De vondelingshuizen, door den H. VINCENTIUS à PAULA geopend, waren opgestapeld vol van kinderen, omdat de elende er echte kinderen met diegene aan overgaf, welke zich op geene familie konden beroepen: vele dier verlatenen konden geene voedster erlangen, en ondanks al de zorg der waardige dochters van den H. VINCENTIUS tastte eene soort van pestziekte de meeste kinderen, die daar verzorgd werden, aan. Om zoo veel mogelijk, deze rampen te lenigen, ontwierp Mevrouw FOUGERET, met eene vurige liefdadigheid bezield, het plan eener maatschappij, ten doel hebbende om bedeelde moeders in derzelve woning hulpmiddelen aan te bieden, ten einde zij zelve hare kinderen zouden voeden en opkweeken. Zij noodigde daartoe alle huismoeders uit, welke binnen korten tijd in grooten getale daaraan deel namen. Het gouvernement en de koninklijke familie voegden liefdegiften bij die van aanzienlijke en rijke vrouwen, en reeds het eerste jaar be-

wees eene merkelijke vermindering in het getal van echte kinderen, welke naar vondelingshuizen gebragt werden, dat het kwaad waarlijk in zijnen oorsprong was aangetast. De reglementen, welke tegenwoordig de onderscheidene maatschappijen van moederlijke liefdadigheid bestieren, zijn nog dezelfde, welke Mevrouw FOURGERET in 1788 ontworpen en daargesteld heeft. Hare doorzigtigheid had toen reeds deze instelling boven alle moeijelijkheden en gevaren geplaatst, welke uit het ophouden van hulpbetoon noodzakelijk moesten volgen, zoodra de Fransche omwenteling bijna alle vrouwen deelgenooten dezer inrigting van hare bezittingen, en onderscheidene derzelve van het leven beroofd had. De moederlijke liefdadigheid, welker naam zelve, indien men den tijd der oprigting in aanmerking neemt, van den godsdienstigen en wijzen geest der stichteres getuigt, werd door alle gouvernemen ten, die elkander in *Frankrijk* opvolgden, beschermd. Dezelve overleefde het republikeinsch bestuur, werd door het keizerrijk met veel eer behandeld, en vond, vóór de omwenteling van Julij 1830, bij *Frankrijks* koningen die bescherming, welke MARIA ANTOINETTA haar vroeger vergund had. Deze koningin had den

titel van stichteres der moederlijke liefdadigheid in een tijdsgewricht aanvaard, dat hare rampspoeden met rasche schreden deed naderen. Dit genootschap voerde in haar wapen, MOZES, door eene vorstin uit de wateren gered. Men had niets nagelaten, om het bedrogene volk al de weldaden te doen herdenken, welke zij aan de liefdadigheid dezer koningin, tegen wien hetzelfde zonder ophouden aangehitst werd, verschuldigd was. Mevrouw FOURGERET verwierf in dat opzigt veel eer en menigmaal viel het haar te beurt bij de koningin, toegelaten te worden. Zij hoorde Hoogstderzelve klaagredenen aan, zag hare tranen vloeijen en besproeide hare handen met de hare, zonder, dat zij haar eenige hulp kon toebrengen, dan hare toegenegenheid. Mevrouw FOURGERET op hare beurt, met hare kinderen in den kerker geworpen, moest na eene gelukkige echtverbintenis van dertig jaren, met eene hartverscheurende droefheid haren echtgenoot op het schavot zien sneven, die aan al hare goede werken had deel genomen. Zij deed alles wat mogelijk was om hare goederen, het eenige middel van bestaan, zoo voor haar als voor hare familie, te behouden: en de nadrukkelijkheid harer klaagtoon deden wel eens de

roovers verstomd staan. Met haar gezin op een buiten-goed afgezonderd, hield Mevrouw FOUGERET niet op wel te doen of daarvan voorbeelden te geven. Zij overleed den 13 November 1813, juist toen men op het punt stond om de orde van zaken omver geworpen te zien, waarmede zij zich nooit had kunnen vereenigen, juist, zeg ik, toen zij de terugkomst van haren koning en van die grondbeginselen hoopte, welke zij altijd zoo getrouwelijk nageleefd had. [Met welgevallen herinneren wij hier onzen lezers, dat dergelijke maatschappij onder voorzitting van Nederlands koningin ook in ons vaderland bestaat.]

FOUILLOUX (JACOBUS DU), een Fransch edelman, onder KAREL IX., overleden, aan welken Vorst hij zijn werk over de *jagt* opdroeg, Rouanen, 1650 of 1656; Parijs, 1653, en Poitiers, 1661, in 4.to Dit door deszelfs naïviteit en waarheidsminnenden toon belangrijke werk, heeft de verdienste gehad, van dikwerf door BUFFON en DAUBENTON te worden aangehaald. Hetzelve is door CÆSAR PARONA in het Italiaansch vertaald. [Achter de *Venerie* of de *Jagt* vindt men een dichtstukje, ten titel voerende: *Adolescence etc.* (Jongelingschap van JACOBUS DE

FOUILLOUX), dat zich enkel door eene schoone eenvoudigheid van stijl aanbeveelt.]

FOUILLOUX (JACOBUS), licentiaat der Sorbonne, te la Rochelle geboren, en te Parijs, in 1736, in den ouderdom van 66 jaren overleden, kwelde zich zeer ten gunste van het Jansenismus. Hij had grootelijks deel aan de eerste uitgave van *l'Action etc.* (*De werking van God op de Schepselen*), 2 dl.ⁿ in 4.to, of 6 dl.ⁿ in 12.mo (zie BOURSIER), aan de *vier verzuchtingen over Port-Royal*, aan de *Geschiedenis der gewetenszaken*, en aan verscheidene andere twist-schriften, die het onnoodig is bekend te maken, wijl zij reeds vergeten zijn, of zulks behooren te zijn.

* FOULCOIE, in het latijn FULCOIUS, een Fransch dichter der elfde eeuw, werd te Beauvais, in het jaar 1020 geboren. Hij omhelste den geestelijken staat, doch ontving enkel het subdiakonaat. Hij was voor de eeuw, in welke hij leefde, niet alleen een beroemd dichter, maar daarenboven nog een bekwaam taalkundige, en een kundig regsgeleerde, hij had echter zijnen roem enkel aan zijne dichterlijke bekwaamheid te danken. Hij droeg zijne gedichten aan de aanzienlijkste personen op;

aan MANASSES, Aartsbisschop van Reims, aan de Paussen ALEXANDER II, GREGORIUS VII., en de voornaamste prelaten van het Roomsche hof. Maar onder al de personen welke hij prees, was MANASSES degene, die zich het dankbaarste toonde. FOULCOIE vond in hem steeds eenen beschermer. Deze dichter overleed te Meaux in 1083. Zijne gedichten, in de koninklijke Bibliotheek van Frankrijk bewaard, worden in drie deelen verdeeld, het eerste *Utrum*, het tweede *Neutrum*, en het derde *Utrumque* genaamd. De ongenoemde schrijver eener voorrede, welke men in het exemplaar der bibliotheek vindt, verklaart deze zonderlinge titels aldus: het eerste wordt *Utrum* genaamd, wijl het enkel korte stukken bevat. Het tweede *Neutrum*, wijl de schrijver er werken in verzameld heeft, die belangrijker zijn dan die van het eerste, doch bij die van het derde, moeten onderdoen. Het zijn berijmde Levensbeschrijvingen van Heiligen, uit het Bisdom van Meaux. Het derde eindelijk, is getiteld: *Utrumque*, omdat FOULCOIE in hetzelfde in een lang dichtstuk over de beide Testamenten handelt. Men gevoelt, dat uit aanmerking van den tijd, waarin hij schreef, de berijming van

FOULCOIE, zeer ongekuischt moet zijn. Men vindt in zijne gedichten geen het minste spoor van smaak of regel, en indien hij in zijnen tijd als een beroemd dichter is beschouwd, moet men zulks enkel aan de onkunde zijner eeuw toeschrijven.

FOULLON (JOANNES ERARD), een Jesuit, te Luik in 1608 uit eene adellijke familie geboren, predikte met roem gedurende 30 jaren, en overleed als rector van het Collegie van Doornik, den 25 October 1668. Hij werd het slagtoffer zijner liefdadigheid in het bedienen van pestzieken. De H. Schrift, de Christelijke zedeleer en de geschiedenis van zijn land waren de voornaamste onderwerpen zijner studien. Er. bestaat van hem: 1.° *Commentarii historici et morales in libros Machabæorum*, Luik, 1659 — 1665, 2 dl.ⁿ in fol., op prijs gesteld. — 2.° *Vera ecclesia, omnium in fide errorum commune remedium*, Luik, 1662. — 3.° *Historiæ Leodiensis compendium*, Luik, 1655, zeer naauwkeurig. — 4.° *Historia Leodiensis*, Luik, 1735, 3 dl.ⁿ in fol. De beide eerste deelen zijn van pater FOULLON, het derde heeft tot schrijvers, de Heeren DE CRASSIER en DE LOUVRE, uitgevers van dat werk. Pater FOULLON heeft

het tot het jaar 1612 voortgezet, en de vervolgers tot den Prins van *Berghes*. Dit is de beste geschiedenis, welke er van het Prinsdom *Luik* bestaat.

FOULON, of GNAPHEUS (PETRUS LE), te *Cormeto* geboren, om zijne neiging tot het *Eutyckianismus*, uit zijn klooster verdreven, won de gunst van ZENO, den kleinzoon van keizer LEO, en verkreeg door zijnen invloed den stoel van *Antiochië*. Hij verspreidde allerlei dwalingen, handhaafde zich op zijnen stoel, ondanks verscheiden afzettings-vonnissen, en overleed in 488.

* FOULON (N.), in 1730 uit eene burgerlijke familie geboren, trad de administratieve loopbaan in, onder het ministerie van den Heer DE CHOISEUL. Na Commissaris van oorlog, en intendant der legers te zijn geweest, werd hij tot den rang van staatsraad verheven. Hij nam de bedieningen van dien post waar, toen NECKER, den 12 Julij 1780 zijn ontslag verkreeg. De koning benoemde FOULON als toen tot opziener der geldmiddelen, maar de omwenteling van den 14 Julij belette hem, om van dien post bezit te nemen. FOULON zeide, dat, om in het *deficit* te voorzien, waaronder *Frankrijk* gebukt ging,

er geen ander middel bestond dan de bankbreuk. Dit zonderlinge gevoelen verbitterde tegen hem de schuldeischers van den staat en degene, die er van afhingen. De revolutionairen die meenden, dat het vallen van eenige slagtoffers hunner zaak zoude dienen, door schrik onder hunne vijanden te verspreiden, trachtten daarenboven den volkshaat tegen hem optewekken. Het koren was buitengemeen duur geworden, men verspreidde onder het publiek, dat FOULON tot iemand, die hem over de volks-ellende en over de gewelddadigheden, welke hij zich veroorloofde, sprak, zou gezegd hebben: » *Wel nu, indien dat jagelpak geen brood heeft, zal het hooi eten* ». Zoodra hij zag, dat de revolutionairen zegevierden, ging hij zich, daar hij de geestgesteldheid des volks te zijnen opzichte kende, op het kasteel van *Viry*, eenige mijlen van *Parijs* gelegen, verbergen, en dacht aan de nasporingen des haats te kunnen ontsnappen door zich als dood te doen doorgaan. Maar hij werd verraden; boeren gingen hem aan zijne schuilplaats ontveldigen, en na eenige brandnetels, bij wijze van bloemruiker, door zijn knoopsgat gestoken en eenen bos stroo op zijnen rug te hebben gebonden, leverden zij hem aan de Pa-

rijsche zendelingen over, die, terwijl zij allerlei goedmiligheden aan hem pleegden, hem naar het stadhuis geleidden. Daar, door een woedend gemeen onringd, was hij aan duizenden beschuldigingen ter prooije. DE LA FAYETTE, die eenen moord wilde voorkomen, beval dat men hem naar de gevangenis brengen, en van hem en zijne medeplichtigen, het regtsgeding opnaken zoude. Dit voerstel werd toegejuicht en de ongelukkige FOULON had de onvoorzigtigheid zulks zelf toetejuichen; oogenblikkelijk deed er zich een gemor hooren, en naauwelijks was hij op den trap van het stadhuis verschenen, of het gemeen, dat zich op het Grèveplein verdrong, riep als uit éénen mond: *Dat men hem aan ons overlevere, dat wij hem regt doen wedervaren!* En op denzelfden oogenblik maakt men zich van hem meester, hij wordt naar eenen lantarenpaal gesleept, waaraan men hem ophing, zoodat hij op denzelfden tijd, den geest gaf. Vervolgens hieuw men hem het hoofd af, en na hem een hand vol hooi in den mond gestoken te hebben, droegen deze kannelalen dit walgelijk zegeteeken, naar het *Palais-Royal*, terwijl hunne waardige medebroeders den romp van het slagtoffer door de modder sleepten. Deze moord werd den 22 Julij 1789 be-

dreven. Men had op denzelfden dag den Heer BERTNER, zijnen schoonzoon, te *Compiègne*, in hechtenis genomen. Het rijtuig, waarin hij zat, en waarvan men de portieren geopend had, om hem des te beter aan de beledigingen van het publiek bloot te stellen, werd door die woedenden in de straat *Saint-Denis* ontmoet, en van dien oogenblik af, tot dat hij op de plaats kwam, waar men hem een niet minder wreed lot moest doen ondergaan, hield men niet op, hem het hoofd van zijnen ongelukkigen schoonvader, voor oogen te houden. Zij waren twee der eerste slagtoffers van de Fransche omwenteling.

FOULQUES, aartsbisschop van *Reims*, volgde HINCMAR in het jaar 883 op, hield in 892 eene kerkvergadering, waarin hij KAREL den *Eenvoudige*, oud veertien jaren, als koning deed erkennen. Men bedreigde aldaar met den kerkban, BOUDEWIJN, graaf van *Vlaanderen*, uit hoofde van overweldigingen van kerkelijke goederen, en wijl hij de bedienaars des altaars mishandeld had. Daar koning KAREL in het vervolg een bondgenootschap met de nog afgodische Noormannen had willen sluiten, gaf FOULQUES hem vermaningen, die niet gematigd genoeg schenen. Sommige

Critici verschoonen hem, zeggende, dat hij zijnen vorst nog een kind zijnde, uit de handen zijner vijanden gered had; dat hij hem opgevoed en voor hem de kroon bewaard had, en dat, hoewel deze diensten hem noch van de getrouwheid, noch van den hem schuldigen eerbied ontsloegen, zij echter van zijnen kant, zekere al te vrije uitdrukkingen, door den ijver ingegeven, konden doen dulden. Hij werd den 17 Junij 900, door leenmannen van BOUDEWIJN vermoord. Deze prelaat werd om zijne kundigheden en deugden be- mind.

FOULQUES, FOUQUES of FOULQUET, bisschop van *Toulouse*, te *Marseille* geboren, verwierf eenen bijzonderen roem door zijne geestige *Ge-dichten* in de Provençaalsche taal. Hij verscheen met roem op de 4.^e kerkvergadering van *Lateranen*, in 1215, en stond in dezelve de belangen voor van den H. DOMINICUS, zijnen boezemvriend, voor. Hij overleed in 1231. [Deze prelaat stichtte het beroemde broederschap der Witte Boetelingen, en onderscheidde zich door zijnen ijver, tegen de Albigenzen, en tegen RAIMUNDUS VIII., graaf van *Toulouse*, die hen ondersteunde].

FOUNTAIN (Sir ANDREW), een geleerde oudheidkundi-

ge, van wien er eene belangrijke *Verhandeling* bestaat, over de Saksische gedenkpenningen. Men heeft dezelve opgenomen in de *Schatkamer der Noordsche oudheden*, te *Londen* in het Latijn, in 3 dl.ⁿ in fol. gedrukt. Hij is den 4 September 1753 overleden, na tweede kamerheer der koningin CAROLINA, gouverneur van prins WILLEM, ridder der Bath-orde, en opziener der munt te zijn geweest.

* FOUQUART (GABRIELLE), te *Abbeville*, in 1568 geboren, is de stichtster in *Frankrijk* der nonnen van den H. FRANCISCUS van *Paula*. Zij had van hare teederste jeugd, eenen bepaalden smaak voor het klooster-leven gehad; maar nadat haar vader overleden was, bevond zij zich onder de afhankelijkheid van eenen oom, die haar noodzaakte, om in den ouderdom van 26 jaren, in den echt te treden. Na eene echt-verbindtenis van twee jaren, weduwe, en meesteres van haar lot geworden zijnde, keerde zij tot haar eerste voornemen terug. Na eenige jaren aan de overweging te hebben toegewijd, nam zij het gewaad aan, van den heiligen FRANCISCUS VAN PAULA, en legde, in het 33.^e jaar van haren ouderdom, hare geloften af. Daarop eenige wereldlijke Dames vereenigd hebbende, die haar

voorbeeld wilden volgen, stichtte zij te *Abbeville*, onder den titel van *JESUS MARIA*, een klooster, en dit was het eerste gesticht dier orde in *Frankrijk*. Paus *GREGORIUS XV.* bekrachtigde deze stichting door eene bulle van den 10 Junij 1623 en moeder *FOUQUART* was de eerste overste derzelve. Deze deugdzame religieuse overleed in 1639.

† *FOUQUÉ* (*HENDRIK AUGUSTUS*, vrijheer van *LA MOTTE*) te 's *Gravenhage* in 1698 geboren, diende eerst in 1715, in het Pruisisch leger tegen *KAREL XII*, ging vervolgens, als luitenant-kolonel in dienst van *Denemarken* over, werd bij de komst van *FREDERIK II.* tot den troon, naar *Pruissen* teruggeroepen, en tot generaal der infanterie benoemd. Hij onderscheidde zich bijzonder in 1760 te *Landshut*, alwaar hij door overmagt omsingeld, weigerde zich over te geven, door wonden bedekt, krijgsgevangen gemaakt en naar *Croatië* vervoerd werd. Toen hij in 1763, na het onderteekenen van het vredesverdrag, zijne vrijheid terug bekomen had, begaf hij zich naar *Brandenburg*, alwaar hij in 1774 overleed. Zijne Briefwisseling met *FREDERIK den Grooten*, is in de werken des konings van *Pruissen* opge-

1. DEEL.

nomen.

* *FOUQUERET*, of *FOUQUERÉ* (dom *ANTONIUS MICHAËL*), in 1640 te *Chateauroux* in *Berri* geboren, omhelsde in den ouderdom van 17 jaren de orde van den *H. BENEDICTUS*, en legde zijne geloften af den 3 October 1658 in de abdij van den heiligen *AUGUSTINUS* van *Limoges*. Na de *Rhetorica* en het Grieksch in het klooster van *Mauriac* in *Auvergne* te hebben onderwezen, werd hij als overste in verschillende gestichten zijner orde aangesteld, en kweet zich van zijne bedieningen met even zoo veel ijver als wijsheid. Na in 1693 zijn ontslag te hebben bekomen, koos hij de abdij van den *H. FARO* in de stad *Meaux* tot zijne woonplaats, en overleed in dezelve den 3 November 1709. Hij behoorde tot de Congregatie van den *H. MAURUS*. Men kent van hem: 1.º *Synodus Bethleemica pro reali præsentia anno 1672 celebrata, græce et latine*, Parijs, 1676, in 8.º Daar deze vertaling niet naauwkeurig genoeg had toegeschenen, gaf *FOUQUERET* er eene tweede uitgave van in het licht, het gebrekkige der eerste verbeterende, Hij bediende zich tot dien arbeid van de kunde des Heeren *ARNAULDS* en van *Pater COMBESIS*. Deze tweede uitgave verscheen on-

der den titel van *Synodus Hierosolymitana*. Op het einde van dit werk heeft FOUQUET in het Grieksch en in het Latijn een geschrift doen drukken, ten titel voerende: *DYONISII patriarchæ Constantinopolitani super calvinistarum erroribus ac reali imprimis præsentia responsio, anno 1672 edita*. Deze acten, welker geloofwaardigheid bevestigd wordt, door den Heer DE NOINTEL, afgezant van Frankrijk bij de Ottomansche Porte, zijn zeer belangrijk, naardien zij de overeenstemming des geloofs der Grieksche en Roomsche Kerk met betrekking tot het leerstuk der wezenlijke tegenwoordigheid bewijzen. — 2.° *Celebris historia monothelitarum*, Parijs, 1678, in 8.° Dit werk, aan den Bisschop van *Lavano* opgedragen, en dat voor geleerd en diepzinnig gehouden wordt, kwam onder den verbloemden naam van *JOANNES BAPTISTA TAGNAMINI* in het licht.

* FOUQUET (JOANNES FRANCISCUS), een Fransch Jesuit, werd als zendeling naar *Sina* gezonden, alwaar hij den 25 Julij 1699 aankwam. Hij wijdde de eerste tijden van zijn verblijf aldaar aan de beoefening der landstaal toe, en het schijnt, dat hij weldra eene diepe kennis derzelve erlangde; maar door

het verlangen bedrogen, om aan de ongeloofigen des te gemakkelijker de waarheden der Christelijke godsdienst te doen gevoelen, wist hij den strik niet te vermijden, waarin zijne even zoo geleerde ambtsbroeders reeds gevallen waren. Hij dacht in de oude overleveringen der Sinezen, en vooral in CHOUKING, sporen onzer gewijde overleveringen te hebben gevonden. Verscheidene plaatsen, bieden, wel is waar, zonderlinge overeenkomsten aan, met hetgene, wat wij in onze gewijde boeken lezen. Maar FOUQUET dreef die zaak veel te ver. Volgens hem bieden de KINGS slechts eene aanhoudende zinspeling aan. » Indien (zegt een even zoo oordeelkundige als geleerde schrijver) de (Sinesche) tekst eenen berg aanwijst, schijnt hem dezelve de *Kalvarie-berg* toe, de lofspraken aan WENWANG of TCHOUKOUNG toegezwaaid, moeten op den Zaligmaker worden toegepast; hij vindt in de onthinding der letterteekens, het kruis en de overige werktuigen des lijdens. » Dezen systematischen geest ter zijde gesteld, bezat Pater FOUQUET vele geleerdheid en de deugden van zijnen staat. In 1720 kwam hij in *Europa* terug, en werd hij tot Bisschop van *Eleuthéropolis* benoemd. Er bestaat van hem: 1.° *Tabula chronologica historice Sinensis*. Deze tafel,

in den smaak onzer tijdrenkundige lijsten, geeft de namen op der Sinesche keizers, en in eene afzonderlijke colonne, de voornaamste gebeurtenissen van hun bestuur. Dezelve is herdrukt te Augsburg, twee bladen in fol., 1746 — 2.º *Lettre etc.* (Brief aan den hertog DE LA FORCE), gedagteekend Nant-Tchang-Fou in de provincie Kiamsi, den 26 November 1702. Dezelve bevindt zich in de verzameling der *Lettres édifiantes* (Stichtelijke Brieven), 5.e dl. blz. 129, 1.e uitg., 17.e dl. blz. 95, der uitgave van 1781.

FOUQUET. — Zie FOUQUET.

* FOUQUET (HENDRIK), een beroemd geneesheer in 1727, te Montpellier geboren, was de eerste, welke in de scholen dier stad de geneeskundige behandeling van bedlegerige zieken onderwees. Er bestaan van hem onderscheidene werken, zoo als: 1.º *De fibræ natura, viribus et morbis in Corpore animali*, Montpellier, 1759 in 4.to — 2.º *Prælectiones medicæ decem in Ludovico Monspe-liensi*, ibid 1777, in 12.mo — 3.º *Essai etc.* (Proeve over de pols met betrekking tot de aandoeningen der verschillende zintuigen), ibid. 1767, in 8.vo — 4.º *Discours etc.* (Verhandeling over de geneeskundige behan-

deling van bedlegerige zieken), ibid, 1803, in 4.to Hij heeft daarenboven verscheiden artikels aan de *Encyclopedie* geleverd en is den 10 October 1806 overleden.

* FOUQUIER-TAINVILLE of THINVILLE of DE TAINVILLE (ANTONIUS-QUENTINUS), een der bloeddorstigste gedroegen der Fransche omwenteling, werd in 1747, in het dorp Hérouan bij Saint-Quentin geboren; zijn vader was een landbouwer en mildelijk door de fortuin be-deeld. Toen hij zijne studien volbragt had, begaf hij zich naar Parijs, alwaar hij eenen post van prokureur in de regtbank het *châtelet* kocht. Hoewel zijn post zeer winstgevend was, was dezelve echter niet toe-reikend voor de uitgaven, waarin hem zijne ondeugden medesleepten, hij was verplicht denzelven te verkoopen en bankeroet te spelen. Hij hield zich alstoen somtijds bezig met het vervaardigen van middelmatige verzen; hij maakte er zelfs tot lof van LODEWIJK XVI., van dien ongelukkigigen vorst, wiens woedendsten vijand hij weldra moest worden. Toen de Fransche omwenteling losbarstte, werd FOUQUIER, even gelijk alle dergelijke gelukzoekers in de hoop van zich te midden der wanorde en regeringlousheid, met den

buit van anderen te verrijken, een vurige voorstander derzelve. In den beginne echter, was hij slechts in den rang der ondergeschikte demagogen; hij vreesde wellicht, dat het hof mogt zegvieren, en durfde zich niet te zeer in de waagschaal stellen; maar toen de omwenteling van den 10 Augustus 1792 den troon had omvergeworpen, wierp zich FOUQUIER, alle vrees en schaamte afleggende, in den rang der woedendsten. De gene, die het paleis van hunnen koning van bloed hadden doen stroomen, en die door hunne moordtooneelen der maand September, de verslagenheid in geheel Frankrijk hadden verspreid; zochten beulen, om de uitvoering van hun verschrikkelijk stelsel te bespoedigen. FOUQUIER werd weldra gebruikt. ROBESPIERRE had juist de revolutionnaire regtbank ingesteld, FOUQUIER TAINVILLE werd tot lid derzelve verkozen, doch in den beginne enkel als eenvoudige gezworene. Met eene laaghartig wreede inborst geboren, stemde hij nooit dan voor den dood. Deze verdienstelijke hoedanigheid ontsnapte aan ROBESPIERRE niet, die gevoelende, hoezeer een dergelijk gedrogt hem nuttig zoude zijn, hem tot openbaar aanklager bij de revolutionnaire regtbank deed benoemen. Tot dus-

verre had men bij de regterlijke magt nog eenige formaliteiten in acht genomen, maar zoodra als FOUQUIER in bediening was, verscheen men niet meer voor die geduchte vierschaar, dan om naar het schavot gezonden te worden. Het eerste gedrogt, waarin dat gedrogt de afschuwelijkheid en onmenschelijkheid zijner ziel deed blijken, was dat der koningin. Hij raapte in eene akte van beschuldiging tegen het doorluchtige slagtoffer, al de misdaden, al de eerloosheden op, welke de geschiedenis aan de MESSALINA's, aan de JEZABEL's aan de FREDEGONDA's verwijt. De koningin beantwoordde deze hatelijke beschuldigingen enkel door het stilzwijgen der verachting en de kalmte der onschuld, toen echter de aanklager haar gevoelens durfde verwijten, die hare moederlijke schokte, verhief zij hare stem op zulk eene nadrukkelijke en zielroerende wijze, dat de onmensch FOUQUIER in eenen oogenblik tot zwijgen werd gebracht. (Zie MARIA ANTONETTE). Niet te vreden van den goeden naam dier deugdzaame Vorstin door de onregtvaardigste en misdadigste beschuldigingen te hebben willen bezwalken, wilde hij er nog meer bezwarende bijvoegen, naardien dezelve het heil van den

staat betroffen. Volgens hem, was het de koningin, die keizer LEOPOLD, en vervolgens zijnen zoon FRANCISCUS II., tot den oorlog bewogen, en hun onnoemelijke sommen gelds gezonden had; het was de koningin, die den moord had te weeg gebragt der getrouwe onderdanen, die den 10 Augustus, haar verdedigende, gevallen waren. Alle grieven, welke zij konden uitdenken, zelfs de belagchelijkste, opeenstapelende, drong en omringelde hij zijn ongelukkig slagtoffer van alle kanten, en alvorens aan hetzelfde doodslag toetebringen, deed hij haar de geheele bitterheid van denzelven ondervinden. Na dit werk der hoosheid voltrokken te hebben, begon hij het proces van twee- en twintig afgevaardigden *Brissotijnen* of *Girondijnen* genaamd, die den 31 Mei door de factie van ROBESPIERRE gevallen waren. FOUQUIER-TAINVILLE, in naam der republiek beschuldigende, eischte den dood juist voor diegene, welke het eerst op het denkbeeld waren gekomen, om deze wijze van bestuur in *Frankrijk* in te voeren. Vele dezer afgevaardigden, met de grootste talenten begaafd, wederlegden de beschuldigingen van FOUQUIER op de nadrukkelijkste wijze, en zegevier-

den over al zijne aanvallen. Deze gezagvoerende beul en zijne waardige knechten, op hunne zetels van vrees bevangen, toonden zich voor de eerste maal wankelbaar, en raadpleegden de Conventie over hetgeen, wat hun te doen stond: deze vergadering, die den ondergang der Girondijnen had besloten, beval aan FOUQUIER, volgens het voorstel van BILLAUD van *Varennes*, om de beschuldigden op eene revolutionnaire wijze te vonnissen, dat is, hen zonder formaliteiten ten dood te doen brengen. Met dit besluit gewapend, vreesde FOUQUIER-TAINVILLE de welsprekendheid der beschuldigden niet, en hij zond dezelve ter strafplaats. Het is van dezen oogenblik af, dat de instelling van het verschrikkelijk *revolutionnair bestuur*, hetwelk *Frankrijk* met bloed overstroomde, moet gerekend worden. FOUQUIER-TAINVILLE, ziende, dat het toen niet meer te doen was, om te vonnissen, maar om te dooden, ging het besluit nog te boven, het uitspreken van doodvonnissen zich tot een verschrikkelijk spel makende. Men zond hem de veroordeelingslijsten bij welke hij er nog andere voegde. De leden, die deze verschrikkelijke regtbank zamenstelden, vereenigden zich wekelijks bij LECOIN-

tre, lid der Conventie, en daar, te midden van eenen prachtigen maaltijd beraadslaagden zij over deze lijsten, hunne barbaarschheid door wreede boerderijen smakelijk makende. Elken morgen vereenigden zich deze beulen in een koffijhuis, naast de gevangenissen der *Conciergerie* staande, en spraken onder hun ontbijt op eene luchtige wijze, over de slagtoffers, welke zij opgeofferd hadden, of welke zij zich voorstelden om opteofferen. FOUQUIER, najverig, om al zijne ambtgenooten te overtreffen, snoefde openlijk op zijne heldendaden. » Ik heb deze week, zeide hij, zoo vele millioenen aan de republiek doen winnen, in de aanstaande week zal ik haar nog grooter winst verschaffen, ik zal nog een grooter aantal rijken naar de maan helpen." Hij had zijne bevelen vooruit gegeven. Men zag elken morgen een aantal karren aankomen, om de talrijke slagtoffers zijner wreedheid naar het schavot te vervoeren; en wijl men hun niets te verwijten had, legde men hun alle dezelve misdaad ten laste, de beschuldigings-acten waren vooruit gedrukt, en men behoefde slechts de namen der beschuldigden in het opengelatene wit in te vullen. De gezworenen bestonden niet meer, om uitspraak te doen; zij waren enkel de

weerklink van FOUQUIER-TAINVILLE. Zoodra dit gedrogt het woord van *feu de file* had uitgesproken, waren er binnen twee uren tijds meer dan zestig personen ten dood gebragt. Bij zulk eene overmaat van wreedheid voegde hij nog eene gruwelijke spotterij. Een gevangene, GAMACHE genaamd, werd voor de regtbank gevoerd, en een deurwaarder deed opmerken, dat hij degene niet was, welken men gevraagd had: » Daar is niet aan gelegen, antwoordde FOUQUIER, de eene is zoo goed als de andere." Een ongelukkige grijsaard, die eene verlamming in de tong had, kon op de vragen, welke FOUQUIER hem deed niet antwoorden; toen een zijner ambtgenooten hem zeide, dat zulks een gebrek der tong was, antwoordde hij: » Ik heb niet zijne tong, maar wel zijn hoofd nodig." Een reeds zeer bejaard Corsikaansch officier, zat in het *Luxembourg* gevangen, FOUQUIER liet hem voor zich komen, daar de officier niet antwoordde, kwam een jonge losbol, die eenen bijna gelijkkluidenden naam droeg, en op de plaats met den bal speelde, op het denkbeeld om te antwoorden, voor de regtbank gevoerd, werd die ongelukkige jongeling in de plaats van den zestig jarigen grijsaard ten dood ge-

bragt. FOUQUIER had bevoelen de hertogin van MAILLÉ voor zijne regtbank te voeren, eene weduwe MAILLÉ werd in hare plaats aangeboden; FOUQUIER onder het verhoor de dwaling ontdekkende, zeide haar: » Men wilde u thans niet vonnissen; maar zulks maakt niets uit, het is toch hetzelfde heden of morgen, » en de weduwe werd naar het schavot gevoerd. De vrouw van SAINTE-AMARANTE en hare dochter hadden het monster, door hare edele houding op de geduchte trappen doen verbaasd staan: » Zie toch eens, zeide hij, welk eene verregaande onbeschaamdheid! ik moet, al zou ik er ook mijn middagmaal aan opofferen, haar het schavot zien beklimmen, om te zien of zij haar karakter tot op het einde toe zullen volhouden. » Het was een waar slagthuis, en zonder ijzing kan men zich die gruwelen niet meer te binnen brengen. Toen ROBESPIERRE en zijne partij den 9 *Thermidor* (27 Julij 1794), in hechtenis waren genomen, zeide FOUQUIER, den val van zijnen beschermer vernemende, zonder ontsteltenis te doen blijken: » Geene verandering voor ons, het regt moet zijnen gang hebben » en een' oogenblik daarna zond hij twee- en veertig personen ter slagbank, waarvan het grootste

gedeelte burgers van *Parijs* waren. Hij werd er mede belast, om ROBESPIERRE te doen guillotineren, en, zonder eenen oogenblik in bedenking te staan, zond hij dengenen naar het schavot, dien hij voor zijnen meester erkend had, en op wiens bevel hij zoo vele slagtoffers had doen sneven. Na deze strafoefening kwam hij voor de balie, om de Conventie geluk te wenschen, met de overwinning, welke zij had behaald. BARRERE beklint op dezen oogenblik het spreekgestoelte, en stelt voor om ditzelfde verschrikkingsstelsel te vervolgen, en eene nieuwe revolutionnaire regtbank opterigten, tot algemeen beschuldiger FOUQUIER-TAINVILLE aanbevelende; doch bij dien hatelijken naam verhieven zich duizenden stemmen tegen denzelfden en de afgevaardigde FRERON het spreekgestoelte beklimmende, telde al de misdaden van FOUQUIER-TAINVILLE stukswijze op, en besloot door deze geduchte woorden tot zijnen dood: » Ik vraag, dat FOUQUIER in de hel zijnen roes van al het bloed ga uitslapen, waaraan hij zich heeft dronken gedronken. » (Zie FRERON). Op den 20 Maart beschuldigde hem LE SAGE (van *Eure en Loire*), van zonder vonnis twee en veertig gevangenen van het *Lu-*

xembourg ten dood te hebben doen brengen; en eindelijk werd het gedrogt in hechtenis genomen. Hij werd echter eerst in de maand April daaropvolgende te regt gesteld; een besluit beval de *permanentie* der regtbank tot dat er een beslissend vonnis zou geveld zijn. » Voor de regtbank geplaatst, zegt *MERCIER*, waar hij zoo vele slagtoffers veroordeeld had, schreef hij onophoudelijk; maar even gelijk een *Argus*, was hij geheel oogen en ooren." Hij verdedigde zich, hetzij door zijne misdaden te ontkennen, hetzij door te zeggen, dat hij dezelve enkel op bevel der Commissie van algemeene veiligheid bedreven had. Hij toonde eene onveranderlijke vermetelheid. De ongelukkigen, die zoo dikwerf door zijnen naam waren afgeschrikt geworden, durfden zich niet te overtuigen, dat de geduchte *Fouquier* op de trappen zijner eigene regtbank zat, en vreesden nog zijn woest geblaas te ontmoeten. Toen men hem naar de strafplaats voerde, overlaadde hem dat graauw, hetwelk hem beschermd had met vervloeking. » Gij hebt het woord niet," zeide men hem, zinspelende op hetgene hij zelf tot de ongelukkige slagtoffers zeide, die zich verdedigen wilden: » Ga, janhagelpak, uwe drie oncen

brood in uwe wijk halen." Hij werd den 7 Mei 1794 met een twaalfstal zijner medepligtigen, naar het schavot geleid, en het laatste ten dood gebracht. Men zag hem alstoen huiveren, voor de eerste maal zelfs scheen hij eenige wroeging te ondervinden.

FOUQUIÈRES (JACOBUS), een schilder, in 1580 te *Antwerpen* geboren, een leerling van *BREUGEL*, den landschapschilder, en van *RUBENS*, die hem somtijds bij zijne schilderijen gebruikte, werkte onder *LODEWIJK XIII.* op het *Louvre*. Deze Vorst veradelde hem. De aanzienlijke houding, welke hij sedert dien tijd aannam, deed hem spottender wijze den naam van *vrijheer van FOUQUIÈRES* geven. Hij schilderde bijna niet meer uit vreeze van daardoor zijnen adel te ont-eeren; en zoodra hij het penseel opnam, liet hij niet na zijnen degen te omgorden. Hij overleed arm in 1659. Deze schilder is evenwel in de groote en in de kleine stukken geslaagd. Hij was een uitmuntend landschapschilder. Zijn koloriet bezit eene bewonderenswaardige frischheid.

FOUR (dom THOMAS DU), eene Benediktijner van den heiligen *MAURUS*, heeft nagelaten eene *Hebreeuwische*

Spraakkunst, in 8.vo, die zeer methodisch is, *Parijs*, 1614. Hij overleed te *Jumièges*, in 1647, naauwelijks den ouderdom van 34 jaren bereikt hebbende. Zijne kunde en zijne godsvrucht waren even bewonderenswaardig. Er bestaat nog van hem *Geestelyk Testament*, om tot voorbereiding voor den dood te dienen, in 12.mo; en eenige andere stichtelijke werken.

FOUR. (KAREL DU), pastoor van *Saint Maclou*, te *Rouanen*, en vervolgens abt van *Aulnai*, in 1679 overleden, heeft zich bekend gemaakt door zijne geschilden met pater BRISACIER en door zijnen ijver tegen de al te vrije zedeleer. Hij is de schrijver van onderscheidene kerkelijke of twist-schriften. Dezelve worden thans niet meer gelezen.

FOUR (PHILIPPUS SILVESTER DU), een bekwaam oudheidkundige koopman in droogerijen, was van *Manosque*. Hij onderhield eene briefwisseling met al de geleerde oudheidkundigen van zijnen tijd, en voornamelijk met JACOBUS SPON, die hem zijne kunde mededeelde, en voor welken hij edelmoediglijk zijne beurs opende. DU FOUR was rijk, en toonde zich vooral milddadig omtrent de aanhangers zijner

sekte. Na de intrekking van het edikt van *Nantes*, begaf hij zich naar vreemden bodem. Hij overleed, in 1685 in den ouderdom van 63 jaren te *Veray* in *Zwitserland*. Er bestaat van hem: 1.º *Instructions etc. (Zedelijke onderrigting van eenen vader aan zijnen zoon, die op het punt staat van eene groote reis te ondernemen)*, in 12.mo — *Traitès etc. (Nieuwe en belangryke verhandelingen over de koffij, thee en chocolade)*, in 12.mo Hij keurt het gebruik dezer dranken, onder eenige bepalingen goed. Zijn stijl is vrij slecht, en zijne redeneringen zijn niet altijd bondig.

* FOURCROY (ANTONIUS FRANCISCUS DE), een beroemde scheikundige, te *Parijs* den 15 Junij 1755 geboren. Hij beoefende de scheikunde onder BUCQUET, en verwierf eerlang veel roem in die wetenschap. Bij den dood van MACQUER, in 1784, benoemde BUFFON hem tot den leerstoel der scheikunde van den tuin des konings, alwaar hij met roem gedurende 25 jaren onderwees, zich tot zijnen staat van schei- en geneeskundige bepallende; maar toen de omwenteling losbarstte, wilde hij, daar hij meende aan het hof beleedigd te zijn, zich daarover wreken, door

gemeene zaak met deszelfs vijanden te maken. Hij bezocht de volksvergaderingen en werd in de plaats van den beruchten MARAT, tot plaatsvervangend afgevaardigde bij de Conventie benoemd. Het schijnt echter dat, hoewel hij soms de taal der demagogen voerde, hij echter in hunne geweldadige maatregelen niet deelde, en zich enkel met het bestuur bezig hield. Toen hij het voorstel deed, om verscheiden geleerden terug te roepen, begreep hij in die lijst den beroemden LAVOISIER niet; en tijdens het treurige uiteinde van dien vermaarden scheikundige, beschuldigde men FOURCROY, van, uit afgunst, welke hem een schooner talent dan het zijne inboezemde, er niet vreemd aan te zijn geweest; maar deze beschuldiging is al te zwaar, om er, zonder de ontegensprekelijkste bewijzen, geloof aan te hechten. (Zie LAVOISIER). Na de scheiding der Conventie, kwam FOURCROY in den raad der Ouden en onmiddellijk na den 18 *Brumaire*, werd hij in den staatsraad beroepen. In 1801 tot het algemeen bestuur van het openbaar onderwijs benoemd, bragt hij veel toe tot de oprigting van de geneeskundige en regtsgeleerde scholen en der Lyceën, thans koninklijke Collegiën genoemd. Hij werd belast met het

ontwerpen der besluiten, betrekkelijk de oprigting der Universiteit. Hij begon dezen moeilijken arbeid drie en twintig malen op nieuw, zonder de goedkeuring van het ministerie te kunnen erlangen. Deze onaangenaamheid, gevoegd bij eenige andere verdrietelikheden, ging hem zeer ter harte. Hij beklaagde er zich openlijk over, en verviel daardoor in ongenade. Niet bestand tegen deze wederwaardigheden, werd hij ziek en overleed den 16 December 1809 aan eene beroerte. Van de door hem nagelatene werken, zullen wij aanvoeren: 1.° *Leçons etc.* (*Lessen over de scheikundige natuurlijke historie*), Parijs, 1781, 2 dl.ⁿ in 8.vo, 1789, 4 dl.ⁿ, 1791, 5 dl.ⁿ — 2.° *Système etc.* (*Leerstelsel der scheikundige kennissen, en van der zelve toepassing op de verschijnselen der natuur en kunst*), 1801, 6 dl.ⁿ in 4.to, of 11 dl.ⁿ in 8.vo — 3.° *Philosophie chimique* (*Scheikundige wijsbegeerte*), Parijs, 1792, 1795, 1806. Dit werk is in bijna alle talen, zelfs in het hedendaagsche Grieksch vertolkt. — 4.° *Médecine etc.* (*Geneeskunde door de natuurkundige wetenschappen toegelicht*), 1791, 4 dl.ⁿ in 4.to

* FOURCROY DE RAMECOURT (KAREL. RENATUS), een

krijgsbouwkundige, te *Parijs* den 19 Januarij 1715 geboren, diende in den oorlog van 1741, in den zeventenjarigen, en in 1764 onderscheidde hij zich in het beleg van *Almeida* in *Portugal*. Hij heeft nagelaten een *Gemeenschapsplan tusschen de Schelde, de Sambre, de Oise, de Maas en den Rijn ter vereeniging der binnelanden van Frankrijk*, en andere werken over de vestingbouwkunde; hij is met den rang van veldmaarschalk, den 12 Januarij 1791 overleden.

* **FOURCROY DE GUILLERVILLE** (JOANNES LODEWIJK DE), broeder van den voorgaande, werd te *Parijs*, in 1717 geboren. Er bestaat van hem: 1.° *Lettres etc. (Brieven over de ligchamelijke opvoeding der kinderen in de eerste jaren)*, *Parijs*, 1770, in 8.vo — 2.° *Les enfans etc. (De kinderen in de orde der natuur opgevoed of kort begrip der natuurlijke historie van zeer jonge kinderen)*, *ibid*, 1774, 1783, in 12.mo Dit uitmuntende werk is door K. J. CRAMER, in het Hoogduitsch vertaald, *Lubeck*, 1781, 2 dl.n in 8.vo FOURCROY is in 1799 overleden.

FOURIER. — Zie **FOURRIER**.

FOURMONT (STEPHANUS), de zoon van eenen heelmeester,

werd in 1683, te *Herbelai*, een dorp bij *Parijs* geboren, toonde reeds in zijne jeugd, eenen bijzonderen aanleg voor de talen. Hij bezat zulk een gelukkig geheugen, dat, na de Grieksehe wortelwoorden van **PORT-ROYAL** van buiten te hebben geleerd, hij dezelve dikwerf van achteren beginnende, opzeide. Hij was pas 23 jaren oud, toen hij zijne *Racines etc. (Wortelwoorden der Latijnsche taal, in Fransche verzen gebragt)*, in het licht gaf, hetwelk een werk was, dat eenen meester tot eer zou hebben verstrekt. Na in het seminarie der *Trente-Trois*, en in het collegie van *Montaigu* te hebben gestudeerd, werd hij met de opvoeding der zonen van den hertog van **ANTIN** belast. In 1715 volgde hij den Heer **GALLIAND**, in den leerstoel van het Arabisch aan het koninklijk collegie op; de akademie van opschriften schonk hem in hetzelfde jaar haar lidmaatschap. In de koninklijke maatschappij van *Londen*, werd hij in 1738, en in die van *Berlijn*, in 1741 opgenomen. Hij overleed den 18 December 1745. Gedurende zijn leven, had hij dat aanzien genoten, waarop zijne kunde, en de regtschapenheid, zedigheid en opregtheid, die dezelve vergezelden, aanspraak hebben. De graaf van **TOLEDO**, minister van *Spanje*, verkreeg

voor hem eene jaarwedde, die, tijdens de vredebreuk tusschen *Frankrijk* en *Spanje*, door een besluit werd vastgesteld. De hertog van *Orleans* nam hem onder zijne secretarissen aan. De Fransche en vreemde geleerden raadpleegden hem in alles, wat het Grieksch, Perzisch, Syrisch, Arabisch, Hebreeuwsch en Sineesch betreft. met heeft van hem eene menigte werken, in handschrift gedrukt, die van zijne geleerdheid en van zijne zucht voor den arbeid getuigen: 1.° *Reflexions etc.* (*Beoordeelende overwegingen over de geschiedenissen der oude volken, tot op den tijd van CYRUS*), 1735, 1 deel in 4.to, met aanhalingen overladen. — 2.° *Sinesche Spraakkunst*, in het Latijn, in fol., 1742, waarover men het *Journal des Savans* van Maart en April 1743 kan raadplegen. — 3.° *Meditationes Sinicae*, 1737, in fol. een werk, dat de inleiding tot de Sinesche Spraakkunst en de verklaring van al de kunsttermen dier taal bevat. 4.° *Verscheidene Verhandelingen* in de Gedenkschriften der akademie van schoone letteren, met geleerde aanmerkingen doorzaaid. FOURMONT had eenen broeder, even als hij, lid dier maatschappij, en hoogleeraar der Syrische taal, bij het koninklijk collegie. Deze laatste, MICHAEL FOURMONT ge-

naamd, overleed in 1746. Het Leven van FOURMONT den Oude, is door DE GUIGNES en DESHAUTERAYES, zijne kweekelingen, beschreven, men vindt hetzelfde aan het hoofd der Overwegingen over den oorsprong der oude volken, *Parijs*, 2 dl.ⁿ in 4.to, in de exemplaren met het jaartal 1747.

FOURNI. — Zie FOURNY.

FOURNIER (WILLEM), een uitmuntende *Criticus* van *Parijs*, hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te *Orleans*, gaf in 1584, in fol. in het licht: *De verborum significationibus*.

FOURNIER (GEORGE), te *Caen* geboren, werd Jesuit, en overleed te *la Flèche*, in 1652, in den ouderdom van 57 jaren. Zijne voornaamste voortbrengselen zijn: 1.° *Hydrographia*, 1767, in fol. — 2.° *Asiae descriptio, curante, L. M. S.* 1656, in fol. werken, goed voor hunnen tijd, en die gediend hebben om betere te vervaardigen.

FOURNIER (PETRUS SIMON), een graveerder en lettergieter, te *Parijs*, den 15 September 1712 geboren. Hij muntte uit, in zijne kunst. Zijne letters, strekken der drukkunst tot een sieraad: zijne kundigheden hebben dezelve toegelicht. Hij gaf in 1737 in het licht *Table*

etc. (Tafel der evenredigheden, welke men tusschen de letters moet in acht nemen, om derzelver hoogte en betrekkingen te bepalen). Deze tafel is eene niet alleen eervolle ontdekking voor derzelver schrijver; maar daarenboven zeer noodzakelijk voor den voortgang der kunst. Deze bekwame kunstenaar klom op tot den oorsprong der Boekdrukkunst, ten einde dezelve in den grond te kennen. Hij leverde op verschillende tijdstippen onderscheidene geschiedkundige en beoordeelende verhandelingen over den oorsprong en den voortgang der Boekdrukkunst, waarin men eenen in het door hem behandelde vak doorkneeden geleerde leert kennen. Deze verschillende *Verhandelingen* zijn gezamenlijk in een deel in 8.vo in drie afdeelingen verdeeld, uitgegeven. In de laatste komt eene belangrijke geschiedenis der Houtplaatsnijders voor. Maar het belangrijkste werk van FOURNIER is zijn *Manuel etc. (Typographisch handboek, nuttig voor de geletterden, en voor degene, welke de verschillende deelen der Boekdrukkunst uitoefenen)*, 2 dl n in 8.vo De schrijver moest er nog twee andere deelen bijgevoegd hebben, maar de dood belette hem zulks, den 8 October 1768. De mensch was in hem niet minder achtenswaardig dan

de kunstenaar. De kalmte zijner ziel, de godsdienstige geest, waarmede hij bezield was, verspreidde rondom hem eene zachte en steeds eenparige vreugde. Hij beminde de afzondering en den arbeid en zelfs overmatig; want zijne gestadige inspanning, was de oorzaak van zijnen dood. Men heeft proeven van verschillende letterteekens, welke hij in zijn *Typographisch Handboek* gegraveerd had. Men vindt er zelfs in voor de toonkunst, hij was de uitvinder van die soort van letterteekens; en in schoonheid wedijveren dezelve, met in koper gegraveerde muziek. Hij is het, die op eene beslissende wijze den Heer SCHÖPFLIN wederlegd heeft, die de uitvinding der Boekdrukkunst aan GUTTEMBERG (zie dat artikel) had toegeschreven, daar hij bewees, dat GUTTEMBERG, zich van geene beweegbare letters, maar van gegraveerde platen had bediend. Het opmerkelijkste hiervan, is, dat de aanhaling, waarop SCHÖPFLIN zijn gevoelen bouwde, hetzelfde geheel en al omverwerpt.

* FOURNIER (PETRUS NICOLAAS), een krijgswaarkundige en bouwkunstenaar, werd te *Parijs*, in 1747 geboren. Hij begon zijne studiën op het collegie van *Plessis*, maar zijne vrij ongeregelde jeugd, dwong zijne ouders,

om hem in een klooster te plaatsen, alwaar het schijnt dat hij eenigen tijd het religieuze gewaad droeg. Hij trad vervolgens de loopbaan der wapenen in, en na eenigen tijd in het regiment van den kolonel-generaal en in dat van LA ROCHEFOUCAULT te hebben gediend, kwam hij onder de koninklijke artillerie. In 1783 begaf hij zich naar *Nantes*, alwaar hij zich bij de eerste teekens der onwenteling, bij de inwoners dier stad voegde, welke zich naar *Rennes* begaven, om, zoo als zij zeiden, de nationale vrijheid te begunstigen. Na den 14 Julij, bij de oprigting der gewapende compagnien, diende hij als kapitein in die van *Nantes*. Vervolgens werd hij tot burgerlijk commissaris benoemd, der departementale magt, door het Dept. der *Neder-Loire*, naar *Parijs* gezonden. FOURNIER en zijn detachement, werden vervolgens opgeroepen, om de Vendeërs te gaan bestrijden; met het overschot zijner kleine bende te *Nantes* teruggekomen, bevond hij zich aldaar den 30 Junij 1793. Toen die stad door de vereenigde legerbenden van *Anjou* en *Poitou* belegerd werd, verdedigde hij zijnen post met hardnekkigheid. Toen kort daarna het revolutionair bestuur georganiseerd was, werd FOURNIER onder de honderd twee en dertig

inwoners van *Nantes* begrepen, welke CARRIER, zoo als hij zeide, naar *Parijs* zond, doch die onder weg vermoord moesten worden. Hij had, zoo als ook zijne ongeluksgezellen, het leven aan de menschlievendheid van BOUSSARD, en vervolgens aan die van den generaal DANICAN te danken, welke dit onmenschelijk bevel weigerden, ten uitvoer te brengen. Bij hunne komst te *Parijs*, werden de inwoners van *Nantes* in de gevangenis geworpen, in welke zij langer dan een jaar bleven opgesloten. Gedurende zijne gevangenschap gaf FOURNIER *Memoriën* in het licht, waarin hij, om de vrijheid te verdienen, de diensten afschilderde, welke hij aan de revolutionnaire zaak had bewezen. Hij werd met even zoo veel ijver, als begaafdheid door den tooneelspeler BEAULIEU verdedigd, en met zijne lotgenooten in vrijheid gesteld. Hij kwam alstoen te *Nantes* terug, alwaar hij zich enkel met de krijgswetenschap bezighield. Daar hij bij het graven naar eene waterleiding, eenige Romeinsche gedenkpenningen had gevonden, zoo kreeg hij smaak voor de oudheden. Hij liet opdelvingen doen, en ontdekte verscheiden oude gedenkstukken, over welke hij verschillende *Memoriën* heeft geschreven, die in de openbare bibliotheek

van *Nantes* bewaard worden. Hij overleed in die stad den 20 September 1810. FOURNIER was bouwkundig-opzichter van *Nantes*, lid der maatschappij van wetenschappen, letteren en kunsten derzelde stad, en corresponderend lid der keltische akademie.

* FOURNIER (KAREL), te *Sint-Domingo* in 1760 geboren, en de *Amerikaner* bijgenaamd, was een dier struikroovers, welke *Frankrijk* gedurende de omwenteling verwoestten. Voor die noodlottige tijden naar *Frankrijk* gezonden, bevond hij zich, om bedrevene misdaden, in het begin der onlusten in de gevangenis. Maar bij de kreten van *leve de vrijheid!* werden de deuren der gevangenissen geopend, en de kwaaddoeners kwamen uit dezelve, om hunne eerste misdaden door nieuwe aanslagen te boeten. FOURNIER werd door de hoofden der omwenteling weldra opgemerkt, die een plaatselijk *aanblaffer* van hem maakten, en hem vervolgens in de club der *Cordeliers* genaamd, toelieten. Bij den opstand van het *Veld van Mars*, den 17 Julij 1791, loste FOURNIER, op LA FAYETTE, die met een zwak detachement der nationale garde was aangekomen, om de wanorde te doen ophouden, een pistoolschot, dat hem echter niet trof. Door de

nationale gardes aangehouden, werd hij door een woedend gemeen uit derzelver handen gerukt, waarop hij de vlugt nam, maar weldra gaf de amnistie hem aan zijne medepligtigen terug, en hij begon met hen zijne knevelarijen op nieuw. Op den noodlottigen dag van den 10 Augustus, voerde hij het bevel over de horde struikroovers *Marseillanen* genaamd, en hij was een dergenen, welke tot de uitvoering van dezen verschrikkelijken aanslag, het meeste bijdroegen. Het paleis der koningen van *Frankrijk*, werd met bloed overstroemd. Alles werd opgeofferd; doch door eene onverklaarbare tegenstrijdigheid, redde FOURNIER het leven aan onderscheidene personen, zoo zeer is het waar, dat de menschlievendheid, zelfs bij de grootste booswichten hare regten niet verliest. Doch het was slechts eene voorbijgaande gematigdheid. Met het vervoeren der krijgsgevangenen van *Orleans* naar *Versailles* belast, liet hij hen in deze laatste stad, den 9 September 1792, alle ombrengen. In die tijden van verschrikking en regeringloosheid, hadden de booswichten ook hunne beurt, en eindigden met hunne woede tegen elkander aantewenden. FOURNIER werd den 12 Maart 1793, door BOURDON en MARAT agngeklaagd, van een pistoolschot op LA FAYET-

TE gelost en de moordtooneelen van September be-
stuurd te hebben. Deze be-
schuldiging had geen gevolg.
Na den 18 *Brumaire*, werd
hij in hechtenis genomen en
tot de verbanning veroor-
deeld, doch men ging niet
verder, dan hem onder opzigt
te stellen. Eindelijk vond
hij zich betrokken in de zaak
van den 3 *Nivose* (24 De-
cember 1800), en hij werd
naar de eilanden *Sechelles*
verbannen, alwaar hij in 1803
ellendiglijk overleden is.

FOURNIVAL (SIMON), schrij-
ver aan het secretariaat der
geldmiddelen van *Frankrijk*,
heeft eene *Verzameling van*
Titels vervaardigd, die de-
zelfde betreffen, *Parijs*, 1655
in fol. hetwelk zeldzaam is.
Hetzelve is vervolgd door
JOANNES LEON DU BOURGNEUF,
schatmeester van *Frankrijk*
te *Orléans* en in 1745, in
die stad in 2 dln in 4. to
gedrukt. Deze verzamelin-
gen bekleeden eene plaats
in de groote bibliotheken.

FOURNY (HONORIUS CAILLE
DU), bijzitter der rekenka-
mer van *Parijs*, verkreeg
eenige kennis der geschie-
denis van *Frankrijk*, en der
oude titels en handvesten,
welke men te *Parijs* be-
waart, waardoor hij zich
eenen naam verwierf; maar
zijne zedigheit, en zijne
geëstdrift, om zijne vrienden
te verplichten, maakten hem

nog meer bemind. Een derge-
nen, met welke hij eene
vriendschaps - verbindtenis
aanging, was Pater ANSELMUS
der *Maagd MARIA*, een' bar-
revoeter Augustijner, die in
1674 had in het licht gege-
ven: *Histoire etc. (Geslacht*
en Tijdrekenkundige geschie-
denis van het huis van Frank-
rijk, en van de groot-offi-
cieren der kroon), DU FOUR-
NY gaf hem zijnen raad tot
eene nieuwe uitgave, deed
hem een aantal misslagen
verbeteren, en toen die re-
ligieus in 1694 was overle-
den, ging hij voort, met aan
de verbetering van dat groo-
te werk te arbeiden. Hij
wilde echter dat in de nieu-
we uitgave, welke in 1712
het licht zag, de verbete-
ringen alle van den eersten
schrijver schenen te zijn, en
hij schreef zich enkel de
eer toe; het vervolg der
groot-officieren tot dat jaar
te hebben voortgezet. De
abt LONGUERUE heeft hem
zeker al te streng beoor-
deeld, wanneer hij zegt:
» DU FOURNY was een een-
voudig mensch buiten staat,
om te willen bedriegen. Hij
kende zijne rekenkamer,
maar wist ook niets meer.
zijn werk wemelt van fout-
ten. Men verschaftte hem
Memoriën: maar hij was niet
genoeg ervaren, om het ge-
brekkige te ontdekken, het-
welk dezelve bevatten." Het
is wel waar, dat DU FOURNY
al de misslagen niet verbe-

terd heeft, welke in het werk van Pater ANSELMUS voorkwamen. Maar welke *Criticus*, hoe geleerd en oordeelkundig dezelve ook wesen moge, kan zich in het stuk van min of meer geloofwaardige nasporingen en gedenkteekenen vleijen, van zich altijd met zekerheid te bepalen? DU FOURNY overleed in 1731. Deze *Geschiedenis* bestaat tegenwoordig in 9 dl.n in fol. van 1726 tot 1733, door de Paters ANGELO en SIMPLICIANUS, barrevoeter Augustijnen, de vervolgers dier nuttige compilatie, in het licht gegeven; zij zijn zeer bezorgd geweest, om de geloofwaardige stukken van die, welke zulks niet waren, te onderscheiden.

FOURQUEVAUX (RAYMUNDUS DE BECCARI DE PAVIA, vrijheer van), uit eenen tak der oude adellijke familie van BECCARI DE PAVIA, die, ten tijde der oorlogen tusschen de *Guelfen* en *Gibelijnen*, de wijk naar *Frankrijk* had genomen, werd te *Toulouse* in 1509 geboren. Hij begon te dienen in het beleg van *Napels* onder LAUTREC, in 1528, en bij den slag van *Marciano* in *Toskanen*, in 1554, over een aanzienlijk corps Graubundersche en Italiaansche infanterie, en werd bij deze gelegenheid gekwetst, krijgsgevangen gemaakt, en 13 maanden in

het kasteel van *San-Miniato* te *Florence* opgesloten. In *Frankrijk* teruggekeerd, verkreeg hij het bestuur van *Narbonne*. Men verhaalt, dat hij zich van eene vrijzouderlinge list bediende, om er verscheiden kwalijkgezinde inwoners uit te verdrijven. Hij liet afkondigen, dat twee Spaansche ruiters buiten de stad in een gesloten veld zouden vechten. Hij liet slagboomen voor de worstelaars plaatsen, en tenten voor de regfers oprigten. Toen bijna de geheele bevolking de stad verlaten had, om bij dit tooneel tegenwoordig te zijn, liet hij de poorten derzelve sluiten, en enkel de aan den koning getrouwe onderdanen weder binnen dezelve komen. Hij droeg in 1562 veel bij tot de bevrijding van *Toulouse*; waarvan de Hugenootten zich bijna meester hadden gemaakt, en overleed als ridder van de koninklijke orde te *Narbonne* in 1574, na aan de vorsten, die hem in de provincie *Languedoc* gebruikten, gewigtige diensten te hebben bewezen. Hij heeft zamengesteld *Instruction etc. (Onderrigting over den oorlog)* of *Traité etc. (Verhandeling over de krijgskunst)*, bij vergissing, aan WILLEM DU BELLAY toegeschreven, *Parijs*, 1563, in 4.to en in 8.vo [RAYMUNDUS vergezelde in 1548 de ko-

ningin LOUISE van *Lotharingen*, echtgenoot van JACOBUS V. en moeder van MARIA STUART, naar *Schotland*, en vervulde nog andere niet minder belangrijke zendingen]. — Zijn zoon FRANCISCUS PAVIA; vrijheer van FOURQUEVAUX, is de schrijver van een werk, getiteld: *Vies etc. (Levensbeschrijvingen van verscheidene groote Fransche veldheeren)*, Parijs, 1643, in 4.to Deze Levens zijn ten getale van veertien. Dezelve zijn naar de gelijkijdige geschiedschrijvers nauwkeurig afgeschreven; en men betreurt, dat de schrijver er geen grooter aantal verzameld heeft.

FOURRIER (PETRUS), van *Mathincourt*, een vlek van *Lotharingen*, waarvan hij pastoor was, was uit een ander vlek, *Mirecourt* genaamd, alwaar hij in 1565 geboren werd. Nog jong zijnde, ging hij onder de reguliere kanoniken, bij welke hij zich door zijne kunde en zijne godsvrucht onderscheidde. Hij stelde twee nieuwe Congregatiën in, de eene der verbeterde reguliere Kanoniken, die onderwijzen, en de andere der religieuzen tot onderwijs der meisjes. Paus PAULUS V. keurde die instellingen, in 1615 en 1616 goed. Het is moeilijk al het goede te vermelden, dat dezelve reeds gewerkt hebben, en nog da-

gelijks in de Christenwereld werken. De religieuzen, gewoonlijk van de *Congregatie van onze lieve Vrouw* genaamd, worden in al de steden, waar dezelve gevestigd zijn, bijzonder geacht; zij genieten er het welverdiende vertrouwen der ouders voor de opvoeding hunner kinderen, en verspreiden het onderwijs met de liefde voor de deugd. Pater FOURRIER overleed heiliglijk in 1640. Hij is in 1730 zalig verklaard.

FOURSY of FURSY. — Zie FOILLAN.

FOX (JOANNES), te *Boston* in 1517 geboren, verliet *Engeland*, onder de regering van HENDRIK VIII. om het Calvinismus ongestoord te kunnen uitoefenen. Hij deed eenige reizen naar zijn vaderland, en vestigde er zich geheel en al onder de koningin ELIZABETH. Hij overleed hoog bejaard. Het werk, waardoor hij zich voornamelijk beroemd heeft gemaakt, voert ten titel: *Acta et monumenta Ecclesiae*, 3 dl.ⁿ in fol., in 1684 herdrukt. PEARSON verwijt hem dwaalingen, valsche aanhalingen, slechte redeneringen enz.; in een door valsche leerstellingen verhit hoofd, zoo als dat van Fox kon zulks niet anders. In zijne jeugd had hij de dichtkunde beoefend, voor welke hij eenige be-

gaafdheid bezat. Men heeft van hem verscheidene tooneelstukken. Zijn leven, door zijnen zoon SAMUËL FOX beschreven, is aan het hoofd der *Acta* enz. gedrukt.

FOX (GEORGE), in het dorp *Drayton* in het graafschap *Leicester* in 1624 geboren, was nog maar 19 jaren oud, toen zijn hoofd, hetzij door eenig toeval, hetzij door een uitwerksel van zijn lichaamsgestel, op eene zonderlinge wijze opgewonden zijnde, hij zich eensklaps door God ingegeven waande, en begon te prediken. Van het hoofd tot de voeten in leer gekleed, ging hij van dorp tot dorp, tegen den oorlog en de geestelijkheid uitvarende. Zijne onkunde in alle letteren maakte hem niet verlegen. Ofschoon de zoon van eenen werkman in zijden stoffen en men hem geen ander handwerk, dan dat van schoenmaker geleerd had, had hij zich reeds vroegtijdig toe gelegd, om de taal der H. Schrift en der wederleggende godgeleerdheid te spreken. Hij bezat geheugen en geestdrift. De provinciën van *Leicester*, *Nottingham* en *Derby* waren de eerste tooneelen der predikatiën van dien zwaarmoedigen kwakzalver. Hij gaf aan de blinde geestdrijvers, die hem volgden, den naam van *kinderen des lichts*.

Te *Derby* voor de regters verschenen zijnde, predikte hij hun zoo sterk over de noodzakelijkheid om voor God te *beven* (*to quake*), dat de commissaris, die hem ondervraagde, uitriep, dat hij met eenen *Quaker* te doen had, welken naam men later aan die sekte heeft gegeven. Fox nam vrouwen aan; daar hij in de gevangenis van *Lancaster* met eene mevrouw FELL, de weduwe van eenen beroemden overheidspersoon in dat gewest, was bekend geraakt, boezemde hij haar zijne dwaalingen in, en trad met haar in den echt; — de patriarch der kwakers, nam in 1662, zijne proseliete met zich naar *Amerika*. Zij deelde met hem de bedieningen van zijn predikambt, en deed zijne buitensporigheden gelden. Hij had bij de dwazen en ligtgeloovigen, denzelfden invloed, dien hij in een gedeelte der oude wereld had gehad. Deze voorspoed overtuigde hem, dat indien *Europa*, *Azië* en *Afrika* zich nog niet onder zijne standaards geschaard hadden, zulks aan de onbekendheid met zijne leer moest worden toegeschreven. Hij schreef dus aan alle vorsten ongerijmde brieven, welke men met de diepste verachting betaalde. Fox, in *Engeland* terug gekeerd, ging voort, zijne dwalingen te versprei-

den, en overleed in 1681. Men kan zien hetgene, wat Pater CATROU in zijne *Geschiedenis der kwakers*, 1733, daar over zegt (Zie BARCLAY — ROBERTUS —). In een antwoord aan de kwakers gedaan, die in 1791 in de nationale vergadering van *Frankrijk* waren gekomen, wederlegde MIRABEAU hunne grondbeginselen aldus: » Gij legt, zegt gij, geene eeden af: maar gij bedriegt u; een eed is slechts eene aan God gedane belofte; het geweten eener zuivere ziel is een tempel der godheid, en door op uw geweten te beloven, laat gij God in uwe woorden tusschen beide komen... Het menschenbloed is door u op aarde nooit gestort: aandoenlijke wijsbegeerte! maar let wel op; zoudt gij niet in eene dwaling zijn, die de deugd u verbergt? Zoudt gij hebben toegelaten, dat die horden van wilden, welke in de woestijnen van *Amerika* rondzwerven, de moordtooneelen in het vreedzame *Pensylvanië* zouden hebben verspreid, dat zij uwe vrouwen, kinderen, grijsaards hadden ontzield, liever dan zulke dierbare levens te redden door moordenaars om te brengen? Men weet, dat een al te beruchte schrijver het ontluikende Christendom met de sekte der kwakers heeft vergeleken. Eene zoo vreemde vergelijking zou kunnen doen vermoeden, dat hij zelf

tot de droomerijen der kwakers overhelde. Wanneer de sekte der kwakers, al de andere godsdiensten zal hebben uitgeroeid, en dat in eene zoo verlichte eeuw als die van AUGUSTUS, wanneer zij, gedurende achttien eeuwen de goedkeuring van alle goede geesten zal hebben weggedragen, zal zij te hare gunste eenen grooten bewijsgrond bezitten. Het behoort aan degene, welke de mogelijkheden kunnen waarden, en de toekomst voorzien, om uitspraak te doen of de dweeperij der kwakers het ooit zoo ver zal brengen. De schriften van Fox zijn gezamenlijk in 3 dl n in fol. uitgegeven; het eerste bevat zijn *Dagverhaal*, het tweede zijne *Briefwisseling*, het derde hetgene, wat hij over zijne leer heeft geschreven. Sommige personen hebben beweerd, dat hij niet werkelijk de schrijver dier verschillende werken is geweest; maar zijne aanhangers houden staande, dat al het bewonderenswaardige, wat deze Verzameling bevat, werkelijk van hunnen patriarch is.

* FOX (KAREL JACOBUS), een vermaard redenaar en beroemde staatsman van *Engeland*, werd te *Londen* den 24 Januarij 1748 geboren. Hij was de derde zoon van HENDRIK FOX, later Lord HOLLAND, die, onder het be-

stuur van GEORGE II., door zijne talenten verdiende, om tot minister van oorlog te worden benoemd, en die in het lager huis langen tijd de tegenstrever van WILLIAM PITT, later graaf van *Chatham*, was. Zoodat de zonen van deze beide beroemde mannen, ook de erfgenamen van hunnen tegenstand werden. De jonge KAREL Fox volbragt met roem zijne studiën aan het collegie van *Eton* en toonde reeds in den prilsten ouderdom veel smaak voor de vermaken, en het verlangen, om zich te onderscheiden. Zijn vader droeg niet de minste zorg, om zijne neigingen te verbeteren, integendeel was hij hem in derzelve ontwikkeling behulpzaam; want toen hij hem, in den ouderdom van 14 jaren mede naar de wateren van *Spa* had genomen, gaf hij hem dagelijks vijf guinjes, om dezelve in het spel te wagen. De jonge Fox werd er zoo harstogtelijk op verzet, dat hij in het vervolg eindigde met er zijne dierbaarste belangen aan opteofferen; gedurende eene reis op het vasteland, werd hij evenzeer een vriend der pracht, en toen men in rijper jaren, zijne aan de slordigheid grenzende eenvoudigheid zag, kon men niet gelooven, dat hij vroeger als een voorbeeld van uitgezochte kleederdragt was

aangehaald. Hij was nog maar twintig jaren, toen zijn vader, ongeduldig, om hem op het staatkundige tooneel te zien schitteren, hem in 1768 tot lid van het lagerhuis deed benoemen. Zijne eerste redevoering was tegen het verzoekschrift van WILKES, die uit zijne gevangenis van de bank des konings, zijne plaats in het parlement, in zijne hoedanigheid van wettig volksvertegenwoordiger van *Middlesex*, terug-eischte. Fox werd enkel door het ministerie en deszelfs aanhangers toegejuicht; maar iedereen bespeurde in den jeugdigen redenaar, verhevene talenten, en daar Lord WORTH, kanselier der schatkamer (*exchéquer*), zijne begaafdheden wilde beloonen, zoo benoemde hij hem, tot betaalmeester der weduwen- en weezen-kas, en vervolgens tot een der Lords der Admiraliteit en van de schatkist. Fox stemde met de ministers tot in 1772; maar daar hij zich eensklaps met de leden der oppositie, en voornamelijk met BURKE had verbonden, en zich daarenboven, door den dood van zijnen vader, omtrent dienzelfden tijd voorgevallen, onafhankelijk bevond, begon hij de volkspartij voortestaan, en nam de vermaningen, welke de minister hem daarover deed, zeer euvel op. In de ver-

handelingen over de *bill*, trachtte hij eene zekere klasse van burgers van het afleggen van den *test*- of godsdienst-eed uittezonderen. De ministers beschouwden dit gevoelen in eenen Lord der schatkamer als zeer schuldig en hij werd afgezet. Om zich over dit verlies te troosten, zocht Fox verstrooijing en hij had zijn vaderlijk erfdeel weldra verteerd. Hij verbond zich toen al meer en meer met de eerste leden der oppositie, en onderscheidde zich vooral, door zijne geestdrift in het verdedigen van het regt, door de Amerikaansche volkplantingen ingeroepen, om zich zelve belastingen op te mogen leggen. Hij kondigde het verlies aan, dat *Engeland* weldra zoude lijden; »ALEXANDER de Grootte, zeide hij, heeft zoo veel land niet overwonnen, als Lord NORTH de begaafdheid zal hebben gehad, in eenen enkelen veldtocht te verliezen." Na de zitting deed hij eene reis door *Frankrijk* alwaar hij, na de vijandelijke bedoelingen van het kabinet van *Versailles* onderschept te hebben, hij zich in zijn gevoelen van oppositie versterkte; gedurende den geheelen Amerikaanschen oorlog hield hij niet op, zijne stem te verheffen tegen de maatregelen, welke strekten, om de muitelingen door kracht van wapenen te be-

teugelen. Dit gedrag, en een tweegevecht, waarin hij zich gewikkeld zag, ten gevolge der verdediging van de zaak der oppositie, wonnen hem de geheele volksgunst; hij maakte er met zoo veel beleid gebruik van, dat hij, tijdens de algemeene verkiezing in 1780, ondanks het gezag eener vermogende familie, en den invloed van het hof, tot volksvertegenwoordiger van *Westminster* werd benoemd. Daarechter de oppositie van dag tot dag geduchter werd, zoo zag het hof zich verplicht, om, onder het beheer van den graaf van BUCKINGHAM, eene nieuwe administratie te vormen, en Fox werd tot staats-secretaris der buitenlandsche zaken verkozen. In onderhandelingen met Lord NORTH getreden zijnde, verloor hij een weinig van zijne volksgezindheid. Hij werd echter herkozen als secretaris van staat. In 1783 sloot het ministerie den vrede met al de mogendheden, welke het had te bestrijden gehad; en, hoewel NORTH en Fox als leden der oppositie, de voorwaarden openlijk ge-laakt hadden, werd er echter niets aan veranderd. Deze tegenspraak tusschen de redevoeringen en de daadzaken, benadeelde Fox in de openbare opinie. Kort daarna werd de beruchte *bill* ter tafel gebracht, waarvan het voornaamste doel was, om

de Indische maatschappij van derzelver grondwet te be-rooven, om de benoeming tot al de posten, in de handen van het ministerie te stel-len. Fox sprak bij die ge-legenheid eene redevoering vol welsprekendheid en re-deneerkunde uit, en die als het meesterstuk van dien be-roemden redenaar wordt be-schouwd. Ondanks de po-gingen van PITT en DUN-DAY, ging de *bill* in het la-gerhuis door. Maar het ge-lukte den door de vorderin-gen van zijn ministerie ver-schrikten koning, de *bill* door het Hoogerhuis te doen verwerpen. Fox had intus-schen bijna al zijne volks-gezindheid verloren; en in-dien hij bij de nieuwe ver-kiezing van *Westminster* de noodige stemmen veree-nigde, om er toe te behoo-ren, zoo wil men, dat hij dezelve enkel te danken had aan het verzoek van ver-scheiden aanzienlijke dames. De wettigheid zijner stem-men werd hem betwist, en hij kon dezelve niet dan na verschrikkelijke kosten be-wijzen. Daar Fox zich te-gen de door het ministerie gevraagde belastingen ver-zette, kwam hij weder in de volksgunst. Tegen het einde van October 1788 werd de koning door eene zeer ernstige ziekte aangetast. Fox reisde toenmaals in *Italië*. Nauwelijks had hij

het berigt hiervan vernomen, of hij vertrok in aller ijf naar *Londen* en legde in 9 dagen 500 mijlen af. Hij verscheen weder in het la-gerhuis, en beweerde met nadruk, dat het regentschap van regtswege aan den prins van *Wallis* toekwam; maar de koning herstelde, en Fox verloor daardoor alle hoop, minister van eenen Vorst te worden, wiens regten hij met zoo veel vuur had ver-dedigd. Zelf bedenkelijk ziek geworden zijnde, ging hij de wateren van *BATH* ge-bruiken en bij zijne terug-komst randde hij het minist-erie op nieuw aan. In 1790 bestreed hij voornamelijk het ontwerp der ministers, om den oorlog aan *Rusland* en aan *Spanje* te verklaren. CATHARINA II. was over de-zee tegenkanting zoo zeer voldaan, dat zij hem, om de vergunning verzocht zijn borstbeeld in wit marmerte-mogen laten beitelen, ten einde hetzelfde tusschen DE-MOSTHENES en CICERO te plaat-sen. Toen de Fransche om-wenteling losbarstte, verde-digde Fox dezelve met geest-drift, hetwelk hem in onge-noegen bracht met den Heer BURKE, wiens vriendschap hij nooit weder, noch door tranen, noch door gebeden heeft kunnen herwinnen. Hij ondersteunde het voorstel van den Heer WILBERFOR-CE wegens de afschaffing

van den Neger-handel. Tijdens het proces van den ongelukkigen **LODEWIJK XVI.**, verzocht hij, dat men te gunste van dien Vorst zoude handelen. Hij verzette zich echter in 1793 tegen de oorlogsverklaring aan *Frankrijk*. Dit gevoelen verbitterde de geheele kamer tegen hem, van den anderen kant hadden het spel en zijne weddenschappen, bij wedlopen van paarden, zijne fortuin geheel in den grond geboord. Sedert 1791 bestreed hij bestendiglijk het ministerie, en zijne pogingen nutteloos ziende, was hij slechts zeldzaam meer bij de zittingen tegenwoordig; maar het gemor zijner voorstanders noodzaakte hem, dezelve meer geregeld bij te wonen. Op den avond van den verjaardag zijner geboorte, vereenigden zich de *Whigs*, om dezelve feestvierend door te brengen. De redevoeringen welke in deze vergadering gehouden werden, spaarden het bestuur in geenen deele, en Fox zelf stelde een toast in, aan *Zijne Majesteit*, het oppermagtige volk. Dit gedrag mishagde zeer aan het hof, en de koning schrapte eigenhandig den naam van Fox, van de lijst der kabinetstraden. Fox begaf zich alstoen naar het land, en kwam niet weder in *London*, dan in 1800 bij de voorstellen tot den vrede

door het Fransch bestuur gedaan. Hij was van gevoelen, dat men deze voorstellingen moest aannemen; maar de vredes-*préliminaires* werden eerst ondertekend na het ontslag van **PITT** van het ministerie in 1801. Na het sluiten van het verdrag van *Amiens*, vertrok hij naar *Frankrijk*, en werd door den eersten Consul zeer wel onthaald. Hij maakte van zijn verblijf te *Parijs* gebruik, om er uit de handvesten des bestuurs de bijzonderheden te putten, welke hij noodig had tot de geschiedenis der koningen van *Engeland*, waaraan hij arbeidde. Maar naauwelijks had hij *Frankrijk* verlaten, of de oorlog barstte op nieuw los. Toen **PITT** in 1800, overleed, zwaaide Fox eene openlijke hulde aan de talenten en de regtschapenheid van zijnen mededinger toe; maar tegelijkertijd bestreed hij het voorstel om hem eene openlijke lijkstaatsie toetestaan. Getrouw aan zijn stelsel, om den oorlog met *Frankrijk* ten einde te brengen, had hij te *Parijs* eene onderhandeling geopend, die eenen gelukkigen uitslag beloofde, toen hij den 13 September 1806 aan eene waterzucht bezweek, waaraan hij sedert eenige maanden lijdende was geweest. Men bewees hem, hetgene, wat hij aan **PITT** had geweigerd, eene openba-

re lijkstaatsie : hij werd met eene buitengewone pracht in de Abdij van *West-Munster* begraven. Nooit heeft het lager huis onder hare leden een geleerder en welsprekender redenaar gekend. Zijne redevoeringen waren slechts eene aaneenschakeling van krachtvolle uitdrukkingen, door al de schoonheden eener mannelijke en wegslepende welsprekendheid opgeluisterd: hij bezat vooral de kunst, om de meest ingewikkelde bewijsgronden te ontleden, en de verwardste geschilpunten op te helderen. Wanneer hij in eene verhandeling al het vuur bragt, waartoe hij in staat was, schokte en sleepte hij zijne hoorders mede, en dwong hen, ook dan zelfs, wanneer zij zijn gevoelen niet deelden, om de kracht zijner welsprekendheid te bewonderen. Weinige menschen hadden eenen zoo wel geoefenden geest als hij; hij was de Grieksche en Latijnsche talen volkomen meester. Men moet, te zijner eer de pogingen herinneren welke hij in het werk stelde, om in 1798, en later in 1803 een minder gestreng stelsel ten opzichte van de Iersche Catholijken te doen aannemen. Hoezeer is het te betreuren, dat zoo vele uitstekende hoedanigheden door eene verstrooide levenswijze en berispelijke

gewoonten bezwalkt zijn. Hij verteerde zijn vaderlijk erfdeel zelfs bij het leven van zijnen vader, die dikwerf verplicht was, zijne schulden te betalen, welke bij eene enkele gelegenheid de som van 10,000 ponden sterlings (*f* 110,000) beliepen. Na den dood van zijnen vader verslond hij in weinige jaren de aanzienlijke fortuin, welke hij geërfd had; en toen hij later zijne posten had verloren, zou hij aan de ellende zijn blootgesteld, zonder de edelmoedigheid der *Whigs*, die zich vereenigden, om hem eene jaarlijksche inkomste van 3000 ponden sterlings te verschaffen. Hij bragt al de nachten bij het spel door. Toen hij eenen post bij de administratie bekleedde, waren de klerken verplicht, hem de stukken te brengen, welke hij met de eene hand onderteekende, terwijl hij de kaarten in de andere hield. Fox stond met de grootste mannen van *Euro-pa* in betrekking, die eene eer stelden in zijne vriendschap. Hij bragt de tien laatste jaren zijns levens door met het vereenigen der bouwstoffen van een werk, hetwelk de dood hem belette ten einde te brengen, namelijk de *Geschiedenis der beide laatste koningen uit het huis STUART*, gevolgd door oorspronkelijke bewijs-

stukken, Londen, 1808. Dit werk onderscheidt zich door de aaneenschakeling der bewijzen, en de regelmatigheid des plans.

FOX-MORZILLO — of FOXUS MORZILLUS (SEBASTIAAN), te *Sevilla* in 1528 geboren, volbragt zijne studiën in *Spanje* en in de *Nederlanden*, en verwierf veel roem door zijne werken. Door PHILIPPUS II., koning van *Spanje*, tot onderwijzer van den Infant *Don CARLOS* benoemd, verliet hij *Leuven*, en ging scheep, om des te eerder bij dien prins te zijn; doch ongelukkiglijk leed hij schipbreuk en kwam in den bloei zijner jaren om het leven. Er bestaan van hem *Commentariën* op den *TIMEUS* en den *PHÆDON* van *PLATO* in fol. en verscheidene andere werken, vol geleerde aanmerkingen.

* *Foy* (de Graaf MAXIMIAAN SEBASTIAAN), luitenant-generaal en afgevaardigde van het Fransche departement *Aisne*, werd te *Ham* in *Picardijë* den 3 Februarij 1775 geboren. Voor de krijgsdienst bestemd, ging hij met zijn 15.e jaar op de school van *la Fère*, als kweekeling voor een Artillerie-corps, juist op het verwoestende tijdstip, waarin *LODEWIJK XVI.* reeds een groot gedeelte van zijn wettig gezag verloren had. Den

1 Maart 1792 diende hij bij het 3.e regiment artillerie, als 2.e en in September deszelfden jaars als 1.e luitenant, en maakte in deze betrekking de veldtogten van het Noorden onder den generaal *DUMOURIER* mede. De aftogt der Franschen uit *België*, bragt hem te *Parijs*, alwaar hij den 1 September 1793, kapitein werd bij de 12.^e kompagnie rijdende artillerie. Hij onderscheidde zich in de volgende veldtogten onder de generaals *DAMPIERRE*, *CUSTINES*, *HOUCARD*, *JOURDAN* en *PICHEGRU*, en kwam, juist onder het schrikbewind, andermaal in de hoofdstad. Over de verregaande buitensporigheden, welke *Frankrijk* in bloed en rouw dompelden, als buiten zich zelven, had hij den moed de ongelukkige slagtoffers van *ROBESPIERRE* te beklagen, en luidkeels zijn afgrijzen voor derzelve beulen aan den dag te leggen. Hij onderdrukte zelfs zijne gevoelens, niet in het bijzijn van *JOZEF LEBON*, en deze woeste landvoogd, liet hem dan ook in Julij 1794, in hechtenis nemen. Zijn lot was bepaald: hij stond op het punt, om voor de revolutionnaire regtbank, en van daar naar het schavot geslenrd te worden, toen de 9 *Thermidor*, *ROBESPIERRE* deed vallen, en hem benevens zoo vele slagtoffers der wreedheid, op vrije voeten

stelde. In zijnen rang hersteld, maakte hij met eer de veldtogten des legers van *Rijn en Moezel*, in 1795, 1796 en 1797 mede, en onderscheidde zich meer bijzonder in het stormenderhand innemen der brug van *Hunningen*, welke over den *Rijn* te *Diesheim* ligt. Door zijne krijgsbedrijven, verwierf hij tot chef van een escadron benoemd te worden; in April 1798, ging hij tot het leger van *Engeland* en daarop tot dat van *Zwitserland* over, dat door den generaal *SCHANNENBURG*, gecommandeerd werd. Vervolgens diende hij in 1799, onder den generaal *MASSENA*, in het leger van den *Donau*, en gaf nogmaals blijken van dapperheid, bij den overtocht der rivier *Limmath*. In 1800, ging hij als adjudant-generaal naar het leger van den *Rijn* over, en vertrok eenigen tijd later met het corps van den generaal *Moncy* naar *Italië*, om zich bij het leger te voegen, dat de Oostenrijkers te *Marengo* had verslagen. Aan de voorhoede van het Italiaansche leger, gedurende den veldtocht van 1801 geplaatst, waarbij hij eene uitgelezene brigade aanvoerde, behaalde hij te *Peri*, aan de grenzen van *Tyrol*, groote voordeelen op de Oostenrijkers, en werd tot kolonel der vijfde compagnie rijdende artillerie aangesteld. Hij kwam bij den vrede van *Amiens*, bij

zijn regiment aan; en na het verbreken van dit verdrag vertrouwde men hem het bevel toe over eene batterij veldstukken, om de 16.^e afdeeling te dekken. In 1804 werd hij chef van den staf van zijn wapen in het kamp bij *Utrecht*; in 1805 bevond hij zich in den veldtocht van *Oostenrijk*, en kommandeerde het volgende jaar in het *Frioulsche* de Artillerie, in die gewesten gestationeerd. Hij werd in 1807 naar *Konstantinopel* gezonden, om daar over 1200 kanoniers het bevel te voeren, welke *NAPOLEON* als hulpbende aan den sultan *SELIM* tegen de Russen en de Engelschen gezonden had. Tijdens de omwenteling, welke toen te *Konstantinopel* plaats had, keerden de kanoniers naar *Frankrijk* terug; maar de kolonel *Fox*, bleef zijne diensten aan de divisie der Turken betoonen, die de *Dardanellen* verdedigde. In hetzelfde jaar vertrok hij naar *Portugal*, maakte daar den veldtocht van het volgende jaar mede en werd den 3 November Brigade-generaal, in welken rang hij tot het laatst van October 1810 bevel over eene krijgsbende voerde: in dat jaar verkreeg hij den rang van divisie-generaal. Bij den aftocht van *Salamanca* in 1812 dekte hij dien van dit leger, waarvan hij bij opperbevel op het slag-

veld op zich nam, hij werd dikwijls handgemeen met den vijand tot aan de oevers van den *Duero*. Nog in hetzelfde jaar kommandeerde hij den regtervleugel van het leger van *Portugal* en maakte zich den 15 October van *Palentia* meester. Ten gevolge van deze belangrijke inneming, bewerkstelligde hij vier dagen later te *Tordesillas* den overtocht van de *Duero*. In 1813, aan het hoofd van twee divisien, naar *Biscaaye* ontboden, belegerde hij *Castro-Urdiales*, sloeg de *Guèrrillas*, die dat land doorkruisten, en na het verlies van den slag bij *Victoria*, den 21 Junij voorgevallen, gelukte het hem 20,000 man te vereenigen, met welke hij den linkervleugel van het Spaansche leger op de vlugt dreef. Bij *Tolosa* in eene sterke positie geplaatst, verdedigde hij dezelve voet voor voet, tegen eene veel grootere magt volks. Tot den aftogt gedwongen, bracht hij denzelven met orde ten uitvoer, en ging de bezetting van *St. Sebastiaan* versterken. Hij had in dit onvermijdelijk verlies het geluk, geen' enkelen soldaat, geen enkel kanon of geweer aan den vijand te hebben moeten laten. Bij den slag van *Pampeluna*, en bij dien van *Saint-Jean-Pied-de-Port*, was hij aan het hoofd des linkervleugels van het leger, en moest bij den over-

togt der *Pyrencën*, veelvuldige gevechten wagen, om de Fransche grenzen te verdedigen. Den 27 Februarij 1814, werd hij zwaar gewond, en daarom genoodzaakt zijne wapenbroeders te verlaten. Toen de vereenigde mogendheden zich naar *Parijs* begaven, hetgeen de terugroeping der *Bourbons*, en de vervallen-verklaring van *BONAPARTE* ten gevolge had, volgde de generaal Foy, met de overige legerhoofden der Franschen, dezen nieuwen staat van zaken. Koning *LODEWIJK XVIII.* benoemde hem achtereenvolgend tot inspecteur-generaal der 14^e en der 12^e afdeeling infanterie. Den 8 Julij werd hij ridder van den *H. LODEWIJK*; den 29 groot-officier van het legioen van eer, en verwierf nog hetzelfde jaar den titel van graaf. Ondanks al deze blijken van onderscheiding, waarmede zijn wettige vorst hem overlaadde, schaarde hij zich bij de terugkomst van *BONAPARTE* (20 Maart 1815) mer vertreding van zijnen eed, onder de banieren van den overweldiger. In den nieuwen Europeschen oorlog, door de gedwongene verwijdering van *LODEWIJK XVIII.* ontstaan, voerde de generaal Foy eene afdeeling infanterie aan, en werd in den slag van *Waterloo* gewond. Na de terugkomst des konings te *Parijs*, hield hij zich verwijderd. In Sep-

tember 1819, tot afgevaardigde bij de kamer verkozen zijnde, nam hij aan de linker zijde plaats, en was altijd tegen de ministers. De generaal Foy was een van de beste redenaars der kamer. De duidelijkheid, de bondigheid en de welsprekendheid van voordragt, gevoegd bij eenen mannelijken, rondborstigen en wegslependen stijl, maakten hem een zeer waardig lid voor zijne partij. Hoezeer zijne denkbeelden over de openbare vrijheid en de grondwet soms al te overdreven waren, kan men echter niet zeggen, dat hij zich aan die onvoorzigtige uitvallen schuldig maakte, waardoor MANUEL en LA FAYETTE zoo dikwijls hunne ambtgenooten geërgerd hebben. Zijn naam als redenaar had het grootste toppunt bereikt, toen hij door eene ziekte overvallen werd, het gevolg van eenen onophoudelijken arbeid, welke hem den 28 November 1825, in het graf sleepte. Zijne begravenis was plegtstatig en en zelfs onstuimig. Lieden van de partij vereenigden eenen grooten toevloed van menschen, welke zijne stofelijke overblijfsels naar het kerkhof van vader LA CHAISE vergezelden: verscheidene redenaars, onder zijne vrienden, spraken op het graf zijne lijkrede uit. Geheel zijne partij deed alle moeite, om hem door alle mogelijke mid-

delen te vereeuwigen. Zijn borstbeeld, in steendruk gebragt, werd verkocht en zelfs om niet uitgedeeld. Daar hij slechts de geringe inkomsten van 8000 Franken aan zijne vrouw en kinderen naliet, zoo openden de liberalen te hunnen behoefte eene inschrijving, welke bijna een half millioen heeft opgebragt, en bewezen hem al die eer, welke hem niet zoo zeer de ware verdiensten van hunnen vriend, maar wel hunne bijzondere grondbeginselen in gaven. Zulks was voor hen een middel of een voorwendsel, om dezelve met al den tooi van verwaandheid en hoogmoed in het daglicht te stellen. De *Redevoeringen* van den generaal Foy, voor de kamer der afgevaardigden uitgesproken zijn, door de gebroeders BAUDOUIN in Januarij 1827, 2 dl.ⁿ uitgegeven. Deze loopen over verschillende takken van beheer en staatkunde, en zijn alle met eene bewonderenswaardige begaafdheid opgesteld. Door toedoen zijner weduwe en door zijne veelvuldige vrienden, is zijne geschiedenis van den Spaanschen oorlog onder NAPOLEON (*Histoire de la guerre de la Péninsule sous NAPOLEON*. Paris, 1827), in 4 dl.ⁿ in 8.vo uitgegeven. Deze geschiedenis wordt voorafgegaan door eene wijdloopige inleiding, welke zich tot de gebeurtenissen van dat tijd-

vak bepaalt, en over veelvuldige belangrijke daadzaken, veel licht verspreidt. Het werk zelf is zeer wel geschreven, deszelfs daadzaken zijn nauwkeurig en de ontwikkeling is belangrijk. De generaal vervult hier met eer de dubbele taak van eenen bekwamen krijgsman en van eenen bekwamen schrijver.

FRA-BASTIANO. — Zie SEBASTIAAN DEL PIOMBO.

FRACASTOR (HIERONYMUS), te Verona in 1483 geboren, met de lippen zoo sterk aan elkander gehecht, dat een heelmeester dezelve met een scheermes van elkander moest scheiden. Men zegt dat in zijne kindschheid zijne moeder, terwijl zij hem op den arm hiëld, door den bliksem werd doodgeslagen, zonder dat hij er eenig letsel van had. Zijne vorderingen in de wetenschappen en schoone kunsten waren zeer snel. Hij beoefende vooral met het beste gevolg de dicht- en geneeskunde. Toen Paus PAULUS III., de kerkvergadering van Trente, uit Duitschland naar Italië wilde verplaatsen, bediende hij zich van hem, om er de Vaders toe te bewegen, en het was alstoen dat men dezelve naar Bologna verlegde. Hij overleed in 1553, te Casi, bij Verona, aan een beroerte. Zijne geboor-

teplaats liet zes jaren later, te zijner eer een standbeeld oprigten. FRACASTOR stond in betrekking met de beste letterkundigen van zijnen tijd, en voornamelijk met den beroemden kardinaal BEMBO. Door de hoedanigheden van zijn hart was hij deze betrekkingen waardig. Vrij van eerzucht, met weinig te vreden, leidde hij een heilig en genoegelijk leven. Hij sprak weinig, maar wanneer hij met zijne vrienden in gezelschap was, was zijn onderhoud even zoo vrolijk als aangenaam. In de geneeskunde legde hij zich toe op de behandeling van buitengewone ziekten. FRACASTOR is voornamelijk bekend door de sierlijkheid, waarmede hij in het latijn schreef. Zijn dichtstuk *Syphilis sive de morbo gallico*, een werk in den smaak der landgedichten van VIRGILIUS, is den schrijver, dien hij heeft nagevolgd, niet onwaardig. De berijming van hetzelfde is rijk, de beelden levendig, de gedachten edel. Er bestaan nog verscheidene andere werken van dien geneeskundigen dichter. Men heeft dezelve te Padua, in 1735, in 2 dln in 4.to gezamenlijk in het licht gegeven. De Gedichten waren afzonderlijk in dezelfde stad gedrukt, 1718, in 8.vo [Hij was lijfarts van paus PAULUS III.]

geweest, die hem met zijne welwillendheid vereerde. Zijne geliefkoosde schrijvers waren PLUTARCHUS en POLYBIUS. Zijn dichtstuk *Syphilis* heeft meer dan twintig uitgaven gehad. Zijne overige werken zijn: 2.º *De stellis liber unus enz.*, 1535 — 1538, in 8.vo — 3.º *De Sympathia et antipathia rerum, enz.*, 1546, Lyon, 1550 — 1554, in 16.mo en in 8.vo — 4.º *Fracastorius sive de anima dialogis.*]

FRACHETTA (HIERONYMUS), in 1560 te Rovigo in Italië geboren, maakte zich door zijne staatkundige werken beroemd. Het voornaamste derzelve is *il seminario del libro di governi, di stato e di guerra*, 1648, in 4.to Hij overleed te Napels in het begin der 17.º eeuw. Eenigen tijd verbleef hij te Rome en werd aldaar door het Spaansche hof met verschillende aangelegenheden belast; maar zijn hekelzuchtige geest noodzaakte hem, die hoofdstad te verlaten. Er bestaat nog van hem eene *Italiaansche vertaling* van het dichtstuk van LUCRETIVS met uitmuntende aanmerkingen over het *epicurismus*.

* FRA-DIAVOLO, of Broeder de duivel, wiens ware naam is MICHAËL POZZA, werd te Itri in 1760 geboren. Zich aan het hoofd eener bende struikroovers geplaatst heb-

bende, verwoestte hij *Calabrië* gedurende eenen geruimen tijd. Toen de Franschen het koninkrijk *Napels* overweldigden, koos FRA-DIAVOLO de partij des konings, en deed hen den oorlog aan. Nadat de kardinaal RUFFO in 1799 de Franschen genoodzaakt had, het koninkrijk *Napels* te ontruimen, verwierf hij voor hem de vergeving van het voorledene en het brevet van kolonel. Eensklaps een ander mensch geworden zijnde, hield hij zich enkel bezig, met de behoorlijke inrigting zijner bende, maakte den veldtocht van *Rome* mede, onderscheidde zich in denzelven door zijne onverschrokkenheid, en verkreeg onderscheidene belooningen. Toen de Franschen, onder aanvoering van BONAPARTE, *Napels* op nieuw hadden bezet, werd hij belast, om zijne krijgsmakkers te vereenigen, en hij begaf zich zich naar *Gaëta*. De herinnering aan zijn oud beroep, deed hem in die stad eenige ongeregelde bedrijven, uit welke hij, op bevel van den Vorst van *Hessen-Philipsthal*, die stadhouder derzelve was, verdreven werd. Na eenigen tijd in *Calabrië* te hebben rondgezworven, begaf hij zich naar *Palermo*, alwaar hij deel nam aan den door SYDNEY SMITH, ontworpen opstand, Te *Sperlon-*

gua geland zijnde, bevrijdde hij op zijnen doortogt, al de kwaaddoeners, die in de gevangenissen waren, ten einde er zijne bende door te vergrooten, en kenmerkte zijnen weg door moord, diefstal en brandstichting. Door de Franschen ingehaald, verdedigde hij zich met moed, en het gelukte hem te ontsnappen; maar hij werd door eenen boer verraden, te *San-Severino* in hechtenis genomen, en naar *Napels* vervoerd, alwaar hij den 6 November 1806, op het marktplein, in tegenwoordigheid eener onnoemelijke menigte, werd opgehangen.

FRAGUIER (CLAUDIUS FRANCISCUS), lid der Fransche akademie en van die der schoone letteren, werd te *Parijs* den 28 Augustus 1666 geboren. De paters LA BAUNE, RAPIN, JOUVENCI, LA RUE en COMMIRE boezemden hem smaak voor de schoone letteren en vooral voor de dichtkunde in. Hij aanvaardde het gewaad der Jesuiten in 1683, en legde hetzelfde af in 1694, hetzij omdat hij overtuigd was, dat zulks zijne roeping niet was, hetzij, omdat zijne oversten van gevoelen waren, dat hij den geest van den religieuzen staat niet bezat. De abt BIGNON, met het beheer van het *Journal des Savans* be-

last, bewoog den abt FOUQUIER, om dien arbeid met hem te deelen, voor welken hij door zijne kunde, en vooral wijl hij verschillende talen meester was, zeer geschikt scheen. In eenen nog jeugdigen ouderdom, door aanhoudende ongesteldheden aan zijn huis gekluisterd, hield hij zich bezig met eene vertaling van PLATO welke zijne gezondheid hem noodzaakte te laten varen; maar hij gaf een dichtstuk in het licht over de wijsbegeerte van dien Griek ten titel voerende *School van PLATO*. Hij toont in dit stuk eenen grooten eerbied voor die oude schoolgeleerden, welke lessen hebben gegeven, die zij zelve nooit uitoefenden, lessen, die op zich zelve niet altijd wijs waren, en of van de ijdelheid, of van de bedorvenheid der schrijvers getuigden, en die in alle geval zonder veerkracht en zonder gezag waren. (Zie PLATO, LUCIANUS, SOCRATES, ZENO enz.) Dit dichtstuk en de overige gedichten van den abt FRAGUIER komen voor in de verzameling van die van HUET, in 1729 door de zorg van den Abt OLIVET, in 12mo in het licht gegeven. Nog bestaan er van den abt FRAGUIER onderscheidene *Verhandelingen*, voorkomende in de Gedenkschriften der akademie van schoone letteren. Hij

overleed in 1728 aan eene beroerte. De beroemde HUET en andere vermaarde geleerden waren zijne vrienden geweest; maar zijne verbindtenissen met NINON DE LENCLOS en zijne wijsgeerige geestdrift, die zoo ver ging, dat hij zelfs den lof uitbaazuinde van den onnatuurlijk wellustigen SOCRATES, verwijderde alle deugdzaam van hem.

FRAIN (JOANNES), Heer van Tremblai, te Angers, in 1641 geboren, lid van de akademie dier stad, overleed den 24 Augustus 1724. Zijn onderhoud was dat van eenen man, die veel gelezen heeft, doch al te zeer met zijne denkbeelden is ingenomen. Op het einde zijner dagen werd hij bijna een menschenhater. Men heeft van hem verscheidene bondig geschrevene, zedelijke Verhandelingen: 1.° *Nouveaux etc.* (Nieuwe proeven van zedeleer), in 12.mo — 2.° *Traité etc.* (Verhandeling over de Christelijke roeping der kinderen). — 3.° *Conversations etc.* (Zedelijke gesprekken over de spelen en uitspanningen). — 4.° *Traité etc.* (Verhandeling over het vertrouwen op God).

FRANC (MARTINUS LE), proost en kanonik van Lauseanne, later secretaris van

den onwettigen Paus FELIX V. en van Paus NICOLAAS V., was, volgens FAUCHET, van Aumale in Normandyë. Hij gaf een slecht boek in het licht (tegen den roman der Roos), *De kampvechter der Dames* genaamd. Hij bepleitte hare zaak vrij slecht, intusschen wordt de uitgave van *Parijs*, 1530, in 8.vo, benevens zijne *Verhandeling over de fortuin en de deugd*, Parijs, 1519, in 4.to, door vrienden van beuzelingen zeer gezocht.

FRANC (JOANNES JACOBUS LE), markgraaf van Pompiquan, eerste voorzitter van het hof van gemeene landsmiddelen van Montauban, lid der Fransche akademie enz., te Montauban, in 1709 geboren, heeft zich in verschillende soorten van letterkunde eenen zeer beroemden naam gemaakt. Zeer verschillend van de hedendaagsche schrijvers, had hij zich met al de sappen der gezonde oudheidkunde gevoed, en had uit dezelfde bronnen geput, waaruit zich, als men deze uitdrukking mag wagen, de RACINE'S, de DESPRÉAUX, de J. B. ROUSSEAU'S gedrenkt hadden. Het Latijn, het Grieksch, het Hebreeuwsch, die drie talen, welke men kan beschouwen als de drie stroommen der oude geleerdheid, waren aan DE POMPIQUAN ge-

meenzaam, daarbij voegde hij nog de kennis van het Italiaanschen Engelsch. Zonder vrees van door eenen onpartijdigen kenner gelogenstraf te zullen worden, kan men zeggen, dat DE POMPIGNAN de Fransche dichter is, die in de begaafdheid, om de schoonheden der profeten, in verzen uit te drukken, het naaste bij J. B. ROUSSEAU komt. Ofschoon een groot dichter, uit zijnen kring gedaald, om aan zijnen hartstogt te offeren, en zich *den kleinste der menschen* te toonen, gezegd heeft: *zij zijn gewijd, want niemand raakt er aan*; zal deze scherts echter niet belletten, dat de *Gewijde gedichten* van LE FRANC DE POMPIGNAN, te allen tijde eene billijke schatting van bewondering ontvangen. Men zal steeds getroffen zijn over de Ode, waarin ISAÏAS ons *de trotsche schimmen afschildert der vorsten van Egypte, onder de hand Gods in de hel geworpen*; en over verscheidene andere, vol edele uitdrukkingen, veel be teekenende en verhevene denkbeelden. Alom vindt men in dezelve den geleerden dichter, den man, die al de rijkdommen zijner taal kent, ongeleenden glans, de eigenlijke uitdrukking, de berijming in hare naauwkeurigheid behouden. Dit zal DE POMPIGNAN steeds van die rijmelaars onderschei-

den, welke J. B. ROUSSEAU hebben willen navolgen. LA HARPE, de waardige waardeerder der verdiensten van DE POMPIGNAN, en die omtrent dien schrijver in den blinden haat van VOLTAIRE niet deelde, heeft aan de openbare bewondering aanbevolen, de beroemde ode *op den dood van J. B. ROUSSEAU*, die van de verhevenste schoonheden schittert, en die alleen toereikende zou zijn, om den roem van DE POMPIGNAN te handhaven, indien hem daarenboven de onsterfelijkheid, door zoo vele titels niet verzekerd was. Zijne *Verschillende Gedichten*, schitteren niet van zulke treffende schoonheden. Maar zijn treurspel *DIDO*, is zonder tegenspraak een der beste, die op het Fransche tooneel zijn verschenen. Zijne *Reis door Languedoc*, vol bevalligheid, verscheidenheid en belangstelling, in het natuurlijke en ongedwongene, beneden die van BACHAUMONT en CHAPELLE, maar in naauwkeurigheid, in het edele en de dichterlijke verdienste boven dezelve verheven, heeft minder de aandacht van het publiek schijnen bezig te houden dan zijne Vertaling (in het Fransch), der *Landgedichten*, een werk, dat bij dezelfs in het licht verschijnen algemeen werd toegelicht, maar dat bijna geheel in de vergetelheid is

vervallen, nadat DELILLE de zijne heeft in het licht gegeven. Zijne *Vertaling* van ÆSCHYLUS en van eenige zamenspraken van LUCIANUS is zoo volledig, dat dezelve moeijelijk te overtreffen schijnt; weinig schrijvers hebben beter de regels der vertaling in acht genomen, en den geest der schrijvers behouden. Hij heeft in 1784 zijne *Œuvres complètes* (*Volledige werken*), Parijs, 6 dl.ⁿ in 8.vo, eene zeer schoone uitgave, in het licht gegeven. Men had gewenscht, dat hij hierin meer keuze had gebragt, en met de titels van eenen onsterfelijken roem geene beuzelingen verbonden had, die er in het minst niet toe kunnen bijdragen. Het is vooral te bejammeren, dat men er het *Algemeene gebed* in aantreft, hetwelk een stuk is vol valsche grondregels, dat de schrijver, uit eene kwalijk begrepene gedienschtigheid, op verzoek van sommige Engelschen, vertaaldè, welke valsche vrienden zulks, buiten zijn weten, lieten drukken, daar hij uit eene kwalijk geplaatste teederheid jegens dit onwettige kind, den moed niet heeft gehad hetzelfde te herroepen. Hij had de grondbeginselen, welke hetzelfde bevat, nooit in zijnen geest gehad, en in het algemeen is het moeijelijk, de *genie* met de Gods-

dienst, met den eerbied voor de zeden, de regtschapenheid en betamelijkheid inniger te vereenigen. Men zoekt te vergeefs in zijne *Brieven* en in zijne *Wijsgeerige Verhandelingen*, dien toon van bitterheid en onbeschaamdheid, welke een verleidend koloriet niet in staat is te verzachten; die vermete grondbeginselen, welke alle kundigheden wanstallig maken, die uitstalling van gevoeligheid, die enkel de verbeeldingskracht verhitten, en het hart koel laat. Men vindt in dezelve integendeel trekken van kracht en licht, zedelessen, regels voor den smaak, welke men kan aannemen, zonder vrees van het spoor bijster te zullen worden. Al wat de dichter er in ontwikkelt, is steeds in overeenstemming met de ware grondbeginselen. Dat men met aandacht zijnen *Brief* (*Épître*) over het verval der Fransche letterkunde leze, men zal er zonder moeite, het gevaar der verkeerdheden in ontdekken, welke hij veroordeelt, de noodzakelijkheid der behoudmiddelen, welke hij tegen dezelve aanraadt, de wijsheid der overwegingen, welke hij voorstelt; men zal er vooral eenen dapperen kampvechter in bewonderen, die met voordeel tegen de voorstanders der nieuwigheid en des kwaaden smaaks worstelt. Het

is een zeer edel tooneel, een lid der akademie te zien, die te midden zijner maatschappij, de letteren tot der zelve eerste waardigheid durft terugroepen, die de stem ten gunste des vaderlands en der zeden durft te verheffen, en het geloof zijner vaderen durft te verdedigen, zonder dat, noch het gemor van een gedeelte der vergadering, noch de verbaasdheid en verontwaardiging, die op het gelaat van sommige toehoorders te lezen zijn, noch de gestrengte blikken, welke men hem toewerpt in staat zijn den onverschrokken verdediger eener zoo schoone zaak van zijn stuk te brengen. Stel tegen over dit tafereel, dat van eenen ongelukkigen grijsaard, die zijnen roem op de bouwvallen der Godsdienst en zeden heeft gevestigd, zijne laatste levensjaren door misdadige boeterijen vervrolijkende, en al zijne krachten verzamelande, om slijk in het aangezicht van zijnen achtbaren broeder te werpen, omdat hij den moed heeft gehad, in de volle akademie de gevoelens van een recht-schappen man, en van eenen goeden burger voor te dragen. Een verstandig man heeft hem *den laatsten der Romeinen* genoemd. Hij overleed op zijn kasteel van *Pompignan*, den 1 November 1784. De Heer DE SANCY heeft deze dichtregels

aan zijne gedachtenis toegewijd:

Près de ROUSSEAU *le Franc* est
au sacré vallon
Favori de MINERVE ainsi que
d'APOLLON,
Rien ne peut ternir sa mémoire,
Et son triomphe est affermi:
VOLTAIRE fut son ennemi,
C'est un nouveau titre à sa
gloire.

Behalve de werken, over welke wij gesproken hebben, zijn zijne zeer talrijke *Brieven* niet de minste titel van zijnen roem. » Deze schrijver, zegt de Abt MAURY, in eene Verhandeling, waarin hij hem voor het overige niet veel regt doet wervaren, schijnt zijnen stijl te verzachten, en aangedaan te worden bij den naam der vriendschap, waarvan hij de geheele hartelijkheid, overgeving en beminnelijke ongerustheden bezit. Hetgene, wat hem in de kunst om te schrijven het minste heeft gekost, zal welligt datgene zijn, wat zijne gedachtenis het meest zal vereeren, en hij zal dezen trek van overeenkomst met den kanselier D'AGUESSEAU, door wien hij bemind en geacht werd, hebben, dat zijne *Brieven* een der schoonste gedenkstukken zijner werken en zijner genie zullen uitmaken." [LE FRANC kwam in den ouderdom van twee en twintig jaren te *Parijs*, om zijn treurspel *DIDO*, eene navolging van METASTASIUS, ten tooneele te doen voeren. Eene *Rede*, welke

hij uitsprak, met oogmerk, om misbruiken te verbeteren, en ten gunste des volks, deed hem verbannen. In 1745 werd hij tot eersten president van het hof der onderstandsgelden van *Montauban* benoemd. In 1756 schreef hij eenen brief aan den koning, steeds ten voordeele der ongelukkigen; maar dezelve behaagde niet en bleef onbeantwoord. Ondanks de pligten van zijnen staat, hield hij zich steeds met letterkunde bezig, en vervaardigde eenige gelukkige vertalingen van *HESIODUS*, *PINDARUS*, *OVIDIUS*, *HORATIUS* enz. Hij had in zijne geboortestad eene akademie opgerigt, naar de wijze van die der *Bloemspelen*, die aanzienlijke leden in haar midden telde. Verzocht hebbende, om in de akademie van *Parijs* te worden toegelaten, werd hij in 1766 bij dezelve aangenomen. Het is van dat tijdstip af, dat de onaangenaamheden beginnen, welke hij in zijnen overigen leeftijd moest verduren. Een verklaarde vijand der wijsgeeren zijnde, had hij dezelve reeds in een zijner zangspelen onder den naam van *PROMETHEUS* afgeschilderd, die, terwijl hij de menschen wilde verlichten, hen van den eerbied ontsloeg, dien zij aan de goden verschuldigd waren. *VOLTAIRE*, die hem nog kort te voren

met lof had overladen, vergat dezetoepassing niet. In zijne opnemings-rede bij de akademie, waarvan verscheidene leden aan de wijsbegeerte van den dag gehecht waren, verklaarde *LE FRANC* zich tegen hunne noodlottige leerstellingen, met dien nadruk, welken al zijne schriften kenmerkt; van dien oogenblik af, ontstond er eene algemeene losbarsting tegen dengenen, die een gevoelen, strijdig met dat van den patriarch en de Apostelen dier wijsbegeerte durfde voordragen; *VOLTAIRE* gaf het voorbeeld in zijne schot-schriften, welke hij wekelijks van *Ferney* uitvaardigde; ook deed hij *LE FRANC* optreden in de voorrede van zijn blijspel der wijsgeeren. Met de gal gedrenkt, welke die mannen, voor hem bereidden, welke zich de *eenige verdraagzamen* noemden, verscheen *LE FRANC* niet meer in de akademie, en de wereld ontvluggende, begaf hij zich naar *Pompignan*, alwaar hij overleed. eenige oogenblikken alvorens den geest te geven, zeide hij als een waar Christen: » Ik vergeef met geheel mijn hart, zonder beperking en in de volheid mijner ziel, aan al degene, die mij zoo bitter bedroefd hebben. »]

FRANC (*JOANNES GEORGE LE*), markgraaf van *Pom-*

pignan, broeder van den voorgaande, te *Montauban* den 22 Februarij 1715 geboren, bisschop van *Puy en Velay* in 1743, aartsbisschop van *Vienne* in 1774, is te *Parijs* den 30 December 1790 overleden, na de kerk langen tijd door zijnen ijver gediend, *Frankrijk* door zijne deugden gesticht, en door zijne geleerde schriften verlicht te hebben; de voornaamste der laatste zijn: 1.° *Questions etc. (Verschillende vraagstukken over het ongeloof)*, in 12.mo, een zeer wel geschreven werk, hoewel eenigzins wijdloopig. Hij onderzoekt in hetzelfde, 1.° of er vele wezenlijke ongeloovigen zijn; 2.° waaruit het ongeloof ontstaat; 3.° of de ongeloovigen vrijgeesten zijn; 4.° of het ongeloof met de regtschapenheid bestabaar is; 5.° of hetzelfde den staat nadeelig is. Al deze vraagpunten worden met even zoo vele diepzinnigheid als wijsheid behandeld. — 2.° *L'Incrédulité etc. (Het ongeloof door de profetiën overtuigd)*, *Parijs*, 1759, 3 dln in 12.mo De vervulling der profetiën in de duidelijke en naauwkeurige ontwikkeling welke de geleerde prelaat er van geeft, bepaalt den zin derzelve en stelt de waarheid der Godsdienst in het helderste daglicht. — 3.° *La Religion etc. (De Godsdienst door het ongeloof zelf op het*

ongeloof gewroken), *Parijs*, 1772, in 12.mo Hij heeft het voorrogt er vijanden in te bestrijden, die zich zelve verdelgen, door de tegenspraak en ongerijmdheden, welke hunne stelsels bevatten, wanneer dezelve met elkander vergeleken worden; om hen tot stilzwijgen te brengen heeft hij enkel de schichten noodig, die zij elkander onderling toewerpen, en hij doet hieruit de volledigste en roemrijkste zegepraal voortspruiten voor de zaak, welke hij verdedigt. — 4.° *La Dévotion etc. (De godsvrucht in overeenstemming met het verstand)*, 1755, in 12.mo Hij bewijst daarin tegen de lasteraars de godsvrucht, dat zij zeer wel kan overeen gebracht worden met den geest der schoone letteren, wetenschappen, des bestuurs, der staatszaken en der maatschappij. — 5.° *La véritable etc. (Het ware gebruik van het wereldlijke gezag, in zaken, welke de godsdienst betreffen)*, *Avignon*, 1782, in 12.mo 4.e uitgave. Men vindt er dezelfde bondigheid in, welke de schriften van den geleerden Bisschop van *Puy* kenmerken; want al deze schriften zijn in het licht gegeven alvorens hij op den stoel van *Vienne* is verheven; met naauwkeurigheid bepaalt hij de grenslijn, welke de beide magten van elkander

scheidt. Hij heeft de grondbeginselen schijnen te vergeten, welke er door hem in worden vastgesteld, toen hij eene rol heeft willen spelen, in hetgene, wat men ten onregte *nationale vergadering van Frankrijk* noemde; maar het is te vooronderstellen, dat hij niet vooruitzag hoe ver de zaken wel zouden gedreven worden. » Al te goed, zegt de Abt BARRUEL, om te vermoeden, wat de bedoeling dergenen was, die misbruik hebben gemaakt van zijne zwakheid, liet hij zich door die partij medeslepen, die hem voor veertien dagen tot voorzitter der vergadering maakte, hetwelk hem vervolgens den weg tot het ministerie baande. Hij was aan het hof wat een regtschapsman is, die zijn gevoelen zegt, maar die zonder geestkracht en onverschrokkenheid, zich te vreden stelt met zuchten en weenen, wanneer hij ontwerpen, die der kerk noodlottig zijn, de overhand ziet bekomen. Hij was een dier mannen, die uit vreeze van gerucht, niet eens dur-

ven te blazen, wanneer de vijand aan de poorten is; die zich zelfs onder zijne banieren scharen, onder voorwendsel van hem te bewegen, om minder kwaad te doen; zulks heeft hem, ik zal niet zeggen wroegingen, maar bittere tranen gekost, die hij zelfs niet dan in het geheim en in tegenwoordigheid zijner vrienden storte. Hij was beducht, dat men bij de Jakobijnen weten zoude, dat hij de rampen der kerk had betreurd. Hij is gestorven, wijl hij zijne smart opgekropt heeft. BOSSUET zou dezelve uitgeboezemd hebben; en het hof en de stad en onze wetgevers zouden geweten hebben, dat de vrees de stem der CHRYSOSTOMUSSEN, voor de voorloopers der scheuring en ketterij, niet verstikt. BOSSUET zou die lichtstraal niet onder het schepel hebben verborgen, die sedert lang van Rome over de zogenoemde burgerlijke Constitutie der geestelijkheid was uitgegaan. Ik weet zulks van diegene zelfs welke den brief des Pauses aan de POMPIGNAN (*) gezien en

U 4

(*) Deze Brief werd eerst na den dood van den Heer DE POMPIGNAN onder zijne papieren gevonden. Intusschen is niets meer waar dan die verschooning der beëdigde Priesters, gegrond op het gewaand stilzwijgen, van den Opperpriester, ten opzichte van de burgerlijke Constitutie der geestelijkheid. De schrijver dezer aantekening getuigt, aan verscheiden Priesters te hebben hooren zeggen, dat zij enkel den eed hadden afgelegd, omdat de heilige Vader had geweigerd te antwoorden. Indien deze zelfde geestelijken later in hunnen eed hebben volhard, is zulks daaraan toe te schrijven, dat men van den eenen afgrond steeds tot den anderen vervalt.

gelezen hebben. Dezelve zeide genoeg, om ons gevoelen over die ongelukkige Constitutie der geestelijkheid te bepalen. De staatkunde heeft dezelve verborgen gehouden; ik verwijt aan die staatkunde de eeden van al degene, welke de bekendmaking der Breve, aan den Heer DE POMPIGNAN gerigt, daarvan zoude hebben teruggehouden. Wij wenschen, dat God aan den overleden prelaat niet hetzelfde verwijt moge doen. De vrees verschoont alles, maar juist de vrees zelve heeft verschooning noodig, en God alleen kent diegene, welke dezelve in eenen priester verschoonbaar kan man maken.

† FRANCART (JACOB), een beroemd kunstenaar, werd te *Brussel* geboren, doch onzeker wanneer: dit weet men, dat hij tusschen de jaren 1621 en 1650 leefde, zijnde het geboorte en het sterfjaar van den Aartsheer-tog ALBERTUS, zoon van keizer FERDINAND II., die zijn MECENAS was, en hem, om zijne bijzondere bekwaamheden veel gunst bewees. Hij was Bouw- en vesting-bouwmeester van *Brussel*, en stichter van de kerk der Jesuiten aldaar. Tevens was hij zeer bedreven in de schilder- en meetkunst, doorzigt- en dichtkunde. Groote achting werd hem toegedragen door de Infante Isa-

BELLA, voor welke hij zeer uitmuntende stukken geschilderd heeft. Naderhand ontdeed hij zich van alles, en gaf zich over aan het schilderen van bloemen, die hij tot een spiegel van het vergankelijke leven nam, en hetzelfde daarmede eindigde.

FRANCESCHINI (MARCUS ANTONIUS), een Boloneesch schilder in 1648 geboren. Hij was de kweekeling van CIGNANI, en maakte zich den smaak van zijnen meester zoo zeer eigen, dat deze hem de uitvoering zijner voornaamste werken toevertrouwde. Deze schilder overleed in 1729, na zich eenen uitgebreiden roem te hebben verworven.

FRANCHI (NICOLAAS), of liever NICOLO FRANCO, een hekeldichter te *Benevento* geboren, de vriend, en later de mededinger van ARETINO, randde, zoo als hij, de levenden en dooden aan, indien, hetgene wij bij het artikel ARETINO gezegd hebben, waarheid is. Nadat Pius V. hem in hechtenis had doen nemen, werd hij te *Rome* in 1569 opgehangen. Volgens GHILINI, schreef hij met vele kiesheid in dichtmaat en onrijm, maar het is enkel waar, dat FRANCHI eerloos- en onbetamelijkheden met veel gemak schreef. Zijne verbeeldingskracht was vruchtbaar in

gruwelen. Met woede voer hij uit tegen PAULUS III., tegen al de FARNESEN, tegen de vaders der kerkvergadering van *Trente*, tegen KAREL V., enz. Men heeft van hem, onderscheidene *Klinkdichten* op ARETINO, die met de *Priapeia* gedrukt werden, 1548, in 8.vo — 2.º *Dialoghi piacevoli*, Venetië, 1542, in 8.vo In 1777 heeft men het *Leven* van NICOLÒ FRANCO, of de *gevaren van het hekeldicht* gedrukt, *Parijs*, in 12.mo [De overige werken van dezenschotschriftschrijver zijn: 3.º *Il tempio d'amore*; — 4.º *Le Pistole* (Brieven), *volgari*; — 5.º *Dialogo sulla belloezza*.]

FRANCHI (VINCENTIUS), voorzitter van den koninklijken raad van *Napels*, zijne geboorteplaats, en een beroemde regtsgeleerde, in 1601, in den ouderdom van 70 jaren overleden, heeft in het licht gegeven: *Decisiones sacri regii consilii Neapolitani*, in fol.

FRANCHINI (FRANCISCUS), in 1495 te *Cosenza* geboren, volgde KAREL V. op den togt naar *Algiers*, en verbond MARS met de zanggodinnen. Hij werd vervolgens Bisschop van *Messa*, daarna van *Populania*, en overleed in 1554. Men heeft hem eenige zamenspraken en

andere werkjes te danken, die vrij bevällig geschreven zijn. De beste stukken van FRANCHINI worden gevonden in de *Carmina illustrium poetarum italorum* van TOSCANO en in de *Deliciae poetarum italorum* van J. GRUTER.

FRANCIA (FRANCISCUS RAI-BOLINI, bijgenaamd), een Boloneesch schilder, den 7 April 1533, in den ouderdom van 68 jaren overleden, muntte uit in de teekening, en was een der eerste kunstenaars van zijnen tijd, in de kunst om stempels voor de gedenkpenningen te graven. Men wil, dat RAPHAËL, hem eene schilderij van de heilige CECILIA gezonden hebbende, om dezelve te verbeteren, en in eene kerk van *Florence* te plaatsen, FRANCIA door de schoonheid derzelve zoo getroffen werd, dat de ijverzucht, in wanhoop ontaard, zijne laatste ziekte en zijnen dood veroorzaakte. [Men ziet in het Museum van *Parijs* eene schilderij van FRANCIA, voorstellende JOZEF VAN ARIMATHEA, den H. JOANNES en de drie MARIA'S.]

FRANCISCA (*Heilige*), eene Romeinsche vrouw, in 1384 geboren, even achtbaar door hare godsvrucht als door hare liefdadigheid; reeds in den ouderdom van twaalf jaren uitgehuwd aan LAU-

RENTIUS PONZIANI, en in 1440 overleden, stichtte in 1425 het klooster der *Oblaten* ook *Collatynen* genaamd, uit hoofde van de wijk van *Rome*, werwaarts dezelve in 1433 verplaatst werden: » Met al de hoedanigheden der krachtvolle vrouw, zegt een levensbeschrijver, bij voorzorg, werkzaamheid en moed vereenigde zij in eenen zeldzamen graad, al diegene, welke het Christendom zoo ver heeft gebragt, zachtmoedigheid, liefdadigheid, geduld, nederigheid. Men zag deze beroemde vrouw, op hare schouders, datgene dragen, wat tot onderhoud der armen of van hare congregatie noodig was, of het lastdier door de stad geleiden, hetwelk met dien voorraad beladen was. Men verhaalt er geheel buitengewone zaken van, welke zulk een graad van heiligheid zeer geloofwaardig maken, al had men ook de getuigenissen niet, die dezelve bekrachtigen.» PAULUS V. verklaarde haar heilig in 1608; haar feest wordt den 9 Maart gevierd.

FRANCISCA of FRANÇOISE, de echtgenootte van PETRUS II., Hertog van *Bretagne*, dochter van LODEWIJK VAN AMBOISE, Burggraaf van *Thouars*, werd in 1427 geboren. Zij had veel te verduren van de zwartgallige en zwaarmoedige inborst van

haren man, die zelfs zoo ver ging, dat hij haar sloeg, eene belediging, welke haar zoo zeer trof, dat zij er ziek van werd. De hertog haar op het uiterste ziende, vraagde haar om vergiffenis en leefde sedert dien tijd met haar in eene groote lensgezindheid. Zij was zijne voornaamste verzorgster, gedurende den geheelen tijd zijner ziekte: maar hare gebeden en zorgen belleten niet, dat hij stierf. Alvorens den geest te geven zeide hij, dat hij zijne echtgenootte even zoo zuiver liet als hij dezelve ontvangen had. De bloedverwanten dezer Vorstin, en koning LODEWIJK XI., stelden vruchteloos gebeden, list en geweld in het werk, om haar te noodzaken den Hertog van *Savoojje* te huwen, die haar om hare deugd hartelijk verlangde. Zij werd in 1467 karmeliete, en overleed den 26 Februarij 1485 als een slagtoffer harer liefdadigheid. Zij verkreeg hare laatste ziekte bij eene religieuze, die zij tot aan den dood bijstond. De abt BARRIN heeft haar Leven beschreven, *Brussel*, 1704, in 12. mo

FRANCISCUS VAN ASSISIË (Heilige), werd in 1182 te *Assisi*, of *Assisio*, oudtijds *Assisium* in *Umbria*, tegenwoordig hethertogdom *Spoleto*, in den *Kerkelijken Staat*,

geboren. Bij het doopsel werd hij JOANNES genaamd, doch om zijne bijzondere gemakkelijkheden, in het spreken der Fransche taal, uit handelbetrekkingen den Italianen toenmaals zeer noodzakelijk, voegde men er dien van FRANCISCUS bij. Ook bestemde hem zijn vader voor den handel, doch de godsvrucht alleen, had bevalligheid voor JOANNES. Hij verliet het ouderlijke huis, verkocht het weinige, hetwelk hij bezat, kleeedde zich in een ruw gewaad en omgordde zich met een koord. Zijn voorbeeld vond navolgers, en hij had reeds een aantal leerlingen, toen Paus INNOCENTIUS III., in 1210, zijnen regel goedkeurde. Deze Paus had, zegt men, het oor niet willen leenen aan eenen man, wiens uiterlijk zich niet zeer voordeelig aanbeval; maar in den droom denzelfden arme, welchen hij had afgewezen, in de houding gezien hebbende, alsof hij de kerk van den H. JOANNES VAN LATRANEN, welke scheen in te storten, onderschraagde, liet hij hem terugroepen, en stond hem zijn verzoek toe. In het volgende jaar verkreeg de heilige Orde-Stichter van de Benedictijnen de kerk van onze Lieve Vrouw van *Portiuncula*, bij *Assisi*; deze was de bakermat van de orde der minderbroeders, weldra door *Italië*, *Spanje* en *Frankrijk* verspreid. De geest-

drift, welke de deugden van den H. FRANCISCUS inhoezenden, was zoo levendig, dat wanneer hij in eenige stad kwam, men de klokken luidde, de geestelijkheden en het volk hem te gemoet trokken, lofzangen aanheffende, en takken over den weg spreidende. Zijn nieuw gezin vermenigvuldigde zoo sterk, dat in het eerste algemeene kapittel, hetwelk hij in 1219, in de nabijheid van *Assisi* hield, er bijna 5000 minderbroeders tegenwoordig waren. Kort na dit kapittel verkreeg hij van Paus HONORIUS III., eene bulle te gunste zijner orde. Vele zijner volgelingen wilden, dat hij de magt zoude vragen, om te prediken, overal, waar het hun behagen zoude, zelfs zonder de toestemming der bisschoppen. De wijze orde-stichter gaf hier enkel op ten antwoord: »Laat ons trachten de grooten door de nederigheid en den eerbied te winnen, en de geringen door het woord en het goede voorbeeld. Ons bijzonder voorregt moet zijn, geene voorregten te hebben.» Een antwoord, den ootmoedigen man waardig, maar hetwelk niet belet, dat de uitzonderingen en voorregten der religieuzen der kerk dikwijls nuttig en zelfs noodzakelijk zijn geweest, in diocesen, waarin de bisschoppen of der dwaling gunstig, of zorgeloos omtrent het zie-

lenheit hunner kudde zijn geweest. Het was omtrent denzelfden tijd, dat FRANCISCUS zich naar het *Heilige Land* begaf; hij bezocht den sultan MELEDIN, om hem te bekeeren. Hij bood aan, om zich voor de Christelijke godsdienst in eenen brandstapel te werpen; daar de sultan hem niet op zulk eene proef wilde stellen, zond hij FRANCISCUS met eer terug. In *Italië* teruggekomen, stelde hij de derde orde in. Door deze instelling wilde hij aan de leeken het middel verschaffen, om een met zijne religieuzen overeenkomstig leven te leiden, zonder er echter de geheele gestrengheid van uitte oefenen, en zonder hunne huizen te verlaten. Na datgene geregeld te hebben, hetwelk hem aan zijne verschillende kinderen het meeste toescheen te passen, en zijn gezag als overste te hebben nedergelegd, begaf hij zich naar een' der hoogste der *Appenijsche gebergten*. Het is aldaar, dat hij, volgens het verhaal van den heiligen BONAVENTURA, eenen gekruisten Serafijn zag, die zijne voeten, zijne handen en zijne regter zijde doorboorde; dit is de oorsprong van den naam van *Serafijn-sche*, welke aan zijne geheele orde is gegeven, eene verbazende, doch wel bewezene gebeurtenis, door Paus ALEXANDER IV. zelven bekrachtigd, en welke de oor-

deelkundige FLEURY (T. XVI *liv.* 79. N.° 5.) heeft bewezen, buiten alle bereik eener gegronde critiek te zijn. Pater CHALIPPE, een rekolletmonnik, wederlegt, in het *Leven van den H. FRANCISCUS, Parijs, 1734 en 1736*, op de bondigste wijze, alles wat BELLET op eene ligtzinnige wijze, over dat onderwerp heeft uitgekraamd. De heilige Patriarch overleed twee jaren later te *Assisi*, in 1226. Zijne liefde voor de armoede, zijne onverschilligheid voor alle aardse goederen, en zijne diepe nederigheid, hebben hem als een der volmaaktste voorbeelden van de Christelijke zelfverloochening, van de Evangelische onverschilligheid en zelfherooving doen beschouwen. Zijn grondregel, of liever het gewone uitvloeisel zijner godsvrucht, was de woorden *Deus meus et omnia.* » Woorden eener verhevene en diepzinnige beteekenis (zegt een Christelijk wijsgeer): God is alles, alles om Hem verlaten, is niets verlaten, wijl alles op eene buitengewone wijze in Hem wedergevonden wordt. » Weldra deed de Hemel zijne heiligheid door verscheidene wonderen uitschitteren: en de wonderdadige uitbreiding zijner orde, was niet een der minste van dezelve. Of schoon hij verboden had, den regel in het minst te veranderen, was hij nauwelijks

dood, of men verklaarde denzelfen op honderderlei wijzen. Deze verdeeling bragt in het vervolg de verschillende takken voort van *Recolletmonniken*, *Capucijnen*, *Observantijnen*. Deze kinderen van denzelfden vader verschillen onderling veel door de kleeding en de levenswijze. De jaarboeken der orde vermelden uitdrukkelijk, dat de eerste, die zich in het gewaad wilde onderscheiden, ondanks hij een der acht oudste medegezellen van den heiligen Ordestichter was, door maatschheid getroffen werd, en zich uit wanhoop ophing. Ondanks de verschillende onderverdeelingen heeft de orde van den H. FRANCISCUS, mannen opgeleverd, die zich door hunne kunde en deugd beroemd hebben gemaakt, zij heeft der kerk vijf Paussen, en een aantal kardinalen en bisschoppen geschonken. De diensten, welke dezelve der kerk bewezen heeft en nog voortgaat te bewijzen, in het land, waar zij nog gehandhaafd wordt, zijn onwaardebaar, en hebben het gezigt van INNOCENTIUS ruimschoots bewaarheid. De haat, welchen de sektarissen aan dezelve toedragen, is alleen een afdoend bewijs, van het goede, dat dezelve gesticht heeft, en van den strijd, dien zij niet opgehouden heeft aan de dwalingen te leveren. Gewaande hervormers, heb-

ben getracht die religieuzen, benevens al degene, welke de vijanden der kerk in verlegenheid brengen, tot den handen-arbeid, bij de oude kloosterlingen in gebruik, terug te brengen. WICLEF zou deze aanmatiging wel tot een leerstelsel hebben willen verheffen; en ofschoon de kerk dezelve veroordeeld heeft, hebben zich eenige schrijvers, waaronder het ons leed doet, ook FLEURY te tellen, niet genoeg van deze dwalingen verwijderd. Welke ook de deugd der Egyptische kluzenaars geweest zij, zegt een Levensbeschrijver der Heiligen, en de ijver voor hunne persoonlijke heiliging, zou het onverstandig zijn, er eenen volledigen en onveranderlijken regel voor religieuzen van te maken, die, zonder dezelfde gestrengheid uit te oefenen, zich aan het onderwijs der geloovigen, aan de verdediging des geloofs, aan het bestrijden der kettters toewijden. Indien hun leven minder schitterend is in versterving, is hetzelve soms stichtelijker in gehoorzaamheid, ootmoed en regtzinnigheid: want het is niet onbekend, met welk een gemakkelijke, vele dezer kluzenaars, zich tot verschillende ketterijen hebben doen medeslepen, en met welke hardnekkigheid zij er in volhard hebben: en talrijke kloosters volharden nog te-

genwoordig in dezelve." Men leest in de werken van den heiligen HIERONYMUS, eenen volzin, op dit onderwerp volkomen toepasselijk, en waarin men de geheele welsprekendheid en de gestrengeloga van dien kerkvader aantreft: » *Si aut fiscelam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, aut in sudore vultus mei comederem panem, et ventris opus sollicita mente pertractarem; nullus morderet, nullus reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam salvatoris, volo operari cibum qui non perit, error mihi geminus infligitur...* O fratres dilectissimi, pro flabello, calathis, sportellisque, manusculis monachorum, spiritualia haec et mansura bona suscipite (Secunda praef. in lib. JOB). (Zie CLAUDIUS — Heilige — AMOUR — W. DE SAINT-BONAVENTURA, NORBERTUS). De beste uitgave der beide regels van den heiligen Patriarch en van zijne Werken, is die van pater JOANNES DE LA HAYE, 1641 in fol. Dezelve zijn in *Duitschland* herdrukt, 1739, in fol.

FRANCISCUS VAN PAULA (Heilige), stichter van de orde der minderbroeders, werd te Paula, in Calabrië in 1416 geboren. Eene bijzondere neiging voor de eenzaamheid en godsvrucht, geleidde hem naar eene woest-

tijn aan den oever der zee, alwaar hij zich in eene rots eene cel uithieuw. De roem zijner heiligheid lokte eene menigte leerlingen tot hem, die rondom zijne kluis, een klooster, het eerste zijner orde, bouwden. Men noemde in den beginne deze religieuze de kluizenaars van den heiligen FRANCISCUS, maar FRANCISCUS wilde, dat zij den nederigen naam van Minderbroeders zouden dragen. Hij schreef hun eene gedurige Vaste voor, en gaf hun eenen regel, goedgekeurd door paus ALEXANDER VI., en bevestigd door JULIUS II. De naam van den heiligen orde-stichter verspreidde zich in Europa met het gerucht zijner deugden. LODEWIJK XI. gevaarlijk ziek zijnde, beriep hem uit Calabrië naar Frankrijk, hopende van door zijne gebeden zijne genezing te erlangen. Deze zeer op zijn rang gestelde Vorst ging hem te gemoet, en knielde voor den nederigen religieus: » Gij waart toen, o God! in de wereld bekend (roept bij deze gelegenheid een beroemde redenaar uit), en de hoven der Vorsten waren voor uwe genade, en voor de Christelijke godsvrucht geene ongenaakbare plaatsen, wijl uwe dienaars er zoo eervol in behandeld werden." Ofschoon de Heilige den koning eene spoedige ontbinding in plaats van de ge-

nezing aankondigde, welke hij hoopte, ging hij echter voort zijn geheele vertrouwen te genieten, en was behulpzaam om door eenen Christelijken dood een leven te eindigen, dat zulks in vele opzichten niet geweest was. FRANCISCUS rigt- te in *Frankrijk* eenige gestichten op, en overleed in dat van *Plessis-du-Parc*, in 1507, in 1519 werd hij door *Leo X.* heilig verklaard. De Minderbroeders werden in *Frankrijk*, *Bons-Hommes* (Goede mannen), naar den naam van *Bon-Homme* welken de hovelingen van *Lodewijk XI.* aan derzelver stichter gaven, genoemd. De mannen der eeuw laten nooit na, om de godsvrucht en de dierbare eenvoudigheid van het evangelie met datgene te verwarren, wat zij *bonhomie* (goedhartigheid — eenvoudigheid —) noemen. Pater *HILARION DE COSTE* heeft zijn Leven, wijs- selijk geschreven, in het licht gegeven.

FRANCISCUS XAVERIUS (*Heilige*), bijgenaamd *de Apostel der Indiën*, op het kasteel van *Xaverio*, aan den voet der *Pireneën*, den 7 April 1506 geboren, was een neef van den beroemden leeraar *NAVARRO*. Hij onderwees de wijsbegeerte in het collegie van *Beauvais*, te *Parijs*, toen hij *IGNATIUS VAN LOYOLA*, stichter der Je-

suiten, leerde kennen. Hij verbond zich naauw met den- zelve en was een der zeven deelgenooten van den heiligen Spanjaard, die in 1534 in de kerk van *Montmartre* de geloften aflegden, van aan de bekeering der ongeloo- vigen te gaan arbeiden. Daar *JOANNES III.*, koning van *Portugal*, missionarissen voor *Oost-Indië* had gevraagd, ging *XAVERIUS*, in 1541, te *Lissabon* scheid. Van *Goa*, waar hij zich het eerst vestigde, verspreidde hij het licht des Evangelies over de kust van *Comorin*, *Malaca*, de *Moluksche eilanden* en *Japan*. Een on- eindig getal wilde menschen ontvingen het doopsel. *XAVERIUS* boezemde hun, zoo door zijne deugden als door zijne welsprekendheid, liefde voor het Christendom in, en de Voorzienigheid vernieuwde meer dan eens, te gunste dezer nieuwe kerken, de wonderen der eerste tijden des Christendoms. Hij overleed in 1552, op het eiland *Sancian*, in het gezigt van het Sinesche rijk, wer- waarts hij van verlangen brandde, om het geloof te gaan verkondigen. Hij was 46 jaren oud, en had er tien en een half aan de bekeering der Indianen besteed. » Een zeer kort tijdvak, zegt de abt *BERAULT*, wanneer hij, slechts eene enkele natie aan het juk des Evangelies had onderworpen. Maar indien

hij het geloof in twee en vijftig min of meer uitgestrekte rijken heeft gevestigd, indien hij den standaard des kruises in drie duizend mijlen lands heeft geplant, indien hij met zijne hand bijna een millioen, zoo Sarracenen als afgodendienaars heeft gedoopt, indien hij voor de kerk meer nieuwe onderdanen heeft gewonnen, dan de beruchte aarts-ketters zijner eeuw, afvalligen hebben gemaakt; kan men dan niet zeggen, dat de snelheid der roemrijkste overwinnaars, de zijne niet evenaarde, en dat, indien hij de gewone loopbaan van het menschelijke leven had vervuld, de geheele wereld, voor zijnen ijver, eerder dan voor hunne dapperheid, eén al te beperkt veld zoude zijn geweest?" Zijn ligchaam, verscheidene malen uit de aarde opgedolven, eerst op het eiland *Sancian*, daarna te *Malaca*, vervolgens bij herhaling te *Goa*, werd zonder eenig bederf bevonden. In 1782, werd het op nieuw ontdekt, en gedurende drie dagen voor de oogen van het publiek, ten toon gesteld. (Zie het verhaal van den Heer *CICALA*, en zijn Leven, te *Luik* gedrukt, bladz. 22). Hij werd door *GREGORIUS XV.* in 1622, heilig verklaard. De Protestanten zelfs hebben hem aldus genoemd. *TAVERNIER* zegt, dat men hem *billijker wijze den heiligen*

PAULUS, en den waren Apostel der Indiën kan noemen. In het tweede deel der scheepvaarten der Engelsche natie zegt *RICHARD HAKLUIT*, over het eiland *Sancian* sprekende, dat het beroemd is door den dood van *FRANCISCUS XAVERIUS*, in wiens lof hij zeer uitweidt, er bijvoegende, dat *de nieuwere geschiedrollen der Indiën vol van de uitmuntende deugden en werken van dien heiligen man zijn.* In zijne Geschiedenis der Indiën zegt *BALDEUS*, na over *XAVERIUS*, als over eenen anderen heiligen *PAULUS* te hebben gesproken, dat *de gaven, welke hij ontvangen had, om de waardigheid van dienaar en afgezant van JESUS CHRISTUS uit te oefenen, zoo verheven waren, dat het hem onmogelijk is, dezelve uit te drukken.* En eenige regels lager, het woord tot den Heilige zelven rigtende, roept hij uit: *Mogt het Gode behagen, dat nu zoo beroemd te zijn geweest door uwe bediening, onze Godsdienst ons toestond, u aantenemen, of dat de uwe u niet verpligtte, ons te verzaaken.* En in de daad, het leven en de onoverzienbare werkzaamheden van dien grooten man, zijn de zichtbare vrucht van de inwendige overtuiging, van dat levendig geloof, van die werkzame en brandende liefde, welke de stelsels en gevoelens der menschen niet

kunnen voortbrengen: ook is de ijver ter bekeering der ongelooovigen steeds eigen geweest aan de Catholijke Kerk, en zal zulks immer wezen; diegene der sektarissen, welke haar hebben willen navolgen, hebben er niet lang den schijn van kunnen verdragen, wel verre, dat zij erde uitwerkselen van zouden hebben kunnen vernieuwen: en om een woord van de Apostels dernieuwe wijsbegeerte te zeggen: te vreden van op eene gemakkelijke wijze in blaauw-boekjes de gewaande waarheid voor te dragen, zullen zij zich wel wachten, hunne haardsteden te verlaten, om dezelve aan onkundige en wilde volken te verkondigen. Men heeft van den H. FRANCISCUS XAVERIUS: 1.° vijf Boeken met *Brieven*, Parijs, 1631, in 8. vo — 2.° Een *Catechismus*. — 3.° *Kleine stukjes*. Deze werken ademen den vurigsten ijver, de teederste godsvrucht, een naauwkeurig en bondig oordeel. De paters TURSELIN en BOURHOURS, Jesuiten, hebben op eene sierlijke wijze zijn leven beschreven, de eene in het Latijn, de andere in het Fransch. Het laatste is in 1788 te *Luik* herdrukt met onderscheidene letterkundige en godsdienstige stukjes. Men heeft van den Heer DULARD een heldendicht *de Xaveriade of het Apostel-*

X. DEEL.

ambt van den heiligen FRANCISCUS XAVERIUS, eenigzins koel maar vol groote denkbeelden; er bestaat een ander in het Latijn. (Zie FRANÇ — SIMON —).

FRANCISCUS VAN BORGIA (*Heilige*), Hertog van *Gandia* alwaar hij in 1510 geboren werd, en onderkoning van *Katalonië*, stond in groot aanzien aan het hof van KAREL V. Belast, om het ligchaam der keizerin ISABELLA, naar *Grenada* te begeleiden, om aldaar in de koninklijke grafplaats te worden bijgezet, en verplicht, om te getuigen, dat het werkelijk het ligchaam dier vorstin was, die een wonder van schoonheid was geweest, werd hij bij de opening der kist zoo getroffen, haar niet meer te kunnen erkennen, dat dit tafereel des doods voor hem eene heilzaamwerkende les werd. Hij leefde als een Heilige te midden van het hof, en na den dood van zijne echtgenoot, begaf hij zich onder de Jesuiten, wier derde algemeene overste hij werd. Alle eerbewijzen volgden hem in zijne afzondering; rijke bisdommen, het purper en andere waardigheden werden hem bij herhaling aangeboden, en na den dood van PIUS V. wilde een gedeelte der kardinalen hem op den Stoel van den H. PETRUS plaatsen. Hij

V

ontsnapte aan dat alles, en overleed te Rome, eenige maanden na dien Paus, den 30 September 1572, na zijne maatschappij in een aantal gewesten gevestigd, en groote diensten aan de Kerk bewezen te hebben. De reis, welke hij op bevel van PIUS V. met den Kardinaal ALEXANDRIN ondernam, om de Christen-vorsten tegen de ongelooovigen te vereenigen, verhaastte zijnen dood, daar zijne krachten en de staat zijner gezondheid voor de vermoeyenissen dier onderneming niet berekend waren. Hij was een man, die eene buitengewone versterving uitoefende. De heilige THERESIA, die hem eenen Heilige noemde zocht en volgde in de moeilijkste aangelegenheden, zijne raadgevingen. KAREL V. wilde hem in zijn klooster van den H. JUSTUS zien, en herhaalde hem hetgene, wat hij hem lang te voren had toevertrouwd, dat zijn voorbeeld veel had bijgedragen, om hem te doen besluiten, den troon en de wereld te verlaten, en dat hij er van dien oogenblik af het besluit toegenomen had: eene bijzonderheid, die de uitgedachte sprookjes over den afstand der regering van dien vorst logenstraft (Zie VESAL of VESALIUS). CLEMENS X. plaatste hem in 1671 onder de Heiligen. Hij heeft verscheidene *Werken* nagela-

ten, uit het Spaansch in het Latijn vertaald, door Pater ALFONSUS DEZA, een Jesuit, Brussel, 1675, in fol. RIBADENEIRA heeft zijn leven beschreven.

FRANCISCUS VAN SALES (Heilige), den 21 Augustus 1567, op het kasteel Sales, in het bisdom Geneve, geboren, volbragt zijne eerste studiën te Parijs, en zijne regtsgeleerde Coursus te Padua. Hij stichtte deze beide steden door zijne even zoo zachte als teedere godsvrucht. Hij werd eerst advocaat te Chambéri, daarna proost van Annecy, en, na den dood van CLAUDIUS GARNIER, zijnen oom, in 1602, Bisschop van Geneve. Zijn ijver ter bekeering der Zwinglianen en Calvinisten had vóór zijne verheffing tot de Bisschoppelijke waardigheid, reeds in hem uitgeschenen; dezelve werd na dezelve des te wärmer. De vruchten beantwoordden aan zijne werkzaamheden. Van 1592 tot 1602, dat hij Bisschop was, had hij voor de kerk meer dan 70,000 kettters gewonnen. Het zou moeilijk zijn eene nauwkeurige opgave dergenen te doen, welke hij van 1602 tot aan zijnen dood in den schaapstal terugbragt. De Kardinaal DU PERRON zijde, dat er geen ketter was, dien hij niet kon overtuigen, maar dat men zich tot den Bisschop van Geneve

moest wenden, om hen te bekeeren. Er schitterde een nieuw licht over het Bisdóm Geneve zoodra als hij er bezit van had genomen. Hij deed de wetenschap en de godsvrucht onder de wereldlijke en geordende geestelijkheid bloeijen. In 1610 stelde hij de orde der Visitatie in, waarvan de Baronesse DE CHANTAL, die hij van de valsche begoochelingen der wereld had bevrijd, de eerste overste was. Hij wilde, dat men er de zwakke en zelfs ziekelijke maagden in zoude opnemen, die zich in de wereld en in de strenge kloosters niet kunnen plaatsen. Deze congregatie werd in 1618 door Paus PAULUS V. als eene orde bekrachtigd. Tegen het einde van dit zelfde jaar zag FRANCISCUS zich genoodzaakt, om zich met den Kardinaal van Savooye naar Parijs te begeven, ten einde het huwelijk te sluiten van den Prins van Piemont met CHRISTINA van Frankrijk. Deze prinses verkoos hem tot haren aalmoezenier; de heilige Bisschop, die reeds een Bisdóm in Frankrijk had van de hand gewezen, en die omtrent denzelfden tijd het Coadjutorschap van het aartsbisdóm van Parijs weigerde, wilde dezen post niet aannemen, dan enkel op voorwaarde, dat dezelve hem niet beletten zoude, zijn ver-

blijf in zijn diocées te houden, voor hetwelk hij steeds van ijver brandde. Hij keerde zoo spoedig als het hem mogelijk was, naar hetzelfde terug, en leefde er bij voortduring, als een de eerste eeuwen der Kerk, waardige herder. In 1622, bevel ontvangen hebbende, om zich naar Lyon te begeven, alwaar de Hertog van Savooye LODEWIJK XIII., bezoeken moest, werd hij den 27 December door eene beroerte getroffen, waaraan hij den volgenden dag overleed. De heilige FRANCISCUS VAN SALES was eene dier teedere en verhevene zielen, voor de deugd en godsvrucht geboren, en door den Hemel bestemd, om beide in te hoezemen. Men merkt deze hoedapigheid in al zijne schriften op: de openhartigheid, de zalving, welke dezelve ademen, maakt ze zelfs voor diegene aangenaam, welke zich bij het lezen van stichtelijke werken het meeste vervelen. De voornaamste derzelve zijn: 1.º *Introduction etc. (Inleiding tot een godvruchtig leven)*. Het doel van dit werk is, om aan te toonen, dat de godsvrucht niet enkel voor de kloosters bestemd was, maar dat zij in de wereld kon zijn, en met de verplichtingen van het burgerlijke en wereldlijke leven kon overeen gebragt worden. Het

stichtte bewonderenswaardige vruchten aan het hof van *Frankrijk* en aan dat van *Piëmont*. [De *Inleiding* enz. is in verscheidene talen vertolkt, de beste vertaling in het Nederduitsch, welke er van bestaat, is die van A. VAN MAASELAND, 's *Hertogenbosch*, 1830, in 12.mo] — 2.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de liefde Gods*), door Pater FELLON, een Jesuit, in 3 dl.ⁿ in eene nieuwe orde gebragt, en verkort in een enkel door den abt TRICALET. — 3.º *Lettres etc.* (*Geestelijke Brieven*) en andere stichtelijke werken, in 2 dl.ⁿ in fol. bijeenverzameld. De heilige FRANCISCUS VAN SALES schijnt in dezelve een der oordeelkundigste *mystiekers* dezer laatste tijden. De lezers, die meer in het bijzonder zich met zijne werken en deugden wenschen bekend te maken, kunnen lezen zijne *Levensbeschrijving* op eene sierlijke wijze door den abt MARSOLLIER zamengesteld, 2 dl.ⁿ in 12.mo, en zijnen geest door LE CAMUS, Bisschop van *Bellai*, zijn' boezemvriend. Dit laatste werk op eene smakeloos wijdloopige wijze geschreven, is door den Heer COLLOT, doctor der *Sorbonne* in 1 dl. in 8.vo gebragt, verscheidene malen herdrukt. [Er bestaat eene nieuwe en volledige uitgave der werken van den H. FRANCISCUS VAN SALES, *Parijs*, in 8.vo]

FRANCISCUS VAN LOTHARINGEN, Keizer van *Duitschland*, werd in 1708 geboren, was de zoon van LEOPOLD, hertog van *Lotharingen*, en van ELIZABETH CHARLOTTE VAN ORLEANS. In den ouderdom van 12 jaren kwam hij aan het hof van *Weenen*, alwaar hij onder de oogen van KAREL VI. werd opgevoed. In 1729 volgde hij zijnen vader op, en nam hij bezit van zijne staten. Hij kwam in *Frankrijk*, om LODEWIJK XV., wegens het Hertogdom *Bar*, te huldigen. FRANCISCUS I. reisde vervolgens door *Engeland*, *Italië* en *Duitschland*. Nadat koning STANISLAUS LEZINSKY verplicht was geweest, den Poolschen troon aan zijnen mededinger AUGUSTUS III. van *Saksen*, af te staan, sloot LODEWIJK XV, een verdrag met het kabinet van *Weenen* (1735), waarbij bepaald werd, dat de Hertog FRANCISCUS aan STANISLAUS de Hertogdommen *Lotharingen* en *Bar* zoude afstaan, en in vergoeding daarvoor het Groot-Hertogdom *Toskane*, na den dood van JOANNES GASTON, den laatsten spruit der MEDICISSEN, zoude bekomen. Deze laatste in 1737 overleden zijnde, nam FRANCISCUS bezit van *Toskanen*, dat hij op eene vaderlijke wijze bestuurde. In 1736 was hij met MARIA THERESIA, dochter van keizer KAREL VI. (zie dat artikel) in den acht ge-

freden. Na den dood van dien vorst, betwistte hij de keizerlijke kroon, aan KAREL VII., Keurvorst van *Beijeren*, die 5 jaren later te *Munchen* in Januarij 1745 overleed. FRANCISCUS werd den 13 September deszelfden jaars tot keizer verkozen. De geesel des oorlogs verwoestte toenmaals geheel *Europa*. Men kan in het artikel BROWN (ULYSSUS MAXIMILIAAN DE), een beknopt verslag der krijgsverrigtingen van dien tijd vinden. De vrede, in 1748 te *Aken* gesloten, gaf aan het Duitsche rijk de rust terug. Nadat er in 1756 een nieuwe oorlog was losgebarsten, eindigde dezelve door het verdrag van *Hubertsburg* in *Saksen*, den 15 September 1763. Keizer FRANCISCUS maakte van dien gelukkigen tusschentijd gebruik, om den handel, de wetenschappen en de kunsten in zijne staten te doen bloeijen. Hij rigtte te *Augsburg* eene *Akademie der schoone kunsten* op; ook had hij in 1745 te *Pistoja* eene akademie der schoone letteren gesticht. [FRANCISCUS I. liet bij zijn overlijden eenen schat van 157 millioenen na. Deze vorst bezat eene edele en grootmoedige ziel; maar hij was zeer aan het geld verkleefd. Gedurende eenigen tijd pachtte hij met twee bankiers de tollën van *Saksen*]. Hij overleed plotse-

lijk den 18 Augustus 1765 te *Insprück*, werwaarts hij zich begeven had, om het huwelijk bij te wonen van zijnen zoon LEOPOLD, met de Infante, MARIA LOUISA van *Spanje*. Daar dit ongeluk bij het uitgaan van den schouwburg plaats had, zoo schreef men zulks aan de comediezaal toe, welke men weet, dat meer stiklucht bevat, dan de zalen der gasthuizen en de ontleedkundige kamers. Hij was een dier mannen, die uit godsdienst en gevoel deugzaam zijn, die het goede om het goede doen, en zich voor dien geruchtmakenden roem weten te beveiligen, die de zwak- en ijdelheid tot zelfs op den troon vleit. Zijn leven is slechts eene onafgebrokene aaneenschakeling geweest van wijze, weldadige, regtvaardige handelingen, en echter zijn er weinig keizers, die minder gerucht in de wereld hebben gemaakt dan FRANCISCUS I. Zou het eene eigenschap der ware grootheid zijn, van niet door het gesnap der valsche wijzen in de waagschaal te worden gesteld?

FRANCISCUS I., koning van *Frankrijk*, kwam tot de kroon, den 1 Januarij 1515, in den ouderdom van 21 jaren, na den dood van LODEWIJK XII., zijnen schoonvader. Hij was te *Cognac* den 12 September 1494 geboren, en was de zoon van KAREL VAN ORLEANS,

Graaf van *Angoulême*, en van *Louise van Savoijë*. Een kleinzoon van *Valentina*, van *Milane* zijnde, nam hij met den titel van koning van *Frankrijk*, dien van Herog van *Milane* aan, en stelde zich aan het hoofd van een magtig leger, om zich van dat Hertogdom te gaan meester maken. Het was hem niet onbekend dat de Zwitsers, den berg *Geneve* en den berg *Cents*, de beide poorten van *Italië*, bemagtigd hadden; maar hij hoopte alles van zijnen moed en van dien zijner troepen. Men trachtte de *Alpen* over te trekken door de nauwe doortogten van *Argentiëre* en *Guillestre*, die tot dusverre onbruikbaar waren; men slaagde er in, en de Franschen zagen zich weldra in de vlakten van *Marrignan*, alwaar zij door de Zwitsers werden aangerand. De slag duurde twee dagen den 13 en 14 Septbr. 1515. *Franciscus I.* verloor in dit even zoo langdurige als moorddadige gevecht, geen oogenblik zijne koelbloedigheid; hij bragt een gedeelte van den nacht door in het regelen zijner troepen, en een ander deel op het affuit van een kanon, den dag afwachtede. De oude *Maarschalk van Trivulce* zeide van de 18 veldslagen, bij welke hij was tegenwoordig geweest, dat zulks kinderspelen waren; maar dat die van *Marrignan* een reuzenslag was.

De Zwitsers namen eindelijk de vlugt, en lieten op het slagveld 10,000 hunner strijdmakkers achter, het *Milanesche* aan de overwinnaars latende. *Maximiliaan Sforce* deed er afstand van, en begaf zich naar *Frankrijk*, waar hij overleed. De *Genueezen* verklaarden zich voor de Franschen: paus *Leo X.*, over den voorspoed hunner wapenen verschrikt, bezoekt den koning te *Bologna* en sluit met hem den vrede. Het was in deze bijeenkomst dat hij, na de vernietiging der *Pragmatieke sanctie* te hebben verkregen, den 14 December 1515 het concordaat, ter begeving van *Beneficiën* sloot, hetwelk het volgende jaar, in de kerkvergadering van *Lateranen* bevestigd werd. *Franciscus* verkreeg de benoeming tot de *Beneficiën*, en *Leo* de *annaten*, terwijl hij afstand deed van de *mandaten*, *reserven*, *expectatiën*, en andere regten in welker bezit de stoel van *Rome* was. De universiteiten en parlementen namen het Concordaat eerst na langen tegenstand aan. De universiteiten behoefden zich echter niet zoo zeer te beklagen, wijl door de behouding (*impetratie*), het 3^e gedeelte der *Beneficiën* aan haar verblijft; de parlementen lieten er niet op, dat *Franciscus* de *annaten* toestaan; de zich toch aanmerkelijke

voordeelen verschaft; en zij vergaten ongetwijfeld, het even zoo redelijke als zeer Catholijke grondbeginsel, dat alle Christenen, moeten bijdragen tot onderhoud van den eersten Hoogepriester en tot den luister van zijnen zetel: » Een grondbeginsel, zegt een rechtsgeleerde dezer eeuw, zoo weinig tegengesproken, dat de kerkvergadering van *Bazel*, de afschaffing der annaten voorstellende, tegelijkertijd een middel vragde, om dezelve te doen vervangen, en aan den opperpriester, en bestuurder der algemeene kerk, de noodige hulpmiddelen tot een zoo uitgebreid en zamengesteld bestuur te verschaffen. *FEBRONIUS* zelf, die vurige tegenstander der Roomsche Paussen stemt toe, dat de annaten eene wettige; op zeer wijze inzigten en bedoelingen gegronde schatting zijn. En wanneer men weet, dat de geheele opbrengst der Annaten, en andere hoe ook genaamde regten, jaarlijks voor geheel *Frankrijk* slechts 500,000 *livres* beloopten, kan men het oproerig geschreeuw, dat door dezelve ontstaan is, niet begrijpen, dan door hetzelfde in den haat van God en van zijne dienst te zoeken." In het jaar na de verovering van *Milane* (1516) ondertekenden *KAREL V.*

en *FRANCISCUS I.* het verdrag van *Noton*, alwaar zij elkander wederkeerig de eene de orde van het Guldenvlies, en de andere die van *St. Michiel* gaven, en elkander eenen eeuwigen vrede zwoeren. Deze vrede duurde twee dagen. Na den dood van keizer *MAXIMILIAAN* stelde *FRANCISCUS* alle middelen in het werk, om tot de keizerlijke kroon te geraken. De jeugdiger en bij gevolg door de keurvors-ten minder gevreesde *KAREL*, behield de overhand op hem, niettegenstaande hij 200,000 Nedl. Guldens had uitgegeven, om stemmen te koopen. De oorlog werd van dien oogenblik af ontstoken, en was zulks voor langen tijd. De spijt van *FRANCISCUS* barstte het eerst op *Navarra* los. Hij veroverde en verloor hetzelfde bijna tegelijkertijd. In *Picardye*, was hij gelukkiger hij verdreef *KAREL*, die er in gevallen was, uit hetzelfde, drong in *Vlaanderen* door, ontnam hem *Landrecies*, *Bouchain*, *Hesdin* en verscheidene andere plaatsen; maar van den anderen kant verloor hij het *Milanesche* door de gewelddadigheden van *LAUTREC* en den connestabel van *BOURBON*, door de onregtvaardigheden van *LOUISE* van *Savooye*, zijne moeder. Deze veldheer koos de partij des kei-

zers. De Franschen door LAUTREC aangevoerd, werden den 27 April 1522, te *Bicoca* geslagen. Deze noodlottige slag werd gevolgd door het verlies van *Cremona* en *Genua*. BOURBON, door ANTONIUS DE LEVE ondersteund, sloeg in 1524, bij den terugtogt van *Rebec*, waarin BAYARD sneuvelde, de achterhoede van den admiraal BONNIVET, hij trok naar *Provence* op, nam *Toulon* in, en belegerde *Marseille*. FRANCISCUS I. snelde *Provence* te hulp, en na hetzelfde bevrijd te hebben, drong hij andermaal in het *Milanesche* door, en belegerde *Paria*. Men was in het hart van den winter. Het was reeds een aanmerkelijke misslag, in een zoo streng jaargetijde eene belegering te ondernemen; FRANCISCUS beging eenen tweeden, die niet minder gewigtig was, door het ten onpas afzonderen van 10,000 man van zijn leger, om *Napels* te gaan veroveren. Te zwak, om den keizerlijken het hoofd te bieden, werd hij, na twee paarden onder zich te hebben zien dood schieten, den 24 Februarij 1525 geslagen, en met de voornaamste Fransche Heeren, krijgsgeslagen gemaakt (Zie LANNON). Tot overmaat van ongeluk, werd hij gevangen genomen door den eenigen Franschen officier, die den Hertog van BOUR-

BON gevolgd was, en deze Hertog was tegenwoordig, om getuige van zijne vernedering te zijn. De Abt GERVAISE schijnt in het leven van den heiligen MARTINUS van *Tours*, dit ongeluk, aan het schenden van het graf van dezen Heilige toetescrijven, van hetwelke FRANCISCUS I. eenen zilveren rooster had weggenomen, om er geld van te doen slaan. Daar het schijnt, dat de koning zelf, zoowel als de koningin, in die overtuiging waren, zal het niet nutteloos zijn, alhier de woorden van dien geschiedschrijver, een redelijk en geleerd man, aantehalen. » Ofschoon FRANCISCUS I., even gelijk al de koningen, zijne voorzaten, toen hij zich tot abt en kanonik van den Heiligen MARTINUS liet aannemen, beloofde er de beschermer van te zijn, deden eenige officieren zijner geldmiddelen, zijne toegevendheid misbruikende, hem gelooven, dat in de dringende behoeften van den staat, hij zich op eene wettige wijze van het zilveren traliewerk kon bedienen, waardoor het graf van den heiligen MARTINUS afgesloten werd. Zij kwamen te *Tours* in de maand Julij van het jaar 1522, aan de kanoniken het bevel bekend maken, dat zij hadden, om hetzelfde weg te nemen. Men vindt in de registers dier kerk, het

antwoord; hetwelk het kapittel hun gaf. Hetzelve is in deze bewoording vervat: *De kanoniken zeggen, dat zij de zeer nederige en zeer gehoorzame kapelaans en redenaars van gezegden Heer Koning zijn; en dat het hun niet betaamt, om met zijne Majesteit te twisten, noch haar te berispen; maar vreezende, God den Schepper, en den H. MARTINUS, uit hoofde van de door hen reeds aangevoerde en andere wettige redenen, te beleedigen, durven, noch mogen zij toestemmen, dat gezegd traliwerk, worde weggenomen en medegevoerd.* De officiers gingen niet te min hunnen gang. Het traliehek werd den 8 der volgende maand in stukken gehouwen, en aan de deur der kerk op wagens geladen, door verscheidene compagnieën soldaten begeleid, die hetzelve naar de munt vervoerden. Men sloeg er kopstukken (*testons*) van, waarop aan den eenen kant het beeld van den H. MARTINUS staat. In de muntverzamelingen van liefhebbers worden er nog eenige aangetroffen. Deze van eenen Catholijken Vorst zoo weinig verwachte daad, verspreidde verslagenheid onder alle weldenkenden. Diegene zelfs, welke zich met deze onderneming belast hadden, vonden dezelve zoo

schandelijk, dat zij nooit wilden toestaan, dat men er een proces-verbaal van zoude opmaken. De Fabriekmeester der kerk en eenige der ijverigste kanoniken, die zulks echter met geweld hadden willen doorzetten, werden er met de Notarissen uit verdreven. De zaak ging zoo ver, dat toen sommige personen aan een der vensterramen der kerk verschepen waren, om te zien, wat er plaats had, men er verscheidene schoten uit vuurroeren op loste, waardoor echter gelukkig niemand gekwetst werd. Sommige geschiedschrijvers zijn van gevoelen geweest, dat de ongelukken, welke sedert dien tijd aan FRANCISCUS I. te beurt vielen, billijke straffen waren der ontheiliging van het graf van den heiligen MARTINUS. Hij erkende alstoen, maar te laat, dat CLODOVEUS of CLOVIS vroeger niet zonder rede gezegd had, dat men zich geen overwinning op zijne vijanden behoefde te beloven, nadat men dien grooten Heilige beleedigd had. Zoodra LOUISE van *Savooijë*, zijne moeder, aan welke hij gedurende zijne afwezigheid het regentschap had opgedragen, het berigt van de gevangenneming des konings vernomen had, begaf zij zich met de prinsen, kinderen van *Frankrijk*, naar

het graf van den Heilige, om zijne voorspraak af te smeeken, en trachtte door de geschenken, welke zij aldaar liet, de beleediging te herstellen, welke aan die gewijde plaats was aangedaan. De koning zelf had niet zoodra zijne vrijheid terugbekomen, of hij kwam aldaar, alvorens zich naar *Parijs* te begeven, om er eene soort van voldoening voor te verrigten. De gramschap Gods barstte op eene veel gevoeligere wijze tegen den persoon van **JACOBUS FURONIER**, door anderen **BEAUNE** (zie dat artikel) genoemd, Heer van *Semblençai*, los, die de bewerkker van deze goddelooze daad was geweest; want vijf jaren daarna, op denzelfden dag, dat het traliewerk was weggenomen, werd hij, op eene valsche beschuldiging, veroordeeld om opgehangen te worden, welk vonnis eenige dagen later, te *Montfaucon*, in een leen der proostdijschap van den **H. MARTINUS-des-Champs**, werd ten uitvoer gebragt." Wat er ook van deze aanmerkingen wezen moge, **FRANCISCUS I.** werd naar *Madrid* gevoerd, alwaar **KAREL** hem met allen mogelijken eerbied behandelde, en hem de vrijheid weder gaf, bij een verdrag, hetwelk hij wel wist, dat zijn gevangene niet zou nakomen. Door dit verdrag, te *Madrid* den 14 Januarij

1526 geteekend, deed **FRANCISCUS** afstand van zijne aanspraak op *Napels*, het *Milanesche*, *Genua* en *Asti*, van de souvereiniteit over *Vlaanderen* en *Artois*. Hij moest het hertogdom *Bourgondië* afstaan; maar toen **LANNOY** hetzelfde in den naam des keizers kwam opeischen, deed **FRANCISCUS** hem tot antwoord een gehoor der afgevaardigden van *Bourgondië* bijwonen, welke den koning verklaarden, dat hij de magt niet had, om eenig gewest zijner monarchie af te scheuren, en daar de keizer zich over gebrek aan woordhouding beklaagde, liet **FRANCISCUS** hem in eigene woorden zeggen: *Vous avez menti par la gorge, et autant de fois que vous le direz, vous mentirez* (Gij hebt als een ketter gelogen, en zoo dikwerf als gij het zegt, liegt gij het). Hij ging nog verder, hij verbond zich met de Venetianen en bijna geheel *Italië* tegen **KAREL LAUTREC** maakte zich meester van een gedeelte van *Lombardijë*, en zou *Napels* ingenomen hebben, indien de, den Spanjaarden gunstige, besmettelijke ziekten, een gedeelte van het Fransche leger met deszelfs veldheer in 1528, niet hadden weggemaaid. Deze verliezen bespoedigden den vrede; dezelfde werd te *Kamerijk*, in 1529 gesloten. De koning van *Frankrijk* huwde met

ELEONORA, weduwe des konings van *Portugal*, en zuster des keizers. Zijne beide zonen, waren als gijzelaars achtergebleven, toen hij de gevangenis verliet; door het schenden van het verdrag van *Madrid*, stelde hij dezelve, zegt VOLTAIRE, aan de gramschap des keizers bloot, er zijn tijden geweest, waarin deze inbrenk het leven aan deze beide prinszen zou hebben gekost; maar het karakter van KAREL was met eene dergelijke wraak onbekend. FRANCISCUS kocht zijne kinderen, voor twee millioenen goud terug. Maar dit losgeld werd aan *Frankrijk* noodlottig, wyl de koning het besluit nam, eenen grooten vorst onwaardig, om de munt te vervalschen, en stukken van minder alooi liet slaan, dan die, welke gangbaar waren, ten einde daarmede deze som te betalen. Dit bedrog, gevoegd bij de zwakheid, welke FRANCISCUS I. gehad had, van zijne bondgenooten aan zijnen mededinger over te laten, deed hem het vertrouwen van *Europa* verliezen. Nauwelijks was de vrede gesloten, of hij werkte in het geheim, om den keizer vijanden te verschaffen. In 1534 zond hij JACOBUS CARTIER, een bekwaam zeevaarder van *Saint-Malo*, naar *Amerika*, om ontdekkingen te doen; en in de daad deze zeevaarder ontdekte *Canada*,

(zie CARTIER). Hij stichtte het koninklijk collegie, vormde de koninklijke bibliotheek, hij zou nog meer hebben gedaan, zonder den ongelukkigen hartstogt van steeds hertog van *Milane*, en, ondanks den keizer, vassaal van het keizerrijk te zijn. Hij begaf zich andermaal naar *Italië*, maakte zich in 1535 meester van *Savooye*. De keizer van zijnen kant, viel in *Provence*, belegerde *Marseille*, en werd terug gedreven. FRANCISCUS I. vereenigde zich met SOLIMAN II.; maar deze verbindtenis met een Mahometaansch vorst, verwekte het gemor van het Christelijke *Europa*, zonder hem eenig voordeel te verschaffen. Den oorlog moede, sloot hij eindelijk, in eene bijeenkomst te *Nizza* in 1530 door Paus PAULUS III. bewerkt, met KAREL eenen wapenstilstand van tien jaren. De keizer, die eenigen tijd daarna door *Frankrijk* trok, om de oproerige Gentenaren te gaan straffen, beloofde hem, volgens de meeste Fransche geschiedschrijvers, de beleening van het *Milanesche*, maar de Spanjaarden hebben zulks steeds geloofchend. » Welk een schijn heeft het, zeggen zij, dat een verstandig vorst zou hebben toegestemd, om een uitgestrekt en heerlijk gewest afstaan, om daardoor zijnen weg te kunnen verkorten en eenige dagen vroeger voor

de poorten eener oproerige stad te komen." VOLTSAIRE verzekert zelf, dat KAREL slechts *onbepaald antwoord* gaf; en men kan niet ontkennen, dat de vraag, welke FRANCISCUS te dien einde, in deze omstandigheid deed zeer ongepast was. Indien van de keuze, om in hechtenis te worden genomen, of het *Milanesche* te beloven, KAREL deze laatste partij had gekozen, zou de belofte, volgens alle regelen der regtsgeleerdheid nietig zijn geweest. Wat hier ook van wezen moge, de oorlogsfakkel ontvlamt kort daarna weder. FRANCISCUS zendt troepen naar *Italië*, naar *Roussillon* en het *Luxemburgsche*. De graaf van ENGHEN slaat de keizerlijken te *Cerisoles* in 1544, en maakt zich meester van *Montferrat*. *Frankrijk* met BARBAROSSA en GUSTAAF VASA vereenigd, beloofde zich grootere voordeelen, toen KAREL V. en HENDRIK VIII., tegen FRANCISCUS I. verbonden, alle hoop verijdelden, door in *Picardijë* en *Champagne* te vallen. De keizer was reeds te *Soissons*, en de koning van *Engeland* nam *Boulogne* in. Het Lutheranismus was voor dezen oogenblik het behoud van *Frankrijk*. De Lutersche vorsten van *Duitschland* vereenigden zich tegen den keizer; en de vrede werd te *Crespi*, den 18 September

1544 gesloten. FRANCISCUS I., van den keizer bevrijd, verzoende zich ook weldra met den koning van *Engeland*, HENDRIK VIII. Zulks had den 7 September 1546 plaats. Hij overleed in het volgende jaar te *Rambouillet* den 31 Maart 1547, aan die toenmaals bijna ongeneeslijke ziekte, welke de ontdekking der Nieuwe wereld, naar men zegt, in *Europa* had overgeplant, maar die vele geleerden, als veel vroeger bekend opgeven. (Zie ASTRUC). Deze hartstogtelijk aan de vrouwen verslaafde vorst had vroeger eene minnares gehad, *la Belle Ferronnière* (de schoone ijzerhandelaarster) genaamd. De man dezer vrouw, ijverzuchtig en wraakgierig, had voorbedachtelijk in een bordeel eene schandelijke kwaal gaan opdoen, om dezelve aan zijne ontrouwe gade, en door haar, aan zijnen medeminaar medetedeelen. Alles gelukte hem, en FRANCISCUS I., overleed in den ouderdom van 52 jaren, na gedurende negen maanden geleden te hebben. Een uitgebreid afbeeldsel van FRANCISCUS I. zou overtollig zijn; hij is in dit artikel genoegzaam afgeschilderd. Hij was een meer dapper ridder dan groot vorst, en had meer den lust dan de magt, om KAREL V. te vernederen, die zijn mededinger in roem, maar vermogender, gelukki-

ger en omzigtiger was. Daar hij weinig nadacht, onder nam hij de oorlogen met eene buitengewone ligtzinnigheid, en stelde zich onvoorzigtiglijk aan de grootste onheilen bloot. Ofschoon hij zich veel met de zorg bezig hield, om zijn rijk uittebreiden, bestuurde hij hetzelfde nooit door zich zelve. De staat werd beurtelings overgegeven aan de eigenzinnigheden der hertogin van ANGOULEME, aan de driften der staatsdienaars, aan de hebzucht der gunstelingen. Zijn ijver voor de Godsdienst was buitengemeen ongestadig: terwijl hij de ketters in *Frankrijk* liet verbranden, ondersteunde hij hen in *Duitschland*, en het Lutheranismus heeft het aan hem te danken, van niet onder de magt van KAREL V. bezweken te zijn. De bescherming, welke hij aan de kunsten verleende, schijnt in de oogen der geleerden een gedeelte zijner gebreken te hebben bedekt. Hij leefde juist in den tijd van de herleving der letteren; hij verzamelde de overblijfselen derzelve, welke aan de verwoesting van *Griekenland* ontsnapt waren, en herplante dezelve op Franschen bodem. Zijne regering is het tijdvak van verscheidene omwentelingen in den geest en in de zeden der Franschen. Hij beriep de aanzienlijkste dames, kardinalen en prelaten van zijn

rijk aan zijn hof. De geregte zaken waren sedert de stichting der monarchie in het Latijn behandeld; in 1536 begon men zulks in het Fransch te doen. FRANCISCUS I. werd tot deze verandering bewogen door eene onbeschaafde uitdrukking, in een vonnis gebezigd, door het parlement van *Parijs* geveld; eene zeer ligtzinnige en ongegronde beweegreden, wyl het veel gemakkelijker en eenvoudiger ware geweest eene wanspraak te verbeteren, dan van taal te veranderen. Deze nieuwigheid, zegt een latere waarnemer, heeft meer dan een slecht uitwerksel gehad. In de eerste plaats is de Romeinsche taal, dat groote werktuig der geleerdheid en wetenschappen, die taal der groote voorbeelden, verwaarloosd geworden. De regtsgeleerdheid is een voor de geheele wereld geopend veld geworden; de onwetenden, steeds laatlunkender en voorbariger dan geleerdlieden, hebben er zich meester van gemaakt. De wetenschap des regts en der wetten, is in gesnap en haarkloverij ontaard. De naam van advocaat is het opschrift van saletjonkers, en de titel dergenen geworden, welke geen anderen hebben. Het overheidsambt wordt als eene groep onkundige of belangzuchtige lieden en vaak zelfs als eene bende muitelingen

beschouwd. Zoo gevaarlijk is het, om aangename gebruiken, al was het ook slechts in het stuk van taal aanteranden!" Ook was het FRANCISCUS I., die het gebruik invoerde van korte haren en eenen langen baard te dragen, om eene wonde te verbergen, welke hij in 1521, in een spel ontving. Al de hovelingen lieten alstoen hunnen baard als om strijd groeijen; een lange baard werd het sieraad der saletjonkers. Deftige lieden en de overheden droegen denzelven niet; zij lieten den hunnen eerst groeijen, toen de hovelingen deze mode moede waren. FRANCISCUS I. overlaade zijn volk met belastingen, en bij zijn overlijden beval hij zijnen zoon aan, de hoofdgelden te verminderen. Hij liet in zijne geldkisten, omtrent 6,000,000 *livres* na. Zijne Geschiedenis is door den Heer GAILLARD in 8 dl.ⁿ, in 12,mo beschreven. Deze vorst wordt beter naar waarde beoordeeld in de Wijsgeerige Galerij der 16.^e eeuw door DE MAYER, 2 dl.ⁿ, in 8.vo Na verscheidene belangrijke bijzonderheden te hebben medegedeeld, geeft hij er in het klein deze afschildering van: * FRANCISCUS I., goed, oprecht, edelmoedig volksgezind, maar ongestadig en onbescheiden, nooit ondeugend noch wreed, had geene zeden, ontzenuwde de natie en hielp dezelve te gronde,

zonder het te willen." [Ofschoon FRANCISCUS I. zijne regering begonnen was, met den Zwitsers den oorlog aan te doen, wist hij echter door zijne edelmoedigheid, hen tot zijne vrienden te maken, en sedert dien tijd heeft *Frankrijk* geene getrouwer bondgenooten gehad. Het was na de overwinning van *Marignan*, en zelfs op het slagveld, dat de koning zich door BAYARD tot ridder liet wapenen.]

FRANCISCUS II., koning van *Frankrijk*, te *Fontainebleau* in 1544 geboren, was de zoon van HENDRIK II. en van CATHARINA DE MEDICIS, beklom den troon na den dood van zijnen vader in 1559. Hij was het jaar te voren in den echt getreden met MARIA STUART, eenige dochter van JACOBUS V., koning van *Schotland*. Ofschoon zijne regering slechts 17 maanden duurde, zag dezelve echter al de onheilen ontluiken, welke later *Frankrijk* verwoest hebben. FRANCISCUS, hertog van *Guise* en de kardinaal van *Lotharingen*, oomen van dien kinderlijken koning, door zijne vrouw, werde naan het hoofd van het bestuur geplaatst, om de Calvinisten te beteugelen, die het rijk met eenen volslagen ondergang bedreigden. ANTONIUS VAN BOURBON, koning van *Navarre*, en LODEWIK, zijn broeder, prins

van *Condé*, gebelgd van geen deel aan het bestuur te hebben, besloten het juk afgeschudden. Zij vereenigden zich met de Calvinisten, om de *GUISES*, de beschermers der Catholijken, ten onder te brengen. De heerschzucht was de oorzaak van dezen oorlog, de Godsdienst het voorwendsel, en de zamenzwering van *AMBOISE*, de eerste leus. Deze zamenzwering barstte uit, in de maand Maart 1560. De prins van *CONDÉ* was de onzichtbare ziel derzelve, en *LA RENAUDIÉ* de geleider. Nadat de laatste zich aan *AVENELLES*, advokaat te *Parijs* had uitgelaten, werd het grootste gedeelte der zamengezwoorenen in hechtenis genomen, en ten dood gebracht. *LA RENAUDIÉ* werd al strijdende gedood, en verscheidene anderen sneefden even als hij met de wapens in de hand. Nadat de zamenzwering ontdekt en gestraft was, werd de magt der *GUISES* des te grooter. Zij deden te *Romorantin* een bevelschrift uitvaardigen, waarbij het onderzoek der misdaad van ketterij aan de Bisschoppen opgedragen en aan de parlementen verboden werd. Het was de kanselier *L'HÔPITAL* zelf, die, hoewel den Protestanten zeer gunstig, dit bevelschrift ontwierp; een redelijk en naar de natuur der misdrijven afgemeten bevelschrift, wyl de Bisschoppen

de ware regters der leer zijn. Men verbood den Calvinisten vergaderingen te houden. Men rigtte in elk parlement eene kamer op, welke zich enkel met dergelijke gevallen bezig hield, en welke men de *Chambre ardente* noemde. De prins van *CONDÉ* werd als hoofd der Calviniste partij, in hechtenis genomen, veroordeeld, om het hoofd te verliezen, en stond op het punt, om door beuls handen zijn leven te eindigen, toen *FRANCISCUS II.* sedert lang ziekelijk, en van kindsbeen af zwak, den 5 December 1560, in den ouderdom van 17 jaren aan eene verzwering in het hoofd overleed, waarvan de vochten zich niet geheel door het oor konden ontlasten. Sommige schrijvers verhalen, dat deze verzwering doodelijk werd, door het vergif, hetwelk de heelmeeester, die een Hugenoot was, onder de geneesmiddelen mengde, om zijne partij van de vrees te bevrijden, welke de onvermijdelijke gestrengheid der wetten van *FRANCISCUS II.*, aan dezelve inboezemde (Zie *Mém. de CASTELNAU avec les Nôtes de JEAN LE LABOUREUR.*)

FRANCISCUS van *Frankrijk*, hertog van *Alençon*, van *Anjou* en *Brabant*, en broeder van *FRANCISCUS II.*, *KAROL IX.* en *HENDRIK III.*, in 1534 geboren, stelde zich

aan het hoofd der misnoegden, toen zijn broeder HENDRIK III. den troon beklom. CATHARINA DE MEDICIS, zijne moeder, liet hem in hechtenis nemen; maar de koning stelde hem weder in vrijheid. Hij maakte er gebruik van, om nieuwe onlusten te verwekken. In 1575 stelde hij zich aan het hoofd der *Reîtres*, wyl men hem het algemeene stadhouderschap des Rijks geweigerd had. Men bevestigde hem; maar eenigen tijd daarna door de verbonden der *Nederlanden* geroepen zijnde, ging hij, ondanks zijnen broeder het bevel over dezelve voeren, en maakte zich meester van verscheidene plaatsen. Hij kwam in *Frankrijk* terug, doch begaf zich weder naar de *Nederlanden*, waarvan hij als prins erkend werd. Hij onderscheidde zijnen moed tegen den hertog van *PARMA*, die *Kamerijk* belegerde, en maakte zich in 1581 meester van *Cateau-Cambresis*. Hij stak in hetzelfde jaar naar *Engeland* over, om zijn huwelijk te voltrekken met ELIZABETH, die hem om den tuin leidde, en die ondanks den ring, welken zij hem tot onderpand harer trouw had gegeven, zich niet met hem wilde vereenigen. In de *Nederlanden*, terug gekeerd, werd hij te *Antwerpen* als hertog van *Brabant*, en in 1582 te *Gend* als graaf van *Vlaanderen* gekroond;

maar toen hij in het volgende jaar, het land, waarvan hij enkel de verdediger was, had willen onderwerpen, werd hij aldaar geheel verslagen, en genoodzaakt, om naar *Frankrijk* terug te keeren, alwaar hij in 1584, aan de teering overleed, zonder gehuwd te zijn geweest, als een ligt-^{en} eigenzinnig prins beschouwd, die de grootste gebreken met eenige goede hoedanigheden vereenigde.

FRANCISCUS VAN BOURBON, graaf van *Saint-Pol*, en *Chaumont*, in 1491 geboren, was de zoon van FRANCISCUS, graaf van *Vendôme*, onderscheidde zijnen moed in 1515, in den slag van *Marignan*. De dappere BAYARD, ridder geworden zijnde, verleende FRANCISCUS I. na dezen slag dezelfde eer aan FRANCISCUS VAN BOURBON. Deze veldheer ondersteunde *Mezières*, door de keizerlijke troepen in 1521 belegerd, nam *Mouzon* en *Bapaume* in, en sloeg de Engelschen in het gevecht van *Pas*. In den slag van *Pavia*, in 1525, behoorde hij tot het getal der krijsgeslagen veldheeren. Hij redde zich, en werd in 1528 andermaal gevangen genomen door ANTONIUS DE LEVE, die hem te *Landriano*, vijf mijlen van *Milane*, verraste. De Lansqueneters en Italianen hadden hem in dat gevaar verlaten, en zijne ruitery had zich met de voorhoede

naar *Pavia* gered. Hij overleed te *Colignan* bij *Reims*, den 1 September 1545.

FRANCISCUS VAN BOURBON.
— Zie MONTPENSIER.

FRANCISCUS VAN BOURBON, graaf van *Enghien*, landvoogd van *Piemont* en *Languedoc*, werd op het kasteel *la Fère* geboren, en was de zoon van KAREL VAN BOURBON, hertog van *Vendôme*. Zijn moed ontwikkelde zich reeds vroegtijdig. FRANCISCUS I. vertrouwde hem in 1513 de aanvoering eens legers toe, met hetwelke hij zich meester maakte van *Nizza*, in *Piémont* doordrong, *Crescentino*, *Dezana* innam, en op Paaschmaandag van 1544, de overwinning van *Cerisoles* behaalde. Met uitzondering van *Casal*, maakte hij zich in het vervolg meester van *Montferrat*. Toen deze prins in het volgende jaar met eenige jonge Heeren spelende eene verschansing van sneeuw verdedigde, werd hij daarbij in 1545, in den ouderdom van 27 jaren gedood.

FRANCISCUS VAN LOTHARINGEN. — Zie GUISE.

FRANCISCUS of FRANÇOIS (dom CLAUDIUS en dom PHILIPPUS), die men, om de herhaling te vermijden, in hetzelfde artikel vereenigt,

X. DEEL.

behoorden beide tot de congregatie van den heiligen VANNES. Dom CLAUDIUS, te *Parijs* in 1589 geboren, werd, na zijne proeffaren volbragt te hebben, naar *Monte-Cassino* gezonden, om er de regels te beoefenen, volgens welke de congregatie van den heiligen VANNES nog in de bakermat, haar voorbeeld wilde nemen. Dom CLAUDIUS kwam met eene constitutie terug, welke hij ontworpen had, en werd tot voorzitter der congregatie benoemd. Hij bevond, na eenige jaren ondervinding, dat het artikel der constitutiën, hetwelk na verloop van vijf jaren het openstaan van het kloostervoogdijschap bepaalde, zonder dat de overste op nieuw kon herkozen worden, moeilijkheden medebragt. De andere oversten en voornamelijk dom PHILIPPUS deelden in zijn gevoelen niet; men schreef van beide zijden, doch zonder zich onderling te overtuigen. In 1630, maakte de Paus een einde aan het geschil, door toetestaan, van den overste na verloop van vijf jaren op nieuw te herkiesen, wanneer het heil der congregatie zulks eischen zoude. De eensgezindheid tusschen de beide broeders leed niet door deze verdeelde gevoelens, en nadat dom CLAUDIUS groote diensten aan de congregatie bewezen en tot

W

twaalfinalen voorzitter derzel-
 ve geweest was, overleed hij
 in de abdij van *Saint-Michel*,
 den 10 Augustus 1632. —
 Dom PHILIPPUS, wiens ware
 naam was PHILIPPUS COLARD,
 werd te *Luneville*, in 1579
 geboren, Hij was nauwe-
 lijks 10 jaren oud, toen zijn
 bloedverwant, LIGNARIUS,
 abt van *Senones*, hem in
 zijn klooster opnam, met
 oogmerk, om hem tot deszelfs
 coadjutor te maken. Hij aan-
 vaardde het kleed van den
 heiligen BENEDICTUS, en toen
 hij zijne beloften had afge-
 legd, ging hij zijne wijsgee-
 rige en godgeleerde cursus
 aan de universiteit van *Pont-
 à-Mousson* volbrengen. Hij
 beoefende aldaar ook de
 Grieksche taal, en met zoo
 veel roem, dat hij er zich
 van dien oogenblik af van
 bediende, om met zijnen va-
 der, die in dezelve zeer er-
 varen was, briefwisseling
 te voeren. In een klooster
 wenschende te komen, waar
 de verbetering was inge-
 voerd, zoo verliet hij in 1603
Senones heimelijk, ondanks
 de voordeelen, die hem al-
 daar moesten terughouden,
 en begaf zich naar *Saint-
 Vannes*, alwaar hij in het
 volgende jaar zijne gelofte
 aflegde, na de wijsbegeerte
 en godgeleerdheid te *Saint-
 Michel* te hebben onderwe-
 zen, waar de kardinaal van *Lo-
 tharingen*, de verbeteringen
 had ingevoerd; bij werd naar
Saint-Vannes terug geroe-

pen, alwaar hij aan het hoofd
 van het noviciaat werd ge-
 plaatst. In 1609 werd hij
 tot kloosterbezoeker, en drie
 jaren later tot prior der
 abdij van *Saint-Airy* te *Ver-
 dun* benoemd, waarvan hij
 abt werd. In 1622 werd hij
 tot president der vergadering
 verheven. Hij overleed te
Saint-Airy, den 27 Maart
 1637, na de abdij dier kerk
 te hebben doen herbouwen
 en dezelve met vele kostbare
 zaken te hebben verrijkt. Hij
 was een religieus vol ijver
 en godsvrucht, die zeer aan
 de kerkelijke tucht gehecht
 was. MARIA JACOBA BOUETTE
 DE BLEMURE, eene Benedic-
 tijner religieuse, heeft zijn
 leven beschreven, voorko-
 mende in het 2.^e deel der
 beroemde mannen der orde
 van den H. BENEDICTUS. Dom
 PHILIPPUS schreef onder-
 scheidene werken, betrek-
 kelijk zijn geschil met dom
 CLAUDIUS. Men heeft onder
 anderen, van hem: 1.º *Tre-
 sor etc.* (*Schatkamer der
 volmaaktheid, uit de Epis-
 telen en Evangelien ont-
 leend, welke gedurende het
 jaar onder de Mis gelezen
 worden*), Parijs, 1615, 4 dⁿ
 in 12.mo — 2.º *La Guide
 etc.* (*De geestelijke gids voor
 de nieuwelingen*), Parijs,
 1616, in 12.mo — 3.º *Le
 Noviciat etc.* (*Het Novici-
 aat der Benedictijnen, met
 een verhandeling over den
 kostbaren dood der Bene-
 dictijnen*), in 12.mo — 4.º

Renouvellement etc. (Geestelijke vernieuwing, den Benedictijnen noodzakelijk). — 5.° *La Règle etc.* (De regel van den heiligen BENEDICTUS, met aanmerkingen vertaald), Parijs, 1613 en 1620. — 6.° *Occupation etc.* (Dagelijksche bezigheid der Religieuzen). — 7.° *Enseignement etc.* (Onderrigt uit den regel ontleend). — 8.° *Courte explication etc.* (Beknopte verklaring van alles, wat er in de Goddelijke dienst gezegd wordt, bevattende de letterlijke en geheimzinnige beteekenis, van elken Psalm, met verzuhtingen). — 9.° *Les Exercices etc.* (De oefeningen der nieuwelingen). Dezelve zijn in het Latijn vertaald, en waren in bijna al de congregatiën der Benedictijnen in gebruik.

FRANCISCUS DE VICTORIA, dus genoemd naar zijne geboorteplaats, een Dominikaner, hoogleeraar der godgeleerdheid te Salamanka, in 1549 overleden, is de schrijver van onderscheidene godgeleerde verhandelingen, in een deel in 8.vo verzameld, onder den titel van *Theologicae prælectiones*.

FRANCISCUS VAN JESUS MARIJA, een hervormd Karmeliet, te Burgos geboren, was hoogleeraar der godgeleerdheid te Salamanka, en al-

gemeen definitor of geestelijk raadgever zijner orde. Hij overleed in 1677, na in het licht te hebben gegeven, eene *Verhandeling over de zedelijke Godgeleerdheid*, te Salamanka gedrukt, en later te Madrid en te Lyon, in 6 dl.n in fol. herdrukt.

FRANCISCUS ROMANUS, bijgenaamd broeder ROMANUS, van de orde van den H. DOMINICUS, werd te Gend in 1646 geboren. Hij werkte in 1684, op last der staten van de Vereenigde Provinciën aan den opbouw van eenen hoog der brug van Maastricht. LODEWIJK XIV. beriep hem eenige jaren daarna naar Frankrijk, om de Pont-Royal, (Koninklijke Brug), door GABRIEL begonnen, en aan welker afmaking men begon te wanhoppen, te voltoojen. Door den goeden uitslag van dit werk verkreeg hij de titels van inspecteur der bruggen en wegen, en koninklijk bouwheer in geheel Parijs. Hij overleed in die stad in 1735. Hij was een even zoo goed religieus, als groote bouwkunstenaar, en wijdde aan de pligten van zijnen staat al de oogenblikken toe, welke hij aan de bouwkunde kon ontroofen.

FRANCISCUS DU QUESNOY.
— Zie QUESNOY.

FRANCISCUS SONNIUS. —
SONNIUS.

FRANCISCUS. — Zie verder
FRANÇOIS.

FRANCIUS (PETRUS), hoog-
leeraar der welsprekendheid,
geschiedenis en het Grieksch,
te *Amsterdam*, waar hij den
19 Augustus 1645 geboren
werd, reisde door *Engeland*,
Frankrijk en *Italië*, en ver-
wierf eenen uitgebreiden
roem, toen hij in 1704, op
den verjaardag zijner geboor-
te, overleed. Er bestaat van
hem: 1.° Eene *Verzameling*
van Gedichten, 1697, in
12.mo Deze verzameling be-
vat heldendichten, waarin al
te weinig verhevenheid voor-
komt, herders- en treurzân-
gen en puntdichten, het is
in deze beide laatste soorten
vooral dat FRANCIUS uitge-
munt heeft, vooral in de
puntdichten. — 2.° *Redevoe-
ringen*, 1705, in 8.vo — 3.°
Nagelatene Werken, 1706,
in 8.vo [De gezamenlijke
werken van FRANCIUS zijn in
1706 bij WETSTEIN gedrukt].

FRANCK of FRANK VON FRAN-
KENAU (GEORGE), een genees-
heer, in 1643 te *Naumburg*
geboren. In den ouderdom
van 18 jaren werd hij te *Je-
na* tot bekroond dichter ver-
heven: hij verdiende deze
eer door zijne groote gemak-
kelijkheid, om Hoogduitsche,
Latijnsche, Grieksche en He-
breeuwsche verzen te ver-

vaardigen. Later werd hij
achtereenvolgend, hooglee-
raar in de geneeskunde te
Heidelberg en te *Wittem-
berg* vanwaar de koning van
Denemarken, CHRISTIAAN V.
hem aan zijn hof liet komen:
bij zijne komst, werd hij met
de titels van lijfarts des ko-
nings en geheimraad ver-
eerd. Keizer LEOPOLD voegde
er in 1692, dien van palts-
graaf bij. Zijne gedrukte
werken zijn: 1.° *Flora Fran-
cica*, in 12.mo — 2.° *Satyræ
medicæ*, in 4.to — 3.° Ver-
scheidene *Brieven*. Ook heeft
hij een aantal *Handschriften*
nagelaten, die verdienen
het licht te zien. De Le-
opoldijnsche akademie, die
der *Ricovrati* van *Padua*,
en de koninklijke maatschap-
pij van *Londen* hadden hem
als lid aangenomen. Hij over-
leed den 16 Junij 1704.

FRANCK FRANCKE of FRANKE
(AUGUSTUS HERMAN), een
Duitsche godgeleerde, in
1663 te *Lubek* geboren, vol-
bragt een gedeelte zijner stu-
diën te *Leipzig*. Hij sticht-
te aldaar met eenige zijner
vrienden, eene soort van *con-
ferentie* over de H. Schrift,
die nog tegenwoordig bestaat
onder den titel van *Colle-
gium philobiblicum*. Predi-
kant te *Erfurt* geworden,
was hij verplicht die stad in
1691 te verlaten. De dweep-
zucht, welke zijne leerreden
ademden, haalde hem deze
onaangenaamheid op den hals.

De keurvorst van *Brandenburg* beriep hem in zijne staten, hij begaf zich derwaarts en werd hoogleeraar in het Grieksch en de Oostersche talen te *Halle*, daarna in 1698, in de godgeleerdheid. Het is in die stad, dat hij het *Weeshuis* stichtte. Dit gesticht was zoo voorspoedig, dat er in 1727, 2196 jongelieden, en meer dan 130 onderwijzers in waren. Men gaf er aan 600 armen, hetzij studenten of weezen te eten. Tegenwoordig, zegt men, is hetzelfde in verval, en men wil dat de kwakzalverijen van eenen zekeren *BASEDOW* (zie dat artikel) veel hebben bijgedragen, om hetzelfde zijnen luister te doen verliezen. *FRANCK* overleed in 1727. Er bestaat van hem: 1.° *Leerreden* en stichtelijke werken, in het Hoogduitsch. — 2.° *Methodus studii theologici*. — 3.° *Introductio ad lectionem prophetarum*. — 4.° *Commentatio de scopo librorum Veteris et Novi Testamenti*. — 5.° *Manudictio ad lectionem Scripturae Sacrae*. — 6.° *Observationes Biblicae*. De vooroordeelen der sekte, welke de oordeelvellingen des schrijvers regelde, hebben belet, dat zijne werken buiten de Noordsche landen verspreid zijn.

FRANCK (*SIMON*), te *Jemeppe* bij *Luik*, in 1711

geboren, onderscheidde zich reeds in zijne vroegste jeugd in de schoone letteren, voornamelijk in de welsprekendheid en Latijnsche dichtkunde, zoo als men zulks ziet door de verschillende stukken in de *Musæ leodiensis* geplaatst, 1761 en 1762, 2 dl. in 8. vo. In de eerste dezer verzamelingen onderscheidt men een heldendicht, over de grondvesting des Christendoms in *Japan*, vol bijverdichtsels, beelden en gelukkige vergelijkingen. Hetzelve is gedrukt achter het *Leven* van den apostel der *Indiën*, *Luik*, 1788. Onder de stukken van het tweede deel, merkt men op de Ode: *In impios seculi nostri scriptores*. Na den geestelijken staat omhelsd te hebben, wijdde hij zich met zulk eenen buitengewonen ijver aan zijne heilige bedieningen toe, dat hij in 1772 in zijne geboorteplaats, aan eene besmettelijke ziekte overleed, welke hij zich op den hals had gehaald, door het bezoeken van zieken, met eenen ijver, die zijne overige deugden evenaarde. Dat het den steller van dit artikel geoorloofd zij, te zeggen:

Manibus date lilia plenis
His saltem accumulè donis,
et fungar inani
Munere. *Aeneid.* VI.

FANCKENBERG (*ABRAHAM* VAN), Heer van *Ludwigs-*

dorff en *Schwirse*, in het prinsdom *Oels*, gaf zich aan de dweepzucht eener onbekende en verachtelijke sekte over. Hij bragt het grootste gedeelte zijns levens te *Ludwigsdorff*, alwaar hij in 1593 geboren is, en in 1652 overleed, door. Men heeft van hem een aantal buitensporige werken, in het Latijn en in het Hoogduitsch, vol droome-rijen der Böhmisten. 1.° Eene *Levensbeschrijving* van JACOBUS BÖHM, stichter dier sekte. — 2.° *Vita veterum sapientum*. — 3.° *Nosce te ipsum*, enz. Er komen in deze beide laatste werken eenige platte waarheden voor, in eene menigte onnutte woorden verdronken, en met verscheidene dwalingen doormengd.

* FRANCKENBERG (JOANNES HENDRIK FERDINAND VAN), kardinaal en aartsbisschop van *Mechelen*, den 18 September 1726, te *Glogau* in *Silezië* geboren, volbragt zijne studien bij de Jesuiten, en werd vervolgens naar *Rome* gezonden, op het *Duitsch-Collegie*, om er de cursus van godgeleerdheid en het kerkelijke regt te volgen. Hij predikte voor BENEDICTUS XIV., en maakte zich vroeg door zijne neiging voor de godsvrucht, en door zijne naauwkeurigheid om de pligten van den geestelijken staat te vervullen, beroemd. Hij werd achtereenvolgend domheer van *Breslau*, groot-

vikaris van *Goritz*, deken van de Stiftskerk van *Tossanus* in *Praag*, naderhand van die van *Buntzlau*, in *Silezië*. MARIA THERESIA, wiens onderdaan hij was, benoemde hem in 1759, tot den aartsbisschoppelijken stoel van *Mechelen*, openstaande door den dood van den kardinaal van ALSACE. De nieuwe kerkvoogd begaf zich dadelijk naar zijn bisdom en gaf zich aan de bedieningen van de bisschoppelijke waardigheid over. Elken dag stond hij des morgens ten vijf ure op, en deed de heilige Misofferande, voegde de overweging bij den arbeid en bij de zorg voor zijne kudde. Zijne reglementen voor zijne geestelijkheid, zijne vermaningen voor zijne seminaristen, de gewoonte, welke hij had, van dikwerf te prediken, zijn ijver voor de kerkelijke diensten, zijne herderlijke bezoeken, alles bewees in hem even zoo veel ijver als godsvrucht. Den 1 Junij 1778, benoemde hem PIUS VI. tot kardinaal. Tot in 1780, was zijn bestuur te *Mechelen* vreedzaam en vruchtbaar; maar toen, na den dood van MARIA THERESIA, JOZEF II. zijne verbeteringsontwerpen ten uitvoer wilde brengen, volgden voor het welzijn der godsdienst, als voor de rust des staats, even zoo nadeelige besluiten spoedig op elkander en werden het onderwerp

van menigvuldige tegenverklaringen des kardinaals ten gunste der regten der kerk. In 1787 naar *Weenen* ontboden, om rekenschap over zijn gedrag te geven, sprak hij met eerbied, maar met vrijheid, en verkreeg de vergunning, om naar zijne kudde terug te keeren. Men had gehoopt, dat JOZEF van zijne ontwerpen zoude afzien; maar deze vorst verhardde zich tegen de hinderpalen, en de besluiten werden vormenigvuldigd. Er werden algemeene kweekscholen opgericht, die in de *Nederlanden* vele tegenkanting ondervonden; de kardinaal vaardigde in 1789, eene doctrinale beoordeeling uit, over het onderwijs der hoogleeraars, dat hij in vele punten, als berispelijk verklaarde. De invoering van andere nieuwigheden bragten weldra het geheele land in opstand, en JOZEF II. stierf met de smart van zijn gezag miskend en zijne troepen uit de gewesten te hebben zien verjaagd; zijn opvolger, de zaken op den ouden voet hersteld hebbende, keerde de rust langzamerhand terug, en de bisschoppen waren de eersten, om het voorbeeld van onderwerping te geven; maar nieuwe stormen barstten weldra over *België* los. DUMORIEZ deed op het einde van 1792 eenen vijandelijken inval in hetzelfde, en zijne troepen

gaven er zich aan beklagenswaardige geweldadigheid en wanorde over. De kardinaal FRANCKENBERG hield zich gedurende eenige maanden verborgen; men maakte zich meester van zijne goederen, en slechts voor zeer korten tijd, genoot hij rust. De Franschen in Maart 1793, uit de *Nederlanden* verdreven zijnde, kwamen er met geweld, in den zomer van het volgende jaar, weder in. De kardinaal vlugtte naar *Holland*, de smart, die hij ondervond, om van zijne kudde verwijderd te zijn, bewoog hem, in 1595, om naar *Mechelen* terug te keeren, ofschoon de geest van het Fransche gouvernement, hem niet dan vervolgingen voorspelde. De goederen en huizen van den aartsbisschop waren in beslag genomen, en men had hem tot schadevergoeding, eene jaarwedde van 6000 Franken beloofd, die hem nooit betaald werd. De kardinaal nam zijnen intrek in zijn seminarie, en leefde er te midden der beperkingen en angsten. Toen hij in 1797 den eed van haat aan het koningschap geweigerd had, werd hij naar *Emmerik* verbannen, en nam zijnen intrek bij de religieusen, *trinitarissen* genaamd. Na zijn vertrek, was zijn diocees ter prooije aan eene schrikkelijke vervolging; de verbanningsbesluiten, trof-

fen van alle kanten de getrouwe priesters. Deze werden opeengestapeld en naar *Guiane* of het eiland *Rhé* vervoerd; anderen verplicht om te vlugten en zich te verbergen. Het directorium had gezworen, om de godsdienst in *Frankrijk* te verdelgen, waar zij sedert lang zoo bloeiend was geweest. Het verblijf van den kardinaal te *Emmerik*, mishaaide nog aan zijne vijanden, men verkreeg een bevel van den koning van *Pruissen*, om hem uit die stad en uit al zijne staten te doen vertrekken. De eerwaardige prelaat trok in 1801 naar *Berken*, dat nog aan den aarts-hertog, keurvorst van *Keulen* en bisschop van *Munster* behoorde; en het is van daar, dat hij den afstand van zijnen aartsbischoppelijken stoel, in November 1801, overeenkomstig het verzoek van *Pius VII.*, inzond. Het volgende jaar begaf hij zich naar *Breda* op het Hollandsch grondgebied. De kardinaal *CONSALVI* noodigde hem uit, in naam van den Paus, om zich naar *Rome* te begeven, maar de grijsaard verzocht den heiligen Vader, om hem van eene zoo lange reis voor zijne jaren te ontslaan, en nam de jaarwedde aan, van 3000 Gulden, die de Paus hem aanbood, en waar hij slechts het eerste kwartaal van ontvangen heeft. Geheel aan de godvruchtige oefeningen overgegeven en een

voorbeeld van onderwerping en geduld zijnde, had hij de H. Mis den 8 Junij 1804 opgedragen, toen hij door eene beroerte getroffen werd, en drie dagen daarna, in de levendigste gevoelens van godsdienst, in den ouderdom van 78 jaren, overleed. De Apostolische Vicarius van *Breda*, de Heer VAN DONGEN (zie dat artikel), in wiens huis hij overleden was, deed hem de laatste eer aan, en er werden te *Mechelen* en in zijn oud diocees, diensten voor hem opgedragen. Eene Levensbeschrijving werd omtrent denzelfden tijd in het licht gegeven; maar men heeft voornamelijk tot dit artikel, het belangrijke werk van den geleerden VAN DE VELDE, getiteld: *Synopsis monumentorum*, Gend, 1822, 3. dl.ⁿ in 8. vo gevolgd. De schrijver haalt er vele daadzaken, stukken en mandementen in aan, die tegelijk eervol voor den kardinaal en belangrijk voor de kerkelijke geschiedenis zijn; hij schetst er vervolgens den lof van den even zoo wijzen als moedigen prelaat in af, en die, heurtelings ter prooije, aan de knevelarijen van eenen onrustigen vorst en aan de banvonnissen der revolutionairen, altijd eenen door de voorzigtigheid geregelden ijver, en eene boven allen tegenspoed, verhevene standvastigheid aan den dag legde.

FRANCKENSTEIN (CHRISTIAAN GODEFRIDUS), te *Leipzig*, in 1661 geboren, en in die stad, na door *Frankrijk*, *Engeland* en *Zwitserland* gereisd te hebben, den 26 Augustus 1717 overleden, oefende met roem te *Leipzig*, den post van advokaat uit. Hij had een verbazend geheugen. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Vervolg op de inleiding der geschiedenis van PUFFENDORF*. — 2.° *Leven der koningin CHRISTINA*. — 3.° *Geschiedenis der 16^e en 17.° eeuw*; dat slechts slechte compilatiën zijn.

FRANCKENSTEIN (JACOBUS AUGUSTUS), zoon van den voorgaande, te *Leipzig* in 1734, in den ouderdom van 44 jaren overleden, na hoogleeraar van het burgerlijk en natuurrecht te zijn geweest, is de schrijver van een aantal Latijnsche werken en verhandelingen, waarvan de meeste slechts compilatiën zijn onder andere: 1.° *De collatione bonorum*. — 2.° *De juribus Judæorum singularibus in Germania*. — 3.° *De thesauris* enz. enz.

FRANCO (BATTISTA), een Venetiaansch schilder, in 1561 overleden evenaarde de bekwaamste kunstenaars van zijnen tijd in de teekening; maar hij was zeer zwak in het koloriet, en schilderde op eene drooge wijze.

* FRANCO (ANTONIO), een Portugees, in 1662 te *Montalvas* (provincie van *Alentejo*) geboren, ging in den ouderdom van 15 jaren, in de orde der Jesuiten, in welke hij door zijne godsvrucht en talenten weldra de achting zijner oversten verdiende; hij bekleedde de gewigtigste posten zijner orde, en zich te gelijkertijd aan geschiedkundige nasporingen toewijdende, droeg hij bij tot den roem der maatschappij, door de Portugeesche Jesuiten, welke zich door hunne godsvrucht, hunne be-gaafdheden en hunnen ijver, het meeste aanbeveelden, bekend te maken. Pater FRANCO overleed te *Evora* den 3 Maart 1732. Onder de hetzif Latijnsche of Portugeesche werken van dezen Religieus onderscheidt men: 1.° *Annus gloriosus societatis JESU in Lusitania* enz., *Weenen*, 1720, in 4 to — 2.° *Synopsis annalium societatis JESU in Lusitania, ab anno 1540, usque ad annum, 1725*, *Augsburg*, 1726, in fol. — 3.° *Imagem do primeiro seculo da companhia de JESUS em Portugal*, 2 dl.ⁿ in fol. — 4.° *Imagem do Segundo seculo*, 1 dl. In dit laatste onuitgegeven gebleven werk, komen, volgens de tijdrekenkundige orde, de belangrijke gebeurtenissen, der eerste honderd vijftig jaren der maatschappij van

JESUS in de provincie van Portugal voor. — 5.º Beknopte woordgronding in de Portugesche taal. — 6.º Eene vertolking in dezelfde taal van den *Indiculus universalis* van Pater POMEX (Zie POMEX).

FRANCO. — Zie FRANCHI.

FRANÇOIS (LAURENTIUS LE), te Arinthod, in het Bisdom Besançon, den 2 November 1698 geboren, bragt eenige jaren door in de Congregatie der Missie, en onderscheidde zich in dezelve door zijne talenten, die hij, na dezelve verlaten te hebben bij voortduring op eene nuttige wijze tegen de dwalingen van den tijd aanwendde. Hij overleed te Parijs den 24 Februarij 1784, en maakte de armen der parochie in welke hij geboren was tot zijne algemeene erfgenamen. Zijne deugden beantwoordden aan zijne godsdienst, welker pligten hij uitoefende en welker leerstellingen hij verdedigde. Er bestaat van hem: 1.º *Lettre etc.* (Brief over de magt der duivelen), in 4.to — 2.º *Les preuves etc.* (De bewijzen der Godsdienst van J. C.), 1751, 8 dl.ⁿ in 12.mo — 3.º *Examen etc.* (Onderzoek der Catechismus van den rechtschapen man), 1764, in 12.mo — 4.º *Réponse etc.* (Antwoord op de moeilijkheden tegen de Christelijke Godsdienst op-

geworpen door J. J. ROUSSEAU), 1765, in 12.mo — 5.º *Observations etc.* (Aanmerkingen) op de wijsbegeerte der Geschiedenis en het Wijsgeerig Woordenboek, 2 dl.ⁿ in 8.vo met platen. In eenen Brief aan D'ALEMBERT krijgt VOLTAIRE den schrijver uit als eenen dommen weeteniet, die een werk in twee deelen heeft geschreven tegen de wijsgeeren, dat niemand kent noch kennen zal. Het boek moet echter wel bekend geweest zijn, wijl het den vergramden wijsgeer, wiens bescheidene critiek, bij lieden, die zijne dwalingen wederlegden, noch geest, noch oordeel aantrof, zoo knorrig gemaakt heeft. — 6.º *Examen etc.* (Onderzoek der daadzaken, welke tot grondslag der Christelijke Godsdienst dienen), 1767, 3 dl.ⁿ in 12.mo De niet gedrukte werken van dezen schrijver zijn de *Wederlegging van het stelsel der natuur*, 4 dl.ⁿ; *Wederlegging der drie logenwaars.* Deze werken hebben, zonder de verdienste der sierlijkheid en naauwkeurigheid te bezitten, die der duidelijkheid, eenvoudigheid, ongekunsteldheid en zalving. De nitmuntende redeneringen tegen over de dwalingen van den tijd gesteld, schijnen dikwijls te verzwakken, door de wijdloopigheid der ontwikkeling en den deftigen en zedigen gang

des schrijvers; maar zoodra men slechts eenigzins overweegt, en den samenhang in eentrekt, gevoelt men er de geheele kracht van. Deze geleerde had zich, zoo als vele der nieuwere al te sterk doen innemen, door het belangrijke en de schoonheid van de grondregels der oude Grieksche en Perzische wijsgeeren; maar na hunne werken van naderbij onderzocht te hebben, kwam hij van zijne dwaling terug. Hij ontdekte, dat het eene list onzer wijsgeeren was, van ons uittreksels van Zoroaster, Confucius, en andere gewaande wijzen der oudheid te geven, om te doen gelooven, dat wij tot eene goede zedeleer, de Christelijke Godsdienst niet behoeften; indien zij de werken dier ouden in derzelve geheel leverden zouden zij zoovele eenvoudigen niet verschalken; want naast eenen redelijken volzin door het gezond verstand ingegeven, zouden zij er eenen anderen stellen, die uit eene volslagene zinneloosheid zou schijnen voor te komen: » Het is zeer bekrompen redeneren, zegt een kundig godgeleerde, van te zeggen, dusdanige grondregel der Christelijke wet wordt in de wijsgeeren gevonden, dusdanige andere in de wetgevers; de eene wordt in *Sina*, de andere in *Egypte* of in *Japan* gepredikt, deze is

ten tijde van PYTHAGORAS bekend geweest, gene vijf of zes honderd jaren later. De menschen zijn dus door J. C. niet beter dan door de heidenen onderwezen.» — Zie COLLIUS, CONFUCIUS, EPICURETUS, ZENO enz.

FRANÇOIS (JOANNES KAREL), graveur der teekeningen van het kabinet des konings, den 4 Mei 1717 te *Nancy* uit een fatsoenelijke familie geboren. Hij begon met het zilveren vaatwerk te graveren; maar hij was voor een veel verhevener werk geboren. Na te *Lyon* zijne bejaafdheid voor het graveren in koperen platen ontwikkeld te hebben, kwam hij te *Parijs* en vondjer beschermers. Het is in deze stad, dat hij, zegt men, de manier van graven uitvond, die het tekenkrijt navolgt, welke anderen aan DEMARTEAU (zie dat artikel) toeschrijven. Ofschoon deze wijze niets voor het oog bevat, kan dezelve echter dienen, om den leerlingen uitmuntende voorbeelden ter beoefening en navolging voor te leggen. Deze hem betwiste ontdekking verschaftte hem eene jaarwedde van 600 livres, en den titel van graveur der teekeningen van het kabinet des konings. De vervolgingen, hem door den tijd be-rokkend, verhaastten zijnen dood, in 1769 voorgevallen. Hij was een eenvoudige man,

die zich meer bezig hield met zijnen arbeid, dan om opspraak te maken. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° een *Teekenboek*. — 2.° De *Verzameling der kasteelen*, welke de koning van Polen in *Lotharingen* bezette, op bevel van dien vorst gegraveerd. — 3.° Het *Wachthuis*, volgens VAN LOO. — 4.° De *Heilige Maagd*, volgens VIEN. — 5.° De *Portretten*, behoorende tot de Geschiedenis der hedendaagsche wijsgeeren van SAVÉRIEN. — 6.° Een *optogt van ruitery*, volgens PARROCEL, buitengemeen schoon gegraveerd. — 7.° Het *Portret van den Heer QUESNOY*, eene eenige plaat, waarin alle graveerwijzen vereenigd zijn.

* FRANÇOIS (Dom JOANNES), den 26 Januarij 1722 in het dorp *Acremont* in het hertogdom *Bouillon* geboren, aanvaardde het kleed van den H. BENEDICTUS, in de abdij van *Beaulieu* in *Argone*, en legde er, in den ouderdom van 17 jaren, zijne geloften af. Hij behoorde tot de Congregatie van den heiligen VANNES, werd met het onderwijs der godgeleerdheid belast, en bekleedde onderscheidene hooge posten in zijne Congregatie, die hij alle met roem waarnam; hij werd achtereenvolgend prior der abdijen van *Saint-Arnould* en *Saint-Clement*, in de stad *Metz*. Nadat hij

eene onregtvaardige bezitting van twee rijke proostdijen ontdekt had, welke de wereldlijke kapittels, ten nadeele van de Benediktijnen gedaan hadden, deed hij dezelve aan de Congregatie teruggeven. Door eenen bijzonderen smaak tot de beoefening der geschiedenis medegesleept, beoefende hij die letterkunde, en de werken, welke hij in het licht gaf zijn vooral belangrijk, door de scherpzinnigheid, en de onpartijdigheid der critiek. Toen de Fransche omwenteling de religieuze orden kwam vernietigen, en hem aan eenen staat ontrokken dien hij beminde, begaf hij zich naar het vlek, dat hem had zien geboren worden, en hij overleed in hetzelfde den 22 April 1791. Men heeft van dezen geleerden Religieus: 1.° *Histoire etc. (Geschiedenis van Metz)*, met dom TABOUILLOT, Metz, 1769 en volg. jaren, 4 dl.ⁿ in 4. to met de bewijsstukken. — 2.° *Dictionnaire etc. (Romanisch, Waalsch, Keltisch en oud-Duitsch Woordenboek, om tot goed verstand te dienen der oude wetten en overeenkomsten)*, Bouillon, 1777, in 4. to — 3.° *Bibliothèque etc. (Algemeene Bibliothek der orde van den H. BENEDICTUS enz)*, Bouillon, 1777, 4 dl.ⁿ in 4. to Hij had het ontwerp gevormd eener *Verzameling van oude handvesten*,

welke hij onder den titel van *Chartes austrasiennes* zou in het licht geven; ook werkte hij aan de Geschiedenis van *Châlons-sur-Marne*, volgens hetzelfde plan, hetwelk hij voor de Geschiedenis van *Metz* gevormd had; eindelijk heeft hij eenen kloosterregel ontworpen voor religieuzen, van welke orde dezelve ook wezen mogen. De omwenteling en zijn dood, kort daarna voorgevallen, hebben het in het licht verschijnen dezer werken belet.

FRANÇOIS. — Zie verder FRANCISCUS.

FRANÇOISE. — Zie FRANGISKA.

FRANCOLINI (BALTHASAR), in 1650 te *Fermo* in het markgraafschap *Ankona* geboren, werd in 1666 Jesuit, onderwees met roem de wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Rome*, en overleed in het Romeinsch Collegie, den 10 Februarij 1709, den roem nalatende van eenen deugdzaam en geleerden religieus. Zijn boek getiteld: *Clericus Romanus contra nimium rigorum munus*, te *Rome* met de gewone goedkeuringen in 1705, en vervolgens te *Muncken* in 1707 gedrukt, heeft ten doel, om de verwijtingen der Jansenisten, en vooral van doctor ARNAULD, tegen de wijze, waarop men in de

kerk het Sacrament van boetvaardigheid bedient, te wederleggen.

FRANCOWITZ (MATTHIAS FLACH), te *Albona* in *Illyrië* den 3 Maart 1521 geboren, is onder de protestantsche godgeleerden bekend onder den naam van FLACCUS ILLYRICUS. LUTHER had in hem eenen vurigen leerling: deze dweeper verzette zich met geweld tegen het *interim* van KAREL V., en tegen de bevredigings-ontwerpen. Hij had grootelijks deel aan de samenstelling der *Centuriën van Maagdeburg* (Zie JUDEx.) Er bestaat van hem: 1.° *Catalogus van de getuigen der waarheid*, Frankfort, 1672, in 4 to (Zie EISENGREIN). — 2.° *Missæ latina antiqua*, in 8. vo, *Straatsburg*, 1757. De zeldzaamheid van dit boek heeft het zeer duur gemaakt. Deze liturgie bevat het geloof en de oude gebruiken der Roomsche kerk. De Protestanten meenden, dat dezelve eene getuigenis tegen de Catholijken zoude zijn; maar toen zij ontdekten, dat dezelve wapenen aan hunne tegenstrevers verschafte, stelden zij alles in het werk om er al de exemplaren van te vernietigen; en dit is de oorzaak van derzelve zeldzaamheid. Men vindt dezelve echter in haar geheel in de jaarboeken van pater

LE COINTE, en in de Liturgiën van den kardinaal BONA. FRANOWITZ heeft een *Appendix* tot zijne *Missalatina* geleverd in zijne uitgave van Sulpitius Severus, Bazel, 1556, in 8.º Nog heeft men van hem eene menigte hevige *Verhandelingen* tegen de Roomsche kerk. Hij wil er in bewijzen, » dat de pauselijke waardigheid eene uitvinding des duivels, en dat de paus zelf een duivel is." Al de werken van dezen woedenden geestdrijver zijn niet zeer gemeen. Degene, die in zotternijen en armzaligheden belang stellen, kunnen de *Catalogus* derzelve in het 24.º dl. der *Memorien van Nicéron* vinden. Hij overleed te Frankfort aan den Mein, den 11 Maart 1575. RITTER heeft in 1723 te Frankfort, in 4.º, een verslag over het leven en de werken van Flaccus Illyricus in het licht gegeven, en twee jaren later is er eene zeer vermeerderde uitgave van verschenen.

FRANCO. — Zie BERKHEY.

FRANCUS, een Trojaansch Vorst, welken men voor eenen zoon van Hector houdt. Men zegt, dat hij zich na de verwoesting van Troje naar Germanië begaf, en dat van hem de Franken afstammen. Maar men begrijpt ligtelijk, hoe onzeker deze

oorsprong is, vooral, wanneer men overweegt, dat zelfs het bestaan der stad Troje, en van al hare zoo verdedigende als aanvallende helden in twijfel is getrokken. Zie HOMERUS.

FRANCUS (SEBASTIAAN), een beruchte wederdooper der 16.º eeuw, gaf onderscheidene schriften, vol dwalingen en dweeperijen in het licht. De godgeleerden der Augsburgsche geloofsbelijdenis, te Smalkalde in 1540 vergaderd, belastten MELANCHTHON, hem te wederleggen. FRANCUS gaf nog een zeer hekelachtig geschrift, tegen de vrouwen in het licht; hij werd wederlegd door JOANNES FREHERUS, en door LUTHER, die zich gaarne met de zaak der sekse belastte.

FRANGIPANI, of FRANGIPANI (FRANCISCUS CHRISTOPHEL, Graaf van), schoonbroeder van den Graaf van Sereni, trad met hem in eene zamenzwering, tegen keizer LEOPOLD, en was een der voornaamste hoofden van den opstand der Hongaren, die in 1665 begon. De hoofdpunten der beschuldiging tegen FRANGIPANI niet dan al te zeer bewezen zijnde, werd hij tot het afhouden der regter hand en de onthoofding veroordeeld. Al zijne goederen werden ten voordeele des keizers ver-

beurd, en zijn geslacht van den adeldom vervallen verklaard; de uitvoering van dit vonnis geschiedde openlijk te *Neustadt*; waar hij gevangen zat, den 30 April 1671. FRANGIPANI stierf met vele onderwerping en gelatenheid. [De andere hoofden der zamenzwering, SERENI en NADASTI, werden met FRANGIPANI onthoofd.]

* FRANK (JOANNES PETRUS), een beroemd geneesheer uit eene oorspronkelijke Fransche familie, te *Rodalben* in het groot hertogdom *Baden*, den 17 Maart 1745 geboren. Hij studeerde te *Pont-à-Mousson*, waar hij den doctoralen hoed ontving. Hij verwierf roem in de oefening van zijn beroep, in *Lotharingen*, te *Bitche*, waar hij eenigen tijd woonde en op vele andere plaatsen van *Europa*. De prinsbisschop van *Spiers*, benoemde hem tot zijnen geneesheer, en, in 1784, verkreeg hij den titel van raadsheer des hofs van den koning van *Engeland* en den geneeskundigen leerstoel aan de universiteit van *Gottingen*. In 1785 zich naar *Weenen* begeven hebbende, deed hij er zulke schoone genezingen dat de keizer hem tot keizerlijk en koninklijk raadsheer des bestuur verhef en hem tot Hoogleeraar van de klinische geneeskunde aan de u-

niversiteit van *Pavia* benoemde. Zijn roem nam hand over hand toe, en over al oogstte hij eer en rijkdommen. De keizer beriep hem naar *Weenen* terug, en vertrouwde hem het bestuur van het groote ziekenhuis dier stad toe, in welker universiteit hij denzelfden post bekleedde dien hij in *Pavia* waarnam. Op uitnoodiging van den keizer van *Rusland*, PAUL I. begaf hij zich in 1794 naar *Petersburg*. Eerst klinisch Hoogleeraar aan de universiteit van *Wilna*, werd hij zulks vervolgens te *Petersburg*; kort daarna gaf men hem den titel van lijfarts des keizers, met den rang van generaal majoor. Hij bleef veertien jaren in *Rusland*, waarna hij naar *Weenen* willoende terug keeren, keizer ALEXANDER hem het brevet eener jaarwedde van 3000 roebels gaf. Hij is in die stad, in December 1824 in den ouderdom van tachtig jaren overleden. FRANK is de schrijver van verscheidene werken, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *Epistola invitatoria ad eruditos de communicandis quæ ad politicam medicam spectant, principum et legislatorum decretis*; Mannheim, 1776, in 8. vo — 2.° *Regel over de geneeskundige policie* (in het hoogduitsch), *ibid* 4 dl. n in 8 vo, 1777, 1785. — 3.° *Ontwerp eener klinische school, of*

leerwijze om de geneeskundige praktijk in een academisch ziekenhuis te onderwijzen, in het Fransch; *Weenen*, 1790, in 8.v^o; de stijl van dit werk is niet zeer naauwkeurig. FRANK schreef in het hoogduitsch en latijn met meer roem, in welke talen zijn stijl voor classisch kan doorgaan. — 4.º *De curandis hominum morbis*, Manheim, 1792, 1807, 6 dl.ⁿ in 8.v^o Hij heeft een werkje over zijn leven nagelaten, dat tot titel heeft: — 5.º *Levensbeschrijving van Doctor JOANNES PETRUS FRANK* door Hem zelve beschreven. Zijn zoon JOZEF volgt met roem het beroep zijns vaders en is de schrijver van vele zeer geachte geneeskundige werken.

FRANKE. — Zie FRANCK (AUGUSTUS HERMAN.)

FRANKLIN (BENJAMIN), in 1706 te *Boston* in *Nieuw-Engeland* geboren, en te *Philadelphia* in *Amerika*, den 17 April 1790 overleden, van eenvoudige *Corrector* van drukproeven, gelukte het hem, zich eenen beroemden naam, onder de geleerden en staatkundigen te verschaffen. Hij legde zich bijzonder toe, om verscheidenheid in de uitwerkselen der electriciteit optesporen, en om dezelve tot eene theorie te doen dienen, welke een juist denkbeeld

dezer zoo fijne en bewonderenswaardige vloeistof kon geven. Ofschoon al zijne denkbeelden de goedkeuring der geleerden niet genoten hebben, kan men echter niet ontkennen, dat hij licht over dit onderwerp heeft verspreid, en dat vele zijner gissingen op de ondervinding gegrond zijn. In dezen rang willen wij niet stellen, zijn stelsel der bliksem-afleiders, eene *empirische* uitvinding, ten minste nutteloos, maar wezenlijk gevaarlijk, zoo als zulks uit de theorie zelve, en meer nog door op eene treurige wijze vermenigvuldigde voorbeelden blijkt. (Zie KIRCHMAN, PRINGLE). Zijn ontwerp, om de onstuimige zee door olie en vetstoffen te doen bedaren, is thans als eene volslagene begoocheling erkend. Men weet, dat hij veel heeft gewerkt aan de onafhankelijkheid der Engelsche volkplantingen in *Amerika*, en het is om die reden, dat de Nationale vergadering van *Frankrijk* eenen rouw van drie dagen heeft bepaald, om zijne gedachtenis te vereeren. Intusschen heeft de oorlog, waarin hij *Frankrijk* heeft medegesleept een oneindig kwaad aan dat schoone rijk berokkend, en men kan zeggen, dat dezelve deszelfs geldmiddelen in de grootste verwarring bragt. » Men liet ons, zegt een schrijver dier natie, te-

gen al de regels der gezonde staatkunde en der billijkheid aan, eenen verschrikkelijk kostbaren oorlog ondernemen; een oorlog, die even zoo dwaasselijk geleid werd, als hij ligtzinniglijk begonnen was; een oorlog, waarin de natie genoodzaakt werd, om zich als zegepralend te beschouwen, wanneer zij niet geslagen was, en niet altijd had zij dezen vreemden roem; een oorlog, die terwijl hij aan onze mededingers, onmetelijke uitgestrektheden van grondgebied ontnam, waarin hunne magt en hun handel, met meer pracht, dan wezenlijk nut voor hen overvloedigen, hun veel meer, dan het gelijkwaardige heeft teruggegeven, wijl een voor ons meer vernederende dan voordeelige vrede, door een noodlottig handelverdrag is gevolgd, dat, ongerijmd in vele van deszelfs schikkingen, in alle vernielend is, en waarvan men moet vooronderstellen, dat het doel is geweest, om *Engeland* voor de verliezen in *Amerika* schadeloos te stellen, door aan hetzelfde in *Europa* ten koste van *Frankrijk*, de schattingen te verzeke- ren, welke het uit het andere werelddeel niet meer kon bekomen." Voor het overige is het welligt dit gezigtspunt zelf, dat den naam van FRANKLIN aan de nationale vergadering dier-

X. DEEL.

X.

baar heeft gemaakt, wijl zij in dat opzigt aan hem haar bestaah te danken heeft. Deze beroemde man, had zich nog boekdrukker zijnde, een zonderling grafschrift vervaardigd, waaruit men ziet, dat hij omtrent dien tijd sterker aan de opstanding geloofde, dan toen hij aan VOLTAIRE den zegen voor zijnen zoon vraagde. Maar het schijnt echter, dat hij eindelijk tot dat geloof was teruggekomen, wijl hij wilde dat het opschrift op zijn graf zoude gesteld worden. Zie hier eene letterlijke vertaling van hetzelfde:

Het ligchaam
van den Boekdrukker BENJAMIN
FRANKLIN,
(gelijk aan den omslag van
een oud boek),
wanneer er de inhoud uitge-
scheurd,
en hetzelfde van titel en ver-
guldsel beroofd is),
dient hier tot eene spijs voor de
wormen,
doch het werk zelf zal niet ver-
loren zijn;
want het zal
(zoo als hij altijd gehoopt
heeft),
eenmaal in eene nieuwe en fraai-
jere uitgave,
door den schrijver herzien en
verbeterd,
weder verschijnen.

Men kan over het leven van dien buitengewonen man raadplegen; de *Geschiedenis zijns levens* aan zijnen zoon gerigt.

FRANTZ (WOLFGANG), een Luthersche godgeleerde, in 1564, te *Plauen* in het *Voigtland* geboren, werd.

Hoogleeraar in de geschiedenis en daarna in de Godgeleerdheid te *Wittemberg*, alwaar hij in 1628 overleed. Er bestaat van dezen schrijver: 1.° *Animalium historia sacra*, 1665, in 12.mo, *Dresden*, 1687, 2 dl.ⁿ in 8.vo; een zeer gezocht en belangrijk werk. — 2.° *Tractatus de interpretatione sacrarum scripturarum*, 1634, in 4.to; en andere werken, waarin, indien men eenige sekte-vooroordeelen uitzondert, nuttige zaken voorkomen. De beroemde SCHEUCHZER heeft tot zijne *Physica sacra de Historia animalium* geraadpleegd.

FRANZ (JOZEF), een Jesuit, te *Linz*, in 1703 geboren, was hoogleeraar der proefondervindelijke natuurkunde aan de hoogeschool van *Weenen* en later bestuurder van die der Oostersche talen in 1754, in dezelfde stad, door MARIA THERESIA gesticht. Pater FRANZ werd algemeen geacht, en om zijne begaafdheden en om de zuiverheid zijner zeden. Men heeft van hem: 1.° *Dissertatio de natura electri*, *Weenen*, 1751 in 4.to — 2.° *Spel van Geographische Kaarten*, *ibid*, 1759. Men schrijft hem een klein tooneelstuk toe. GODFRIED VAN BOUILLON genaamd, door de kweekelingen van de akademien der Oostersche talen, den 18 December 1757, voor hunne

doorluchtige stichters gespeeld, *Weenen*, 1761, in 8.vo De sprekers drukken zich uit, in de Turksche en Fransche talen; deze laatste is met eene bijzondere zuiverheid geschreven. Pater FRANZ is den 13 April 1776, drie jaren na de vernietiging zijner orde, overleden.

FRASSEN (CLAUDIUS), in 1620, in de nabuurschap van *Peronne*, in *Picurdijë* geboren, algemeen geestelijk raadgever (*définitor*) van den regel van den heiligen FRANCISCUS, doctor der *Sorbonne*, en *Gardiaan* van *Parijs*, overleed in 1711. Deze religieus was met roem verschenen in het algemeene kapittel zijner orde, te *Toledo* in 1682 gehouden, en in dat van *Rome* in 1688. Met uitzondering dezer beide reizen, leefde hij steeds in eene volslagene afzondering. De voornaamste vruchten zijner werkzaamheden zijn: 1.° *Philosophie (Wijsbegeerte)*, onderscheidene malen in 2 dl.ⁿ in 4.to gedrukt. — 2.° *Eene Théologie (Godgeleerdheid)*, in 4 dl.ⁿ in fol. *Parijs*, 1672. Dezelve is beter dan zijne wijsbegeerte, die echter goed was voor zijnen tijd: de redeneerkunst, de bovennatuur- en zedekunde, worden er zeer wel in behandeld, er komen, zoo als zulks toenmaals gebruikelijk was, verscheidene meer spitsvinnige dan belang-

rijke onderwerpen in voor, doch die dienen om den geest te oefenen (zie DUNS, OCCAM). — 3.º *Disquisitiones Biblicæ*, Parijs, 1682, 2 dl.ⁿ in 4.to, het 1.e over den Bijbel in het algemeen, het 2.e over de vijf boeken van Mozes, met vermeerderingen herdrukt, *Lucca*, 1764, 2 dl.ⁿ in fol. De geleerde aanmerkingen schitteren in dit werk; maar men zou er meer orde en naauwkeurigheid in wenschen. Men verwijt hem in het Evangelisch betoog (*Démonstration Evangélique*) van den Heer HUET geplunderd, en zijnen diefstal met eene list bedekt te hebben, die den letterdieven vrij algemeen is. Op aanstoking van LODEWIJK FERRAND, hekelde hij den doorluchtigen prelaat op eene niet zeer bescheidene wijze, maar in het vervolg vraagde hij er den beleedigde vergiffenis over.

FRATTA (JOANNES), een Italiaansch dichter, uit eene adellijke familie van *Verona*, die in de zestiende eeuw leefde, liet *Herderszangen* na, en een heldendicht *Malteida* genaamd, door TASSO grootelijks geprezen. Dit dichtstuk werd in 1596, bij het leven des dichters, te *Venetië* in 4.to gedrukt.

† FRAUENLOE (HENDRIK), de eernaam van eenen be-

roemden zanger uit het laatste der 13.^e en het begin der 14.^e eeuw, van wiens levensbijzonderheden men niet anders met zekerheid weet, dan dat hij te *Menz* zijne kunst heeft uitgeoefend, en aldaar in 1317 overleden is. Volgens het gevoelen van sommigen, zou hij D.^r der godgeleerdheid en domheer te *Menz* geweest zijn. Hij komt anders onder den naam van HENDRIK VAN MISZEN (MEISZEN) voor. In zijne gezangen prees hij voornamelijk de deugden van het vrouwelijke geslacht. Waarom hij door de vrouwen ook zoo hoog op prijs werd gesteld, dat, zoo als men zegt, vrouwen hem eigenhandig naar het graf droegen, zijn graf met tranen bevochtigden, en zoo veel wijn over hetzelfde uitstortten, dat dezelve door de kerk stroomde. In de Verzameling van MANESSES en eenige andere handschriften, komen gedichten van hem voor.

FRAVITAS. — Zie FLAVITAS.

FREARD DU CASTEL (RUDOLF ADRIANUS), te *Bayerx* geboren, vereenigde met de maatschappelijke deugden de hoedanigheden van een rechtschapen man. Zijne vrije oogenblikken waren verdeeld tusschen de beoefening der meetkunde en de aankweeking der bloemen. Hij over-

leed den 16 Maart 1766, na in het licht te hebben gegeven: 1.° *Elémens etc.* (*Grondregels der meetkunde van EUCLIDES*), Parijs, 1740 in 12.mo — 2.° *Ecole etc.* (*School van den bloemist*), *ibid*, 1764, in 12.mo Deze werken zijn in eenen zeer zwakken stijl geschreven.

FREARD. — Zie CHAMBRAY (ROELAND).

FREDEGARIUS, na GREGORIUS van *Tours*, de oudste Fransche geschiedschrijver, bijgenaamd *Scholasticus*, wyl men vroeger met dien naam de mannen vereerde, welke zich door hunne schriften onderscheidden. Hij schreef op bevel van CHILDEBRAND, den broeder van KAREL MARTEL, eene *Kronijk*, welke men in de verzameling der geschiedschrijvers van *Frankrijk* van DUCHESNE en dom BOUQUET aantreft. Dezelve gaat tot 641. Zijn stijl is ruw en heeft eene gebrekkige woordvoeging. Hij loopt daarenboven al te snel over belangrijke gebeurtenissen heen. Doch hoe beknopt hij ook wezen moge, moet men echter voor dat gedeelte der geschiedenis van *Frankrijk*, tot hem zijne toevlugt nemen. Zijne *kronijk* heeft eenige vervolgers gehad, die dezelve tot het jaar 768 gebragt hebben. Men schrijft hem ook een *Kort begrip der geschiede-*

nissen van GREGORIUS van Tours toe, waarin hij zich tot het afschrijven van dien geschiedschrijver bepaalt. [Dit *Kort begrip* maakt het vierde boek uit der *Kronijk*, waarvan de drie eerste eene compilatie zijn, uit JULIUS AFRICANUS, EUSEBIUS, den heiligen HIERONYMUS, IDACIUS; dezelve eindigen met den dood van BELISARIUS. Het vijfde boek begint met CHILPERICH, en gaat tot het jaar 641].

FRÉDÉGONDE, vrouw van CHILPERICH I., koning van *Frankrijk*, in 543 te *Mont-Didier*, uit eene geringe familie geboren, ging eerst in dienst van ANDOUARIA, eerste vrouw van dien vorst. Zij bediende zich van al haren geest, en van hare geheele schoonheid, om hem haar te doen verstooten. CHILPERICH nam eene tweede vrouw; FRÉDÉGONDE liet dezelve vermoorden, en verkreeg het bed en den troon, welke zij bekleedde. Dit gedrog van heerschzucht en wreedheid, boezende haren echtgenoot eene menigte wreedheden in, welke zij hem ook hielp, bedrijven. Op haren raad, overlaadde hij zijne onderdanen met belastingen, en deed zijnen broeders den oorlog aan. FRÉDÉGONDE ondersteunde zijne wapenen, door het staal en het vergif. Zij deed SIEGBERT, MEROVEUS, CLODOVE-

us, PRÉTEXTAS enz. ombrengen. Na den dood van CHILPERICH, wapende zij zich tegen CHILDEBERT, versloeg in 591 zijne troepen, verwoestte *Champagne*, en heroverde *Parijs* met de naburige steden, welke men haar ontweldigd had. Zij overleed in 597, overladen met roem door hare dapperheid, en met schande door hare misdaden. Zij werd begraven te *Saint-Germain-des-Prés*. Wij spreken in dit artikel volgens het grootste aantal geschiedschrijvers. Het is echter waarschijnlijk, dat de algemeene haat, de ondeugden en onheilen aan FRÉDÉGONDE toegeschreven, merkelyk vergroot heeft.

† FREDERIK of FREDERICUS I. (*Heilige*), achtste bisschop van *Utrecht*, was uit *Vriesland* oorspronkelyk, in welk gewest zijne ouders, als van adellyke afkomst, het slot *Adelen* bewoonden; volgens sommigen was zijne moeder KRONEVELLA, eene dochter van ADGILLUS, tweeden koning der *Vriezen* en zoon van RABBODUS; zij voedde haren zoon in alle Christelyke deugden op, en stelde hem onder het opzigt van RIXFRIDUS, bisschop van *Utrecht*; — na den dood van dezen RIXFRIDUS, werd FREDERIK met algemeene stemmen, tot de waardigheid van zynen overliden leermeester

verheven, als zijnde een vreedzaam en beminnenswaardig man, en met eenen bijzonderen ijver voor de Godsdienst bezielde. Keizer LODEWIK de *Godvruchtige*, stelde bijzonderen prijs op hem, en kwam zelfs met zijne gemalinne te *Utrecht*, om hem tot bisschop te helpen bevorderen, welke waardigheid FREDERIK echter tegen zynen zin aanvaardde. Een ijverig herder zijnde, heeft hij zich, na zijne verheffing, dadelijk op weg begeven, om de bewoners van het eiland *Walcheren*, van hunne bloedschandige huwelyken af te trekken, en het gelukte hem, de schuldigen na behoortlyke boetplegingen met God en de Kerk weder te verzoenen. Daarop ging hij door den H. Kanonik ODULFUS ondersteund, in *Vriesland* de Ariaansche en Sabelliaansche ketterij, welke aldaar was doorgedrongen, bestrijden, waarin hij volkomen slaagde, volgens sommigen, had FREDERIK zich ook ijverig bemoeid, om vernoemden keizer LODEWIK, te doen scheiden van zijne gemalin JUDITH, wyl zij hem te na in den bloede bestond. De keizerin vreezende, dat de keizer daartoe mogt bewilligen, kocht twee booswichten om, die den bisschop, terwijl hij in de kappel van den H. JOANNES den *Dooper* in de *St. Salvador's*

kerk, wat meende te gaan bidden, door en door de liezen staken. Men zegt, dat hij, den steek ontvangen hebbende, zou uitgeroepen hebben: *Ik ben vermoord om de waarheid, om de zachtmoedigheid en gerechtigheid.* Daarop sleepte hij zich naar eenen onderaardschen grafkelder, alwaar hij zich plat ter aarde wierp, en onder het zingen van dit vers uit de Psalmen: *Ik zal den Heere behagen in het landschap der levenden*, op den 18 Julij 838, zijne heilige ziel, aan zijnen Schepper overgaf.

† FREDERIK II., VAN SIRIK, bisschop van *Utrecht*. Zie SIRIK.

† FREDERIK III., VAN BLANKENHEIM, bisschop van *Utrecht*. Zie BLANKENHEIM.

† FREDERIK IV., de 56.^e in den rang der Utrechtsche bisschoppen, volgde in het jaar 1496, op DAVID VAN BOURGONDIË. Hij was een zusters-zoon van den markgraaf FREDERIK VAN BADEN. Met eenparigheid van stemmen verkozen zijnde, werd hij door den Paus bevestigd. Reeds in het begin zijner regering moest hij oorlog voeren tegen de *Groote Gaarde*; dat is, tegen den afgedankten hoop krijgsvolk, die vroeger had gediend onder hertog ALBERTUS VAN SAKSEN, eerst landvoogd en daarna

Heer van *Vriesland*. Dezelve waren meer dan 400 man sterk, en rigtten om, en bij *Deventer* groote verwoestingen aan. Doch de bisschop door de Gelderschen ondersteund, versloeg hen. De hertog van *Kleef* had, terwijl MAXIMILIAAN, onder DAVID VAN BOURGONDIË, *Utrecht* hield belegerd, aan de stad eene aanmerkelijke som gelds geschoten, welke hij niet terug kon bekomen. Dit verbitterde hem zoodanig, dat hij de nog overgeblevene *Groote Gaarde*, andermaal in het Sticht zond, alwaar deze woeste hoop, gruwelijk huis hield. Doch de bisschop wist hen zoo wel te onthalen, dat zij naar *Kleef* togen, en aldaar wraak namen, over hetgene, wat hun te *Utrecht* wedervaren was; waarop de vrede tusschen deze twistende partijen volgde. In het jaar 1503, kwamen de Gelderschen, nadat zij *Hilversum* in brand gestoken hadden, naar de *Bild*, nabij de stad *Utrecht*. Aldaar lag de hertog, met bijna 2000 Gelderschen, die met sommige burgers een heimelijk verraad gesmeed hadden, om met eenige turschepen, opgepropt met volk, de stad in te varen; doch het verraad werd ontdekt, en de schuldigen namen de vlugt. Om deze en meer andere onrustigheden begon aan FREDERIK de bisschoppelijke waardigheid groote

lijks te verdrieten, en wijl hij daarenboven door ziekte-lijkheid en hooge jaren was afgemat, heeft hij tot heil zijner kerk, zijne waardigheid nedergelegd, en dezelve opgedragen aan PHILIPPUS VAN BOURGONDIË. Daarop is hij in het eerste jaar na zijnen afstand (na een twintigjarig bestuur) te *Lier*, in de provincie *Antwerpen*, overleden, te weten op den 24 September 1517. Zijn lijk werd naar zijn vaderland vervoerd, en te *Baden* aan den *Rijn*, in het graf zijner voorouders bijgezet. FREDERIK was zachtmoedig van inborst en daarbij zeer bescheiden. Hij heeft de wapenen niet aangegord, dan in hoogen nood, en was steeds, gelijk het een bisschop betaamt, meer genegen tot zijne kerkelijke bedieningen.

† FREDERIK SCHENK VAN TOUTENBURG, laatste bisschop van *Utrecht*. — Zie SCHENK.

FREDERIK I., bijgenaamd BARBAROSSA, zoon van FREDERIK, hertog van *Zwaben* en na den dood van zijn vader, zelf hertog van *Zwaben*, werd geboren in 1121 en verkreeg de keizerlijke kroon in 1152, 31 jaren oud zijnde, na zijn oom KOENRAAD III. Hij ging naar *Italië* in 1155, om dezelve uit de handen van den Paus te

ontvangen. ADRIANUS zalfde hem den 11 Junij, na vele geschillen over het ceremonie. Men wist zoo weinig te *Rome* wat het Roomsche rijk was, en al de aanmatigheden waren zoo tegenstrijdig, dat aan den eenen kant het volk in opstand kwam, omdat den Paus den keizer zonder bevel van den senaat en het volk gekroond had, en van den anderen kant schreef Paus ADRIANUS in al zijne brieven dat hij aan FREDERIK het beneficie van het Roomsche rijk had opgedragen. FREDERIK bragt de volksafgevaardigden tot zwijgen. *Rome*, zeide hij hun, *is niet meer, wat het geweest is. KAREL de Grootte en OTTO hebben het overwonnen en ik ben uw meester.* Niet minder geërgerd over de Brieven van den Paus, zeide hij, *dat hij zijn rijk had ontvangen van God en door de verkiezing dervorsten, en niet van de milddadigheid der Roomsche Opperpriesters.* Een pause-lijk afgezant, voor welken hij deze woorden uitsprak, wilde hem dezelve wederleggen. FREDERIK zond denzelfden terug. ADRIANUS zond hem in 1157, te *Besançon*, waar hij toen was, eenen anderen leegaat, aan wien de keizer liet betuigen, dat door het woord beneficie de Paus enkel de inzegening of wijding en niet de beleening had verstaan.

In het vorige jaar 1156, was FREDERIK, van ADELEIDA gescheiden, met BEATRIX, dochter van REINAUD, graaf van *Bourgondië* in den echt getreden en vereenigde daardoor het graafschap *Bourgondië*, met zijne staten, maar dit gewaande huwelijk tegen de regels van het Evangelie aangegaan, maakte hem verachtelijk in de oogen der volken en droeg niet weinig bij tot het gedrag der Milanezen wegens de nieuwe keizerin (zie BEATRIX). Na den dood van ADRIANUS in 1160 stelde FREDERIK, die te Rome wilde heerschen, tegen den wettigen Opperpriester ALEXANDER III., den onwettigen Paus VICTOR en achtereenvolgend twee anderen aan. De Milanezen over deze gewelddadigheden verontwaardigd, schudden het juk in 1161 af en trachtten eene republiek te vormen. Maar hunne hoofdstad werd in 1162 ingenomen en tot op den grond toe afgebroken. Men trok er den ploeg door, en zaaide zout op den grond derzelve. De wallen van *Brescia*, *Piacenza* werden gesloopt, en de andere steden, die vrij hadden willen zijn, verloren niet alleenlijk dit voorregt, maar ook nog derzelve voorregten. De overwinnaar deed de nasporing van al de overveldigde regten en van al de leengoederen. Vier leeraars van de

Universiteit van *Bologna*, die hij raadpleegde, schreven hem al deze regten toe, en zelfs het gebied over de geheele wereld, zoodanig als de keizers der eerste eeuwen hetzelfde bezeten hadden. De beroemde BARTOLE zelf was niet huiverig om diegene als kettters te verklaren, die zouden durven twifelen aan het algemeen gebied der Roomsche Keizers. Men ziet door deze koddige uitspraak, dat de regtsgeleerdheid der keizers niet beter in orde was dan die der Pausen, en dat de gene, die zoo zeer tegen de tweede uitvaren, ten opzichte der eerste een stilzwijgen in acht nemen, dat men van onregtvaardigheid en kwade trouw moet beschuldigen. Paus ALEXANDER III., die verplicht was geweest, de wijk naar *Frankrijk* te nemen, deed in 1168 FREDERIK in den kerkelijken ban. De steden van *Lombardye* vereenigden zich in hetzelfde jaar ter handhaving harer vrijheid. De Milanezen herbouwden hunne stad, in weerwil van den keizer. Zij behaalden op hem in 1176 eene uitstekende overwinning bij *Come*, en deze overwinning bragt den vrede tuschen ALEXANDER en FREDERIK te weeg. *Venetie* werd de plaats van verzoening. De trotsche FREDERIK moest buigen. Hij erkende den Paus, kuste zijne voeten,

diende hem als deurwaarder in de kerk, en geleidde zinnen muilezel op het *Sint-Marcus-plein*. De vrede werd den 1 Augustus 1177 door de vorsten van het rijk op het Evangelie bezworen. Alles was ten voordeele der Kerk. FREDERIK beloofde al hetgeen, wat aan den H. Stoel behoorde, te zullen vergoeden. De landen van de gravin MATHILDA werden niet uitdrukkelijk genoemd, en dit was eene nieuwe aanleiding van twist, tusschen den keizer en PAUS URBANUS III. De voorspoed der Sarracenen vereenigde de geesten. SALADIN, de held van zijn land en van zijne eeuw, had *Jeruzalem* op de Christenen heroverd. De Paus bewoog FREDERIK, om het *Heilige land* weder te hernemen. Deze vorst trok ter kruisvaart in 1189. IZAAK ANGELUS, keizer van *Konstantinopel*, was de bondgenoot van SALADIN en van den sultan van *Iconium*. FREDERIK was dus verplicht om de Grieken te bestrijden. Gewapenderhand maakte hij zich meester van de doortogten, behaalde twee overwinningen op de Turken, nam *Iconium* in, drong door in *Syrië* en overleed het volgende jaar 1190 na eene acht en dertigjarige regering bij *Tarsus* in *Cilicië*, wjl hij zich in de *Cydnus* gebaad had, en wel aan dezelfde ziekte, die ALEXANDER de Grootte in de-

zelfde rivier bevangen had. Hij liet stervende eenen grooten naam na van wispelturigheid en grootheid. Hij bedekte zijnen hoogmoed, zijne driftige en ooplopende inborst door moed, openhartigheid, milddadigheid en standvastigheid in voor- en tegenspoed. Hij had een verbazend geheugen, en zelfs veel kunde voor eene eeuw, waarin de roest van onwetendheid zoodik was, dat bijna geen Duitsch vorst kon lezen, noch zijn naam teekenen. Nooit waren de inkomsten der keizers aanmerkelijker geweest, dan onder FREDERIK; hij trok jaarlijks uit *Italië* en *Duitschland* 60 gouden talenten, hetwelk 6 millioenen Duitsche kroonen bedraagt, eene verbaazende som voor dien tijd, waarin de keizerlijke domeinen onnoemelijke verliezen hadden geleden. Het is onder FREDERIK I., dat de Aartsbisschoppen van *Mentz* den titel van opperkanseliers des rijks begonnen te voeren. Men kan over dezen vorst raadplegen: 1.° *De kronijk van OTTO VAN FREISINGEN, met de Bijlagen van OTTO VAN SINT-BLASIUS.* — 2.° *Historia FREDERICI imperatoris magni hujus nominis primo ducis suevorum et parentelæ suæ*, in fol. gedrukt volgens BRAUN, in het klooster

van *Sint-Udalrich te Augsburg* van 1473 tot 1475. — 3.º *Gunther, Ligurinis, sive de rebus gestis FREDERICI I.*, lib. X., Heidelberg, 1812, in 8.vo — 4.º *H. VON BUNAU, Leven van FREDERIK BARBAROSSA*, in het Latijn, *Leipzig*, in 4.to [BARBAROSSA streed twee malen in het *Heilige land*, de eerste maal vergezeld hij keizer KOENRAAD III., zijn' oom, die, op de vermaningen van den H. BERNARDUS, ter kruisvaart getogen was. Keizer geworden zijnde, stilde hij de onlusten van *Duitschland*. In de geschillen van SUENON en KANUT over het koninkrijk *Denemarken*, verklaarde hij zich voor den laatste, die zich als vassaal van het rijk verklaarde. Hij bevredigde *Boheme*, overwon *Polen*, van hetwelk hij een cijnsbaar koninkrijk maakte. Hij verklaarde HENDRIK DEN LEEUW, hertog van *Saksen*, als rustverstoorder van *Duitschland*, in den rijksban en verdeelde zijne staten tusschen den markgraaf van *Brandenburg* en OTTO VAN WITTELBACH].

FREDERIK II., kleinzoon van FREDERIK I. en zoon van keizer HENDRIK VI. geboren den 26 December 1194, in 1196 tot Roomsche koning, en tot keizer in 1210, 19 jaren oud zijnde, verheven, kwam eerst in het vreedzaam bezit van het kei-

zerrijk na den dood van OTTO, in 1218. Zijne regering begon met den rijksdag van *Egra* in 1219. Het was in dezen rijksdag dat hij aan de groote heeren van het rijk liet zweren van de reizigers, die hun grondgebied zouden doortrekken, niet meer geld aftepersen, en van geene valsche munt te maken, baarbaarsche gebruiken, welke de kleine vorsten in die roofzuchtige tijden als heilige regten beschouwden. Na alles in *Duitschland* in orde te hebben gebracht, ging hij naar *Italië*. *Milane* sloot voor hem zijne poorten als voor eenen kleinzoon van BARBAROSSA en hij liet zich den 22 November 1220 te *Rome* door paus HONORIUS III. kroonen. Hij kenmerkte zijne krooning door hevige bevelen tegen de ketters, en door den eed, om in het *Heilige Land* te gaan vechten. FREDERIK in *Italië* geboren, en er zich zeer in behagende, haastte zich niet, om zich naar *Jeruzalem* te begeven. GREGORIUS IX., de opvolger van HONORIUS III., waarschuwde hem te vergeefs, zijnen eed gestand te doen en deed hem in 1227 en 1228 in den kerkelijken ban. FREDERIK vertrok naar het *Heilige Land* en kwam er in September 1228 aan. MÉLÉDIN sultan van *Babylon*, door den storm afgeschrikt; die op hem dreig-

de, los te barsten, sloot het jaar daaropvolgende eene wapenschorsing van tien jaren met den keizer. GREGORIUS IX. vergramd, dat FREDERIK zoo lichtzinniglijk de zaak der Christenen van het Oosten verlaten, en aan zijnen eed op eene bedriegelijke wijze voldaan had, deed hem andermaal in den kerkelijken ban. Hij verzamelde een leger en bemagtigde een gedeelte van *Apulia*, waarmede hij den schoonvader van FREDERIK II., JOANNES VAN BRIENNE beleende. De jonge HENDRIK zijn zoon, Roomsche koning, verklaarde zich ook tegen zijnen vader en deed het gerucht van zijnen dood verspreiden. Dit gerucht ofschoon valsch, veroorzaakte den algemeenen opstand van *Sicilië* en *Italië*. FREDERIK, van deze gebeurtenissen onderrigt, vertrok naar *Europa*. In den haast een leger bijeen gebragt hebbende, maakte hij zich meester van *Romagna*, de mark van *Ancona*, de hertogdommen *Spoletto* en *Benevento*. De soldaten van den pausselijken kruistogt, *Guelfen* genaamd, droegen het teeken van twee sleutels op den schouder. De soldaten van den keizer heetten *Gibelynen*, en droegen het kruis zij waren dikwijls overwinnaars. De paus verzoende zich met den keizer in 1230, door middel eener som van

130,000 zilveren marken en de teruggave der steden, welke hij hem ontnomen had. FREDERIK was enkel daarom toegevend, wijl zijn zoon in *Duitschland* aan het muiten was geslagen. Hij deed eenen rijksdag te *Mentz* houden, veroordeelde in 1235 den muiteling tot eene eeuwigdurende gevangenis en deed kort daarna zijnen tweeden zoon, KOENRAAD IV. tot Roomsche koning verkiezen. *Duitschland* bevredigd zijnde, ging hij in 1240 naar *Lombardijë*, versloeg de Milanezen en rigtte er een groot bloedbad onder aan. Hij nam vele andere steden in, onderwierp *Sardinië*, zeevierde op de krijgsmagt van *Venetië* en *Genua*, maakte zich meester van het Hertogdom *Urbino* en van *Toscane* en belegerde *Rome*. Het was alstoen, dat die driftige en wreede vorst de gevangenen, welke hij maakte, het hoofd deed openkloven of met een gloeiend ijzer kruisgewijze liet brandmerken. Hij ging vervolgens *Benevento*, *Monte Cassino* en de landen der tempeliers plunderden. Niets wederhield zijne verwoestingen en het was vooral ten opzichte van de bedienaars der kerk dat hij zich onverzoenlijk toonde. De tempeliers, zeggen de geschiedschrijvers werden geplunderd de gewijde vaten dienden in zijne keuken, de asch der-

heiligen in derzelve grafstede gestoord, werd in den wind geworpen, hunne beenderen verstrooid; geestelijken kwijnden in de boeijen, weder anderen stak men de oogen uit, anderen werden uit het rijk gejaagd, vermoord of aan de vlamme ter prooi geleverd. Men deed graven en vrijheeren van de guelfische partij op brandstapels omkomen. Anderen kwamen van hongersnood en van ongedierte in de onderaardsche gevangnissen van oude slottorens om het leven; steden, die dezer partij toegedaan waren, werden geheel en al verwoest. *EZZELINO* een woeste en bloedorstige gibelijn deed twaalf duizend burgers van *Padua* door hongersnood, vuur en zwaard in den ronden schouwburg van *Verona* ombrengen." (Zie *EZZELINO*). *FREDERIK* was op nieuw door *GREGORIUS IX.* in 1236 in den kerkelijken ban gedaan. De paus gaf als beweeggrond dezer excommunicatie op, dat de legers van dien vorst kerken hadden geplünderd, dat hij door wereldlijke hoven, de geestelijke zaken had doen beoordeelen en dat hij op den rijksdag van *Frankfort* godslasteringen had uitgebraakt tegen *J. C.* en Hem onder die valsche leeraars had gerangschikt, die het heelal bedrogen hadden. In zijnen brief aan de Vorsten en kerkvoogden tegen dien

keizer van den twaalfden der kalenden van Junij van het 13.^e jaar zijner regering, 1239, beschuldigde *GREGORIUS* hem rond uit, den verlosser der wereld, *MOZES* en *MAHOMED* op eene zelfde lijn gesteld te hebben en haalt de woorden zelfs van den keizer aan *A tribus baratatoribus, ut ejus verbis utamur scilicet CHRISTI, JESU, MOÏSE et MAHOMETO, totum mundum fuisse deceptum, etc.* (Zie *VIGNES*). Dezelaatstebeschuldiging; de gewichtigste van alle, werd door den keizer, in een aan alle hoven gezonden manifest, ontkend. De paus die aan deze betuiging geen geloof hechtte, en die hij zoo als hij in zijnen brief verzekert, wiskundige bewijzen van het gebeurde had, wilde eene kerkvergadering beroepen; maar de Fransche, Engelsche en Spaansche kerkvoogden, te *Genoa* ingescheept zijnde, werden door *HENDRIK*, koning van *Sardinie*, natuurlijke zoon van den keizer, gevangen genomen. De paus overleed van verdriet daarover. *CELESTINUS IV.*, zijn opvolger, bekleedde den pausselijken troon slechts 18 dagen. De stoel stond hierop 19 maanden open. Toen eindelijk *INNOCENTIUS IV.* verheven was, trachtte deze paus, toen hij kardinaal was, de vriend van *FREDERIK*, te vergeefs, om hem met den

heiligen stoel te verzoenen. Na vele vruchteloze onderhandelingen zette hij hem in 1245 in het concilie van Lyon af; maar het vonnis werd enkel in den naam van den paus en in tegenwoordigheid van het concilie, *præsente concilio* uitgesproken, niet met de goedkeuring van het concilie, *approbante concilio*, zoo als men op de besluiten leest, welke door den paus, in medewerking met de kerkvergadering, genomen worden. Men heeft in dit concilie niet over het regt van den paus op de kroon van dezen vorst getwist, dit onderwerp werd er aangevoerd, noch bepaald. Alles schijnt voorondersteld te zijn, als een artikel van erkende regtsgeleerdheid, (zie MARTINUS IV., GREGORIUS VII.), alles zich daartoe bepalende om te weten of de keizer waarlijk aan de misdaden schuldig was, waarvan men hem beschuldigde, behoefde zich het vonnis ook enkel daartoe te bepalen. Geschiedschrijvers en regtsgeleerden hebben geschreven, dat het hier bedoelde onderwerp een enkel burgerlijk vraagstuk opleverde, zeer verschillende van dat, hetwelk de gewaande tijdelijke domeinen der paussen betrof, en dat zulks eene aanspraak van opperleenheerschappij was. Onder de regering der Otto's, zeggen zij, droeg niet

alleen de Paus, als souverein van Rome, het keizerrijk op, maar hij gaf nog aan de keizers de magt, om hunne opvolgers te benoemen. Na de OTTO's gaf hij aan zekere vorsten van *Duitschland* het regt om de koningen der Teutonen te verkiezen, die vervolgens tot de keizerlijke waardigheid verheven werden en de verkozen keizers legden hem den eed van getrouwheid af (*Suppl. BARON* l. 2, c. 4, tom. 10 ann. 964, p. 783, 784 et 909). De Paussen beweerden gevolgelijk, dat de keizers hunne kroon van den heiligen stoel ontleenden, even gelijk de keurvorsten het regt van verkiezing. Daaruit leidde zij door eenige gevolgtrekking het regt af, om dezelve te vonnissen en af te zetten. Men ziet door eenen brief van FREDERIK II. dat zulks eene der redenen was, op welke INNOCENTIUS IV. zijne aanspraken grondde; dezelve wordt in de geschiedenis van *Frankrijk* door DANIEL, IV. dl., blz. 373 uitg. van 1755, medegedeeld. Wat hier ook van wezen moge, de schrijvers, die zich uitgeput hebben in schimpredenen tegen het gedrag der Paussen; in die moeilijke en kommervolle tijden, hebben de billijkheid niet gehad van op te merken, dat zij de zeden van hunnen tijd bezaten, dat zij de regtsgeleerdheid en grond-

regels er van hadden aangenomen, dat het volgens dezen staat van zaken is, dat men dezelve moet beoordeelen, even gelijk de keizers, die niet meer boven hunne eeuw waren dan de Pausen, en wier regtsgeleerdheid, zoo als wij zulks hebben aangemerkt, in het artikel FREDERIK I. nog gebrekkiger en meer tegen de borststootend was. De tegenwoordige Pausen zijn zeer van deze aanmatigen verwijderd, en hebben er geene, die hen dierbaarder is dan aan de vorsten der aarde voorbeelden van gematigdheid, zachtheid, wijsheid en regtvaardigheid te geven. »Het is eene zonderlinge zaak, zegt een nieuwere schrijver, en zij zou onbegrijpelijk zijn, indien men de schijnheiligheid der eeuw niet kende, van onze wijsgeeren met woede tegen het regt te hooren uitvaren, hetwelk zich de Pausen over Christen koningen aanmatigden, juist ten voordeele van de Kerk, die zij verontrustten, en die het hun pligt was te beschermen: terwijl deze zelfde wijsgeeren er openlijk voor uitkomen, de troonen omver te willen werpen, de wijsste koningen als slaven te behandelen, de verschrikkelijkste regeringsloosheid op de bouwvallen van alle gezag te stellen.» De verbonden volken van Lombardye versloegen FREDERIK II., de vorsten be-

schouwden hem niet meer dan als een' goddelooze; tot overmaat van ongeluk verkozen de Duitschers tegen hem, in 1246, HENDRIK VAN TURINGEN, daarna WILLEM, Graaf van *Holland*, in 1247. Men zegt, dat hij in *Apulia* zijnde, ontdekte dat zijn geneesheer hem wilde vergeven en dat hij verpligt was, Mahomethanen tot zijne lijfwacht te nemen. Zij beschermden hem niet voor de woede van MAINFROI of MANFRED, een zijner bastaardzonen, die, zoo als men wil, hem te *Firenzuola* in 1250, 57 jaren oud zijnde, vergiftigde en onder een' hoop kussens verstikte, omdat het vergif niet spoedig genoeg werkte. Anderen doen hem op eene andere wijze sterfen. Ofschoon van eene hevige of driftige inborst zijnde, had deze keizer eenige beminnelijke hoedanigheden: Werkzaam, waakzaam, moedig had hij, indien hij ernstig gewild had, de Mahometaansche magt in hare geboorte kunnen verstikken. Hij stichtte universiteiten, kweekte de schoone kunsten aan, en deed dezelve beoefenen. Hij schreef eene verhandeling, *De arte venandi cum avibus*, gedrukt met ALBERTUS magnus, *de falconibus*, Augsburg, 1596, in 8.vo Hij liet uit het Grieksch in het Latijn verschillende boeken vertalen, voornamelijk die van ARISTOTELES:

Het schijnt, dat in de laatste jaren zijns levens, hij tot godsdienstiger gevoelens was terug gekomen, terwijl hij in zijn testament, zijnen zoon KOENRAAD belastte, om alles terug te geven, wat aan de kerk mogt toebehooren, en bij zijnen uitersten wil 100,000 oncen goud tot ondersteuning van het *Heilige Land* bepaalde. Eenige anderen beweren, dat hij in treffende gevoelens van godsvrucht en berouw gestorven is. De verzamelingen van FRECHER, GOLDAST en MURATORI bevatten een aantal belangrijke stukken, voor de geschiedenis van dien vorst. Men kan nog aanvoeren NICOLAI CISNERI *oratio de FRIDERICO II.* Straatsburg, 1608, in 4to; in de verhandeling van GODEF. SCHMUTZER. *De FRIDERICI II. in rem litterariam meritis*, Leipzig, 1740, in 4to. Maar men moet wijselijk weten te onderscheiden, hetgene wat de partijgeest kan gezegd hebben, hetzij tot lof, hetzij tot oneer van dezen vorst. [FREDERIK was een der beste Siciliaansche *troubadours* van zijn tijdvak; hij stichtte de universiteit van Padua, legde de grondslagen tot die van Weenen, beschermde die van Bologna, handhaafde het aanzien dergeneeskundige school van Palermo en stichtte in die stad eene soort van academie van schoone letteren. Hij

bragt kostbare gedenkschriften uit het Oosten mede].

FREDERIK III., bijgenaamd *de Schoone*, zoon van ALBERTUS I. van *Oostenrijk*, werd door eenige keurvorsten in 1314 verkozen; maar de meeste hadden den keizerlijken troon, reeds aan LODEWIJK van *Beijeren* gegeven, die hem overwon en hem in eenen beslissenden slag, in 1322 gevangen nam. Hij overleed den 13 Januarij 1330, na eenige jaren gevangenschap, volgens sommigen door eenen liefdedrank vergeven, volgens anderen, door wormen verknaagd. DUCHAT schrijft hem deze zinspreuk toe. A. E. J. O. V. welke MATTHEUS TYMPIUS beweert te beteekenen, *Aquila Electa Juste Omnia Vincit*. De gebeurtenis doet zien, dat dezelve beter aan zijnen mededinger betaamde. Anderen hebben het door *Austria Erit In Orbe Ultimo* verklaard; anderen door *Austria Erit Imperans Orbi Universo*; en nog anderen eindelijk door *Audax et Improbus Omnia Vertit*.

FREDERIK IV., keizer, of III., volgens sommigen, bijgenaamd *de Vreedzame*, geboren den 25 December 1415, was de zoon van ERNST, hertog van *Oostenrijk*, beklom in 1440 den keizerlijken troon, in den ouderdom

van 25 jaren, en werd te *Rome* in 1452, door de hand van Paus NICOLAAS V. gekroond. Door den eed, welken hij voor dezen Paus aflegde, beloofde hij van in *Rome* geenerlei oppergezag zonder zijne toestemming uit te oefenen. De krooning van FREDERIK is de laatste, die te *Rome* heeft plaats gehad, en was eene der minst lusterrijkste. ELEONORA van *Portugal*, die hij ten huwelijk had gevraagd, begaf zich naar *Rome*, en werd er tegelijk met haren echtgenoot als keizerin gekroond. FREDERIK wilde dadelijk het huwelijk in *Italië* niet voltrekken, uit vrees, dat het kind, hetwelk er uit zoude geboren worden, Italiaansche zeden mogt hebben. ALFONSUS, grootvader zijner vrouw, koning van *Aragon* en *Napels*, moesten hem er toe bewegen. De keizer in *Duitschland* teruggekeerd, gaf zich aan zijne al te vreedzame of liever zorgeloze inborst over; er ontsproten burgeroorlogen uit. De keurvorsten te *Frankfort* vergaderd, vorderden van hem, om zich met de zaken van den staat bezig te houden, om den algemeenen vrede te herstellen, om het régt te handhaven en de misdaad te straffen. Men bedreigde hem om een Roomsche koning te verkiezen, die het gebied van het keizerrijk zou hebben. Deze bedreigingen wa-

ren vruchteloos. *Hongarië* gaf zich in 1458, aan MATHIAS, zoon van HUNIAD, zijn verdediger, over. FREDERIK vergenoegde zich met hem de kroon van den heiligen STEPHANUS te weigeren, die hij in handen had; eene weigering, die eenen bloedigen oorlog te weeg bracht, MATHIAS viel in *Oostenrijk*, nam *Weenen* in, joeg er den keizer uit, die met een gevolg van 80 personen, van het eene klooster naar het andere wandelde, den dood van zijnen overwinnaar afwachtende. Hij herhaalde zonder ophouden deze woorden, die in het hart van een' wijsgeer, maar niet in dat van eenen vorst moeten zijn: *het vergeten der goederen, welke men niet kan weder bekomen, is het hoogste geluk*. Hij gedroeg zich volgens deze grondbeginselen, en eindigde den oorlog door eenen schandlijken vrede in 1487, en overleed den 19 Augustus 1493. Het is in het begin van de regering van dezen keizer, in 1440, dat men de uitvinding van de Drukkunst plaatst. Men heeft kwinkslagen (*Proverbia*) van FREDERIK III. in eene vrij zeldzame verzameling geplaatst, getiteld *MARGARITA facitiorum*, Straatsburg, 1509 in 4.to

FREDERIK I., koning van *Denemarken*, in 1523, na

de verdrijving van den dwingeland CHRISTIAAN, handhaafde zich door de wapens op den troon. Hij ging een bondgenootschap aan met GUSTAAF I., die zich als koning van *Zweden* deed erkennen, en zich met de Hanze-Steden verbond. Daarna voerde hij in 1526, het *Lutheranismus* in zijne staten in. Hij overleed in 1533 in den ouderdom van 62 jaren.

FREDERIK II., koning van *Denemarken*, zoon en opvolger van CHRISTIAAN III., vergrootte zijne staten, begünstigde de akademie van *Kopenhagen*, deed de letteren bloeijen, beminde de geleerden en beschermde TICHOBRAHE. Zijne regering werd slechts door eenen voorbijgaanden oorlog met *Zweden* gestoord; dezelve eindigde gelukkig in 1570, hij overleed in 1588, in den ouderdom van 54 jaren.

FREDERIK III., eerste aartsbisschop van *Breme*, daarna koning van *Denemarken*, in 1648, na den dood van CHRISTIAAN IV., zijnen vader, verloor onderscheidene steden, welke KAREL GUSTAAF, koning van *Zweden*, hem ontwendde. Hij overleed in 1670, in den ouderdom van 61 jaren, na verkregen te hebben, dat de kroon, die eerst verkiesbaar was, in zijn huis erfelijk zoude zijn. De adel,

die de overigé standen met hardheid behandelde, verloor te gelijkertijd een gedeelte zijner voorregten.

FREDERIK IV., koning van *Denemarken*, zoon van CHRISTIAAN V., beklom den troon van zijnen vader, in 1699, hij verbond zich met den czar PETER, en den koning van *Polen*, tegen KAREL XII. die hem dwong, den vrede te maken. Toen, na eenen zeer noodlottigen oorlog, de koning van *Zweden*, zich door den czar genoodzaakt zag, de wijk naar *Turkijë* te nemen, stelde FREDERIK zich schadeloos voor zijne verliezen, en ontnam hem verscheidene steden. Hij overleed in 1730, in den ouderdom van 59 jaren. [Deze vorst was vereenigd met de tot den oorlog voor de Spaansche troonopvolging verbondene mogendheden. Hij vergrootte zijne staten, en veroverde het hertogdom *Gottorp*. Het is onder zijn bestuur en met zijne vergunning, dat EGERTUS het Christendom in *Groenland* ging prediken; deze geestelijke deed er eenige stichtingen, die de wieg der Deensche volkplantingen in dat land waren. FREDERIK IV. stichtte ook missiën in *Lapland* en te *Tranquebar*. In 1728, putte hij zijne schatkisten uit, om de ongelukkige slagtoffers van eenen

brand, te hulp te komen, welke het twee derde gedeelte van *Kopenhagen* had vernield].

† FREDERIK V., koning van *Denemarken* en *Noorwegen*, in 1723 geboren, volgde in 1746, zijnen vader CHRISTIAAN VI. op den troon. Toen PETER III., in 1762, den Russischen troon had beklommen, bragt dezelve een geducht leger op de been, om het hertogdom *Sleeswijk* waarvan zijn vader beroofd was geweest, weder op *Denemarken* te heroveren. Reeds verspreidde de generaal ROMANZOW, aan het hoofd van 40,000 man, de verschrikking in het *Mecklenburgsche*, en FREDERIK maakte eenen geduchten tegenstand gereed, toen PETER vermoord werd, en CATHARINA II. zich haastte, om hare troepen terug te roepen en den vrede te sluiten. FREDERIK overleed in 1766, na veel voor de wetenschappen en kunsten te hebben gedaan, eene Aziatische maatschappij, een ziekenhuis en eene akademie van schilderkunde te *Kopenhagen* te hebben opgericht.

FREDERIK AUGUSTUS I., koning van *Polen*, werd in 1670, te *Dresden* geboren, en was de zoon van JOANNES GEORGE III., keurvorst *Saksen*. Hij verkreeg dit keurvorstendom, na den dood van JOANNES GEORGE IV., zij-

nen broeder, in 1694. Hij volbragt zijne eerste veldtogten tegen de Franschen, in 1689, aan de boorden van den *Rijn*, en gaf aldaar bewijzen van dapperheid. In 1695 verkozen, om het Christenleger tegen de Turken aantevoeren, handhaafde hij zijnen roem van dapperheid, en behaalde op hen groote voordeelen. In het volgende jaar de Catholijke godsdienst omhelsd hebbende, werd hij den 27 Junij daarop volgende tot koning van *Polen* verkozen, en te *Krakau* den 15 September gekroond. Hij had de helft der stemmen van den Poolschen adel omgekocht, en de overige helft door het aannaderen van een Saksisch leger, hetwelk hij weldra tegen KAREL XII. aanwendde, gedwongen. Hij wendde zich eerst tegen *Lijf-land*, behaalde eenig voordeel op de Zweden, doch hetzelfde werd door verscheidene nederlagen gevolgd. Hij werd verplicht het beleg van *Riga* op te breken, verloor den slag van *Clissow* en dien van *Fraustadt*, en na eenen oorlog, waarin hij even zoo ongelukkig als dapper was geweest, onderteekende hij in 1706 den vrede. Door dit vredesverdrag, werd hij van de Poolsche kroon beroofd, welke KAREL XII., in 1704 aan STANISLAUS LECZINSKI had doen geven. Na den slag van *Pultawa* [1709] beklom FREDERIK AUGUSTUS

den troon weder en handhaafde zich met eer op denzelfven, tot aan zijnen dood, die in 1733 plaats had. Deze vorst bezat eene verbazende ligchaamssterkte; maar hij was nog, meer bekend door zijne dapperheid, en door zijne grootheid van ziel in voor- en tegenspoed. Zijn hof was, na dat van LODEWIJK XIV., het schitterendste van *Europa*. Hij onderscheidde zijn bestuur door een nieuw *Wetboek*, door de oprichting van onderscheidene akademische leerstoelen, door de stichting van een *gymnasium* voor den adel, te *Dresden*, en door andere gestichten, die hem in het hart zijner onderdanen onsterfelijk hebben gemaakt.

FREDERIK AUGUSTUS II., koning van *Polen*, zoon van den voorgaande, werd in 1696 geboren, en kwam in 1734 tot den troon. De laatste jaren van zijn bestuur waren zeer ongelukkig. In 1756 maakte de koning van *Pruissen* zich meester van *Saksen*, hetwelk hij behield tot op den vrede van *Hubertsburg*, den 15 Februarij 1763 gesloten. FREDERIK AUGUSTUS overleed den 5 October van hetzelfde jaar. Hij was een vorst vol goedheid en edelmoedigheid; maar die, daar hij vermogende naburen had, al te zeer de zorg verwaarloosde, om vroegtij-

dig de middelen te bereiden, hun het hoofd te kunnen bieden.

FREDERIK, Prins van *HessenKassel*, trad den 4 April 1715 in den echt met ULRICA ELEONORA, zuster van KAREL XII., koning van *Zweden*. Deze vorstin volgde, na den noodlottigen dood van haren broeder, den veroveraar, hem den 3 Februarij 1719 in het bestuur op. In het volgende jaar, nam zij met bewilliging der staten, haren echtgenoot als deelgenoot in het bestuur aan, en FREDERIK werd den 4 April 1720 tot koning uitgeroepen. Hij deed den Russen den oorlog aan, die zijne troepen bij verschillende gelegenheden sloegen; en overleed in 1751, in den ouderdom van 75 jaren, zonder kinderen natelaten.

FREDERIK WILLEM van *Brandenburg*, bijgenaamd *de Groote Keurvorst*, te *Berlijn*, in 1620 geboren, voerde met voordeel den oorlog tegen de *Polen*. Dezelve eindigde door het verdrag van *Braunsberg* in 1657. In den oorlog van 1674, tegen LODEWIJK XIV., vereenigde hij zich met den koning van *Spanje* en de *Vereenigde Provinciën*. Hij toog met zijn leger in den *Elzas*; maar hij was weldra genoodzaakt hetzelfde terug te trekken, om den *Zweden* het

hoofd te bieden, die zich van de beste plaatsen van *Brandenburg* hadden meester gemaakt. **FREDERIK** dreef hen op de vlugt, deed eene landing op het eiland *Rugen*, nam *Fehrschantz*, *Straalsund*, *Grijswald* in, en sloot eenen voordeeligen vrede, de vrucht zijner overwinnigen. Hij overleed in 1688. De schrijver der *Memorien van Brandenburg*, geeft van hem het volgende afbeeldsel of liever deze lof-rede: » **FREDERIK WILLEM** bezat al de hoedanigheden, die de groote mannen vormen: hij was grootmoedig, goedaardig, edelmoedig, menschlievend. Hij werd de medeoprigter en verdediger van zijn vaderland, de grondvester der *Brandenburgsche* magt, de scheidsman zijner gelijken... Met weinig middelen, deed hij groote dingen, vereenigde in zijnen persoon de posten van minister en veldheer, en maakte eenen staat bloeiend, die hij onder deszelfs bouwvalen had bedolven gevonden." Toen **FREDERIK II.** de lijken zijner voorvaderen in de nieuwe hoofdkerk van *Berlijn* liet overbrengen, wilde hij dat van **FREDERIK WILLEM**, zijnen overgrootvader, zien. Na hetzelfde langen tijd in stilte, en met tranen in de oogen beschouwd te hebben, nam hij het bij de hand, en zeide tot de omstanders: *Mijne Heeren, deze heeft*

veel gedaan.

FREDERIK I., Keurvorst van *Brandenburg*, zoon van den voorgaande, werd te *Koningsbergen* in 1657 geboren. De koninklijke titel was een lokaas voor zijne eierzucht: hij liet in 1700, bij **LEOPOLD** onderhandelen, ten einde het hertogdom *Pruissen* tot een koninkrijk te verheffen. De keizer had in 1695 geweigerd, om *Pruissen* als een wereldlijk hertogdom te erkennen; maar toen **FREDERIK** hem in 1700 ondersteuning tegen *Frankrijk* had beloofd, maakte hij geene zwaarigheid meer, om zijne staten voor een koninkrijk te erkennen. *Engeland* en *Holland* werden door denzelfden beweeggrond omgekocht. De geschillen tusschen *Zweden* en den koning van *Polen*, verzekerden de toestemming dezer beide kroonen, die een gelijk belang hadden, om **FREDERIK** te ontzien; eindelijk werd hij, bij den vrede van *Utrecht*, algemeen als koning erkend. Men bevestigde hem tevens in het bezit der stad *Gelder*, en van eenige andere steden van het hertogdom *Gelderland*, van welke hij zich in 1703 had meester gemaakt. Hij vergrootte nog zijne staten door het graafschap *Tecklemburg*, door het prinsdom *Neufchatel* en *Valengin*, en overleed in 1713. Deze vorst

was een vriend van pracht en edelmoedig, maar zulks was ten koste zijner onderdanen: hij verdrukte de armen, om de rijken te overladen. Zijne hofhouding was trotsch, zijne gezantschappen prachtig, zijne gebouwen luisterrijk, zijne feesten schitterend. Hij stichtte de Universiteit van *Halle*, de koninklijke maatschappij van *Berlijn*, en de akademie der adellijken. Hij verkwistte gewoonlijk zonder keuze het geld van zijn volk. Hij gaf een leengoed van veertig duizend kroonen aan eenen jager, die hem een hoog gehorend hart had doen schieten, om ons eindelijk van de uitdrukking van zijnen kleinzoon te bedienen, zoo » was hij groot in de kleine, en klein in de groote zaken." [Deze vorst overleed aan de gevolgen eener verschrikking. Zijne derde vrouw, *LOUISE van Mecklenburg*, was krankzinnig geworden, maar men hield zulks voor den koning verborgen, die zijne vrouw zelden zag. Eens ontsnapte zij, dooreene geslagene glazendeur, en kwam in het appartement des konings, die in

eenen leuningsstoel zat te slapen. Zij was in het wit gekleed met bebloedde handen en aangezigt. De officieren van het paleis, kwamen op het gerucht toeschieten, en namen haar weg, maar de koning door dit voorval getroffen, werd op denzelfden oogenblik ziek, en zeide, terwijl hij zich te bed begaf: » Ik heb de *witte vrouw* gezien. ik zal zulks nimmer vergeten." Hij waande een spooksel te hebben gezien, dat men aldus noemde, en dat, volgens eene volksoverlevering, in de kasteelen van het huis van *Brandenburg* verscheen, kort na den dood van eenen prins en eene prinses dier familie. De koning overleed drie weken daarna].

FREDERIK WILLEM I. (*), Koning van *Pruissen*, den 15 Augustus 1688 te *Berlijn* geboren, begon in 1713, onder de gunstige voortekens des vrcdes, te regeren. Zijne geheele aandacht bepaalde zich in den beginne op het inwendige van zijn bestuur. Hij herstelde de orde in de geldmiddelen, in de politie, in het geregt en

Y 3

(*) Deze zou FREDERIK WILLEM II. zijn, indien men FREDERIK WILLEM, den *Grooten Keurvorst* telde; doch men begint te tellen van de verheffing van *Pruissen* tot een koninkrijk. — Van den anderen kant moet men in aanmerking nemen, dat het, het gebruik van dit hof is, de zamenstelling van twee namen als eenen verschillende naam te beschouwen. Het is om deze reden, dat de *Groote FREDERIK*, slechts FREDERIK II. is.

in den kriegsstand. Van de honderd kamers, welke zijn vader had gehad, behield hij er slechts twaalf. Hij bepaalde zijne eigene uitgaven tot eene matige som, zeggende, dat een vorst spaarzaam moet zijn met het goed en bloed zijner onderdanen. Het goede beheer der geldmiddelen, stelde hem in staat, om reeds in het eerste jaar van zijn bestuur vijftig duizend man, onder de wapenen te houden, zonder dat eenige mogendheid hem ondersteunde. Frankrijk en Spanje hadden eindelijk zijn koningschap en het oppergebied over het prinsdom *Neufchâtel* erkend. Men had hem het land van *Gelder* en *Kessel*; tot eene schadeloosstelling voor het prinsdom *Oranje* gewaarborgd, van hetwelke hij voor zich zelve en voor zijne nakomelingen afstand deed. Het Noorden stond in vuur door de geschillen van *KARL XII*. *FREDERIK* wilde er zich niet mede bemoeijen, en terwijl deze heldhaftige soldaat zijne rijkste gewesten verloor, verkreeg *FREDERIK* de vrijheerlijkheid *Limpurg*, in *Zwaben*. Hij was eindelijk genoodzaakt, om deel te nemen aan dien oorlog, en zich tegen den koning van *Zweden* te verklaren, wiens handelingen en vijandelijkheden, hem te meer verbitterd hadden, daar hij dezelve niet wilde her-

stellen. *FREDERIK*, genoodzaakt, om zich te verdedigen, kon zich niet onthouden van uit te roepen: *Ach, moet een koning, dien ik hoogacht, mij dwingen, zijn vijand te worden? Zijne wapens waren gelukkig; hij verdreef in 1715 de Zweden uit Straalsund, en kwam als overwinnaar te Berlijn terug, doch zonder te willen toestaan, dat men te zijner eer eenen zegehoog oprigtte. Het uitwendige der koninklijke waardigheid verachtende, overdreef hij echter soms de regten derzelve, en maakte hij zich meester van de eigendommen: het is aldus, dat hij in 1717, al de leengoederen in zijne staten vernietigde en dezelve vrijmaakte. In het volgende jaar bepaalde hij de duurzaamheid van alle crimineele regtsgedingen tot drie maanden. Hij plantte eene nieuwe bevolking in *Pruissen* en *Pommeren*, welke landen door de pest ontvolkt waren; te dien einde liet hij uit *Zwitserland*, *Zwaben* en den *Palts* familiën komen, die hij in de eerstgenoemde landen met groote kosten vestigde. Verscheidene vreemdelingen, werden naar zijne staten beroepen. Degene, die fabrieken in de steden oprigtten, en degene, die er nieuwe kunsten bekend maakten, werden door gunstbewijzen, voorregten en belooningen, aangemoedigd.*

Hij doorliep jaarlijks al zijne gewesten, moedigde alom de nijverheid aan, en deed de overvloed ontstaan. Reeds in het jaar 1718 bestond zijn leger uit bijna 60,000 man, een verbazend en al te groot aantal voor de uitgestrektheid zijner staten; maar uit dit kwaad vloeide eenig goed voort; het geld, hetwelk de gewesten aan den staat betaalden keerde door middel der troepen gestadig tot dezelve terug. De wonden, welke men aan de vreemdelingen verkocht, en welke men terugkocht, nadat zij dezelve bewerkt hadden, gingen niet meer uit het land. Het geheele leger werd jaarlijks geregeld nieuw gekleed. De vrede van 1720 verzekerde hem de stad en het prinsdom *Stettin*. FREDERIK had zijne residentie te *Potsdam* gevestigd, welk lusthuis hij in eene schoone stad herschiep, waar de kunsten bloeiden. Hij stichtte aldaar een groot gasthuis, waarin jaarlijks 2500 soldaten-kinderen worden onderhouden, die de beroepen of handwerken kunnen leeren, waartoe hunne genie hen bepaalt. Hij rigtte tevens een gasthuis voor meisjes op, die tot de voor haar geslacht passende handwerken worden opgeleid. In hetzelfde jaar 1722 vermeerderde hij het kadetten-korps, waarbij

300 jonge edellieden de kunst des oorlogs kwamen leeren. Terwijl FREDERIK zijne staten inwendig deed bloeijen, handhaafde hij dezelve uitwendig. Hij onderteekende in 1727, het verdrag van *Wusterhausen* met den keizer: hetzelfde bestond in onderlinge waarborgen. Naauwelijks was dit verdrag gesloten, of er smeulde in *Duitschland* een oorlog tusschen de koningen van *Pruissen* en *Engeland*. Het was om twee kleine weiden te doen, aan de grenzen van de oude *Mark* en het hertogdom *Zell* gelegen, en ont eenige Hanoverschē boeren, welke Pruisische officieren geworven hadden. Deze twist werd in het Congres van *Brunswijk* bijgelegd. Het jaar 1730 is merkwaardig door de geschillen van FREDERIK met zijnen zoon, die reeds vroegtijdig met de filozofen verbonden, en hunne werken lezende, stellingen had aangenomen, die de rust der familien niet verzekerden. De koning van *Pruissen*, een teedere, doch gestreng vader, zond hem krijtsgevangen naar *Custrin* aan de *Oder*, en stelde hem niet weder in vrijheid, dan op herhaald verzoek des keizers en des konings van *Engeland*. Hij overleed den 31 Mei 1740 met al de gevoelens van Godsdienst, welke men buiten de ware Kerk

kan hebben. » De staatkunde van FREDERIK, zegt zijn doorluchtige zoon, was steeds onafscheidbaar van zijne regtvaardigheid. Minder bezig, om zijne staten uit te breiden, dan om dezelve wel te besturen, omzigtig in zijne verbindtenissen, waarachtig in zijne beloften, gestreng in zijne zeden, naauwgezet omtrent die van andefen, angstvallig waarnemer der krijgstuicht, had hij zulk een heilrijk gevoelen van de menschheid, dat hij wenschte dat zijne onderdanen even zoo ongevoelig waren als hij." Hij beminde noch geleerden, noch dichters. De kennis der geschiedenis, wellicht die der menschelijke natuur, had hem overtuigd, dat de letteren, boven eenen zekeren graad aangekweekt, en van een al te algemeen gebruik geworden, de kracht der natiën verlamden en de val der rijken voorbereiden; en het is welligt, aan het gedrag, dat hij te dien einde hield, dat men den roem van het volgende bestuur moet toeschrijven (Zie GIRALDI — L. — ROUSSEAU J. J.). » Hij vertraagde daardoor, zegt de abt DENINA, den voortgang eener verwoestende wijsbegeerte en van dien litzinnigen geest, welke zich in zijnen tijd begon te verspreiden. Het was omtrent den tijd van het regentschap van den hertog van Orleans, dat FREDERIK

WILLEM, zoo veel tegenzin voor de Fransche modes en muzen toonde. Het was omtrent dien tijd, dat de verstandigste Franschen zich over het beuzelachtige beklagden, dat er in de Fransche letterkunde heerschte, en over het smaakbederf, dat hand over hand toenam." De volgende bijzonderheden zullen voldoende zijn, om een juist denkbeeld van zijne inborst te geven. Toen de koning en de kroonprins (later FREDERIK II.) eenige dagen te Bonn doorbragten, onthaalde hen de keurvorst, CLEMENS AUGUSTUS, uit het Beijersche huis, met alle mogelijke pracht. Onder andere feesten, gaf men hun een bal. FREDERIK WILLEM was altijd zeer slecht gekleed, want hij droeg eene uniform zoo lang als hij kon, en wanneer hij zich een nieuw kleed liet maken, werden er de knopen van het oude weder aangezet. De kroonprins was niet veel deftiger; daarenboven was hij zeer treurig, en vond geen genoegen in al die vermakelijkheden. De koning zulks ontdekt hebbende, vroegde hem naar de reden zijner treurigheid. FREDERIK sloeg de oogen neder, en beschouwde zijn geheel versleten kleed. Maar de sterkgespiede vorst antwoordde hem, door hem, in tegenwoordigheid, van het geheele gezelschap, eenen duchtigen klap te geven,

waarop hij hem midden in de zaal stiet, zeggende: *Terstond, voorwaarts!* Tranen vloeiden den prins uit de oogen; maar hij moest eene dame uitnoodigen, en met haar dansen. — Wanneer FREDERIK WILLEM zijne *revue* had gehouden, ging hij te voet door de stad wandelen. Iedereen ging dan, zoo snel als men maar kon op de vlugt. Hij kon vooral geene vrouw op straat dulden. Wanneer hij er eene ontmoette, zond hij dezelve met een paar klappen naar huis, zeggende: *Wat doet deze bedelaarster hiër? Bruve vrouwen blijven in hare huishouding!* — Op eenen schoonen zomerdag verraste hij verscheidene vrouwen, die achter het kasteel, op een openbaar plein, *Koninklijken tuin* genaamd, doch dat slechts eene groote exercitie-plaats is, wandelden. Dit ziende, riep hij soldaten, liet bezems halen, en dwong de schoone dames, om gedurende een half uur het plein te vegen. — Hij kon ook niet dulden, dat de predikanten kwamen, om de parade te zien, en wanneer hij er eenige ontdekte, liet hij hen met rottingslagen wegdrijven, om den Bijbel te lezen en predikation te maken. — Men heeft het *Leven van FREDERIK WILLEM* in 2 dl.n; in 12. mo in het licht gegeven, 1741. Dit

is een zeer middelmatig werk, gedeeltelijk volgens de dagbladen vervaardigd, doch meer naar waarheid dan de meeste der nieuwere geschiedenissen, die met de overdrevenheid van den valschen wijsgeerigen geest geschreven zijn. [Reeds van zijne kindschheid af toonde FREDERIK WILLEM eene onbuigzame en willekeurige inborst, welke zijne moeder vruchteloos trachtte te verzachten. Koning geworden zijnde, eindigde hij steeds zijne geschillen in zijne familie met stokslagen; ook deelde hij zoodanige aan hovelingen en zelfs aan vrouwen uit. De vorst was een hartstogtelijke vriend van de krijgsverrigtingen; ook oefende hij dagelijks zijne soldaten; hij spaarde geene kosten, om er zich van de grootste gestalte te verschaffen, en het regiment zijner gardes bestond in zeker opzigt uit reuzen. Bij zijnen dood, was zijne spaarkas verscheidene millioenen groot, en zijn leger zeer aanzienlijk].

FREDERIK II., koning van *Pruissen*, zoon van den voorgaande werd den 24 Januarij 1712 geboren. [In den ouderdom van 18 jaren nog maar kroonprins zijnde, wilde hij, de mishandelingen moede, welke zijn vader hem deed ondergaan, de vlugt

nemen, en een officier KAT genaamd, ondersteunde hem in zijn ontwerp. Nadat een onderschepte brief de zamenspanning ontdekt had, werd de prins en KAT door eenen krijgsraad veroordeeld om onthoofd te worden. De koning gaf het voornemen te kennen, om dit vonnis in deszelfs geheele gestrengheid ten uitvoer te doen brengen, en toonde zich ongevoelig voor de tranen en de wanhoop der koningin, zoowel als voor de voorbeelden van verscheidene vorsten. Intusschen deed hem een sterke en strenge brief van keizer KAREL VI. besluiten, om zijne gestrengheid te matigen, en FREDERIK werd in de citadel van *Custrin* opgesloten, en verplicht, om bij de straoefening van zijnen vriend en medepligtige tegenwoordig te zijn. Hij verscheen eerst twee jaren daarna weder aan het hof. Den 31 Mei 1740 volgde hij zijnen vader op. In hetzelfde jaar, viel hij aan het hoofd van een leger in *Silezië*, om dit gewest aan de erfgename van KAREL VI. te ontweldigen, en door eene dezer omwentelingen, waarvan de menschelijke staatkunde zoo vele voorbeelden aanbiedt, zag men den opvolger van den getrouwsten bondgenoot van *Oostenrijk*, zijne magt tegen een huis wenden, dat door zijne voorouders langen tijd verdedigd en ondersteund was.

Hij vond slechts eenen zwakken tegenstand, en was weldra meester van de aanmerkelijkste plaatsen. In het volgende jaar, op den 9 April overrompelde hij den graaf van *Neiperg*, bevelhebber van 25,000 Oostenrijkers te *Molwitz*, en versloeg hem geheel en al, ofschoon de generaal *Römer*, aan het hoofd der ruitery, het Pruissische leger over hoop geworpen had. Deze overwinning werd door die van *Czaslan*, den 17 Mei 1742, gevolgd; maar wijl de ruitery der Pruisen aldaar bijna geheel vernield was, zoo werd de vrede den 11 Junij te *Breslau* geteekend. Het graafschap *Glatz* in *Boheme* en *Neder-Silezië* werden aan den koning afgestaan. Het uiterste, waartoe vervolgens de voorspoest van *MARIA THERESIA*, keizer *KAREL VII.* en zijne bondgenooten gebragt had, bewoog den koning van *Pruissen*, om de wapens weder optevatten. Hij maakte zich den 16 September 1744 meester van *Praag*; maar de Hongaren heroverden het weder den 17 November van hetzelfde jaar. De overwinning den 24 Junij 1745 op de Oostenrijkers en Saksers behaald, werd door een nieuw vredes-verdrag gevolgd, den 25 December gesloten, waarin de vorige afstanden bevestigd werden. Sedert dat tijd-

stip legde FREDERIK zich geheel en al toe, op het inwendige bestuur zijner staten, op het beschermen van den handel, op het oprigten van fabrieken, op het verfraaijen der steden en vooral zijne hoofdstad, en het aanleggen van versterkingen enz., totdat hij, in 1756, op het vermoeden van een bondgenootschap tusschen den koning van *Polen* en de keizerin-koningin gesloten, onverwachts in *Saksen* viel, op den 1 October 1756 den generaal *Brown* te *Lowositz* in *Boheme* sloeg, en, ofschoon de overwinning onbeslist scheen, zich weinige dagen daarna van het geheele *Saksische* leger, uit 14,000 manschappen bestaande, die in de legerplaats van *Pirna* werden opgesloten, meester maakte. In het volgende jaar drong hij door tot *Praag*, leverde den 6 Mei eenen bloedigen slag, in welken hij, na behendiglijk een ledig bezet te hebben, dat de *Oostenrijkers*, door al te veel vuur, in hun *centrum* gelaten hadden, een gedeelte van hun leger noodzaakte om den aftocht te kiezen, en het andere, om binnen *Praag* te trekken. Hij belegerde die stad toen de graaf *DAUN*, hem den 18 Junij te *Kollin* slag leverde, waarbij hij zijne beste troepen verloor. Zijne grenadiëren werden tot zes verschillende malen terug-

gedreven. Daar hij hen zag wankelen, om aan het bevel van eenen nieuwen aanval te gehoorzamen, kwam hij in persoon toesnellen, hun toeroepende: *Wollet ihr denn ewig leben? (Willt gij dan eeuwig leven?)* Deze zonderlinge aansporing deed hen tot eenen zeventien aanval optrekken, die even zonneloos was, als de voorgaande. Na deze nederlaag brak hij het beleg op, en ontruimde *Boheme*. Op den 30 Augustus van hetzelfde jaar, werden zijne troepen, onder aanvoering van den generaal *LEHWALD*, te *Grosz-Jügerndorff* in *Brandenburgsch-Pruissen* door de *Russen*, en den 7 September door de *Oostenrijkers* aan de *Neiss*, in *Lausnitz* geslagen; maar den 5 September won hij op de Franschen den beruchten slag van *Rosbach*. Hij verloor *Schweidnitz* den 12 November, en zijn leger, onder bevel van den prins van *BEVEREN*, werd den 22 derzelfde maand, te *Breslau* geslagen, hetwelk de *Oostenrijkers* meesters maakte van de hoofdstad van *Silezië*; maar zij verloren dezelve den 10 December, na vijf dagen vroeger te *Lissa* volkomen geslagen te zijn geworden. De volgende veldtocht werd geopend door het beleg van *Olmütz*, hetwelk de koning in persoon aanvoerde, terwijl de graaf *DAUN* zich bezig hield, om een le-

ger te vormen (want de nederlaag van *Lissa* had dat, hetwelk te *Kollin* in *Breslau* zegevierde, bijna vernietigd.) Deze veldheer trok met zijne nieuwe troepen voorwaarts, onderschepte eenen grooten toevoer van levensmiddelen, en dit leger, om zoo te spreken zamengesteld, uit *rekruten*, die het gevaar des vaderlands van alle kanten had doen toesnellen, dwong den koning het beleg van die gewichtige plaats op te breken. Het jaar 1758 was belangrijk door den slag den 25 Augustus te *Zorndorff* geleverd; de Russen, aangevoerd door den veldheer *FERMER*, en de Pruiszen door hunnen koning, schreven zich beide de overwinning toe. De slag van *Hochkirchen* was meer beslissend; de legerplaats der Pruiszen, hunne tenten, hunne pakkaadjen vielen den graaf van *DAUN* in handen; maar hetgene, wat nog verbazender is dan eene overwinning, is dat de koning volkomen geslagen, als een bliksem naar *Silezië* vertrok, en het beleg van *Neiss* liet opbreken, dat op het punt stond, om zich overtegen. Op den 23 Julij. 1759 werd het Pruisisch leger te *Zullichau*, door den Russischen generaal *SOLTIKOW* en den 12 Augustus door denzelfden veldheer, en een corps Oostenrijkers door *LAUDON* aangevoerd, geslagen.

Dresden gaf zich den 4 September aan de Oostenrijkers over, en de Pruiszen stelden in 1760 vergeefsche pogingen in het werk, om het weder te heroveren. Zij hadden meer geluk in den slag van *Peitz* den 30 October 1759; maar nadat de generaal *FINCK* zich met 20,000 man, bij *Maxen*, op eene verhevene vlakke plaats had gesteld, werd hij van alle kanten door de Oostenrijkers omringd, en genoodzaakt om zich den 20 November 1759, zonder slag of stoot, overtegeven. De generaal *FOUQUET* was den 23 Junij 1760 niet gelukkiger, te *Landsküt* door *LAUDON*, dien bekwamen en werkzamen krijgsmann, dien *FREDERIK* zijne *schildwacht* noemde, wyl hij hem overal gade sloeg, geslagen en krijgsgevangen gemaakt zijnde. Op den 3 November hadden de Pruiszen hunne beurt te *Törgau*, alwaar de graaf van *DAUN* eerst zegevierend was geweest; maar daar de Oostenrijkers eenen berg verlaten hadden, welken de generaal *ZIETHEN* in aller ijl betrok, zoo bleef de eer van dezen slag aan *FREDERIK*. Daar *LAUDON* in 1761 *Schweidnitz* stormenderhand had ingenomen, heroverden de Pruiszen zulks in 1762, na een beleg van twee maanden. Maar nadat *Colberg* in de magt der Russen was gevallen, en de staat van alle

kanten bedreigd werd, had FREDERIK zijnen geheelen moed noodig om niet voor den tegenspoed te bezwijken, toen de dood der Czarin ELIZABETH, in 1762 voorgevallen, den staat van zaken veranderde, en den vrede te weeg bragt, die den 15 Februarij 1763 te *Hubertsburg* gesloten werd. Het gevolg van dit verdrag, de vrucht van zoo veel nutteloos gestort bloed, was dat alles op den voet zoude blijven, waarop het voor den oorlog was. Daar de geschillen van *Polen* in 1772 aan de naburige mogendheden het ontwerp hadden ingegeven, om hetzelfde te verdeelen, zoo verkreeg FREDERIK voor zijn aandeel het *Poolsch-Pruissen* en eenige andere distrikten. De aanspraak, welke de keizerin, in 1777, na den dood van den keurvorst, MAXIMILIAAN JOZEF, op *Beijeren* maakte, ontstak de oorlogsfakkel weder, welke krijg twee jaren duurde, zonder dat er van weerszijde eenige zaak van belang werd ten uitvoer gebragt. Door het verdrag den 13 Mei 1779 te *Tescheng* gesloten, voegde men bij *Oostenrijk*, eenige Beijersche distrikten, en de erfopvolging van *Bareuth* en *Anspach*, werd aan FREDERIK verzekerd. Deze vorst hield zich bezig met het vormen van een bondgenootschap, hetwelk hij voor de veilig-

heid en het evenwigt van *Duitschland*, noodzakelijk achtte, toen de merkbare afnemings zijner krachten hem waarschouwde, dat het einde van zijn bestuur niet vermeer af was; eene waterzucht, die zich met deze uitputting vereenigde, bevorderden zijnen dood, en maaide hem weg te *Sans-Souci*, bij *Potsdam*, den 17 Augustus 1786. Hij was gehuwd geweest met ELIZABETH CHRISTIANA van *Brunswijk*, eene nicht der keizerin, echtgenote van KAREL VI., bij welke hij geene kinderen verwekte. (Zie MARIA THERESIA, LODEWIJK XV., BROWN, DAUN, KAREL-ALEXANDER enz.). Eene veel omvattende, levendige en snelle genie; eene uitgebreidheid van inzigten, die alles omvatte, eene vaardigheid, die bijna op denzelfden oogenblik, het ontwerp en de uitvoering vereenigde, de wetenschap des oorlogs ten top gevoerd, eene gestrengte, werkzame, onvermoeide levenswijze, in de moeilijkste omstandigheden, een onuitputbare voorraad van persoonlijke en staatkundige redmiddelen; een vast, en zich gelijkblijvend bestuur zullen steeds denkbeelden zijn, aan den naam van FREDERIK II. verbonden. Hij beminde de wetenschappen en kunsten, beoefende dezelve, en was de vriend en MECENAS der geleerden. Indien

hij zich soms ten opzichte van het voorwerp zijner weldaden bedroog, indien er uit de algemeene aanmoediging, soms een overmatig vertrouwen is voortgesproten, indien de losbandigheid en vermetelheid soms den naam van *vrijheid* hebben overweldigd, moet men zulks daaraan toeschrijven, dat het voor de menschelijke voorzigtigheid zeer moeilijk is, om het goede zonder mengeling te doen, en uitsluitend het doel te bereiken, hetwelk zij zich voorstelt. Degene, welke men tegenwoordig *Wijsgeeren* noemt, hebben hem als hunnen steun beschouwd; maar men weet, met welke gestrengheid hij hen kastijde, wanneer hunne ijdelheid en eigenbaat zijne bescherming durfden misbruiken, en in welken graad hun hoofd zijne gevoeligheid ondervond. Zijn ijver voor de regtvaardigheid, heeft zich op zijnen weg kunnen verdwalen, door de snelheid en de geestdrift, waarmede hij denzelven soms heeft doorgezet; maar indien in het koelbloedige der overweging, en het trage der geregtelijke formaliteiten, de overheid zich bedriegen kon, zoo laat ons niet al te streng eenen vorst veroordeelen, wiens magt geene waarborg tegen de dwaling is. Een militaire stand gelijk aan dien der grootste rijken, noodzaakte hem, om uit zijne gewesten

schattingen te heffen, aan eene zoo groote uitgave geëvenredigd, en eenen staat van geldmiddelen daartestellen, die het volk scheen uittekleeden; doch bij elke gelegenheid kwam hij het te hulp. De steden en provincien riepen nooit te vergeefs de ondersteuning der schatkist in, hij eerbiedigde het eigendom, de burgerlijke en godsdienstige bezittingen als eenen gewijden zijner verdediging toevertrouwden schat. Al te oordeelkundig zijnde, om zich in het godsdienstige aan het wankelbare der Protestantische grondbeginselen te houden, was hij even gelijk alle geleerden, die van het licht des waren geloofs verstoken zijn, in eenen staat van besluiteloosheid en verwarring; maar de noodzakelijkheid en het gewigt der Godsdienst in het algemeen waren hem bekend. Hij beminde en beschermde de Catholijken, onderhield hunne kerken en priesters en wilde niet gedoogen, dat men de minste inbreuk op hunne gebruiken op de orde en den luister hunner godsdienstoefeningen zoude maken. Al de vreemdelingen bewonderden den schoonen tempel, welken zij te *Berlijn* onder zijne bescherming hebben opgerigt. Hij was levendig getroffen over de majesteit hunner plegtigheden. Op eenen zekeren dag, dat hij

de Hoog-mis had hijgewoond, in de hoofd-kerk van *Breslau* door den kardinaal van ZINZENDORFF opgedragen, zeide hij tot dezen prolaat: *De Calvinisten behandelen God als eenen dienaar, de Lutheranen als hun gelijke, maar de Catholijken ver-eeren hem als hunnen God.* Toen hij tegen het einde van zijne regering vernomen had, dat eene vroeger in *Duitschland* weinig bekende sekte, en die alom voor een spook-verschijnsel gehouden werd, te *Brinn* en te *Olmutz* verwoestingen aanrigtte, nam hij alle behoorlijke voorzorg, om er de geestelijkheid zijner staten voor te behoeden. Men heeft hem verweten, van de zwakheid van *Oostenrijk* gebruik te hebben gemaakt, om eén van deszelfs gewesten te veroveren, van *Saksen* verwoest en uitgeplunderd te hebben, van volgens den geest der overwinningen, en den roem der gevechten, handelingen geregeld te hebben, welke de Christelijke zedeleer, en de gestrengheid des gerechts, van andere grondbeginselen doen afhangen; » maar welke vorst (zegt de maarschalk van *BERWICH*, in zijne uitmuntende memoriën), welke natie kan zich beroemen, van altijd de goede trouw en de rechtvaardigheid boven zijne belangen te hebben verkozen? Het is enkel maar om iets meer of iets minder te doen;

want men kan onbeschroomd zeggen, dat het schijnt dat de Godsdienst, de rechtvaardigheid en de bloedverwantschap, tegenwoordig geene beweegredenen meer zijn, die indruk maken, en dat men, om zijner eerezucht te voldoen, en zich eenig voordeel te verschaffen, zich alles geoorloofd waant." Dit alles kan zijn, en is werkelijk niet dan al te waar; maar in de zedelijke oordeelvellingen, is het niet volgens het algemeen gebruik, dat de wijze zich regelt, maar wel volgens hetgene, wat algemeen gebruik behoorde te zijn. Al had de billijkheid ook slechts eenen enkelen voorstander, al had zij er geen, zoo is het toch volgens haar, volgens haar alleen, dat de Christen zich regelt om lof of blaam uit te deelen. Wij zullen alhier al de trekken van dien beroemden vorst niet verzamelen; de afbeeldsels van krijgsvruchtige koningen vooral kunnen eerst met den tijd de verdienste eener volkomene gelijkenis erlangen. Er zijn trekken, die van verre moeten ontdekt worden, om derzelve volkomen uitwerksel in het geheel te doen; er zijn al te levendige of al te donkere kleuren, die de tijd tot eene behoorlijke schakering moet maken. Indien de bewondering hare overdrevenheid heeft, zoo heeft de hekeling ook de hare.

Indien de persoon des vorsten zich door schitterende daden heroemd maakt; zoo wordt de roem der openbare daden, somtijds verduisterd door doffe geruchten, welke de onbescheidenheid over het personele gedrag verspreidt. Eenige bijzonderheden, zullen tot het geheel van een volledig afbeeldsel toereikende zijn. FREDERIK was zeer op vrijmoedige antwoorden gesteld, en was er zelden door beleedigd, vooral wanneer dezelve vaardig en levendig waren, en dat hij er aanleiding toe gegeven had. Bij gelegenheid eener monsterring zijner troepen eenen officier ontdekt hebbende, die het lidteeken van eenen houw door het aangezigt had, vraagde hij hem: *In welke króeg hebt gij dat gekregen?* — *Te Kollin* antwoordde deze, *waar uwe Majesteit het gelag betaald heeft.* (De koning was te *Kollin* volkomen geslagen geweest). — Door de verdeling van *Polen* en de in bezitneming des konings, verloor de bisschop van *Warmië*, een aanzienlijk gedeelte zijner inkomsten. Toen deze prelaat, dien FREDERIK zeer op prijs stelde in 1776, hem te *Potsdam* zijne opwachting was komen maken, zeide hem de vorst: *Het is onmogelijk dat gij mij beminnet.* De bisschop antwoordde, dat hij nimmer de pligten van eenen onderdaan jegens zijnen vorst

zou vergeten. » Wat mij betreft, zeide de koning, ik ben waarlijk uw vriend, en ik heb zeer op uwe vriendschap gerekend. Indien de heilige PETRUS mij eens den ingang van den Hemel weigerde, zoo hoop ik, dat gij de goedheid zult hebben, er mij, onder uwen mantel in te dragen, zonder dat iemand zulks gewaar worde.” — Dat zal moeilijk zijn, hernam de bisschop, want uwe Majesteit heeft mijnen mantel zoo kort afgesneden, dat ik er geene smokkelgoederen onder kan verbergen.” — De koning begon te lachen, en nam de scherts zeer wel op. — Eens met den abt BASTIANI, een’ der Italianen, dien hij dikwerf bij zich had, den avondmaaltijd gebruikende, zeide hem FREDERIK: » Wanneer gij zult Paus geworden zijn (want ik twijfel niet of uwe deugden, zullen u eens tot die waardigheid verheffen), hoe zult gij mij dan ontvangen, wanneer ik te Rome zal komen, om u mijne hulde te bewijzen?” — » Ik zal zeggen, antwoordde de abt, men late den zwarten adelaar binnen komen, opdat hij mij met zijne vleugelen bedekke; maar tegelijkertijd, zal ik mij voor zijnen bek in acht nemen.” Een Engelschman sprak eens met den koning van *Pruissen* over de debatten van het Engelsch parlement, en terwijl

FREDERIK zich beklagde over het geringe gezag der koninklijke waardigheid in het Britsche rijk, zeide hij: „O, indien ik koning van Engeland was..... Sire, zeide de Engelschman, terwijl hij hem in de rede viel, indien gij koning van Engeland waart, zoudt gij zulks geene vier en twintig uren zijn.” Men weet, dat de koning eene groote menigte kleine geldstukken van slecht alooi liet slaan *Sechs Pfennige* stukken genaamd. Men betaalde met deze stukken de soldaten, de werklieden en een gedeelte van de jaarwedden der burgerlijke en militaire officieren; maar in geene enkele koninklijke schatkist ontving men deze *Sechs Pfennige*, zoodat de koning het goede geld in zijne geldkisten trok, dat er nooit weder uitkwam, en onder het volk deze slechte munt bragt, die er nooit weder in kwam. Op eenen zekeren dag, toen FREDERIK te *Potsdam* de deur van eenen bakker voorbij ging, zag hij hem met eenen boer twisten: hij vraagde naar de reden, en men zeide hem, dat de bakker het van den boer gekochte koren met *Sechs Pfennige* wilde betalen, en dat de laatste weigerde, om deze munt aan te nemen. FREDERIK naderde den boer en vraagde hem: *Waarom wilt gij deze munt niet aan-*

nemen? De boer zag den koning aan, en antwoordde hem op eene knorrige wijze: *Neemt gij ze dan, zeg?* De koning antwoordde geen woord, en vervolgde zijnen weg. — Een jong officier legde dikwerf zijne uniform af, ofschoon zulks gestrenge-lijk verboden was, en trok eenen groenen rok aan, om zich naar eenige plezierpartijen te begeven. Op eenen zekeren dag, dat hij den koning afwezig waande, gaat hij, aldus gekleed, met zijne minnares in de tuinen van *Sans-Souci* wandelen. Bij het inslaan eener laan, ontdekt hij den koning, die hem aan zijnen degen erkende, welken hij de onvoorzigtigheid had gehad, van aan te houden. *Wie zijt gij?* zeide hem FREDERIK. *Sire*, antwoordde de jongeling, van zijne schrik bekomende, *ik ben een officier, maar ik wandel hier incognito.* De koning begon te lagchen, en zeide hem: *Nu pas dan maar op, dat de koning u niet zie*, en hij vervolgde zijnen weg. — Intusschen had deze toegevendheid van FREDERIK, ten opzichte van de vrijheid der antwoorden, uitzonderingen; somtijds was hij er knorrig over, en kon zich niet onthouden van zulks te kennen te geven, en het blijft in het algemeen altijd waar, dat het niet goed is, met

de koningen den spot te drijven. » FREDERIK, zegt de schrijver van zijn leven, schertste gaarne met anderen, en de scherts was hem onnaaгенаam, wanneer hij er het voorwerp van was. Wanneer hij eenen geneesheer zag, was de eerste vraag, welke hij hem deed, hoe vele menschen hij naar de andere wereld had gezonden. Een derzelve antwoordde hem: *Niet zoo veel als gij, Sire.* Hij keerde hem den rug toe, en sprak hem nooit weder." Hetgene, wat FREDERIK tegen VOLTAIRE verbitterd had, is dat MAUPERTIUS hem de volgende bijzonderheid had verhaald. Op eenen zekeren dag, was de generaal MANTSTEIN in de kamer van VOLTAIRE, alwaar deze den stijl der Gedenkschriften over *Rusland*, door dien generaal zamengesteld, verbeterde; op denzelfden oogenblik zond hem de koning een door hem vervaardigd dichtstuk ter inzage. VOLTAIRE zond MANTSTEIN terug, hem zeggende: » Mijn vriend, tot een andermaal, de koning zond mij daar, zijn vuil sinnen om te zuiveren, het uwe zal ik later onder handen nemen." LA MÉTRIE aan den koning gezegd hebbende, dat men de gunst en fortuin van VOLTAIRE zeer benijdde, antwoordde hij: *Wees onbekommerd, men drukt den oranjeappel en wanneer men*

het sap er van genoten heeft, werpt men de schil weg. » FREDERIK, voegt zijn levensbeschrijver er bij, had nooit geen ander doel, dan om zijne werken, door dien schrijver naar de mode, te doen verbeteren en in het licht geven." Toen de abt RAYNAL te *Berlijn* kwam, wilde FREDERIK hem zien, en wreekte zich door eene guiterij, over de zinsnede der Geschiedenis der beide Indiën, waarin hij niet gespaard werd. De koning sprak hem over zijne Geschiedenis van het stadhouderschap en zijne Geschiedkundige gedenkschriften, en liet zich met opzet geen woord over zijne Geschiedenis der beide Indiën ontvallen. De abt zeide hem: *Sire, ik heb nog eenige andere werken geschreven. — Ik ken dezelve niet,* antwoordde hem FREDERIK, en hij sprak over andere zaken. Men wil dat de abt den post van president der akademie niet zou hebben afgewezen, indien hem denzelfden was aangeboden; men roerde die snaar bij FREDERIK even aan, die het voorstel verre verwierp. Hij schreef te gelijktijd eenen brief aan d'ALEMBERT, waarin hij de schoonste dingen van den abt RAYNAL zeide; maar op de kleine avondmaaltijden bestempelde men hem met den naam van *dweeper* en *snoever*. FREDERIK dreef den spot met

zijne akademie, welke hij door al die inwendige oorlogen, zoo wel als door hare eigenzinnigheid en de tegenspraak harer oordeelvellingen had leeren kennen. » Eens, zegt zijn levensbeschrijver, wilde hij zich verzekeren of de lofuitingen, welke de *academici* aan zijne Memoriën toezwaaiden, wel opregt waren. Te dien einde liet hij aan den secretaris derzelve een door hem vervaardigd handschrift toekomen, den naam, van waar het kwam zorgvuldig verborgen houdende. Hetzij uit vergetelheid, hetzij uit verzuim er werd niet de minste melding van gemaakt. Na verloop van eenigen tijd werd de naam des schrijvers ruchtbaar, en de loftoon werden aangeheven; maar men wil, dat FREDERIK antwoordde: *Gij hebt mij geleerd, wat ik van uwe goedkeuring moet denken.* » Hetgene, wat de akademie eenigzins kon vertroosten, was dat de beoordeelingen van FREDERIK somtijds op geene betere gronden steunden. » Alvorens VOLTAIRE den koning bekend had, dat hij de schrijver van *la Pucelle (de Maagd van Orleans)* was, beweerde FREDERIK, dat het eene belediging was, den schoonsten geest van *Frankrijk* aangedaan, van aan denzelven datgene te willen toeschrijven, wat hij een *schandelijk za-*

menraapsel noemde. Zoodra men wist, dat VOLTAIRE er de schrijver van was, liet hij zich het stuk door ALGAROTTI voorlezen, en zeide: *Dat is het niet, wat ik gelezen heb; dit is bekoorlijk, en VOLTAIRE alleen is in staat, om zulk een schoon werk te vervaardigen.* Het was hetzelfde werk, maar de namen begoochelen." De koning herstelde in zeker opzigt deze tegenstrijdigheid, door de volgende dichtregels, waarin de *Pucelle* aan CANDIDE tot tegenhanger dient:

CANDIDE est un petit vaurien,
Qui n'a ni pudeur ni cervelle:
A ces traits on le connaît bien
Frère cadet de la *Pucelle*.

Leur vieux papa, pour rajeunir,
Donnerait une belle somme;
Sa jeunesse va revenir,
Il fait des œuvres de jeune homme.

*Tout n'est pas bien: lisez l'écrit,
La preuve en est à chaque page;
Vous le verrez en cet ouvrage,
Où tout est mal, comme il le dit.*

Toen FREDERIK zijne *academici* op behoorlijken prijs had leeren stellen, maakte hij hen niet alleen tot zijne speelpop, maar, zegt zijn levensbeschrijver, » hij moedigde de boeterijen aan, die men tegen hen in het licht gaf, en leverde zelfs het plan tot een hekelend werk hunner *Memoriën*. Wanneer hij hen liet komen, was het meestal, om den spot met hen te drijven. Hij

noemde den eenen zijnen MONTESQUIEU, eenen anderen zijnen D'ALEMBERT, eenen derde zijnen FONTENELLE. De eenvoudige *Academici* maakten diepe buigingen, en gingen, bij hunne terugkomst te *Berlijn* die schoone complimenten verhalen, terwijl FREDERIK over hunne ligtgeloovigheid lachte, en zich over zijne spottertijen vermaakte. Er is in eene Zwitsersehe stad, een man, *bij de brievenpost geëmployeerd*, die te *Berlijn*, lid der akademie is geweest. Hij blijft niet ten achteren, ten einde zich daardoor aanzien te verschaffen, van zich op dien titel te beroemen. Een zekere snak zeide hem eens: *Gij zijt niet veel veranderd; eerst waart gij een letterkundige (homme de lettres), thans zijt gij een briefkundige (homme aux lettres.)* Een andere Zwitser, mede lid der akademie van *Berlijn*, heeft in zijn vaderland naar eenen post gestaan van *straf- of roeidrager*, die de *liverei* van den straat draagt. Hij is niet geslaagd, en verplicht geweest te *Berlijn* te blijven." — Nat het vertrek van VOLTAIRE verbood FREDERIK de ongodsdienstige boertieren over de Godsdienst, en zich eens met de gravin DE CAMAS onderhoudende, zeide hij haar, dat hij de personen voor zeer gelukkig hield, welke de

Godsdienstige waarheden, konden gelooven, maar dat, wat hem betrof, eenmaal zijne partij gekozen zijnde, hij niet meer kon veranderen; want, voegde hij er bij, *indien mijne onderdanen mij thans naar de kerk zagen gaan, zouden zij den spot met mij drijven, en mij van zwakheid beschuldigen.* — Neen, Sire, antwoordde hem Mevrouw DE CAMAS, *men zou hen tranen zien storten.* — Wij willen al deze bijzonderheden eindigen, door het oordeel, hetwelk een bekende schrijver over het bestuur van FREDERIK velde, bij gelegenheid der Iofrede van dien vorst, door den schrijver van het *Essai général de tactique* in het licht gegeven. » Sedert dien zevenjarigen oorlog, heeft dé magt van FREDERIK enkel gediend, om den vrede in *Europa* te handhaven, door diegene te verschrikken, welke denzelven zouden willen storen. In die lange rust bleef er voor den koning van *Pruisen* een andere roem over, om te verwerven, welk den roem des krijgsmans zoude geboet hebben, die, zoo als MONTESQUIEU zegt, *steeds eene groote schuld overlaat, der menschheid te betalen.* Ik spreek over den roem van groot regent en groot veldheer. De Iofredenaar van FREDERIK, welligt door eenige geheime betrekking van

smaak en genie, aan de gedachtenis van dien grooten man verbonden, wilde wel, na er den eersten der krijgskundige koningen van gemaakt te hebben, hem nog eene der eervolste plaatsen onder de regeringskundige en wetgevende vorsten aanwijzen. Het schijnt, dat de verlichtste geesten van *Europa* deze uitspraak niet zeer bereidwillig zullen aannemen, niet dat de lofredenaar de verwijtingen ontveinst, welke aan zijnen held gedaan zijn; maar hij verzwakt sommige derzelve al te zeer, terwijl hij tegen andere bijzondere deugden, het werk der orde en huishoudkunde des konings van *Pruissen*, al te zeer wil doen opwegen. Indien men hem beschouwt als wetgever, zoo verdiende dat *Wetboek FREDERIK*, waaraan hij heeft toegestaan, dat men zijnen naam gaf, geenszins denzelve te dragen. Hetzelve is niet veel meer dan een uittreksel van het Romeinsche regt, dat niet boven het werk van onzen *Domar* verheven is. Al de gebreken der Romeinsche wetten worden er in gevonden, met uitzondering alleen van het getal, wijl men alles verkort heeft, en het is twijfelachtig of men er een enkel groot inzicht van wetgeving heeft bijgevoegd; want die zucht tot vereenvoudiging, en snelle uitoe-

fening, die veel meer met den militairen dan met den wetgevenden geest strookt, kan met dien naam niet bestempeld worden. Indien men hem beschouwt als regent, zoo beveelt de onbuigzame regtvaardigheid, van over zijne gedachtenis een nog gestrenger vonnis te vellen. Men haalt de gronden aan, welke hij vruchtbaar heeft gemaakt, de talrijke dorpen, welke hij aangelegd of bevolkt heeft, fabrieken, door hem aangelegd of aangemoedigd, de bevolking eindelijk in zijn rijk toegenomen, terwijl zij elders alom moeite heeft, om zich staande te houden. Al deze daadzaken kunnen niet wel bewezen, zij kunnen overdreven zijn; en wanneer dezelve alle naar waarheid en naauwkeurig mogten zijn, zoo kon het bestuur des konings van *Pruissen* nog zeer gebrekkelig zijn geweest. Daar hij noch hofhouding, noch pracht had, zoo moest hij met vespaarzaamheid, veel geld hebben, en met geld heeft hij nuttige gestichten kunnen oprigten: hij heeft zulks gedaan. Maar hetgene, wat een koning, hoe vermogend hij ook wezen moge, door zich zelve kan doen, is altijd zeer weinig, in vergelijking van hetgene, wat de natie zoude doen, indien hij haar van allen dwang en alle beletselen bevrijdde,

en enkel hare nſjverheid beſchermd. Honderd duizend geesten, die bestendiglijk over hunne eigene belangen nadenken, zien altijd veel meer dingen, en zien dezelve beter dan een enkel mensch van genie, die soms over de belangen van anderen nadenkt. FREDERIK had eene gewoonte, die eenen verheven geest zeer onwaardig is. Hij wilde namelijk alles door zich zelve zien en besturen, in plaats, dat de groote regenten, door een klein getal over de grondbeginselen toegelicht, waarvan zij het licht over hunne natie verspreiden, be- daarde aanschouwers, en geene onrustige scheppers eener orde zijn, die nooit zoo schoon en gelukkig is, dan wanneer zij zich door zich zelve volgens de eeu- wige wetten van de natuur der dingen en menschen daar- stelt. Het goede, door FRE- DERIK gesticht, is dat van eenen zeer vernogenden par- tikulier, veeleer dan het werk van eenen vorst, die genie bezat; en indien men zich een denkbeeld van het slechte stelsel van be- stuur wil vormen, hetwelk hij had aangenomen, zoo be- hoeft men slechts de ellen- dige en schandelijke gebrui- ken te zien, waartoe dit stelsel een groot man ge- bragt had: zien welke ach- ting hij had opgevat voor dat stelsel onzer geldmiddelen,

waarvan wij tot onze bitter- ste smart niet kunnen ont- slagen raken, zien hem ge- meenschappelijk met de val- sche munters werken, die hij de doodstraf had behoo- ren te doen ondergaan, en zijne beeldtenis doen dienen, om eene logen te bevesti- gen en een bedrog te bedek- ken; al de inkomende reg- ten op alle voorwerpen van *consumtie* vergrooten, en zich daarenboven als de be- perkste onzer staatkundigen, nog diets maken, dat het- gene, wat op de eetwaren wordt geheven, niet op de landerijen geheven is, en dat hetgene, wat op de vreem- de koopwaren wordt gehe- ven, niet ten laste der in- boorlingen is, die dezel- ve koopen; hem handel- ingen, die in de willekeurig- ste rijken aan de vrijheid werden overgelaten, aan het angstvalligste onderzoek zien onderwerpen; aan zijne rijke onderdanen verbieden hunne dochters zonder zijne toe- stemming uit te huwen; hun verre reizen verbieden; hun niet toestaan van hunne for- tuin buiten *Pruissen* te bren- gen; en het rijk van eenen wijsgeerigen koning zal in een klooster herschepen schijnen. FREDERIK vergeet, of weet niet, dat de vrij- heid de sterkste keten is, die de menschen in een land verbindt; en hij waant zijn rijk bloeiend te maken, door zijne onderdanen van de hei-

ligste regten der natuur te berooven. Ik zal dus niet alles gelooven, wat men van den voorspoed van zijn volk gezegd heeft, wyl ik niet aan den voorspoed der slaven geloof; en wanneer ook datgene, wat men gezegd heeft, onbetwistbaar zoude zijn, zal ik nog gelooven, dat FREDERIK, met een tegenovergesteld stelsel, honderdmaal meer goed zoude hebben gesticht. En, dat men niet zegge, dat ik een algemeen grondbeginsel tegen over ééne daadzaak stel; dit algemeene grondbeginsel is op algemeene daadzaken gegrond; voor het overige, en ik moet zulks herhalen, de lofredenaar van den koning van *Pruissen*, haalt zelf al deze verwijtingen aan, en indien hij dezelve tracht te verzachten ten gunste van eenen Vorst, die zulke groote aanspraak op de algemeene bewondering heeft, ziet men zonder onzekerheid, dat hij in geene zijner dwalingen deelt, en dat hij er verre af is, om, zoo als zovele anderen, zich van de misslagen van een groot man te bedienen, om waarheden aanteranden, aan welke men nog meer eerbied schuldig is." Behalve de Levensbeschrijving, waaruit wij eenige aanhalingen hebben gedaan, diete *Straatsburg* in 1788, in 4 dl n in 8 vo is in het licht verschenen; heeft de abt De-

NINA er in 1789, nog eene andere veel kortere geleverd, doch die met onderscheiding en wijsheid is geschreven 1 dl. in 8 vo. Men heeft zijne *Œuvres primitives*, dat is de verzameling der werken, welke bij zijn leven waren in het licht verschenen in 4 dl. n in 8 vo uitgegeven, *Amsterdam*, 1790, en zijne *Œuvres posthumes* (*Nagelatene werken*), in 23 dl. n in 8 vo, met zijn leven, *Amsterdam*, 1790. Wij zullen niet in het bijzondere treden van alles, wat dezelve loffelijks of berispelijks bevatten. Er zijn er weinig, welke men kan beschouwen, als hem geheel toebehoorende. Maar indien sommige wijsgeeren hem de hunne hebben toegeschreven, werd een hunner beschuldigd, zich de zijne te hebben toegeeigend, en men weet hoe duur hem zulks te staan kwam. Het is niet zeer waarschijnlijk dat een Vorst, die eenen grooten geest bezat, alles geschreven hebbe, wat men in eenige dier werken leest, en nog minder, dat hij zulks gedacht hebbe. In alle geval zou de ontleding dier uitgebreide verzameling ons te ver leiden, en wanluidead zijn, in eenen tijd, die zoo nabij aan zijnen roem grenst, met den eerbied aan een koninklijk schrijver verschuldigd. [FREDERIK liet

een nieuw *wetboek* ontwerpen, belangrijk door de afschaffing der pijnbank, en de vrijheid aan alle godsdiensten gelaten. Zijn geheel huisselijk leven was ten hoogste een-eenvoudig. Zijne uitspanning was de toonkunst, hij speelde volmaakt wel op de fluit. De kolonel QUINTUS, een even zoo goed toonkunstenaar, accompaneerde hem in *Duo's*, welke de koning zelf componeerde. Hij verduurde verscheidene onaangenaamheden van den kant van VOLTAIRE. In eenen wetenschappelijken twist, die tusschen MAUPERTIUS en eenen geleerden Duitscher ontstaan was, beval FREDERIK aan VOLTAIRE van er zich niet mede te bemoeijen. Deze gaf dadelijk tegen MAUPERTIUS een schotschrift in het licht, hetwelk de koning door beulshanden liet verbranden. (Zie VOLTAIRE). Zij verzoenden zich weder, doch kort daarna verviel VOLTAIRE in ongenade, wyl de koning vernam, dat in het dichtstuk *over de wet der natuur* door den eersten in het licht gegeven, er zeer beleedigende verzen voor zijnen persoon voorkwamen. FREDERIK was niet wraakgierig, en liet steeds de regters in rust, die, tijdens zijn ontwerp van vlugt, hem ten dood veroordeeld hadden. Ook behandelde hij met verachting het libel van VOLTAIRE, getiteld *Vie privée*

etc. (*Bijzonder leven des konings van Pruisen*). De beste werken van FREDERIK II. zijn: 1.° *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften, om te dienen tot de geschiedenis van het huis van Brandenburg*). — 2.° *Histoire etc.* (*Geschiedenis van mijnen tijd*). — 3.° *Histoire etc.* (*Geschiedenis van den zevenjarigen oorlog*). — 4.° *Essais etc.* (*Proeven over de regeringswijzen en over de pligten der Vorsten*). — Hij beoefende ook de dichtkunde. — De *gedichten van den wijsgeer SANS-SOUCI* zijn zeer zwak. Het dichtstuk *over de kunst des oorlogs* is zijn beste werk als dichter. Toen de Jesuiten uit de Catholijke rijken verdreven werden, nam FREDERIK dezelve in groote getale in zijne staten op, en maakte een nuttig gebruik van dezelve.]

* FREDERIK WILLEM II., koning van *Pruisen*, werd den 25 September 1744 geboren. Hij was de zoon van AUGUST WILLEM, Prins RIZAS, tweeden broeder van den grooten FREDERIK. Na eene zorgvuldige opvoeding te hebben ontvangen, volbragt hij zijne eerste wapenfeiten op het einde van den zevenjarigen oorlog, en onderscheidde zich in denzelven, door zijne dapperen schranderheid. Gedurende den oorlog over de Bei-

jersche troonopvolging, voerde hij het bevel over een corps, dat hij naar *Silezië* geleidde, alwaar hij, door veel sterker magt aangevalen, door zijne bekwaamheid eenen aftogt maakte, zonder eenige nederlaag te onder vinden. FREDERIK II. hem wederziende, zeide hem: . . .

» Gij zijt mijn neef niet meer. . . . gij zijt mijn zoon. . . »

en hij omhelsde hem teederlijk. Zijn vader voor 1786 overleden zijnde, volgde hij in dat jaar zijnen oom op, en onderscheidde de eerste maanden van zijn bestuur, door daden van regtvaardigen weldadigheid, doch kort daarna verwijderde hij uit zijnen raad, zijnen oom, prins HENDRIK, zoo wel als de door hunne talenten beroemdste mannen, en gaf zich over aan zijne gunstelingen, zijne minnaressen, en vooral aan de leden van de sekte der *Illuminé's*. Deze wisten, door hunne gezichtsbe-goochelingen, den zwakken geest van dezen vorst, aan wien zij de schim van MOZES deden zien, (of ten minste FREDERIK WILLEM waande deze verschijning te zien) geheel en al aan hunne in-zigten te onderwerpen. In 1787 verwekte hij den oorlog tusschen *Rusland* en *Turkyë*, terwijl hij tevens aan de Polen beloofde, om hunne onafhankelijkheid te handhaven, maar in het vol-

gends jaar liet hij *Polen* aan deszelfs ongelukkig lot over; en in 1790 keurde hij de nieuwe grondwet van dat rijk goed. Twee jaren later, verbond hij zich, door het verdrag van *Pilnitz*, met *Oostenrijk* tegen *Frankrijk*, en trok tegen deze mogendheid te veld. FREDERIK WILLEM maakte zich meester van *Longwy*, *Verdun*, en viel in *Champagne*, maar het gelukte aan de listen der *Jakobijnen*, om zijne overwinningen te beteugelen, en hij begaf zich weder naar zijn leger aan den *Rijn*. Na eenigen voorspoed en eenige nederlagen, wendde hij zijne blikken naar den kant van *Polen*, en bewoog *Rusland*, om zulks met hem te deelen. Hij begaf zich te dien einde naar zijn leger aan de *Weixel*, maakte zich meester van *Dantzic*, *Thorn*, en een gedeelte van *Groot-Polen*, sloeg den generaal *Kosciusko*, nam *Krakau* in, maar bij was genoodzaakt zich van *Warschau* te verwijderen, hetwelk hij sedert twee maanden belegerd hield. In 1795 verliet hij het bondgenootschap, en stond aan *Frankrijk* de Pruisische bezittingen van den linker *Rijn*-oever af. FREDERIK WILLEM II. overleed den 16 November 1797. Hij verwekte bij *Louise*, prinses van *Hessen Darmstad*, zijne tweede vrouw, FREDER-

RIK WILLEM III. den thans (1832) regerenden koning van *Pruissen*.

† FREDERIK HENDRIK, prins van *Oranje*, stadhouder der *Vereenigde Provinciën*, werd te *Delft*, den 29 Januarij 1584 geboren, en was de jongste zoon van WILLEM I. uit zijn laatste huwelijk met LOUISE DE COLIGNY. Naauwelijks 6 maanden oud zijnde, verloor hij zijnen vader, door den moord van BALTHAZAR GERARDS aan denzelfden gepleegd, en genoot de eerste opvoeding van zijne moeder; reeds vroeg woonde hij de lessen aan de hoogeschool van *Leijden* bij, en oefende zich aldaar in wetenschappen en letteren. Doch zijne krijgsvuchtige inborst deden hem vroeg het letterperk verlaten, om zich in den wapenhandel te oefenen, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat hij reeds gedurende het leven van zijnen halven broeder MAURITS, vele lauweren plukte. Na den dood van dezen laatste, in 1625, werd hem door de algemeene staten den post van kapitein en admiraal-generaal, over de krijgsmagt der *Vereenigde Nederlanden* opgedragen, en hij daarna door de staten van *Holland* tot stadhouder van hun gewest verheven, zoo als later ook door *Zeeland*, *Gelderland*, *Utrecht* en *O-verijssel* geschiedde; terwijl *Groningen* en de *Ommelan-*

den, benevens het landschap *Drenthe*, den Vrieschen stadhouder, graaf ERNST KASIMIR van *Nassau*, ook tot den hunnen verkozen; doch na den dood van HENDRIK KASIMIR in 1639, stelden deze drie gewesten zich mede onder het stadhouderlijk gezag van FREDERIK HENDRIK. De onder het bestuur van MAURITS zoo zeer vervolgde Remonstranten konden onder hem weder ruimer adem halen. Onder de voornaamste wapenfeiten van FREDERIK HENDRIK, moeten vooral gemeld worden, de belegering en inneming van 's *Hertogenbosch* en *Wezel* in 1629, en die van *Venlo*, *Roermonde*, *Sittart*, *Limburg*, *Rijnberk* en *Maastricht* in 1632 en 1633. Deze stadhouder overleed den 10 Maart 1647, nalatende bij zijne weduwe AMALIA, dochter van JOAN ALBERT, graaf van *Solms*, eenen zoon (WILLEM II.) en vier dochters. Hij werd betreurd als een dapper, gematigd en vrij algemeen bemind vorst; doch even als zijn vader, was hij zeer bedekt en niet ligt te doorgronden.

* FREDERIK AUGUSTUS, koning van *Saksen*, werd den 23 December 1750 geboren. Hij was de oudste zoon van den keurvorst FREDERIK CHRISTIAAN, die in 1763 overleed. Daar de erfgenaam des troons, toenmaals nog maar

13 jaren oud was, benoemde men den oudsten zijner oomen, prins XAVERIUS, tot regent. *Saksen* had in den zevenjarigen oorlog veel geleden, en het slechte bestuur van den regent vermeerderde de algemeene rampen nog aanmerkelijker. De jonge FREDERIK AUGUSTUS nam de teugels van den staat in 1768 zelf in handen, en deed zich door de wijsheid van zijn gedrag onderscheiden. Hij bepaalde zich zelven tot de stiptste bezuiniging, en de raadgevingen van eenen bekwaamen staatsdienaar en vriend van zijn land opvolgende, wekte hij de nijverheid op, moedigde den handel aan, wekte het vertrouwen in het papiergeld op; liet het criminele wetboek wijzigen, schafte de pijnbank af, en bragt in onderscheidene takken des bestuurs aanmerkelijke verbeteringen te weeg. In 1769 trad hij in den echt met de prinses MARIA ANALIA AUGUSTA, dochter van den keurvorst (later koning) van *Beijeren*, en genoot in vrede de liefde zijner onderdanen, toen zeven jaren daarna (1776), er tegen dien goeden vorst eene samenrotting gesmeed werd, waaraan men beweert, dat zijne moeder had deel gehad, verontwaardigd zijnde, dat zij niet den minsten invloed kon uitoefenen. Men nam een' der hoofden der zamenspanning, den kolonel

ANDOLO, in hechtenis en alles bleef stil. Bij deze gelegenheid gaf een kamerheer des keurvorsten hem bewijzen van ijver en trouw: deze was een Italiaan MARIOLINI genaamd, die later staatsdienaar werd, en in die betrekking vele bekwaamheden aan den dag legde. De keurvorst van *Beijeren*, laatste mannelijke spruit van zijn huis, overleden zijnde, zoo verbond FREDERIK AUGUSTUS zich met *Pruissen*, om tegen *Oostenrijk* de regten zijner moeder op dat keurvorstendom te doen gelden. De oorlog duurde niet lang, en door een verdrag, den 10 Mei 1770 te *Teschen* ondertekend, kwam men overeen, dat *Oostenrijk* afstand zoude doen van deszelfs aanspraak op *Beijeren*, en dat FREDERIK AUGUSTUS, in al de regten zijner moeder zou worden gesteld, en dit erfdeel bragt den keurvorst van *Saksen* 6,000,000 Guldens op. *Oostenrijk* scheen groote ontwerpen te voeden; FREDERIK II., die zich ten opzichte der staatkunde dier mogendheid niet kon bedriegen, vormde tusschen verscheidene Duitsche vorsten een bondgenootschap, waarvan het eenige doel was, de handelingen van keizer JOZEF II. te bewaken, en hem, indien het noodig mogt zijn, met eene toereikende magt het hoofd te kunnen bieden. FREDERIK AUGUSTUS was een

der eersten, die deel namen aan dit bondgenootschap. De troon van *Polen* stond in 1791 open, de rijksdag van dat land, bood denzelven aan **FREDERIK AUGUSTUS** aan, die, na het gevoelen van zijnen raad te hebben ingewonnen, het heil zijner natuurlijke onderdanen, boven den luster eener groote kroon verkoos. De Fransche omwenteling had geheel *Europa* in gisting gebragt: de conferentie van *Pilnitz*, had keizer **LEOPOLD II.** en den koning van *Pruissen* vereenigd, die zich tegen *Frankrijk* verbonden. **FREDERIK AUGUSTUS** weigerde langen tijd, om tot dit bondgenootschap toe te treden; maar als vorst van het Duitsche rijk, moest hij tot in 1796 zijn *contingent* tot het verbondene leger leveren. Toen omtrent denzelfden tijd, en na het verdrag van *Bazel*, de generaal **JOURDAN** in *Frankenland* was doorgedrongen, sloot de keurvorst van *Beieren* met dien veldheer een wapenstilstand: zijne troepen werden alstoen enkel gebruikt, om de onzijdigheid op de Zuidelijke grenzen van *Saksen* te handhaven. In 1805 kon hij zich echter niet tegen den doortogt der Pruisische troepen verzetten, noch aan zijne verbondene vrienden eene ondersteuning van 22,000 manschappen weigeren, bestemd om tegen de Franschen te handelen. Ook

bezetten deze laatste, na de veldslagen van *Jena* en *Auerstüdt*, *Saksen* volgens de krijgswetten, deden er *requisitiën*, en het was enkel voor den prijs van 25,000,000 Franken, dat de keurvorst onzijdig kon blijven. In deze omstandigheid gaf die vorst nieuwe bewijzen van de goedheid zijns harten. Om zijn volk van een gedeelte dier verbazende brandschatting te verligten, legde hij zich de grootste opofferingen op; hij werd daarvoor ten minste voor eenigen tijd, beloond. Het keurvorstendom *Saksen* werd na het verdrag van *Posen*, van den 11 December, door den wil van **NAPOLEON**, tot een koninkrijk verheven. Het was als koning, dat **FREDERIK AUGUSTUS** tot het *Rijnverbond* toetrad; maar bijna op denzelfden oogenblik, dat men hem eene nieuwe kroon toewees, slechte men de vestingwerken zijner hoofdstad. Door hetzelfde verdrag van *Posen*, vervulde hij voor den kreits van *Cotbus*, het bailliuwschap *Lommeris*, het graafschap *Barby* en een gedeelte van het graafschap *Mansfeld*, dat hij aan *Westfalen* afstond; waarover **HIERONYMUS BONAPARTE** koning werd. Het verdrag van *Tilsit* gaf hem de zuidelijke gewesten van *Pruissen*, een gedeelte van nieuw *Oost- en West-Pruissen*, benevens nieuw *Silezië*, en deze laat-

ste gewesten verkregen den naam van het hertogdom *Warschau*. Even gelijk al de vorsten van het *Rijnverbond*, moest de koning van *Saksen*, een contingent van 20,000 man, ter beschikking van BONAPARTE, wiens bondgenoot hij was geworden, op de been houden. Hij deed, in 1809, zijne troepen tegen de Oostenrijkers optrekken, die kort daarna *Dresden* bezetten, en den koning van *Saksen* oodzaakten, de wijk naar *Frankfort aan de Mein* te nemen; van waar hij twee *Proclamatien* uitvaardigde, die van den 18 Junij aan de *Saksers*, en die van den 24 derzelfde maand, aan zijne *Poolsche onderdanen*. De nederlaag der Oostenrijkers, voerde hem naar zijne hoofdstad terug, en het verdrag van *Weenen*, van den 14 October 1809 vergrootte het hertogdom *Warschau*, met het oude en nieuwe *Gallicië*, waarvan *Oostenrijk* zich in 1772 en 1795, tijdens de beide verdeelingen van *Polen* tusschen *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruissen*, had meester gemaakt. De staten des konings van *Saksen* geraakten dus tot eene bevolking van bijna 6,000,000 inwoners. Om den verjaardag zijner krooning te vieren, had NAPOLEON al de vorsten van het *Rijnverbond* te *Parijs* vereenigd: FREDERIK AUGUSTUS behoorde tot het getal; en een waardig hoog-

schatter der kunsten zijnde, onderzocht hij al de gedenkstukken dier hoofdstad, en deed zich evenzeer door zijnen verlichten smaak, als door de bescheidenheid zijner inborst onderscheiden. Het continentale stelsel gaf aanleiding tot den oorlog tegen *Rusland*. NAPOLEON bevond zich in de maand Julij 1812, met den keizer van *Oostenrijk*, zijnen schoonvader, den koning van *Pruissen* en verscheidene andere *Duitsche vorsten* te *Dresden*, en daar ontving hij van FREDERIK AUGUSTUS al de bewijzen eener opregte vriendschap. Op dien oogenblik hadden die bewijzen als verplichtend kunnen schijnen; maar dezelve logenstraften zich niet in de onspoeden, en waren daarenboven een schitterend bewijs van de edele en regtschapene inborst van FREDERIK AUGUSTUS. Tijdens den ongelukkigen veldtog naar *Rusland*, zag NAPOLEON zich van al zijne bondgenooten en zelfs van zijnen schoonvader verlaten, die alle zijne vijanden werden: de koning van *Saksen* bleef hem getrouw, en toen hij na eene langdurige en gevaarlijke reis in zijne staten eenige verademing kwam scheppen, vond hij in FREDERIK AUGUSTUS denzelfden vriend en denzelfden bondgenoot. Dit gedrag is des te edeler, daar, BONAPARTE, omtrent dien tijd, verre van

de overblijfselen van zijn leger verwijderd, en aan zijne magt overgegeven, het aan den koning van *Saksen* gemakkelijk was, zich strafeloos van zijnen persoon meester te maken. Om niet aan de goede trouw en aan de regten der gastvrijheid te kort te schieten, verkoos hij zich de verontwaardiging der andere mogendheden op den hals te halen. Ook was hij bij het aannaderen van het Russische leger weldra verplicht, zijne hoofdstad te verlaten, na aan zijne volken de volgende proclamatie, onder dagteekening van den 25 Februarij 1813 gerigt te hebben: » Te midden der gevaren, onder welke ons koninkrijk dikwerf is omringd geweest, heeft het enkel deszelfs behoud te danken gehad, aan het staatkundige stelsel, waaraan wij sedert zes jaren bestendig zijn verknocht geweest. *Steeds getrouw aan onze overeenkomsten en verbindtenissen*, rekenen wij ook nog tegenwoordig met vertrouwen, op den gelukkigen uitslag, welken ons, onze vermogende bondgenoot, de hulp der verbondene mogendheden, en de beproefde dapperheid onzer krijgslieden belooft. . . . » Te gelijktijd gaf hij aan de Franschen, die *Dresden* op nieuw versterkten, de vestingen *Wittenberg*, *Torgau* en *Königsstein* over. Na de veldslagen van *Lut-*

zen en *Bautzen*, keerde *FREDERIK AUGUSTUS* met *NAPOLEON* naar *Dresden* terug, maar hij moest de smart ondervinden, van zijne staten aan al de rampen des oorlogs te zien overgeven. De doortogt der Russische en Pruissische legerbenden, het verblijf van het Fransche leger in de hoofdstad, het gevecht van *Großgorgen* den 22 Mei, de aanval van *Dresden*, de slag van den 26 onder de muren dier stad, de insluiting derzelve door de Russen en Pruiszen, de moorddadige gevechten, van den 18 en 19 October, voor de poorten van *Leipzig*, verspreidden de verwoesting door *Saksen*, en kostten onnoemelijke opofferingen aan deszelfs inwoners. *FREDERIK AUGUSTUS* werd met al de eerbewijzen aan zijnen rang verschuldigd naar *Berlijn* gevoerd, doch was niet te min in staat van gevangenschap. *Rusland* en *Pruiszen* hadden te *Kalitsch* reeds over het lot van dien vorst beslist; het grootste gedeelte zijner staten moest aan den koning van *Pruiszen* gegeven worden. In de daad, *NAPOLEON* niets meer noch voor zich zelve, noch voor zijne bondgenooten kunnende, vraagde dringende, om *Saksen* te besturen, doch de algemeene landvoogd gaf door eene verklaring van den 27 October 1814, op den 10 der volgende maand de *Saksi-*

sche staten, aan de Pruisische commissarissen, de vrijheeren von RUCK en GAUDY over. De wettige vorst, die zich te *Friedrichsfeld* bevond, protesteerde den 4 December, tegen deze gewelddadige onwettige bezittingen, bij een *Manifest*, waarin onder anderen voorkwam . . . » Wij zouden aan de heilige pligten omtrent ons koninklijk huis en omtrent ons volk te kort'schieten, indien wij stilzwegen over den nieuwen maatregel, tegen onze staten ontworpen, op den oogenblik, waarop wij regt hebben, er de vergoeding van te verwachten. Het geopenbaarde voornemen, door het koninklijk Pruisische hof, om onze staten provisioneel te bezetten, verplicht ons, onze ontegensprekelijke regten, tegen eenen dergelijken maatregel te waarborgen, en plegtiglijk te protesteren, tegen de gevolgtrekkingen, die uit eenen dergelijken maatregel zouden kunnen worden afgeleid; het is bij het congres van *Weenen*, en in het aangezicht van geheel *Europa*, dat wij ons van dien pligt kwijten, het tegenwoordige manifest eigenhandig onderteekende, en te gelijker tijd openlijk de verklaring herhalende, die wij voor eenigen tijd aan de verbondene hoven hebben gerigt, dat wij nimmer zullen toestemmen, tot den afstand on-

zer staten, die wij van onze voorouders bekomen hebben, en dat wij noch schadeloosstelling noch evenwaardigheid zullen aannemen, welke ons mogten worden aangeboden . . . » Ondanks deze zoo regtvaardige als nadrukkelijke verklaring, vond *FREDERIK AUGUSTUS*, op het congres van *Weenen* geenen anderen steun dan *Frankrijk* en *Oostenrijk*. Door *FRANCISCUS II.* naar *Presburg* beroepen, gaf hij zich in Januarij 1815 derwaarts, en ten gevolge der nieuwe onderhandelingen, bepaalde men het lot van *Polen* en *Saksen*, door het verdrag van den 9 Februarij deszelfden jaars. Er vloeide uit voort, dat *FREDERIK AUGUSTUS* verplicht werd, om *Polen* te verliezen, om meer dan een miljoen inwoners aan *Pruisen* over te geven, om aan het huis van *Weimar*, de deelen van het voormalige keurvorstelijke land aan de *Saale*, en in het *Heuneberg-sche* een distrikt aan *Oostenrijk* afteestaan. Op deze wijze door het regt van den sterkste, dat onlangs nog het *Suprema lex* van *NAPOLEON* was, verkleind, bleven hem enkel staten over, die gezamenlijk 1,128,000 inwoners bevatten. Hij moest te gelijker tijd zijn contingent van troepen tot den oorlog tegen *NAPOLEON* leveren, die naar *Frankrijk* was teruggekeerd, en hij trad den 1

Mei 1817, tot het bondgenootschap toe, het *Heilige verbond* genaamd. Het herleven des vredes stelde dezen goeden koning in staat, om al zijne zorgen aan zijne volken toe te wijden, welker nijverheid en handel hij beschermde, welker belastingen hij verlichtte zich, zelve de grootste bezuinigingen voorschrijvende. FREDERIK AUGUSTUS, was de opregtste, de deugdzaamste, de beminlijkste der Europesche vorsten, wier deken hij was, en wier achting en vriendschap hij verdiende. Door eene ziekte verrast welke niet gevaarlijk scheen, dacht men den vader zijns volks nog te kunnen behouden, toen eene diepe slaap-ziekte, hem gedurende 24 uren, als dood deed beschouwen. Hij ontwaakte eindelijk, maar zulks was, om op den 5 Mei 1827 den laatsten snik te geven.

† FREDERIK WILLEM, Hertog van *Brunswijk*, de vierde zoon van hertog KAREL WILLEM FERDINAND van *Brunswijk*, werd in 1771 geboren, en in 1786, door den koning van *Pruissen*, tot opvolger van zijnen oom, den hertog KAREL van *Bernstadt* en *Oels* benoemd. In den oorlog van 1792 tegen *Frankrijk*, vlocht hij reeds lauweren om zijnen jeugdigen schedel. In 1804 trad hij met eene *Badische* prin-

ses in den echt, bij welke hij twee zonen verwekte. Toen zijn oom overleed, aanvaardde hij deszelfs erfdeel in 1805. Kort daarop ontstak de oorlogsfakkel ook het tot dus verre rustig geblevene *Noord-Duitschland*. De hertog, die als een sterke zuil, het hoofd aan de Fransche legerbenden had geboden, geraakte met het corps van BLÜCHER, bij *Lubek* echter krijgsgevangen. In 1809 wierf de heldhaftige hertog tegen NAPOLEON, die hem reeds van zijn erfland, het hertogdom *Brunswijk*, beroofd had, een leger. Reeds had de dappere SCHILL in *Straalsond* zijn leven geëindigd, toen de hertog in *Saksen* viel. Zoodra de Oostenrijkers *Saksen* verlieten, drong hij met zijn vrij-korps, uit 1500 man bestaande, tot voor *Leipzig*, vandaar begaf hij zich naar *Halle* (27 Julij), en vervolgens naar *Halberstadt*, waar de koninklijk Westfaalsche Overste, WELINGRODE, met het 5^e regiment Infanterie was binnen gerukt. Dit regiment werd, na dapperen tegenstand, geslagen, en de overste gevangen genomen. Op den 13 Julij kwam de hertog binnen zijne vaderstad, doch in plaats van in het residentieslot zijner voorouderen op zacht dons te kunnen rusten, moest hij in den mantel gehuld, op stroo gedurende den nacht op de wal-

len *bivouakeren*. Van alle kanten werd hij thans door de vijanden besprongen. Naar den kant, waar de sterkste vijand, de generaal REUBEL, met 4000 man stond, wendde zich op den 1 Augustus de hertog; er ontstond eene korte schermutseling. REUBEL week niet alleen, maar opende hem nog daarenboven den weg. Hij scheen den weg naar *Celle* in te slaan, werwaarts hem de Westfalen achtervolgden, doch hij begaf zich naar *Nienburg*, trok over de *Wezer*, en brak de bruggen achter zich af. Op den 4 Augustus liet hij zijne zwarte hussaren eene afwijking naar *Bremen* maken, welke op den 5 Augustus de poorten dier stad bezetten, doch reeds op den volgende dag weder afgetrokken; hij zelf echter scheen den weg naar *Oost-Vriesland* in te slaan, doch eensklaps stak hij over de *Hunte*, maakte zich meester van al de te *Elsfleet* zich bevindende ledige schepen, verschaftte zich met geweld, in dit door schippers bewoonde gewest, de noodige zeelieden, die zich enkel in schijn lieten dwingen, doch van harte gaarne den held met zijne manschappen, onder Engelsche vlag naar *Engeland* roeiden, waar hij en zijn corps met vreugde in Engelsche dienst werden aangenomen. Hij verkreeg van

X. DEEL,

A 8

het parlement eene jaarwedde van 6000 ponden sterlings tot dat hij in 1813 weder als regerende hertog in zijne staten kon terug keeren, waar de onderdanen hunnen beheerscher, dien zij eens sidderende voor zijn leven, binnen hunne muren hadden geherbergd, thans juichende ontyngen. Doch de hertog was enkel voor den oorlog geboren, hij wilde zijn verdrukt land helpen, terwijl er de middelen toe ontbraken. Daarenboven wilde hij zijn land op den voet van oorlog inrigten; want zijn doordringend vernuft had de terugkomst van NAPOLEON wel vermoed; de lasten werden uit dien hoofde drukkender, en het volk, dat zijnen vader gezegend had, weende bloedige tranen over den zoon, dien het slechts miskende. Daarop verscheen NAPOLEON, de held trok met zijne scharen tegen hem te veld, en vond op den 16 Junij 1815, bij *Quatre-bras* den heldendood.

FREDERIK VAN *Holstein*. —
Zie ADOLF FREDERIK.

FREDERIK V, paltsgrafelijk keurvorst, bijgenaamd *Winter-koning*. — Zie FERDINAND II., Keizer.

FREDOLI (BERENGARIUS), te *Benne* in *Languedoc*, uit eene adellijke familie geboren, en te *Avignon*, in 1323 overleden, was zeer bekwaam

in de regtsgeleerdheid, en werd in 1298 door BONIFACIUS VIII. verkozen, om met WILLEM DE MANDAGOT en RICHARD van *Sienna* eene compilatie van het *Sexte*, dat is van het zesde boek der *Decretaliën* te vervaardigen. CLEMENS V. vereerde hem in 1305 met den kardinaalshoed.

FREGOSIUS of FREGOSO (PAULUS), Kardinaal, Aartsbisschop van *Genoa*, zijne geboortestad, doge in 1462, verloor dien post eenigen tijd daarna, verkreeg denzelfden weder in 1463, en bekleedde denzelfden nog twee malen. Hij overleed te *Rome* den 2 Maart 1498.

FREGOSIUS (JOANNES BAPTISTA), neef van den voorgaande, te *Genoa* in 1440 geboren, werd in 1478 tot doge verheven. Hij behield deze waardigheid slechts zeer korten tijd. De trotschheid zijner inborst, en de gestrengheid van zijn bestuur deden hem in hetzelfde jaar afzetten. Hij werd naar *Tregui* verbannen, doch het is onbekend wanneer hij overleed. Hij veraanagaamde zijne ballingschap door de leesoeeningen en den arbeid. Men heeft aan zijne pen te danken: 1.° een Italiaansch werk, in 9 boeken; doch dat enkel in het Latijn is in het licht verschenen, *Mi-*

lane, 1509, in fol. volgens de vertaling van CAMILLUS GHILINI, over de *Gedenkwaardige daden*, in den smaak van VALERIUS MAXIMUS. De beste uitgaven dezer dikwerf herdrukte Verhandeling, zijn die van JUSTUS GAILLARD, advokaat bij het parlement van *Parijs*, die dezelve met bijvoegsels en verbeteringen vermeerderd, en met eene voorrede versierd heeft. — 2.° *Leven van Paus MARTINUS V.* — 3.° Eene Latijnsche *Verhandeling over de geleerde vrouwen*. — 4.° Eene andere in het Italiaansch *tegen de liefde*, *Milane*, 1496, in 4. to zeer zeldzaam.

FREGOSIUS (FREDERIK), Aartsbisschop van *Salerno*, en Kardinaal, uit dezelfde familie als de voorgaande, te *Genoa* in 1480 geboren, verdedigde de *Genuesche kust*, tegen CORTOLI, een Barbarijnsch kaper, die dezelve verwoestte. Hij overrompelde dien zeeschuimer in de haven van *Biserte*, stak naar *Tunis* en het eiland *Gerbes* over, en kwam te *Genoa* terug met roem en buit overladen. Toen de Spanjaarden in 1522 *Genoa* bij verrassing hadden ingenomen, zocht FREGOSIUS eene schuilplaats in *Frankrijk*. FRANCISCUS I. ontving hem met onderscheiding, en gaf hem de abdij van *Saint-Benigne* te *Dijon*. In *Italië*

teruggekeerd, werd hij tot Kardinaal en Bisschop van *Eugubio* verheven, alwaar hij den 15 Julij 1541 overleed. De Grieksche en Hebreuwsche talen waren hem gemeenzaam. Zijne kunde werd door de Bisschoppelijke deugden ondersteund. Men heeft van hem eene *Verhandeling over het gebed*, in het Italiaansch, *Venetie*, 1542, in 8.vo

FREGOSIUS (ANTONIO PHILENEMO), een Italiaansch dichter uit het begin der zestiende eeuw, wiens *Cerva bianca*, en andere dichtstukken in 2 dl.ⁿ in 8.vo het 1.^e in 1515, en het 2.^e in 1525, te *Milane* gezamenlijk zijn in het licht gegeven, en die vrij zeldzaam zijn.

FREGOSIUS. — Zie FULGOSIUS.

FREHER. — Zie MARQUARD-FREHER.

FREIG of FREIGIUS (JOANNES THOMAS), te *Freiburg* in *Brigau* geboren, onderwees met roem de rechtsgeleerdheid, te *Freiburg*, *Bazel* en *Allorf*, en overleed aan de pest in 1583; men heeft van hem *Paratitles* op de *Pandekten* in 8.vo, en andere werken.

FREIND (JOANNES), werd in 1675, te *Croton*, in het

graafschap *Northampton*, alwaar zijn vader predikant was, geboren. *Westmunster* was zijne eerste school. Reeds in den ouderdom van 21 jaren gaf hij twee Grieksche Verhandelingen in het licht, de eene van *ÆSCHINES*, de andere van *DEMOSTHENES*, met eene vertaling en aanmerkingen. Hij wijdde zich vervolgens aan de geneeskunde toe. De graaf van *PETERBOROUGH* nam hem in 1705 mede naar *Spanje*, toenmaals het tooneel des oorlogs. Na er gedurende twee jaren zijn beroep te hebben uitgeoefend, begaf hij zich naar *Rome*, en verbond zich aldaar met de geleerden, welke zijne kunst uitoefenden. FREIND te *Londen* teruggekeerd, werd, als van verstandhouding met de vijanden van den staat beschuldigd, in den *Tower* van *Londen* opgesloten: ongelukkiglijk zijn de wijsgeeren en geletterden niet dan al te dikwijls in dit geval (Zie *VESPASIANUS*). Vruchteloos hield men gedurende zes maanden op zijne in vrijheidstelling aan, maar toen na verloop van dien tijd de minister ziek geworden was, wilde *MEAD* (zie dat artikel) de ambtgenoot van den gevangene, aan denzelven geneesmiddelen voorschrijven, alvorens FREIND uit den *Tower* zoude ontslagen zijn, een zeer laakbaar

gedrag, en hetwelk geenszins bewijst, dat MEAD van de onschuld van zijnen vriend overtuigd was. Intusschen FREIND werd in vrijheid gesteld, en verkreeg den post van eersten lijfarts der prinses van Wallis, later koningin van Engeland. Hij overleed te Londen, in 1728, als lid der koninklijke maatschappij. Zijne gevoelens werden in Engeland aangenomen, als die van HIPPOCRATES in Griekenland. De voornaamste der door hem nagelatene werken zijn 1.° *Geschiedenis der geneeskunde, van GALENUS tot in de 14^e eeuw*, een geleerd werk, 2 dl.n in 4.to — 2.° *Emmenologie of Verhandeling over de gewone ontlasting der vrouwen*, 1730, in 12.mo — 3.° *Lectiones chemicæ*, Amsterdam, 1710, in 8.vo — 4.° *Verhandeling over de hoorts*. Al de schriften van FREIND zijn gezamenlijk uitgegeven te Londen, 1733 in fol en te Parijs, 1735, in 4.to Zijn leven is aan het hoofd der zelve.

FREINSHEIM of FREINSHEMIUS (JOANNES), in 1608 te Ulm, in Zwaben geboren. MATHIAS BERNEGGER, een Straatsburger geleerde, vertrouwde hem zijne bibliotheek toe, en gaf hem zijne dochter ten huwelijk. Daar de Universiteit van Upsal hem zeer voordeelige aanbiedingen had gedaan, zoo

ging hij aldaar gedurende 5 jaren de welsprekendheid onderwijzen. De koningin CHRISTINA, die hem aan de Universiteit benijdde, verkoos hem tot haren Bibliothekaris en geschiedschrijver, met hare tafel en 2000 kroonen bezoldiging. Hij was weldra verplicht al die onderscheidingsposten te verlaten, en naar zijn vaderland terug te keeren, om zijne gezondheid te herstellen, die door het Zweedsche luchtgestel geheel ondermijnd was. De Palts-keurvorst gaf hem, een jaar na zijn vertrek van Upsal, in 1656, eenen *honoraire* hoogleeraars-post aan de Universiteit van Heidelberg, en benoemde hem tot keurvors- telijk raadsheer. FREINSHEIM had hiervan niet lang genot, daar hij reeds in 1660 overleed. Deze geleerde was de doode, en bijna al de leven talen meester. Met eene uitgezochte letterkunde vereenigde hij geest en sinaak. Hij hield zich gedurende zijn geheele leven, met even zoo veel ijver als geluk bezig, om de verminkingen te herstellen, welke de tijd aan eenige schrijvers had toegebracht. Hij ondernam om *bylagen* tot TITUS LIVIUS en QUINTUS CURTIUS te vervaardigen, waarin hij zeer wel slaagde. Minder gelukkig was hij in zijne *Bylagen tot TACITUS*, wyl er, om dien on-

navolgbaren geschiedschrijver te doen herleven, eenen zoo sterken, krachtigen en diepzinnigen geest vereischt werd, als de zijne, en er wordt er naauwelijks een in twintig eeuwen gevonden. Pater BROTIER is er later volkomen in geslaagd. Nog heeft men van FREINSEMIUS *Commentariën* op FLORUS, en eenige andere Latijnsche schrijvers, welke hij met geleerde tafels versierd heeft. [Over meerdere bijzonderheden, betrekkelijk dien geleerden schrijver, kan men zijne *Lijkrede* door ABRAHAM FREINSEMIUS, 1661, in 4.to raadplegen].

FREIRE D'ANDRADA (HYACINTHUS). — Zie ANDRADA (ANTONIUS).

FREITAG (JOANNES), in 1581 te Wezel in het hertogdom Kleef geboren, was hoogleeraar in de geneeskunde te Helmstadt, lijfarts aan verschillende Duitsche hoven, en eindelijk hoogleeraar te Groningen, alwaar hij in 1641 overleed. Hij hield niet op de werken van den beroemden DANIEL SENNERT te hekelen, aan

wien hij niet genoeg recht schijnt te hebben doen wervaren, ofschoon vele zijner hekelingen gegrond zijn. De voornaamste werken van FREITAG zijn: 1.º *Noctes medicæ*, Frankfort, 1616, in 4.º; een werk, voornamelijk gerigt tegen de kwakzalvers, naam-scheikundigen enz. — 2.º *Aurora medicorum galeno-chimicorum*, 1630, in 4.to (Zie MANGET, *Bibliotheca script. medicor.* Tom. II., pag. 346). — Men moet hem niet verwarren met JOANNES FREITAG, in 1587, te Perleberg geboren, die te Regensburg met roem de geneeskunde uitoefende, alwaar hij in 1654 overleed, na in het licht te hebben gegeven: *De melancholia hypochondriaca*; noch met JOANNES HENDRIK FREITAG, die in 1635, te Quedlimburg, een werk over de scheikunde in het licht gaf, noch met den majoor FREITAG, beroemd geworden wyl hij te Frankfort, op bevel van FREDERIK II., koning van Pruisen, aan VOLTAIRE stokslagen heeft gegeven (*).

* FREMIN (RENATUS), een beeldhouwer, in 1673 te Pa-

A a 3

(*) Het *Servum pecus*, hetwelk VOLTAIRE zich door zijne schriften heeft gevormd, heeft deze bijzonderheid in twijfel getrokken of volstrektelijk geloofend, en echter is niets beter bevestigd, vooral voor de inwoners van Frankfort. Hoe zou het dus ook mogelijk zijn, om aan lieden, die aan zulk eene natuurlijke gebeurtenis als deze is, geen geloof hechten, de bovennatuurlijke daadzaken van het Evangelie te doen gelooven!

rijs geboren. Hij nam in zijne geboorteplaats de eerste lessen zijner kunst, en ging zich vervolgens te Rome volmaken; te *Parijs* terug gekeerd, begon hij zijnen roem te vestigen door verscheidene schoone werken, zoo als de *Samaritaansche vrouw*, die op de *Pont-Neuf* was; het *Hoogaltaar van den H. LODEWIJK*, in de kapel van het *Louvre*; het *beeld van de heilige SYLVIA* in die van de *Invaliden*. Omtrent dien tijd liet PHILIPPUS V., in navolging der tuinen van *Versailles*, te *St. Ildefonso (la Granja)*, prachtige tuinen aanleggen; hij ontbood te dien einde FREMIN, en het is aldaar, dat de meesterstukken van dien kunstenaar bestaan. Hij werkte gedurende zeven jaren aan dezelve; men bewondert er, in de kamer der *Muzen* genaamd, het *Standbeeld van APOLLO*, de marmereen borstbeelden van PHILIPPUS V. en van de *koningin*, van LODEWIJK I. zijnen zoon en deszelfs echtgenoot, en in de tuinen de vier *hoofdstoffen*, het *Lierherdershelden- en hekel dicht*; de looden groep der *Fontein van PERSEUS*, en voornamelijk de *Fontein der Kikvorschen* genaamd, waarbij men de standbeelden, van LATONA, APOLLO en DIANA ziet, die de Goden aanroepen tegen de *Maaijers*, ten getale van acht. Hij genoot besten-

diglijk de gunst van PHILIPPUS V. De vergunning bekomen hebbende, om eenigen tijd te *Parijs* te gaan doorbrengen, overleed hij aldaar met eer en rijkdommen overladen in 1745.

FREMINET (MARTINUS), een schilder, in 1567 te *Parijs* geboren, reisde naar Rome in eenen tijd, dat de schilders verdeeld waren tusschen MICHAËL ANGELO DA CARAVAGGIO en JOZEF ARPINO. Hij legde er zich op toe, om datgene aantenemen, wat die beide schilders het beste hadden, en slaagde er in. FREMINET was zeer ervaren in de wetenschappen betrekkelijk zijne kunst: hij verstond de ontleed- vergezigt- en bouwkunde. Hij was een groot teekenmeester, en men bespeurt een vindingrijk vernuft in zijne schilderijen, maar zijne trotsche manier, de al te sterke uitdrukking zijner beelden, hard voorgestelde spieren en zenuwen, en de bewegingen zijner personen, al te zeer gezocht, zijn niet naar den smaak van iedereen. HENDRIK IV. benoemde hem tot deszelfs eersten schilder, en LODEWIJK XIII. vereerde hem met het orde-lint van den heiligen MICHAËL. [Hij schilderde het plafon der kapel van *Fontainebleau*, alwaar men vooral de afbeeldsels der *boodschap des Engels*, der *Schepping* en der *Ark van Noë*

bewondert. Hij overleed te *Parijs* in 1619.]

FREMINVILLE (EDMUS DE LA POIX DE), in 1680 te *Verdun* in *Bourgondië* geboren, was de zoon van den luitenant-generaal dier stad, en werd zelf drossard van *la Palisse*. De leenroerige onderwerpen zijn de voornaamste, welke zich ter behandeling voor eenen regter van groote heerlijkheden opdoen; hij maakte zich dezelve tot eene bijzondere studie. De vrucht zijner werkzaamheden was de *Traité etc.* (*Geschiedkundige verhandeling over den oorsprong der tien-den*), in 12.mo Hij heeft de *Verhandeling der policie van den commissaris LA MARRE*, onder den titel van *Dictionnaire de police*, 1 dl., in 4.to beknoptelijk in eene Alfabëtische orde gebragt; dit zeer geachte werk is in 8.vo herdrukt. FREMINVILLE overleed te *Lyon* den 14 November 1773. Hij was een geleerd en werkzaam man.

FREMIOT. — Zie CHANTAL.

FREMIOT (ANDREAS), Aartsbisschop van *Bourges*, broeder van MEVROUW DE CHANTAL, stichtster der *Visitatie*, en oud-oom van MEVROUW DE SEVIGNÉ, werd te *Dijon*, in 1573, uit eene edele en in verdienstvolle personen vruchtbare familie geboren. On-

der de koningen HENDRIK IV. en LODEWIJK XIII. met gewigtige zaken belast, kweet hij zich van dezelve, als een schrander man. Er bestaat van hem eene *Discours etc.* (*Verhandeling over de teekens der Kerk tegen de ketterijen*), 1610, in 8.vo, en andere werken. Deze achtenswaardige prelaat overleed te *Parijs*, den 13 Mei 1641.

* FRÉMONT (dom KAREL), een Religieus der abdij van *Grammont*, te *Tours* in 1610 geboren. Zoodra hij het kleed had aanvaard, bespeurde hij weldra welk eene verslapping er in de abdij heerschte, maar standvastig in zijne roeping, en zich niet latende afschrikken, volbragt hij zinnen proeftijd met eene voorbeeldige naauwkeurigheid, en verdubbelde in ijver voor de waarneming zijner pligten. Toen hij zijne geloften had afgelegd, benoemde zijn abt, over zijn stichtelijk gedrag voldaan, hem tot prior der abdij. Dom FRÉMONT beijverde zich, om door zijn voorbeeld en zijne reden, de ordetucht onder zijne broeders te herstellen; hierin niet kunnende slagen, vraagde en verkreeg hij de vergunning, om te *Parijs*, in het collegie van *Grammont*, zijne studiën te gaan voleinden. Aan den kardinaal DE RICHELIEU voorgesteld

zijnde, legde hij hem, ter goedkeuring, een door hem ontworpen verbeteringsplan voor; door den minister tot prior van *Epoisse*, bij *Dijon* benoemd, legde dom FRÉMONT, door zijnen orde-broeder, dom JOZEF BAROUL, ondersteund, aldaar de eerste grondslagen zijner verbetering. Om den schijn van zonderlingheid te vermijden, stelde hij zich tevreden, met in zijne congregatie, den regel zoodanig als paus INNOCENTIUS IV. denzelven verzacht had, weder in volle kracht te brengen. Het klooster van *Thiers* in *Auvergne*, de geboorteplaats van den heiligen STEPHANUS, insteller der orde, nam ook de verbetering (*reform*) aan, zoo als ook eenige andere kloosters deden, doch zonder zich aan het rechtsgebied van den abt van *Grammont* te onttrekken. Dom FRÉMONT bestuurde gedurende dertig jaren, de priorij van *Thiers* en overleed in dezelve heiliglijk, in 1689. Men kent van dezen Religieus *La vie etc.* (*Het leven, de dood en de wonderen van den heiligen STEPHANUS, belijder en stichter der orde van Grammont*), *Dijon*, 1647, in 8. vo. Achter dit werk vindt men het *Leven van den gelukzaligen HUGO DE LACERTA, leerling van den heiligen STEPHANUS*. Daarenboven heeft hij verscheidene stichtelijke werken, tot gebruik

zijner orde-broeders geschreven.

FRENICLE (NICOLAAS), een Fransch dichter, te *Parijs* in 1600 geboren, was algemeen raadsheer bij het hof der munten, en overleed als deken van hetzelfde hof na het jaar 1661. Men heeft van hem verscheidene toneelstukken. 1.° PALEMON en NIOBÉ, in 8. vo, twee herderszangen. — 2.° *Entretien etc.* (*Zamenspraak der Herders*), een andere herderszang. — 3.° Een dichtstuk getiteld: *Jesus gekruisigd*. — 4.° Eene berijmde *Omschrijving der Psalmen* enz. Al deze werken zijn zeer middelmatig.

FRENICLE DE BESSY (BERNARDUS), broeder van den voorgaande, in 1675 overleden, was een groot rekenaar en de vriend van DESCARTES. Deze wijsgeer stelde grooten prijs op zijne rekenkunde, die hem tot bijzonderheden geleidde, welke de ontleding niet dan met zeer veel moeite bereiken kan; maar hij verwonderde zich, dat zonder behulp der *algebra*, waarvan hij werkelijk niet het minste gebruik maakte, BESSY zoo ervaren in die wetenschap was geworden. Men vindt verscheidene zijner schriften in het 5. c dl. der oude *Memoiren* van de akademie der wetenschappen, van welke

hij lid was; onder andere eene wijze, om de oplossing der *problema's* door de uitsluitingen te vinden. Zijne *Lofrede* is door CONDORCET geschreven.

* FRÈRE (GEORGE), graaf en luitenant-generaal, den 2 October 1764 te *Montreal* geboren, ging in zijn 17.^e jaar onder dienst bij het bataillon der *Aude*, en werd na veel heldenmoed en krijgsebeleid aan den dag gelegd te hebben, reeds in het volgende jaar tot kapitein benoemd. In 1793 bij het leger der *Westelijke-Pyreneën*, bataillons-kommandant geworden zijnde, schitterde hij weldra door zijne krijgsebedrijven. Van hier ging hij naar *Italië* over, alwaar hij de veldtogten van 1794 en 1795 mede maakte. In het laatste jaar, werd hij bij de schans van *Seza* gewond. Toen de Franschen in *Piëmont* rukten, kreeg hij in het gevecht bij *Brenta* andermaal eene wonde, waarvoor hij den rang van brigade-kommandant erlangde. Na het verdrag van *Campo-Formio* in *Frankrijk* wedergekeerd, diende hij in het leger van het westen, in dat van *Holland* en in dat van den *Rijn*. Vervolgens werd hij kommandant der garde van den eersten consul; en in September 1802 brigade-generaal, in welke hoeda-

nigheid hij in het leger van *Hanover* en in het groote leger, gedurende de krijgstogten van 1805, 1806 en 1807 diende. De generaal FRÈRE werd dikwijls met lof in de *Bulletins* van dien tijd, en bij name in die van 1806 genoemd, toen hij bij de inneming van *Eubek*, als een der eerste de stad binnen toog. Onder zijne krijgseverrigtingen, wordt de verdediging van den toegang der brug te *Spandau*, in de eerste plaats gesteld. Met slechts één regiment en vier stukken kanon, wederstond hij den aanval van 10,000 Russen, welke zes malen terugkeerden, om de brug te bemesteren en even zoo veel malen genoodzaakt werden, met groot verlies terug te deinzen. Hij werd achtervolgens graaf, kommandant van het legioen van eer en divisie-generaal. Den 6 Mei 1808, begaf hij zich naar *Spanje*, en had reeds den 7 Junij de stad *Segovia*, in zijne magt. Hierna ging hij het leger van den maarschalk MONCEY, die *Valentia* belegerde, ondersteunen; en bragt, na de inneming dier stad, in hoedanigheid van chef van den staf des maarschalks LANNES, het zijne bij tot het bekende beleg van *Saragossa*. Naar het groote leger geroepen, bevond zich generaal FRÈRE bij het gevecht van *Wagram*,

waarin hij zich op nieuw met lauweren overlaadde en zeer zwaar gewond werd. Zoodra hij van zijne wonden hersteld was, keerde hij naar *Spanje* terug, en woonde het beleg van *Ostalrico*, *Tortosa* en *Tarragona* bij. In 1813 in *Frankrijk* terug gekeerd, ging hij tot het kommando der 13.^e afdeeling te *Rennes* en daarna der 16.^e te *Rijssel* over. Bij de eerste herstelling der *Bourbons* verhieff *LODEWIJK XVIII.* hem tot ridder van den *H. LODEWIJK*. Na de ontscheping van *BONAPARTE*, te *Cannes* (20 Maart 1815) en de honderd dagen, gedroeg de generaal *FRÈRE*, zich met de uiterste voorzigtigheid. Trouwens, hoezeer hij zich niet onder de banieren van den ex-keizer schaarde, legde hij echter weinig ijver voor de zaak der *Bourbons* aan den dag, welke dubbelzinnige handelwijze zijne ware bedoelens, regtmatig verdacht maakten. Daarom werd hij ook bij de terugkomst des konings, reeds in het begin van 1816 op nonactiviteit gesteld, in welke hoedanigheid hij den 17 Februarij 1826 overleed.

FRERET (*NICOLAAS*), pensionaris en blijvend secretaris der akademie van schoone letteren, te *Parijs*, den 15 Februarij 1688 geboren, was de zoon van eenen procureur bij het parlement, en deed zich uitgedienstigheid

voor zijne familie, tot advocaat aannemen. De natuur had hem echter geenens smaak voor de balie gegeven, en bij gevolg ook bijna geene begaafdheid; hij verliet dezelve, om zich aan de geschiedenis en tijdrekenkunde, zijne lievelingsstudiën, toetewijden. De akademie van opschriften opende hem reeds hare deuren, toen hij pas den ouderdom van 25 jaren bereikt had. Hij onderscheidde zijne opneming in dezelve, door eene *Verhandeling over den oorsprong der Franschen*, vol onbescheidene reden over de zaak der prinsen met den regent, die hem in het *Bastille* deed opsluiten. *BAYLE* was bijna de eenige schrijver, diemen hem gaf om zijne gevangenschap te vervrolijken; hij las hem zoodikwerf, dat hij hem bijna van buiten kende. De dwalingen van dien beruchten twijfelaar, drongen van dien oogenblik af in zijnen geest. Men ontdekt zulks niet dan al te zeer, wanneer men de oogenwerpt op zijne *Lettres etc.* (*Brieven van TRASIBULUS aan LEUCIPPUS*), waarin men de treurige godverzakking, hoewel op eene behendige wijze vermoemd, tot een grondbeginsel ziet gebragt; en op het *Examen etc.* (*Onderzoek der verdigtschriften van het Christendom*), 1767, in 8. vo, een nagelaten werk, niet minder

laakbaar dan het voorgaande. De abt BERGIER (zie dat artikel) heeft hetzelfde zegerend wederlegd, door zijn werk, ten titel voerende: *Certitude etc.* (*Zekerheid der bewijzen des Christendoms.*) Nadat FRERET zijne vrijheid had wederbekomen, wijdde hij zich geheel en al aan zijne oude studiën toe. Men heeft hem te danken: 1.° Verscheidene *Memoriën*, vol geleerde aanmerkingen en netelige onderzoekingen. Dezelve zijn verspreid in de verschillende boekdeelen van de akademische verzameling der schoone letteren. Diegene, in welke hij de Lydische en Sinesche tijdrekkenkunde tracht te verklaren, zijn in den beginne gezocht geweest; doch men heeft zich later overtuigd, dat die fabelachtige geschiedenissen, bij het werk van dien geleerde, veel ligtgevooviger in het stuk van oude jaarboeken, dan in dat der godsdienst, niets gewonnen hadden. — 2.° De *Voorrede*, de *Aanteekeningen*, en een gedeelte der *Vertaling* (in het Fransch) van den Spaanschen Roman, de *Witte Dwingeland* genaamd, 2 dl.ⁿ, in 12.mo — 3.° Eenige beuzelachtige werken, die den verstandigen lezers geenszins zullen behagen. FRERET bezateene uitgebreide letterkunde. Hij kende de hoofdbedrijven van bijna al de stukken der ver-

schillende tooneelen van *Europa*. Zijn geheugen was verbazend. Hij schreef met juistheid en orde; doch hieldte tot zonderlinge gevoelens over; zijne *Brieven van TRASYBULUS* verraden bij het vernuft van eenen oordeelkundigen *Criticus*, eenen harden geest en een bedorven hart. De schrijver van het *Wijsgeerig Woordenboek* [VOLTAIRE] heeft dikwijls met de geleerdheid van FRERET gepronkt, en er niet altijd het beste gebruik van gemaakt. Hij overleed in 1749. [Zijne *Oeuvres complètes* (*Volledige werken*), zijn door SEPTCHÈNES, in 20 dl.ⁿ, in 12.mo, *Parijs*, 1766, in het licht gegeven; doch deze uitgave is buitengemeen onvblledig en gebrekkig, de bezorger heeft van geen enkel der handschriften van FRERET, die toenmaals in handen van SAINTE-CROIX waren, en waarvan er verscheiden onuitgegeven zijn gebleven, gebruik gemaakt. Zijne *Memoriën* over de vereering van verscheidene godden des Heidendoms, over het *Perzische Jaar*, zijne *Verhandeling over den oorsprong der Grieken*, die over de *Oudheden van Babylon*, worden nog zeer op prijs gesteld.]

FRERON (ELIAS CATHARINA), te *Quimper* in 1719 geboren, openbaarde reeds vroegtijdig groote talenten.

Hij ging onder de Jesuiten, om dezelve bij die Vaders te ontwikkelen, en onderwees gedurende eenigen tijd in het Collegie van *LODEWIJK den Grooten*. De *Paters BRUMOI* en *BOUGEANT* hadden het opzigt over zijne studiën, en boezemden hem den smaak voor de schoone letterkunde in. Eenig misnoegen hem in 1739 verplicht hebbende, om de Jesuiten te verlaten, hielp hij eerst den abt *DES FONTAINES* in de samenstelling zijner bladen, en gaf vervolgens een klein dagverhaal in het licht, onder den titel van *Lettres etc.* (*Brieven van Mevrouw de Gravin*), in 12.mo, 1746. Deze Gravin was de tolk der rede en des goeden smaaks, en zij drukte zich met even zoo veel geest als kracht uit. Daar de goede naam van verscheidene schoone geesten, in die bladen niet gespaard werd, verkregen zij, dat dezelve verboden werden. Dezelve kwamen in 1749 andermaal onder eenen nieuwen titel in het licht. Het is in het begin van dat jaar, dat *FREYERON* zijne *Lettres etc.* (*Brieven over eenige schriften van dien tijd*), in het licht gaf, die, daar dezelve eene even zoo levendige als bijtende critiek bevatten, aan een aantal schrijvers niet meer behaagden, dan die der Gravin. Dezelve werden somtijds afgebroken, en sulks was bijna altijd tot

leedwezen van het publiek, dat zich gaarne met hekelingen en diegene, welke er het voorwerp van zijn, vermaakt. Na 13 deelen van dit dagblad in het licht te hebben gegeven, liet de schrijver het in 1754, onder den titel van *Année littéraire* (*Letterkundig jaar*) verschijnen, en heeft er aldus geregeld jaarlijks 8 dl.ⁿ van geleverd, met uitzondering alleen van 1754, wanneer er slechts 7 verschenen, tot aan zijnen dood, in Maart 1776 voorgevallen. Veel natuurlijke geest, vrolijkheid, een veilige smaak, de bejaafdheid, om de gebreken van een werk met bevalligheid voortestellen, waren de goede hoedanigheden van dezen geduchten dagbladschrijver. Partijdigheid, eene dikwerf in het ooglopende boosaardigheid, overhaasting in de oordeelvellingen, dit waren zijne gebreken. Hij bezat zachte zeden, en was even zoo aangenaam als vrolijk in den omgang; maar de gevoeligheid over onbillijkheden maakte hem somtijds onbillijk. Zijne overige werken zijn: 1.º Eene verzameling van *Kleine stukjes*, 3 dl.ⁿ in 12.mo, onder welke men gedichten vindt, die niet zonder verdienste zijn. De *Ode op den slag van FONTENOI* is eene der beste, welke sedert *ROUSSEAU* in het licht zijn verschenen. — 2.º *Amours etc.*

(*Minnarijen van VENUS en ADONIS*), in 12.mo 1748, naar het Italiaansch van MARINI. FRERON was zeer ongestadig in de gehechtheid, welke hij voor de goede zeden openbaarde; verschillende ontledingen, welke men in het *Letterkundige jaar* vindt, zijn er een ander bewijs van. — 3.º Hij werkte gedurende eenigen tijd aan het *Journal étranger* (*Buitenlandsch dagblad*), doch liét zulks varen, om zich uitsluitend, met het *Année littéraire* bezig te houden, welks *privilegie* bij voortdoring aan zijne weduwe is toegestaan.

* FRERON (LODEWIJK STANISLAUS), zoon van den voorgaande, werd te *Parijs* in 1755 geboren. Zijn vader had hem, bij zijn overlijden, vermogende beschermers nagelaten, voornamelijk den koning van *Polen*, STANISLAUS, die hem bij den doop zijnen naam had gegeven, en Mevrouw ADELAÏDE, de moei van LODEWIJK XVI. De koning had hem het *privilegie* van het *Année Littéraire* verleend; maar FRERON was al te zeer met zijne vermaken bezet, dan dat hij zich met het blad zoude hebben kunnen bezig houden, hetwelk den roem van zijnen vader had uitgemaakt. Hetzelve was onder zijnen naam, en werd bezorgd door zijnen oom, den abt ROYOU

en den hoogleeraar GEOFFROY. Door de weldaden des hofs overladen, had FRERON een van deszelfs vurigste verdedigers behooren te zijn; maar alle erkentenis vergetende, en den raad en het voorbeeld zijner familie verachtende, omhelsde hij met vuur de revolutionnaire partij, en reeds bij de eerste onlusten, toonde hij zich waardig, om onder de woedendste demagogogen eene plaats te bekleden. De medestrever van MARAT zijnde, gaf hij een niet minder oproerig dagblad in het licht dan de *Volksvriend: l'Orateur du peuple*. (*De Volksredenaar*) verscheen; en men zag dit blad weldra in overvloed rondgaan, in de hallen, kroegen en andere plaatsen, waar hetzelve een reeds onstuimig gemeen kon aanhitsen. Men verzekert, dat FRERON met eene zachte en zelfs schroomvallige inborst geboren was; doch zijne daden kunnen op verre na deze verzekering niet bekrachtigen. Hij had ROBESPIERRE op het collegie van LODEWIJK den Grooten kennen. Toen deze tot de algemeene staten werd afgevaardigd, hernieuwden zij hunne vriendschap; en FRERON handelde voornamelijk volgens de bedoelingen van dien bloeddorstigen demagoog. Hij werd in de club, der *Cordeliers* genaamd, aangenomen, waarin de koning, de godsdienst, de rijken, de a-

dellijken beurtelings het voorwerp zijner smaad- en spotreden waren. Hij hield te gelykertijd op straten en pleinen, redevoeringen voor het volk. Op de geduchte dagen van den 5 en 6 October, figureerde hij onder de rooverhorde. Na de in hechtenisneming van **LODEWIJK XVI.**, te *Varennes*, vierde hij den vrijen teugel aan zijne geheele woede: eischte den dood van **LODEWIJK XVI.**, en had grootelijks aandeel aan de zamenzwering van het *Champ de Mars*. Toen de groote misdadigers de amnistie hadden bekomen, vatte **FRERON** zijn dagblad weder op, waarin hij voortging de oproerigste taal te prediken. Tot lid der municipaliteit, van den 10 Augustus genaamd, benoemd, werd hij vervolgens afgevaardigde bij de conventie, waarin hij voor den dood van **LODEWIJK XVI.**, en de uitvoering binnen de vier en twintig uren stemde: zich beroemende bij het uitspreken van dit vonnis, » van reeds voor twee jaren de doodstraf van den dwingeland te hebben geëischt, en van hem, tot zelfs in zijn paleis te hebben gaan aanderen." Hij ontving onderscheidene zendingen in de departementen, en het is vooral aldaar, dat hij zijne geheele wreedaardigheid ontwikkelde. Daar de conventie *Marseille* wilde straffen, wyl het haar gezag had dur-

ven afschudden, en naast de hare eene vreemde magt oprigten, zoo zond zij **FRERON**, met twee broeders van **ROBESPIERRE**, **BARRAS** en **SALICETTI**, om hare bevelen ten uitvoer te doen brengen. **FRERON** overtrof hen in onmenschelijkheid, en bewees, dat als de conventie bloed had willen storten, zij geene betere keuze kon doen. Al wat in die groote stad eenig aanzien genoot, was het voorwerp zijner afschuwelijke vogelvrijverklaringen; de schavotten werden opgericht, en de moordtooneelen verdrongen elkander. Hij liet de schoonste huizen afbreken, en gaf aan diegene, welke hij wilde laten bestaan, den naam van *Ville sans nom*, (*Naamlooze Stad*). Daar de Engelschen en Spanjaarden middelerwijl binnen *Toulon* waren gekomen, ontvingen de commissarissen bevel, de stad te belegeren. Na de inneming derzelve, oefende **FRERON** er dezelfde wreedheden uit als te *Marseille*, en om er, even als in deze laatste stad, een gedenkteeken zijner woede te laten, veranderde hij den naam van *Toulon*, in dien van *Port-la-Montagne*. Alvorens op last der conventie de stad te vernielen, wilde **FRERON** met de vernieling der inwoners beginnen. Zij ontvingen op doodstraf bevel, om zich naar het *Veld van Mars* te begeven, ten einde al-

daar, zoo als men zeide, *Instructien* te ontvangen. Acht honderd gehoorzaamden; naauwelijks waren zij op de bestemde plaats gekomen, of eene batterij schoot met schroot op hen. De gene, die het geluk hadden gehad, om aan de verschrikkelijke losbranding te ontsnappen, vielen op den grond, en veinsden dood te zijn; maar de onmensch FRERON, die geen enkel dezer ongelukkige slagtoffers wilde doen ontsnappen, zeide met luider stemme: » Dat degene, die niet dood zijn, zich verheffen, de republiek schenkt hun genade... » Zij stonden werkelijk op, en op denzelfden oogenblik, doet de hatelijke landvoogd hen door sabelhouwen en geweerschoten doodden. Zie hier, hoe hij verslag van deze gebeurtenissen gaf, in zijne briefwisseling met eenen zekeren MOZES BAYLE: » Dagelijks doen wij sedert onze aankomst, twee honderd hoofden vallen, er zijn reeds acht honderd Toulonnezen gefusileerd..... De sterfte is alhier onder de vrienden van LOBEWIJK XVI. Morgen en volgende dagen gaan wij tot de slechting over.....; fusilladen, tot dat er geene verraders meer zijn.» Intusschen de stad werd niet geslecht. *Marseille*, dat midelerwijl weder adem had gehaald, zag alstoen FRERON terugkomen, en met hem

de bloedtooneelen. Vier honderd inwoners werden weder de slagtoffers zijner wreedheid, en de naamlooze stad, zag het getal harer huizen nog verminderen. Met zijne ambtgenooten naar *Parijs* teruggeroepen, vertoonde hij zich in de club der Jakobijnen, alwaar men hem den titel van *Redder van het Zuiden* toekende. Intusschen begon de verdeeldheid zich onder de hoofden der omwenteling te openbaren, en zij zochten elkander's ondergang. Nadat ROBESPIERRE, zich van de ongodisten HERBERT, CLOOTZ en CHAUMETTE had ontdaan, randde hij de club der *Cordeliers* aan, waarvan FRERON een der hechtste steunen was; het gelukte hem zelfs, om den geduchten DANTON op het schavot te doen sterven; maar de overige clubisten, het lot voorziende, hetwelk hen wachtte, randde op hunne beurt den geduchten dwingeland aan, en het gelukte hun denzelfden op den beruchten dag van den 9 *Thermidor* (28 Julij 1794) te doen vallen. FRERON bragt veel toe tot deze zegepraal, en werd met BARRAS belast, om het stadhuis te gaan aanvallen, alwaar FLEURIOT LESCOT ROBESPIERRE geborgen had. Toen deze Terrorist in hechtenis was genomen, stelde FRERON voor, om het stadhuis te slechten, doch zijn voorstel werd verworpen:

Na deze omwenteling was FRERON dezelve niet meer: bezitter van groote rijkdommen zijnde, welke hij te midden der regeringloosheid had bijeengezameld, en overtuigd, dat hij door de orde alleen dezelve kon behouden, zocht hij dezelve tot stand te brengen, en vervolgde met verbittering al de Jakobijnen, en diegene zelfs, met welke hij in wreedheid had gewedijverd. Toen BARRERE voorstelde, om eene nieuwe revolutionnaire regtbank opterigten, en FOUQUIER-TAINVILLE, in zijnen post van algemeen aanklager te handhaven, was het FRERON, die deze geduchte woorden liet hooren: » Geheel *Parijs*, riep hij uit, eischt zijne straoefening; ik vraag dat hij in staat van beschuldiging worde gesteld, en dat dit gedrogt in de hel den roes van al het bloed ga uitslapen, waarin hij zich op aarde gebaad heeft." Belangrijke woorden, in den mond van dengenen, die zoo veel bloed had doen storten! Zelf een Terrorist zijnde, vervolgde hij de Terroristen, en legde hun al de gruwelen te laste, welke hij met hen gepleegd had; hij randde de omwenteling aan, hij, die in haren naam zoo vele hatalijke aanslagen had begaan. De jonge lieden door het blad *l'Orateur du peuple* opgewonden, omringden hem met al hunne gunst. Te ver-

geefs verhieven zijne vijanden de stem, dezelve werd verstikt. Men riep op de straten de Jakobijnen het *haro* na, en alle pleinen weergalmden, van een tegen hen gerigt lied de *Ontwaking des Volks* genaamd. Men moet bekennen, dat het lang in eenen zeer diepen slaap was gewikkeld! Het was alstoen, dat de clubs ontbonden werden. Op den 20 Mei 1795 (1 *prairial*) werd FRERON met BARRAS en LAPORTE gezonden, om de inwoners der voorstad *Saint-Antoine* te ontwapenen. Steeds door de woede der slechtingen beziel, beval hij, die voorstad in den brand te steken: maar de generaal MENOÜ, met de uitvoering belast, weigerde te gehoorzamen. Hij vraagde vervolgens de vrijheid der drukpers, welker vernietiging, hij als de bron van alle misdaden beschouwde. Geheel der conventie toegedaan, deelde hij met dezelve al de gevaren van den 13 *Vendémiaire* (5 October 1795), en ging hulp vragen aan diezelfde voorstad *Saint-Antoine*, welke hij eenige maanden vroeger in brand had willen steken. Maar de tijd van gunst was voorbij, het volk hoorde hem niet. Hij kon niet in het watgevend ligchaam komen, dat de conventie opvolgde, en werd door het nieuwe bestuur, in hoedanigheid van buitenge-

woon commissaris, naar het zuiden gezonden. Hij ontwikkelde in deze zending, den toestel eener gewapende magt, en eene walgelijke pracht. Andermaal beschuldigd zijnde, wist hij de beschuldiging weder te verkachten. Ofschoon met BONAPARTE verbonden, dien hij te Toulon had leeren kennen, verkreeg hij echter, toen deze consul was geworden, slechts eenen ondergeschikten post. Intusschen leefde omtrent dezen tijd de zuster van BONAPARTE, die, sedert dien tijd, weduwe van den generaal LECLERC, met den prins BORGHÈSE is gehuwd, met hem in eene groote trouwelijkheid, en was hem ten huwelijk beloofd; maar deze ontworpen verbindtenis werd verbroken door de klagten, welke eene eerste vrouw van FRERON aan BONAPARTE kwam doen. Om hem te verwijderen, benoemde hem de consul tot onderprefekt van Sint-Domingo. Hij weigerde langen tijd, om te vertrekken, maar eindelijk ging hij in 1802, met het leger onder de bevelen van den generaal LECLERC scheep. Hij overleed te Sint-Domingo, in 1804. Behalve de *Volksredenaar*, waarover wij gesproken hebben, heeft men van FRERON: *Mémoire etc. (Geschiedkundig Gedenkschrift over de koninklijke tegenwerking en over*

de moordtooneelen van het Zuiden), met aantekeningen en bekrachtigende stukken. I. dl. (er is geen ander van in het licht verscheenen) 1795, in 8.vo. Er verscheen een los stukje in antwoord op hetzelfde, ten titel voerende: *ISNARD aan FRERON*, en dat aldus begint: » Een man, die, hoewel nog jong, de onsterfelijkheid der misdaad heeft bereikt, FRERON, enz."

FRESNAYE (JOANNES VAUQUELAIN DE LA), in 1534 te *la Fresnaye*, in *Normandië* geboren, eerst advokaat des konings in het schependom van *Caen*, vervolgens luitenant-generaal, en voorzitter in het landgeregt dier stad, overleed aldaar in 1606. Hij is de eerste Fransche dichter, die hekeldichten heeft vervaardigd. Die van LA FRESNAYE, meer grondig dan vermakelijk, hebben noch de kracht, noch het bijtende van REGNIER, en worden bij gevolg door de Franschen, de vrienden van scherpe punt-dichten, minder gelezen. Nog heeft men van LA FRESNAYE: 1.° Een *Art poëtique (Ver- toog over de Dichtkunde)*, welk men niet meer leest, en dat men ook niet meer behoort te lezen, omdat al het goede, wat er in voorkomt ook elders gevonden wordt, en al het overige slechts eene verzameling van

platte, slecht berijmde voorschriften is. — 2.º Een dichtstuk, getiteld: *Pour la monarchie etc. (Voor de monarchie van dit Rijk, tegen de verdeeling)*, het werk van eenen ijverigen vaderlander. — 3.º Twee boeken met *Herderszangen, Graf-schriften, Punt- en Klink-dichten*. Al deze gedichten zijn gezamenlijk door hem zelve, in 8.vo, 1605, te Caen uitgegeven. Hij was de vader van DES IVETAUX, die de leermeester van LODEWIJK XIII. was, en ook verzen vervaardigde (zie IVETAUX).

FRESNE (ABRAHAM ALEXIS QUINAULT DU), werd uit eene sedert langen tijd aan het tooneel verbondene familie geboren. Hij bezat even gelijk BARON, eene buitengemeen trotsche inborst. Over zich zelve sprekende, zeide hij zediglijk: » Men acht mij gelukkig, eene volksdwaling! Boven mijnen staat, zou ik dien van eenen edelman verkiezen, die in rust twaalf duizend livres inkomsten in zijn kasteel verteert." Du FRESNE was zoo verwaand, dat hij zijne bedienden nauwelijks toesprak, en wanneer eene huurkoets of draagbaar moest betaald worden, gaf hij slechts een teeken, of zeide op eenen minachtenden toon: *Dat men dien ellendeling betale!* Deze tooneelzot is in 1767 overleden.

FRESNE. — Zie DUFRESNE.

FRESNE. — Zie CANGE DU

FRESNE. — Zie FORGET.

† FRESNEL (AUGUSTINUS JOANNES), een geleerde natuurkundige, in 1788 te Broglie, (Fr. Dep.^t der Eure), geboren, begaf zich, na de polytechnieke school te hebben verlaten, waarin hij in den ouderdom van 16 jaren was toegelaten, onder de directie der bruggen en wegen, en werd achtereenvolgend in de departementen der Vendée, der Drôme en van Ille en Vilaine, als onder-ingenieur en ingenieur, aangesteld. Hij ging steeds voort, om met zijne werkzaamheden natuurkundige proefnemingen te verbinden; en in 1819 behaalde hij den prijs, welken het Instituut (akademie van wetenschappen) had uitgelooft voor de beste verhandeling over de algemeene verschijnselen der breking van de lichtstralen. Door den algemeenen bewindhebber der bruggen en wegen naar Parijs beroepen en aldaar gevestigd, verbond FRESNEL zich voornamelijk met den geleerden Academicus ARAGO; en zijne nasporingen voortzette, gelukte het hem achtereenvolgend, de breking, de buiging, de eenvoudige en dubbele poolaanreking des lichts te verklaren. Zijne

werkzaamheden deden hem in 1823 tot de akademie van wetenschappen benoemen. Sedert een jaar vervulde hij de bedieningen van onderzoeker der kweekelingen van de polytechnieke school. Deze geleerde, welke de koninklijke maatschappij van *Londen* zich ook beijverd had, om onder hare geassocieerde leden optenemen, werd al te vroeg aan de bezigheden ontrukkt, die zijnen roem nog moesten vermeerderen; hij overleed te *Ville d'Avray* bij *Parijs*, den 14 Julij 1827.

FRESNOY (KAREL ALFONSUS DU), te *Parijs* in 1611 geboren, was de zoon van eenen Artsenijbereider, en werd door zijne ouders tot de genees-, en door de natuur tot de dicht- en schilderkunde bestemd; ondanks de slechte behandelingen, welke zijne familie hem deed verduren, behielden de schoone kunsten de overhand op de kruidmengkunde. Hij nam in het begin les in het teekenen, bij PERRIER en VOUET. Uit die school ging hij tot die van *Italië* over, zonder eenig ander middel van bestaan, dan zijn penseel. Om zich eenig onderhoud te verschaffen, was DU FRESNOY genoodzaakt, om bouwvallen en bouwkundige stukken te schilderen. PÉTRUS MIGNARD, met wien hij vriendschapsbetrekkingen

aanknoopte, die tot in den dood duurden, kwam hem te *Rome* bezoeken, en redde hem in zijne behoeften. Elke dag breidde den kring zijner kundigheden uit; hij beoefende RAPHAËL en de oudheid, en naar mate hij in de theorie zijner kunst vorderde, schreef hij zijne aanmerkingen in Latijnsche verzen, om zich in de praktijk voorttehelpen. Uit deze verzamelde aanmerkingen, ontsproot zijn gedicht *De arte graphica*, een bewonderenswaardig voortbrengsel, met betrekking tot de grondregels, maar van sieraden en bevalligheden ontbloot, en in zuiverheid en sierlijkheid van stijl, verre beneden het Latijnsche dichtstuk van den abt DE MARSY over hetzelfde onderwerp. DU FRESNOY nam beurtelings de pen en het penseel op. Hij komt met TITIAAN in het koloriet, en met CARRACCIO in de teekening overeen. Zijne schilderijen en teekeningen zijn niet zeer algemeen. Hij overleed in 1665 bij een' zijner broeders, in het dorp *Villiers-le-Bel*, 4 uren van *Parijs*. Zijn Dichtstuk over de schilderkunde, is door ROGER DE PILES, in 1789 in het Fransch vertaald. De beste uitgave van dit dichtstuk, is die van *Parijs*, 1673, welke men met platen van LE CLERC, in 12.mo heeft versierd. [Men ziet

in het Museum van *Parijs*, twee schilderijen van dien kunstenaar, eene *heilige MARGARETHA* en eene *Nimf met de Najaden.*]

FRESNOY. — Zie LENGLET (NICOLAAS).

FRESNY (KAREL RIVIÈRE DU), te *Parijs*, in 1648 geboren, werd voor eenen klein-zoon van HENDRIK IV. gehouden, naar wien hij zeer geleet. Hij vereenigde met eenen algemeenen smaak voor de kunsten, bijzondere begaafdheden voor de toon- en teekenkunst. Zonder teekenkrijt, zonder penseel, zonder pen, vervaardigde hij bevallige schilderijen. Hij muntte vooral uit in de kunst, om tuinen te verdeelen. Door deze begaafdheid, verkreeg hij het brevet van opziener der koninklijke tuinen, en het *privilegie* eener spiegel-fabriek. DU FRESNY, buitengemeen verkwistend, stond zulks voor eene geringe som af. Hij liet zich te gelijkertijd eene lijfrente van 3000 livres uitbetalen, welke LODEWIJK XIV., aan de ondernemers bevolen had, hem uittebetalen. Deze vorst zeide: *Er zijn twee menschen, die ik nimmer zal verrijken*, DU FRESNY en BONTEMS: het waren zijne beide kamerdie-naars, en heide bijna even verkwistend. DU FRESNY verliet het hof, na al zijne

posten verkocht te hebben. Zijne werken zijn in 1731 gezamenlijk, in 6 dl.ⁿ in 12mo in het licht gegeven. Dezelve bevatten: 1.º Zijne *Tooneelstukken*. — 2.º *Cantaten*, door hem zelve op muziek gebragt. — 3.º Onderscheidene *Liederen*. — 4.º *Amusemens etc.* (*Ernstige en boertige vermakelijkheden*), een klein, dikwerf herdrukt werk, vol levendige en vermakelijke schilderijen, de meeste uit de levensstanden. — 5.º *Nouvelles etc.* (*Geschiedkundige geestige Verhalen*). In al zijne voortbrengselen bespeurt men eene vrolijke en zonderlinge verbeeldingskracht. [Zijne belangrijkste blijspelen, en die hem in den tweeden rang onder de tooneeldichters plaatsen, zijn: *La Sérénade* (*De Avondzang*). *La Réconciliation* (*De Verzoening*). *l'Esprit de contradiction* (*De geest van tegenspraak*). *Le double Veuvage* (*Het dubbele Weduwschap*). *Le Mariage etc.* (*Het voltrokken en verbroken Huwelijk*). *Le Chevalier etc.* (*De spelende Ridder*). Het onderwerp van dit stuk, werd hem ontnomen door REGNARD, die hem voor was, en hetzelfde in 1695, onder den titel van *Le Joueur* (*De Speler*) liet ten tooneele voeren, twee jaren voor dat DU FRESNY zijnen *Chevalier* in het licht gaf, die niet zeer gunstig

onthaald werd].

* FRETEAU DE SAINT-JUST (EMMANUEL, MARIA MICHAEL PHILIPPUS), groot-kamerlijk raadsheer bij het parlement van *Parijs*, was door zijne hervormingsplannen, en zijne tegenkanting, tegen de maatregelen van het hof, een der eerste bewerkers der Fransche omwenteling. Der factie van ORLEANS toegedaan, toonde hij eene bestendige *oppositie* tegen de inzichten van het ministerie. Hij werd, ten gevolge dezer worsteling in hechtenis genomen; maar de ongenade van den Heer LAMOIGNON en van den kardinaal DE BRIENNE gaf hem weldra de vrijheid weder. In 1789 door den adel van *Melun*, tot de algemeene staten afgevaardigd, ging hij vervolgens tot de kamer van den burgerstand over, waarin hij zich vleide, eene groote rol te spelen; maar reeds in het begin haalde hem zijne drift, om zich met alles te bemoeijen, om over alles te spreken, van wege MIRABEAU, den bijnaam van *Babbelaar* (*Commère*) FRETEAU op den hals. Op den 8 October 1789, vraagde hij, dat men aan LODEWIJK XVI., den titel van koning der Franschen zoude geven, en hij verklaarde zich vervolgens, voor de afschaffing der klooster-orden, en het verkoopen van de geestelijke

goederen. In een verslag, dat hij den 11 Junij 1791 aflegde, stelde hij den toestand van *Frankrijk* in zulk een beangstigend gezigtspunt voor, dat hij den algemeenen haat tegen zich verwekte, en zich eene menigte schampreden op den hals haalde. Op den 28 Junij liet hij het besluit uitvaardigen, dat aan elken Franschman verbood, het koninkrijk te verlaten; en den 31 Julij over de wapeningen sprekende, die in *Duitschland* geschieden, vraagde hij, dat de ministers voor de balie mogten verschijnen. Na de zitting, werd hij tot regter der regtbank van het tweede arrondissement van *Parijs* benoemd; maar daar hij al de partijen gevleid had, en zijn gang onzeker was geweest, deden de Jakobijnen, die hij echter dikwerf grooten lof had toegezwaaid, hem als *Contra-Revolutionnair* in hechtenis nemen, en hij verloor zijn leven op het schavot den 14 Junij 1794. Men kan zeggen, dat indien hij geen overdreven demagoog was, hij echter een zeer gevaarlijke hervormer moest genoemd worden.

* FRETEAU (JOANNES-MARIA NICOLAAS), een geneesheer en heelmeeester, geboren te *Meslay* in het voormalige diocees *Rennes*, in 1765, was de zoon van eenen

advokaat bij het parlement dier stad, kwam in 1788 zijne geneeskundige studiën te *Parijs* volbrengen, werd achtereenvolgend tot chirurgijn-majoor bij het leger der kusten van *Brest* benoemd, en verkreeg denzelfden titel aan de hospitalen der vrijwilligers van de *Neder-Saine*. Met uitzondering der keizers-snedes, volbragt hij met het beste gevolg alle kunstbewerkingen der hoogere heilkunde, en werd een der eerste, die werktuigelijke middelen uitdachten, geschikt om de lichamelijke wanstalligheden te verbeteren, hij verwierf daarenboven veel roem als vroedmeester. FRETEAU overleed den 9 April 1823, in den ouderdom van 58 jaren. Men heeft van hem: 1.° *Memoire etc.* (*Verhandeling over de middelen om gemakkelijk en zonder gevaar de oude zweren der beenen zelfs bij grijsaards te genezen*); *Parijs*, 1803. — 2.° *Essai etc.* (*Proeve over de onmagt van het pas geboren kind*), *Parijs*, 1803. — 3.° *Considérations etc.* — (*Beoefenende beschouwingen over de behandeling van de kwaadaardige Venus kwaal*), *Parijs*, 1813, in 8.vo — 4.° *Traité etc.* (*Verhandeling over het wettig en doelmatig gebruik der bloedsaftappingen, met de toepassing der grondbeginselen op elke ziekte*), *Parijs*, 1816, in 8.vo

Dit werk was den 5 Julij 1814 door de geneeskundige maatschappij van *Parijs*, bekroond. — 5.° *Considérations etc.* (*Aanmerkingen over de onmagt van het pas geboren kind*), 1816. Dit is het antwoord op eene critiek van zijn werk over hetzelfde onderwerp, hetwelk hij wijdloopiger en op eene zegevierende wijze ontwikkelt. Hij heeft daarenboven in onderscheidene geleerde en geneeskundige dagbladen, een aantal verhandelingen geleverd, zoo als over het *Gelukkige uitwerksel der kunstmatige zoging*. — *Over eene zeer ernstige neusbloeding; waarvan de oorzaak langen tijd onbekend is geweest*, enz. — *Onderscheidene artikels over den lundbouw, het magnetismus* enz. Het schijnt dat FRETEAU zich ook met de staatkunde bezig hield, want de liberalen hebben hem onder de hunnen geteld.

FREVIER (KAREL JOZEF), te *Rouanen*, den 11 November 1689 geboren, begaf zich zeer jong onder de maatschappij der Jesuiten, onder welke hij tot het onderwijs werd bestemd. Het tijdstip van zijnen dood is niet met zekerheid bekend; maar hij leefde nog in 1770, na de vernietiging der orde. het schijnt echter, dat hij dit tijdstip niet lang overleefd heeft. Hij is bekend, door het letterkundig geschil,

dat hij met zijne orde-broeders, de dagbladschrijvers van *Trévoux*, had. Pater WIDENHOFFER, een Duitsche Jesuit, door *Mechelen* trekkende, zag in de bibliotheek der Jesuiten dier stad, een handschrift van BELLARMINUS, hetwelk eene Verhandeling over de *Vulgata* bevatte; hij vervaardigde een kort begrip van hetzelfde, maar het later van pas-oordeelende, om het handschrift zelf te doen drukken, verkreeg hij een afschrift van hetzelfde dat gecollationneerd was door Pater HOLVOET, Bibliothecaris van het Collegie van *Mechelen*, en gaf zulks in het licht onder den titel van *Apographus ex manuscripto autographo venerabilis Dei servi ROBERTI BELLARMINI e societate JESU, S. R. E. Cardinalis, de editione vulgata, quo sensu a concilio Tridentino definitum sit, ut ea pro authentica haberetur*. Pater BERTHIER, van dit geschrift in zijn *Journal de Trévoux* verslag gevende, beweert dat het gevoelen van BELLARMINUS, en zelfs van den Kardinaal PALLAVICINI was, dat de Kerkvergadering van *Trente* de *Vulgata* voor echt verklarende had willen zeggen, dat dezelve in het stuk van geloof en zeden vrij van alle dwaling was, en dat zij alleen in kerken en scholen moest gebruikt worden; maar

dat zij niet had beweerd, dat er geene feilen in waren. Pater FREVIER, dit gevoelen gevaarlijk vindende, verhief zich tegen hetzelfde, in een werk, dat hij onder dezen titel in het licht gaf, *La Vulgate authentique etc. (De echte en geloofwaardige Vulgata enz.)*, Rome, 1753, in 12.mo Hij beweert hierin, dat de *Vulgata* de eenige, zuivere tekst is, en dat noch de Hebreeuwsehe, noch de Grieksche tekst dit voordeel bezitten, en dat de kerkvergadering van *Trente* zulks in dien zin heeft willen vaststellen. Wat voor het overige het gevoelen van BELLARMINUS en van den kardinaal PALLAVICINI betreft, zoo bewijst hij, volgens aanhalingen uit hunne schriften, dat hun gevoelen hetzelfde was als het zijne, en dat het te *Mechelen* gevonden handschrift het tegendeel niet kan bewijzen, daar het een stuk is zonder eenig gewigt, een kladboek, waarin BELLARMINUS, nog jong zijnde, de hoofdinhoud zijner leesoefeningen had opgeteekend, en later als een zijner onwaardig geschrift zou hebben verworpen. Maar het was minder, om pater BERTHIER te bestrijden, dat FREVIER, dit werk had zamengesteld, dan om niet te doen gelooven, dat de heilige schriften aan een vermoeden van

verminking zouden kunnen worden blootgesteld.

FREY (JOANNES CECIL), te *Kaiserstuhl*, in 1580 geboren, onderwees de wijsbegeerte in het Collegie van *Montaignu te Parijs*, en overleed aan de pest in 1631. Zijne Latijnsche wijsgeerige werken, werden in die stad in 2 dl.ⁿ in 8 vó gedrukt, het 1.^e in 1645, het 2.^e in 1646. Men vindt in het laatste eenige geneeskundige schriften. De lijst der overige werken, welke deze verzameling bevat, komt voor in het 39.^e deel der *Memoriën van Pater NICERON*, en bij *MORERI*:

FREY. — NEUVILLE.

FREY (JOANNES JACOBUS), te *Lucerne* den 17 Februarij 1681 geboren, was een der beroemdste graveurs van zijnen tijd, leefde langen tijd te *Rome*, en overleed aldaar den 12 Januarij 1751. Hij heeft volgens de grootste meesters begraveerd, zoo als volgens *RAPHAËL*, *GUIDO*, *DOMENICO*, *HANNIBAL CARRACCIO*, *CARLO MARATTI*, *POUSSIN* enz. Zijne graveerstift is levendig en krachtvol. De verzameling zijner gravures bestaat uit twee zware deelen in fol. en bevat meer dan honderd platen, behalve die in *conspectu angelorum psallam tibi* genaamd, welke voor zijn meesterstuk doorgaat.

† FREYA was bij de oude Noordsche volken, de echtgenoot van *WODAN*, en de godin der huwelijksliefde; zij had vele overeenkomst met de *VENUS* der Grieken en Romeinen, en al, wie in den echt wilde treden, mogt hare dienst niet verzuimen, van haren naam moet ongetwijfeld het werkwoord *vrijden* of *vryen* (naar de hand van eene persoon staan) afgeleid worden, van daar *vrijer*, *vrijster*, *vrijerij*, enz. Ook de *Vrijdag* (*dies Veneris*) was haar, even als bij de Romeinen aan *VENUS* toegewijd.

FREZIER (AMEDEUS FRANCISCUS), een krijgswaarkundige en reiziger, te *Chamberi* in 1682 uit eene in de *toga* beroemde, uit *Schotland* oorspronkelijke familie geboren, kwam te *Parijs*, om de regtsgeleerdheid te beoefenen: doch daar de wiskunde meer bevalligs voor hem had, wijdde hij er zich geheel aan toe, en kwam in 1707 in het corps der genie. Het hof belastte hem met het onderzoek der Spaansche volkplantingen, in *Peru* en in *Chili* in 1711, en gebruikte zijne begaafdheid tot de vestingwerken te *Saint-Malo*, te *Sint-Domingo* in 1719 en te *Landau* in 1728. Het was ook in ditzelfde jaar, dat hij het kruis van den *H. LONEWIK* ontving en dat hij in den echt trad. Hij

geraakte vervolgens tot den rang van luitenant kolonel, en eindelijk tot die van directeur van al de vestingwerken van *Bretagne*. Hij overleed den 26 October 1773. Er bestaan van hem de volgende werken: 1.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de vuurwerken*), 1747, in 8.vo — 2.° *Voyage etc.* (*Reize door de Zuid-zee*), 1716, in 4.to, en 2 dl.n in 12.mo, 1717. — 3.° *Theorie en praktijk over de doorsnede van steenen, en hout*, Straatsburg, 1769, 3 dl.n in 4.to

FREZZI DE FOLIGNO (FREDERIK), bisschop van *Foligno*, zijne geboorteplaats, was een Dominikaner geweest: hij werd door BONIFACIUS IX. in 1403 met den mijter versierd, was in 1409 bij de kerkvergadering van *Pisa* tegenwoordig, en overleed in 1416 te *Constans*, terwijl het Concilie aldaar gehouden werd. Hij is de schrijver van een door de Italianen zeer geacht dichtwerk, getiteld: *Il quadriregio*, of de vier tijdperken des menschelijken levens; het 1.e tijdperk is dat van CUPIDO, het 2.e dat van SATAN, het 3.e dat der ondeugden, en het 4.e dat van MINERVA of der *Deugd*. Het werd voor de eerste maal gedrukt te *Foligno* in 1481, in fol. en deze uitgave is zeldzaam en wordt zeer ge-

zoekt. De laatste en beste is die van *Foligno*, 1725, 2 dl.n, in 4.to Sommige *critici* hebben dit werk aan FREZZI willen ontnemen, om het aan NICOLAAS MALFIGLI, een Bolonees, toetekennen; maar de beste boekenkenners van *Italië*, houden staande, dat het zeker van FREZZI is.

FRIBURGER. — Zie GERING.

* FRIEDEL (ADRIANUS CHRISTIAAN), te *Berlijn*, den 31 Maart 1753 geboren. Hij kwam reeds in zijne vroegste jeugd te *Parijs*, en werd bij overleving Hoogleraar der edeljonkers des konings. Hij gaf onderscheidene uit het Hoogduitsch in het Fransch vertaalde Blijspelen in het licht, zoo als *de Kinderliefde*, van ENGEL, 1781; *de Edeljonker* van denzelfden, 1781, enz. Hij gaf daarenboven in het licht: *Nouveau etc.* (*Nieuw Hoogduitsch tooneel of Verzameling van stukken, die met toejuiching in de hoofdsteden van Duitschland ten tooneele zijn gevoerd*), 1782 — 85, 12 dl.n, in 8.vo De Heer BONNEVILLE heeft deel gehad aan deze vertaling. Dit werk bevat acht en twintig stukken der beste Duitse schrijvers. Aan het hoofd van het eerste deel vindt men eene geschiedenis van hun tooneel. FRIEDEL is in 1786 overleden.

† FRIOUL. — Zie DUROC.

* FRISCH (JOZEF LEOPOLD), een Protestantsch predikant, was zeer ervaren in de natuurkundige wetenschappen en in de *philologie*, en werd te *Berlijn* den 29 October 1714 geboren. Er bestaat van hem: 1.° *Musei Hoffmanniani putrefacta et lapides, Halle, 1741, in 4.to* — 2.° *Systematische tafel der viervoetige dieren, in orden, geslachten en soorten verdeeld, Glogau, 1775, in 4.to* — 3.° *Over de voordeelen en ongelegenheden, welke de viervoetige dieren aanbieden, Bulaunz, 1776, in 8.vo* Deze beide werken zijn in het Hoogduitsch geschreven. FRISCH overleed in 1787.

FRISCHE (dom JACOBUS DU), een Benedictijner der Congregatie van den heiligen MAURUS, te *Séez*, in 1640 geboren, gaf in 1686 en 1690 met dom NICOLAUS LE NOURRI, eene nieuwe uitgave van den heiligen AMBROSIUS, met geleerde aantekeningen, in 2 dl.ⁿ, in fol in het licht. Ook heeft men hem te danken het *Leven van den heiligen AUGUSTINUS*, dat aan het hoofd der werken van dien heiligen Kerkleeraar voorkomt; hij werkte aan hetzelfde met dom VAILLANT, volgens Memoriën van den abt DE TILLEMONT. DOM FRISCHE arbeidde aan eene

nieuwe uitgave van den heiligen GREGORIUS van *Nazianze*, toen hij te *Parijs* in 1693, met den roem van eenen deugdzaam geleerde overleed. PINSSON, advocaat bij het parlement, heeft den lof van dom FRISCHE vermeld, in eenen brief in 1694 gedrukt.

FRISCHLIN (NICODEMUS), den 22 September 1547 te *Balingen* in het hertogdom *Wittemberg* geboren, doodde zich zelve in 1590, toen hij van eenen toren wilde ontsnappen, waarin zijne gedichten hem hadden doen opsluiten; hij bezat vele begaafdheid voor de dichtkunde. Men heeft van hem zestien boeken met *Treurzangen*, zeven met *Blijspelen*, twee met *Treurspelen* enz. Door zijn Blijspel REBERKA verdiende hij eene kroon van gouden lauwers, welke keizer RUDOLF hem op eene plegtige wijze, op den rijksdag van *Regensburg* wilde geven. Hij was een voorstander van RAMUS: zijne taalkundige Schriften getuigen zulks. Hij heeft ook volgens CALLIMACHIUS, ARISTOPHANES, VIRGILIUS, PERSIUS enz. gearbeid, welke hij, of vertaald of door aantekeningen opgehelderd heeft. Zijne *Dichterlijke werken*, verschenen van 1598 tot 1607, in 4 dl.ⁿ, in 8.vo in het licht.

FRISCHMUTH (JOANNES), een letter- en Oostersche taalkundige, in 1619 te *Wertheim* in *Frankenland* geboren, was eerst rector, en daarna Hoogleraar dertalen te *Jena*, alwaar hij in 1687 overleed. Men heeft van hem: 1.° *Verklaringen* van verscheidene moeilijke plaatsen der H. Schrift, waarvan er eenige zeer gelukkig zijn. — 2.° Meer dan 60 *Letterkundige en Godgeleerde Verhandelingen*, in 4.º, over belangrijke onderwerpen en vol geleerde aanmerkingen.

* FRISI (de Abt PAULUS), een beroemde Italiaansche wiskunstenaar en natuurkundige, werd te *Milane* den 13 April 1728 uit eene van *Straatsburg* oorspronkelijke familie geboren. In den ouderdom van 15 jaren begaf hij zich onder de Religieuzen van den heiligen PAULUS, *Barnabieten* genaamd. Met roem beoefende hij de wijsgeerige wetenschappen, welke hij in den ouderdom van 22 jaren te *Lodi*, en vervolgens in verscheidene andere Italiaansche steden onderwees, alwaar zijne talenten weldra eenen schitterenden roem verwierven. Hij reisde door *Duitschland*, *Frankrijk* en *Engeland*, werd alom op de vleijendste wijze onthaald, en kwam op zijne reizen in vriendschapsbetrekking met d'A-

LEMBERT, CONDORCET, KERALIO, LA CONDAMINE enz. Een aantal vorsten vereerden hem met hunne bescherming en deden hem rijke geschenken. Deze eerbewijzen deden hem somtijds vergeten, dat hij een Religieus was, en hij moest van den kant zijner oversten, die zijn wereldschgezind leven, en zijne betrekkingen met d'A-LEMBERT en CONDORCET afkeurden, eenige berispingen ondergaan. Hij overleed te *Milane*, den 22 November 1784. De levenswijze volgens zijne orde moede zijnde, had hij, door de bescherming van den kardinaal BRASCHI, van paus PIUS VI. de vergunning verkregen, het kleet van wereldlijk priester te dragen. De abt FRISI was lid van al de geleerde akademien van *Europa*. In 1758 was hij in die van *Parijs* opgenomen. Onder de talrijke door hem nagelatene werken, onderscheidt men: 1.° *Disquisitio mathematica in causam physicam figuræ et magnitudinis tellurus nostræ*, *Milane*, 1751. — 2.° *Novæ electricitatis theoria*, *Milane*, 1755. — 3.° *De motu diurno terræ dissertatio, quæ a regia berolinensi scientiarum academia premium, anno 1756, propositum obtinuit*. — 4.° *Degravitate universali libri tres*, *Milane*, 1768. — 5.° *Saggio etc. of Proeve over de*

zedelijke wijsbegeerte, Luc-ca, 1765. — 6.° *Dell' architettura statica e idraulica, Milane*, 1779. — 7.° *PAULI FRISI operum*, ibid 1782 — 1785, 3 dl.ⁿ enz. Hij heeft daarenboven verscheidene *Lofreden* geschreven, onder welke hij niet vergeten heeft, die van zijnen vriend D'ALEMBERT, en een aantal beoordeelende en geleerde Verhandelingen. Onder de eerste vindt men er eene, waarin hij de *zwakheid der Jesuiten in de wetenschappen* tracht te bewijzen, en dit is zeker het werk niet, hetwelk hem het meeste tot eer verstrekte.

† FRISO (JAN WILLEM). — Zie WILLEM IV., erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden.

FRIZON (PETRUS), uit het Aartsbisdom *Reims*, eerst Jesuit, en daarna grootmeester van het collegie van *Navarre*, en doctor der *Sorbonne*, in 1651 overleden, heeft nagelaten: 1.° Eene Geschiedenis der Fransche kardinalen, onder den titel van *Gallia Purpurata*, 1638, in fol.; een werk, dat in den beginne zeer op prijs werd gesteld, maar dat eenigzins in deszelfs aanzien daalde toen BALUZE of BALUZIUS, in zijn *Anti-Frizanius*, er de mislagen van had aangetoond. — 2.° Eene *Uitgave* van den Leuvenschen Bijbel, met de

middelen, om de Catholijke Fransche Bijbels, van die der Kettters te onderscheiden, 1721, in fol. — Men moet hem niet verwarren met NICOLAAS FRIZON, een Lotharingsche Jesuit, in het begin der achttiende eeuw overleden, na in het licht te hebben gegeven: 1.° *Vie etc. (Leven van den kardinaal BELLARMINUS)*, Nancy, 1708, in 4.to — 2.° *Vie etc. (Leven van den eerwaardigen JOANNES BERCHMANS)*, in 8.vo — 3.° *Abrégé etc. (Beknopte inhoud der Meditatiën van Pater LODEWIJK DU PONT)*, Châlons, 1712. Deze verkorting is zeer wel uitgevallen; men heeft er eene nieuwe uitgave van geleverd, *Parijs*, 1786, 4 dl.ⁿ in 12.mo — 4.° *Histoire etc. (Geschiedenis van ELEONORA van Oostenrijk, moeder van den Hertog LEOPOLD I., en echtgenoot van den Hertog KAREL V.)*, Nancy, 1725, in 8.vo; en verscheidene andere schriften.

FROBEN (JOANNES), een beroemde Boekdrukker te *Hammelburg* in *Frankenland*, ging zijn beroep te *Bazel* uitoefenen. Hij was de eerste in *Duitschland*, die beschaaftheid in de Boekdrukkunst, en onderscheiding in de keuze der schrijvers bragt. Hij gaf de werken in het licht van den heiligen HIERONYMUS, van den heiligen

AUGUSTINUS, van ERASMUS, die door zijnen roem uitgelokt, zelf te *Bazel* kwam. Deze drie drukken, zijn de nauwkeurigste van al degenen, welke FROBEN geleverd heeft. Hij stelde zich voor, om de Grieksche kerkvaders in het licht te geven, toen hij in 1527 aan de gevolgen van eenen val overleed. Zijn zoon en zijn schoonzoon handhaafden zijnen roem met eer.

FROBISHER. — Zie FORBISHER.

FRODOARD. — Zie FLODOARD.

FRÖLICH of FRÖLICH (WILLEM), te *Zurich* in *Zwitserland* in 1492 van arme ouders geboren, verhief zich enkel door zijne verdiensten en zijne dapperheid. Hij diende met veel ijver en roem, de koningen FRANCISCUS I., HENDRIK II. en KAREL IX., voerde, in hoedanigheid van kolonel, het bevel over verscheidene regimenten Zwitsers, in dienst dier vorsten, en overleed te *Parijs*, den 4 December 1562, na eene veertigjarige dienst. Men rigtte te zijner eer in de kerk der *Grands Cordeliers* een praalgraf op. FRÖLICH was met even veel ijver voor de Catholijke Godsdienst, als voor de krijgsveldtocht. Hij verliet zijn vaderland, toen het de nieuwe dwalingen omhelsde. BRAN-

TOME en DE THOU weiden in den lof van dien dapperen veldheer uit.

FRÖLICH of FRÖLICH (ERASMUS), een Duitsche Jesuit en beroemde penningkundige, in 1700, te *Gratz*, in *Stiermark* geboren, studeerde te *Weenen*, en ging, na zijne studiën volbragt te hebben, onder de maatschappij van JESUS. Hij onderwees de schoone letteren, de geschiedenis en de wiskunde, en werd tot bibliothekaris van het Theresiaansch collegie benoemd, waarin hij belast werd, met het geven van oudheidkundige lessen. Maar de studie op welke hij zich met meer vlijt en met het beste gevolg toelagde, was die der gedenkpenningen, waaraan hij zijn geheele leven toewijdde: niemand toonde beter dan hij, van welk nut dezelve voor de geschiedenis was. Hij bepaalde het ware tijdperk waarin de regering der koningen van *Baheme* begint; en door de beschrijving der gedenkpenningen der koningen van *Palmyre*, levert hij de geheele geschiedenis derzelve. Hij heeft meer dan achttien werken in het licht gegeven, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *Utilitas rei nummariæ veteris. compendio proposita etc.* Weenen, 1734, in 8. vo — 2.° *Appendicula ad nummos Augustorum et Cesarum ab urbibus græce loquenti-*

bus, cusos etc. — 3.º *Disserlatio de nummis, monetariorum veterum culpa vitiosis*, Weenen, 1736, in 8.vo — 4.º *Quatuor tentamina in re nummaria veteri etc.*, 1737, in 4.to; 2.º uitgave 1750, in 4.to Dit zijn de voorgaande werken, met vermeerderingen onder dezen nieuwen titel in het licht gegeven. — 5.º *Animadversiones in quosdam nummos veteres urbium*, Weenen, 1738, in 8.vo, nieuwe uitgave, Florence, 1751, in 8.vo — 6.º *Appendiculæ duæ novæ, ad nummos Coloniarium altera ad nummos Augustorum et Cesarum, ab urbibus græce loquentibus percussos*, Weenen, 1744, in 8.vo — 7.º *Annales compendiarii regum et rerum Syriæ, numis veteribus illustrati etc.*, Weenen, 1744, in fol. met platen. Hij overleed den 7 Julij 1758.

FROIDMONT, of FROMONT (LIBERTUS), FROMONDUS, te *Hacourt*, een dorp in de provincie *Luik*, in 1587 geboren, doctor en koninklijk schrijftuurverklaarder te *Leuven*, overleed als deken van de Stifftkerk van den H. PETERUS dier stad, in 1653. DESCARTES en JANSENIUS waren zijne vrienden; hij gaf met HENDRIK CALÉNIUS, domheer en vervolgens aartsdiaken van *Mechelem*, en bisschop van *Roermond*, den AUGUSTINUS van den Ieper-

schen bisschop in het licht: eene dienst waarvoor men hun niet veel dank moet weten, wanneer men aan de onlusten denkt, die dit boek heeft te weeg gebragt. (Zie CALÉNIUS en JANSENIUS). Men heeft van FROIDMONT: 1.º Eene Latijnsche *Verklaring* van de Brieven van den H. PAULUS, 2 dl.ⁿ in fol., 1670: dit is eigenlijk een kort begrip van die van ESTIUS. — 2.º *Verklaring* over het *Hooge Lied* en over de *Openbaring*; niet zeer nuttig, en die de dwalingen ademen welke hij had aangenomen. — 3.º *Vincentii lenis theatriaca*, tegen de paters PETAU en DESCHAMPS, Jesuiten. Dit laatste is een twistwerk. Men heeft nog van hem in denzelfden geest, met eigenzinnige en belagchelijken titels, *De Lamp van H. AUGUSTINUS; de Snuiter van de Lamp; zamenpraak in dichtmaat tusschen den H. AUGUSTINUS en den H. AMBROSIUS*: deze schriften zijn in het Latijn.

FROILA I.; van dien naam, koning van *Spanje*, te *Oviëdo*, te *Léon* en in *Asturië*, was de zoon van ALFONSUS I., en begon in het jaar 757 te regeren. Hij vaardigde in het begin schoone bevelen uit, voor de politie des koninkrijks, en verzette zich tegen de strooptogten der *Mooren*. Later behaalde hij in het jaat 760, eene roem.

rijke overwinning op OMAR, vorst der Sarracenen in *Galicië*, en doodde 54,000 dier barbaren. FROILA bezoedelde zijne overwinning, door den moord zijns broeders VIMAZAN, een moord, die kort daarna door AURELIO, zijnen anderen broeder, gewroken werd, die hem in 768 den troon en het leven benam.

FROILA II., broeder van ORDONIUS, koning van *Léon* in *Spanje*, volgde hem in het jaar 923 op, omdat de kinderen zijns broeders niet in staat waren, om te regeren. Hij wist zijn voorganger niet anders na te volgen, dan in hetgene, wat hij kwaad had gedaan. Naar zijn voorbeeld liet hij de kinderen van eenen aanzienlijken heer van *Kastilië* don OSMOND genaamd, omkomen. Deze daad bragt de Kastilianen tot volkomen opstand. Zij namen openlijk de wapenen op, verhieven zich tot eene soort van republiek, en kozen twee eerste overheidspersonen om te regeren. FROILA stierf aan de melaatschheid in 924, en heeft nauwelijks een jaar geregeerd.

FROILA. Zie FRUELA.

FROISSARD of FROISSART (JOANNES), in 1333 te *Valenciennes* geboren. Een levendige en onrustige geest stond hem niet toe, om zich langen tijd met dezelfde be-

zigheden en op dezelfde plaatsen optehouden. Hij hield veel van de jagt, van de muziek, van feesten, van den opschik, van het smullen, van den wijn en van de vrouwen. Deze neigingen door de gewoonten versterkt, stierven niet dan met hem. Men meent dat hij zijne dagen te *Chimay* eindigde, waar hij in 1402, domheer en schatmeester was. FROISSARD was een dichter en geschiedschrijver; maar hij is meer onder deze laatste hoedanigheid, dan onder de eerste bekend. Zijne kronijk is dikwijls gedrukt geweest, de beste uitgave en eene der minst algemeene, is die van *Lyon*, in 4 dl n in fol., 1559. Zij gaat van 1326 tot 1400. JOANNES SLEIDAN heeft dezelve verkort; MONSTRÉLET heeft dezelve tot 1467 voortgezet. Men vindt er, in een zeer omstandig verhaal, en zelfs somtijds tot in het beuzelachtige toe, de aanmerkelijkste gebeurtenissen in, die in zijnen tijd in *Europa* zijn voorgevallen. Men beweert, dat er een handschrift van zijne kronijk te *Breslau* bestaat, getrouwer, dan al de gedrukte. Men heeft nog verscheidene Dichtstukken van hem, onder welke men zijne *Pastourelles*, wat al te vrij voor de voortbrengselen van eenen domheer, onderscheidt. FROISSARD was een der eersten, die de *balade* in zwang bragten.

FROLAND (LODEWIJK), advokaat bij het parlement van *Rouanen*, in 1746 overleden. Oefende zijn beroep te *Parijs* uit, en werd er dikwijls over de landsregten van *Normandijë*, geraadpleegd. Men heeft van hem eenige regtsgeleerde werken, betrekkelijk de regten van zijn land. 1.º *Mémoire etc. (Verhandeling over het verbod om de besluiten over de onroerende goederen, in Normandijë, in hooger regten te betrekken)*, 1722, in 4.º — 2.º *Mémoires etc. (Verhandeling over den aard en de hoedanigheid der instellingen of statuten)*, 1729, 2 dl.ⁿ in 4.to enz).

FRÖLICH. — Zie **FRÆLICH**.

FROMAGEAU (HERMANUS), een Parijzenaar, leeraar der *Sorbonne*, volgde op **DELOMET**, in de uitspraak der gewetenszaken. Zijne belangloosheid bewoog hem, om alle *beneficiën* te weigeren, en zijne liefdadigheid, om de heldhaftige bediening aan te nemen, van diegene bij te staan, welke tot de doodstraf veroordeeld zijn. Hij oefende dezelve langen tijd met veel ijver uit, en overleed in de *Sorbonne*, in het jaar 1705, een groot getal *Uitspraken van Gewetenszaken* nalatende, gezamenlijk met die van zijnen voorganger, in 2 dl.ⁿ in fol. *Parijs*, 1732, uitgegeven.

FROMENTHAL (GABRIEL BERTHON DE), regter van *Puy in Velay*, in 1762 overleden, was door zijne kunde, de godspraak zijns lands; en werd niet minder, om zijne regtschapenheid geacht. Zijne *Uitspraken in het Burgerlijke, Kerkelijke en Fransche Regt*, 1740, in fol. worden door alle regtsgeleerden geraadpleegd.

FROMENTIERES (JOANNES LODEWIJK DE), bisschop van *Aire*, geboren in 1632, te *Saint-Denis-de-Gastines*, in *NederMaine*. Hij predikte in den advent van 1672, en in de vaste van 1680, voor **LODEWIJK XIV.** en altijd met roem. Een kweekeling van pater **SENAUT**, lid van het *Oratorium*, zijnde, bragt hij, zoo als hij, in zijne leerreden verhevenheid en bondigheid. Ofschoon hij bij zijn overlijden verboden had, om dezelve te drukken, gaf men dezelve echter in 1684, in 6 dl.ⁿ in 12.mo in het licht. Deze redenaar, die zich meer op den grond der zaken dan op de vorm toelegde, zag soms de welluidendheid, de sierlijkheid en zuiverheid van taal, over het hoofd. Hij overleed in 1684, door zijn diocees, niettegenstaande de veranderingen, die hij in hetzelfde ingevoerd had, algemeen betreurd.

FROMONDUS. — Zie **FRÖMONT**.

FRONSAC. — Zie MAILLÉ
BREZÉ.

FRONSPERG, of liever FRUNDSBERG (GEORGE Graaf van), uit een beroemd huis van *Tyrol*, in *Zwabente Mindla*, bij *Memmingen* geboren. Hij was een man, die eene buitengewone dapperheid en kracht bezat. Hij diende twee malen keizer KAREL V. in *Italië* met veel roem, voornamelijk in den slag van *Pavia*, maar zijne onstuimigheid sloeg tot woede, tegen de Roomsche kerk over. FRONSPERG was Lutersch, en bij de dweepzucht van een' ketter, voegde hij de wreedheid van een' soldaat. Troepen voor den keizer tegen Paus CLEMENS VII. geworven hebbende, liet hij bekend maken, dat hij diegene, welke hem zouden volgen, met den buit van *Rome* zou verrijken. De Luterschen kwamen in menigte toesnellen, om zich onder zijne vaandels te scharen; en in de hoop op de plundering van *Rome*, vergenoegden zij zich met eene kroon per man. FRONSPERG een leger van omtrent 18,000 man gevormd hebbende, begaf zich in de maand October in optogt, om in *Italië* te vallen. Het was alstoen, dat hij een koord van goud en zijde geweven, liet vervaardigen, dat hij als eene sjerp, in het gezicht van iedereen droeg. Hij zeide tot

digene, die er hem de reden van vraagden, dat het was, om den Paus te behandelen zoo als de Ottomannen hunne broeders behandelden. Deze woesteling vereenigde zich met het leger van den hertog van *Bourbon*, tegen het einde van de maand Januarij 1527; maar hij ging niet tot *Rome*, want, terwijl de troepen in het Bolonesche waren, werd hij door eene beroerte getroffen, waaraan hij te *Ferrare*, op het einde van de maand Maart, overleed.

FRONTEAU (JOANNES), regulier kanonik, en kanselier der universiteit van *Parijs*, geboren te *Angers* in 1614, onderwees de wijsbegeerte en de godgeleerdheid, verbond zich gedurende eenigen tijd aan de partij der anti-constitutionarissen, en werd naar een klooster in *Anjou* verbannen. Den geest van partijenschap verlaten hebbende, kwam hij te *Parijs* terug en werd pastoor van de parochie van *Sainte Madeleine à Montargis*, waar hij tien dagen na zijne bezitneming in 1662 overleed. Men heeft verschillende werken van hem: 1.° *De diebus festivis gentilium, Hebraeorum, Christianorum*, in fol., in de *Kalendarium Romanum*, *Parijs*, 1652, in 8.vo — 2.° *Antithesis Augustini et Calvini*, 1651, in 16.mo — 3.° *Epistola de*

origine parochiarum, de jure episcoporum, de priscorum Christianorum moribus, de signo crucis. Annotata in Romanum Kalendarium, etc. De beste uitgave is die van Verona, 1736, in 8. vo — 4.° *Des Dissertations (Verhandelingen)* om te bewijzen dat de *Navolging van J. C.* van THOMAS VAN KEMPEN is, en niet van GERSON noch van GERSEN. (Zie AMORT.) — 5.° Eene uitgave der werken van IVES VAN CHARTRES, *Parijs*, 1647, in fol., vergezeld met geleerde en oordeelkundige aanmerkingen, en met een leven van dien godvruchtigen leeraar. P. FRONTEAU was negen talen meester; hij was het, die de schoone Bibliotheek van de H. GENOVEVA oprigtte. Zijne godsvrucht was even zoo bondig als oprecht, en veroorloofde hem niet, om langen tijd bij eene partij te blijven, die er enkel het niterlijke van had, en die van binnen den hoogmoed, van oproer tegen de kerk voedde. Pater LALLEMAND, kanselier van *Sainte Geneviève*, heeft de *Lofrede* van vader FRONTEAU, zijn voorzaat, in het Latijn, in het licht gegeven, *Parijs*, 1663, in 4. to

FRONTINUS (SEXTUS JULIUS) een dapper krijgsman en geleerd Romeinsch regtsgeleerde, werd *praetor* in het jaar 78 na J. C., en vervol-

gens consul. VESPASIANUS zond hem in 78 tegen de Engelschen op, en hij versloeg hen dikwerf. Het lezen der Grieksche en Romeinsche krijgskundige schrijvers, bragt zijne ervarenheid in de kunst des oorlogs, zeer tot volkomenheid. Hij heeft vier geschrevene boeken over de krijgslisten, nagelaten; naar men geloofst onder DOMITIANUS, en met de andere schrijvers, die de militaire kunst behandeld hebben, gedrukt te Wezel, 1670, 2 dl. n, in 8. vo; afzonderlijk *Leijden*, 1731, in 8 vo; *Parijs*, zonder aanteeekeningen, 1763, in 12. mo Dit is het werk van een' veldheer, zoowel als dat van eenen geleerde. De krijgstogt van *Engeland* had hem nog meer onderrigt dan zijne leesoefeningen. NERVA gaf hem het opzigt der wateren en der waterleidingen van *Rome*, over welke hij een werk in twee boeken zamenstelde, gedrukt te *Bazel* en te *Florence*. Zijne verhandeling *De qualitate agrorum* zag te *Parijs* het licht, door de zorg van FURNÈBE, met de andere schrijvers, die over de grenzen geschreven hebben. Men heeft nog van hem een klein boek *De coloniis*. Zijne boeken *De Scientia militari*, die hij aan TRAJANUS had toegewijd, zijn verloren geraakt. FRONTINUS overleed in het jaar 859 van *Rome*, 106 na J. C.

FRONTO DUCÆUS. — Zie Duc.

FRONTO (MARCUS-CORNELIUS), een Latijnsch redeenaar, had tot leerlingen L. VERUS en MARCUS AURELIUS die een standbeeld ter eere van zijnen meester liet oprigten, en die hem tot consul benoemde. Zijne wel sprekendheid was niet vloeiend; maar zij was edel en majestueus, en ademde eene zekere gestrengte deftigheid. Sommige zeggen, dat hij in dat gedeelte de mededinger van CICERO was. Al de werken van dezen schrijver zijn verloren Igeraakt, met uitzondering van eenige, door oude letterkundigen aangehaald.

FROUMENTEAU (NICOLAAS), een naam onder welken zich een schrijver der 16.^e eeuw verborgen heeft, dien het nog niet gelukt is, te ontdekken. Zijne werken over de herstelling der geldmiddelen onder de ongelukkige regering van HENDRIK III., worden nog niettegenstaande derzelver onderwetschen stijl, om de opregtheid, de goedhartigheid en de nuttige inzichten, die er in heerschen gezocht. De eerste is getiteld: *Secret etc. (Geheim der geldmiddelen van Frankrijk)* in 8.vo; het tweede *Kabinet van den koning van Frankrijk*, 1582, in 8.vo

Dit laatste werk, bevat eeroozheden, die bijna de goede aanmerkingen, welke er mede in voorkomen doen vergeten.

FRUCTUARIUS (*Heilige*), Bisschop van *Tarragona*, onderging den marteldood in 259, op bevel van *ÆMILIANUS*, gouverneur diër stad.

FRUCTUARIUS (*Heilige*), Aartsbisschop van *Braga* in de zeventiende eeuw, nam de wijk naar een eenzaam verblijf en rigtte er een klooster op, dat hij *Complutum* noemde, omdat hij hetzelve aan God toewijdde, onder de aanroeping der heiligen *JUSTINIANUS* en *PASTOR*, martelaren van *Complutum* (thans *Alcala de Hevarez* in *Kastilië*.) Niettegenstaande de liefde, die hij voor de afzondering had, verhieven hem zijne deugden tot de bisschoppelijke waardigheid. Men zalfde hem eerst tot Bisschop van *Dume*, en in 650 plaatste de 10^e Kerkvergadering van *Toledo* hem op den bisschoppelijken zetel van *Braga*. Hij overleed in 665, na de wereld als Bisschop en als Religieus, gesticht te hebben. Zijne overblijfselen zijn te *Compostella*. Men heeft nog twee regels, waarvan hij de ontwerper is. De eerste uitgave van *Complutum* genoemd, omdat dezelve bijzonder aan de abdij van dien naam toebehoorde. De

tweede, *Algemeene regel* genoemd, werd in andere congregatiën van mannen en vrouwen, waarvan hij de stichter was, in acht genomen. Zijn leven, door eenen gelijktijdigen schrijver beschreven, wordt in de *BOLLANDISTEN*, *MABILLON* en *BULTEAU* gevonden.

FRUELA of **FROILA**, overweldiger van het koninkrijk *Leon*, omtrent het midden der 9.^e eeuw, was een zoon van den koning *VEREMONT* en graaf van *Gallicië*. De eerzucht stortte hem in het ongeluk. Hij kon niet zonder afgunst de kroon op het hoofd van *ALFONZUS III.* zijn'neef zien, die *ORDOGNO* was opgevolgd, en die door zijne schoone hoedanigheden waardig was te regeren: hij liet zich tot koning van deze provincie uitroepen. *ALFONSUS* wiens voorzigtigheid zich niet uitstreckte, om diegene van verraad te verdenken, die met hem door het bloed vereenigd waren, vernam dezen opstand eerst door den optogt van *FRUELA*, die voor *Oviedo* met een sterk leger kwam opdagen; maar weldra vond hij het middel om den overweldiger te doen dooden, en om zich in het jaar 866, op den troon te herstellen.

FRUGONI (**KAREL INNOCENTIUS**), een Italiaansch dichter, den 21 November 1692

te *Genua* geboren, ging reeds vroeg in de orde der reguliere *Somaskische* religieuzen, en onderwees gedurende verscheidene jaren de schoone letteren. Hij werd vervolgens zijnen stand moede, verzocht en verkreeg van den Paus de vergunning, om zijne orde te verlaten. Hij was priester en bragt zijne overige levensdagen te *Parma* door, alwaar de Infant, don *PHILIPPUS*, hem met zijne achting vereerde, en alwaar hij in 1768 overleed. De verzameling zijner gedichten, die door de Italianen zeer op prijs worden gesteld, is te *Parma*, in 1777, in 9 dl.ⁿ in 8 vo in het licht verschenen. [*FRUGONI* muntte uit in de *Sdrucchioli*, of rijmlooze verzen van elf lettergrepen. Eene zijner beste *Oden*, is die, waarin hij de inneming van *Oranges*, door den Hertog van *Montemar* bezingt].

FRUITIERS. — Zie **FRUTERIUS**.

FRUMENTIUS (*Heilige*), apostel van *Ethiopië*, was een *Tyriër*. Zich met *ENESUS*, zijnen broeder, en *MAROPUS*, een koopman en wijsgeer van *Tyrus*, naar *Ethiopië* begeven hebbende, behaagde de beide broeders, door hunne wijsheid en hunne wetenschap, zoo zeer aan den koning, dat hij hen als zijne gunstelingen aannam;

hij verhieff EDESSUS tot zinnen schenker, en FRUMENTIUS tot zijnen schatmeester. FRUMENTIUS bediende zich van zijnen invloed, om de Christelijke godsdienst in *Ethiopië* in te voeren, van welk land hij in 331, door den heiligen ATHANASIUS tot Bisschop gezalfd werd. Door zijnen ijver maakte het Christendom in dat uitgestrekte rijk groote vorderingen. Deze volken erkenden, dat zij voornamelijk aan den heiligen FRUMENTIUS hunne bekeering tot het Christendom te danken hadden. Zij vervielen later in de ketterij van EUTYCHES, en nog tegenwoordig erkennen zij slechts ééne natuur in JESUS CHRISTUS. In de zestiende eeuw zond hun koning een gezantschap aan Paus CLEMENS VII. Er ontstonden missiën in hun land. GREGORIUS XIII. zond hun Jezuïten, de uitslag beantwoordde in het begin aan hunne werkzaamheden, doch hield geen stand, die missionarissen ondergingen in 1670 den marteldood.

FRUTERIUS of FRUITIERS (LUCAS), een zeer geleerde *criticus*, te *Brugge* in 1541 geboren, kwam in 1566 te *Parijs* [in welk jaar hij zich met DOUZA, OBERTUS en anderen, in de kaatsbaan te zeer verhit heb- bende] in die stad overleed.

Hij was de vriend van MORET en van verscheiden andere geleerden. Men heeft van hem eenige werken, 1584, in 8.vo, wel in het Latijn geschreven, en die aan het gebied der letteren veel beloofden. Ofschoon zeer jong was zijn oordeel zoo gezond, als dat der ervarenste grijsaards.

† FUALDÈS (N...), oud-prokureur des konings te *Rhodes* (Fr. Dep. t. *Aveyron*), den 19 Maart 1817, in het huis van eenen zekeren BANCAL, een' daglooner dier stad vermoord, was in 1761 te *Mur-de-Barrez* geboren, en eenige jaren vóór de Fransche omwenteling, bij het parlement van *Toulouse* als advokaat aangenomen. Zoodra de policie na onvermoeide nasporingen, de daders van den wreeden moord van dien overheidspersoon had ontdekt, werden zij voor het hof van assises van het Dep. t. *Aveyron* in regten betrokken. De debatten dezer ingewikkelde zaak, in welke de buitengewone getuigenissen eener zekere Mevrouw MANSON, die er zich in betrokken vond, meer belangstelling dan licht verspreidden, hebben gedurende langen tijd de algemeene aandacht gevestigd. Wij zullen er hier de bijzonderheden niet van ontwikkelen, welke men kan vinden in de

werken: 1.° *Histoire etc.* (*Geschiedenis en volledig regtsgeding der moordenaars van den Heer FUALDÈS door den Franschen snelschrijver — LATOUCHE —*), Parijs, 1818, 2 dl.ⁿ in 8.vo, 3.e uitg. — 2.° *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften van Mevrouw MANSON, betrekkelijk haar gedrag in het proces over den moord van den Heer FUALDÈS*) door haar zelve geschreven; in 12.mo Brussel, 1818, met portret en fac-Similé, en verder in alle dagbladen van dien tijd.

FUCHS of FUCHSIUS (LEONARDUS), de EGINETUS van *Duitschland* genaamd, werd te *Wemdingen* in *Beijeren*, in 1501 geboren. Hij onderwees en oefende de geneeskunde te *Munchen*, *Ingolstadt* enz. met veel roem uit. Keizer KAREL V. veradeldde hem, en COSMUS, hertog van *Toskanen*, hood hem eene jaarwedde van 600 kroonen aan, om hem in zijne staten te lokken. Hij legde zich voornamelijk toe op het belangrijkste gedeelte der geneeskunde, de kruidkunde namelijk. Zijn voorbeeld en zijne lessen deden dezelve in *Duitschland* herleven, en in *Frankrijk* en *Italië* den najver ontstaan. Onder het aantal werken, dat er van hem bestaat, zal men enkel zijne *Historia stirpium*, het bes-

te van alle, aanhalen, *Bazel*, 1542, in fol. Hij overleed in 1566, te *Tubingen*. — Men moet hem niet verwarren met REMACLUS FUCHSIUS, uit de stad *Limburg*, een geneesheer, die lang in *Duitschland* geleefd heeft, als Kanonik van de St. PAULUS-kerk te *Luik*, in 1587, overleden is, en die mede in het licht heeft gegeven eene *Geschiedenis der planten*, *Antwerpen*, 1544, en *Levensbeschrijvingen der artsen*, *Parijs*, 1542.

FUENTES. — Zie PONTIUS FUENTES.

† FUENTES (*Don PEDRO HENRIQUEZ D'AZEVEDO*, Graaf van), een groot Spaansch veldheer en staatsman, te *Valladolid* in 1560 geboren. Kort voor den dood van den hertog van *Parma* was hij uit *Spanje* in de *Nederlanden* gekomen, met last om een wakend oog op de zaken des konings te houden, en bij het overlijden van den hertog, er de handen aan te slaan. Er zijn er, die meenen, dat hij zelfs bevel had, *PARMA* van het bewind te ontslaan en in hechtenis te nemen, en dat deze daarom te spoediger den togt naar *Frankrijk* aannam, zonder zelfs FUENTES gezien te hebben. Na zijn overlijden werd de landvoogdij, bij voorraad, aan den ouden graaf PIETER ERNST

VAN MANSFELD opgedragen, schoon de klem der regering eigenlijk bleef in handen van twee Spanjaarden, FUENTES en IBARRA. FUENTES, die van een strengen aard was, dreef eerlang door in den krijgsraad, die zich al het gezag had aangemaatigd, dat men de vrijwaringen, ten platten lande, moest afschaffen, en de gevangenen niet op losgeld stellen. Na den dood van den aarts-hertog ERNESTUS in het jaar 1595, werd de graaf van FUENTES, bij voorraad, als landvoogd aangesteld, en door den koning, eenigen tijd daarna, bevestigd. Zijn be- wind was van geen langen duur, want nog in datzelfde jaar, droeg PHILIPPUS de landvoogdij op aan den aarts- hertog ALBERTUS. In het volgende jaar werden FUEN- TES en IBARRA naar Spanje terug ontboden. Hij werd hierop tot onderscheidene be- langrijke diplomatische zen- dingen gebruikt, en voerde in 1598, met veel geluk een Spaansch leger tegen de Franschen aan. Onder PHILIPPUS III. was hij land- voogd van *Milane*, en viel in 1645 bij de belegering van *Rocroy*, in den in 1635 uitgebarsten voor *Spanje* on- gelukkigigen oorlog.

FUESI (PIUS), een Hon- gaarsche Dominikaner, in 1703 te *Comaron* in Hon-

garije geboren. Zijne ou- ders waren Protestantsch. Catholijk geworden zijnde, ging hij onder de Domini- kanen. Hij was een geleer- de religieus, die de dicht- kunde met roem beoefende, en de volgende werken heeft nagelaten: 1.° *Olia poëtica*, Weenen, 1744. — 2.° *Tribunale confessoriorum et or- dinandorum MARTINI WI- GARDT*, in *breve compen- dium collectum*, *ibid*, 1745. — 3.° *Fasciculus biblicus, seu selecta script., sacrae effata metricè pronuntiata*, Bude, 1746. — 4.° *Leven van den heiligen FRANCIS- CUS FERRIER*, in het Hon- gaarsch, *Edenburg*, 1749. — 5.° *Catonis moralia dis- ticha, ad hungaricos ver- sus, magna elegantia re- ducta*, verscheidene malen gedrukt, en voor de laatste maal te *Bude*. Pater FUESI overleed te *Waitzen*, in *Hongarije*, in 1769.

FUESSLI (JOANNES ME- CHIOR), een graveur en schrij- ver, te *Zurich*, in 1677 ge- boren. Hij heeft verschei- den platen uitgevoerd, on- der welke vooral opmerking verdient, de *Plegtigheid der eeden*, die het verbond voorstelt, eertijds tusschen de republiek van *Venetie*, en de kantons *Zurich* en *Berne* aangegaan. FUESSLI heeft ook een geacht werk nagelaten, ten titel voerende:

Geschiedenis der beste schilders van Zwitserland, 1755 — 1780, 4 dl.ⁿ, met eene Bijlage en portretten. Hij overleed in 1736. Zijn oudste zoon, JOANNES RUDOLF, maakte zich in de graveer- en schilderkunde beroemd, en overleed in 1806.

FUSSLI (JOANNES KOENRAAD), in 1704 te *Wetzlar* geboren, waar zijn vader, van *Zurich* oorspronkelijk, Protestantsch leeraar was, werd in 1744 predikant te *Veltheim*, en overleed in 1775. Er bestaat van hem: 1.º *Thesaurus scriptorum helveticæ*, *Zurich* 1735, in fol. dit is eene verzameling der Latijnsche geschiedschrijvers van *Zwitserland*. — 2.º Eene *Beknopte Beschrijving van Zwitserland*, achter het *Helvetiorum republica* van SIMLER, *Zurich*, 1734. Overal, waar hij daartoe gelegenheid heeft, straalt zijn dweepzuchtige haat tegen de Catholijke Godsdienst door.

FUET (LODEWIJK), een beroemde advokaat bij het parlement van *Parijs*, te *Orleans* in 1681 geboren, en in 1739 overleden, is de schrijver eener geachte *Verhandeling over de Beneficiën*, 1723, in 4.to ROUSSEAU en LACOMBE hebben dezelve verbeterd en vermeerderd, op nieuw, onder den titel van *Jurisprudence*

etc. (Kerkelijke rechtsgeleerdheid), in fol., 1771 in het licht gegeven.

† FUGER (FREDERIK HENDRIK), de zoon van eenen predikant te *Heilbron*, in 1751 geboren, was in zijnen tijd een groot schilder. Na zich 7 jaren te *Rome* geefend te hebben, ging hij in 1782 naar *Napels*, waar de keizerlijke gezant, de graaf van LAMBERG, hem twee jaren in zijn huis nam, in welken tijd hij drie groote *Fresco* schilderstukken voor de Duitsche boekerijzaal der koningin te *Caserta*, benevens hare beeldtenis, vervaardigde. In het jaar 1784 werd hij als tweede bestuurder der akademie van schilder- en beeldhouwkunst te *Weenen* beroepen, waar hij eerst zich met miniatur-schilderen moest bezig houden; doch zich ook met het beste gevolg op het schilderen in olie-verwen toelegde, waarvan zijn uitmuntend afbeeldsel van JOZEF II., en zijn dood van GERMANICUS, in de vergaderzaal der akademie te *Weenen* geplaatst, kunnen getuigen. Na een bezoek bij zijnen vader te *Heilbron* te hebben afgelegd, keerde hij in 1788 naar *Weenen* terug, en leverde nu verscheiden historische en andere schilderstukken van merkwaardige personen, onder anderen in levensgrootte:

JOZEF II., als bondgenoot van CATHARINA II., de hertogin ELIZABETH, die voor haren gemaal (later keizer ALEXANDER), gedurende de belegering van *Belgrado*, eenen lauwerkrans vlecht; de geharnaste beeldtenis van LAUDON, als bedwinger van genoemde vesting, en eindelijk, dat van Mevrouw DE WIT, in eene nieuw-Grieksche kleeding. In het geschiedkundig vak, leverde hij PROMETHEUS, zich in het slot te *Ernstbrun* bevindende, PHILIPPUS en ERASISTRATUS, in de galerij van den graaf van FUGGER geplaatst; ORPHEUS, die PLUTO om de teruggave van EURIDICE smeekt; DINO op den brandstapel, voor het kabinet van den prins van *Kaunitz*, vervaardigd; de eerste ouders bij het lijk van ABEL, het vonnis van BRUTUS over zijne zonen, en, als tegenstuk, den dood der Romeinsche vrouw VIRGINIA, beiden voor de kunstverzameling van FRIES, SEMIRAMIS, welke aan hare kaptafel den opstand der Babyloniërs tegen haar verneemt, en laatstelijk SOCRATES voor zijne registers. Onder zijne schilderstukken in miniatuur munten inzonderheid uit, zijne beeldtenis van keizer JOZEF II. (het eenige waarlijk gelijkende van dien vorst), en een ander van de gravin RZEWUSKA, in

haar kabinet door hare kinderen omringd wordende; doch bovenal zijn van hem merkwaardig 20 handteekeningen, naar KLOPSTOCK'S MESSIAS, op blaauw papier met kraijon. Een zijner nieuwste en fraaiste stukken is: JOANNES in de woestijn, hetwelk hij in 1804 voor de keizerlijke hofkapel schilderde, en waarvoor 1000 dukaten is betaald geworden. FUGGER overleed te *Weenen*, in het jaar 1818.

FUGGER (ULRICH), in 1528, te *Augsburg*, uit eene rijke familie geboren, was eerst opperkamerheer van Paus PAULUS III., en werd vervolgens protestantsch. Hij maakte zulke buitengewone uitgaven, om handschriften van oude schrijvers te verkrijgen, dat zijne familie hem het beheer zijner goederen liet ontnemen. Hij begaf zich naar *Heidelberg*, alwaar hij in 1584 overleed. Bij zijnen uitersten wil vermaakte hij zijne zeer schoone Bibliotheek aan den paltskeurvorst. Hij is de eenige dier beroemde familie, welke de Catholieke Godsdienst heeft verlaten. Het gebeurde zelfs tegen zijne bedoeling, dat hij aan die Godsdienst eene groote dienst bewees, door duizend gulden tot een godvruchtig werk te bestemmen, en zijne bloedverwanten te bewegen, hierin zijn

voorbeeld te volgen; want deze zeer vermeerderde som, diende in het vervolg tot de stichting van het heerlijk Collegie van den heiligen Verlosser te *Augsburg*, een dergene, welke de Catholijke Kerk in *Duitschlund* het nuttigste waren. De Jesuiten hielden hetzelfde, nog na hunne vernietiging, in 1791, bezet, en er is eene menigte werken tegen de dwalingen en de valsche leeraars van dien tijd uit hetzelfde voortgesproten. Men kan over dit onderwerp raadplegen: *Origo collegii. J. S. ad sanctum Salvatorem A. V. FUGGERIANÆ pietatis monumentum*, Augsb., 1786, in 8.vo

FUHRMAN (MATHIAS), een religieus der orde van den heiligen PAULUS, den Kluisenaar, in *Oostenrijk*, en algemeen *definitor* zijner congregatie; legde zich op de geschiedenis toe, en onderscheidde zich door zijne geleerdheid. Men heeft van hem onderscheidene werken, welke getuigen, dat hij niet minder schrander dan werkzaam was. Hij heeft in het hoogduitsch in het licht gegeven: 1.º *Het oude en nieuwe Oostenrijk*, Weenen, 1734 — 1737, 4 dl.ⁿ in 4.to — 2.º *Oud en nieuw Weenen*, 2 dl.ⁿ, 1738, in 8.vo — 3.º *Leven en wonderen van den heiligen SEVERINUS, apostel van Nordgau of Oosten-*

rijk, en abt van Heiligenstatt, bij Weenen; ibid, 1746 in 8.vo — 4.º *Algemeene kerkelijke en burgerlijke geschiedenis, der erfstaten van het Oostenrijksche huis, van AUGUSTUS tot het jaar 37, na J. C.*, ibid, 1769 in 4.to met 13 platen. — 5.º *Historia sacra de baptismo CONSTANTINI MAX. AVG. colequiis familiaribus digesta*, 1 dl., Rome, 1743, 2.^e dl, Weenen, 1747, in 4.to met platen, een werk, waarin eene groote geleerdheid schittert. — 6.º *Dux viæ angelicus ad urbem Romam*, ibid, 1749, in 8.vo Dit is in het Hoogduitsch vertaald. Pater FUHRMANN, overleed te Weenen, in 1773.

FULBERTUS, 54.^e Bisschop van *Chartres*, in 1016, volgens sommigen kanselier van *Frankrijk*, was een leerling van GERBERT geweest; later Paus, onder den naam van SYLVESTER II. Van *Italië* begaf hij zich naar *Frankrijk* en hield er theologische lessen in de scholen der kerk van *Chartres*. Hij overleed den 10 April 1028, als den Prelaat van zijnen tijd beschouwd, die het best de oude kerktocht kende, en dezelve op de naauwkenrigste wijze deed in acht nemen. Zijne *Werken* zijn in 1608 in 8.vo in het licht gegeven. Men kan uit zijne Brieven zien, hoezeer hij bij

al de vorsten van zijnen tijd in achting stond. Dezelve zijn daarenboven wel geschreven, en vooral zeer nuttig voor de geschiedenis, de tucht en de gebruiken zijner eeuw. Zijne overige werken zijn; *Leerreden*, *Lofzangen* enz. doch zulks zijn de beste deelen zijner werken niet.

FULGENTIUS (*Santus FABIVS CLAUDIVS GORDIANVS*), te *Lepte* in *Bizacena*, een Afrikaansch gewest, in 467 volgens sommigen, en volgens anderen in 463, uit adellijke ouders geboren, verliet de wereld, in welke hij door zijne begaafdheid had kunnen schitteren, om zich in een klooster op te sluiten. In 494 werd hij de vader eener groote vereeniging, en in 500 te *Rome* tot priester gezalfd. Men trok hem uit zijne eenzaamheid, om hem in 508 op den bisschoppelijken stoel van *Ruspe* in *Afrika* te verheffen. Zijn ijver tegen het Arianismus mishaaide aan *TRASIMONDVS*, koning der *Wandalen*, die hem naar *Sardinië* verbande. *HILDERICH*, de opvolger van dien wreeden vorst, riep hem in 523 terug. Zijn volk ontving hem als in zegepraal. Gedurende zijne ballingschap, had hij onderscheidene werken geschreven. Pater *SIRMOND* heeft er eenige van in het licht gegeven, *Parijs*, 1634, in 4.to; want alle die uit zijne pen zijn gevloed,

zijn ons niet bekend. Het voornaamste dergene, welke ons overblijven, is zijne *Verhandeling over de voorbeschikking en de genade*, in 3 boeken. Hij verdedigt in dezelve met ijver de leer van den *H. AUGUSTINVS*; de *H. Schrift* was hem zeer wel bekend, en hij bediende zich van pas van dezelve, hij is somtijds eenigzins te wijdeloopig. Na door eene diepe wetenschap, met eene zeldzame deugd gepaard, in *Afrika* oneindig veel nut te hebben gesticht, overleed hij in 533.

FULGENTIUS - *PLACIADVS* (*FABIVS*) is de schrijver van drie *Boeken over de Fabel-leer* te *Amsterdam*, in 1681, 2 dl.ⁿ, in 8.vo, met *JULIVS-HYGINIVS*, *LACTANCIUS-PLACIDVS* en *ALBRICVS* door *MUNCKER*, onder den titel van *Mythographi latini* gedrukt. Hij was, zegt men, Bisschop van *Karthago* in de 6.^e eeuw. Er bestaat ook van hem eene belangrijke verhandeling ten titel voerende: *De priscis vocabulis latinis*, *Parijs*, 1586, in 4.to

FULGOSIVS of FREGOSIVS (*RAPHAËL*), onderwees in 1438, met roem de regtsgeleerdheid te *Pavia* en te *Piacenza*, daarna te *Padua*, alwaar hij overleed, verschillende werken nalatende, die zelfs door de regtsgeleerden weinig gelezen wor-

den. — Er is een andere **FULGOSIUS** of **FREGOSIUS** (**JOHANNES BAPTISTA**), die in 1478 doge van *Genua*, zijne geboorteplaats was (Zie **FREGOSIUS**.)

FULLER (**NICOLAAS**), in 1557 te *Southampton* geboren, was achtereenvolgend secretaris van **ROBERT HORN**, Bisschop van *Winchester*, predikant der kerk van *Aldington*, kanonik van *Salisbury*, en rector van *Waltham*. Hij overleed te *Aldington* in 1622. Er bestaat van hem: 1.° *Miscellanea theologica et sacra*, Londen, 1617, in 4.° — 2.° Een *Appendix* tot dit werk, Lejden, 1622, in 8.° Men vindt er vele geleerde aanmerkingen in. De schrijver was de Oostersche talen zeer wel meester.

FULLER (**THOMAS**), een Engelsche geschiedschrijver, in 1608 geboren, was op verschillende plaatsen predikant, kanonik van *Salisbury* en eindelijk predikant te *Londen*. De ijver, welken hij voor **KAREL I.** toonde, stelde hem bloot aan kwellingen van den kant van den overweldiger, die hem van zijne posten beroofde; hij werd vervolgens in zijn domheerschap van *Salisbury* hersteld, alwaar hij den 13 Augustus 1661 overleed. Men heeft hem te danken: 1.° *Beschrijving van Palestina*

en der naburige gewesten, en der belangrijke gebeurtenissen aldaar, onder het oude en nieuwe testament voorgevallen, Londen, 1662, in fol., in het Engelsch. Hij toont in dit werk een bekwaame Criticus te zijn. — 2.° *Kerkelijke geschiedenis van Groot-Brittanië, van J. C. tot het jaar 1648*, Londen, 1655, in fol. Men begrijpt, dat dezelve niet vrij zijn van vooroordeelen, vooral ten opzichte der laatste tijden. — 3.° *Geschiedenis der Kruistogten*, Cambridge, 1651, in fol. — 4.° *Leven der beroemde mannen van Engeland*, 1662, in fol., dit is onder alle werken van **FULLER**, datgene, waaraan de minste zorg is te koste gelegd. — 5.° *Over het leven der hedendaagsche wijsgeeren*, 1651, in 4.° — 6.° *Leerreden en wederleggende Schriften*. Al wat hij geschreven heeft, is in het Engelsch.

FULRADE, abt van *Saint-Denis* in *Frankrijk*, narts-kapellaan van koning **PERIN**, in 784 overleden, onderscheidde zich door zijne godsvrucht, zijne talenten en zijne bekwaamheid in de gewichtige zaken en onderhandelingen, waarmede hij belast werd. Hij wist het vertrouwen der vorsten en Pausen te winnen. **STEPHANUS II.** verleende hem verschillende voorregten voor zijas

abdij van *Saint-Denis*, alwaar hij zijnen intrek nam toen hij in *Frankrijk* kwam, om PIPYN hulp tegen AISTULF te verzoeken. (Zie AISTULF en STEPHANUS II.)

† FULTON (ROBERT), een beroemde Amerikaansche werktuigkundige, in 1767 in *Pensylvanië* geboren, werd eerst bestemd tot het beroep van juwelier, hetwelk hij verliet, om zich op de schilderkunde toe te leggen, te *Londen*, volgde hij de lessen van WEST, eenen oorspronkelijken Amerikaan, en na eenige jaren onder dien grooten geschiedkundigen schilder te hebben doorgebracht, oefende hij zijne kunst in het graafschap *Devon* uit, toen hij kennis maakte met den werktuigkundige RUMSEY, zijnen landgenoot. Ten gevolge dezer verbindtenis, besloot de kweekeling van West eene loopbaan te verlaten, in welke hij moest wanhopen eenen grooten roem te behalen, om zich op de beoefening der werktuigkunde toe te leggen, waarvan zijn vooruitzicht hem een voordeliger gevolg beloofde. Hij volgde deze nieuwe leiding, toen een andere Amerikaan JOEL BARLOW, hem naar *Frankrijk* lokte, om aldaar aan eene panorama te arbeiden. Deze onderneming, aan welke FULTON deel nam, niet alleen als kunstenaar, maar ook als belanghebben-

de, verschafte hem aanmerkelijke voordeelen, die hem in staat stelden, om zijne werktuigkundige studiën, voortzetten, en er zich uitsluitend aan toetewijden: hij vond zich in betrekking met geleerden van het instituut, met burgerlijke en militaire ingenieurs, wier omgang en geschriften, zijne genie volkomen ontwikkelden. In de *Vereenigde Staten* teruggekeerd, maakte hij er onderscheidene ontdekkingen bekend, zoo als die van eenen molen, om het marmer te zagen en te polijsten, van een werktuig om koorden te vervaardigen, een vaartuig om onder water te zeilen, een werktuig *Tropedo* genaamd, of *Middel om alle vijandelijke schepen in zee te doen springen*, een stelsel, om de kanalen bevaarbaar te maken, hetwelk hij onder den titel van *On the improvement of the canal's navigation*, *Londen*, 1796; in 4to, met 17 platen in het licht gaf, enz. enz.; maar de uitvinding, die den naam van FULTON onsterfelijk zal maken, is die der *Steamboat* (*Stoomboot*), thans in *Europa* al te zeer bekend, dan dat wij er alhier eene beschrijving van zouden behoeven te geven. * Welke ook de denkbeelden zijn, zegt een levensbeschrijver, die vroeger gevormde ontwerpen, aan FULTON voor zijne *Steam-*

boat kunnen hebben ingegeven, is het daarom niet minder zeker, dat hij, de eerste is geweest, die de moeilijkheden uit den weg ruimde, welke zich tot dus verre derzelve uitvoering hadden in den weg gesteld, en dat hij eene nieuwe drijfveer verwezenlijkt heeft, welker gebruik zich dagelijks vermenigvuldigen, en den naam van den vinder derzelve vereeuwigen zal." Het verdriet van zich de eezijner ontdekking te zien betwisten, en het aanleggen van andere *Steam-boats* dan de zijne, op dezelfde rivieren, op welke hij het uitsluitend voorregt dezer onderneming moest hebben, sleepte FULTON, den 24 Februarij 1815 in het graf. De geleerde genootschappen, al de kundige mannen van *New-York* waren bij zijne lijkplegtigheid tegenwoordig, en droegen den rouw gedurende eene maand. Het *Leven* van FULTON is door zijnen vriend CADWALLER D. COLDEN, *New-York*, 1819, in 8.º, in het licht gegeven.

FULVIA, eene Romeinsche dame, uit de familie FULVIA; die zoo vele groote veldheeren aan de repuliek leverde, was eerst gehuwd, met den miltzuchtigen CLODIUS, vervolgens met CURIO en eindelijk met MARCUS ANTONIUS, had deel aan al de wreede strafoefeningen van het driemanschap. Toen

men haar het hoofd van CICERO bragt, doorstak zij zijne tong met eene gouden haarnaald, en voegde bij deze beleediging, al de onwaardigheden, welke eene woedende vrouw kan uitdenken. ANTONIUS had haar voor CLEOPATRA verlaten, op welke hij smoorlijk verliefd was; zij wilde, dat AUGUSTUS dezen hoon zoude wreken; maar daar zij zulks niet had kunnen verkrijgen, nam zij de wapenen tegen hem op, en deed dezelve, aan LUCIUS ANTONIUS, den broeder van haren echtgenoot, opvatten. AUGUSTUS, overwinnaar geweest zijnde, begaf zij zich naar het Oosten, werd door ANTONIUS zeer slecht ontvangen, zij overleed van smart hierover te *Sicyon*, in het jaar 712 na R. 40 jaren vóór J. C.

FULVIUS NOBILIOR (SERVUS), uit de beroemde familie FULVIA waarover wij in het voorgaande artikel gesproken hebben, werd in het jaar 255 vóór J. C. met ÆMILIUS PAULUS, tot het consulaat verheven. Zij onderscheidden hun bestuur door zegepralen en ongelukken. De rampspoed van REGULUS vernomen hebbende, die in *Afrika* was gevangen genomen, begaven zij zich derwaarts, om den roem der Romeinsche wapenen te handhaven. Zij verdreven de Karthagers, die *Clupea* belegerden, en na eenen groot

ten buit te hebben behaald, kwamen zij in eene schipbreuk, met bijna 200 schepen, om het leven. — **MARCUS FULVIUS NOBILIOR**, kleinzoon van den consul, werd in het jaar 189 vóór J. C. naar *Spanje* gezonden, en bewees er groote diensten aan de republiek. Ook werd hij in dat jaar met het consulaat vereerd. Hij onderscheidde zich door de inneming van *Ambracia*, bij de Golf van *Larta*, en noodzaakte de *Ætoliërs* den vrede te vragen. — Er was ten tijde van **AUGUSTUS**, een *Senator*, **FULVIUS** genaamd, die, nade onvoorzigtigheid te hebben gehad, van aan zijne vrouw een gewigtig geheim bekend te maken, hetwelk de keizer hem had toevertrouwd, en dat oogenblikkelijk ruchtbaar werd gemaakt, zich zelve uit veldriet van het leven beroofde. Zijne vrouw had hem dit noodlottige voorbeeld gegeven.

FULVIUS URSINUS, of **FULVIO-ORSINI**, een Romein, en bastaard, zegt men, uit het huis der **URSINI'S**. Een kanonik van *Eateranen* voedde hem op, en gaf hem zijn kanonikaat: hij besteedde de inkomsten van hetzelfde, om boeken te verzamelen. Hij overleed te *Rome*, in 1600. in den ouderdom van 70 jaren. *Aanteekeningen* nalatende op **CICERO**, **VARRO**, **COLUMELLA**, **FESTUS POMPE-**

JUS, enz., en verscheidene werken over de oudheid. Men onderscheidt zijne verhandelingen: 1.° *De familiis Romanorum*, 1663, in fol. — 2.° *De triclinio Romanorum*, 1689, in 12.º; waarin hij gebruik heeft gemaakt, van alles, wat de schoone letterkunde, door den smaak bestuurd, tot opheldering van dit onderwerp kan leveren.

* **FUMAGALLI** (**Pater ANGELO**), te *Milane* in 1728 geboren, begaf zich in den ouderdom van 15 jaren, onder de *Cistercienser-orde*, in welke hij de *Oostersche* talen en de godgeleerdheid beoefende. Hij hield zich veel bezig met de geschiedenis van *Lombardijë*, en de handvesten der oude *Ambrosiaansche* abdij; zijn klooster verschaften hem genoegzame bouwstoffen, tot dit onderwerp. Hij beoefende de *diplomatie* met niet minder zorg; en daar hij door eenige reeds uitgegevene werken, de goedkeuring van het publiek en de achting zijner oversten had verworven, zoo zonden deze hem naar *Rome*, om er de godgeleerdheid en de diplomatie te onderwijzen. In 1773, werd hij naar *Milane* teruggeroepen, alwaar hij, na tot *lector* van zijn klooster te zijn benoemd, tot abt van hetzelfde werd verheven. Behalve de regten van oppergebied, welke dit klooster op onderscheidene

leenen van *Lombardijë* had, had het dezelve ook op eene Papiermakerij en Boekdrukkerij, die van alle ander gezag, onafhankelijk waren. Deze beide inrigtingen waren aan pater FUMAGALLI, zeer dienstig tot de uitgave zijner werken, alle in het Italiaansch geschreven. Hij was lid van het instituut van wetenschappen van het voormalige koninkrijk *Italië*, en overleed den 12 Maart 1804. Er bestaan van hem: 1.° *Over den oorsprong der afgoderij*, 1757. — 2.° *Over een Grieksche Codex der Ambrosiaansche liturgie*, 1759, — 3.° *De veranderingen van Milane, gedurende den oorlog van FREDERIK I. (BARBAROSSA)*, 1778, 1 deel, in 4.° — 4.° *Over de Oudheden van het Milaneesch Lombardijë*, 4 dl.ⁿ in 4.°^{to}, en verscheidene andere werken.

FUMÉE (ADAM), Heer DES ROCHES, in *Touraine*, in 1430 geboren, eerste geneesheer van KAREL VII., van LODEWIJK XI. en van KAREL VIII., verkreeg de zegels in 1492, als deken der rekwestmeesters, en behield dezelve tot aan zijnen dood, die in de maand November 1494 voorviel. Hij was een wiskunstenaar, geneesheer, dichter en geschiedschrijver, LODEWIJK XI., die hem zeer op prijs stelde, had in onderhandelingen, dikwerf van zijne dienst gebruik ge-

maakt. ASTRUG heeft in zijne Memoriën over de faculteit van *Montpellier*, eene Levensschets van ADAM FUMÉE in het licht gegeven.

FUMÉE. — Zie REUCHLIN.

FUMEL (JOANES FELIX HENDRIK DE), te *Toulouse* in 1717 geboren, in het seminarie van *Saint-Sulpice* opgevoed, tot bisschop van *Lodeve* in 1750 gezalfd, maakte zijne bisschoppelijke bediening beroemd, door de deugden en de werken, welke de godsdienst aan de ware dienaars van J. C. inboezemt. Hij was gedurende 30 jaren de vader en trooster zijns volks. Behalve de aan zijne bediening verbondene werkzaamheden, welke hij met eenen ongelooflijken ijver uitoefende, waren het betalen van de schulden der armen, en het ondersteunen van zich schamende gezinnen, zijne dagelijksche weldadigheden. De pastoors van het diocees, vonden bij hem te allen tijde hulpbronnen voor hunne parochiën, de hoofdkerk, het zieken- en het gasthuis, zijn voorwerpen zijner edelmoedigheid geweest. Het gasthuis vooral ging hem ter harte, en hij schepte er behagen in, om hetzelve door veelvuldige uitgaven, en door hetzelve tot zijnen erfgenaam te verklaren, nuttig en gemakkelijk te maken. Door

het tooneel zijner deugden, zbowel als door zijne lessen, heeft hij een aantal Calvinisten tot de Catholijke godsdienst teruggebragt, en aan dezelve een eerlijk bestaan verschaft, vooral aan de door hunne bloedverwanten vervolgdde of verlaten kinderen. Hij overleed den 26 Januarij 1790, te midden der bouwvallen der kerk van *Frankrijk*, en in het smartelijk voorgevoel, der nog verschrikkelijkertoneelen, welke op het punt stonden, van geopend te worden. Hij heeft geene andere Lijkreden gehad, dan het snikken der armen, en de tranen aller Catholijken van zijn diocees. [Er bestaan van hem: 1.° Twee *Instructions etc. (Herderlijke onderrigtingen)*, de eene van den 21 November 1759, de andere van den 25 Maart 1765, waarin hij zich voornamelijk tegen het ongelooft verheft, en raadgevingen mededeelt, betrekkelijk toenmaals betwistte onderwerpen. — 2.° *Le Culte etc. (De eerbewijzing tot de Goddelijke liefde of vereering van het heilige Hart)*, dat verscheidene malen herdrukt is. De Jansenisten hebben dit werk zeer aangeraand, dat des niettegenstaande veel nut heeft gesticht].

FUNCH, FUNECCIUS of FUNC-
CIUS (JOANNES), een Lutersch
predikant, te *Werden* bij

X. DEEL.

Neurenberg in 1518 geboren, verbond zich aan de leer van OSIANDER, met wiens dochter hij in den echt trad, en oefende de predikantsbediening in *Pruissen* uit. Ook hij moest in den onrustigen geest deelen, die al de hervormers zijner eeuw bezielde. Overtuigd zijnde van aan ALBERTUS, hertog van *Pruissen*, wiens kapellaan hij was, raadgevingen te hebben medegedeeld, die den staat van *Polen* nadeelig waren, werd hij met eenige anderen als stoorder van de openbare rust veroordeeld. Hij werd te *Königsbergen*, in 1566 onthoofd. Men heeft van hem eene *Kronijk* van ADAM tot het jaar 1560, *Wittemberg*, 1570, in fol. en eenige andere werken, door zijne straf oefening vroeger berucht geworden, doch die thans bijna geheel vergeten zijn. [Hij heeft ook *Commentarien* op den *Profeet DANIEL* en op het *Böek der Openbaring* in het licht gegeven].

FURETIÈRE (ANTONIUS), te *Parijs* in 1620 geboren, abt van *Chalivoi*, lid der Fransche akademie., werd in 1685 van dat genootschap uitgesloten. De akademie beschuldigde hem, van haren arbeid gebruik te hebben gemaakt, ter zamenstelling van het Fransche Woordenboek, hetwelk zijnen naam draagt.

D d

Hij regtvaardigde zich in *Fuctums*; maar hij voegde bij de redeneringen, beledigingen tegen onderscheidene *Academici*, wel is waar met vuur geschreven, doch die daarom niet minder beledigingen waren. Men beweert, dat hij trachtte zich vóór zijnen dood, in 1688 voorgevallen, met dezelve te verzoenen. Zijn *Woordenboek* (*Dictionnaire*) zag eerst twee jaren later, in 2 dl.ⁿ in fol. of 3 dl.ⁿ in 4.to het licht. BASNAGE DE BEAUVAIL herzag, en vermeerderde hetzelfde, en gaf er in 1701 eene veel betere uitgave dan de eerste van in het licht, 3 dl.ⁿ in fol. herdrukt, te *Amsterdam*, 1725, 4 dl.ⁿ in fol. Men heeft gezegd, dat dit *Woordenboek* aanleiding tot dat van *Trevoix* heeft gegeven, waarvan de laatste uitgave is die van 1771, 8 dl.ⁿ in fol. Indien zulks waar is, moet men toestemmen, dat de navolgers het werk tot zulk eene volkomenheid hebben gebracht, dat men er den eersten bouwheer niet meer in erkent. FURETIÈRE had zich door andere werken bekend gemaakt: 1.º Door vijf *Hekeldichten*, in 12.mo en berijmde *Evangelische Gelykenissen*, 1672, in 12.mo, beide zwak geschreven; — 2.º door zijnen *Burgerlijken Roman*, een zedelijk, doch al te persoonlijk hekelschrift, dat in zijnen tijd veel op-

gang maakte; — 3.º door een *Verhaal der onlusten, in het gebied der welsprekendheid voorgevallen*, in 12.mo eene gedwongene allegorie. Men gaf na zijnen dood een *Fureteriana* in het licht; eene verzameling, waarin vele dingen voorkomen, die hem geheel vreemd zijn. [Zijne overige werken zijn: 4.º Eene Verzameling van *Gedichten*. — 5.º *Nieuwe zedelijke Fabels*; — 6.º *Reize van MERCURIUS*. Hij had deel aan den *Chapelain decoiffé* van BOILEAU, en aan het Blijspel *les Plaideurs* van RACINE].

FURGOLE (JOANNES BAPTISTA), advokaat bij het parlement van *Toulouse*, den 21. October 1690 te *Castel-Ferrus*, in *Neder-Armagnac* geboren, vereenigde met de diepste wetenschap der wetten, der Fransche regtsgeleerdheid, der gebruiken, der lands- en stadsregten, de ervarenheid in dat gedeelte der geschiedenis, hetwelk betrekking heeft op de wetgeving aller tijden en landen. De kanselier d'AGUESSEAU, die hem vele achting toedroeg, moedigde hem aan, om een *Commentarium* te ondernemen, over het bevelschrift, betrekkelijk de schenkingen, van de maand Februarij 1731. Dit werk, eerst te *Toulouse*, in één deel in fol. gedrukt, is in 1761, in 2 dl.ⁿ, in 4.to.

metaanmerkelijke bijvoegsels herdrukt. Na dit werk in het licht te hebben gegeven, begon hij zijne *Traité etc.* (*Verhandeling over de oorspronkelijke Pastoors enz.*), één deel, in 4.to, 1736, welke uitgave sedert lang uitverkocht is. Hij begaf zich naar *Parijs*, om zelf zijne *Verhandeling over de Testamenten en andere beschikkingen van den uitersten wil* aan te bieden. De kanselier doorliep dit werk, en deed aan den schrijver van hetzelfde billijken lof wederbaren. Hetzelve kwam in 1745 in 4 dl.n in 4.to in het licht; en elk deel werd niet zoodra afgeleverd, of het was ook uitverkocht. Hij maakte zich gereed, om zijn *Commentarium* over het Bevelschrift der *Substitutiën* of aanstellingen tot erfgenaam na den dood van den vruchtgebruiker te doen drukken, toen de koning hem in 1745 tot gerechtsheer (*Capitoul*) benoemde. De bezigheden van dien post, beletten hem de uitgaven van dit werk te voltoojen. Hij werkte middelertijd aan zijne *Verhandeling over de algemeene leenheerschappij* enz., welke te gelijkertijd, met zijn *Commentarium over de Substitutiën*, in 12.mo, 1767, het licht zagen. Deze kundige regtsgeleerde, is in Mei 1761 overleden. Men heeft te *Parijs* in 1776, eene uitgave

der *Œuvres complètes etc.* (*Volledige werken van FURGOLE*), 8 dl.n in 8.vo in het licht gegeven.

FURIUS-BIBACULUS (MARCUS), een Latijnsch dichter te *Cremona*, in het jaar 103 vóór J. C. geboren, schreef berijmde *Jaarboeken*, waarvan MACROBIUS eenige fragmenten aanhaalt, en die geen groot denkbeeld van zijne talenten geven. Het is van hem, dat HORATIUS in dezen dichtregel spreekt:

FURIUS hibernas cana nive conspuat Alpes.

† FURMERIUS (BERNARDUS GERBRANDUS), te *Leeuwarden* geboren, Doctor der beide regten, bloeide in het jaar 1600. Van hem zijn in het Latijn beschreven, negen *Vriesche Jaarboeken*; zijnde de *Libri tres Annalium Phresicorum* eerst uitgegeven. In het eerste handelt hij over de vorsten; in het tweede over de hertogen; en in het derde over de koningen der Vriezen. Dit werk is gedrukt te *Franecker*, in het jaar 1609. Na zijnen dood, in het jaar 1612, zijn de drie volgende uitgekomen, vervolgende den draad van dit verhaal, van den tijd van KAREL den Grooten af tot op het einde van KAREL den Dikke; en in het jaar 1617 de drie laatste, waarin verhandeld worden de ge-

schillen tusschen *Holland* en *Vriesland*. Deze schriften hebben verscheidene tegenstrevers ontmoet.

FURST of FURSTIUS (WALTER), een Zwitser uit het kanton *Uri*, was een der grondleggers van de Zwitsersche vrijheid. Hij vereenigde zich in 1307 met onderscheidene zijner landgenooten, met het verlangen beziel, om het juk van ALBERTUS van *Oostenrijk* afgeschudden. FURST werkte gezamenlijk met zijne deelgenooten, om zich van al de versterkingen meester te maken, die tegen hem gericht waren. Men slechte dezelve en dit was de eerste leus der vrijheid. — Zie TELL en MELCHTHAL.

FURSTENBERG (WILLEM VON), uit een der beroemdste huizen van *Duitschland*, groot-meester der orde van *Lijfland* en der *Zwaarddraggers*, verdedigde dit gewest, tegen de wapens der *Muskovieten*, maar hij was minder gelukkig in 1560. Men maakte hem krijgsgevangen en voerde hem naar *Moskau*, alwaar hij overleed.

FURSTENBERG (FERDINAND VON), Bisschop van *Paderborn*, daarna van *Munster*, den 21 October 1626 te *Bilstein* geboren, was de vader zijns volks, en de MECENAS der geleletterden. Men heeft hem onderscheidene gedenk-

teekenen der oudheid te danken, die in zijn diocees van *Paderborn* waren. Hij deed dezelve met groote kosten vernieuwen, verfraaide dezelve met onderscheidene opschriften, en gaf er geleerde beschrijvingen van in het licht in zijne *Monumenta Paderbornensia, ex historia romana, francisca et saxonica eruta et notis illustrata, Amsterdam, 1672*, in 4.to; eene nuttige en belangrijke verzameling. Nog heeft men hem te danken, *Latijnsche gedichten*, in het *Louvre*, in 1684, in fol. gedrukt, en door het zuivere des stijls, en het edele der denkbeelden, die eer waardig. De schrijver zag deze prachtige uitgave niet, daar hij den 6 Junij des vorigen jaars reeds overleed.

FURSTENBERG (FRANCISCUS EGON, Prins VON), zoon van EGON, graaf van *Fürstenberg*, Bisschop van *Straatsburg*, werd den 27 Mei 1626 geboren. Hij was groot-deken en groot-proost van *Keulen*, en een der voornaamste staatsdienaars van den keurvorst dier stad. In 1665 tot Bisschop van *Straatsburg* verheven zijnde, vormde hij het ontwerp om de Catholijke Godsdienst aldaar hersteld te zien, en verbond zich aan *Frankrijk*, dat zich in 1681 van die stad meester maakte. De Bisschop van *Straatsburg* overleed te

Keulen, den 1 April van hetzelfde jaar.

FURSTENBERG (WILLEM EGON, Prins von), broeder van den voorgaande, volgde hem op in zijn Bisdom. Hij verbond zich ook aan *Frankrijk*, werd kardinaal en abt van *Saint-Germain-des-Prés te Parijs*, alwaar hij den 10 April 1704, in zijn 75.e jaar overleed. Hij had in 1688 veertien stemmen voor het aartsbisdom *Keulen*, maar vorst CLEMENS van *Beijeren* behield, na een, van weerszijde met hevigheid doorgedrongen proces, op uitspraak van INNOCENTIUS XI., de overhand op hem. Zulks was zeer tegen den zin van LODEWIK XIV., en niet een van de minste redenen, die den oplog van 1688 te weeg bracht, die met den vrede van *Rijswijk* in 1697 eindigde. Deze kardinaal was een geleerd man, met zeer achtenswaardige hoedanigheden begaafd.

† FÜRSTENBERG (FREDERIK WILLEM FRANCISCUS, Vrijheer von), domheer te *Munster*, uit een der oudste geslachten van den Westfaalschen adel gesproten, werd in 1728 geboren. Deze staatsman maakte zich, als minister van den keurvorst MAXIMILIAAN FREDERIK, in de *Munstersche* en *Keulsche* landen beroemd. Hij voerde in alle

takken des bestuurs verbeteringen in, en zorgde met eenen vaderlijken ijver voor kunsten en wetenschappen. Toen aan den keurvorst, in den persoon van den aarts-hertog MAXIMILIAAN van *Oostenrijk*, eenen *Coadjutor* gegeven werd, legde hij zijnen post neder, doch behield het opzigt over de scholen. Zijnen steeds nog zeer grooten invloed als lid van het dom-kapittel en der ridderschap, gebruikte hij enkel, om de regering bij elke goede onderneming te ondersteunen. FÜRSTENBERG overleefde de vernietiging van het Hoogstift *Munster*, daar hij in 1811 overleed.

FURSY. — Zie FOILLAN.

FUSELIER. — Zie FUZELIER.

FUSI (ANTONIUS), leeraar der *Sorbonne*, en pastoor van *Saint-Barthélemi* en *Saint-Léu*, derzelve dochter-kerk, werd als van tooverij en losbandigheid beschuldigd, bij vonnis der geregtskamer des geestelijken gebieds van zijne beneficiën beroofd. Het vonnis, door het primaatschap bevestigd zijnde, begaf hij zich in 1619 naar *Geneve*, trad aldaar in den echt en overleed er. Hij had, onder den naam van JUVAIN SOLONIQUE, een hekelschrift tegen VIVIANUS, schatmeester en koster van *Saint-Léu* in

het licht gegeven, ten titel voerende: *Le Mastigophore*, 1609, in 8.vo; en sedert zijne afzondering te *Geneve*, gaf hij aldaar in het licht: *Le Franc-Archer etc. (De Vrijsschutter der ware Kerk)*, 1619, in 8.vo Hij had eenen hem waardigen zoon, die te *Konstantinopel* Mahometaansch werd, om de regtsmagt van den afgezant van *Frankrijk* te ontduiken, die hem, over eene door hem bedrevene misdaad moest vonnissen.

† FUSZLI (JOANNES CASPAR), een voornaam Zwitsersch schilder, in 1706 te *Zurich* geboren en in 1782 overleden. Zijne portretten verwierven eene algemeene goedkeuring, en zijn door HAID, PREISZLER en anderen gegraveerd geworden. Hij was tevens schrijver in het vak der kunst, en men heeft van hem in het Hoogduitsch, eene *Geschiedenis en afbeelding der beste kunstenaars in Zwitserland*, in 4 deelen; een *Beredeneerd verslag van de voornaamste Plaatsnijders en hunne werken*, en eene *Verzameling van Brieven van WINKELMAN*, aan zijne vrienden in *Zwitserland*: ook heeft hij met eene Voorrede van hem zelve, uitgegeven: *Gedachten over het schoone en den smaak in de Schilderkunst*, van den ridder MENGES, waarvan deze hem het handschrift gezonden had. Hij bezat eenen on-

gemeenen siver, om jonge kunstenaars voort te helpen, zijne vijf kinderen hadden allen het kunsttalent huns vaders geërfd; doch onder de zonen wijdde zich de tweede HENDRIK, in 1742 geboren, alleen geheel aan de schilderkunst. Deze zette zich, na een zesjarig verblijf in *Rome*, voor altoos in *Engeland* neder. Zijne talrijke schilderstukken meestal uit SHAKESPEAR, MILTON en DANTE genomen, zijn door verscheidene Engelsche kunstenaars in het koper gebragt. Hij heeft zich mede als schrijver in het vak van kunst bekend gemaakt, was hoogleeraar aan de kunst-akademie te *Londen*, en, gedurende eenigen tijd, haar voorzitter. — Een andere zoon, JOANNES RUDOLF, te *Zurich* in 1709 geboren, en in 1793 overleden, was zeer ver in het miniatuurschilderen, en heeft ook zeer goede teekeningen met zwart krijt, naar RAPHAEL en andere groote meesters, geleverd. Naderhand hield hij zich meestal met het letterkundig vak der kunst bezig, en gaf in 1763 het algemeene *Kunstler-Lexicon*, waaraan hij 30 jaren gearbeid had, in het licht. De nieuwe uitgave verscheen in 1779, in fol., en werd, sedert 1786, door zijnen zoon HENDRIK voortgezet.

FUZELIER (LODEWIJK), te *Parijs* in 1672 geboren, be-

oefende van kindsbeen af, de letteren. Hij was gezamenlijk met LA BRUYÈRE de uitgever van den MERCURIUS, van de maand November 1744 tot aan zijnen dood den 19 September 1752 voorgevallen. Deze schrijver werkte alleen of in gezelschap voor al de tooneelen van *Parijs*. In zijne *Cours de littérature*, stelt LA HARPE FUZELIER voor als een' man, wiens aanmatigingen zijne verdiensten verre overtroffen, en, als de koelste en platste rijmer... die in de opera, sprookjes bij wijze van zamenspraken heeft doen zingen." [FUZELIER vervaardigde voor de verschillende tooneelen van *Parijs* meer dan 36 stukken,

waarvan het minst slechte is: het Blijspel *MOMUS fabuliste*, dat opgang maakte. Hetzelve is eene critiek op de fabelen van LAMOTTE].

† FYT (JOANNES), een schilder in 1625 te *Antwerpen* geboren, muntte vooral uit in het voorstellen van *Levende of doode Dieren, Bloemen en Vruchten*. Het jaar en de plaats van zijnen dood, zijn onbekend. Het museum van *Frankrijk* bezit drie zijner schilderijen, zeer geschikt, om den roem te regtvaardigen, die aan zijne overige voortbrengselen wordt toegezwaaid, waarvan de meeste in *België* worden gevonden.

G.

GAAL, zoon van OBED, begaf zich naar *Sichem* met oogmerk, om de inwoners dier stad tegen de verdrukking en de dwingelandij van ABIMELECH te verdedigen en hen van dezelve te bevrijden; maar hij zag zich op eene onwaardige wijze verraden, door eenen zekeren ZEBUL, die door den raad, welken hij aan ABIMELECH gaf, de oorzaak was, dat GAAL geslagen, op de vlugt gejaagd werd, en dat zijne legerbenden in de pan gehakt werden. GAAL, weder in *Sichem* gekomen zijnde, werd er met zijn gevolg, door ZEBUL uit verdreven.

† GAASBEEK (JACOBUS VAN), Heer van *Gausbeek, Putten, Strijen, Wijk bij Duurstede, Abkoude*, enz. Na zich verscheiden malen tegen den Bisschop verzet te hebben, moest hij hem eindelijk, *Wijk en Abkoude* afstaan. Hij wordt beschreven als een zeer onrustig mensch geweest te zijn, en niet minder driftig; welk laatste ook oorzaak van den dood van zijnen eenigen zoon was. Vader en zoon, beide te paard zittende, meende de oude man dat zijn zoon

geene genoegzame ridderlijke houding vertoonde, waarover hij driftig wordende, met zijnen stok of zijne roede naar hem sloeg, en hem zoodanig aan de slaap des hoofds trof, dat hij dood ter neder viel. Dus overleed JACOBUS zonder wettige erfgenamen, in het jaar 1459 of 1460; latende echter verscheidene natuurlijke kinderen na. Eenige zijner vleijers noemden hem *Prins van Gaasbeek*. Anderen verhalen van hem vele grollen.

GABALIS. — Zie VILLARS (de Abt DE MONT-FAUCON DE).

GABATO (SEBASTIAAN), bijgenaamd *Nauclerus*, verdiende dezen titel door zijne bekwaamheid in de scheepvaart. Hij was te *Venetii* geboren; doch verliet zijn vaderland, om zich te *Bristol* in *Engeland* neder te zetten. Hij beprøfde het eerst eenen weg naar *Amerika* te volgen, verschildende van dien, welken CHRISTOPHORUS COLUMBUS hield. COLUMBUS zeilde steeds naar de *Kanarische eilanden*, vandaar naar de *Acorische*, en kwam altijd langs het

Zuid-westen in *Amerika*.

GABATO integendeel was van gevoelen, dat men veel spoediger en met minder moeite zoude aanlanden, indien men steeds naar het Noord-westen stevende; en hij bedroog zich niet. HENDRIK VII. gaf hem in 1496; drie koopvaardij-schepen, met welke hij het land van *Labrador* ontdekte. Men kan over dien beroemden zeevaarder raadplegen het Leven van HENDRIK VII door den kanselier, BACO.

GABBARA, een reus, die eene lengte van 9 voeten, 8 duimen had en over welchen PLINIUS spreekt. Ten tijde van keizer CLAUDIUS voerde men hem uit *Arabië* naar *Rome*. Het is waarschijnlijk, dat de grootte, hem door PLINIUS gegeven, overdreven is, zoo als de meeste zijner berigten zulks zijn; voor het overige is zulks omtrent de grootte van GOLIATH.

GABINIANUS, een beroemd redenaar, onderwees onder het bestuur van VESPASIANUS, gedurende bijna 20 jaren, met veel lof de welsprek-kunde in *Gallië*. Hij was, volgens den heiligen HIERNY-MUS, een stroom van welsprekendheid. Deze Kerkvader verwijst diegene, welke de kieschheid en sierlijkheid des stijls beminnen, tot de verzameling der redevoeringen van GABINIANUS.

Deze redevoeringen bestaan thans niet meer.

GABINIUS (AULUS), Romeinsch Consul, in het jaar 58 vóór J. C. noodzaakte, na door de kuiperijen van CLODIUS, het landvoogdij-schap van *Syrië* en *Judea* te hebben bekomen, ALEX-ander, zoon van ARISTOBULUS, koning van *Judea*, om den vrede te vragen, herstelde HYRCANUS in de hooge priesterlijke waardigheid, en gaf de rust aan *Judea* weder. Hij wendde vervolgens zijne wapenen tegen de Parthers; maar daar PTOLEMEUS AULETES hem 1000 talenten had aangeboden, om op den troon van *Egypte* te worden hersteld, trok hij naar dat rijk. De hebzucht was de ziel van al zijne ondernemingen. Hij verlengde den oorlog zoo lang als hij kon; aan ARCHELAUS, den vijand van PTOLEMEUS, kwamen deze verdragingen duur te staan. ARCHELAUS in een gevecht gesneuveld zijnde, stelde GABINIUS zijnen mededinger in het bezit van zijn rijk. In *Rome* teruggekeerd, werd hij van geldafpersingen beschuldigd en verbannen. CICERO, die hem gedurende zijne afwezigheid had willen doen veroordeelen, verdedigde hem toenmaals, en hield, op verzoek van POMPEJUS, eene vurige redevoering te zijnen voor-

deele. GABINIUS overleed te Salone in het jaar 40 vóór J. C.

GABOR. — Zie BETHLEN-GABOR.

GABRIËL-SEVERUS, te Monembasië, eertijds Epidaurus, eene stad van den Peloponesus of Morea, geboren, in 1577 tot Bisschop van Philadelphia gezald, verliet die kerk, waarin zeer weinig Grieken waren, om zich naar Venetië te begeven. Hij werd Bisschop der in het grondgebied der republiek verspreide Grieken. Men heeft van hem onderscheidene godgeleerde werken, in 1671, in 4.to, door RICHARD SIMON, in het Grieksch en Latijn, met aanmerkingen in het licht gegeven, in welke hij bewijst, dat men dien Bisschop niet in den rang der met de Roomsche Kerk vereenigde Grieken kon opnemen, wijl hij tegen de kerkvergadering van Florence heeft geschreven. Ofschoon den Latijnen niet zeer gunstig, nam de Grieksehe Prelaat, even gelijk zij, de Transubstantiatie aan. Men ziet zulks duidelijk in zijne *Verhandeling over de Sacramenten*, en thans komt men er, zelfs onder de Protestanten, in overeen, dat zulks de algemeene en eenparige leer der Grieksehe kerk is. De andere schriften, in deze verzameling bevat, zijn eene

Verdediging der versering, welke de Grieken aan het brood en den wijn bewijzen, welke men wil consacreran, wanneer men dezelve in het heiligdom brengt; eene *Verhandeling* over het gebruik der gekookte groenten, enz.

GABRIËL - SIONITES, een geleerd Maroniter-monnik, te Edden, een stadje van den berg Libanon, geboren, Hoogleraar der Oostersche talen te Rome, werd in 1614 naar Parijs beroepen, om aan den polyglot-bijbel van LE JAY te arbeiden. Hij was het, die de *Syrische en Arabische bijbels* leverde, in dezen polyglot gedrukt. Hij had dezelve volgens handschriften afgeschreven, en er, door eenen onbegrijpelijken arbeid, de puntklinters in geplaatst, welke men er in ziet, benevens eene Latijnsche vertaling. Deze bekwame man overleed te Parijs, in 1648, in den ouderdom van 72 jaren, als koninklijk hoogleeraar in de Syrische en Arabische talen. De geleerden dier hoofdstad maakten zich onder hem in de kennis dier beide sleutels tot de geleerdheid bekwaam. Hij had niet tot het einde het opzigt over den polyglot-Bijbel van LE JAY. Nadat deze voorzitter in oneenigheid met hem geraakt was, beriep hij ABRAHAM ECHELLENSIS (zie dat artikel) om hem te vervangen.

GABRIËL SIONITES vertaalde ook nog de Arabische aardrijkskunde, *Geographia Nubiensis* genaamd, van **ABOU ABDALLAH MOHAMMED EDRISI**, 1619, in 4to, en gaf eene Arabische Spraakkunst in het licht; hij werd in deze beide werken geholpen door **JOANNES HESRONITA**, een' Maroniter monnik. Met **VICTOR SCIALAC** van *Grenoble*, gaf hij de *Psalmen* van **DAVID**, uit het Arabisch (in het Fransch) vertaald, in het licht.

GABRIEL (JACOBUS), bloedverwant en kweekeling van den beroemden **MANSARD**, maakte zich zijnen meester waardig. Hij bragt het *gebouw van CHOISY* en de *Koninklijke brug (Pont Royal)*, door zijnen vader, bouwheer des konings, begonnen, ten einde. Hij leverde het ontwerp tot den *Afloop van het water van Parijs*, en de plannen tot een aantal openbare gebouwen, onder welke men telt, die van het *Stadhuis*, van het *Hof* van het *landsge-regt*, en van den *klokketoren* van *Rennes*; van het *Stadhuis* van *Dijon*, van de *Zaal* en *Kapel der staten* enz. Hij was te *Parijs* in 1667 geboren, en overleed aldaar in 1742.

GABRIELI (N.), een Roomsch Prelaat, uit eene adellijke familie, liet zich

verleiden door eenen zekeren doctor **OLIVA**, die zich met de zwarte kunst bezig hield. Zij werden met eenige hunner aanhangers, onder Paus **ALEXANDER VIII.** in hechtenis genomen. Zij beken- den, dat zij nachtelijke bijeenkomsten hielden, in welke zij den duivel menschen- bloed, gemengd met hostiën en overblijfselen der Heiligen offerden. Men beschuldigde hen nog van andere niet minder gruwelijke misdaden. De meeste der ongelukkige aanhangers van **OLIVA** werden tot eene eeuwigdurende gevangenis veroordeeld. **GABRIËL** verloor al zijne kerkelijke inkomsten en waardigheden, en werd in een kasteel opgesloten, waarin hij tot op het einde der 17.e eeuw leefde.

GABRIËLLE VAN BOURBON, dochter van **LODEWIJK VAN BOURBON I.**, graaf van *Montpensier*, huwde in 1485 met **LODEWIJK DE LA TRÉMOUILLE**, in 1525, in den slag van *Pavia* gesneuveld. Uit dit huwelijk werd geboren: **KAREL**, graaf van *Talmond*, in 1515, in den slag van *Marignan* gedood. Zij overleed op het kasteel van *Thouars* in *Poitou*, in December 1516. Er bestaat van haar: 1.º *Instruction etc. (Onderrigting der jonge maagden)*. — 2.º *Le Temple etc. (De tempel des heiligen Geestes)*. — 3.º *Voyage etc.*

(*De reize des Boetelings*). — 4.º *Contemplations, etc.* (*Bespiegelingen der godvruchtige ziel over de geheimen der menschwording en des lijdens van J. C.*), en andere godvruchtige werken in handschrift. Deze vorstin bezat even zoo vele deugd als schrandereid.

GABRIËLLE D'ESTRÉES. —
Zie ESTRÉES.

GABRIËLLE DE VERGY. —
Zie FAYEL.

† GABRIELLI (CATHARINA), eene der beroemdste zangeressen van de 18.e eeuw. Zij werd in 1730 te Rome geboren, was eene leerlinge van den grooten PORPORA; zong in 1745 op het tooneel van *Lucca*, en was het voorwerp van algemeene bewondering. Keizer FRANCISCUS I. beriep haar naderhand naar *Weenen*, waar het onderwijs van METASTASIO haren aanleg voor de kunst van gebaren en het *recitatief* verder voltooide. Jammer was het, dat haar schoon en uitmuntend talent met veel eigenzinnigheid gepaard ging, waarvan het volgende geval ten bewijze kan verstrekken. De onderkoning van *Sicilië*, haar, benevens den voornaamsten adel van *Palermo*, op zekeren tijd ten maaltijd genoodigd hebbende, liet haar, toen zij op het bepaalde uur niet verscheen, boodschap

pen, dat het gezelschap op haar wachtte; doch men vond haar lezende, te bed liggen; terwijl zij zich alleen verontschuldigde met voor te wenden, dat zij de uitnodiging geheel en al vergeten had. De onderkoning zou haar deze onbeleefdheid nog vergeven hebben; maar toen het gezelschap zich des avonds naar den schouwburg begaf, speelde zij hare rol allerslechts, en zong al hare aria's *Sotto voce*, waarover de vorst zoó moeilijk werd, dat hij dreigde haar te zullen straffen, en haar, toen zij hierop nog halsstarriger werd, in eene gevangenis liet opsluiten. Gedurende dien tijd gaf zij kostelijke maaltijden, betaalde de schuld der arme gevangenen, en deelde, met een medelijdend hart, aanzienlijke sommen gelds uit. Men was genoodzaakt om toe te geven, zoo dat zij na verloop van 12 dagen, onder de luide toejuiching der armen, weder op vrije voeten gesteld werd. Zij kon nooit besluiten, naar *Engeland* te gaan, omdat, zeide zij, ik daar niet mijn eigen meester zijn zoude; want, indien ik het in mijn hoofd kregen, om niet te zingen, zou het volk mij beleedigen, of welligt mishandelen, weshalve ik hier liever gerust wil slapen, al ware het dan ook in den kerker. In het jaar 1765 beriep haar de

keizerin CATHARINA, naar *Petersburg*, en maakte met haar eene overeenkomst voor den tijd van 2 maanden. Op de vraag van hare majesteit, wat zij voor haar loon begeerde, vraagde zij 5000 dukaten, waarop de vorstin in verbazing uitriep: » vijf duizend ducaten! zoo veel geef ik aan geenen mijner maarschalken, » waarop de zangeres antwoordde: » dan moet uwe Majesteit maar eenen harer maarschalken laten zingen. » De keizerin zag zich genoodzaakt, om haar de gevraagde som te voldoen. Omtrent het einde van 1780 reisde zij naar *Milane*, waar zij al hare krachten inspande, om MARCHESI te overtreffen en hem den voet te ligten. De zangers, over het algemeen, waren beschroomd, om met haar te spelen. PACCHIEROTTI achtte zich verloren, toen hij voor de eerste maal met haar ten tooneele verscheen. Zij zong eene voor hare stem volkomen geschikte *Bravour aria*, en ontwikkelde daarin haar geheele talent in zulk eene uitgestrektheid, dat PACCHIEROTTI, met luide zuchten, achter de schermen vlood, en niet dan met moeite bewogen werd, om weder op te treden. Hij speelde de rol van minnaar en zong met zulk een diep gevoel eene aria, welke hij aan GABRIELLI rigtte, dat zoo wel zij als de toe-

hoorders daardoor ten sterkste bewogen werden; van *Milane* begaf zij zich naar *Rome*, alwaar zij in 1796 overleed. Ongetwijfeld heeft deze zangeres de alles overwinnende kracht harer stem het volkomenst, in 1745, te *Lucca* ontwikkeld, waar GUADAGNI haar held op het tooneel en in de muzijkzaal was.

† GABRIELLI (FRANCISCA), bijgenaamd LA GABRIELLINA, om haar van de voorgaande te onderscheiden, werd te *Ferrara* in 1755 geboren, en door haren vader in 1770 naar *Venetië* gezonden, om hare fraaije stem in het toonkunstig gesticht van *Ospedaleto* te doen hooren, en ontving lessen van SACCHINI. Zij begon in 1774 op het Venetiaansch tooneel van den H. SAMUEL, en na in verschillende steden van *Italië* de toejuichingen van het publiek te hebben ingeoogst, begaf zij zich naar *Londen*, vertoefde er eenige jaren, en ging eindelijk naar *Venetië*, alwaar zij in 1795 overleed.

GABRINI (NICOLAAS), bijgenaamd RIENZI, te *Rome* van geringe ouders geboren, doch ijdel en listig, liet zich door de Romeinen naar CLEMENS VI., te *Avignon* zenden, om dien paus te bewegen, naar *Rome* terugte komen. PETRARCHA verge-

zelde hem; de dichter bood den Opperpriester één schoon Latijnsch dichtstuk aan, en GABRINI hield voor hem eene welsprekende redevoering. Maar deze laatste, wiens geest veel meer opgewonden was, dan die van PETRARCHA, maakte van het parlement, dat te Rome gehouden werd, om het verslag van het gezantschap van Avignon aan te hooren, eene wezenlijke club van zamenzweerders tegen de pauselijke magt. Deze vermetele zoon eens molenaars, en voor wien de post van Notaris vroeger eene fortuin was geweest, bewoog de Romeinen, om de oude waardigheid van volkstribuun te herstellen, en deed er zich met toejuching toe benoemen. Hij vleide hen met de ijdele hoop, van Rome in deszelfs ouden luister te herstellen, van op nieuw deszelfs gebied over de geheele wereld nittebreiden, en verklaarde, dat het gezag en de verkiezing des keizers aan dit koninklijk volk toebehoorde, voor hetzelfde op eenen bepaalden tijd, al de vorsten oproepende, die beweerden regt te hebben, of tot het bestuur of tot de verkiezing des keizers. Hij oefende in den beginne eene stipte regtvaardigheid uit, vervolgde onophoudelijk de struikroovers, die door verschillende Heeren beschermd werden, en nam zulke kracht-

dadige maatregelen ter handhaving der openbare rust, dat men, zoo wel bij nacht als bij dag, overal in volkomene veiligheid kon gaan. Maar daar hij zich weldra door zijne moedwilligheid, zijne gierigheid en zijne wreedheid algemeen gehaat had gemaakt, werd hij uit Rome verdreven, dwaalde eenigen tijd als een vlugteling rond, viel vervolgens in de magt des pauses, die hem te Avignon liet gevangen nemen, alwaar hij tot aan den dood van CLEMENS VI. in de kluisters bleef. De volgende paus stelde hem weder in vrijheid, en zond hem als Senator naar Rome terug, in de hoop van zich van hem met voordeel tegen eenen tweeden dwingeland te bedienen, BARONCELLI genaamd, die door het volk in stukken werd gehouwen. Na verloop van vier maanden, onderging RIENZI, op den 8 October 1354 hetzelfde lot, wyl hij zich op nieuw aan allerlei onregtvaardigheden, knevelarijen en gewelddadigheden had overgegeven. Al deze wanorden, zegt een geschiedschrijver, en zoo vele andere, welke de hoofdstad der Christen-wereld bedroefden, waren het uitwerksel van het noodlottige besluit, waardoor de pauselijke residentie naar Avignon werd verplaatst. Even alsof de onheilen, die er voor de kerk uit voortvloei-

den, niet voldoende waren om deze onvoorzigtigheid te straffen, en om de Paussen te waarschouwen van naar hunne zetels terug te keeren, moest Rome ter prooe zijn, aan de factiën, en de treurigste regeringloosheid." De geschiedenis van GABRIEL, is door FORTIFICCA, eenen gelijktijdigen schrijver, in het Italiaansch beschreven.

GABURET (NICOLAAS), heelmeeester van koning LODEWIK XIII. maakte zich niet minder beroemd door de opregtheid zijner zeden, dan door zijne bekwaamheid in zijn beroep. Toen men verplicht was, plaatsen in gereedheid te brengen, om er diegene in op te nemen, welke door de pest waren aangetast, werd GABURET, in 1621 benoemd, om dezelve te besturen. Hij gedroeg zich in zijne bedieningen, bijna evenzeer en als een verlicht zendeling, die de zielen tracht te genezen, en als een bekwaam heelmeeester, die zich met vlijt op de genezing der lichamen toelegt. Hij overleed in 1662, in eenen zeer gevorderden ouderdom.

GABY (JOANNES BAPTISTA), een Franciscaner monnik en missionaris, werd in 1640 geboren. Hij was overste in het klooster van *Loches*, en in 1686 deed hij eene reis naar *Senegal*, alwaar

hij onderscheidene bekeeringen bewerkte. Bij zijne terugkomst in *Frankrijk*, gaf hij een *Verslag van Nigritië* in het licht, bevattende eene naauwkeurige beschrijving van deszelfs koningrijken met de ontdekking der rivier *Senegal*, enz. *Parijs*, 1689, in 12.mo De schrijver doet deze rivier uit het Meer *Bornou*, en niet uit den *Nijl* voortkomen, zoo als onderscheidene aardrijkskundigen zulks beweerden. Maar nieuwe ontdekkingen hebben bewezen, dat deze beide rivieren, derzelver oorsprong in dezelfde bergketten hebben. Ofschoon het verhaal van pater GABY zeer beknopt is, vindt men er echter belangrijke bijzonderheden in, over de godsdienst de zeden en gebruiken der Negers. Hij is in 1710 overleden.

GACON (FRANCISCUS), de zoon van eenen koopman te *Lyon*, in 1667 geboren, was eerst pater van het *Oratorium*, verliet die Congregatie, om zich aan de dichtkunde overtegeven. Hij bezat vele ongedwongenheid; men zegt zelfs dat REGNARD, wanneer hij haast had, hem gebruikte, om eenige bedrijven zijner blijspelen te berijmen; maar deze gemakkelijkerheid was hem noodlottig, hij bediende zich van dezelve, om zich door zijne hekelzuchtige inborst te doen

medeslepen. Er komen, wel is waar, soms goede dingen in zijnen *Hekeldichten* voor, maar nog meer slechte. De meeste betreffen slechts kleine, in hunnen tijd vergetene, en zelfs thans nog onbekende schrijvers. Zijne voornaamste schriften zijn: 1.° *Le Poëte etc. (De dichter, zonder blanketsel, of hekelende verhandeling over allerlei onderwerpen)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo; 1696. Eene gevangenschap van eenige maanden was de prijs der hekel-schichten, waarmede dit, bovendien vrij zwakke, werk doorzaaid is. — 2.° Eene *Vertaling* van ANACRÉON in fransche verzen, in 12.mo GACON verklaarde den Griek-schen dichter naar zijne wijze: hij verdrong den tekst in gewaande bijzonderheden over den schrijver deszelven, en in eene menigte hekelachtige aanmerkingen, in welke hij zich minder toeflegde, om zijn oorspronkelijk te verklaren, dan om lieden te kwetsen, welke hij niet beminde. — 3.° *De Anti-ROUSSEAU, of beoordeelende geschiedenis des levens en der werken van ROUSSEAU, in dichtmaat en onrijm*. Dit is een zwaar deel in 12.mo, zamengesteld uit *rondeaux*, en hekelzuchtige aanmerkingen. ROUSSEAU wreekte zich over dit schotschrift, door onderscheidene bijtende puntdichten. — 4.° HOMERUS ge-

wroken, in 12.mo, tegen LA MOTTE. — 5.° *Fabels van LA MOTTE, in fransche verzen vertaald in het hofsijhuis van den Parnassus*, in 8.vo Onder al de hoerterijen van GACON, is deze de minst slechte. — 6.° Meer dan 200 berijmde *onderschriften* voor de door DES ROCHERS gegraveerde portretten. Op het einde zijner dagen aanvaardde GACON het geestelijk gewaad. Hij verkreeg het prioor-schap van *Baillon*, bij *Beaumont sur Oise*, alwaar hij in 1725, overleed. Zijn stijl is flauw, grof en langdradig in proza, en hard en kruipend in dichtmaat. Hij behaalde echter in 1717 den prijs der fransche Akademie maar vele andere weinig be-duidende schrijvers hebben ook die eer gehad.

GAD, zevende zoon van JAKOB door ZELPHA, werd in het jaar 1754 vóór J. C. geboren, en was het hoofd van eenen stam van zijnen naam, die dappere mannen voortbragt. Zijne kinderen verlieten *Egypte*, ten getale van 45,650, alle in staat om de wapenen te dragen.

GAD, een profeet, welken DAVID door SAÛL vervolgd, raadpleegde, om te weten, of hij zich in eene vesting moest opsluiten. De profeet raadde hem zulks af. Hij bood aan DAVID, op be-

vel van God, de keuze van den hongersnood, den oorlog of de pest aan, om dien Vorst te straffen; wyl hij uit ijdelheid, en ondanks zijn verbod, de volkstelling had gedaan. Nadat DAVID de pest gekozen had, raadde GAD hem aan, een offer aan God op te dragen, ten einde deszelfs gramschap te bevredigen.

GADDI-GADDO (ANGELO), een Florentijnsch schilder, in 1312 geboren en in den ouderdom van 73 jaren overleden, muntte uit in de ingelegde schilderkunde. Zijne werken zijn in verscheiderse steden van Italië en vooral te Rome en Florence verspreid. Hij werd in zijnen tijd niet in de teekening geëvenaard. GADDI hield zich met eene vrij zonderlinge wijze van arbeid bezig; hij liet eijerschalen met verschillende kleuren verwen, en gebruikte dezelve vervolgens met veel geduld en kunst, om verschillende onderwerpen voor te stellen.

GADDI (TADEO), zoon van den voorgaande, kweekeling van GIOTTO, een goed schilder en bouwkunstenaar, overleed in 1352, in den ouderdom van 50 jaren. Het is volgens zijne teekeningen, dat eene der bruggen werd gebouwd, welke men te Florence ziet, en

die *Ponte Vecchia* genoemd wordt. Hij werd ook in dezelfde stad gebruikt, om het bouwen van den toren van *Santa MARIA del fiore*, door GIOTTO begonnen te voltoojen. Er blijven ook van dezen meester eenige schilderstukken over. Hij legde er zich vooral op toe, om de hartstogten uitte drukken, en slaagde hierin niet kwalijk: men bespeurde ook vele genie in zijne samenstelling.

GADROIS (CLAUDIUS), een Parijzenaar, bestuurder van het ziekenhuis van het leger van *Duitschland*, overleed in 1678, naauwelijks 36 jaren bereikt hebbende. Hij was de vriend van doctor ARNAULD. BASIN, rekwest-meester, en bewindhebber des legers van *Duitschland*, nam hem bij zich in hoedanigheid van secretaris, en gaf hem twee jaren later het bestuur van het ziekenhuis des legers, te Metz gevestigd. GADROIS, de zieke soldaten en officieren bezoekende, werd door eene ziekte bevangen, aan welke hij overleed. Men heeft van hem verscheidene wijsgeerige werken: de meest bekende zijn eene kleine *Verhandeling* over den invloed der sterren, in 12.mo, en een *wereldstelsel*, 1675, in 12.mo. Zijne schriften worden weinig geraadpleegd,

wijl GADROIS voor de wijsbegeerte van DESCARTES zeer was ingenomen; en dat deze wijsbegeerte, de vrucht der verbeeldingskracht van haren uitvinder, veeleer dan van de beoefening der natuur, thans niet anders meer wordt beschouwd, dan als een ouden roman, die, wel is waar, geestig, doch van alle waarschijnlijkheid ontbloot is.

GAËTANUS (*Heilige*), te Vicence, in 1480, uit eene beroemde familie geboren, deelhebbend *protonotaris apostolicus*, oefende dien post te Rome uit, toen hij het plan vormde, om eene nieuwe orde van reguliere geestelijken instellen. JOANNES PETRUS CARAFFA, aartsbischop van Theate of Chieti, later paus, onder den naam van PAULUS IV., BONIFACIUS COLLI, een Milaneesch edelman, en PAULUS DE CHISLERI vereenigden zich met hem, om het gebouw te beginnen. Het doel der nieuwe Congregatie was voornamelijk, om er aan mede te werken, ten einde aan de geestelijken den geest van hunnen staat inteboezemen, alom de opkomende ketterijen te bestrijden, en vooral om de zieken bij te staan, en de misdadigers naar de strafplaats te vergezellen. Een der punten dezer instelling, daargesteld, om de menschelijke ellenden te ver-

ligten, was van niet in te zamelen, en niets te vragen. De vier stichters, GAËTANUS aan het hoofd, legden den 14 September 1524, in de kerk van den heiligen PETRUS op het *Vatikaan*, hunne geloften af. Paus CLEMENS VII., had twee maanden vroeger, eene goedkeurende bulle, dezer orde van reguliere geestelijken, *Theatijnen* genaamd (wijl CARAFFA, hun eerste overste, ten titel van aartsbischop van Theate behield) uitgevaardigd. GAËTANUS was overste na hem, en overleed heiliglijk te Napels, in 1547, het 23.ste jaar der stichting zijner orde, aan de gevolgen zijner strenge levenswijze, gepaard met zijne aanhoudende werkzaamheden. Bij het aannaderen van zijnen laatsten oogenblik, raadden de geneesheeren hem aan, van de gewoonte aftezien, om op planken te liggen. » Mijn Verlosser is aan het kruis gestorven, antwoordde hij, laat mij ten minste op asch sterven." In 1629 werd hij zalig verklaard, en door CLEMENS X., in 1671, gecanoniseerd; doch zijne Canonisatie-bulle werd eerst in 1691 afgekondigd. Zijne overblijfselen worden in de kerk van den heiligen PAULUS te Napels bewaard. Men heeft verscheidene Brieven van den heiligen GAËTANUS. Acht derzelve zijn aan LAURA MIGNANA gerigt, eene

Augustijner Religeuze van *Brescia*, in 1525, in den geur van heiligheid overleden. Dezelve zijn gedrukt in de Geschiedenis van het klooster dier Religieuzen, 1764, in 4.to De andere komen in de Geschiedkundige Memoriën over het Leven van den Heilige voor, door pater ZINELLI, *Venetië*, 1753, in 4.to Het Goddelijke vuur, waarmede GAËTANUS ontvlamd was, openbaart zich in zijne Brieven. De abt DE BARRAL, vikaris van *Saint-Merry*, te *Parijs* (dien men niet moet verwarren met den Jansenisten Woordenboekschrijver van denzelfden naam), heeft ook eene uitgave dier Brieven in het licht gegeven, met goede aantekeningen, *Parijs*, 1785, in 12.mo Het is jammer, dat er onder die Brieven een gesloopen is, uit de fabriek van CARACCIOLI, dien beruchten samensteller der Brieven van GANGANELLI. De uitgever had tegen een dergelijk bedrog op zijne hoede behooren te zijn. Het Leven van den heiligen GAËTANUS is beschreven door pater CASTALDO, *Modena*, 1612, in 4.to; door ANTONIUS CARACCIOLI, *Keulen*, 1612, in 4.to (opgenomen in de Verzameling der *Bollandisten*), en door eenige andere schrijvers. Het meest geachte is dat, hetwelk pater TRACY er van geleverd heeft, *Parijs*, 1774, in 12.mo

GAFFAREL (JACOBUS), te *Mannes*, een dorp van *Provence* geboren, en te *Sigonce*, in het bisdom *Sisteron*, in 1681, in den ouderdom van 80 jaren overleden, was bibliothecaris van den kardinaal van RICHELIEU. Deze staatsdienaar zond hem naar *Italië*, om er de beste gedrukte en geschrevene boeken te koopen. GAFFAREL kwam van daar met eenen rijken oogst terug. Niemand is dieper dan hij in de even zoo gehinzinnige als ijdele wetenschappen der Rabijnen en in al de belagchelijke wijzen, waarvan zich de *Kabbalisten* ter verklaring der H. Schrift bedienen doorgedrongen. Er bestaat van hem: 1.º *Curiosités inouïes etc.* (*Ongehoorde zeldzaamheden enz.*), welke onder dezen titel in het Latijn zijn vertaald; *Curiositates inaudita de figuris persarum talismanicis*, met aantekeningen van GREGORIUS MICHAËLIS, *Hamburg*, 1676, 2 dl.ⁿ, in 12.mo; deze uitgave, wordt het meeste op prijs gesteld. De schrijver toont er het misbruik der *talismannen* in aan, maar, ziek zijnde, terwijl hij anderen wil genezen, kent hij aan dezelve echter eenige krachten toe. Dit werk werd door de *Sorbonne* gecensureerd. — 2.º *Abdita divinæ cabalæ mysteria contra Sophistarum logomachiam defensa*, *Parijs*, 1625,

in 4.to — 3.º *Index codicum cabalistorum mss. quibus usus est J. PICUS MIRANDULANUS, Parijs, 1651, in 8.vo — 4.º Quæstio pacifica, num Religionis dissidia, per philosophorum principia, per antiquos Christianorum orientalium libros rituales, et par propria hæreticorum dogmata conciliari possint?* in 4.to, 1645. Men zegt, dat de kardinaal van RICHELIEU hem wilde gebruiken, om de Protestanten met de Catholijke kerk te vereenigen, het is waarschijnlijk te dien einde, dat GAFFAREL deze verhandeling geschreven heeft, waarin eenige zonderlinge inzigten, en vele uitmuntende zaken voorkomen, geschikt, om de te goeder trouw dolende ketters, die ernstig over hunne afscheiding van de oude kerk der Christenen nadenken, tot den schoot dier kerk terug te brengen. — 5.º *Histoire etc. (Algemeene geschiedenis der onderaardsche wereld, bevattende de beschrijving der schoonste spelonken, zeldzaamste grotten, kelders, gewelven en grafplaatsen der aarde.)* Van dit werk is enkel het *prospectus* in het licht verschenen, dat daarenboven zeldzaam is geworden. De schrijver zou er een gedenteeken van dwaasheid en kunde van gemaakt hebben. Hij wilde er de zonderlingste onderwerpen op de belangchelijkste wijze in

behandelen. In zijne hand herschiep zich alles in groten. GAFFAREL was bijna al de doode en levende talen meester. Men kan hem den roem van geleerdheid niet weigeren; maar hij had zijn geheugen eenigzins minder kunnen overladen, en zich meer hebben kunnen toeleggen, om zijnen tot het zonderlinge en eigenzinnige al te zeer overhellenden geest te verbeteren.

GAGE (THOMAS), een Ier en Spaansche Jakobijn, werd in 1625 als zendeling naar Amerika gezonden. Hij verkreeg groote rijkdommen gedurende zijne missiën, werd afvallig, en nam de vlucht naar Engeland. Hij gaf in 1651 in het Engelsch, een belangrijk *Verslag over de West-Indiën* in het licht, hetwelk COLBERT in het Fransch deed vertalen. Deze vertaling, in 1676, in 2 dl.ⁿ, in 12.mo in het licht gegeven, maakte te Parijs, ondanks onderscheidene weglatingen, even zoo veel opgang, als het oorspronkelijke te Londen had gemaakt. GAGE was de eerste vreemdeling, die met eenige uitgebreidheid, over een land had gesproken, waarvan de Spanjaarden aan alle natiën den intogt verbieden. Dit is hetgene, waardoor deze Reis zoo veel opgang maakte, ofschoon dezelve voor het overige niet vele verdienste

bezat. De zucht des schrijvers is, om sprookjes over de monniken, zijne voormalige ordebroeders, te verhalen; zijne ongepaste scherts, over de kerkelijke plegtigheden; de haat, dien hij tegen de Spanjaards, zijne weldoeners aan den dag legt; de nutteloosheden in den stijl en in de daadzaken, dit alles heeft de vrienden der waarheid en de lieden van smaak tegen den schrijver en het boek ingenomen, welks fransche vertaling daarenboven zeer slecht is uitgevallen. Men schrijft dezelve aan BAILLET toe.

GAGE (JOANNES BONAVENTURA), Graaf van *Dumont*, den 27 December 1682, te *Bergen in Henegouwen* geboren, sloeg de loopbaan der wapenen in, verbond zich aan de zaak van PHILIPPUS V., en begaf zich onder het regiment der Waalsche Garde. Door zijne dapper- en schranderheid verwierf hij eene snelle bevordering; in 1740 was hij luitenant-generaal, en in die hoedanigheid diende hij in den oorlog tegen *Oostenrijk* onder de bevelen van den Graaf van GLIMES. Toen hij, tegen het einde van September 1742, met het opperbevel over het Spaansche leger, uit 18,000 man bestaande, belast was, trok hij naar *Lombardye*, en in den

slag van *Campo-Santo*, ont- nam hij aan de Oostenrijkers, ofschoon veel sterker in getal, 4 stukken geschuts, onderscheidene vaandels en standaarden, 180 wagens met koren, en maakte 400 krijgs-gevangenen. Deze veldtocht van 1743 en die van 1744 verstrekten hem tot de grootste eer. Ofschoon telkens door meerdere magt aangerand, wist hij zich in zijne stellingen te handhaven, en toen hij versterkingen had ontvangen, ging hij van zijnen kant aanvullender wijze te werk, maakte zich meester van *Nocera, Lodi, Alexandrië* enz. en dwong den prins von Lichtenstein, bevelhebber van het Oostenrijksche leger, om achter de *Secchia* terugtetrekken, na zich den 19 December 1745 van *Milane* te hebben meester gemaakt. De infānt don PHILIPPUS, die het opperbevel over het leger had aanvaard, den *Po* weder overgetrokken zijnde, zoe verloor DE GAGE de vrucht der overwinning. Maar hij toonde nooit zoo vele bekwaamheid, dan na den beraden aftogt, dien hij na het verlies van den slag van *Campo-Fredlo*, ten uitvoer bragt, en vooral bij den slag van den 10 Augustus, na den overtocht der *Tidone*, waarbij hij den markgraaf DE BORTA, met het verlies van 6,000 man terugdreef. Hij

had van PHILIPPUS V. de keten van het gulden vlies ontvangen. Na den dood van dien Vorst in 1746, gaf de Graaf DE GAGE, het opperbevel des legers, aan den markgraaf DE MINAS over, en kwam te *Madrid* terug, alwaar koning FERDINAND, hem de kommandeurschappen van *Vittoria* en *Pozuelia* opdroeg; het eerste van de orde van den heiligen JACOBUS, het tweede van die van *Calatrava*. In 1748 hood men hem andermaal het opperbevel over de Spaansche legerbenden in *Italië* aan, maar zijne hooge jaren en zwakheden, noodzaakten hem, om zulks van de hand te wijzen. Toenmaals tot landvoogd en kapitein generaal van *Navarra* benoemd, hield hij zich met het heil van het gewest bezig, en liet de schoone wegen aanleggen, die hetzelfde doorsnijden. De Graaf DE GAGE overleed te *Pampeluna* den 31 Januarij 1753. Koning KAREL III. liet in 1768 in de Capucijner kerk dier stad te zijner eer, een prachtig praalgraf oprigten, voor hetwelk hij zelf een grafschrift vervaardigde.

GAGLIARDI (PAULUS), te *Brescia*, in 1695 geboren, was kanonik van de hoofdkerk dier stad. Hij legde zich met ijver op al datgene toe, wat tot de geschiedenis zijner geboorteplaats kon

dienen. Door zijne geleerdheid maakte hij zich in geheel *Italië* beroemd. Onderscheidene geleerden halen hem uet lof aan, en FONTANINI wenschte, dat hij eene uitgave der *Memorie Bresciane* van OTTAVIO ROSSI in het licht zoude geven; hem meer dan iemand anders geschikt achtende, om zulks met vrucht te doen. PAULUS GAGLIARDI overleed te *Brescia* in 1742. Hij heeft nagelaten: 1.º *Oratio pro adventu J. F. Barbadiaci ad episcopatum Brixianæ ecclesiæ*, Venetië, 1715, in 12.mo — 2.º *Parere intorno all'antico stato de cenomani ed ai loro confini*, Padua, 1724, in 8.vo. Dit werk is herdrukt in de *Memorie storico-critiche intorno all'antico stato de cenomani* van SAMBUCCO, *Brescia*, 1750, in fol. — 3.º De *Werken* van den heiligen PHILASTER en van den heiligen GAUDENTIUS, bisschoppen van *Brescia*, in de 4.^e eeuw, *Brescia*, 1738, in 4.to. Hij heeft aan het hoofd der uitgave het *Leven* der beide heilige Bisschoppen geplaatst, en eene *wederlegging* met even zoo veel kracht als scherpzinnigheid voorgedragen, van de al te gestrengte critiek, welke DURIN van hunne schriften had gemaakt. — 4.º *Sancti GAUDENCII Sermones cum opusculis RAMPERTI et ADELMANNI*, Bri-

xiæ episcoporum, met aantekeningen, *Padua*, 1710, in 4.to — 5.º Aanteekeningen vol schrandtheid over de lijst der Bisschoppen van *Brescia*, in het *Italia sacra* van UGHELLI in het licht gegeven. Deze aantekeningen, zijn achter de lijst in de 2.^e uitgave des werks gevoegd.

GAGNIER (JOANNES), een beroemde kenner der Oostersche talen, te *Parijs* in 1670 geboren, eerst Catholijk, toonde in het begin neiging voor de nieuwe dwalingen, ten einde dezelve vrijer te kunnen uitoefenen, begaf hij zich naar *Engeland*, alwaar hij zijne studien te *Cumbridge* en te *Oxford* volbragt. Hij legde zich bijzonder toe op de beoefening der Oostersche talen, werd hoogleeraar in het Arabisch te *Oxford*, en overleed aldaar, in 1732. Hij verrijkte het gebied der letteren met onderscheidene werken, vol geleerde aanmerkingen, gepaard met eene oordeelkundige en verlichte *Critiek*. De meest bekende zijn: 1.º *Leven van MAHOMED*, in het Latijn vertaald, volgens ABUL-FEDA, met het oorspronkelijke, *Oxford*, 1723, in 4.to Men ziet er'een gedeelte der ongerijmdheden

in, welke die profetische overwinnaar als goddelijke ingevingen uitkraamde. Dit werk is zeer geschikt, om de verdediging te wederleggen, welke gewaande wijsgeeren van dien bedrieger hebben willen doen. — 2.º Eene *Latijnsche Vertaling* der Aardrijkskunde van ABUL-FEDA, *Londen*, 1732, met het Arabisch er neven, in fol.; en met de kleine Aardrijkskundigen, 1712, in 8.vo — 3.º Eene andere mede Latijnsche, van het Hebreuwsche boek van JOZEF BEN-GORION, *Oxford*, 1706, in 4.to, met zeer geleerde aantekeningen. — 4.º *Vindicia Kircherianæ*, *Oxford*, 1718, in fol. — 5.º *l'Eglise etc. (De Roomsche Kerk, van afgoderij en anti-Christianismus overtuigd)*, 'sGravenhage, 1706, in 8.vo

GAGUIN (ROBERTUS), twintigste algemeene-minister, van de orde der Verlossing der gevangenen, te *Calonne*, een klein vlek, in de provincie *Henegouwen*, uit eene vrij geringe familie geboren, werd religieus, en begaf zich te *Provins*, in *Champagne* in een klooster der *Mathurijnen* (*). Men ontdekte bij hem eenen aanleg, die zijne oversten bewoog, hem naar *Parijs* te zenden. Hij

E e 4

(*) Orde, welker doel de loskoopng der gevangenen was. Vertaler.

volbragt zijne studiën aan de universiteit, en ontving er den doctoralen hoed. Zijne verdienste deed hem tot algemeene overste zijner orde benoemen. Eene groote kennis der menschen, en eene volslagene voorzigtigheid verwierven hem eene algemeene achting. Hij ging voor den man zijner eeuw door, die het best in het Latijn schreef, een oordeel, dat tegenspraak heeft ondervonden. Hij werd door de koningen KAREL VIII. en LODEWIJK XII., in verscheidene even zoo gewigtige als netelige onderhandelingen in Italië, Duitschland en Engeland gebruikt. Deze reizen ondermijnden zijne gezondheid, en braken zijne studiën af. Bij de terugkomst van een zijner gezantschappen, bragt hij de jicht mede, en kon van den koning tot schadeloosstelling voor al zijne pijnen en moeiten geenen enkelen blik erlangen. Ziedaar, zeide hij, hoe het hof beloont! Hij overleed te Parijs, in 1501, den roem nalatende van een opregt en erkentelijk man te zijn. Hij verliet zijne vrienden in de ongenade niet. Het schijnt uit zijne brieven, dat hij een onrustige zieke was, en den dood zeer vreesde. Er bestaan van hem verscheidene dichtsterlijke en prozaische werken. De voornaamste zijn: 1.° Eene *Geschiedenis van Frankrijk*, van PHARA-

MOND, tot het jaar 1499, in fol., Lyon, 1524. De schrijvers der verschillende geschiedenissen van Frankrijk, hebben zich van die van GAGUIN bediend, niet om de eerste tijden der monarchie, welke de geschiedschrijver met fabelachtige sprookjes heeft overladen; maar om de gebeurtenissen, waarvan hij getuige was geweest. — 2.° *Chroniques etc. (Kronijken en Geschiedenissen enz.)*, Parijs, 1527, in 4.º met Gothische letters; Lyon, 1583, in 8.º; een werk, dat minder eene geschiedenis, dan een roman is, en dat al de riddergeschiedenissen heeft voortgebragt, waarin over KAREL den Groote, zijnen neef ROELAND, en de twaalf pairs gesproken wordt. — 3.° *Belangrijke Brieven, Redevoeringen en Gedichten*, in het Latijn, 1498, in 4.º — 4.° *Histoire etc. (Romeinsche Geschiedenis)*, 3 dl.º in fol. die door de boekenvrienden zeer gezocht worden. — 5.° Een Latijnsch *Dichtstuk over de Onbevleete ontvangenis der H. Maagd*, Parijs, 1497; er komen on gepaste bijverdictsels en uitdrukkingen in voor, doch die men echter niet volgens onze denkbeelden moet beoordeelen, die, zoo als men weet, regtstreeks naar het bederf der zeden geëvenredigd zijn.

GAI — Zie GAY (JOANNES).

GAICHIÉS (JOANNES), priester van het *Oratorium, theologaal* van *Soissons*, en lid van de akademie dier stad, werd te *Condom* in 1647 geboren. Hij stoorde zijne rust, door zijne verkleefdheid aan de gevoelens van **JANSENIUS**, werd door zijnen bisschop (**LANGUET**) genoodzaakt, om zijnen post van *Theologaal* neder te leggen, en kwam zich te *Parijs* nederzetten, alwaar hij den 5 Mei 1731, in den ouderdom van 83 jaren, in het gesticht der vaders van het *Oratorium*, overleed. De abt **DE LAVARDE**, heeft de Verzameling zijner *Werken*, in 1739, in 12 mo in het licht gegeven. Men vindt er akademische redevoeringen in, die even zoo sierlijk als oordeelkundig zijn, benevens grondregels over de dienst des kansels. Dit werk (in den beginne aan **MASSILLON** toegeschreven, die hetzelfde ontkende), wordt op prijs gesteld, zoolwel om de bondigheid der voorschriften, als om de bevalligheid des stijls.

GAIGNY of GANAY (JOANNES DE), **GAGNÆUS**, doctor der *Sorbonne*, te *Parijs* geboren, en in 1549 overleden, was kanselier der universiteit, en eerste aalmoezenier van koning **FRANCISCUS I.** Men heeft van hem geleerde *Aanteekeningen op het Nieuwe Testament*, waarin de let-

terlijke zin, met vele nauwkeurigheid wordt ontwikkeld. Men vindt dezelve in de *Biblia Magna* van pater **DE LA HAYE**, 5 dlⁿ in fol.

† **GAIL (JOANNES BAPTISTA)**, Hoogleeraar in de Grieksche letterkunde aan het Fransche Collegie, opzigter der Grieksche handschriften in de koninklijke boekverzameling, lid van het Instituut, met het legioen van eer, en de orde van *Saint-WLADIMIR* van *Rusland* versierd, geboren, den 30 Junij 1755, overleden te *Parijs*, den 5 Februarij 1829 in zijn 74^e jaar. **GAIL** had zich vroegtijdig aan het onderwijs gewijd, geboren van ouders zonder fortuin, is hij door zijne nuttige en lange werkzaamheden, tot alle eerpstellen geraakt, welke hem zijne loopbaan kon beloven. Hij werd eerst leermeester aan het Collegie van *Harcourt*, alwaar hij, volgens het gebruik van den tijd, de kleine bef droeg, hetwelk hem den *Abt GAIL* deed noemen, hoewel hij nooit eenige priesterlijke wijding ontvangen heeft. Hij was reeds bekend door de uitoefening van zijn professoraat en door de uitgave van verschillende werkjes, welke zijne kunde en wijsheid ten toon spreidden, toen de veroordeeling van **VAUVILLIERS** den stoel van

het Fransche Collegie open stelde. Deze leerstoel werd aan GAIL gegeven, die toen hij denzelven ontving, verklaarde dat hij denzelven slechts als een aanvertrouwd goed aanvaardde, hetwelk hij steeds gereed zoude zijn aan den geleerden banneling weder te geven, eene zeldzame en eervolle angstvalligheid, die bij den Heer GAIL iets edelers verraadde, dan den schat der geleerdheid. Deze stoel werd door den nieuwen Hoogleeraar met onderscheiding bekleed. Begaafd met eene levendige doordringenheid, met eenen verstandigen geest, wist hij over het ernstige zijner werkzame nasporingen bevalligheid te verspreiden. Vol drift en ijver voor de voortplanting der Grieksche studiën, leefde de Heer GAIL in een tijdvak, in hetwelk deze hoedanigheid nuttiger en bekoorlijker werd dan ooit. De stormen der omwenteling hadden al de openbare gestichten van onderwijs verwoest; men herstelde dezelve toen de storm een weinig begon te bedaren, maar men hield zich weinig bezig met de taal van HOMERUS. De Heer GAIL werd de vurige bedienaar van deze verlatene dienst. Daar hij den ijver aanmoedigde, stond hij de ongegoede kweekelingen, welke zulks scheenen waardig te zijn, met zijnen bijzonderen raad, en

zelfs met zijne boeken over de eerste grondbeginselen bij. Deze zeldzame verkleefdheid aan de kundigheid en aan de jeugd heeft langer dan 20 jaren geduurd, dezelve heeft voor den Heer GAIL vele erkentelijkheid, en dien roem der goede daden verworven, welke noch de geringste, noch de minst aangenaamste is. In dienzelfden tijd hield de Heer GAIL zich met uitgebreide werken bezig, bij de geleerden wel bekend, en welke wij hier niet dan op eene beknopte wijze kunnen nanhalen. Hij werd door het gouvernement belast, eenen druk van XENOPHON in het licht te geven. Dit groote werk van de pers der koninklijke drukkerij gekomen, bestond uit 10 dl.ⁿ in 4 to. De Heer GAIL gaf op zijne eigene kosten zijn' *THUCYDIDES* uit, in 6 dl.ⁿ in 4 to, vergeleken met dertien handschriften, met verschillende tekstverklaringen, die dezen druk verrijkte. Zijne vertalingen van ANACREON en van THEOCRITES, zijne teksten van THEOCRITUS en HERODOTUS, alsmede zijne werken over de aardrijkskunde van dien geschiedschrijver. Zijne uitgaven van MUSÆUS LUCIANUS, zijne uitmuntende werken over de eerste Beginselen, zijne letterkunde, waarvan hij achtereenvolgend twintig deelen heeft uitgegeven, maken eene menigte werken

nit, tot welke men niet zoude gelooven, dat de leeftijd van een mensch toereikende had kunnen zijn, indien men niet wist wat een onvermoeide en spaarzaam met tijd bedeelde geest, gepaard met een eenvoudig leven, en eene leerzucht als die van den Heer GAIL, in staat was voort te brengen. Zijn roem en zijne waarnemingen bragten de geleerde vreemdelingen naar hem toe, die in hun land eene erkentelijke gedachtenis van zijn zachtzinnig onthaal en van zijne verplichtende manieren mede bragten. Hij telde onder de geleerden van alle landen beroemde vrienden, ook had hij er vele onder zijne landgenooten.

GAILL (ANDREAS), een bekwaam regtsgeleerde, te Keulen, in 1526, geboren, was van wege den keurvorst van Trier, JOANNES VAN LEYEN, raadsheer der keizerlijke kamer van Spiers. MAXIMILIAAN II., en RUDOLF II. vereerden hem met onderscheidene gewigtige commissiën. Door zijne bekwaamheid in de regtsgeleerdheid, verkreeg hij den bijnaam van DUISCHEN PAPIANUS: met zijne kunde paarde hij eenen grooten ijver, voor de handhaving van het geloof zijner vaderen. Hij overleed, volgens het meest algemeene gevoelen, te Keulen den 11 De-

ember 1587. Er bestaat van hem: 1.° *Practicarum observationum libri duo*, Amsterdam 1663, in 4.to Dit is de beste uitgave; nog zijn er andere, die door BERNARDUS GREVEN, EVERARDUS FABRICIUS, en KAREL OTTO TYLLIUS met aanmerkingen verrijkt zijn. — 2.° *Decisiones camerae imperialis*, met MEISNER, Frankfort 1603, 3 dl.ⁿ in fol — 3.° *Novum opus consiliorum*, Frankfort, 1666, in fol. — 4.° Eene uitgave, met bijvoegselen van HADRIANI GILMANNI *supplicationes processuum camerae imperialis*, Frankfort, 1601, 2 dl.ⁿ in fol.

GAILLARD (JOANNES DE LONJUMEAU), te Aix den 22 Mei 1634, uit een oud huis van Provence, geboren, Bisschop van Apt van 1673 tot 1695, in welk jaar hij overleden is, vormde het eerst het ontwerp van een groot algemeen geschiedkundig Woordenboek, waarvan hij de uitvoering aan MORERI, zijnen aalmoezenier, toevertrouwde. Hij liet tot de oprigting van dat gebouw, hetwelk later zoo zeer vermeerderd is, in alle landen en vooral in de Bibliotheek van het Vatikaan nasporingen doen. MORERI droeg aan zijnen MECCENAS, de eerste uitgave van zijn Woordenboek op, dat in Provence ondernomen, en te Lyon, in 1674, in het licht gegeven werd. Hij

zwaaiide aan denzelven, den heerlijksten lof toe; de Bisschop van *Apt* verdiende denzelven door zijne verlichte liefde voor de kunsten, en door zijne deugden.

GAILLARD (JUSTUS). — Zie **FREGOSIUS (JOANNES BAPTISTA).**

* **GAILLARD (GABRIËL HENDRIK)**, den 26 Maart 1726, te *Ostel* in *Picardye* geboren, beoefende in den beginne de regtgeleerdheid, en werd tot advokaat bevorderd; maar, door zijnen smaak voor de letteren medegesleept, liet hij de balie varen, om zich geheel en al aan de letterkunde toe te wijden. Er bestaat van hem: 1.° *Rhétorique etc. (Fransche welspreekkunde ten gebreuke der Dames)*, Parijs, 1747. Dit werk, hetwelk hij in den ouderdom van 19 jaren schreef, heeft een aantal uitgaven gehad. — 2.° *Poétique etc. (Vertoog over de Fransche dichtkunde ten gebreuke der dames)*, Parijs, 1749. — 3.° *Parallèle etc. (Vergelijking der vier ELECTRA'S)*, *ibid.* 1750. — 4.° *Mélanges littéraires (Letterkundige Mengelingen)*, 1756. Men onderscheidt in deze Mengelingen eenen brief over het Fransche heldendicht, en eene Levensbeschrijving van **GASTON DE FOIX**. Na deze proeven zijner jeugd, gaf hij zich aan

ernstiger bezigheden over. — 5.° *Histoire etc. (Geschiedenis van MARIA van Bourgondië, dochter van KAREL den Stoute, vrouw van MAXIMILIAAN, eersten Aartshertog van Oostenrijk, later keizer)*, Parijs, 1757 — 1784. Aan deze Geschiedenis viel een welverdiende roem ten deel. — 6.° *Histoire etc. (Geschiedenis van FRANCISCUS I.)*, Parijs, 4 dl.ⁿ, 1766; 3 dl.ⁿ 1769, in het geheel zeven dl.ⁿ Men kan der naauwkeurigheid en zuiverheid van stijl des geschiedschrijvers niet genoeg lof doen wedervaren; maar zijn werk, in burgerlijke, staat- en krijgskundige, kerkelijke en letterkundige geschiedenis, huiselijk leven enz. verdeeld, biedt niet, dat uitgebreide plan aan, dat 'te gelijkertijd alle onderwerpen bevat, en in een enkel tafereel de aaneenschakeling der gebeurtenissen aanbiedt; het schiet in die orde te kort, welke de voornaamste verdienste van den geschiedschrijver uitmaakt. — 7.° *Histoire etc. (Geschiedenis van KAREL den groote)*, 1782, 4 dl.ⁿ. Deze geschiedenis is met dezelfde gebreken behebt als de voorgaande, en men verwijt daarenboven aan den schrijver in twee wijdloopige beschouwingen, de eene over het eerste, de andere over het tweede geslacht, het voorname onderwerp uit het

oog te doen verliezen. Dit werk werd echter zeer wel onthaald, en verdiende den lof van GIBBON en van HEGEWISCH, die zelf eene Geschiedenis van KAREL den Grooten in het Hoogduitsch heeft geschreven. — 8.° *Histoire etc. (Geschiedenis der ijverzucht van Frankrijk en Engeland)*, 1771 — 1777, 7 dl.ⁿ in 8.vo Dit werk wordt als het schoonste letterkundige voortbrengsel van GAILLARD beschouwd; hij beschouwt de ijverzucht tusschen deze beide natiën onder alle betrekkingen, als onder die van staatkunde, administratie, kunsten, roem, enz. — 9.° *Histoire etc. (Geschiedenis der ijverzucht tusschen Frankrijk en Spanje)*, 1801, 1 dl., in 12 mo men maakt veel werk van de inleiding, welke dit laatste werk voorafgaat. Deze geschiedenis is met niet minder begaafdheid geschreven, dan de voorgaande, dezelve is in 1807 herdrukt, met eene Levensschets en eene beschrijving der letterkundige voortbrengselen des schrijvers. Nog heeft men van hem in de *Encyclopedie méthodique* het *Geschiedkundig Woordenboek*, 6 dl.ⁿ in 4.to Hij heeft in 1805 eene *Eloge etc. (Lofrede of geschiedkundige Levensbeschrijving van MALESHERBES)*, met wien hij in zeer nauwe vriendschapsbetrekkingen stond, in het licht

gegeven; ook had hij in 1779 eene *Uitgave* geleverd der Werken van BELLOY, 6 dl.ⁿ in 8.vo, met een Leven des schrijvers, verhandelingen en aanmerkingen op zijne werken. GAILLARD werd in 1760 bij de akademie van opschriften, in 1771 bij de Fransche akademie en in 1794 bij het instituut aangenomen. Indien men zijne talrijke aanhalingen, en wijdloopige uitweidingen over het hoofd ziet, onderscheiden zich zijne werken in het algemeen door duidelijkheid, sierlijkheid en nauwkeurigheid. Tegen het einde van zijn leven begaf GAILLARD zich naar *Saint-Fermin* bij *Chatillon*, en het is aldaar, dat hij den 13 Februarij 1806 overleden is.

GAÏNAS, een Goth van geboorte, door zijne dapperheid, en vooral door de zwakheid des Rijks, dat toenmaals geenen enkelen grooten man bezat, om aan het hoofd des legers te plaatsen, Romeinsch-veldheer geworden, deed RUFINUS dooden, die zich van den Keizerlijken troon wilde meester maken. De gesnedene EUTROPIUS, gunsteling van ARCADIVS bij RUFINUS, bezat dezelfde heerschezucht; GAÏNAS beriep de Barbaren in het rijk, en verdreef er dezelve eerst uit, toen men hem den onwaardigen gun-

steling had ter hand gesteld. De Romeinsche keizers waren niet meer die trotsche en vermogende vorsten der wereld, die, bij het eerste bevel, de koningen van het einde der wereld voor hunnen troon deden komen. Een partikulier, een vreemdeling, die slechts een weinig moed bezat, deed hen beven. GAINAS ging niet te min voort, met, na den dood van EUTROPIUS, het rijk te verwoesten. De lafhartige en zwakke ARCADIUS moest hem te *Chalcedonië* komen opzoeken, om over den vrede te handelen. Zij bezwoeren elkander denzelfden; maar daar de Goth van den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS geene kerk voor de Arianen had kunnen bekomen, zoo viel hij in *Thracië*, vervolgde alles te vuur en te zwaard. FLAVITA dreef hem tot aan gene zijde van den *Donau* terug, alwaar hij door UL-DINUS, koning der Hunnen, in het jaar 400 gedood werd. Zijn hoofd werd naar ARCADIOUS gebracht, die hetzelfde door al de straten van *Konstantinopel* liet rondragen.

* GAINSBOROUGH (THOMAS), een Engelsch schilder te *Sudbury*, in het graafschap *Suffolk*, in 1727 geboren. Hij verwierf eenen verdienden roem in het schilderen van landschappen en portretten. In de eerste dezer soorten, onderscheidt

men van hem den *kleinen Herder, het gevecht der kleine jongens en honden, de kleine varkenshoedster* (men heeft voor deze schilderij honderd guinjes gegeven), en den *houthakker door het onweder verrast*, dat het meesterstuk van GAINSBOROUGH is. Al zijne portretten waren volmaakt wel gelijkend; maar hij kon nooit de gelaatstreken treffen van de tooneelspelers GARRICK en FOOTE: » Deze personen, zeide hij, hebben het gelaat van iedereen, behalve het hunne." Deze kunstenaar overleed te *Londen*, den 2 Augustus 1788.

GAIOT (MARCUS ANTONIUS), te *Annonay*, in het diocces van *Lyon* geboren. Hoogleeraar in het Hebreeuwsch te *Rome*, gaf in die stad in 1647, in 8.vo in het licht: *Zetregels (Aphorismes) van HIPPOCRATES, in drie talen, in drie colonnes*; te weten den Griekschen tekst, eene Latijnsche vertaling, waarin hij beweert naauwkeuriger te zijn geweest dan Foës, en eene Hebreeuwsche vertaling, door Rabbijnen vervaardigd.

GAIOT DE PITAVAL. — Zie GAYOT.

GAITTE (KAREL), leeraar der *Sorbonne*, en kanonik van *Luçon*, gaf in 1678 in 4.to in het licht, eene god-

geleerde *Verhandeling over den woeker* in het Latijn, die aan de vrije Casuïsten al te streng scheen. Dezelve voert ten titel: *De usura et Rænore.*

GAJADO. — Zie CAJADO (HENDRIK).

GAJUS. — Zie CAIUS.

GAL of GALL, — GALLUS (Heilige) in Ierland geboren, en leerling van den heiligen COLOMBANUS, stichtte in Zwitserland het beroemde klooster van *Sint-Gallen*, waarvan hij in 614 de eerste abt werd. Hij overleed in 646. » De moedige zendelingen (zegt de Protestantische schrijver van het Aardrijks - Geschied - en Staatkundig Woordenboek van Zwitserland), deden bij onbeschaafde overweldigers, bij volken, door langdurige verwoestingen, en door de slavernij bijna redeloos geworden, op ongerijmde, dikwerf afschuwelijke bijgeloovheden, leerstellingen van weldadigheid en nederigheid, de vrees en de vertroosting van een toekomstig leven volgen." Men heeft van den heiligen GALLUS eenige weinig bekende werken. — Men moet hem niet verwarren met den heiligen GAL, Bisschop van *Clermont*, in 552 overleden.

GALADIN (MAHOMED), kei-

zer van *Mogol* in de 16.^e eeuw maakte zich beroemd door zijne schoone hoedanigheden. Hij was de kunst om te regeren meester. Zijne onderdanen konden tweemaal daags gehoor hebben, en, opdat de personen van geringeren stand door zijne wachten niet mogten worden afgewezen, liet hij eene schel in zijn paleis hangen, waarvan het koord in de straat uitkwam. Zoodra hij de klank der schel hoorde, ging hij naar beneden, of liet diegene boven komen, welke hem vragen of klagten hadden te doen. Hij overleed in 1605. Men wil, dat hij Christen zou geworden zijn, indien de veelwijverij hem niet in het Mahomatismus had teruggehouden.

GALANTHES, koning der oude Kelten, volgde zijne moeder GALATHEA op. Na onderscheidene volken ten onder te hebben gebragt, gaf hij aan dezelve den naam van *Galatiërs*, en noemde *Galatië* het land, dat later den naam van *Gallië* verkreeg. Hunne afstammelingen strekten zich uit tot in *Griekenland* en *Klein-Azië*, alwaar zij den naam van *Galatiërs* overplantten.

GALANTHIS, dienstmaagd van ALCMENE, die, wjl zij JUNO, wegens de geboorte van HERKULES bedrogen had, in een wezeltje veranderd

werd, en veroordeeld om hare jongen door den muil voorttebrengen.

GALANUS (CLEMENS), te *Sorrento*, in het koninkrijk *Napels* geboren, een Theatijner monnik, gedurende twaalf jaren missionaris in *Armenië*, gaf bij zijne terugkomst te *Rome*, van 1650 tot 1661, in twee zware deelen in fol. in het Latijn en Armenisch, onder dezen titel in het licht: *Overeenkomst der Armenische met de Roomsche kerk, volgens de getuigenis der Armenische Kerkvaders en Leer-aars*. De schrijver merkt in zijne voorrede op, dat hij begonnen is, met het aanhalen van de geschiedenis der Armeniërs, alvorens tegen hen te twisten, wijl al de Oostersche scheurmakers, enkel van dat punt uitgaande, met die van het Westen, over de Godsdienst, willen spreken; wanneer zij overtuigd zijn, antwoorden zij, dat zij het geloof hunner vaderen volgen; en dat de Latijnen redekunstenaars zijn, die eenen spitsvinnigen geest bezittende, de grootste valscheden der wereld als waarheden kunnen bewijzen." Dit antwoord bewijst genoegzaam, dat het de onkunde en de hoofdigheid zijn, welke de noodlottige scheuring onderhouden, die de Grieksche en Latijnsche kerk verdeelt. Voor

het overige is de behandelwijze van **GALANUS** uitmuntend: de geschiedenis der Godsdienst is voldoende, om de nieuwigheid der sekten aantetoonen. Hij onderwees te *Rome* aan de Armeniërs de godgeleerdheid in hunne eigene taal. Nog heeft men hem eene Armenische spraak-kunst te danken, welke ten titel voert: *Grammaticæ et logicæ institutiones linguae litteralis Armenicæ, addito vocabulario armenio-latino dictionnarum scholasticarum*, 1645, in 4.to

GALAS (MATHIAS), veldheer der keizerlijke legerbenden, te *Maastricht*, alwaar hij zijne *humaniora* volbragt, in 1589 geboren, werd in den beginne als edeljonker geplaatst bij den vrijheer van *Baufremont*, kamerheer des Hertogs van *Lotharingen*. Hij onderscheidde zich in *Italië* en *Duitschland* onder den beroemden **TILLI**, zoodanig dat hij, na deszelfs dood, aan het hoofd der legerbenden van keizer **FERDINAND II.** werd geplaatst. **GALAS** bewees uitstekende diensten aan het rijk, zoodanig als aan den koning van *Spanje*, **PHILIPPUS II.** Hij wilde zich in 1636 zelfs van *Bourgondië* meester maken; maar hij werd te *Saint-Jeande Lône*, teruggedreven, verplicht er het beleg van optebreken en naar *Duitschland* terug te keeren. Hij

slaagde beter tegen de Zwen; daar echter zijn leger door de bekwame krijgswegingen van TORSTENSON, bij *Maagdeburg*, in verval geraakt was, verviel hij in de ongenade des keizers. Eenigen tijd daarna gaf men hem het bevel over de troepen terug, doch hij had er niet lang genot van, daar hij reeds in 1647 te *Weenen*, met den roem van een' der grootste veldheeren zijner eeuw te zijn, overleed. Zijn vader was te *Trente* geboren, hetwelk eenige geschiedschrijvers in de dwaling heeft gebracht, van MATHIAS GALAS ook in die stad te doen geboren worden. Men kan pater ENGELFLUS in de voorrede van het werk, getiteld: *Virtutis et honoris ædes*, raadplegen.

GALATEO (ANTONIUS), te *Galatina*, een Italiaansch dorp, hetwelk hem zijnen naam gaf, geboren, heette eigenlijk FERRARI. Hij maakte zich beroemd in de 15.^e eeuw, als wijsgeer, geneesheer, dichter en aardrijkskundige. Er bestaat van hem: 1.º Eene uitmuntende *Beschrijving van Japigi*, 1624, in 4.to — 2.º Eene andere van *Gallipoli*. — 3.º *Latijnsche en Italiaansche gedichten*. — 4.º *Lof der jicht*, welk stuk hij zamenstelde, om de smarten dier wreede ziekte te verzachten. — 5.º

Successi dell'armata turchesca nella citta d'Ottrante dell'anno 1480, 1612. Hij had den zoon des konings van *Napels* op dien togt vergezeld. — 6.º *Vite de' letterati salentini*. Hij overleed in 1517, in den ouderdom van 73 jaren.

GALATHEA, eene zee-nimf, dochter van NEREUS en DORIS, werd door POLYPHEMUS bemind; doch zij verkoos ACIS boven denzelfven, dien de reus met eene rots verpletterde.

GALATIN (PETRUS), een Italiaansche Jood, bekeerde zich, en begaf zich in de orde van den H. FRANCISCUS. Hij werd vervolgens doctor in de godgeleerdheid, en Apostolisch penitentiarius. Hij was zeer ervaren in de talen, en maakte zich beroemd door zijne verhandeling: *De arcanis Catholicæ veritatis*, tegen de Joden. Er bestaan onderscheidene uitgaven van dit werk, dat, ofschoon niet volmaakt, echter nuttige en belangrijke zaken bevat. De beste is die van *Frankfort*, 1612, in fol. GALATIN leefde nog in 1532. De schrijver had zich veel bediend van het werk van PORCHETI, die, volgens zijne eigene bekentenis, van dat van RAIMUNDUS MARTIN had gebruik gemaakt.

GALAUP DE CHASTEUIL, den 19 Augustus 1586, uit eene adellijke familie geboren, de vriend van den beroemden PEIRESC, bezat veel smaak voor de Oostersche talen, en ging dezelve in het land zelf beoefenen. Hij begaf zich in 1631 naar den berg *Libanon*, alwaar hij zijnen tijd tusschen de studie en het gebed verdeelde. De togten der Turken stoorde dikwerf de rust zijner eenzaamheid, maar zijne deugd maakte indruk zelfs op den geest der barbaren. Hij was bij al de maronitmonniken zoo wel bekend, dat zij na den dood van hunnen Patriarch, hem met die waardigheid wilden bekleeden. De heilige Kluzenaar wees dezelve van de hand, en overleed kort daarna, in 1644, in een barrevoeter-Karmelieten klooster. Men kan zijn *Leven*, in 12. mo raadplegen, door MARCHETTI, een Priester van *Marseille* geschreven, of dat door GASPARD AUGERI zamengesteld, hetwelk ten titel voert: *de Provençale kluzenaar van den berg Libanon*, Aix, 1671, in 12 mo — Nog hebben er uit deze familie bestaan, FRANCISCUS en PETRUS GALAUP. De eerste onderwijzer des zoons van den hertog van *Savooye*, in 1658, te *Verceil* in den ouderdom van 52 jaren overleden, beoefende de dichtkunde, wijsbegeerte en let-

terkunde. Hij had zich in den beginne in dienst gesteld van LASCARIS, grootmeester van *Malta*, daarna in die van den grooten CONDÉ, die hem tot kapitein zijner gardes verhief. Nadat die Prins *Frankrijk* verlaten had, begaf GALAUP zich naar *Toulon*, alwaar hij, onder de banier van *Malta*, een oorlogsschip uitrustte. Na zich gedurende verscheidene jaren onderscheiden te hebben, werd hij door Algerijnen gevangen genomen en tot slavernij veroordeeld. Na verloop van twee jaren kwam hij weder in vrijheid, en ging in dienst van den hertog van *Savooye*, die, om zijne verdiensten te beloonen, hem met eene jaarwedde van 2000 livres begunstigde. Hij had de *Kleine Profeten* vertaald, en eenige boeken der *Thebatde* van STATIUS in Fransche verzen overgebracht. . . . De tweede in 1727, in den ouderdom van 84 jaren overleden, vervaardigde bevallige Provençale gedichten, en was met FURETIÈRE, LA FONTAINE, BOILEAU en Mejusvrouw DE SCUDERI verbonden. Hij heeft in folnagelaten eene *Explication etc.* (*Verklaring der zegeboegen*), te Aix voor de komst der hertogen van *Bourgondië* en Aix opgerigt.

GALBA (SERVIUS SULPITIUS), een Romeensch Kei-

zer, uit het geslacht der **SULPITIUSSEN**, vruchtbaar in groote mannen, werd in eene kleine Italiaansche stad, bij *Terracine*, op den 24 December, het vijfde jaar vóór de Christelijke jaartelling, geboren. Met eer oefende hij den post van *prætor* te *Rome* uit, daarna dien van landvoogd van *Aquitanië*, van veldheer der krijgsscharen in *Germanië* en vervolgens in *Tarrogonesch-Spanje*. Ten tijde, dat hij in *Afrika* was, veldde hij een merkwaardig vonnis. Twee burgers betwistten elkander het bezit van een paard, omtrent hetwelke de getuigen niet overeenkwamen; **GALBA** beval, dat het dier geblinddoekt, naar deszelfs gewone drinkplaats zoude geleid worden, dat men daarop deszelfs oogbedeksel zoude afnemen, en dat het aan dengenen der beide meesters zoude toebehooren, naar wien het zich van zelf zou begeven. Te midden zijner bedieningen, gaf hij zich aan de eenzaamheid over, ten einde der onrustige argwaan van **NERO** geen voedsel te geven. Hij kon dezelve niet vermijden. Daar hij de wreede knevelarijen had afgekeurd, welke de bewindhebbers in alle gewesten des rijks uitoefenden, zoo zond **NERO** bevel, om hem te doen sterven. Geheel *Gallië* erken-

de hem. **NERO** zag zich genoodzaakt, zich zelve in het jaar 68 na J. C. van het leven te berooven. Ofschoon minder op den troon bevestigd, dan iemand zijner voorgangers, nam **GALBA** echter niet de minste voorzorg voor zijne veiligheid. Hij gaf zich integendeel aan drie geringe mannen over, welke de Romeinen zijne *pedagogen* of leermeesters noemden. De eerste gunsteling was **T. VINIUS RUFINUS**, eertijds zijn luitenant in *Spanje*, die met eene onverzadelijke hebzucht bezielde was. Eens aan tafel van keizer **CLAUDIUS** zijnde, stal hij eenen gouden beker. **CLAUDIUS**, die er van onderrigt werd, liet hem den volgenden dag andermaal uitnoodigen, en deed hem alleen in aardewerk voordienen. De tweede gunsteling was **CORNELIUS LACO**, kapitein zijner lijfwaacht die zich door zijne trotschheid bij iedereen onverdragelijk maakte; maar die buitengemeen lafhartig en lui was, en even zoo vele onkunde als laatdunkendheid bezat. De derde was **MARGIANUS ICEPLUS**, de eerste aller vrijgelatenen van **GALBA**, en die naar niets minder stond, dan naar de eerste waardigheid in de ridderslijke orde. Daar deze drie gunstelingen, met verschillende ondeugden, hem

beurtelings bestuurden, zoo deden zij hem aanhoudend van de eene ondeugd tot de andere overgaan. Hij riep, wel is waar, de ballingen van het vorige bestuur terug; maar de gierigheid bellette hem, zijn werk te voltooijen, hij vergat de teruggave der goederen; en in plaats van de misdaden van Nero weder goed te maken, maakte hij zich de medeplichtige derzelve. De soldaten hadden geene mindere reden, om zich over hem te beklagen, dan de burgers. Daar de troepen der zeemagt hem den titel van *Legionarissen* hadden gevraagd, welken NERO hun had toegestaan, liet hij zijne ruiters op dezelve aanvallen, die er een aantal van vermoordden. Daar GALBA naar den troon haakte, had hij aan de *praetors* groote sommen beloofd: hij weigerde dezelve zoodra hij den troon beklommen had. *Een Keizer*, zeide hij hun trotschelijk, *moet zijne soldaten kiezen, en dezelve niet koopen.* Dit antwoord verbitterde zijne troepen, zij riepen OTTO uit, en vermoordden GALBA, in het jaar 69 der Christelijke tijdrekening. Deze keizer was in het keizerrijk, hetgene, wat SYLLA in de republiek was geweest; de eene gaf het eerste voorbeeld der dwingelandij, de andere van den opstand. Hij ontsluitte, zegt TACITUS,

een aan de Romeinen noodlottig geheim; en dat hem zelve mede noodlottig was, hun leerende dat een keizer buiten Rome kon verkozen worden: *Evulgato imperii arcano, posse principem a iibi quam Romæ fieri* (TAC. Hist. L. I.) GALBA was groot, zoo lang hij niet regeerde, maar zijne deugden werden gebreken, zoodra hij keizer werd. Hij wist zich niet met de fortuin te verheffen, en behield steeds de inborst van eenen partikulier, of hij overdreef die van eenen Koning. Hij was 73 jaren oud toen hij gedood werd. [In Rome teruggekeerd, verkreeg hij den zegetogt, en werd versierd door de drie Hoogepriesterschappen, die tot dus verre tusschen drie groote *dignitarissen* waren verdeeld geweest. Om zich aan de woede van MESSALINA en AGRIPPINA te onttrekken, leefde hij verscheidene jaren in de vergetelheid, en droeg steeds een millioen *sestercen* (60,000 Guldens) aan goud, als een redmiddel, ingeval hij moest vlugten, of zich verborgen houden, bij zich. Door NERO tot het landvoogdijschap van Spanje benoemd, legde hij aldaar eene groote gestrengheid aan den dag. Het juk van NERO moede, bragt VINDEX, landvoogd van Gallië, eenige gewesten in opstand, en deed aan dezelve GALBA

nitroepen, die niet dadelijk bereid was, om de teugels van het bewind te aanvaarden; maar door zijne officieren aangespoord, nam hij eerst den titel aan van luitenant van den senaat en van het Romeinsche volk, welke hem, na dat NERO zich had omgebragt, dien van keizer toekenden.]

GALDINUS (*Heilige*), te *Milane*, uit het doorluchtige in de geschiedenis van *Italië* zoo beroemde huis van *SCALA* geboren, verbond zich reeds vroegtijdig aan de dienst des altaars, na zich tot dezelve door de beoefening der H. Schrift door eene groote onschuld van zeden, en door de oefening aller christelijke dengden te hebben voorbereid. Hij werd achtereenvolgend, aartsdiaken en kanselier der kerk van *Milane*. De aartsbischoppen **RIBALDUS** en **HUBERTUS** legden een gedeelte van het bestuur van het diocees, dat toenmaals vol onlusten en verwarring was, op zijne schouderen neder. Het was in dien tijd, dat keizer **BARBAROSSA** tegen de stad *Milane* optrok, welke het uitsluitend regt beweerde, te bezitten, van hare overheden te verkiesen, en welke hij met een talrijk leger insloot, en na eene tienmaandsche belegering noodzaakte, om zich op ge-

nade of ongenade overtegeven. Deze Vorst dreef de wraak tot het uiterste, de stad werd verwoest, en de inwoners konden zich nauwelijks het leven redden. (Zie **FREDERIK I.**, bijgenaamd **BARBAROSSA**). Nadat **HUBERTUS**, aartsbisschop van *Milane*, in 1166 overleden was, werd **GALDINUS**, hoewel afwezig, tot deszelfs opvolger verkozen. De paus zelf zalfde hem, verhief hem tot kardinaal, en benoemde hem tot legaat van den heiligen Stoel. **GALDINUS** vervulde met nauwgezetheid al de pligten van eenen waardigen herder. Vlijtiglijk verkondigde hij het woord Gods, ondersteunde de ongelukkigen met eene vaderlijke goedheid, en kwam zelfs hunne behoeften voor; hij herstelde de tucht, die veel geleden had, verstikte al de zaden van verdeeldheid, en hield zich voornamelijk bezig met de vernietiging der dwalingen van de *Cathariërs*, eene soort van *Manicheërs*, die gebruik hadden gemaakt van de door den oorlog veroorzaakte onlusten, om *Lombardijë* intedringen. Hij overleed te midden zijner geestelijkheid en zijns volks, den 18 April 1176, na, ondanks zijne zwakheid, eene lange leerrede te hebben gehouden, welke hij met veel vuur voordroeg. Zijn dood werd algemeen betreurd en

zijne heiligheid schitterde door onderscheidene wonderen uit. Hij wordt in de oude Brevieren van *Milane* vereerd, en in het Roomsche *Martyrologium* op den 18 April genoemd.

GALE (THOMAS), te *Scrutton*, in het Hertogdom *York*, in 1636 geboren, werd achtereenvolgend bestuurder der school van den heiligen PAULUS, lid der koninklijke maatschappij van *Londen*, en, eindelijk in 1697 deken van *Yark*. Zijne werken verraden eene verbazend diepe geleerdheid. De voornaamste zijn: 1.° *Historiæ poeticæ antiqui scriptores*, *Parijs*, 1575, in 8.v°, *Oxford*, 1676, in 8.v°. Dit zijn de oude schrijvers over de fabelleer, met geleerde aanmerkingen gepaard, en door eene niet minder geleerde voorrede voorafgegaan. — 2.° *Jamblicus de mysterioris Egyptiorum, etc.* *Oxford*, in fol., 1678, in het Grieksch en Latijn, met ophelderingen, die eene ontelbare menigte geleerde aanmerkingen bevatten. — 3.° *Historiæ britannicæ saxonice et anglo-danicæ scriptores quindecim*, *Oxford*, 1687 — 1691, 2 dl.n in fol. met eene voorrede, die de verdienste dezer compilatie doet gevoelen, en een zeer breedvoerig zaakregister. — 4.° *Rhetores selecti*, *Oxford*, 1676. in 8.v°, in ver-

dienste aan de voorgaande gelijk. — 5.° *Opuscula mythologica, ethica et physica*, in het Grieksch en in het latijn; *Cambridge*, 1671, in 8vo, of *Amsterdam* 1688. Hij overleed den 8 April 1702, hetwelk men toenmaals in *Engeland* 1701 telde. Nog schrijft men hem toe: *ANTONINI iter Britanniarum*, 1709, in 4.to, met aantekeningen, doch dit werk is door zijnen zoon RUTGER in het licht gegeven. Dezelfde heeft in het Engelsch vertaald, de wetenschap der gedenkpenningen van JOBERT, 1715, in 8.v°, en in verschillende verzamelingen verklaringen van gedenkpenningen en opschriften gegeven. — Een andere zijner zonen, SAMUEL GALE, te *Londen* in 1682 geboren, en in 1754 overleden, heeft in het licht gegeven: *Geschiedenis der hoofkkerk van York*, in fol.

GALEANO (JOZEF), een kundig geneesheer van *Palermo* in 1605 geboren, oefende zijne kunst met den meesten roem uit, en ontwikkelde de grondbeginselen derzelve met des te meer scherpzinnigheid, daar hij dezelve gedurende 50 jaren had uitgeoefend. Zijne genie breidde zich over alles uit, over de schoone letteren, de dichtkunde, de godgeleerdheid, wiskunde enz. doch over deze verschillen-

de takken liep hij slechts lichtelijk heen, om de geneeskunde des te dieper te doorgronden. Men heeft van hem verscheidene werken in het Italiaansch. De meest bekende zijn: *Methodo di conservar la sanita, et di curare ogni morbo col solo uso dell'acqua vita*, 1622, in 4to — *Il Cafe con pui diligenza esaminato*, 1674, in 4to. Men heeft er ook in het latijn, onder welke men onderscheidt *HIPPOCRATES redivivus, paraphrasibus illustratus*, 1650, 1663 en 1701; en *Politica medica pro leprosis*. Men heeft hem daarenboven te danken eene *Verzameling van kleine stukken*, der beroemdste schrijvers, welke de Siciliaansche muzen hebben beoefend, in 5 dl.ⁿ GALEANO overleed den 28 Junij 1675, door zijn vaderland, welks godspraak hij was, hartelijk betreurd. De armen verloren in hem eenen geestrijken weldoener.

GALEN of GALENUS (MATTHEUS), in 1528, te *West-Kapelle*, in de provincie *Zee-land*, geboren, onderwees met roem de godgeleerdheid te *Dillingen* en daarna te *Douai*, werd kanselier van de universiteit dier stad, deed er de wetenschappen bloeijen, en overleed in 1573. Men heeft van hem: 1.º *Commentarium de Christia-*

no et catholico sacerdotio, Dillingen, 1565, in 4to — 2.º *De originibus monasticis*. — 3.º *De missæ sacrificio*. — 4.º *De seculi nostri choreis*; en andere schriften, vol geleerdheid, somtijds van critiek ontbloot, doch altijd met eene wijze zedeleer opgevuld.

GALEN (JAN VAN), een beroemd zeeheld, in dienst der *Vereenigde Provinciën*, uit een goed, doch arm geslacht geboren, begon met bootsgezel te zijn. Zijne vorderingen waren zoo snel, dat hij reeds in den ouderdom van 26 jaren kapitein ter zee werd. Hij onderscheidde zich tegen de Franschen, de Engelschen, de Mooren en de Turken. In 1652 omsingelde hij met eenige schepen der Staten, zes Engelsche schepen in de haven van *Livorno*. Andere schepen dezelve ter hulp komende, had er een gevecht plaats, waarbij VAN GALEN aan het been gewond werd. Men wilde hem bewegen, om te wijken, maar hij antwoordde: *Het is roemrijk sterven, zijn leven te verliezen te midden der zegepraal, welke men voor zijn vaderland behaalt*. Het been moest hem afgezet worden, en hij overleed negen dagen daarna te *Livorno*, in 1653. Zijn lijk werd naar *Amsterdam* vervoerd, alwaar de

Staten te zijner eer in de Nieuwe kerk, een prachtig praalgraf lieten oprigten.

GALLEN (**CHRISTOFFEL BERNARDUS VAN**), uit eene der oudste Westfaalsche familiën gesproten, droeg in den beginne de wapenen, hij verliet dezelve voor een domheerschap van *Munster*, doch zonder den smaak voor zijnen eersten staat te verliezen. Tot bisschop dier stad verkozen, en dezelve aan zijn gezag niet kunnen onderwerpen, belegerde hij dezelve in 1661, nam haar in, en behield dezelve door het aanleggen eener sterke Citadel. In 1664 werd hij verkozen tot een der aanvoeders van het leger des Rijks, tegen de Turken in *Hongarijē*. Hij had den tijd niet er zijnen moed te onderscheiden, daar de vrede, kort na zijne aankomst gesloten werd. In het volgende jaar gordde hij andermaal het harnas aan voor de Engelschen tegen de Hollanders, en behaalde op dezelve verscheidene voordeelen. Door bemiddeling van **LODEWIJK XIV.**, werd de vrede in 1666 gesloten, doch reeds in 1672 begon de oorlog weder. Met de Franschen vereenigd, ontnam hij aan de Staten onderscheidene steden en versterkingen. Door de wapenen des keizers tot den vrede genoodzaakt, verbond hij zich met

den koning van *Denemarken* tegen den koning van *Zweden*, en ontnam hem eenige plaatsen. **VAN GALLEN**, een groot Veldheer, maar slecht Bisschop zijnde, bezat de dapperheid van eenen soldaat. Hij overleed in 1678, in den ouderdom van 74 jaren, even zoo min door zijne kudde als door zijne troepen betreurd. Zijne *Levensgeschiedenis* is een slecht geschreven werk vol gewaagde of overdrevene daadzaken. **JOANNES VAN ALPHEN**, kanonik van *Keulen* en *Munster* heeft het wederlegd in zijne verhandeling: *De Vita et rebus gestis CHRISTOPHORI BERNARDI, episcopi et principis Monasteriensis*, enz. *Coesfeld*, 1694.

GALLENUS (**CLAUDIUS**), een beroemd Grieksch geneesheer onder **ANTONINUS, MARCUS AURELIUS** en eenige andere keizers, werd te *Pergamus*, in het jaar 131 der Christelijke tijdrekening geboren, en was de zoon van een' bekwaam bouwkunstenaar, die niets voor zijne opvoeding spaarde. Hij beoefende evenzeer de schoone letteren, de wiskunde en wijsbegeerte; maar voor de geneeskunde bezat hij eenen bijzonderen smaak en eenen buitengewonen aanleg. Hij doorliep al de scholen van *Griekenland* en *Egypte*, om zich onder de bekwaamste

meesters te vormen. Hij hield zich te *Alexandrië* op, hetwelk toenmaals de verzamelpplaats aller geleerden, en de beste geneeskundige school was, welke men kende. Van *Alexandrië* stak hij naar *Rome* over, en maakte zich aldaar bewonderaars en benijders. Zijne ambtsbroeders, die zijnen roem, in de onzekere, doch voor het menschelijke geslacht zoo noodzakelijke kunst, om zieken te genezen, afgunstig waren, schreven zijn welgelukken aan tooverkunst toe. De geheele tooverkunst van **GALENUS** was eene diepzinnige beoefening der schriften van **HIPPOCRATES** en vooral der natuur. Eene wreede pest, die een gedeelte der wereld teisterde, noodzaakte hem naar zijn vaderland terug te keeren, doch hij werd, door de verplichtende brieven van **MARCUS AURELIUS** naar *Rome* teruggeroepen. Deze keizer stelde in hem een blind vertrouwen. Na den dood van dien vorst, keerde **GALENUS** op nieuw naar zijn vaderland terug, alwaar hij in 210 na J. C. overleed. Hij had zijn lang leven [van 79 jaren] aan de matigheid te danken; want hij was voor het overige zeer zwak van gestel. Zijn grondregel (en zulks moet die van al degene zijn, welke hunne gezondheid liefhebben) was van *met nog*

eenigen eetlust de tafel te verlaten. Zijne zeden, zijne inborst beantwoordden aan zijne bekwaamheid, en vermeerderden nog zijnen roem. Behalve de grondbeginselen der geneeskunde, had hij nog die van alle wijsgeerige sekten beoefend. Hij bedroeg zich echter verregaande, in de denkbeelden, welke hij zich van de Christenen vormde, dezelve met de Joden verwarrende, welke hij beschuldigde, blindelings de ongerijmdste fabelen te gelooven, en werd hun verklaarde vijand. Hij erkende de eendoorzaken, en verhief zich tot den Schepper door de beoefening zijner werken. Op eenen zekeren dag, toen hij de ontleding van het menschelijke ligchaam had verklaard, zeide hij: *Ik heb den Eeuwige een aangename offer opgedragen, dan het bloed van bokken en stieren.* Eene nuttige les voor die waanwijze artsen, die wijl zij ten halve eenige werkingen der geheimzinnige natuur hebben gezien, hunne blikken op het oppervlakkige des werks gevestigd houden, en het doel, de wijsheid van het geheel, en zelfs den oorsprong miskennen (Zie **ELOX.**) Een gedeelte der schriften van dien geneesheer, kwam om, in den brand van den tempel des vredes te *Rome*, waarin dezelve bewaard war-

den. Degene, die ons overblijven, zijn te *Bazel*, in 1538, in 6 deelen, in het licht gegeven. Deze uitgave werd gevolgd, door eene andere te *Venetië*, 1625, in 6 dl.ⁿ, Grieksch en Latijn, in het licht gegeven; en dezelve werd overtroffen door die van *Chartier*, met *Hippocrates*, *Parijs*, 1639, in 9 dl.ⁿ, in fol. *Galenus* had veel aan *Hippocrates* te danken, en maakte daarvan geen geheim. Vele nieuwere hebben hunne kundigheden aan die beroemde ouden te danken, en hebben dezelve veracht; hierin gelijk aan kinderen, welke den boezem verscheuren, die hen voedt. Maar het grootste aantal geneeskundigen heeft zich vereenigd, niet slechts om hen te eerbiedigen, maar om hunne schriften tot voorbeelden, en hunne uitspraken voor orakels aantemen. De wijze en onpartijdige mannen hebben eenen middelweg tusschen de lasteraars en de overdrevene voorstanders dier vaders der geneeskunde gehouden. Zij hebben over hen geoordeeld, zoo als zij zulks over hunne kunst doen, in welke men noch te veel vertrouwen moet stellen, noch die men al te zeer verachten moet. Men stemt toe, dat *Galenus* door zijne proefnemingen, veel tot de bevordering der geneeskunde heeft bijgedragen; maar dat hij aan dezelve door

zijne spitsvinnige redeneringen, door *zijne hoofd-hoedanigheden*, en andere hersenschimmen, ook veel nadeel heeft toegebracht. [*Galenus* is de eerste geweest, die het menschelijke ligchaam ontleed heeft; hetwelk hem echter zeer zelden gebeurde, wijl de Romeinsche wetten verboden de lijken aanteraken. Hij ontleedde meermalen de dieren en vooral de apen, welker ligchaamsbouw het meest met die van den mensch overeenkomt. Hij is ook de eerste geweest, die een aantal spieren bekend gemaakt, derzelve gedaante, ligging en rigting aangewezen heeft; hij voerde in de ontleedkunde, eene menigte kunstbenamingen in, die er in zijn behouden gebleven. *Galenus* was een voorstander van de aderlating, en hij schreef eene *Verhandeling* over dat onderwerp. Hij genoot achtereenvolgend het vertrouwen der keizers *Marcus-Aurelius*, *Lucius-Verus*, *Commodus*, *Pertinax* en *Severus*.]

Galeoti (*Nicolaas*), een Italiaansche Jesuit, in 1748 overleden, is beroemd door de *Levensbeschrijvingen der Oversten zijner maatschappij*, met hunne afbeeldsels, in fol., Latijn en Italiaansch, *Rome*, 1748. Zijne geleerde *Aanteekeningen*, op het *Musæum Odescalcum*, *Rome*,

1751, 2 dl.n, in fol. zijn een nagelaten werk.

GALEOTI-MARTIO of GALEOTUS-MARTIUS, geboortig van Narni, was secretaris van MATHIAS CORVINUS, koning van Hongarijè, en leermeester van JOANNES CORVINUS, deszelfs zoon. Hij overleed te Lyon, in 1478. Men heeft van hem: 1.° Eene *Verzameling van kwinkslagen* van MATHIAS CORVINUS, in de *Verzameling van Geschiedschrijvers van Hongarijè, Frankfort*, 1600, in fol. — 2.° Eene *Verhandeling De homine interiore, et de corpore ejus*, Bazel, 1518, in 4.to; dat veel gerucht maakte, uit hoofde van eenige niet zeer regtzinnige gevoelens, welke hij verplicht was, te herroepen. — 3.° *De doctrina promiscua*, aan LAURENTIUS DE MEDICIS opgedragen, Florence, 1488; Lyon, 1552, in 8 vo Dit is eene mengeling van genees- natuur- en sterrekundige vraagstukken. Het is vooral in het boek ten titel voerende: *De incognitis vulgo*, dat hij met zijne onregtzinnige gevoelens voor den dag komt. De Godsdienst bepaalde hij in dezelve tot de enkele naleving van de wet der natuur. Hij liet er eenige van rondgaan, die hem bijna duur te staan hadden gekomen; want in die tijden verspreidde men de wijsgeerige leerstellingen,

niet zoo straffeloos als tegenwoordig. — Er heeft een andere GALEOTI (BARTHOLOMEUS) bestaan, die in de 16.^e eeuw eene *Geschiedenis der beroemde mannen van Bologna*, zijne geboorteplaats, Ferrare, 1590, in 4.to, in het licht gaf.

GALERIUS - ARMENTARIUS, Romeinsch keizer. — Zie MAXIMIANUS (GALERIUS VALERIUS).

* GALFRIDUS of GODFRIDUS VAN WINESALF, een beroemd Latijnsch dichter, in 1170 in Engeland geboren. Na verscheidene steden van Frankrijk, waarvan hij oorspronkelijk was, bezocht te hebben, volgde hij in 1190 koning RICHARD, naar het Heilige Land. Bij zijne terugkomst, in Europa, kwam hij te Rome, alwaar Paus INNOCENTIUS IV., hem zeer wel onthaalde. Volgens het gevoelen van pater FATTORINI en van TIRABOSCHI, onderwees GALFRIDUS de schoone letteren te Bologna, hetwelk zon doen gelooven, dat hij zich in Italië vestigde. Het tijdstip van zijn overlijden is onzeker, men kan het niet vóór het jaar 1250 bepalen. Hij heeft nagelaten: 1.° *Poetica nova, sive Carmen de arte dictandi, versificandi et transferendi*, door LEYSER in zijne *Historia poematum mediæ ævi* in het licht gegeven, Halle,

1721, afzonderlijk herdrukt te *Helmstadt*, 1721, in 8.vo Hij droeg dit werk dat voor den tijd eene zeldzame verdiensten bezat, aan INNOCENTIUS IV., op. Men bewaart een handschrift van hetzelfde in de bibliotheek van het *Vatikaan*. — 2.º *Historia seu itinerarium RICHARDI Anglorum regis in Terram Sanctam ab anno 1177 ad 1190*, voorkomende in de *Script. Hist. Angl.* van TH. GALE. — 3.º *De Plantatione arborum et conservatione fructuum etc.* waarvan er een afschrift in de bibliotheek van *Cambridge* wordt bewaard. Men schrijft aan GALFRIDUS, een treurdicht toe, ten titel voerende: *De statu curiæ romanæ*. Daar dom MABILLON hetzelfde als een verdedigschrift der Roomsche kerk beschouwde, heeft hij hetzelfde in het 4.^e deel zijner *Analecta* opgenomen. FRANOWITZ, in tegendeel, die een Protestant was, had in hetzelfde slechts eene hekeling dier zelfde kerk gezien, en hetzelfde bij voorraad in zijne verzameling *De corrupto ecclesiæ statu*, Bazel, 1557 geplaatst. Wij willen ons liever aan de kunde van den geleerden MABILLON toevertrouwen.

GALIANI (FERDINAND), den 2 December 1728, te *Chieti* geboren, alwaar zijn vader den post van koninklijk bijzitter bekleedde, werd in

den ouderdom van 8 jaren, naar *Napels* gezonden, tot zijnen oom CELESTINUS GALIANI, aartsbisschop van *Tarente*, en eerste kapellaan des konings, die voor zijne opvoeding zorgde. Weldra openbaarde zich zijne talenten. In 1750 gaf hij een werk over de munt in het licht, dat eenen buitengewonen opgang maakte, wijl het bestuur de grondbeginselen des schrijvers, die zich niet genoemd had, aannam. Omtrent dezen tijd, begaf hij zich in den geestelijken staat, verkreeg een beneficie van 500 dukaten, waarmede hij eene abdij vereenigde. Na in yerschillende gewesten van *Italië* te hebben gereisd, kwam hij in 1753 te *Napels* terug. In 1759 tot gezantschaps - secretaris in *Frankrijk* benoemd, bragt hij tien jaren te *Parijs* door, verbond zich aldaar met al de schoone geesten, voornamelijk met de Encyclopedisten en den Heer van *Ferney*. Te *Napels* teruggekeerd, hield hij niet op zich aldaar met wetenschappen bezig te houden, tot dat hij den 30 October 1787 overleed. Men heeft van hem, behalve de *Verhandeling over de Munt*, waarover wij gesproken hebben, verscheidene schriften over de oudheden van *Herculanum*, *Pompeja* en *Stabia*; eene *Lijst van BENEDICTUS XIV.*; eene *Zamenspraak over de*

Vrouwen, eene *Verhandeling over de Reuzen*, bij gelegenheid van eenen jongen Ier, van eene buitengewone lengte, MAGRAT genaamd: *Aanteekeningen op HORATIUS*, die in de letterkundige courant van *Europa* zijn medegedeeld; verschillende *Memorien over den Graanhandel, over den Hongersnood, die Frankrijk in 1763 en 1764 teisterde*, enz., waarin de oëconomisten niet gespaard worden, eene opera; ten titel voerende: *De ingebeelde SOCRATES*, enz. » men vindt in dat alles, zegt de abt de SAINT-LÉGER, een' vluggen en vrolijken schrijver, bij wien de bevalligheden het oordeel niet bezwalken. De waarheid gedooft echter niet, te ontveinzen, dat onderscheidene bijtende trekken, in de zamenspraken verspreid, en meer nog de schampreden, die in gezelschappen met stroomen uit den mond van GALIANI vloeiden, hem te *Parijs*, vijanden op den hals haalden, in welke stad hij de openbare achting geheel verloren had, toen hij in Mei 1769 dezelve verliet, om naar *Napels* terug te keeren en in den raad van koophandel te komen; intusschen onderhield hij steeds eene briefwisseling met DIDEROT, D'ALEMBERT, VOLTAIRE, de abten BATTEUX, ARNAULD, BARTHÉLEMI en onze overige geleerden, wier Brieven hij be-

waard heeft, die negen zware deelen uitmaken." De Heer DIODATI heeft zijn *Leven* in het licht gegeven, *Napels*, 1788, in 8. vo De geschiedschrijver ontveinst de mislagen en ondeugden van zijnen held niet: hij past deze woorden van CORNELIUS NEPOS op THEMISTOCLES op hem toe: *Hujus vitia maximis sunt emendata virtutibus*. Volgens HORATIUS, eene soort van paradoxe-stelling of onmogelijkheid:

Virtus est vitium fugere et
sapiëntia prima
Stultitia caruisse.

[Men heeft in 1818 de *Correspondance etc. (Briefwisseling van den abt GALIANI met Mevrouw d'EPINAI en anderen)*, 2 dl. n in 8. vo in het licht gegeven. Dit is een der zeldzaamste werken, welke in deze laatste tijden het licht hebben gezien. Het bevat de kostbaarste aantekeningen over de wijsgeerige school der 18^e. eeuw, en over de voornaamste leden derzelve. Men kan uit deze Brieven zien tot welke buisporigheden die mannen vervallen waren, welke enkel over de zedekunde spraken, een onbeschaamd gedrag, heerschte in hunne vereenigingen; men heeft moeite, om te begrijpen, hoe een Geestelijke zich zulk eenen toon durfde te veroorloven, en hoe eene vrouw en moeder denzelven konden ver-

dragen.] — Hij had eenen broeder den *Markgraaf GALIANI* genaamd, van wien er eene *vertaling* van *VITRUVIUS* met *Aanteekeningen* bestaat, *Napels*, 1758, in folio.

GALIFET of **GALIFECT** (JOZEF), een Jesuit, is voornamelijk bekend door een werk *De culta sacro sancti cordis Jesu*, Rome, 1726, in 4.to aan den Paus opgedragen. Dit werk handelt breedvoerig over de onmetelijke liefde van J. C. voor de menschen, waarvan ons de herinnering door het zinnebeeld van zijn hart wordt voorgesteld, en over de gevoelens, welke deze herinnering, in de ziel der dankbare geloovigen moet doen geboren worden: hetwelk men gewoonlijk uitdrukt door devotie tot het heilig Hart. (Zie MARGARETHA MARIA ALACOQUE). Maar wijl de steeds onrustige geest der menschen, zich niet weet optehouden, waar het behoort, zoo heeft pater GALIFET, bij zijn werk eene *Bijlage* gevoegd, om te bewijzen, dat men de vereering van het hart der Heilige Maagd met die van den God-Mensch moet vereenigen (*cultum cordis MARIAE a cultu cordis JESU non separemus*). Deze zonderlingheid, welke vereeringen scheen te verwarren, tusschen welker voorwerpen een

oneindige afstand bestaat, en van welke het tweede, niet in de zinnebeeldige voorstelling kon deelen, over welke wij gesproken hebben, verwekte gemor, zelfs van wege personen, die ten opzichte van de H. Maagd het godvruchtigste waren, en vond van den anderen kant verdedigers en voorstanders. CLEMENS XIII. stelde zich te vreden dezelve door daadzaken te veroordeelen, terwijl hij uitsluitend het feest van het heilig Hart van JESUS instelde, en den aard en het doel van dat feest zoodanig verklaarde, dat hetzelfde voor geene de minste uitbreiding vatbaar was. Nog heeft men aan pater GALIFET verweten, van in deze *Bijlage* vele dingen te hebben opgenomen, waarin de gestrengte godgeleerdheid, met de godsvrucht des schrijvers niet overeenkomt. Alles wordt in hetzelfde overdreven, alles wat in de schriften van eenigen grooten man onnaauwkeurigheid of groot-spraak kon genoemd worden, wordt er in herhaald, als even zoo vele onbetwistbare uitdrukkingen van het Catholijke geloof. Het is onmogelijk, dat gedeelte des werks te lezen, zonder dat de verbeeldingskracht buiten de grenzen gaat, waarin zich de kennis van een eenvoudig schepsel houdt opgesloten, en zonder het denkbeeld eener

soort van gelijkheid aan te nemen, die de grondslagen des geloofs ondermijnt. » Men is zeer verlegen (heeft iemand bij deze gelegenheid gezegd), wanneer men, na het lezen van dergelijke boeken, dezen grondregel des Christendoms aantreft, welken zoo duidelijk en zoo heerlijk, door den vorst der Apostelen is uitgedrukt: *Non est in alio aliquo salus, neque enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri.* — Actus IV. 12. — Zie MURATORI.

GALIGAI (ELEONORA), de dochter van eenen timmerman, en van eene waschvrouw, trad in den echt met den beroemden en ongelukkigen CONCINI, later maarschalk d'ANCRE. Zij was met MARIA DE MEDICIS, wier zoogzuster zij was, en die haar steeds teederlijk beminde, in Frankrijk gekomen. Deze vrouw een voorbeeld van leelijkheid, en zonder eenige andere verdienste, dan die der heimelijke listen, verkreeg voor haren echtgenoot de schitterendste posten. Het moedwillige misbruik, hetwelk zij van hunne gunst maakten, verbitterde al de grooten van het hof, en voornamelijk LODEWIJK XIII. CONCINI werd gedood, en zijne vrouw naar de Bastille gevoerd. Men legde haar dui-

zende misdaden te laste, en vooral die van tooverij; maar hare geheele tooverkunst bestond, zoo als zij zulks zelve aan hare regters antwoordde, die haar vraagden, hoe zij de koningin betooverd had, in het vermogen, hetwelk de sterke zielen op de zwakke hebben. Dit antwoord redde haar niet, zij verloor in 1617 het hoofd op het Grève-plein, als tooveresse. Bij de beschuldiging van tooverij voegde men die van Joodschgezindheid (Zie CONCINI). Het verhaal van haren dood en dat van dien van haren echtgenoot, komt voor in de *Geschiedenis der gunstelingen* door DU PUY. Men vervaardigde ook op haren dood een treurspel, ten titel voerende: *la Magicienne étrangère (de Vreemde tooveresse)*, in 4 berijmde bedrijven, Rouanen, 1617, in 8. vo; een gruwelijk en onbeschoft hekel-schrift. GALIGAI had eenen zoon en eene dochter gehad. De laatste stierf kort na den moord van haren vader. De zoon werd in het vonnis zijner moeder betrokken, en van den adel beroofd. Hij begaf zich naar Florence, alwaar hij een inkomen van 14,000 kroonen genoot, welke zijn vader, gelukkiger wijze voor hem, in die stad had uitgezet. De broeder van GALIGAI, tot het aartsbisdom Tours, en de abdijs van Marmoutiers gekomen,

deed afstand van deze beide beneficiën, waarop men hem eene jaarwedde gaf, en ging zijne dagen in *Italië*, verre van de stormen der hoven verwijderd, eindigen.

GALILEI (VINCENTIUS), vader van den beroemden GALILEI, een Florentijnsch edelman, in de wiskunde en vooral in de toonkunst zeer ervaren, liet zijnen zoon, niettegenstaande dezelve onwettig was, onderwijzen alsof hij denzelven uit een wettig huwelijk geteeld had. Hij boezemde hem zijnen smaak voor de wiskunde in, doch nooit kon hij hem lust voor de toonkunst doen opvatten. Zijne werken bewijzen zijne kundigheden. De meest beroemde zijn vijf *Zamenspraken*, in het Italiaansch over de toonkunst, *Florence*, 1681 en 1682; in folio. Hij randde in de laatste JOZEF ZARLINI aan, en handelt in dezelve over de oude en nieuwere toonkunst. DESCARTES heeft verscheidene malen den vader met den zoon verward.

GALILEI, natuurlijke zoon van den voorgaande, werd te *Pisa* in 1564 geboren. Na de natuur gedurende eenigen tijd te *Venetië* te hebben beoefend, verkreeg hij eenen leerstoel der wijsbegeerte te *Padua*, en bekleedde denzelven gedurende 18 jaren met den grootsten roem. Cos-

MUS II., groot-hertog van *Toskane*, benijdde hem aan die stad, en onttrok hem aan dezelve, om hem te *Florence* te vestigen. Hij verbond hem aldaar door de titels van zijnen eersten wijsgeer en eersten wiskunstenaar. Toen GALILEI te *Venetië* was, had hij gelegenheid gehad, eenen der verrekijkers te zien, welke JACOBUS MÉTIUS in *Holland* had uitgevonden. Deze ontdekking trof hem zoodanig, dat hij eene dergelijke deed. MÉTIUS had deze ontdekking gedeeltelijk aan het toeval te danken; GALILEI maakte dezelve dienstbaar aan de sterrekunde. Door dit werktuig geholpen, zag hij onderscheidene tot dus verre onbekende sterren, het was- sen der ster Venus; de vier wachters van JUPITER, in den beginne de sterren van MEDICIS genoemd, enz. Het ware voor zijne rust te wenschen geweest, dat hij zich er toe bepaald had, met waarnemingen aan den Hemel te maken; maar hij wilde volstrektelijk een stelsel omhelzen; hij bepaalde zich tot dat van COPERNICUS. SCHEINER, een Duitsche Jesuit, aan wien men de ontdekking der vlakken van de zon te danken heeft, bestreed zijnen ijver in het verdedigen eener onzekere zaak, die hem daarenboven toescheen met de getuigenis der gewijde boeken te strijden.

(Zie SCHEINER). Reeds in het jaar 1611, had de regtbank van geloofsonderzoek van Rome een besluit tegen het gevoelen van COPERNICUS uitgevaardigd, dat, volgens hetzelfde, met de heilige schrift streed. GALILEÏ, wiens talenten men op prijs stelde, kwam er van af met een verbod, van zijn stelsel noch mondelings, noch schriftelijk meer te verdedigen. De Kardinaal BELLARMINUS, belast, om hem dit verbod te doen, gaf hem een geschrift, door hetwelk hij verklaarde, » dat hij noch gestraft, noch zelfs verplicht was, om zich te herroepen; maar dat men enkel van hem gevorderd had, dat hij van dat gevoelen afzag en hetzelfde in het vervolg niet verder verdedigde." GALILEÏ beloofde alles, wat men begeerde, en vooral van de heilige Schrift niet meer te verwringen, om zijn stelsel te bekrachtigen (want hij ging zelfs zoo ver van te beweren, dat het uit Genesis ontleend was, en wilde er een leerstelsel van maken). Hij hield zijn woord, tot in 1632, hij had bij voortduring rust kunnen smaken, te meer daar men hem door een besluit van het jaar 1620 had toegestaan, zijn stelsel, als eene sterrekundige gissing te onderwijzen. Maar daar de ijdelheid, waarvoor eene wezenlijke

verdienste, de geleerden niet altijd behoedt, hem in 1632 *Zamenspraken* had doen in het licht geven, om de onbeweegbaarheid der zon en de beweging der aarde, als eene onbetwistbare zaak vast te stellen, werd hij op nieuw voor de regtbank van geloofsonderzoek gedaagd. Men bragt hem zijne belofte te binnen; hij verdedigde zich slecht, en hij werd den 21 Junij 1633, bij een besluit door zeven Kardinalen onderteekend, veroordeeld, om gevangen te worden gezet, en gedurende 3 jaren, wekelijks éénmaal de zeven Boet-psalmen te lezen. GALILEÏ vraagde om vergiffenis, en zwoer zijne groote verkleefdheid aan eene schijnbare vooronderstelling af, welke hij als de bron van zijn roem beschouwde; maar op den oogenblik, waarop de plegtigheid geëindigd was, zeide hij, terwijl hij met zijnen voet op den grond trapte: *En toch beweegt zij zich (E pur si muove)*. Het is echter zeker, dat deze bewering, ten minste toenmaaks, dien graad van klaarlijkheid en beoog niet had, welke de toestemming noodzakelijk maakt, en den geest op eene onoverwinnelijke wijze onderwerpt (Zie COPERNICUS); men kan zelfs zeggen, dat hij zelf van dat stelsel, geen volkomen zuiver, en zich ge-

ijkblijvend denkbeeld had, wijl hij er als eene klaarblijkelijke en ontegensprekelijke waarheid van afleidde, den vloed en de ebbe der zee, die, volgens het oordeel aller geleerden, er niet de minste betrekking op heeft (*). De Kardinaals-geloofsonderzoekers zonden hem naar *Toskane* terug, alwaar hij leefde, zoo als hij begeerde, op het landgoed, dat hij in het grondgebied van *Arcetri* bezat. De Heer MALLET DU PAN heeft, ofschoon een Protestant zijnde, in 1784 eene verhandeling in het licht gegeven, waarin hij de meesterachtige beledigingen wederlegd, welke de broodschrijvers gewoonlijk bij deze gelegenheid tegen de inquisitie uitbraken, en bewijst, dat het geheele onregt aan den kant van GALILEÏ was. Een zekere FERRI heeft ijdele pogingen in het werk gesteld, om dit betoog te verzwakken (Zie *Journ. hist. et litt.* van 15 Mei 1785, bladz. 112). GALILEÏ zelf heeft deze sprookjes meesterlijk wederlegd. * De Paus (zegt hij in eenen brief, welken hij aan Pater RECENERI, zijnen leerling schreef) oordeelde mij zijne achting waardig. . . . Ik werd gehuisvest in het aangename

paleis, der H. Drieëenheid des Bergs. . . . Toen ik bij de regtbank van het heilige Officie kwam, werd ik door twee Jakobiters zeer beleefdelijk opgeroepen, om mij te verdedigen. . . . Als een opregte Catholijke ben ik verplicht geweest, mijn gevoelens te herroepen." — » Om mij te straffen, vervolgt hij, heeft men mij de *Dialogo* (*Gesprekken enz.*) verboden, en na een vijfmaandsch verblijf te *Rome* laten gaan. . . . Tegenwoordig ben ik op mijn landgoed van *Arcetri*, alwaar ik, bij mijne dierbare geboortestad, eene zuivere lucht inadem." De onderdom van GALILEÏ werd door eene wezenlijker ongunst gestoord; hij verloor het gezigt, drie jaren voor zijnen dood, te *Florence* in 1641 voorgevallen. Hij werd in de kerk van het Heilige Kruis begraven, alwaar men in 1737 te zijner eer, een praalgraf, regt tegen over dat van MICHAËL ANGELO heeft opgericht. Deze sterrekundige bezat een innemend gelaat, en was levendig en vrolijk van onderhoud. Hij beoefende bijna al de aangename kunsten. De aardrijkskunde heeft hem door zijne sterrekundige waarnemingen veel te danken; en de werktuigkunde;

(*) Men vindt dit geheele onderwerp breedvoerig ontwikkeld, zoo wel voor het geschied- als voor het sterre- en natuurkundige gedeelte, in de *Observations philosophiques sur les systemes*, 3.º uitgave, *Luik*, 1788, bladz. 95, N.º 112 en volgende.

door de theorie der bespoe- diging. Men beweert, dat hij een gedeelte zijner denk- beelden uit LEUCIPPUS putte. Welligt heeft hij LEUCIPPUS en zijne leer nooit gekend. Het is wel waar, dat de nieu- weren veel van de ouden ontleend hebben, maar men berooft hen soms met al te veel gestrengheid, van de uitvinding der ware of val- sche stelsels, welke zij even zoo wel hebben kunnen uit- denken, als de bespiegelaars van Rome en Athene. De smaak van GALILEÏ was niets minder dan zuiver. Zijne beoordeelingen in het let- terkundige vak, bewijzen- geenszins de bondigheid van zijnen geest. Hij was een der dweepzuchtigste bewon- deraars van ARIOSTO, en gaf openlijk de voorkeur aan de eigenzinnigheid en luimen van dezen kluchtdichter, bo- ven de edele en regelmatige schoonheden van TASSO. De werken van dezen beroemden man, zijn te Florence, in 1718, in 3 dl.ⁿ in 4.to ge- zamenlijk uitgegeven. Er zijn er eenige in het Latijn en verscheidene in het Ita- liaansch. Deze uitgave is versierd met eene belangrij- ke Levensgeschiedenis des schrijvers. [De werken van GALILEÏ hebben verscheidene uitgaven gehad, en zijn in verschillende talen vertolkt. De abt ANDRÈS, een Spaansch Jesuit, gaf eene *Saggio* of

Proeve over de wijsbegeerte van GALILEÏ in het licht, Mantua, 1776, in 8.vo De laatste en volledigste uitga- ve der *Werken van GALILEÏ*, is die van Milane, 1808, 13 dl.ⁿ in 8.vo]

GALILEÏ (VINCENTIUS), zoon van den voorgaande, hand- haafde met eer den roem van zijnen doórluchtigen vader. Hij is het die het eerste de *slingers* aan de uurwerken heeft aangebragt, eene uit- vinding, aan welke men de verbetering der uurwerkkun- de heeft te danken. Zijn vader had den *eenvoudigen slinger* uitgevonden, van welke hij zich in zijne sterrekundige waarnemingen op eene nut- tige wijze bediende. Hij kwam zelfs op het denk- beeld, om denzelven op de uurwerken toe te passen, doch bragt zulks niet ten uitvoer, en liet de eer daar- van aan zijnen zoon over, die er te Venetië in 1649 de proef van nam. Deze uit- vinding werd later door den beroemden HUYGENS meer tot volkomenheid gebragt.

GALILEÏ (ALEXANDER), een Florentijnsch bouwkunste- naar, in 1691 geboren, reis- de door verschillende ge- westen van Europa, uit En- geland teruggekeerd, alwaar hij zich gedurende zeven ja- ren had opgehouden, werd hij oppertoeziener der open-

bare gebouwen van *Toskane*. Door CLEMENS XI. werd hij naar *Rome* beroepen. De voorgevel der kerk van den H. JOANNES van *Lateranen*, de kapel *Corsini* dier kerk, en de voorgevel der kerk van den H. JOANNES der *Florentijners*, zijn werken, die hem tot eer verstrekken. Deze kunstenaar verstond zeer wel de versieringen, en de keuze der sieraden, die somtijds de bouwkundige gebreken doen verdwijnen. Hij overleed in 1737.

* GALINDO (BEATRIX), onder den naam van LA LATINA bekend, werd te *Salamanca*, in 1475 geboren. Reeds in den ouderdom van negen jaren, toonde zij eenen bepaalden lust voor de studie, hetwelk een' hârer oomen, een kundig geestelijke, bewoog, om dien gelukkigen aanleg bevorderlijk te zijn. Hij onderwees haar de Latijnsche taal, in welke zij zulke snelle vorderingen maakte, dat zij in korten tijd, met eene verbazende gemakkelijkheden, de duisterste plaatsen der klasieke schrijvers verklaarde. Met denzelfden roem beoefende zij ook de wijsbegeerte. ISABELLA van *Kastilië* beriep haar aan haar hof, benoemde haar tot hare eeredame, en huwde haar in 1495 uit aan don FRANCISCUS RAMIREZ, secretaris van FERDINAND V. Weduwe,

zonder kinderen geworden zijnde, in den ouderdom van dertig jaren, en onnoemelijke goederen bezittende, stichtte zij te *Madrid* een gasthuis dat nog bestaat, en dat steeds den naam van gasthuis van *la Latina* draagt. Zij rigtte ook onderscheidene religieuze gestichten op, voornamelijk toegewijd aan de opvoeding van jonge jufvrouwen zonder fortuin, en zelve hield zij zich met het bestuur van een dier gestichten bezig. Zij was steeds een voorbeeld van deugd en godsvrucht, en overleed te *Madrid* den 25 November 1535. Deze geleerde Spaansche dame heeft verscheidene werken geschreven; doch dezelve zijn niet tot ons gekomen.

GALINDON. — Zie PRUDENTIUS de Jonge.

GALIOTE. — Zie GOURDON.

GALISSONNIÈRE (ROELAND MICHAËL BARRIN, Markgraaf DE LA), luitenant-generaal der Fransche zeemagt, te *Rochefort*, den 11 November 1693 geboren, ging in 1710 in dienst als *gardemarinier*, en werd na verschillende bevorderingen, in 1745, tot algemeen landvoogd van *Canada* benoemd. Hij vervulde dezen post, alsof hij zich altijd met dien staat had bezig gehouden, en de voorspoed, welken de

Fransche wapenen in dat gedeelte der wereld genoten, was de vrucht der orde, welke hij er in gevestigd had. In 1749 keerde hij naar *Frankrijk* terug, en werd tot Schout-bij-nacht benoemd. Iedereen kent den vermaarden togt van *Minor-ka*, zoo roemrijk voor den Heer DE LA GALISSONNIÈRE, doch die zijne reeds sedert verscheidene jaren wankelbare gezondheid geheel ondermijnde. Hij overleed te *Nemours*, den 26 October deszelfden jaars. Met de verhevene talenten van zijnen staat, met zeer verscheidene kundigheden, paarde deze beroemde zeeheld, eenen zeldzamen ijver en eene buitengewone goedheid des harten. Ofschoon nauwgezet, regtvaardig, en stipte zeden bezittende, was hij echter enkel gestreng voor zich zelve.

GALITZIN (BASILIUS), bijgenaamd *de Grootte*, in 1633 geboren, Heer uit eene der beroemdste en vermogendste familiën van *Rusland*, regeerde bijna alleen, onder de minderjarigheid der beide Czars, IWAN en PETER, en was onder-koning van *Casan*, van *Astrakan*, en zegelbewaarder van *Rusland*. Zijne heerschzuchtige en listige inborst gaf aanleiding, om hem te verdenken, van er zelf op bedacht te zijn

geweest, den troon van *Moskovië* te beklimmen, en deze verdenking, gevoegd bij de nederlagen, welke zijne legerbenden ondergingen, maakten hem tot den afkeer van *Rusland*. In zijnen eersten veldtogt tegen de Tartaren van *Crimea*, kwamen deze hem, met eenige tonnetjes vol dukaten te ontmoet, en bewogen hem, hun den vrede te verkoopen. In eenen anderen togt tegen dezelfde volken, liet GALITZIN de drooge kruiden eener woestijn, op den afstand van honderd mijlen in den brand steken, ten einde hun alle hoop op voeder te benemen. Gedurende den brand, liep het gerucht, dat de vijand naderde, men was niet wel gestemd, om hem te ontvangen en begaf zich dus op de vlugt, zelfs moest men op deze vlugt, den nog brandenden grond overtrekken, waarbij de vlam of de rook duizenden soldaten deed omkomen. Deze ongelukkige togt, haalde aan GALITZIN den haat van een groot gedeelte der natie op den hals. Eenige dagen voor dat hij op nieuw naar het leger vertrok, vond men des morgens voor zijne deur eene doodkist met een briefje, waarin men hem aankondigde, dat indien hij in dezen veldtogt niet beter slaagde, dan in den vorige, deze doodkist zijne woonplaats

zoude zijn. De uitslag was dezelfde; men benam hem echter het leven niet, maar hij werd afgezet, men nam zijne goederen in beslag, en verbande hem naar *Siberië*. Deze ballingschap werd eenigen tijd later in eene zachtere veranderd, hij werd naar een zijner landgoederen bij *Moskau* gezonden. Op het einde zijner dagen nam hij zijnen intrek in een klooster, alwaar hij zich aan de geheele gestrengheid der Grieksche monniken onderwierp. Hij overleed aldaar in 1713, in den ouderdom van bijna 80 jaren. GALITZIN had de wegen bereid voor den Czar PETER, en men schrijft hem met regt een groot gedeelte der veranderingen toe, welke in *Moskovië* hebben plaats gehad. Hij bewerkte eene briefwisseling met al de hoven van *Europa*, en was de aanleider van den eeuwigen vrede in 1686 gesloten. Dit belangrijk verdrag werd gevolgd door het bondgenootschap der hoven van *Weenen*, *Polen*, *Rusland* en de republiek van *Venetië* tegen de Turken. [GALITZIN verzachte de lijfeigenschap der volken, verminderde de voorregten der Grooten, en voerde alom de stiptste regtvaardigheid in].

GALITZIN (MICHAËL MICHAËLOWITZ, prins van), den 11 November 1674 uit de

zelfde familie als de voorgaande geboren, ondersteunde den Czar PETER den *Groote*, in den oorlog tegen KAREL XII. Hij was bijna bij al de veldslagen tegenwoordig, en won er onderscheidene ter zee en to land. Hij was het, die na langer dan 10 jaren in *Finland* het bevel te hebben gevoerd, dezen oorlog door den vrede van *Nijstadt*, gelukkiglijk ten einde bragt. Zijne diensten bleven niet zonder belooning. Hij werd in 1725 eerste veldmaarschalk, en na den dood des Czars werd hij tot voorzitter van den staat van oorlog verklaard. Hij overleed den 21 December 1730 als een goede staatsdienaar, en een groot veldheer beschouwd.

* GALITZIN (DEMETRIUS, Prins van), werd te *Sint-Petersburg*, in 1735 geboren. Hij was een der afstammelingen van BASILIUS GALITZIN, die zijnen oorsprong uit eenen Kan van *Tartaryë* ontleende. In 1765, in hoedanigheid van afgezant naar *Parijs* gezonden, verbond hij zich aldaar met alle beroemde mannen. De smaak voor de wetenschappen en de zucht voor de letteren deden hem vooral diegene najagen, welke dezelve met roem beoefenden. Hij was bijzonder bekend met VOLTAIRE, onderhield

gedurende verscheidene jaren met hem eene briefwisseling, en het schijnt, dat hij zich naar de grondbeginselen van den wijsgeer van *Ferney* zeer wel voegde. In 1773 werd hem het gezantschap van 's Gravenhage opgedragen, en gedurende zijn verblijf in *Holland*, gaf hij eene prachtige uitgave der werken van *HELVETIUS* in het licht, vermeerderd met de verhandeling over den mensch en deszelfs geestvermogens, waarvan hij het oorspronkelijke handschrift had verkregen. Tijdens de fransche omwenteling begaf hij zich naar *Duitschland*, alwaar hij zich enkel met de natuurlijke Historie bezig hield, voor welke hij eene bijzondere genegenheid bezat. De akademiën van *Stokholm*, *Berlijn* en *Brussel*, telden hem reeds onder hare leden. Hij werd tot voorzitter der delfstofkundige maatschappij van *Jena* benoemd, aan welke hij zijn rijk kabinet van delfstoffen bij zijnen uitersten wil vermaakte. *DEMETRIUS GALITZIN* overleed te *Branswijk*, den 17 Maart 1803. Onder de door hem nagelatene werken, onderscheidt men 1.° *Natuurkundige beschrijving van Tauride (Crimea)*, met betrekking tot de drie rijken der *Natuur*, uit het Russisch in het Fransch vertaald,

's Gravenhage, 1788', in 8. vo — 2.° *Verhandeling over de bergstofkunde of beknopte en Methodische Beschrijving der delfstoffen*. Maastricht, 1792, in 4. to, *Helmstadt*, 1796, in 4. to — 3.° *De geest der economisten, of de economisten geregtvaardigd van door hunne grondbeginselen de grondslagen der Fransche omwenteling te hebben gelegd*. Brunswijk, 1796, 2 dl. n in 8. vo De regtvaardiging was niet gemakkelijk, zoodat men zich niet behoeft te verwonderen, dezelve niet in het geschrift van den H. r. *GALITZIN* te vinden.

† *GALL* (*JOANNES JOZEF*), de grondlegger der *Schedeleer*, werd in 1758 te *Tiefenbrunn*, in het *Wurtembergische* geboren, beoefende de geneeskunde, en leefde als geneesheer te *Weenen*. Hier trad hij het eerst in het licht, met een werk, getiteld: *Wysgeerig-geneeskundige onderzoekingen over natuur en kunst, in den zieken en gezonden staat des menschen*, *Weenen*, 1791, 2 dl. n in 8. vo, en verwekte algemeene bewondering. Daarop kwam hij met zijne *Physiologisch-ontleedkundige onderzoekingen over de hersenen en derzelve zenuwen* voor den dag, trok aller aandacht tot zich, en deze ontdekkingen zijn het, die la-

ter, onder den naam van *Schedelleer* vrij algemeen zijn verspreid geworden. Reeds in zijne schooljaren zag GALL, dat onderscheidene zijner medescholieren, hem, ondanks zijne aangewende vlijt, in het van huiten leeren overtroffen. Hij meende bij deze jongelingen groote oogen te ontdekken, hetgeen hij ook in het vervolg bij tooneelspelers waarnam, en kwam dus op het denkbeeld, dat de aanleg daartoe welligt op deze plaats zoude te vinden zijn; ofschoon hij van dit denkbeeld later weder afgang, zoo kwam hij toch daarop weder terug, dat het bij bijzondere geestvermogens werkelijk op de bouworde van bijzondere plaatsen des hoofds aankomt. Hij vergeleek nu de schedels van menschen en dieren, en vond eindelijk den aanleg tot ruim twintig organen. Deze leer zette hij niet alleen in zijne schriften uit elkander, maar droeg dezelve ook mondelings in de groote steden en universiteiten voor. In gezelschap van zijnen vriend Dr SPURZHEIM, werkte hij aan een werk, dat bestemd was, om zijne ontdekkingen volkomen te ontwikkelen en algemeen te maken, doch dat slechts voor een klein gedeelte voltooid is. Door zijnen ijver voor zijne ontdekkingen medege-sleept, werd de verzwakking zijner krachten door GALL niet opgemerkt, en hij ge-

voelde den prijs van de waar-schouwingen zijner vrienden niet, dan toen de dood reeds om zijne sponde waarde. Hij overleed op zijn buitenverblijf van *Montrouge*, bij *Parijs*, den 22 Augustus 1828. — Ofschoon men reeds in de zeer grijze oudheid den zetel der verstandelijke vermogens des menschen, in de hersenen had geplaatst, en het elken arts bewust was, dat de hersenziekten, met de ondermijning der verstandelijke vermogens, der neigingen en natuurlijke bekwaamheden gepaard gingen, kan men echter niet ontkennen, dat de zoogenaamde *Schedelleer* van GALL vele gewaagde stellingen bevat, en den weg tot het *materialismus* en *atheismus* open zet.

GALLA PLACIDIA. — Zie PLACIDIA.

GALLÆUS (SERVATIUS), te *Zierikzee*, in 1630 geboren, en te *Kampen* in 1709 overleden; is de schrijver eener Latijnsche *Verhandeling over de Godspraken de Sibylla's*, 2 dl.ⁿ in 4.to, *Amsterdam*, 1689; het eerste bevat de *Orakels* met eene verklaring. Het tweede bevat *Verhandelingen* over alles, wat men van de SIBYLLA's kan zeggen. Hij bewijst derzelve bestaan tegen SOCINUS, en beweert, dat zij door den duivel ingegeven zijn; hij ontkent, dat zij maagden zijn geweest,

en beweert dat er, ten opzichte van derzelve getal niets te bepalen is. Ook doet hij eenen bitteren uitval tegen eenige Heiligen, aan welke men de gave der voorzegging heeft toegeschreven. » Eene koddige verlegenheid, zegt een *Criticus*, waarin zich teze Protestant heeft bevonden! Het bestaan der Sibyllen, en derzelve inspraak erkennende, maar eenige nadeelige gevolgtrekkingen voor zijne sekte vreezende, wil hij dezelve liever door den duivel doen ingeven, en van hare maagdelijkheid berooven, dan eenig bewijs te leveren, te gunste der maagden, die, onder de Catholijken eenige kennis van de toekomst schijnen gehad te hebben.” — Nog heeft men van hem eene *Uitgave* van LACTANTIUS, *Lejden*, 1660, waarin hij alle pogingen in het werk stelt, om de aantekeningen te wederleggen, welke ISÆUS, op dezen ouden Christenschrijver had gemaakt, en om LACTANTIUS in eenen Hugenoot te herscheppen. Hij heeft aan eene *Uitgave* gewerkt van MINUTIUS FELIX, die niet het licht heeft gezien, en die waarschijnlijk niet beter was, dan de voorgaande.

* GALLAIS (JOANNES PETRUS), wordt te Doué in Anjou, in 1756 geboren, hij stu-

deerde bij de Benedictijnen, nam het kleed der orde aan, en was tijdens de eerste omwenteling, hoogleeraar in de wijsbegeerte, in een der collegien-dierzelfde orde. Niet zonder reden verwonderde men zich, dat een man, die zich steeds den onverzoenlijken vijand van alle revolutionnaire grondbeginselen verklaarde, en wien de vervolgingen dienaangaande nooit hebben kunnen doen waukelen, uit eigen beweging, tot den wereldlijken staat heeft kunnen overgaan en onaangezien, de plegtige geloften, die hij had afgelegd, zich in het huwelijk begeben. Wat hier ook van wezen moge, GALLAIS, die zich te *Parijs* bevond, kondigde, reeds in den aanvang der onlusten, al die rampen aan, welke er noodzakelijk uit moesten geboren worden. Te dien einde maakte hij verscheidene stukjes door den druk gemeen, te weten: 1.° *Histoire Persane* (*Geschiedenis van Perzië*), 1789. — 2.° *Dictionnaire inutile* (*Nutteloos Woordenboek*), 1790. — 3.° *Démocrite voyageur* (*Democritus de Reiziger*), 1791. De verdrietelijkheden, waarmee de toenmalige dwingelanden, den ongelukkigen LODEWIJK XVI. overlaadden, deden hem het nabijzijnde tijdstip eener rampzalige ommekeer van zaken, voorge-

voelen. Hij schreef in 1792 het *Journal général* (*Algemeen Dagblad*), waarin hij moeds genoeg had, om weinige dagen voor den 10 Augustus te zeggen . . . » De weldenkende mannen uit alle landen hebben hunne oogen van de Fransche natie afgewend, zoodra zij getuigen zijn geweest harer on dankbaarheid jegens een' monarch dien zij zelve met den naam van Hersteller der vrijheid had bestempeld; zoodra zij den besten der vorsten door de Franschen aan den lagen en vernederenden hoon der verachtelijkste menschen, hebben zien prijs geven." Drie dagen voor het vonnis van LODWIK XVI., gaf hij nog grooter blijken van zijnen moed, naardien hij eene krachtige memorie getiteld: 4.° *Appel etc.* (*Beroep op de Nakomelingschap*), tegen hen liet nitgeven, die zich regters van LODWIK XVI. noemden. Dit geschrift was door den Boekverkooper WEBERT in het koninklijk paleis rondgedeed; hij werd daarom gevangen en verloor zijn hoofd onder de bijl van ROBESPIERRE. Ook GALLAIS werd den 17 September 1793 gearresteerd en naar het tuchthuis *la Force* overgebracht, waar hij 7 maanden bleef, en tot na den 9 der maand *Thermidor* werd vergeten. Als toen weder in vrijheid gesteld zijnde, arbeidde hij aan een dagblad, genaamd *Lu*

Quotidienne en vervolgens aan dat, genaamd *Censeur des Journaux* (*Beoordeelbaar der Dagbladen*) waarin hij de omwenteling en hare hoofden onophoudelijk gispt. Zijne grondbeginselen en zijne schriften, waren de bronnen van nieuwe vervolgingen van den kant der vijanden van alle orde. Tot de ballingschap veroordeeld, wist hij zich hieraan te onttrekken, en hield zich in de omstreken van *Parijs* verborgen, terwijl gedurende zijne afwezigheid, zijne persen werden verbroken, en zijn huis uitgeplunderd. Hij leefde twee jaren in de stilte, en gaf vervolgens in het licht: 5.° *Histoire etc.* (*Geschiedenis der Omwenteling van den 18 der maand Fructidor*), 1799. In dit werk schildert hij BONAPARTE met zoo levendige kleuren af, dat men duidelijk kan zien, dat de opsteller, reeds toen zijne heerschzuchtige plannen had bemerkt. In hetzelfde werk aarselt hij niet te zeggen: » Zonder het eenhoofdig gezag kan *Frankrijk* niet gelukkig zijn, en geen eenhoofdig gezag, zonder de *BOURBONS*." In hetzelfde werk vindt men het krachtige antwoord op den brief, welken men voorgaf onder de papieren van DURAND-MAILLANE gevonden te hebben; hij bewijst er in dat deze brief van het bewind is uitgegaan. Het besluit, waarbij de bau-

nelingen van 18 fructidor werden teruggeroepen, deed ook GALLAIS weder in de hoofdstad komen, waar hij gedurende tien jaren, het *Journal de Paris* (*Parijsche Dagblad*) schreef. Onveranderlijk in zijne grondbeginselen had hij het zoo vergebracht, dat hij zijne gevoelens geheel vrij ter neder schreef, zonder nochtans een zoo argwanend bestuur, dat niet den geringsten aanval tegen deszelfs gezag ongestraft liet, in eenigen deele te kwetsen. In 1810 werd hij benoemd tot hoogleeraar in de wel sprekendheid en wijsbegeerte, en verdiende de lofuitingen van alle verlichte en weldenkende mannen. Hij deed zich bijzonder opmerken door zijne *Leçons etc.* (*Lessen der Christelijke Zedeleer*) vol van wijsheid en zalving. Door den val van NAPOLEON werd GALLAIS in staat gesteld, zijne: 6.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis van 18 der maand Brumaire*), Parijs 1814, uit te geven; een geschiedkundig en kostbaar gedenkstuk, geheel verschillend van de toenmalige logenachtige dagboekjes. De daadzaken en personen zijn er zoo juist in aangeteekend, dat twee onderagenten van het bestuur daarvan onderrigt, hem achtereenvolgende over de misdaad van lastering geregteijk vervolgd. De eerste, uit vrees, van zich aan nog grootere schande en smaad

bloottestellen, had de voorzigtigheid zijne klagten intrekken; de tweede, de al te beruchte MÉHÉE, door de terugkomst van BONAPARTE, in Maart 1815 aangemoedigd, bleef GALLAIS met dezelve woede vervolgen. Deze die toen niet zonder gevaar voor de regtbank kon verschijnen, verliet *Parijs* en ging zich verbergen op eene buitenplaats, waar hij niet ontdekt, maar bij verstek, tot eene boete van 50 Franca en ééne maand gevangenis, veroordeeld werd. Na den tweeden val van NAPOLEON, begaf hij zich weer naar *Parijs*, en gaf zijne: 7.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der omwenteling van 20 Maart 1815*) in het licht, welke een vervolg is op die van 18 *Fructidor* en 18 *Brumaire*, en welke denzelfden opgang maakte. Vele zoogenaamde liberalen hebben beweerd, dat verscheidene daadzaken in beide geschiedenissen verhaald, klaarblijkelijk valsch zijn; maar hunne gezegden zullen nimmer in staat zijn, het gunstig oordeel der onpartijdige menigte te veranderen, die dusdanige werken leest, om met de waarheid bekend te worden, zonder zich door de ijdele magtspreuken eener zekere partij te laten misleiden. GALLAIS is den 29 October 1820, in den ouderdom van 63 jaren overleden. Een zijner hevigste tegenkanters, was CHÉNIER, die oor-

deelde, dat GALLAIS hem in zijn dagblad niet dien lof, welke hij als treurspeldichter verdiende, deed toekomen, en die hem daarom in de volgende verzen doorhaupte:

Et GALLAIS qui n'a point, mais
qui donne la gloire,
Croît que le sort du monde est
dans son écritoire.

(GALLAIS, die niet bezit, den
roem dien hij geeft,
Meent dat hij 't lot der wereld
in zijne veder heeft).

GALLAIS heeft zich door zijne schriften in de letterkunde eenen grooten roem verworven, en deze geschiedkundige gedenkstukken worden nog heden met vermaak en vrucht gelezen. Wij wenschen dat hij vóór zijn overlijden, door een opregt berouw, den ernstigen misslag geboet hebbe, van zijne voornaamste kerkelijke geloften te hebben verbroken, hij heeft zich ten minste den lof verworven, zijne verstandige staatkundige gevoelens nimmer te hebben veranderd.

GALLAND, GALAND of GALLANDIUS (PETRUS), principaal van het Collegie van *Boncour*, te *Parijs*, en kanonik der Lieve-Vrouwe-kerk, was van *Aire* in *Artois*. Hij kwam in naauwe vriendschapsbetrekkingen met *TURNEBE*, die zijn leerling was, met *BUDE*, *VATABLE* of *WATEBLE*, *LATOMUS* enz. en stond in groote achting bij

FRANCISCUS I. Hij overleed in 1559. Er bestaan van hem onderscheidene Latijnsche werken, niet belangrijk genoeg, om er de lijst van te leveren.

GALLAND (AUGUSTUS), algemeen prokureur van het domein van *Navarre*, en staatsraad, was zeer ervaren in de kennis der regten des konings, en in die der geschiedenis van *Frankrijk*, zijne werken, vol van eene zeldzame geleerdheid, strekken daarvan ter getuigenis; de voornaamste zijn: 1.° *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften voor de Geschiedenis van Navarre en Vlaanderen*), 1648, in fol. — 2.° *Verseheidene Traités etc.* (*Verhandelingen over de vaandels en standaards van Frankrijk, over den mantel van den heiligen MARTINUS, over den post van opperregter, over den standaard der oude Fransche koningen — oriflamme — enz.* 3.° *Redevoering aan den koning over de opkomst en den bloei der stad in Rochelle*, 1628, in 8.vo — 4.° *Verhandeling tegen het vrij erfleen*, zonder titel, waarvan de beste uitgave is die van 1637, in 4 to Men meent, dat GALLAND in 1644 is overleden.

GALLAND (ANTONIUS), te *Rollot* in *Picardijë*, in 1646 van armie, maar deugdzaam ouders geboren, onttrok zich

aan de vergetelheid door zijne begaafdheden voor de Oostersche talen. Hij verkreeg eenen leerstoel voor het Arabisch in het koninklijk Collegie, en eenen post in de akademie der opschriften en schoone letteren. De groote COLBERT zond hem naar het Oosten. Hij kwam uit hetzelfde terug met eenen overvloedigen oogst; hij copieerde opschriften; teekende gedenkschriften af, nam er zelfs mede, hij verkreeg getuigsschriften, over het geloof der Grieksche kerk, betrekkelijk het allerheiligste Altaarsakrament, welke dat der Latijnsche Kerk zeer gunstig waren. Deze reizen bragten zijne kennis in het Arabisch, en in de Mahometaansche zeden tot volkomenheid. De werken, die ons van hem overblijven, zijn gedeeltelijk van de Oosterlingen ontleend. De voornaamste zijn: 1.° *Traité etc. (Verhandeling over den oorsprong der koffij)*, 1690, in 12.mo uit het Arabisch vertaald. — 2.° *Relation etc. (Verhaal van den dood des sultans OSMAN's en der krooning van den sultan MUSTAPHA)*, uit het Turksch vertaald, in 12.mo — 3.° *Recueil etc. (Verzameling der grondregels en kwinkslagen, uit de werken der Oosterlingen ontleend)*, in 12.mo — 4.° *Les Mille et une Nuits (De duizend en een nacht)*. Dit is eene verzameling van

Arabische vertellingen, sommige geestig, andere smake-loos, doch in het algemeen eene goede zedekunde voorstellende, in 12 dl.ⁿ in 12.mo, doch in 6 dl.ⁿ herdrukt. In de beide eerste deelen dier Vertellingen, was de Inleiding steeds: » Mijne waarde zuster, indien gij niet slaapt, doe ons dan eene dier schoone verhalen, welke gij weet." Eenige jonge lieden, deze eentoonigheid moede, gingen op eenen nacht, toen het zeer koud was, aan de deur des schrijvers kloppen, die in zijn hemd naar zijn venster liep. Na hem eenigen tijd te hebben doen verkleumen, met hem te vragen, of hij de Heer GALLAND, schrijver van de *Duizend en een nacht* was, of hij was opgestaan enz., eindigden zij het gesprek met hem te zeggen: » Mijne Heer GALLAND, indien gij niet slaapt, doe ons dan een dier schoone verhalen, welke gij weet." — 5.° De *Voorrede* der Oostersche Bibliotheek van d'HERBELOT, welke hij na den dood van dien geleerde vervolgde. GALLAND overleed in 1715. Hij was even zoo eenvoudig in zijne zeden, en in zijne manieren als in zijne werken. In zijne schriften stelde hij zich enkel de naauwkeurigheid voor, zonder zich over de sieraden te bekommeren. Hij was een hartstogtelijke vriend der

studie, hield zich weinig met de behoeften des levens bezig, en verzuidde zijne gemakken. Zie zijne *Lofrede* in de verzameling van die van den Heer DE BOZE. [Hij heeft ook onderscheidene *Verhandelingen* over oude Gedenkpenningen nagelaten].

* GALLARD (HERMANUS), leeraar van het gesticht en de maatschappij der *Sorbonne*, werd in 1744, te *Artenay*, bij *Orléans* geboren. Na te *Parijs* met roem tot meester in de godgeleerdheid te zijn bevorderd, werd hij tot geestelijk bestuurder der militaire school, en vier jaren later, tot groot-Vikaris en geestelijk regter van den Heer DE ROQUELAURE, Bisschop van *Senlis* benoemd, die hem daarenboven een domheerschap in zijne kerk gaf. Zijne talenten deden hem in 1782 door de vergadering der geestelijkheid verkiezen, om eene *Uitgave* der werken van FÉNELON te leveren. Maar de aan zijnen post verbondene werkzaamheden, en de zwakheid zijner gezondheid stonden hem niet toe, dit werk alleen ten uitvoer te brengen. Men was verplicht, om hem tot medehelper te geven, Pater QUERBŒUF, een' voormaligen Jesuit, die grootelijks aandeel aan dat werk had. Gedurende de stormen der omwenteling was hij verplicht

om zich schuil te houden, en besteedde hij zijnen tijd aan het in gereedheid brengen eener *Uitgave* der werken van den abt DE BEAUVAIS, Bisschop van *Senes*, met wien hij in zeer nauwe vriendschapsbetrekkingen stond. Hij wilde aan het hoofd eene lofredre van dien beroemden prelaat plaatsen, en had er werkelijk reeds een eerste gedeelte toe vervaardigd; maar dezelfde redenen, die hem de uitgave van FÉNELON hadden belet, weerhielden hem ook in de voltooiing dezer lofredre. Deze uitgave kwam in 1807 in het licht. In 1809 sloeg hij den leerstoel van de hand der gewijde welsprekendheid, in de nieuwe theologische fakulteit, en stelde zich te vreden met eenen geringen post in eene der Commissiën der Universiteit. De abt GALLARD overleed te *Parijs* den 11 Mei 1812 als het slagtoffer eener langdurige en smartelijke ziekte, welke hij met gelatenheid verduurde. Hij heeft zijnen naam aan geen enkel werk verbonden.

GALLI. — Zie BIBBIENA.

GALLICANUS (*Heilige*), Romeinsch Consul, onder keizer KONSTANTIJN, versloeg de Scythiërs, en onderging den marteldood te *Alexandrië*, op bevel van JULIANUS den *afvallige*, den 25 Junij 362.

GALLICANUS, krijgtribunn van het leger van VESPASIANUS, onderscheidde zich zeer bij de inneming van *Jotapat*, en werd naar FLAVIUS JOSEPHUS gezonden, ten einde hem aan te sporen, van zich over te geven.

* GALLICCIOLI (De Abt JOANNES BAPTISTA), te *Venetië*, in 1733 geboren, verwierf eene diepe kennis in de Oostersche talen; behalve het Hebreuwsch en het Grieksch, was hij ook het Syrisch, het Chaldeeusche en het Latijn meester. Hij was ook zeer ervaren in onderscheidene nieuwere talen, voornamelijk in het Fransch en het Engelsch, dat hij beide zeer vlug schreef. Hij onderwees de Oostersche talen te *Venetië*, en had altijd zoo veel vermaak, om aan zijne leerlingen zijne kunde mede te deelen, dat hij steeds gereed was, op welke plaats het ook wezen mogt, al ware het zelfs op straat, om op de vragen te antwoorden, welke hem gedaan werden. Zoo vele kundigheden wonnen in luister door eene bewonderenswaardige nederigheid en zedigheid, en door eene warme liefdadigheid jegens de armen, die zijne hulp nooit te vergeefs inriepen. Hij heeft in het licht gegeven: 1.° *Dizionario latino-italiano della sacra Biblia*. — 2.° *Dissertazione dell' antica lezione*

degli Ebrei dell'origine de punti. — 3.° *Pensieri sulle 70 settimane di DANIELE*. Dit werk is vol geleerde aanmerkingen en genoot alom het vleijendste onthaal. — 4.° *Memorie venete antiche profane ed ecclesiastiche*, 8 dl.ⁿ — 5.° *Approssimazione della sinagoga alla nostra religione*. De abt GALLICCIOLI overleed te *Venetië* in 1806, alvorens dit werk in het licht te hebben kunnen geven, dat hem eene twintigjarige aanhoudende inspanning had gekost. Hij werkte daarenboven mede aan de Venetiaansche uitgave, van den heiligen GREGORIUS den Grooten, 17 dl.ⁿ in 4.to, aan die, der heilige Vaders door GALLANDO ondernomen. Nog heeft men hem het grooten, inhoudsregister te danken der 32 dl.ⁿ in fol. van UGOLINI, *Thesaurus antiquitatum sacramentorum* en *Bijlagen* tot het *Woordenboek* in 7 talen.

GALLIENUS (PUBLIUS LICINIANUS), zoon van keizer VALERIANUS, werd in het jaar 253 der Christelijke tijdrekening door zijnen vader mede in het bestuur des rijks aangenomen, en volgde hem op in het jaar 260. De nieuwe keizer had zijnen moed doen uitblinken, tegen de Sarmaten en Germanen; maar de wellust verzwakte zijne ziel, zoodra hij den keizerlijken troon had be-

kloppen. Terwijl iedereen zuchtte onder den last der oorlogen, en openbare onheilen, leefde hij stil en gerust te Rome. De kluchtspelers en hofnarren maakten zijnen gewonen stoet uit, en eerlooze vrouwen vergezelden hem dagelijks wanneer hij zich naar het bad begaf. Voor alles, wat niet den wellust betrof, was hij ongevoelig geworden. Toen iemand hem was komen zeggen, dat het koningrijk Egypte tegen hem was opgestaan, antwoordde hij: *Welnu! kunnen wij niet zonder het Egyptische vlas leven?* Toen een andere hem den afval der Galliërs was komen mededeelen, antwoordde hij op eenen trotsehen toon: *Wat is daaraan gelegen? Kan de staat niet zonder lange jukken en het Atrechtsche laken bestaan?* Hij ontving met niet minder onverschilligheid het bericht dat men hem bracht van de verwoestingen, welke eene verschrikkelijke aardbeving in Azië had aangerigt, en dat van eenen laatsten inval der Scijthen; hij zeide niet anders dan: *Wij zullen dus het salpeter moeten missen.* Het verlies van verscheidene andere gewesten, ging hem niet meer ter harte, en hem ziende en hoorende, zou men gezegd hebben, dat hij een eenvoudige partikulier was. Hij moest eindelijk uit zijne ongevoeligheid

ontwaken. POSTHUMIUS en INGENUS, deden zich tegelijkertijd tot keizers uitroepen, de eene in Gallië, de andere in Illyrië. GALLIENUS trok tegen den laatste op, overwon en doodde hem. Hij deed al de muitelingen omkomen, zonder onderscheid van ouderdom noch kunne, of door zijne handen, of door die zijner luitenanten. *Omhels*, schreef hij aan een hunner, *de zaak van mijnen twist, en wreek dezelve alsof het uwe eigene was.* De soldaten en het volk van Mœië, door zoo vele wreede strafoefeningen verbittert, riepen eenen nieuwen keizer uit, die kort daarna door zijne wachten vermoord werd. MACRIANUS, omtrent denzelfden tijd in Egypte tot keizer verkozen, regeerde er bijna twee jaren. [In Byzantium teruggekeerd, alwaar hij ondanks het verdrag, de inwoners over den kling had doen springen, gaf GALLIENUS te Rome een groot feest, waarop 200 mannen in Gothen, Sarmaten, Perzers en Franken vermoord waren, onder welke hij als zegevierder verscheen. Toen iemand aan de gewaande Perzers gevraagd had, wat zij zochten, antwoordden zij: *Wij zoeken den vader van den vorst* (de vader van GALLIENUS was toenmaals krijgsgevangen in Perzië.) De keizer liet hen op staanden voet levend verbranden.] In-

tusschen plaatsten dertig tirannen in verschillende deelen des rijks zich de keizerlijke kroon op het hoofd of deden er dezelve op plaatsen. GALLIENUS, in de zorgeloosheid der vermaken gedompeld, had geene andere levendigheid, dan die, met welke hem zijne gramschap bezielde; zoodra dezelve bevredigd was, herviel hij in zijne ongevoeligheid. Zijn vader was, door de Perzers gevangen genomen; in plaats van hem te gaan bevrijden; droeg hij de zorg der wraak aan ODENATUS op. Deze veldheer deed hetgene, wat de keizer had behooren te doen; hij verdreef de Barbaren uit het grondgebied des rijks, en verspreidde de verschrikking in hun eigen land. Nadat ODENATUS gesneuveld was, nam zijne weduwe den titel aan van koningin van het Oosten, en liet hare drie zonen tot keizers uitroepen. HERACLIENUS tegen hem opgezonden, werd geslagen en zijn leger in de pan gehakt. AUREOLUS, een Daciër, en in zijne jeugd een herder, nam tegelijker tijd den titel van keizer aan, en maakte zich meester van *Milane*. GALLIENUS ging die stad belegeren. Om zich van hem te ontdoen, liet de muivering valsche berigten aan de voornaamste officieren geven, en bragt hen door zijne huurlingen in den waan,

dat GALLIENUS hunnen ondergang had besloten. Men vormde dadelijk eene zamenzwering tegen den keizer, en vermoordde hem in het jaar 268 na J. C. met zijnen zoon VALERIANUS, dien hij mede in het bestuur des rijks had aangenomen. Hij was alstoen 50 jaren oud. Deze wreede en wellustige vorst, was in zekere betrekkingen gematigder en regtvaardiger dan de meest geroemde keizers. De Christenen, wier bloed de TRAJANUSSEN, de AURELIUSSEN, in alle gewesten des rijks deden stroomen, werden door GALLIENUS gespaard. Hij kende en beoordeelde dezelve beter: hij vatte eerbied voor hunne deugden op, deed te hunne gunste bevredigings-edikten afkondigen, stond hun de vrije uitoefening hunner godsdienst toe, beval, dat men hun de kerkhoven zoude wedergeven, alwaar zij zich vergaderden, en dat men de partikulieren weder in het bezit zoude stellen van alle verbeurd verklaarde goederen. Zoo zeer is het waar dat de wijsgeerige trotschheid, en eene ijdele deugden-praal, dikwerf meer te vreezen zijn, dan openbare en erkende ondeugden!

GALLIO (JUNIUS), Romeensch raadsheer, was van gevoelen, dat de legioenen der keizerlijke lijfswacht, na

verschillende veldtogten, het het regt zouden hebben, om onder de veertien orden zitting te nemen. Hij werd heviglijk berispt door keizer TIBERIUS, die hem daadlijk den senaat en vervolgens Italië deed verlaten. Hij verkoos de aangename stad *Lesbos*, tot zijne verblijfplaats. TIBERIUS wist, dat hij er behagen in vond, en deed hem naar *Rome* terugkomen, alwaar hij verplicht was, het overheidshuis te bewonen. Dit was de geheele belooning der laagheden, aan welke hij zich bij dezen dwingeland had schuldig gemaakt.

GALLIO (JUNIUS), broeder van SENEKA, den onderwijzer van NERO. Landvoogd van *Achaje* zijnde, bragten de Joden den heiligen PAULUS voor hem, om hem te doen veroordeelen, maar GALLIO zeide hun: » dat hij zich met hanne godsdienstgeschillen niet bemoeide, en dat zij hun geschil onderling moesten beslechten (*Handel.* XVIII., 15.) Dit antwoord schijnt te bewijzen, dat deze landvoogd die geschillen met onverschilligheid beschouwde. Desniet tegenstaande hebben er eenige geschiedschrijvers uit afgeleid, dat indien hij geen Christen was, hij echter eenige neiging tot het Christendom had. GALLIO door NERO ten dood veroordeeld,

bragt zich zelven om het leven. Deze laatste trek bewijst beter, dan al het overige, dat hij geen Christen was.

GALLO (ALONZO), een Spaansch schrijver, aan wien wij eene zeer gezochte, en vooral in *Frankrijk*, zeer zeldzame verhandeling hebben te danken, in zijne taal onder dezen titel geschreven: *Declaracion del valor del oro*, Madrid, 1613, in 12.mo Dit werk is grootelijks van nut geweest voor degene, die dit metaal bewerken of die er in handelen. De schrijver leefde in de 17.^e eeuw. — Men moet hem niet verwarren met GALLO (JOANNES BAPTISTA). Zie GELLI.

GALLOCHE (LODEWIJK), te *Parijs* geboren, en in 1761, in den ouderdom van 91 jaren overleden, was de kweekeling van BOULLONGNE, die hem onderwees, door hem de grondbeginselen der schilderkunde, volgens de schilderijen zelve der groote meesters, te ontwikkelen. Deze leerwijze gewende GALLOCHE aan eenen smaak, die in zeker opzigt aan de vorderingen schijnt nadeelig te zijn geweest, welke men door de praktijk verkrijgt. Men ziet echter eene menigte schoone schilderijen van dezen kunstenaar, onder anderen *de Opwekking van LA-*

ZARUS, in de kerk *la Charité*; het vertrek van den heiligen PAULUS van Milete naar Jeruzalem in de Lieve Vrouwe kerk (*Notre-Dame*), den heiligen NICOLAAS, Bisschop van Myra in de kerk *Saint-Louis du Louvre*, de *Instelling der vondelingen*, in de kerk van den heiligen LAZARUS; de *Samaritaansche vrouw*, en de *genezing van den bezetene*, in *Saint-Martin-des-Champs*, den H. NICOLAAS TOLENTINUS, in de kerk der *Petits Pères*; en in de Sakristie, de *vervoering der overblijfselen van den H. AUGUSTINUS*; dit is het meesterstuk van den kunstenaar, benevens zijn stuk bij gelegenheid zijner opening bij de koninklijke akademie vervaardigd, HERKULES voorstellende, die ALCESTE aan haren echtgenoot ADMETUS teruggeeft... GALLOCHE werd door den koning met eene huisvesting en jaarwedde begunstigd. FRANCISCUS LE MOINE was zijn leerling. Hij overleed als rector en kanselier der koninklijke akademie.

GALLOIS (JOANNES), abt van *Saint-Martin-des-Cores*, secretaris der Akademie van wetenschappen. Hoogleeraar in het Grieksch bij het koninklijk Collegie, en inspecteur van hetzelfde Collegie werd te *Parijs*, in 1632 ge-

boren, en overleed aldaar aan de waterzucht in 1707. Hij werkte bij SALLO, den vader van het *Journal des savans*, aan dat Tijdschrift, maar hij deed zulks niet op dezelfde oordeelkundige wijze, hij wist hoezeer de critiek beleedigde, dan zelfs wanneer zij gematigd en regtvaardig is. De schrijvers waren te vreden; maar het publiek was zulks minder: men beschuldigde hem de lofspraken toe te zwaaijen, niet alleen aan de goede schrijvers, maar zelfs aan de geringere; een gebrek, dat aan alle tijdschriftschrijvers is gemeen gsworden, en dat nog steeds toeneemt, naar mate van het verval van smaak en wetenschappen. Eene aanmerking, die voor het overige in hare geheele uitgestrektheid niet op den Abt GALLOIS toepasselijk is, en enkel betrekking heeft op het slechte voorbeeld, door hem gegeven, dat tegenwoordig zoo wel gevolgd wordt. De groote COLBERT, door het nut van dit tijdschrift getroffen, vatte smaak op voor dit werk en kort daarna voor den schrijver van hetzelfde. Na langen tijd zijnen geest, zijne letterkunde en zijne zeden getoetst te hebben, nam hij hem in 1674, bij zich aan huis, en gaf hem steeds eene plaats aan zijne tafel en in zijn rijtuig. De abt GAL-

LOIS leerde hem op zijne reizen van *Versailles* naar *Parijs* een weinig latijn. Men heeft enkel van hem de uittreksels zijner tijdschriften en eenige kleine schriften, welke geen boekdeel konden uitmaken.

GALLONIO (ANTONIUS), een priester van het *Oratorium*, te *Rome*, in 1605 overleden, gaf in het Italiaansch in het licht: 1.° eene *Geschiedenis der Maagden*, 1591, in 4.to — 2.° *Levensbeschrijvingen van eenige Martelaren*, 1597, in 4.to — 3.° *Leven van den heiligen PHILIPPUS NERI*, in 8.vo — 4.° *De monachatu sancti GREGORII*, *Rome*, 1604, in 4.to Hij beweert hierin met BARONIUS, dat de heilige GREGORIUS geen Benediktijner is geweest, maar tot de orde van den heiligen EQUICIUS heeft behoord, waarvan de H. GREGORIUS in zijne boeken over de zedeleer melding maakt. — 5.° In 1591 gaf hij in 4.to in het licht, met de platen van TEMPESTA, eene *Verhandeling* in het Italiaansch zeer belangrijk en met nauwkeurigheid geschreven over de verschillende folteringen, van welke de Heidenen zich bedienden, om de martelaars der eerste kerk te doen lijden. Dit werk, door den schrijver in het latijn vertaald, werd in 1594 gedrukt, en in 1659 te *Parijs* her-

drukt. GALLONIO verzamelde niet alleen, hetgene, wat men van de folteringen der martelaren, in hunne akten vindt opgeteekend, waarvan er vele aan de sterke geesten als verdacht konden toeschijnen, maar ook hetgene, wat men in de oude schrijvers zoo ongewijde als kerkelijke leest. Dit werk is een zeggend antwoord, op deze uitdrukking van eenen lateren ongeloofige: »Het is moeilijk, om al die uitgezochte folteringen, die verminkingen, die uitgerukte tongen, die afgehouwene en gebradene ledematen enz. met de Romeinsche wetten overeentebrengeu." Het is wel mogelijk, dat geene Romeinsche wet ooit zulke folteringen beval; maar de woede der afgodische Romeinen vond dezelve uit, en de regters lieten dezelve uitoefenen, en gaven er dikwijls zelve bevel toe. De *Verhandeling* van GALLONIO strekt daarvan ten bewijze. »Dezelfde bewijsgrond, zegt een nieuwere geleerde zou de valscheit aller wreedheden aantoonen, door de ANDRETS, de HALBERSTADTEN, de LUMYER'S, de SONOR'S enz. gepleegd: want waar zijn bij de Protestanten de wetten, die dergelijke folteringen ontrent de Catholijken wettigen? En, om bij de Romeinsche geschiedenis te blijven, door welke wetten der criminele regtsgeleerdheid, wer-

den de Christenen onder Nero, met pek bestreken, en in fakkels herschepen?" Het werk *De cruce* van JUSTUS LIPSIUS kan tot tegenhanger van dat van GALLONIO dienen.

GALLOWAI. — Zie RUVIGNI.

GALLUCCIO (ANGELO), te *Macerata* in 1593 geboren, begaf zich in 1606 onder de maatschappij der Jesuiten, onderwees gedurende vier en twintig jaren met veel roem de *rhetorica* in het Romeinsch collegie, en overleed te *Rome*, den 28 Februarij 1674. Zijn voornaamste werk is het *vervolg* der tientallen: *De bello belgico*, van pater FAMIANUS STRADA zijnen orde-broeder, van 1590 tot 1609, *Rome*, 1671, 2 dl.ⁿ in 4.to Zijn Latijn is zuiver en sierlijk, maar zijn stijl is gemakker en minder vloeiend, dan die van STRADA.

GALLUS. — Zie GAL of GALL.

GALLUS (CORNELIUS), van *Frejus* in *Provence*, een groot veldheer en goed dichter, was Romeinsch ridder. Hij beminde CYTHERIS, eene vrijgelatene van VOLUMNIUS, en bezong haar in zijne gedichten, maar dit eerlooze vrouwspersoon verliet hem, om zich aan een ander te verbinden: hetwelk VIRGI-

LIVS aanleiding gaf, om zijnen tienden Herderszang te vervaardigen, ten einde GALLUS over dat verlies te troosten. Keizer AUGUSTUS gaf hem het landvoogdijschap van *Egypte*; GALLUS plunderde dat land, en smeedde, volgens sommigen, eene zamenzwering tegen zijnen weldoener, die hem in ballingschap zond. Hij bragt zich in dezelve in het jaar 26 vóór J. C. uit wanhoop om het leven. VIRGILIUS, die men kan gelooven, enkel verdienstelijke lieden tot vrienden te hebben gehad, weidt in den lof uit van dezen dichter. GALLUS had in de treurzangen gewerkt; maar er blijft bijna niets van zijne gedichten over. De fragmenten, welke er nog van bestaan, komen voor in de uitgave van CATULLUS, en LIBULLUS, 1771, 2 dl.ⁿ in 8.vo en in 12.mo, met eene sierlijke vertaling in het fransch, door den Markgraaf DE PEZAI.

GALLUS (VIBIUS), in *Gallië* geboren, een beroemd redenaar onder de regering van AUGUSTUS, verscheen met zoo veel luister voor de balie, dat men hem, na CICERO, onder de Romeinsche redenaars eene eerste plaats gaf. SENECA, zijn vriend en bewonderaar, heeft eenige staaltjes zijner pleitgedingen behouden. GALLUS over-

leed aan eene krankzinnigheid.

GALLUS (VIBIUS TREBONIANus), Romeinsch keizer in 251 in de plaats van DECIVS, welken hij deed sterven, was uit eene goede Romeinsche familie, welker roem hij door lafhartige en schandelijke daden bezoedelde. Behalve den moord, aan zijnen vorst gepleegd, sloot hij met de Gothen zulk eenen schandelijken vrede, dat de Romeinen tot dusverre er geen dergelijken hadden aangegaan; het verdrag bepaalde, dat zij aan de Gothen eene jaarlijksche schatting zouden betalen. DOMITIANUS had echter vroeger het gebruik ingevoerd, aan de Barbaarsche volken geld te geven, ten einde daardoor de verwoesting van het grondgebied des rijks voortekomen. Niet lang echter duurde het of hij droeg de straf zijner eerlooze daden, doch het rijk deelde met hem in dezelve. De Gothen en andere den Romeinen vijandelijke volken, zich niet tevreden stellende met het voordeelige verdrag, hetwelk zij hadden aangaan, verbraken hetzelfde bijna even zood spoedig als zij het gesloten hadden. Zij kwamen in *Tracië*, *Moesië*, *Thessalië* en *Macedonië* vallen, welke landen zij verwoestten, en alwaar zij, zonder dat GALLUS er zich over scheen te be-

kommeren, al de aan de Noordsche natiën gewone ongeregeldheden pleegden. De Perzers, die van den anderen kant met den voorspoed der Gothen niet onbekend waren, vielen, onder de bevelen van den beruchten SAPOR, in de gewesten van *Mesopotamië* en *Syrië*; en, verder doordringende, onderwierpen zij *Armenië*; waaruit zij den koning TIRIDATES verdreven. GALLUS, even zood gerust, alsof hij geen vijand had, bleef te Rome geheel en al met zijne vermaken bezig. Na VOLUSIANUS, zijnen zoon, die nog maar een kind was, mede in het bestuur des rijks te hebben aangenomen, liet hij, even alsof hij den troon der *Cæsars*, enkel aan zijne dapperheid, en aan de verdiensten van zijnen nieuweren ambtgenoot te danken had, muntstukken slaan, met dit opschrift: *Virtus Augustorum*. Het volk scheen echter zood verbitterd door de zorgeloosheid van GALLUS, dat deze vorst hetzelfde zocht te doen bedaren, door eenen jongen zoon van DECIVS aantemen; doch uit vreeze, dat deze den dood zijns vaders mogt wreken, bragt hij hem heimelijk door vergif om het leven. Bij al zijne misdaden voegde GALLUS nog de vervolging der Christenen; doch de wraak des hemels openbaarde zich tevens tegen het rijk door eene verschrikkelijke pest. Deze

geesel begon in *Ethiopië*, aan de grenzen van *Egypte*, verspreidde zich van daar, door al de gewesten en was even zoo noodlottig door hare langdurigheid, als door hare geweldige verwoesting. GALLUS werd door zijne soldaten te *Terni*, in het jaar 253 vermoord. Zijn zoon VOLUSIANUS, dien hij met het purper had versterd, was reeds vóór hem om het leven gebracht.

GALLUS (FLAVIUS CLAUDIUS CONSTANTIUS), zoon van JULIUS CONSTANTIUS, en broeder van den keizer JULIANUS, werd tot *Cæsar* verheven in 351, door keizer CONSTANTIUS, zijnen neef, die hem met zijne zuster CONSTANTINA in den echt deed treden. Hij had zijne jeugd doorgebracht met JULIANUS, in eene soort van ballingschap, in welke zij in de godsvrucht werden opgevoed. GALLUS scheen zeer aan het Christendom gehecht; hij schafte het orakel van APOLLO, in eene voorstad van *Antiochië*, alwaar hij zijn verblijf hield, af, verbrandde de steden der Joden, welke aan het muiten waren geslagen, versloeg de Perzers en verwierf den roem van een moedig vorst. Maar de trouwlooze raadgevers van CONSTANTINA, berokkenden hem zijn ongeluk; om honger gierigheid te voldoen,

gaven zij zich aan allerlei knevelarijen en wreedheden over. GALLUS liet DOMITIANUS, landvoogd van het *Oosten*, THEOPHILUS, landvoogd van *Syrië*, en MONTIUS, minister van financiën, vermoorden. Men wil zelfs, dat hij het ontwerp vormde, om CONSTANTIUS te ontroonen. Deze vorst liet hem in hechtenis nemen, zijn regtsgeeding werd als dat van een eenvoudig particulier doorgevoerd, en men zag in 354 zijn hoofd vallen. Hij was pas 29 jaren. CONSTANTIUS liet ook de voornaamste medepligtigen zijner misdaden omkomen. — Zie CONSTANTINA.

GALLUZZI of GALLUTIUS, een Italiaansche Jesuit, te *Rome* in 1649 in den ouderdom van 75 jaren overleden, is de schrijver van verscheidene werken. De voornaamste zijn: 1.º *Vindicationes virgilianæ*, *Rome*, 1621, in 4.º — 2.º *Commentarii tres de tragædia, de comædia et de elegia*, *Parijs*, 1631 en 1645, 2 dl.ⁿ, in fol. Hij was hartstogtelijk op VIRGILIUS verzet, even gelijk MEVROUW DACIER zulks op HOMERUS was, en heeft den Latijnschen dichter van alle critiek trachten te zuiveren, welke men denzelven heeft doen ondergaan. — Er is nog van dezen naam geweest, JOANNES PAULUS GALLUZZI,

een geleerde Italiaansche sterrekundige der 16.^e eeuw, waarvan de voornaamste werken zijn: 1.º Eene Verhandeling *Degli stromenti di astronomia, Venetië, 1597*, in 4.to — 2.º *Speculum uranicum*, in fol. — 3.º *Cœlestium corporum explicatio*, in fol. — 4.º *Theatrum mundi et temporis*, in fol. enz.

GALOPIN (GEORGE), in 1600, te Bergen in Henegouwen geboren, een Benediktijner in het klooster van den heiligen GUISLANUS, verzette zich met nadruk tegen de hervorming van den heiligen VANNES, welke men in dat klooster invoerde, en benadeelde daardoor zijnen roem: het schijnt echter door zijn geheel volgend gedrag, dat hij een opregt en waarheidminnend man was, die welligt in deze hervorming, eenige nieuwigheid vreesde. Hij begaf zich naar Douai, alwaar hij in het koninklijk collegie, tot Hoogleeraar in de wijsbegeerte werd bevorderd, en aldaar den 21 Maart 1657 overleed. Hij legde er zich op toe, om goede uitgaven met aantekeningen van de oude kerkelijke schrijvers te leveren, welke het licht nog niet hadden gezien, onder anderen van het *Verbum abbreviatum* van PETRUS LE CHANTRE; van het *Commentarium* op de Boeken van Mozes, door den

heiligen BRUNO, Bisschop van Wurzburg; van de Aurora, door PETRUS PIGA; het leven van den heiligen VERO, door ALBERTUS, abt van Gemblours, en een Geslachtregister der graven van Vlaanderen uit de handschriften van den heiligen GUISLANUS ontleend.

* GALSUINDA, door sommigen GALSUINTE, GALSONTE of GELESUINTE genaamd, dochter van ATHANAGILDUS, koning der Wisigothen, in Spanje, en oudste zuster van BRUNECHILDE. Zij huwde in 566 met CHILPERIK, maar deze koning, op de beruchte FREDEGONDE verliefd, die hem reeds van AUOVERA, zijne eerste vrouw, had doen scheiden, werd de bevalligheden en deugden zijner nieuwe echtgenootte weldra moede. Deze Vorstin, tegen hare medeminnares, billijker wijze verontwaardigd, en den koning er niet van kunnende losmaken, verzocht hem als eene gunst, om naar Spanje terug te mogen keeren, hem tevens aanbiedende, van hem het rijke huwelijks goed te laten, hetwelk zij had aangebragt. Het gelukte CHILPERIK, haar te bevredigen; maar eenige dagen daarna, vond men deze ongelukkige Vorstin in haar bed vermoord. GREGORIUS VAN TOURS verzekert, dat zij op bevel van den koning was

gewurgd, die door de inblazingen van FREDEGONDE, die hij na den dood van GALSUINDA op den troon plaatsde, tot die misdaad was overgaan.

† GALUPPI (BALDESSARO of BALTHASAR), naar zijne geboorteplaats, *il buranello* toegenaamd, eene beroemde Italiaansche Componist, te Burano bij Venetië in 1703 geboren, volbragt zijne toonkundige studien in deze laatste stad, componeerde in den ouderdom van achttien jaren zijn eerste zangspel, *Gli amici rivali* genaamd, dat zonder toejuiching ten toonee werd gevoerd. Wel verre van door dit mislukken ontmoedigd te worden, vervaardigde hij nieuwe stukken, die beter onthaald werden, en werd achtereenvolgend kapelmeester der kerk van den H. MARCUS, en bestuurder van het muzikaal genootschap *degli Incurabili*. In 1766, door de keizerin CATHARINA II., naar Rusland beroepen, om de Opera van *St. Petersburg* te besturen, gaf hij om zoo te spreken, een nieuw bestaan aan deze inrigting. In 1768 keerde hij naar Venetië terug, alwaar hij in 1785 overleed. Geene der Composities van GALUPPI is gegraveerd geworden, doch het naamregister derzelve komt voor in de werken van LA-

BORDE en GERBER. Er bestaat echter een *uittreksel* van het zangspel *il Mondo alla rovescia*, voor het klavier ingerigt, Leipzig, 1752, en vier *symphonien*, uit eenige andere zijner werken ontleend, ib., 1760. GALUPPI zeide, dat de wezenlijke hoedanigheden der toonkunst, moesten zijn: *vaghezza, chiarezza e buona modulatione*.

* GALVANI (LODEWJK), een beroemde Italiaansche ontleedkundige, werd te Bologna, den 9 September 1737 geboren. Hij had in het begin het ontwerp gevormd, om den geestelijken staat te omhelzen, en had zich reeds met de tot dien stand betrekkelijke wetenschappen bezig gehouden; doch familie oorzaken veranderden zijn besluit. Hij beoefende alstoen de genees- en heilkunde. In 1761 tot *doctor* bevorderd; verwierf hij weldra den roem van een bekwaam heelmester, vooral in de vroedkunde. In 1790 verloor hij eene hem dierbare echtgenoot, en dit ongeluk vergiftigde zijne overige levensdagen. Nieuwe wederwaardigheden kwamen hem weldra kwellen. GALVANI opregtelijk aan zijne godsdienst verkleefd, welker voorschriften hij met de angstvalligste getrouwheid naleefde, weigerde den eed af te

leggen, welken de Cisalpiſche Republiek van alle ambtenaren vorderde, wyl hij denzelven als ſtrijdig met zijne grondbeginselen beſchouwde, en werd dus van den ontleedkundigen leerſtoel aan de Univerſiteit van *Bologna*, welke zijne geheele fortuin uitmaakte, beroofd. Bijna der armoede ter prooie, nam hij zijnen intrek bij zijnen broeder *JACOBUS*, alwaar hij kort daarna aan eene kwijnende ziekte bezweek, die aan al de edelmoedige en ijverige zorgen der doctoren *UTTINI* en *CINGARI* het hoofd bood. Zijn dood had den 4 December 1798 plaats. Weenige dagen voor zijn overlijden had de Cisalpiſche republiek, uit aanmerking van zijne beroemdheid, het beſluit uitgevaardigd, dat hij in zijnen leerſtoel zou herſteld worden. De door hem nagelatene werken zijn niet zeer talrijk, doch dezelve loopen over de belangrijkste onderwerpen, en zijn opgeteekend in de Memorien van het Inſtituut van wetenschappen van *Bologna*: 1.° *De renibus atque ureteribus volatiliū.* — 2.° *De volatiliū aure.* — 3.° *De viribus electricitatis in motu musculari commentarius.* Dit ſtukje in het 7.^e dl. der Memorien van het Inſtituut in het licht gegeven, zou alleen voldoende zijn, om den naam van *GALVANI* tot de verſte nakomelingschap

over te brengen. Men heeft reeds meer dan twee duizend boekdeelen; van dit zonderlinge verſchijnsel, onder den naam van *galvanismus* bekend, in het licht gegeven. Wij willen hier dezelfs oorsprong te binnen brengen, die, even als zoo vele andere ontdekkingen, enkel aan het toeval te danken is. De echtgenoot van *GALVANI*, ziek zijnde, gebruikte eene *bonillon* van kikkvorchten, welke hij zelf toebereidde. Men had er eenige, die reeds gevuld waren, op eene tafel geplaatst, waarop zich eene electriſeermachine bevond. Daar een der medehelpers, die bij de proefnemingen tegenwoordig was, zonder eenige bedoeling de punt van het ſnijmes, der inwendige dijzennuwen van een dier dieren, aangehouden had, zoo ſchenen al de ſpiereu der ledematen hevig bewogen. *Mevrouw GALVANI*, die een ſchrander vernuft hezat, meende ontdekt te hebben, dat er op den oogenblik der aanraking eene vonk ontſprongen was. Zij ging er dadelijk haren echtgenoot van verwittigen, die door onderscheidene herhaalde proefnemingen zich van het bestaan van dit zeldzaam verſchijnsel verzekerde. Na de proeven op verſchillende wijzen veranderd te hebben, kwam het hem voor, de volgende gevolgtrekking te kunnen

maken: » dat alle dieren met eene bijzondere electriciteit zijn begaafd, die aan hunne huishouding eigen is, veel overvloediger in het zenuwgestel verspreid door de hersenen afgescheiden, en door de zenuwen aan de verschillende deelen des lichaams medegedeeld." Deze gevolgtrekkingen zijn niet door alle geneesheeren goedgekeurd: CREVE, ACKERMANN, PFAFF en VOLTA, beroemde Hoogleeraars van *Pariva*, hebben de Galvanische zamentrekkingen » als een uitwerksel der natuur beschouwd, dat niet aan de beweging der spieren onderworpen is." Indien men begeerig is breedvoeriger bijzonderheden over dit verschijnsel te lezen, kan men raadplegen *Manuel du galvanisme* door JOZEF IZARN, in 8. vo, *Parijs*, 1804: en *Histoire du galvanisme*, door PETRUS SUE, 4 dl. n in 8. vo, *Parijs*, 1803, Doctor JOANNES LODEWIJK ALIBERT heeft eene geschiedkundige Lofrede van GALVANI gehouden; dezelve moet als een uitmuntend voorbeeld beschouwd worden; men vindt dezelve in den 4. en jaargang der gedenkschriften van de geneeskundige maatschappij van najver.

GALVANO of liever GALVAM (ANTONIUS), natuurlijke zoon van EDUARD GALVANO, werd in *Indië* geboren, en tot

landvoogd der *Moluksche eilanden* benoemd. Hij onderscheidde het begin van zijn bestuur door de zegepraal, welke hij op het eiland *Tidor* met 350 manschappen, op 20.000 man behaalde. Hij zuiverde de naburige zeeën van al de kapers, en verwierf geene minder achting door zijne goedheid voor de inboorlingen, en door de zorg, welke hij in het werk stelde, om hen in de waarheden der Godsdienst te doen onderwijzen. Men verzekert dat hij gedurende 4 jaren, 70.000 Kruzaden uitgaf. Ook verwierf hij den roemrijken titel van *Apostel der Moluksche eilanden*. Door zijne milddadigheid tot eenen staat gebracht, die niet ver boven de armoede verheven was, begaf hij zich in het jaar 1540 naar *Portugal*, alwaar hij bij koning JOANNES III., wiens inkomsten hij met 500.000 kruzaden vermeerderd had, geene erkentenis vond. Hij zag zich verplicht, zijnen intrek in het gasthuis van *Lissabon* te nemen, alwaar hij tot in 1557 leefde. Hij had eene *Geschiedenis der Moluksche eilanden* geschreven, welke verloren is geraakt; maar men drukte in 1555 te *Lissabon*, eene *Verhandeling* over de verschillende wegen, langs welke de Indische koopwaren in *Europa* zijn gebracht, en over de ontdekkingen, die tot in 1550 ge-

daan zijn.

GAMA (VASCO DE), te *Sines*, eene Portugesche zee-stad, uit eene beroemde familie geboren, heeft zich onsterfelijk gemaakt, door de ontdekking van den weg naar *Oost-Indië*, langs de *Kaap de Goede Hoop*. Koning don EMMANUEL, zond hem in 1497 naar *Indië*, om die gewesten verder optesporen. Hij ging de geheele Oost-kust van *Afrika* langs, op verscheidene plaatsen aan land gaande, om bondgenootschappen met de koningen aantegaan, doch hij vond daartoe geene gunstige stemming, dan enkel in den koning van *Melinde*, die hem bij zijne terugreise door eenen afgezant deed vergezellen. GAMA, over zijne eerste reis voldaan, maakte zich gereed, om met eene vloot van 20 schepen eene tweede te ondernemen. De koning, doordrongen van achting voor zijne verdiensten en van erkentenis voor zijne diensten, verhief hem tot graaf van *Vidiguera*, en admiraal der Indische, Perzische en Arabische zeeën, een titel, welken zijne nakomelingen hebben behouden. Hij vertrok den 10 Februarij 1502, en na zich, door het beschieten van eenige plaatsen, en door het verslaan van onderscheidene kleine vloten der barbaarsche vorsten, over de beleedigen te hebben gewroken,

welke hij de eerste maal had ondergaan, kwam hij den 1 September 1503, met 13 rijkgeladene schepen terug. Door koning JOANNES III., in 1524 eindelijk tot onder-koning der *Indiën* benoemd, werd hij door dien vorst voor de derde maal derwaarts gezonden; maar naauwelijks had GAMA zijnen zetel te *Cochin* gevestigd, of hij overleed aldaar den 24 December 1525. Zijne luitenants hadden juist de vloten van *Calicut* en *Cannanor* verslagen. Men zegt, dat hij het *Verhaal* zijner eerste reis naar *Indië* heeft in het licht gegeven, doch hetzelfde wordt niet gevonden. Deze groote man werd voor zich en zijne nakomelingschap met den titel van *Don* vereerd, en tot *Grande* van *Portugal* verheven. Zijne heldendaden vindt men breedvoerig ontwikkeld, in de sierlijke *Geschiedenis der Indiën* door pater MAFFEE. [De door hem gedane ontdekking der *Kaap de Goede Hoop*, maakt het onderwerp der *Lusiade*, een dichtstuk van CAMOËNS, uit].

GAMA (ANTONIUS DE), te *Lissabon*, in 1520 geboren, en in die stad in den ouderdom van 75 jaren overleden, was staatsraad en groot-kanselier des konings van *Portugal*. De schriften, welke hij ons heeft nagelaten, zijn: 1.° *Decisiones supremi Lusitanicæ senatus*, in fol. —

2^e *Tractatus de Sacramentis Præstandis ultimo supplicio damnatis*. Deze geleerde overheidspersoon ontleende zijnen grootsten lust ter van zijne kunde, zijne rechtschapen- en godsdienstigheid, en deed denzelfven in de waardigheden, welke hij bekleedde, uitschitteren.

GAMA (EMMANUEL DE), advokaat bij het parlement van *Parijs*, gaf in 1706, in 12.mo eene *Dissertation sur le droit d'aubaine* (Verhandeling over het regt, om zich de goederen der vreemdelingen, die geen landregt bekomen hebbende, na hun overlijden toe te eigenen). Dit is eigenlijk slechts een voorstel, doch hetwelk over een gewigtig onderwerp handelt. De schrijver beweert, dat het *droit d'aubaine*, enkel toepasselijk is, op vreemdelingen, die in het koninkrijk gevestigd zijn, en niet op degene, die hetzelfde al reizende doortrekken.

GAMA (ANT. DE LEON), een sterre- en aardrijkskundige, werd te *Mexico* in 1726 geboren. Hij gaf verschillende *Memorien* in het licht over de wachters van *Jupiter*, den almanak, de tijdrekening der oude Mexicanen, en over het luchtgestel van *NieuwSpanje*; memoriën, die volgens het gevoelen van den geleerden HUMBOLDT, » eene groote juistheid in

de denkbeelden, en nauwkeurigheid in de waarnemingen verraden." GAMA werkte met andere sterrekundigen mede, om de lengte van *Mexico* te bepalen; een arbeid, waarin de waarnemers zelve bekennen, dat zij bijna een vierde van een' graad in het onzekere bleven, wijl zij volgens oude tafels hadden gerekend. GAMA gaf de uitslag dezer verrigtingen, in een Spaansch stukje in het licht, ten titel voerende: *Orthographische beschrijving der Zons-verduistering van den 24 Junij 1778*, aan don JOACHIM VELASQUEZ DE LEON opgedragen, *Mexico*, 1778, in 4.to Deze geleerde sterrekundige werd arm geboren, en leefde in armoede ondanks de aanbevelingen van den beroemden zeëvaarder MALASPINA, die te vergeefs het hof van *Spanje* in zijne gunst zocht te winnen.

GAMACHE (JOACHIM ROUAULT DE), een edelman uit *Poitou*, verwierf eenen grooten roem, onder KAREL VII. en LODEWIJK XI. Hij was bij twee veldslagen en zeventien belegeringen tegenwoordig, zonder echter ooit het opperbevel te hebben gevoerd. Zijne roemrijkste daad, is de verdediging van *Parijs*, gedurende den zoogenaamden oorlog van het *Bien-publie* (*Algemeen welzijn*), in 1465. Zijne diensten, waardoor hij

den maarschalksstaafverwierf, behoedden hem niet voor afgunstigen, noch voor het wantrouwen van **LODEWIJK XI.** Deze vorst liet hem in 1476 in hechtenis nemen, en door commissarissen vonnissen. **GAMACHE** werd veroordeeld, niet alleen, om zijne posten te verliezen, maar nog daarenboven, om aan den koning 20000 Franken boete te betalen, en om 5 jaren gevangen te blijven; maar de maarschalk behield niettemin zijne vrijheid en zijne goederen. Men zegt niet, welke zijne misdaad was, noch om welke reden het vonnis niet ten uitvoer werd gebracht. **GAMACHE** overleed in 1478.

GAMACHE (PHILIPPUS DE), abt van *Saint-Juliente Tours*, doctor en hoogleeraar der *Sorbonne*, in 1568 geboren, onderscheidde zich door den ijver met welken hij doctor **RICHER** (zie. dat artikel) verdedigde. Zonder hem een groot man te noemen (zoo als de *Lexicographe critique*, even overdreven in zijne loftuitingen als in zijne hekelingen, zulks doet), kan men echter zeggen, dat **GAMACHE** een goede Scholastiker was. Men heeft van hem *Commentarien* op het kort begrip van den heiligen **THOMAS**, 2 dl.ⁿ in fol. Deze schrijver overleed in 1625.

GAMACHES (STEPHANUS SI-

MON), te *Meulan* geboren, begaf zich onder de kanoniken van het heilige Kruis van *Bretonnière*, en onderscheidde zich aldaar, door eenen overwegenden en diepzinnigen geest. De akademie van wetenschappen van *Parijs* opende hem hare deuren. Er bestaat van hem; 1.º *Astronomie etc. (Natuurkundige Sterrekunde, of algemeene Grondregels der natuur, op de sterrekundige werktuighunde toegepast)*, 1740, in 4.to — 2.º *Système etc. (Leerstelsel van den Christelijken Wijsgeer)*, 1721, in 8.vo — 3.º *Dissertations etc. (Letterkundige en Wijsgeerige Verhandelingen)*, 1755, in 8.vo — Maar het meestbekende zijner werken, voert ten titel; *Les agrémens etc. (De bevalligheden der taal tot derzelver grondbeginselen terugggebracht)*, 1757, in 12.mo Dit werk, door een verstandig man het *Woordenboek der uitgezochte denkbeelden* genoemd, is door den abt **GOUJET** vruchteloos veracht. Hetzelve is waardig gelezen te worden, door al wie schrijven wil. De schrijver overleed in 1756, in het 84^e jaar van zijnen ouderdom.

GAMALIËL, leeraar der wet, en, naar men meent, een geheim leerling van **JESUS CHRISTUS**, meester van den heiligen **PAULUS**, was den Apostelen zeer gunstig, in

eene vergadering, welke de Joden hielden, om hen te doen sterven. Hij was gevoelig getroffen, over de slechte behandeling, welke zij ondergingen, en vooral over den marteldood van den H. STEPHANUS, dien hij, zonder zich te doen zien, eerlijk liet begraven. Men zegt, dat die heilige man later ontdekt werd, en met zijnen twintigjarigen zoon ABIBO den marteldood onderging, dat hij in het jaar 415 aan eenen heiligen Priester LUCIANUS genaamd, in eenen droom verscheen, aan wien hij de plaats ontdekte, waar zijn ligchaam en dat van den H. STEPHANUS rustten. Er bestaat een geschrift van den H. LUCIANUS zelve over dat onderwerp, waaruit het blijkt, dat GAMALIËL, het ligchaam van den H. STEPHANUS, daags na deszelfs marteldood weggenomen hebbende, hetzelfde in een nieuw graf had te rusten gelegd, waarin hij later met ABIBO, zijnen zoon en NICODEMUS zelf begraven werd. Deze ligchamen werden werkelijk gevonden, in de door GAMALIËL aangewezen plaats. De H. AUGUSTINUS en EVODUS verhalen de zaak met omstandigheden, die aan de waarheid van het verhaal van LUCIANUS niet meer kunnen doen twifelen. Deze beroemde kerkleeraar verhaalt in het bijzonder, de won-

derdadige genezingen, die bij de vervoering van het ligchaam van den H. STEPHANUS plaats hadden. » Welk eene getuigenis, roept een Christelijk redenaar uit, ten gunste der vereeringen, welke wij aan de stoffelijke overblijfselen der dienaren Gods bewijzen. De Heiligen zelve toonen er ons de bewaarplaatsen van aan, en andere Heiligen snellen toe, om dezelve te vereeren, en de God aller Heiligen doet te midden van dat alles zijne almacht uitschitteren, en mannen, die dat alles als ooggetuigen bevestigen zijn zelve Heiligen, en groote leeraars, krachtvolle en diepzinnige geesten, en zulks in eenen tijd, waarin zelfs, volgens de getuigenis der nieuwigheidspredikers, de Kerk nog kuisch en zuiver was. Wat zal in staat zijn, de dwaling te beschamen, indien zij door zulke daadzaken niet beschaamd gemaakt wordt? — Zie GERVASIUS en PROTASIUS (*Heilige*).

GAMBARA (VERONICA), te *Brescia* in 1485 geboren, aan eenen Italiaanschen Heer uitgehuwd, werd zij reeds vroeg weduwe en wilde niet weder huwen, om in haren smaak voor de dicht- en letterkunde minder belemmerd te zijn. Zij overleed te *Correggio* in 1550. Hare *Ge-dichten* zijn verscheidene malen gedrukt, en voor de

laatste maal te *Brescia*, 1759, in 8.vo

GAMBARA (LAURENTIUS), een Latijnsch dichter van *Brescia* in *Italië*, in 1586, in den ouderdom van 90 jaren overleden, was langen tijd bij den Kardinaal ALEXANDER FARNESE, zijnen vriend en beschermer. Men heeft hem te danken: 1.º eene Latijnsche *Verhandeling over de dichtkunde*, Rome, 1586, in 4.to De schrijver wilde, dat de Christelijke dichters, de namen der Heidensche godheden in hunne werken niet zouden gebruiken. De dichtkunde zou welligt eenigzins van hare bevalligheid verliezen, maar den wijzen lezers waardiger zijn. Men kan hiervan de namen uitzonderen, die in zeker opzigt enkel zinnebeeldig zijn geworden, om de zaken zelve te kennen te geven, aan welker hoofd die gekunstelde godheden geplaatst waten (Zie RAPIN — RENATUS —). — 2.º Een *dichtstuk* in vier gezangen, getiteld *COLUMBUS* of *de Columbiade*. De Kardinaal DE GRANVELLE bewoog hem tot de zamenstelling; de schrijver droeg het hem op; het is de berijmde geschiedenis van CHRISTOPHORUS COLUMBUS. Mevrouw DU BOCAGE (zie dat artikel) heeft een Fransch heldendicht over hetzelfde onderwerp vervaardigd. De dichtstukken

van GAMBARA zijn in het algemeen flauw en zwak. Er bestaan onderscheidene uitgaven derzelve; de beste zijn die van *Rome*, 1581 en 1586, in 4 to Zijne *Herderszangen*, *Venatoricæ*, worden zeer op prijs gesteld. — Men moet hem niet verwarren met HUBERTUS GAMBARA, te *Brescia* geboren, Bisschop van *Tortona*. Hij werd met gewigtige commissiën belast door de Pausen LEO X., CLEMENS VII. en PAULUS III. De diensten, welke hij hun bewees, verschaften hem in 1539 den kardinaals-hoed. Hij overleed te *Rome* in 1549. — JOANNES FRANCISCUS GAMBARA, zijn neef, Bisschop van *Tortona*, Kardinaal, overleed te *Rome*, in 1584, in den ouderdom van 54 jaren, na groote diensten aan het Oostenrijksche huis te hebben bewezen.

GAMBART (ADRIANUS), een godvruchtige en ijverige zending, was een der eerste leerlingen van den H. VINCENTIUS van *Paula*. Hij overleed te *Parijs* den 19 December 1668, in den ouderdom van 68 jaren, na zijn leven te hebben toegewijd aan het onderwijs der armen en dorpelingen. Er bestaan van hem *Korte Leerreden*, onder den titel van *Missionnaire paroissial*, in 8 dl.ⁿ Degene, die zich op het onderwijs der landlieden toelleggen, stellen grooten prijs

op dit werk.

† GAMEREN (HANNARDUS), geboren te *Neder-Hemert*, aan de *Maas*, licentiaat in de geneeskunde, bekroond dichter, onderwees de Grieksche taal aan de Hoogeschool van *Ingolstadt*, en werd vervolgens tot rector van het Collegie van *Tongeren* benoemd. Er bestaat van hem: 1.° *Via Regia ad Musas*. — 2.° *De Conscribendis Epistolis*. — 3.° *Bucolica*. — 4.° *Oratio, versu Heroico, de laudibus linguae Graecae*. — 5.° *Ecclesiae Catholicae Quærimonia*. — 6.° *De merito CHRISTI*, — 7.° *Pornium, tragædia sacra*. — 8.° *Satyra contra LUTHERUM, BRENTIUM, etc.* — 9.° *Satyra contra impudens JAC. ANDR. SMIDELINI de Lutheranorum concordia mendacium*. — 10.° *Spongia adversus fallaces WOLFGANGI MARTII ineptias*. — 11.° *De igne Purgatorio*. — 12.° *De sanctorum reliquiis, carmina*. Hij heeft daarenboven uit het Grieksch in Latijnsche verzen vertaald: *ORPHEUS de lapidibus*, met aanteekeningen verrijkt, en *Apollinarus Syrus de ætatibus hominum*. Uit het Hoogduitsch heeft hij in het Latijn vertolkt, eene Verhandeling van *EISENGREIN*, over het volgende vraagstuk: *Moet men zich in zaken die het*

X. DEEL.

geloof betreffen enkel aan de H. Schrift houden? Hij viel in den oorlog onder de troepen van *Dom JUAN*, van *Oostenrijk*, voor wien hij verscheidene verdedigingschriften had vervaardigd. — Zie *VALERIUS ANDREAS, Biblioth. Belgica*.

GANAY. — Zie GAIGNY.

† GANGULPHUS (*Heilige*), medegezel van den heiligen *WULFRAMNUS*, Apostel der *Vriezen*, een man van eene uitstekende godsvrucht, werd in *Bourgondië* geboren, en bloeide in de achtste eeuw, onder de regering van *PIPYN den Korte*, koning van *Frankrijk*, en vader van *KAREL den Grooten*. Hij diende in den oorlog onder *PIPYN* en trad in den echt; maar werd, door toedoen zijner vrouw, door haren echtbreker vermoord, en na zijnen dood als martelaar erkend. Men vindt zijne overblijfselen op verscheidene plaatsen van *Duitschland*, *Boheme*, *Frankrijk*, de *Nederlanden*, het *Land van Luik* en *Portugal*. Men verhaalt, dat ten tijde toen *Bischof WULFRAMNUS*, het geloof onder de *Vriezen* predikte, *GANGULPHUS* hem, op bevel van *PIPYN*, met de wapenen ondersteunde, en dat hij met dit inzicht een geheel jaar zijn verblijf te *Medenblik* hield, en in dien

I i

tijd den grondslag van de Kerk van *Oostwoude* heeft gelegd. Indien dit verhaal naar waarheid is, moet of **GANGULPHUS**, niet onder **PI-PYN den Korte**, maar ten tijde van **PI-PYN den Dikke** of van **Herstal** geleefd hebben; of dat het in plaats van **WULFRAMNUS** iemand anders uit het gezelschap van **WILLERRORDUS** geweest is. Wat hier ook van wezen moge, die van *Haarlem* verkozen hem voor hunnen beschermheilige, en vierden zijne gedachtenis, zoo wel als die van *Utrecht* op den 9 Mei, maar in het Roomsche *Martyrologium*, vindt men zijn feest op den 11 dier zelfde maand aangeteekend. De Haarlemmers bouwden hunne tweede Kerk te zijner eer. Zijn leven is in het Latijn beschreven door **ROSWEDA** of **ROSWITHA**, eene zeer godvruchtige en geleerde non uit het *Brunswijksche*.

GAMBASIUS (JOANNES). — Zie **GONNELLI**.

GANTES, of **GANTERI (JOANNES DE)**, uit een oud, uit *Piëmont* oorspronkelijk, doch in *Provence* gevestigd huis gesproten, werd in 1330 te *Cuers*, in het Fransche Departement *Var*, geboren. Hij onderscheidde zich in hoedanigheid van Ridder onder **ROBERT den Goede**, graaf van *Provence*, en voerde onder **JOANNA**, konin-

gin van *Napels*, *Sicilië* en *Jeruzalem*, het bevel over aanzienlijke legercorpsen. Hij volgde die vorstin naar *Napels*, alwaar hij een volksofstand bevredigde. Hij vertrok vervolgens naar *Rome*, en verdedigde met eer de zaak en de belangen zijner vorstin. In *Provence*, in 1373 teruggekeerd, ligtte hij in de gewesten van *Cuers*, *Souliers* en *Hières* een aanzienlijk troepencorps, om zich tegen struikroovers te verzetten, die onder den naam van *Tuschiërs*, tentalen van meer dan 12,000 manschappen, *Provence* verwoestten. De staten des lands, te *Aix*, in 1374, gehouden, benoemde **JOANNES DE SIMÉONIS** tot opperveldheer tegen die roovers, en **JOANNES DE GANTES**, was zijn luitenant-generaal. Deze beide veldheeren versloegen de *Tuschiërs* volkomen. **GANTES** verdiende den bijnaam van *dappere*, en den post van luitenant-generaal der legerhonden van de koningin **JOANNA**. Hij overleed te *Cuers*, in 1389. — Er is een **HANNIBAL GANTES** geweest, die te *Auxerre*, in 1613, in 8. vo liet drukken: *Entretien etc (Gemeenzaam onderhoud der toonkunstenaars)*. Dit zeldzame en zonderlinge werk wordt door de liefhebbers gezocht. De schrijver was van *Marseille* en kanonik van den **H. STEPHANUS** van *Auxerre*.

GANYMEDES, zoon van **TROS**, koning der Trojanen. Onder de gedaante van eenen arend, voerde **JUPITER** hem van de aarde weg naar den Hemel, om hem tot schenker te dienen, en den goddendrank of nectar aan te bieden.

GANZ. — Zie **DAVID GANZ**.

GARA (**NICOLAAS**), een Hongaarsch palatijn of onderkoning, in de vergetelheid geboren, aan welke hij zich door zijne dapperheid onttrok. Hij geraakte tot de aanzienlijkste waardigheden van het koninkrijk *Hongarijē*. **ELIZABETH**, weduwe van koning **LODEWIJK I.**, in 1382 overleden, vertrouwde hem het bestuur van hetzelfde toe. Volgens sommige geschiedschrijvers, bediende **GARA** zich enkel van zijne magt en van zijnen invloed, om de geringen op eene wreede wijze te behandelen en om de grooten te verdrukken: volgens anderen zijn die verwijtingen niet zeer gegrond, ende ontevredenheid der grooten ontstond enkel daaruit, dat zij zich van het beheer der zaken verwijderd zagen. Zij namen de wapenen op, en gaven de kroon aan **KAREL VAN DURAS**, koning van *Napels*. **GARA**, hem als eenen overweldiger beschouwende liet hem vermoorden. Daarop bezocht **ELIZABETH**, door

haren staatsdienaar en den moordenaar van **KAREL** vergezeld, de verschillende gewesten van den Staat, ten einde zich te doen erkennen. De landvoogd van *Croatie*, de vertrouweling van den vermoorden vorst, bediende zich van deze gelegenheid, om deszelfs wreker te zijn. Hij riep den adel en het volk bijeen, nam **GARA** en **ELIZABETH** gevangen; doodde den eerste, en liet de tweede, in eenen zak gebonden in de rivier werpen (anderen zeggen, dat zij als gevangene op het kasteel van *Novigrad* stierf.) Er bleef nu nog enkel over **MARIA**, de dochter van **ELIZABETH**, welke hij in eene gevangenis opsloot. **SIGISMUNDUS** markgraaf van *Brandenburg*, aan wien deze prinses verloofd was, kwam haar bevrijden, deed haren vervolger de doodstraf ondergaan, en huwde haar vervolgens.

GARAMOND (**CLAUDIUS**); een Parijzenaar, in zijne geboortestad in 1561 overleden, was een zeer beroemd graveur en lettergieter. Op bevel van **FRANCISCUS I.**, graveerde hij de drie soorten van Grieksche letters, van welke **ROBERT ETIENNE** zich in zijne uitgaven heeft bediend. Hij minste niet minder uit in de andere letterteekens: Hij was het die de *Gothische* barbaarsche

heid uit de boekdrukkerijen verdreef, en den smaak voor de schoone Romeinsche letters opwekte. Zijne letters zijn door het groote getal, hetwelk hij van dezelve heeft gegraveerd, en door de stemfels, die er van vervaardigd zijn, buitengemeen vermenigvuldigd.

GARASSE (FRANCISCUS), een Jesuit uit Angoulême, aanvaardde het gewaad der maatschappij in 1601, in den ouderdom van 15 jaren. Met vuur en verbeeldingskracht, doch zonder smaak en oordeel, begon hij te schrijven tegen degene, die hem mishagden. Hij onderscheidde zich voornamelijk tegen den dichter THEOPHILE en den advocaat PASQUIER. Aan zijne onvermoeide pen heeft men te danken: 1.° *Recherches etc.* (*Nasporingen der nasporingen van STEPHANUS PASQUIER*), in 8.° Al de onbeschaafdheden, welke de onstuimige drift kan inboezemen, zijn in dit werk opeengestapeld. Hetgene, wat de schrijver in zeker opzigt kan verschoonen, is dat de schriften van PASQUIER niet meer vrij waren van lage en beflagchelijke uitdrukkingen, en nog minder van toorn en drift. Het is dus eene soort van wedervergelding, doch die zich een man van eenen goeden smaak en van eene verhevene ziel niet zoude hebben veroorloofd. De zo-

nen van PASQUIER ondernamen het, om hunnen vader te wreken. De Jesuit had zijn eerste werk opgedragen *Aan wijlen STEPHANUS PASQUIER, alom waar hij zijn zat.* De zonen van den algemeenen advocaat, wier stijl met dien van GARASSE veel overeenkomst had, droegen hem het antwoord op, *op welke plaats hij ook zijn mogt.* — 2.° *Docirine etc.* (*Zeldzame leer der schoone geesten van dezen tijd, of die wanen zulks te zijn*), 1623, in 4.°; een werk tegen de deïsten, vol lompe boerterijen, en redeneringen, die meer uitwerksel zouden hebben gehad, indien zij alleen waren geweest. — 3.° *RABELAÏS verbeterd*, in 12 mo een slecht geschilschrift tegen DU MOULIN, en geenszins, zoo als sommigen zulks gemeend hebben, eene hergieting van het onverstaanbare werk van RABELAÏS. — 4.° *Somme etc.* (*Kort begrip der godgeleerdheid*), 1625, in fol., door de Sarbonne gecensureerd. Door den platsten en kluchtigsten stijl onteert de schrijver de majesteit der Godsdienst. — 5.° *Le banquet etc.* (*Het gastmaal der zeven wijzen, ten huize van den Heer LODWIK SERVIN opgericht.*) Dit werk, te *Parijs*, 1617, in 8.°; onder den naam van ESPINCEIL in het licht gegeven, is het zeldzaamste der voortbrengselen van GARAS-

SE: er komen goede boert-
rijen in voor. Er bestaan
van hem *Latijnsche gedich-
ten*, in 4.to; dit zijn *Treur-
zangen* op den dood van HEN-
DRIK IV., en een dichtstuk
op de zalving van zijnen zoon
LODEWIJK XIII. De schrij-
ver, door zijne oversten naar
Poitiers verbannen, overleed
onder de oppassing der pest-
zieken, in 1631, in den ou-
derdom van 46 jaren. Deze
in zijne boeken zoo bittere
Jesuit, was zacht in de za-
menleving; zijne gramschap
was enkel in zijne pen, en
zijne daden en zijn gedrag
droegen den stempel der
liefdadigheid. In later tij-
den is de stijl van GARAS-
SE, door meer dan één be-
roemd man nagevolgd. Zijn
boek der nasporingen kan als
de handvesten worden be-
schouwd, waaruit VOLTAIRE
de beleedigingen heeft op-
gezameld, door hem aan zoo
vele schrijvers toegevoegd.
Er bestaat echter dit onder-
scheid tusschen hem en GA-
RASSE, dat de laatste er zich
toe bepaalde te zeggen, dat
zijne tegenstrevers, *godde-
loozen, godverzakkers, ezels,
gekken in b mol, gekken in
b quarré, gekken in den
hoogsten toon* waren, en dat
de kampvechter van den abt
BAZIN, de zijne niet alleen
voor *ezels* en *gekken* heeft
uitgescholden, maar zelfs
voor *zotskappen, deugnien-
ten, schobbejakken, drom-*

*küards, sodomiters, boos-
wichten, van schande en
honger stervende schrijvers.*
Daarenboven ontstak GARAS-
SE enkel in drift tegen de-
gene, welke bij de vijanden
van God, van de zedelijk-
heid en regtvaardigheid
meende te zijn; de mede-
strever van GARASSE maak-
te van zijne schandwoorden
een geheel tegenovergesteld
gebruik. Elke eeuw heeft
dus hare verscheidenheid.
Indien GARASSE een boertige
ijveraar was, hoe zal men
dan zijnen navolger en over-
treffer noemen.

GARCEZ (JULIANUS), een
Aragoneesch Dominikaner,
in 1460, en, volgens ande-
ren in 1452 geboren, stu-
deerde te *Parijs*, werd tot
doctor der *Sorbonne* bevor-
derd, onderwees vervolgens
met roem de godgeleerdheid
in zijn vaderland; werd door
KAREL den *Vijfde* tot eer-
sten Bisschop van *Tlascala*,
in *Mexico* benoemd, alwaar
hij de vader zijner kadde
was. Hij stelde vooral be-
lang in het lot der India-
nen, en schreef te dien ein-
de eene *Verhandeling*, bij
wijze van brief, aan Paus
PAULUS III. PADILLA heeft
dezelve vertaald, en in zij-
ne *Geschiedenis van Mexi-
co* opgenomen. GARCEZ over-
leed in den geur van heilig-
heid, in 1547.

GARCÍAS II., koning van *Navarre*, werd te *Tudela* in 958 geboren, volgde zijnen vader SANCTIUS II., in 995 in het bestuur op. Hij werd de *Bever* bijgenaamd, wijl hij werkelijk beefde, wanneer men hem wapende om ten strijd te trekken. »Mijn ligchaam, zeide hij beeft voor de gevaren, waarin mijn moed hetzelfde brengen zal. Hij behaalde onderscheidene overwinningen op de *Mooren*, en met don BERMUDO II., koning van *Leon* en den graaf van *Kastilië* verbonden, won hij in 998 den beroemden slag van *Calacanzor*, waarin, de geduchte ALMANZOR, voor de tweede maal overwonnen, 50,000 der zijnen op het slagveld achterliet. GARCÍAS rigtte onderscheidene gestichten op, beschermde de geestelijkheid, en overleed in het jaar 1000.

GARCÍAS I. of GARCÍAS FERNANDEZ, Graaf van *Kastilië*, werd te *Burgos*, in 938 geboren. Hij volgde zijnen vader FERNAND GONZALES in 970 op. Vol regtvaardigheid en edelmoedigheid, onderscheidde hij zijne komst tot den troon, door aan de Graven van *VELA* te vergeven, die zich aan het huis van *Kastilië*, steeds vijandig getoond, en aan verscheidene mitterijen schuldig gemaakt hadden. Hij won drie achtereenvolgende

zegepralen op ORDUANUS, koning van *Cordava*, en versloeg in de vlakten van *Osma* in 984, den geduchten ALMANZOR volkomenlijk, en was dus de eerste, die de nederlaag der Spanjaarden te *Alarcon* wreekte. Deze edelmoedige Vorst moest de smart ondervinden, van zijnen zoon SANCTIUS door de trouwelooze inblazingen der Graven van *VELA*, aan welke hij vergeven had, tegen zich in opstand te zien. SANCTIUS, door zijnen vader overwonnen, verwierf van hem eene edelmoedige vergiffenis. GARCÍAS zag zich op nieuw verplicht, om tegen ALMANZOR optetrekken, die met eene aanzienlijke magt in het landgebied van *Kastilië* was gevallen. In het gevecht, hetwelk hij hem leverde, zich door zijne dapperheid te verlatende medeslepen, werd hij gevangen genomen, en overleed weinige dagen daarna aan zijne wonden. Zijne onderdanen beweenden zijnen dood, en de *Mooren* bewonderden zijnen moed en zijne onverschrokkenheid.

GARCÍAS II. graaf van *Kastilië*, klein-zoon van den voorgaande, volgde zijnen vader don SANCTIUS op, toen hij naauwelijks zijn 14.^e jaar bereikt had. De onverzoenlijke familie van *VELA* verwekte kort na zijne komst tot den troon, nieuwe onlus-

ten. De koning van *Navarre*, oom van don *SANCTIUS* slaagde er in, om dezelve te bevredigen. De graven van *VELA*, schenen alstoen den belangen van hunnen jongen meester geheel toegedaan; doch hem door de zwartste trouweloosheid, te hunnen huize gelokt hebbende, doorstaken zij hem met dolken, en namen al de lieden van zijn gevolg gevangen. Don *SANCTIUS*, koning van *Navarre* wreekte zijnen neef, en verwoestte de landen der graven van *VELA*, die hij ten dood liet brengen. De graaf van *Kastilië* werd den 15 Junij 1032, in zijn 24ste jaar vermoord.

GARCÍAS DE MASCARENHAS (*BLASIUS*), een *Portugeesche* dichter, werd den 3 Februarij 1596 te *Avo* in de provincie *Beyra* geboren. Zijne tegepartij in een tweegevecht gedood hebbende, werd hij tot de ballingschap veroordeeld; maar het gelukte hem te ontsnappen, op den oogenblik, waarop men hem wilde doen vertrekken, en hij vlugtte naar *Madrid*. Daar zijne bloedverwanten voor hem genade hadden verkregen, kwam hij in *Portugal* terug, van waar hij in 1614 naar *Brazilië* vertrok. Hij onderscheidde zich tegen de *Hollanders*, met welke *Spanje* steeds in oorlog was. Maar zoodra hij de omwen-

teling had vernomen, die *Portugal* aan de heerschappij van *Spanje* had ontweerdigd, stak hij in 1640 weder naar *Lissabon* over, en was bij de krooning van den hertog van *Braganza* (*JOANNES IV.*) tegenwoordig. Men benoemde hem tot landvoogd van *Alfajates*, en hij verdedigde deze plaats met den grootsten moed, tegen de herhaalde aanvallen der *Spanjaarden*. Beschuldigd van deelneming aan eene zamenzwering tegen den staat, werd hij naar de gevangenis gesleurd. Het gelukte hem, zijne onschuld te bewijzen, en terwijl de koning hem zijne gunst weder schonk, gaf hij hem ook het stadhouderschap van *Alfajates* terug, en benoemde hem tot ridder der orde van *Avis*. Hij overleed den 8 April 1656. De *Portugesche* dichterlijke verzamelingen, bevatten onderscheiden zijner zamenstellingen. Maar, wat het meeste heeft bijgedragen, om zijnen roem als dichter te vestigen, is zijn *Virtute*, een dichtstuk in 20 gezangen, dat den lof van onderscheidene aanzienlijke letterkundigen en voornamelijk van pater *DE LOS REYES* heeft verdiend. Het plan van dit dichtstuk is wijsse-lijk ontworpen; de stijl is vol vuur, en de berijming gewoonlijk welluidend. Men vindt echter, dat er soms

regelmatigheid en samenhang aan ontbreekt. Ondanks deze gebreken, hebben de wezenlijke schoonheden, daar het van overvloedt, GARCÍAS, na de CAMOËNS, naast de beste Portugesche heldendichters geplaatst.

GARCÍAS (NICOLAAS), een regtsgeleerde der 13.^e eeuw, uit *Sevilla* geboortig, liet commentariën na, op de *Decretaliën*. — Men moet hem onderscheiden van NICOLAAS GARCÍAS, een ander kundig Spaansche regtsgeleerde der 17.^e eeuw, van wien er eene *Verhandeling over de Beneficiën* bestaat, 1618, in fol. die op prijs wordt gesteld.

GARCÍAS LASSO DE LA VEGA (en bij verkorting, GARCILASSO), een Spaansch dichter, te *Toledo* geboren, had het voorregt, van bij KAREL V. te worden opgevoed. Hij volgde dien vorst naar *Duitschland*, *Afrika*, *Barbarijë* en *Provence*. Op dezen laatsten togt, werd hij gewond. Daar hij zijne dapperheid voor de oogen van zijnen meester ten toon wilde spreiden, ontving hij aan den voet van eenen toren bij *Frejus*, eenen geweldigen steenworp, en overleed aan zijne bekomene wonden te *Nizza* in *Piëmont*, in 1536, in den ouderdom van 36 jaren. GARCÍAS is een dergenen, aan wien de Spaansche dichtkunde het meest te dan-

ken heeft. Hij zuiverde dezelve niet alleen van hare oude barbaarschheid, maar tooide dezelve met onderscheidene schoonheden, aan oude en nieuwere vreemde schrijvers ontleend. In zijne werken treft men vele majesteit en minder opgeblazenheid aan, dan in die der overige dichters zijner natie. PAULUS JOVIUS beweert, dat zijne Gedichten, de zachtheid van die van HORATIUS bezitten, doch zij hebben geenszins de kracht derzelve. Men heeft verscheidene uitgaven der *Gedichten* van GARCÍAS in het licht gegeven. SANCTIUS, de geleerdste taalkundige van *Spanje*, heeft dezelve met aantekeningen verrijkt. Als een bekwaam *Commentator*, maakt hij op de geringste schoonheden van zijn oorspronkelijk opmerkzaam. Het nuttigste zijner aantekeningen, zijn de vergelijkingen der schoone stukken van GARCÍAS, met die der oude dichters, welke hij heeft nagevolgd. De aanmerkingen van SANCTIUS kwamen te *Napels* in 1664, in 8.vo in het licht. [In zijne *Geschiedenis der Spaansche Letterkunde* plaatst BOUTERWEK dezen dichter in den rang der nieuwere klassieke schrijvers. In de letterkundige omwenteling, welke hij in *Spanje* te weeg bragt, had GARCILASSO tot deelgenoot en mededinger BOSCANO ALMOGAVER; beide waren de

bewonderaars van DANTE, en PETRARCHA, en zij voerden in Spanje de Italiaansche voetmaat in].

GARCIALASSO DE LA VEGA, bijgenaamd *Inca*, te *Cusca* in *Peru* geboren, heeft in het Spaansch in het licht gegeven, de *Geschiedenis van Florida*, en die van *Peru en der INCAS*, in eenen hoogdravenden stijl geschreven; en vertaald, de eene in het Latijn, en de andere in het Fransch, door BAUDOIN, *Amsterdam*, 1737, 2 dl.n in 4.to, met platen. Deze geschiedenis is slechts eene soort van Roman, door dien Peruviaan, ter eere van zijn vaderland uitgedacht. De schrijver verraadde de zwakheid van geest, die zijne natie kenmerkte. Het is te verwonderen, dat de meeste Fransche schrijvers, zich meer aan de verhalen van dien dweeper hebben gehouden dan aan het verslag van XERES, ZARATE, HERRERA en andere oordeelkundige en geleerde schrijvers. In zijne *Incas* heeft MARMONTEL hen ook boven de sprookjes van den Peruviaanschen schrijver verkozen: het is voor het overige natuurlijk, dat hij, om eenen dergelijken Roman te vervaardigen, noch het ware, noch het waarschijnlijke geraadpleegd heeft. In zijne Nasporingen over de Amerikanen, wederlegt de

Heer PAW de meeste der buitensporigheden van GARCIALASSO genaamd; maar terwijl de *Criticus* eenige wezenlijke dwalingen bestrijdt, maakt hij zich aan andere schuldig, die veel aanmerkelijker zijn, waarin de waarheden der zedeleer, der godsdienst en der goede natuurkunde op eene verregaande wijze in de waagschaal worden gesteld. [Ondanks deze gebreken en onnaauwkeurigheden heeft het werk van GARCIALASSO aan de geschiedschrijvers, die hem zijn opgevolgd, bijzonder gediend].

GARCIAS DE LOAYSA. — Zie GIRON.

GARCIAS MATAMOROS (ALFONSUS), werd te *Cordova* in 1490 geboren. Deze geleerde Spanjaard, had een zeer vroegrijp talent. In den ouderdom van zeventien jaren bezat hij reeds, eene voor zijne eeuw niet zeer gewone geleerdheid. Er blijft ons van dezen schrijver slechts een enkel werk over, ten titel voerende: *De academis et doctis viris Hispaniae*, voorkomende in het *Hispania illustrata*, *Alcala*, 1553, in 8 vo. Hij had den geestelijken staat omhelsd, en men verzekert, dat hij vele begaafdheid voor den kansel bezat.

* **GARDAZ** (FRANCISCUS MARIA), te *Oyonnax* in *Bugey* in 1777 geboren. Hij werd te *Parijs* tot advokaat bevorderd, en beoefende de oude talen en de letterkunde: Hij stond in verbindtenis met **PANTHONAX**, zijnen landgenoot, aan wien hij gedeeltelijk zijne opvoeding en zijn bestaan te danken had; maar hij deelde niet in de gróndbeginselen van dien beruchten revolutionnair. Aan zijne oude koningen verbonden, zag hij met eene ware vreugde, den gedenkwaardigen dag der *Restauratie* (1814); toen ook **BONAPARTE** in de maand Maart 1815, den troon der **BOURBONS** weder beklom, trof hem zulks zoodanig, dat hij, tegen het einde van September, door eene hevige koorts aangetast, krankzinnig werd, en te midden van verschrikkelijke stuiptrekkingen, zijne tong afbeet en inzwol. Hij stierf in dezen verschrikkelijken staat, den 27 September 1815. Hij heeft nagelaten *Essai etc.* (*Proeve over het Leven en de Werken van LINGUET*), waardoor hij zich hevige hekelingen op den hals haalde, en waarin men hem van letterdieverij beschuldigde; en *Vœux etc.* (*Profetische en verwezenlijkte wenschen, bij gelegenheid, der gelukkige herstelling, der opvolgers van den H. LODEWIJK op den troon van Frankrijk, door den abt DELILLE, ge-*

volgd door eenige aanmerkingen, over de uitwerkelen van het fatalismus en de ongodsdienstigheid), April, 1814, in 8.vo

GARDE (ANTONIUS ISCALIN DES AYMARES Vrijheer van LA), en markgraaf van *Bri-gançon*, eerst bekend onder den naam van kapitein **POLIN**, werd uit eene geringe familie in het dorp *la Garde* in *Dauphiné* geboren, waarvan hij later de heerlijkheid kocht, en had zijne verheffing enkel aan zijnen moed en geest te danken. Van den rang van eenvoudig soldaat, tot dien van kapitein opgeklimmen zijnde, maakte **WILLEM DU BELLAY-LANGEY** hem bij **FRANCISCUS I.** bekend, die hem in 1541 in gezantschap naar *Konstantinopel*, tot **SOLIMAN II.** zond. Hij werd vervolgens generaal der galeijen, en verwierf door zijne schoone daden ter zee, eenen grooten roem. Hij voerde het bevel in *Provence* als luitenant-generaal, tijdens de bloedige strafoeffeningen, die in 1545 tegen de ongelukkige Waldensers **DE CABRIÈRES** en **MERINDOL** geschieden. Bij deze gelegenheid werd hij gevangen genomen, en als generaal der galeijen afgezet; maar na verloop van 3 jaren, werd hij weder in vrijheid gesteld, onschuldig verklaard, en in zijnen post hersteld (zie **ORPÈDE**). Dezelve werd hem

andermaal ontnomen in 1557, en hem eerst in 1566 terug gegeven. Hij overleed aan de waterzucht, in 1578, in den ouderdom van 80 jaren.

GARDE (PHILIPPUS BRIDARD DE LA), te *Parijs* in 1710 geboren, overleed den 3 October 1767, werd met de bijzondere feesten belast, welke **LODEWIJK XV.** in zijne appartementen gaf. Hij bezat daartoe eenen bijzonderen smaak. De markgravin was zijne weldoenster; haar dood bragt hem in eene droefgeestigheid, die hij niet kon bedwingen. Hij vervaardigde het tooneelkundige gedeelte voor den *Mercur de France*. Men heeft van hem: *Lettres etc.* (*Brieven van THERESIA*), 2 dl.ⁿ in 12.mo *Annales etc.* (*Vermakelijke jaarboeken*), in 12.mo; *La Rose (de Roos)*, kluchtig zangspel, en andere beuzelingen, waarin voor wijsheid en zeden, noch zelfs voor het gezond verstand niets te winnen is.

GARDIE (PONTUS DE LA), een edelman uit *Carcassonne*, beroemd door zijnen moed en zijne lotgevallen, diende eerst in *Piëmont*, vervolgens in *Schotland*, en eindelijk in *Denemarcken*. In een gevecht tegen *Zweden* gevangen genomen, nam **ERICH XIV.**, koning van *Zweden* hem in zijne dienst. Nadat die vorst, zijnen troon

verloren had, behield **LA GARDIE** zijne gunst bij **JOANNES III.**, aan wien zijne dapperheid nuttig was geweest. Hij vertrouwde hem gewigtige Commissiën toe te *Rome* en te *Weenen*, en benoemde hem in 1580 tot veldheer der *Zweedsche* troepen tegen de *Moskoviërs*. **PONTUS** maakte zich meester van *Carelië*, en maakte met even zoo veel moed als geluk, andere veroveringen. Zijne zegepralen werden gevolgd door onderhandelingen over den vrede. In dien tusschentijd kwam **LA GARDIE**, in 1585, in de haven van *Revel*, op eene ongelukkige wijze om het leven. Hij was met eene natuurlijke dochter des konings gehuwd, bij welke hij twee zonen verwekte, waaruit de graven van **LA GARDIE** zijn voortgesproten, die tot de grootste Heeren van *Zweden* behooren.

GARDIE (**MAGNUS GABRIËL DE LA**), Graaf van *Avensburg* was achtereenvolgend, raadsheer, schatmeester, eerste maarschalk van het hof, kanselier van *Zweden*, eindelijk eerste minister, en algemeen bewindhebber van de regterlijke magt, in het geheele koninkrijk. Hij stond zeer in gunst bij de koningin **CHRISTINA**, die hij zoo veel van het nederleggen der kroon terug hield, als hem mogelijk was; doch in 1654

genoodzaakt zijnde, om het hof te verlaten, deed deze koningin alles wat zij wilde. Hij kwam weder aan het hof onder KAREL GUSTAAF, die hem tot 'srijks schatmeester, luitenant des konings, en opper-veldheer in *Lijfland* benoemde. In 1656 verkreeg hij het landvoogdijdschap van *Samogitia* en *Litthauen* en verdedigde *Riga* zoo nadrukkelijk, dat de Moskoviërs, na een beleg van zes maanden, verplicht waren de vlugt te nemen. Na den dood des konings werd hij tot 'srijks kanselier verkozen, en had hij deel aan het regentschap. Hij werd vervolgens eerste staatsdienaar van KAREL XI., dien hij op eene nuttige wijze met 'zijne raadgevingen ondersteunde. Hij overleed in 1688.

* GARDIN DUMESNIL (JOANNES BAPTISTA), in 1720, te *Saint-Cyr*, in *Neder-Normandyë*, geboren. In den beginne Hoogleeraar aan het Collegie van *Lisieux* te *Parijs*, werd hij in 1764 benoemd tot bestuurder van het Collegie van *LODEWIJK den Grooten*. Tijdens de Fransche onlusten, week hij uit, en eenige jaren daarna kwam hij in zijn vaderland terug, alwaar hij in 1802 overleed. Hij had bijna zijn geheele leven aan het onderwijs toegewijd, en te *Saint-Cyr*, op zijne kosten, eene

school voor arme kinderen opgericht, die kosteloos op dezelve onderwezen werden. Men heeft van hem *Latijnsche Synonyma's*, 1777, in 12.mo, 1788, in 8.vo; 1815, in 8.vo Deze uitgave is vermeerderd met 400 *Synonyma's*. Het werk verdient geenen minderen lof dan dat der Fransche Synonymen, door den Abt GIRARD.

GARDINER (STEPHANUS), geleerde Bisschop van *Winchester* en kanselier van *Engeland*, te *Saint-Edmund* in het graafschap *Suffolk* geboren, onderteekende het besluit van echtscheiding van HENDRIK VIII. en verdedigde hetzelfde door zijne verhandeling: *De vera et falsa obedientia*, Londen, 1535, in 4.to Slechts in dit enkele punt scheidde hij zich van de Roomsche kerk af. Zich tegen de hervorming verzet hebbende, werd hij onder EDUARD VI. gevangen genomen en afgezet, hersteld onder MARIA, en overleed in 1555, eenige *Twistschriften*, in 8.vo nalatende.

GARENGEOT (RENATUS JACOBUS CROISSANT DE), te *Vitry*, den 30 Julij 1688 geboren, was lid van de koninklijke maatschappij van *Londen*, en koninklijk betoogger der heekunde te *Parijs*, alwaar hij den 10 December 1759, overleed. Hij bezat vele kundigheden en was

zeer behendig. Zijne werken zijn: 1.º *La Myotomie etc. (De ontleding der Spieren van het menschelijke ligchaam)*, 1750, 2 dl n in 12.mo — 2.º *Traité etc. (Verhandeling over de heekundige werktuigen)*, 1727, 2 dl.n in 12.mo — 3.º *Des opérations etc. (Over de heekundige kunstbewerkingen)*, 1749, 3 dl n in 12 mo — 4.º *L'Anatomie etc. (De ontleding der ingewanden)*, 1742, 2 dl.n in 12.mo — 5.º *L'Opération etc. (De heekundige bewerking der steensnijding)*, 1730, in 12.mo Deze verschillende schriften worden zeer op prijs gesteld.

GARET (D. JOANNES), een Benedictijner, van den H MAURUS, werd te Havre de-Grâce, in 1617 geboren, en overleed te Jumièges in 1694, den roem nalatende van een door-kundig geleerde en een goede religieus te zijn geweest. Hij gaf eene schoone *Uitgave* in het licht van CASSIODORUS, waarbij hij eene belangrijke *Verhandeling* voegde, over de kloostergeloften van dien beroemden Romeinschen raadsheer. Deze uitgave kwam te Rouanen in 1679, in 2 dl.n in fol., in het licht. De aantekeningen derzelve zijn geleerd en oordeelkundig. Zie *Hist. litt. de la congrég. de Saint Maur*, bladz 158 — 159.

GARETIUS (JOANNES), te Leuven geboren, regulier kanonik der orde van den H. AUGUSTINUS, onderscheidde zich door zijnen ijver, zijne predikatiën, en de beoefening der gewijde letteren. Er bestaat van hem: 1.º *De veritate corporis CHRISTI in Eucharistia*. Dit is eene Verzameling van aanhalingen uit de Grieksche en Latijnsche Kerkvaders, aangaande de zekerheid van het leerstuk van het allerheiligste altaar-Sacrament. De laatste uitgave is van Antwerpen, 1564 in 8.vo — 2.º *De mortuis virorum precibus juvandis*, Antwerpen, 1569, in 16.mo — 3.º *De sacrificio missæ*, Antwerpen, 1561, in 12.mo — 4.º *De Sanctorum invocatione*, Gend, 1570, in 8 vo Deze werken zijn in het Fransch vertaald, met aantekeningen verrijkt, onder den titel van *Perpétuité de la foi* in het licht verschenen. Degene, die dezelve gelezen, en met datgene vergeleken hebben, hetwelk onder dezen laatsten titel, aan NICOLE en ARNAULD zoo zeer tot-eer heeft gestrekt, zullen geene moeite hebben, om de geschiedenis der roemoverweldigingen te vergrooten. De schrijver overleed te Leuven, in 1571. — Zijn broeder HENDRIK GARETIUS, doctor in de geneeskunde aan de Universiteit van Padua, is de schrijver van eenige

werken over zijne kunst.

GARIDEL (PETRUS), te *Marnosque* in *Provence* geboren, Hoogleeraar der geneeskunde aan de Universiteit van *Aix*, gaf in 1715, eene *Geschiedenis* in het licht der planten, welke in *Provence* groeijen, 1 dl. in fol., met platen. Hij overleed in 1737, oud 78 jaren.

GARISSOLES (ANTONIUS), predikant van de gewaandhervormde godsdienst, te *Montauban* in 1587 geboren, heeft verscheidene werken in het licht gegeven, waarvan de voornaamste zijn: 1.° *ADOLPHIDE*, een heldendicht in 12 boeken, waarin hij in schoone Latijnsche verzen; de heldendaden van *GUSTAAF-ADOLF* bezingt. — 2.° Een ander Latijnsch *Dichtstuk*, tot lof van de Protestantsche Zwitsersche Kantons. — 3.° Verschillende *Godgeleerde thesis*. — 4.° Eene *Verhandeling: De imputatione primi peccati ADÆ*; en eene andere. *De CHRISTO mediatore*. Hij overleed in 1650.

GARLANDE (JOANNES DE), een taalkundige, in het dorp *Garlande en Brie* geboren, stak, na de verovering van *Engeland*, door hertog *WILLEM*, naar dat rijk over, en onderwees er met eer. Hij leefde nog in 1180. Zijn verblijf in *Engeland* heeft

onderscheidene schrijvers in den waan gebragt, dat hij een Engelschman was. Er bestaan van hem een aantal gedrukte en geschrevene werken. De voornaamste der gedrukte zijn; 1.° een dichtstuk *Facetus* genaamd, over de pligten van den mensch omtrent God, omtrent den naaste en omtrent zich zelve, *Keulen*, 1520, in 4.to — 2.° een dichtstuk: *Over de verachting der wereld*, ten onregte aan den heiligen *BERNARDUS* toegeschreven, *Lyon*, 1489, in 4.to Men vindt het ook met het voorgaande. — 3.° Een ander *Dichtstuk*, getiteld, *Floretus*, of *Liber Floreti*, over de leerstellingen des geloofs, en over bijna de geheele Christelijke zedeleer, met de voorgaande gedrukt. — 4.° *Verhandeling over de Synonymen*, en eene andere over de *dubbelzinnigheden* of verbloemde uitdrukkingen, *Parijs*; 1494; *Londen*; 1505, in 4.to — 5.° *Dictionarium artis alchymicæ cum ejusdem artis compendio*, *Bazel*, 1571, in 8.vo Men vindt in het algemeen veel meer smaak en kunde in dezen schrijver, dan men gewoonlijk, in de schrijvers van zijnen tijd vooronderstelt; en zulks is een nieuw bewijs' tegen de lasteraars dier gewaande eeuwen van onkunde, welke de abt *BÉRAULT* zoo wel in eere hersteld heeft.

GARNET (HENDRIK), een Jesuit in 1555, te *Nottingham* in *Engeland* geboren, werd, na te *Rome*, met eenen lof, dien van den beroemden CLAVIUS evenarende, de wiskunde te hebben onderwezen, provinciaal zijner maatschappij in *Engeland*, en werkte tot in 1606 met even zoo veel ijver als roem, om er het Catholijk geloof te handhaven. De zamenzweering van het buskruid, gaf aan de vijanden dier Godsdienst gelegenheid, om zich van eenen geduechten vijand te ontdoen. Zij beschuldigden hem, kennis van deze hatelijke onderweming te hebben gedragen; hij had zulks werkelijk gehad, doch alleen door de biecht, en had alle overtuigingsmiddelen in het werk gesteld, om de zamenzweerdere van hun oogmerk terug te brengen. De minister CECIL betrok hem in regten; en pater GARNET werd den 3 Mei, in tegenwoordigheid eener ongelooftelijke menigte volks, die den *grooten Jesuit* (zoo als hij gewoonlijk onder de Protestanten werd genoemd) wilde zien sterven, opgehangen en gevierendeeld. De Catholijken vereerden hem als eenen martelaar. Iedereen heeft over de korenaar hooren spreken, waarop een druppel bloeds was gevallen, waarin het aangezicht van pater GARNET met de grootste gelijkenis was afgebeeld.

LARREY zegt, dat zulks een bijgeloof is; DUPLEIX en de Catholijke schrijvers hebben er verschillend over gesproken. De koning zelf vraagde, om de aar te zien, maar de afgezant van *Spanje* had dezelve reeds naar het Engelsch collegie van *Luik* gezonden. [Bij het beklimmen van den troon had JACOBUS I. zijne bescherming aan de Catholijken beloofd; maar wel verre, dat hij zijne beloften zoude houden, waren dezelve aan gedurige vervolgingen blootgesteld. De grootste ijveraars smeedden eens zamenspanning, zij plaatsten onder de zaal, waarin het parlement vergaderen moest zes en dertig vaatjes buskruid, welker ontbranding, den koning, de beide parlamentshuizen, en al die er bij tegenwoordig waren, in de lucht moest doen springen. Een der zamenzweerdere, CATESBY genaamd, biechtte, om zich van eenige gemoedsbezwaren te bevrijden, bij den Jesuit GRIENWELL, die hem van de zamenspanning wilde aftrekken, en hem aanraadde, om pater GARNET, onder het zegel der Biecht daarover te raadplegen. Deze laatste stelde alle pogingen in het werk, om de zamenzweerdere, van hun oogmerk aftebrengen, en intusschen diende deze omstandigheid, welke bekend geraakte, aan zijne vijanden tot grond van

beschuldiging tegen dien vader, onder voorwendsel, dat hij die zamenzwering had behooren te ontdekken.] Zie JACOBUS VI., koning van Schotland.

GARNIER (ROBERTUS), te Ferté-Bernard, in het gewest Maine, in 1534 geboren, te Mans in 1590 overleden, was luitenant-generaal dier stad, en verkreeg onder HENDRIK IV., eenen post van raadsheer in den hoogen raad. Daar het lezen van SENECA, den treurspeldichter, hem smaak voor de tooneelkunde had ingeboezemd, werkte hij, en reeds met zijn tweede stuk betwistte hij den rang aan JODELLE, den vader van het fransche treurspel. Zijne vrienden plaatsten hem boven AËSCHYLUS, SOPHOCLES en EURIPIDES; maar de lieden van smaak gevoelden, dat hij verre beneden die groote mannen was. De Treurspelen van GARNIER, werden gezamenlijk uitgegeven te Lyon, in 1 dl. in 12.mo, 1597, en te Parijs in 1607. Nog bestaat er van hem: *Hymne etc. (Lofzang der monarchie)*, in 4.to, 1568; en andere gedichten, die niet beter zijn, dan zijne tooneelstukken. De abt LE CLERC beweert in zijne Bibliotheek van RICHELET, dat men de geboorte van GARNIER in 1545 en zijnen dood in 1601 moet plaatsen.

GARNIER (SEBASTIAAN), procureur te Blois, onder de regering van HENDRIK IV., hield zich met weinig roem met de dichtkunde bezig. Hij is de schrijver eener *Henriade*, waarvan hij de acht eerste gezangen te Blois liet drukken, 1593, in 4.to Hij bezingt in dezelve de heldendaden van dien Vorst tegen de Spanjaarden. Men herdrukte dit dichtstuk in 1770, in 8.vo, om tot bewijs te strekken, dat VOLTAIRE het denkbeeld zijner *Henriade* er uit ontleend had. Nog heeft men van GARNIER, de *Loyssée*, Blois, 1594, in 4.to Dit zijn de drie eerste gezangen van een dichtstuk over den togt van den heiligen LODEWIJK, naar het *Heilige-Land*. — Men moet hem niet verwarren met CLAUDIUS GARNIER, een dichter en tijdgenoot van MALHERBE, van wien men *Gedichten* heeft, die in 1669, in 12.mo gedrukt, doch thans geheel vergeten zijn.

GARNIER (JOANNES), een Jesuit, Hoogleeraar der *humaniora*, *rhetorica*, wijsbegeerte en godgeleerdheid, werd te Parijs in 1612 geboren, en overleed te Bologna in 1681, op zijne reis naar Rome, werwaarts zijne maatschappij hem had afgevaardigd. Hij was een man vol godsvrucht en kunde: de werken, die ons van hem overblijven, strekken

daarvan ten bewijze. De voornaamste zijn: 1.° eene *Uitgave* van MARIUS MERCATOR, 1673, in fol., met eene menigte stukken, aan teekeningen, verhandelingen over het *pelagianismus*, die zeer gezocht worden. Men heeft dezelve herdrukt, in den *Appendix* van den heiligen AUGUSTINUS, *Antwerpen*, 1703, in fol. — 2.° Eene *Uitgave* van LIBERATUS, in 8.vo, *Parijs*, 1675, met geleerde aantekeningen. — 3.° Eene *Uitgave* van het Dagboek der Pausen (*Liber diurnus*), 1680, in 4.to met geschiedkundige aantekeningen, en zeer belangrijke verhandelingen vergezeld. — 4.° De *Bijlage* tot de werken van THEODORETUS, 1684, in fol. — 5.° *Systema bibliothecæ collegii Parisiensis societatis JESU*. Dit is één deel in 4.to, volkomen wel ingerigt, en zeer nuttig voor degene, welke groote Bibliotheken in orde willen brengen. (zie de *Lofrede*, welke pater HARDOUIN van dezen Jesuit gehouden heeft, aan het hoofd zijner *Bijlage* tot de werken van THEODORETUS.) De kardinaal NORIS hekelde, welligt met een weinig bitterheid, de aardrijkskundige aantekeningen, en andere aanmerkingen van pater GARNIER, in zijne verhandeling over de kerkvergaderingen, bij gelegenheid van het pe-

lagianismus gehouden; maar toen die kardinaal den MARIUS MERCATOR van pater GARNIER had gelezen, kwam hij van de vooroordeelen terug, die hij al te ligtzinniglijk tegen dien geleerde had opgevat, en zeide, dat GARNIER de verdienste der paters PETAU en SIRMOND, zeer nabij kwam; hij voegde er bij, dat de verhandelingen over het *pelagianismus*, hem zoo zeer behaagd hadden, dat, indien hij dezelve gezien had, alvorens zijne Pelagiaansche geschiedenis te doen drukken, hij dezelve nimmer in het licht zou hebben gegeven. Men vindt deze bijzonderheden ontwikkelt in het Leven van den kardinaal NORIS door de broeders BALLERINI. — Men moet hem niet verwarren met PETRUS IGNATIUS GARNIER, mede een Jesuit, te *Lyon*, in 1692 geboren en te *Avignon* in 1763 overleden, van wien er bestaat: *Pensées du marquis de*** etc.* (*Gedachten van den markgraaf van*** over de Godsdienst en de Kerk*), 1759, in 12.mo

GARNIER (*dom JULIANUS*) te *Connerai*, in het Bisdom *Mans*, in 1670 geboren, Benediktijner van den heiligen MAURUS, te *Parijs*, in 1725 overleden, vereenigde met eene groote verscheidenheid van kundigheden, die zach-

te en innemende manieren, die beminnelijke inborst, welke de benijders ontwapenen en ons vrienden verschaffen. Zijne oversten belastten hem met de *Uitgave* van den heiligen **BASILIUS**, eene der beste, welke door de Congregatie van den heiligen **MAURUS** is in het licht verschenen. De *Voorrede* is een kostbaar stuk, door eene zeer oordeelkundige critiek, en eene bondige doorzigt, om de ware werken van de ondergeschovene schriften te onderscheiden. **Dom GARNIER** kon er slechts 2 dl.ⁿ van in het licht doen verschijnen. **Dom MARAN**, na den dood van zijnen orde-broeder, met de voortzetting van dezen arbeid belast, gaf in 1730, het 3.^e in het licht. Hetzelve is de eerste niet onwaardig. Zie *Histoire etc.* (*Letterkundige Geschiedenis der Congregatie van den H. MAURUS*), bladz. 470.

* **GARNIER** (**JOANNES JACOBUS**), Geschiedschrijver van *Frankrijk*, werd te *Goron*, een vlek in het land van *Maine*, den 18 Maart 1729 geboren. Ofschoon zijne ouders arm waren, lieten zij hem echter eene zorgvuldige opvoeding geven. Naar *Parijs* vertrokken zijnde, kwam hij in die hoofdstad aan met 24 *sous* (omtrent 55 cents) in zijnen zak. In het Collegie van **HARCOURT** opge-

nomen, vond hij zich wel dra in staat, om dienst aan de letteren te bewijzen. Hij werd tot Hoogleraar in het Hebreeuwsch bij het Collegie van *Frankrijk* en vervolgens tot Inspecteur benoemd. Hij werd in 1801 tot het Instituut toegelaten, en overleed te *Parijs* den 21 Januarij 1805. Er bestaat van hem: 1.º *l'Homme de lettres* (*de Letterkundige*), 1764. — 2.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de burgerlijke opvoeding*), 1765. Dit werk is een vervolg op het voorgaande. — 3.º *Origine etc.* (*Oorsprong van het Fransche bestuur*), 1765, in 18.mo Deze Verhandeling behaalde den prijs op een vraagstuk door de akademie van opschriften en schoone letteren voorgesteld. **GARNIER** werd belast met het vervolg der *Geschiedenis van Frankrijk* door **VELLY** begonnen. Hij heeft de helft der regering van **LODEWIJK XI.** geschreven, en de helft van die van **KAREL IX.** ten einde gebracht. Nog heeft men van hem: *Eclaircissement etc.* (*Ophelderingen over het Collegie van Frankrijk*), in 12.mo, 1789. Men schrijft hem toe *le Commerce etc.* (*De handel in deszelfs rang hersteld*), 1756, in 12.mo **GARNIER** was regtschappen en deugdzaam. Men haalt eenen trek van hem aan, die hem zeer tot eer verstrekt. Een zijner vrienden, die een han-

delaar was, zich in de verlegenheid bevindende, zoo verkocht hij, om hem te redden, een buitenverblijf, daar hij zeer aan verkleefd was; de schuldenaar overleed *insolvent*. GARNIER aangespoord, om zich met de overige schuldeischers op te doen, weigerde zulks halsstarriglijk, zeggende: »Wij iemand moet verliezen, zoo behoort de voorkeur aan zijne vrienden, en op grond hiervan, maak ik aanspraak op dezelve.» Een bewonderenswaardig en boven allen lof verheven antwoord.

* GARNIER (De Markgraaf HERMANUS), minister van staat en pair van *Frankrijk* werd te *Auxerre* uit eene oude burgerlijke familie, den 8 November 1754 geboren. Hij volbragt zijne studiën in het Collegie zijner geboorteplaats, en begaf zich in zijn 17.^e jaar naar *Parijs*, om zich in de regtsgeleerdheid te oefenen. Juist had hij eene plaats van procureur in het koninklijk gerechtshof *Le Châtelet* gekocht, toen hij met de hertogin van *Narbonne* kennis maakte, die bij Mevrouw *ADELAÏDE* gunstig voor hem sprak. Deze prinses benoemde hem tot haren kabinets-secretaris. Deze titel opende voor hem den toegang tot de voornaamste gezelschappen, waar hij gelegenheid had den graaf

van *Narbonne*, als ook den Abt *PERIGORD*, thans prins *DE TALLEYRAND*, met wien hij de naauwste vriendschap aanknoopte, te leeren kennen. De markgraaf *GARNIER* beoefende de letteren, waarvoor hij veel smaak had; zijn eerste werk waren eenige goede verzen, namelijk een zangstuk voor Mevrouw de Burggravin *DIANA DE POLIGNAC*, dat zeer gezocht werd. Toen de eerste Fransche onlusten waren uitgebarsten werd hij door de stad *Parijs* in 1789 tot afgevaardigde der staten-generaal gekozen, waarbij hij echter geene zitting nam. De heer *STANISLAUS DE CLERMONT-TONNERRE* had de klubs, *monarchique* genaamd, opgericht, ten einde den koningsgezinden een vereenigingspunt te geven. De markgraaf *GARNIER* werd erin toegelaten en in Februarij 1791 tot lid des bestuurs over het Departement van *Parijs* verkozen. Deze vergadering met de administratie belast, die even zoo verlichte als deugdzame mannen in haar midden had, belastte den markgraaf *GARNIER*, om eene verhandeling van het verhandelde als ook over den tegenwoordigen staat van zaken te geven; deze taak voerde hij zoo wel uit, dat *LODEWIJK XVI.* hem gezamenlijk met *ROLAND* en *CLAVIÈRES* tot het ministerie

van justitie benoemde; daar echter zijne grondbeginzelen in geenen deele met die der beide andere ministers strookten, werd hij door DURANTON vervangen. Zijn geschrift *Sur la propriété* etc. (*Over het eigendom* enz.) maakte hem bekend als een bekwaam bestuurder en doorkundig economist. Intusschen nam de omwenteling een schrikverwekkend aanzien aan, en de treurige dag van den 10 Augustus was de voorbode der grootste misdaad. Om, de altijd op nieuw uitbrekende vervolgingen te ontduiken, begaf de markgraaf GARNIER zich buitenslandsch, en vond eene schuilplaats in *Zwitserland*, waar hij tot de oprigting van het Directorium verbleef. Alstoen keerde hij naar *Frankrijk* terug, werd den 24 Mei 1795 (5 *prairial*) tot lid van dit bestuur en na den 18 der maand *Brumaire* tot *Préfect* van *Seine-en-Oise* benoemd. In 1804, onder den titel van Graaf, tot raadsheer benoemd, ontving hij vervolgens het kruis van het legioen van eer. De Markgraaf GARNIER, den 1 Julij 1803 jaarlijks voorzitter van den raad (*sénat*) geworden, zag zich in deze hoedanigheid genoodzaakt, in onderscheidene redevoeringen die vleijende lofspraak te gebruiken, welke men aan den afgod van den dag toezwaaide. Den 29 De-

cember van hetzelfde jaar verkreeg hij den titel van raadsheer van *Limoges*, in plaats van dien van *Trier*, waarmede hij vroeger vereerd was geworden. De Senaat koos hem tot lid des grooten raads [van administratie. Bij deze titels voegde hij dien van president der begiftigden (*donataires*) in de vorstendommen *Barreuth* en *Erfurt*, en dien van raadsheer van het zegel der titels; eindelijk benoemde hem BONAPARTE tot groot kruis der orde der reunie. Hij weigerde den post van buitengewoon Commissaris in de 11.^e militaire afdeling aan te nemen, waarmede men hem na den veldtocht van *Moskau*, in 1813 wilde belasten. Niet lang daarna stemde hij in den senaat voor de vervallen verklaring van BONAPARTE, en begunstigde al de besluiten van den senaat ten voordeelen van het huis der *Bourbons*. Lid der commissie uit dienzelfden raad gekozen, waaraan men in de maand Mei het constitutionele charter bekend maakte, zag hij zich den 4 Junij daaropvolgende, onder den titel van Markgraaf, in de kamer der *Pairs* geroepen, waar hij zich deed kennen door zijne bekwaamheid in het verslag geven en door zijne wegslepende welsprekendheid in het beoordeelen der voorstellen. Hij werd

rapporteur bij de commissie voor het budget van 1814, en sprak in diezelfde zitting over de vrijheid der drukpers en in het bijzonder over de vrijheid van den korenhandel. Bij de terugkomst van BONAPARTE stelde hij het adres van de kamer der Pairs aan den koning op. Alhoewel de minister GARNIER, even als zoo vele anderen, nog onlangs BONAPARTE had verheven, zoo bleef hij echter getrouw aan den eed den BOURBONS gedaan; en elk aanbod van de hand slaande, begaf hij zich naar eene buitenplaats, vanwaar hij eerst den 8 Junij 1815 naar *Parijs* terug keerde. De weg tot de eerste waardigheden opende zich op nieuw voor hem; bijna tenzelfden tijde benoemde LODEWIJK XVIII. hem tot voorzitter van het kies-collegie van *Seine-en-Oise* voor datzelfde jaar, lid van den geheimraad, minister van staat, en eindelijk groot-officier van het legioen van eer. In deze zitting was er geen redenaar meer werkzaam; dan men zag niet zonder verwondering dat hij eensklaps van gevoelen veranderde, en bij elke gelegenheid ten voordeele van het ministerie stemde; hij die vroeger, in zijn verslag over de begrooting van 1816, de kamer der afgevaardigden om hare toegenegenheid in het

aannemen der wet op de geldmiddelen had gehekelde. Deze verandering echter in zijne wijze van handelen, had eene allezins gegronde reden. Aan den alles-beheerschenden dwangwil van BONAPARTE even als alle andere staats-lichamen onderworpen, had hij de schrikkelijke tooneelen der omwenteling, die de vrucht eener teugellooze vrijheid was, niet vergeten. Volgens eene maar al te juiste berekening, wilde hij, bij eene regering die door eene grondwet (*Chartre*) gematigd was, niet al te veel aan de volkseischen toegeven; daar deze toegevendheid zoo dikwijls de betreuenswaardigste ommekeer van zaken plegen te weeg te brengen. En waarlijk, door voor de ministers te stemmen, stemde hij voor het bestaande bestuur; voorzeker het eenige middel, om het evenwigt tusschen eene woelige en ondernemende menigte, die te veel begeerde, en tusschen de wettige magt, die zich zelven billijke wijzigingen had voorgeschreven, staande te houden. Sedert de benoeming van de kamer der Pairs, deed de markgraaf GARNIER bijna altijd het verslag der begrooting, hetwelk een voorbeeld was van duidelijkheid en juistheid, en even zoo gezonde als diepe bespiegelingen over de be-

zuiniging en het wezenlijk belang van den staat bevatte. Als privaat-persoon legde hij eene groote toegevendheid omtrent de verschillende gevoelens aan den dag; maar als staatsman verdedigde hij het zijne altijd en met nadruk en klem. De weinige uren, welke zijne hoogte betrekkingen hem nog overlieten, wendde hij aan tot beoefening der letteren; hij gaf in het bijzonder aan RACINE, als dichter, en aan MEVROUW DE SÉVIGNE als prozaschrijfster, den voorkeur. De markgraaf GARNIER is te Parijs den 4. October 1821 in den ouderdom van 67 jaren overleden. Zijne lofrede is in de akademie der opschriften en schoone letteren, waarvan hij lid was, uitgesproken; en de Heer DE JAUCOURT heeft dezelve in de kamer der pairs gehouden. Zie hier de lijst van de werken van GARNIER: 1.° *De la propriété (Over het eigendom in betrekking tot het burgerlijk regt)*, Parijs, 1792, in 12.mo, 208 bladz. — 2.° *Abrégé élémentaire etc. (Kort begrip der grondbeginselen van staatsbezuiniging)*, Parijs, 1796, in 8.vo — 3.° *Recherches sur la nature etc. (Navorschingen over de natuur en oorzaken van den rijkdom der volken)*, eene nieuwe vertaling met een aantal aantekeningen, Parijs, 1796, 5 dl.ⁿ, in 8.vo Deze aan-

teekeningen zijn van GARNIER, zoo als verscheidene geleerde bijvoegselen, die deze vertaling boven die van ROUCHER en BLARET verheffen. Een zesde deel van denzelfden vertaler, hetwelk waarnemingen over den tegenwoordigen staat van burgerlijke bezuiniging bevat, moet in de tweede uitgave door Mevrouw AGASSE aangekondigd, in het licht verschijnen. — 4.° *Description géographique etc. (Landnatuur- en staatkundige beschrijving van het departement Seine et Oise)*; Parijs, 1802, in 8.vo — 5.° *Théorie des banques etc. (Bespiegeling over het korten in den wisselhandel)*, Parijs, 1806, in 8.vo — 6.° *Rapport, au nom etc. (Verslag over het voorstel van wet op de finantie in 1815, in naam der bijzondere commissie van zeven leden, door den graaf GARNIER, pair van Frankrijk)*, Parijs, 1816, in 8.vo (Er zijn drie uitgaven van geweest.) De Heer DE BOURRIENNE antwoordde er op, en deed opmerken hoe gunstig dit verslag den ministers was. — 7.° *Deux Mémoires sur la valeur etc. (Twee Verhandelingen over de waarde der wisselspeciën bij de oude volken)*, Parijs, 1817. De markgraaf GARNIER las deze Verhandelingen in de Akademie van Opschriften, en zij werden door LETRONNE, lid

derzelfde Akademie wederlegd. — 8.° *Observations en réponse etc.* (*Betrachtungen in antwoord op de algemeene aanmerkingen van den H. r LETRONNE*), Parijs, 1817, in 4. to — 9.° *Appel à etc.* (*Oproeping aan alle grondeigenaars van Europa gerigt*), Parijs, 1818, in 8. vo — 10.° *Histoire de la monnaie etc.* (*Geschiedenis der munt, van de oudste tijden af, tot aan de regering van KAREL den Groote*), Parijs, 1819, in 8. vo De markgraaf GARNIER heeft daarenboven twee Romans, uit het Engelsch overgezet, namelijk: 11.° *Les Aventures etc.* (*De Lotgevallen van CALEB WILLIAMS*), van GODWIN, Parijs, 1794, 2 dl. n, in 8. vo — 12.° *Les visions etc.* (*Gezigten van het kasteel der Pyreneën*), door ANNA RADELIEF, Parijs, 1809, 4 dl. n, in 12. mo — 13.° *Poésies de etc.* (*Dichtstukjes van Lady MONTAGU*), uit het Engelsch, 1806. Hij was de uitgever van de volledige werken van RACINE (*Oeuvres complètes DE RACINE*) en heeft zijne aantekeningen gevoegd bij de uitlegging (*commentaire*) van LA HARPE, over dezen onsterflijken treurdichter, Parijs, 1807, 7 dl. n, in 8. vo, 1816, met platen. De markgraaf GARNIER, deelde het handschrift van de *Lettres iné-*

dites etc. (*Onuitgegevene Brieven van Mevrouw DE SEVIGNÉ*), aan den Heer MULLEVOIE mede, waarvan deze dichter, dien de dood in den bloei zijner jaren wegnam, eene uitgave heeft gegeven in 1814, in 8. vo

* GARNIER-DESCHENES (EDMUS HILARIUS), te Montpellier, den 1 Maart 1727 geboren. Hij was notaris te Parijs, en later bewindhebber der registrering en der domeinen. Er bestaat van hem: 1.° *La Coutume etc.* (*Het stadsregt van Parijs, berijmd, met den tekst er neven*), Parijs, 1768 — 1787, in 8. vo, 3. e uitg. — 2.° *Traité etc.* (*Verhandeling over de grondbeginselen der sterrekundige, natuur-, en staatkundige aardrijksbeschrijving*), Parijs, 1798, in 8. vo — 3.° *Recherches etc.* (*Nasporingen over de tientalige breukrekening*), 1800, in 8. vo, enz. Hij is den 6 Januarij 1812 overleden.

GAROFALO (BENVENUTO), een schilder, werd te Ferrare in 1481 geboren, en overleed in 1559. Hij was langen tijd in handen van slechte meesters, die aan zijne talenten beletten, zich te ontwikkelen; maar hij deed eene reis naar Italië, alwaar het gezigt der werken, van de beroemdste schilders, zijne genie aanvuren-

de, hem in staatstelde, om schoone stukken voorttebrengen. Hij muntte uit in het copieren der schilderijen van RAPHAËL. In diegene, welke hij enkel aan zich zelven te danken had, schilderde hij gewoonlijk eenen ange-lier, in zinspeling op zijnen naam, welke in het Itali-aansch hetzelfde beteekent. Er waren twee stukken van hem op het *Palais-Royal*, te *Parijs*, en een schoon *Kopij* der schilderij van de *Gedaanteverandering* van RAPHAËL.

* GARRAND DE COULON (JOANNES PHILIPPUS), werd in 1760 geboren. Hij was advokaat en der omwenteling toegedaan. Daar hij zich door verscheidene vaderland-sche geschriften had bekend gemaakt, werd hij in 1789 tot lid van het *comité des Recherches* benoemd. Alhoewel GARRAND COULON niet bloeddorstig was, had hij echter eenen onverzoenlijken haat tegen de koninklijke waardigheid. Weinig tijds nadat hij den bakker FRANÇOIS te vergeefs aan de woede van het graauw had trachten te onttrekken, bood hij den hove een verslag aan, waarin hij vele der aanzienlijkste personen, als de Heeren DE BARENTIN, DE BROGLIE PAYZEGUR, BEZENVAL en andere beschuldigde. Door het departement van *Parijs*, tot afgevaardigde der nationale

vergadering benoemd, verdedigde hij de verkiezing van den Heer FOUCHET, en ondersteunde vervolgens het voorstel van COUTHON, waarbij de titels van sire en majesteit werden opgeheven. Volgens dit zelfde voorstel werd de vergulde leuningstoel, door den koning bezeten, uit de zaal weggenomen en kon men in de tegenwoordigheid van den vorst niet alleen zitten, maar ook zelfs gedekt blijven. Door op deze wijze de waardigheid van koning, tot den rang van eenvoudig burger te vernederen, vernietigden deze oproerlingen de achting, de zekerste waarborg der troonen, en door met de vernedering van den koning te beginnen, eindigden zij met van hem een slagtoffer hunner woede te maken. GARRAND was een diergene, welke zich voor de vrijheid der Negers verklaarden, eene vrijheid, die ten minste voorbarig was en den moord der blanken, op *St. Domingo* veroorzaakte. Hij nam uit eigen beweging den post van advokaat voor de soldaten van *Château-Vieux* op zich, die naar verdienste, om hunnen opstand te *Nancy*, tot de galleijen waren veroordeeld. Gedurende de zitting der wetgevende magt, werd hij tot regter van het hooge gerechtshof van *Orleans* benoemd, en men moet hem dit regt doen wedervaren

dat hij alle middelen heeft in het werk gesteld, om de gevangenen te verlossen en te verhinderen, dat zij naar *Versailles* werden overgebracht, waar zij alle onder het zwaard hunner beulen, omkwamen. De eerlooze *BOURDON*, had hunne overbrenging en bij gevolg hunnen moord gelast; dan op den oogenblik van hun vertrek, hoorde men *GARRAND* uitroepen: » Die *BOURDON* is een groot monster." Het departement van *Loiret* benoemde hem in September 1792, tot afgevaardigde bij de conventie, waar hij in het regtsgeding van *LODEWIJK XVI.* tegen de vereeniging der verschillende magten sprak, in een geval, waarin die beschuldigers te gelijk regters en aanklagers waren. *GARRAND* stemde alleen in hoedanigheid van regter, voor de in hechtenisneming van den koning. Niet minder gematigd was hij; na den opstand van *Prairial*, door die van het schrikbewind (*terroristes*) tegen de conventie bewerkt. Hij verklaarde het voorstel van *CLAUVEL* zedeloos, wyl het ten doel had, diegene door den krijgsraad te doen oordeelen, die den gebannen afgevaardigden eene schuilplaats zouden hebben verleend: en hij verdedigde *DROUET*, die door hetzelfde gevaar bedreigd werd.....

» Herinnert u, zeide hij, dat deze man, welke gij wilt verbannen, dezelfde is, die eenen trouweloozen koning, die zijnen eed en geheel de natie bedroog, op zijne vlugt heeft aangehouden..." *GARRAND DE COULON* werd in 1796, weder in den raad der vijfhonderden benoemd, en den 1 September van hetzelfde jaar wettigde hij de huisbezoeken en het onderzoek naar de zamenzweerders van het kamp van *Granelle*: dit kamp was door 6 tot 700 mannen, door de ex-conventionaelen *HUGUET*, *JAROGUES* en anderen, aangevallen: de eerste, die, met de wapenen in de hand gevangen waren, werden met den dood gestraft. In 1797, belastte hij zich met de verdediging van *SANTHONAX*, wiens bestuur hij trachtte te regtvaardigen. Alhoewel hij zich meermalen als een vijand der burgerlijke twisten had getoond, stemde hij den 21 Junij, ten gunste der volksvereenigingen en verklaarde, dat hij zelf lid was van de club te *Parijs*. Toen hij uit den raad der vijfhonderd was gegaan, heeft hij *GÉNISSIEUX* als commissaris van het bestuur bij de regtbank van cassatie vervangen. Den 18 brumaire, was *GARRAND* een dergenen, die de heerschzuchtige plannen van *BONAPARTE* begunstigten, waardoor hij de waardigheid

van raadsman (*senateur*) verwierf; en in Mei 1804 werd hij met het raadmanschap van *Riom* begiftigd, en verkreeg bovendien het kruis van groot-officier van het legioen van eer. Zoo gaarne hij vroeger tot de verheffing van BONAPARTE had gestemd, even zoo gemakkelijk was hij ook in 1814 tot deszelfs vervallen-verklaring, en nam deel aan alle besluiten, door den Senaat in dezen genomen. Hij werd echter door den koning niet tot pair benoemd, en sedert dien tijd leefde hij als van iedereen vergeten. GARRAND DE COULON is op het einde van 1816 overleden. Hij bewees, wel is waar, gedurende de Fransche staats-orkanen, niet tot de hevigste partij te behooren, dan zijne valsche gevoelens en verkeerde grondbeginselen, maakten hem tot vijand van een wettig bestuur en van eenen koning, die het welzijn zijner onderdanen opregt beoogde. GARRAND was lid van het Instituut. Onder vele werken die hij heeft uitgegeven wordt met lof vermeldt, zijne *Recherches etc. (Staatkundig onderzoek omtrent den ouden en nieuwen staat van Polen)*. Hij heeft goede stukken toegezonden aan het *Répertoire universelle etc. (Algemeen Register der regtsgeleerdheid)*. Hij had een eenigen zoon, die zich op de krijgskunde toelegde, en in den slag van *Friedland*

sneuvelde.

GARRICK (DAVID), in 1716 te *Herefort*, uit eene Protestantsche, uit *Frankrijk* gewekene, familie geboren, heeft zich zeer beroemd gemaakt, door de verschillende rollen, welke hij op de tooneelen van *Londen* heeft gespeeld. In eene eeuw, waarin mannen en vrouwen, aan de openbare beuzeling toegewijd, geacht en geprezen worden, als lieden, die het vaderland gered hebben, behoeft de roem van den Engelschen potsnemaker geene verbazing te verwekken. Voor het overige is het niet enkel naar den roem van tooneelspeler naar welken hij heeft durven haken; men heeft hem nog gevleid als eenen schrijver, waardig, om tot voorbeeld te dienen. Lieden, wier slaafsche dweezucht alles verheft, wat het eenmaal gelukt is, eenig gerucht te maken, zijn er mede verlegen, om iets te vinden, wat zij met de kiesheid en sierlijkheid der sluitreden van GARRICK kunnen vergelijken. Om zijne verdiensten, onder dit laatste gezigtspunt te beoordeelen, moet men weten, wat eene Engelsche sluitreden is. Op het einde van een stuk is men geheel verbaasd, eenen tooneelspeler of eene speeuster van achter de schermen te voorschijn te zien treden, dikwerf met een papier in

de hand, en van buiteu of lezende eene hekeling voor te dragen, welke dikwerf met het uitgevoerde stuk, niet de minste betrekking heeft. GARRICK overleed te Londen, in 1779, en werd, even als NEWTON en met denzelfden luister, in de Westminsterabdij begraven. Indien hij, zoo als men verzekert, 4,000,000 aan goederen heeft nagelaten, zoo hebben zijne erfgenamen regt, om hem als een zeer groot man te beschouwen; doch het publiek, van welker bedrogenheid en lichtzinnigheid deze som getuigt, zal zij zeer klein schijnen. Het is waar, dat de oude kluchtspelers, van de lediggangers en verstrooiden, wellicht nog grootere schattingen hieven (zie ROSCIUS), maar dat bewijst juist, dat het menschelijke geslacht ten allen tijde smaak voor dwaasheden gehad, en gemeend heeft, dezelve nooit te duur te betalen. [GARRICK veranderde zijn gelaat naar goeddunken. Men had verzuimd den beroemden FIELDINGS af te schilderen. GARRICK bood zich in zijne plaats aan, en de gelijkenis was treffend. Hij kwam te Parijs, alwaar hij een gunstig onthaal genoot..... » Het is in de groote kunst van tot de oogen te spreken (zeide VOLTAIRE), dat de grootste tooneelspeler, welken Engeland ooit gehad heeft, den Heer GAR-

RICK uitmunt; zelfs onder ons heeft hij diegene, welke de taal niet verstonden, verschrikt en bewogen...." Hij vervaardigde 28 stukken, zoo *Blij-als Kleine Zangspelen*].

GARSAULT (FRANCISCUS ALEXANDER), klein-zoon van eenen stalmeester, van den grooten stal des koning van Frankrijk, hield zich veel bezig met alles, wat de paarden betreft, hetwelk hem in staat stelde, om in het licht te geven: *Le Nouveau etc.* (*De nieuwe volmaakte Hoefsmid*). De menigvuldige uitgaven van dit werk, bewijzen, dat het wel onthaald wordt, en zeer nuttig is. Vroeger had hij in het licht gegeven: *Anatomie etc.* (*Ontleding des Paards*), naar het Engelsch van SNAP, *Parijs*, 1737, in 4.to Nog heeft men van hem: 1.º *Traité etc.* (*Verhandeling over de Rijtuigen*), 1756, in 4.to Hij geeft daarin, onder anderen de beschrijving op, van een rijtuig, dat met geene mogelijkheid kan omvallen, en waarvan hij zich langen tijd bediend heeft. — 2.º *Guide etc.* (*Gids van den Ruiter*), 1769, in 12mo. — 3.º *Le Fait etc.* (*De hoofzaak der beroemde oorzaken*). — 4.º *Descriptions etc.* (*Beschrijvingen van verscheidene Kunsten*), in de Memoriën der akademie. Hij overleed in 1778, oud 85

jaren.

GARTH (SAMUEL), een Engelsche dichter en geneesheer, uit de provincie *York*, den 18 Januarij 1719 overleden, beoefende deze beide verschillende kunsten met denzelfden roem. Hij werd in 1693 in het collegie der geneesheeren van *Londen* opgenomen. Men heeft aan zijnen ijver de stichting van het *Dispensary* te danken. Dit is een verblijf in het geneeskundig collegie van *Londen*, waarin de armen gratis behandeld worden, en de geneesmiddelen voor zeer lage prijzen te bekomen zijn. Dit gesticht, hetwelk der menschheid zoo zeer tot eer verstrekt, joeg de meeste der geneesheeren en artsenijbereiders tegen hem in het harnas. GARTH wreekte zich op hen, door een klein dichtstuk, in 6 zangen, in den smaak van den *Lutrin* van BOILEAU, getiteld *The Dispensary*, waarvan de 6.^e nitgave, te *Londen*, in 1706, in 8.vo is in het licht gegeven. Dit is een gevecht tusschen de geneesheeren en kruidmengers. Dit Hekeldicht is niet geheel voltooid, maar hetzelfde is zeer bijtend. Men vindt er verbeeldingskracht, naiviteit en zelfs kunde in.

† GÄRTNER (KAREL CHRISTIAAN), Hoogleeraar aan het Hertoglijk - Brunswijksche

Carolinum, werd in 1712, te *Freiburg* in *Saksen* geboren. Hij maakte zich voornamelijk verdienstelijk ten opzichte van de verbetering der Hoogduitsche taal, en gaf in gemeenschap met andere groote geesten in het licht: *Neuen Beiträge zum Vergnügen des Verstandes und Witzes* (*Nieuwe Bijdragen, tot uitspanning des verstands en des geestes*). Later werd hij de onderwijzer van twee jonge Graven in *Brunswijk*, en twee jaren daarna, Hoogleeraar aan het Hertoglijk *Carolinum*, waarbij hij den 14 Febr. 1791 als Brunswijksche hofraad overleed.

GARVE (CHRISTIAAN), een Duitsche moralist, den 7 Januarij 1742 te *Breslau* geboren, was een der vruchtbaarste schrijvers van *Duitschland*. Onder zijne talrijke werken onderscheidt men: 1.º *Dissertatio de nonnullis, quæ pertinet ad logicam probabilium*, Halle, 1766, in 4.to — 2.º *Verhandeling over de vereeniging der zedeleer met de staatkunde*, enz., *Breslau*, 1788, in 8.vo, even als de volgende, alle in het Hoogduitsch. — 3.º *Nasporingen over verschillende onderwerpen der zede- letter- en staatkunde*, *Breslau*, 1792, 1797, 3 dl.ⁿ in 8.vo — 4.º *Tafereel der voornaamste grondbeginselen der zedelijke wijs-*

begeerte, van ARISTOTELES, tot op onze dagen. Dit Tafereel is aan het hoofd zijner vertaling der zedeleer van ARISTOTELES, en afzonderlijk gedrukt, Breslau, 1798, in 8. vo — 5.º *Eenige overwegingen over de meest algemeene grondbeginselen der wijsbegeerte*, ibid, 1798, enz. Behalve deze werken, en onderscheidene *Vertalingen*, uit het Grieksch, Latijn en Engelsch, heeft hij verscheidene voortbrengselen geleverd over de staatkunde, de geschiedenis, de Levensbeschrijving enz. GARVE bezat uitgebreide kundigheden, diepzinnige denkbeelden, en de grondbeginselen der zedekunde, welke men in zijne verhandelingen aantreft, zouden vrij zuiver zijn, indien hij zich nu en dan niet een bewonderaar der leer van KANT toonde. Hij overleed te Breslau, den 1 December 1798.

GARZI (LODEWIJK), een schilder uit Pistoja in Toskane, leerling van ANDREAS SACCHI, en mededinger van CARLO MARATTI in die school, werd door zijnen meester bemind, en overtrof zijnen mededinger. Hij had uitgebreide deelen, eene nauwkeurige teekening, eene schoone zamenstelling, een bevallig koloriet, een ligt penseel. Na verscheidene werken te Ro-

me te hebben vervaardigd, werd hij naar *Napels* beroepen, doch men deed vergeefsche pogingen, hem aldaar te behouden. Hij keerde naar *Rome* terug, alwaar hij in den ouderdom van 80 jaren, op bevel van CLEMENS XI. het gewelf der Franciskaner - kerk beschilderde. Hij bragt dit werk ten einde, hetwelk, alle schoonheden overtrof, die hij in de beste jaren zijner jeugd had ten uitvoer gebragt; hetzelfde wordt voor zijn meesterstuk gehouden. Hij overleed kort daarna, in 1721, in den ouderdom van 83 jaren.

* GARZIA. Er zijn in *Spanje*, van de 17e tot het begin der 18e eeuw, verscheidene beroemde schilders van dien naam geweest; deze kunstenaars zijn: GARZIA HIDALGO, van wien men te *Valentia* de schilderij van den slag van *Lepante* aanhaalt; — GARZIA DE MIRANDA, bijgenaamd *de éénvoudige*, schilder van PHILIPPUS V.; — GARZIA REYNOSO; — GARZIA SALMERON. — Men telt onder de goede beeldhouwers, die den naam van GARZIA hebben gevoerd, FERNANDEZ, FRANCISCUS, JOANNES, en twee broeders, FRANCISCUS en HIERONYMUS, kanoniken van den heiligen Verlosser, te *Grenada*.

GARZONI (THOMAS), te *Bagnacavallo* geboren, re-

gulier kanonik van *Lateranen*, overleden in 1589, in den ouderdom van 40 jaren. Hij is de sehrijver van verschillende zedelijke werken, te *Venetië*, 1617 gezamenlijk in 4to gedrukt: 1.º *Tooneel van verschillende herenen der wereld*, 1586, in 16.mo — 2.º *Het gasthuis der ongeneesbare gekken*, in 8.vo — 3.º *Il mirabile Cornucopia consolatorio*, 1601, in 8vo Dit is een boertend werk, om eenen man te troosten, die zijne vrouw ontrouw waande.

GARZONI (PETRUS), een Venetiaansch raadsheer, te *Venetië* in 1660 geboren; werd door den raad der tiennen belast, om de Geschiedenis der republiek, door den raadsheer FOSCARINI tot het jaar 1690 gebragt, te vervolgen; zijn arbeid verscheen in het licht, onder den titel van *Istoria della republica di Venezia, nel tempo della sacra lega contro MAOMETTO IV. e tre suoi successori*, enz. *Venetië*, 1705, 1^e dl. (in 16 böeken verdeeld). Het 2^e dl. kwam bij denzelfden uitgever in 1716 in het licht; hetzelfde voert ten titel: *Istoria della republica di Venezia, ove insieme narrasi la guerra per la successione della Spagna a CARLO II.*, in 4.to Deze geschiedenis genoot het gunstigste onthaal; vier uitgaven wa-

ren in weinige jaren uitgeput. GARZONI overleed in 1730.

GASCA (PEDRO DE LA), een Spaansch prelaat, werd te *Plasencia* in Junij 1485 geboren. Hij was in den beginne raadsheer der regtbank van geloofsonderzoek; maar KAREL V. van zijne bekwaamheid in het behandelen van zaken onderrigt, zond hem in 1527 naar *Rome*, ten einde te trachten om paus CLEMENS VII. van zijn verbond met *Frankrijk* en *Engeland* aftetrekken. LA GASCA slaagde niet in deze zending; in 1542 naar *Engeland* gezonden, was hij gelukkiger, en hij slaagde er in, om HENDRIK VIII. te bewegen, van met *Spanje* een aanvallend en verdedigend verbond tegen FRANCISCUS I. te sluiten. KAREL V., over zijne diensten te vreden, verkoos hem nog voor eene belangrijker zending. GONZALES PIZARRO, broeder van dien beruchten veroveraar, had, na al de voorstanders van ALMAGRO te hebben overwonnen, het heerschzuchtige ontwerp gevormd, om zich tot koning van *Peru* te doen kroonen. KAREL, door eenen vernielenden oorlog en de nederlaag, welke hij te *Cerisoles* had ondergaan, uitgeput, kon geene voldoende magt ter beteugeling der muitelingen naar *Peru* zen-

den, en was dus van gevoelen, dat de bekwaamheid aan LA GASCA, in het nettelige der omstandigheden zou kunnen voorzien, waarin hij zich bevond. LA GASCA vertrok in 1546, met den titel van president der geregtskamer van *Lima*. Te *Panama* aan land stappende, kondigde hij eene algemeene amnestie aan, die door de geheime verstandhoudingen ondersteund, welke hij met de voornaamste voorstanders van PIZARRO onderhield, het leger van dien muiteling weldra tot de gehoorzaamheid terugbragt. Hij strafte enkel de hoofden der opstandelingen, en verleende eene algemeene vergiffenis. Bij zijne terugkomst in *Spanje* in 1549, werd hij tot Bisschop van *Valencia* benoemd. Hij overleed in die stad den 20 Augustus 1560.

* GASMANN (FLORIAN-LEOPOLD), eén beroemde Duitse Componist, in 1729 te *Bruux* in *Boheme* geboren, nam de eerste lessen in de toonkunst, bij de Jesuiten van *Comatau*. Hij ontwikkelde zich verder in *Italië*, alwaar hij verscheidene reizen deed. In 1762 ging hij in dienst van het hof van *Weenen*, en vervaardigde de *Catalogus* der keizerlijke bibliotheek van toonkunst. Met de ondersteuning der keizerin MARIA THERESIA, en van verscheidene aanzienlijke per-

sonen, stichtte hij in 1772. eene fondskas, ten behoeve der weduwen van toonkunstenaars, waarvan elke derzelve jaarlijks 400 Gulden ontvangt. GASMANN heeft voor de kamer, voor het tooneel, en nog meer voor de kerk gewerkt, in het laatste vak zal men altijd zij *Dies iræ* en zijn *oratio* van *Bethulia liberata* bewonderen. Hij overleed den 22 Januarij 1744.

GASPAR. — Zie MAGI.

GASPARINI, bijgenaamd BARZIZIO of BARZIZZA, naar zijne geboorteplaats *Barzizza*, bij *Bergamo*, alwaar hij in 1370 ter wereld kwam, bragt veel toe, om in *Italië* den smaak voor het schoone Latijn te doen herleven. Hij las CICERO, VIRGILIUS, CAESAR en al de goede schrijvers der oudheid, maakte zich den geest derzelve meester, en deelde dezen aan zijne leerlingen mede. De universiteit van *Padua* beriep hem, om de schoone letteren te onderwijzen; de Hertog van *Milane*, PHILIPPUS MARIA VISCONTI, najverig op zulk een man, onttrok hem aan dezelve. Deze vorst overlaadde hem met weldaden, en vereerde hem met het vleijendste vertrouwen. GASPARINI overleed in 1431, door sommigen als een vriend, door anderen als een meester, en in het algemeen als

de roem van *Italië* betreurd. Er bestaan van hem *Commenturiën* op verschillende Boeken van CIGERO, *Brieven* in de *Sorbonne* gedrukt, 1469, in 4.to; *Redevoeringen* en andere voortbrengselen. Zijne *Brieven* en *Redevoeringen* zijn in 1723, met eene nuttige en belangrijke voorrede herdrukt. Zijne *Verhandeling: De eloquentia* is gedrukt met STEPHANI FLISCI *Synonyma*, Turin en *Milane*, 1480, 4 dl.ⁿ in fol.

GASSENDI (PETRUS), proost der hoofdkerk van *Digne*, en koninklijk Hoogleraar der wiskunde te *Parijs* werd den 15 Januarij 1592 te *Chantersier*, een vlek bij *Digne* geboren. Een levendige en doordringende geest, een gelukkig geheugen, eene geestdrift, om alles te leeren, deden zijne ouders opmerken, dat hij eenmaal de eer hunner familie kon uitmaken. Ofschoon zij niet rijk waren, droegen zij echter zorg voor zijne opvoeding. Reeds in den ouderdom van vier jaren vervaardigde, zegt men, dat vroegrijpe kind, kleine Leerreden, welke hij uitsprak. Zijn smaak voor de sterrekunde, ontwikkelde zich kort daarna, en dezelve werd zoo sterk, dat hij zich van den slaap beroofde, om het tooneel van eenen met sterren bezaaiden hemel te genieten. Men zond hem

naar *Digne*, om er zijne studien te volbrengen. Hij onderwees aldaar gedurende een jaar de *rhetorica*. Hij had, ofschoon pas 16 jaren oud zijnde, dezen leerstoel bij een vergelijkend onderzoek bekomen. In 1614 werd hij tot *theologaal* van *Digne* benoemd, en 2 jaren later beriep men hem naar *Aix*, om de leerstoelen der godgeleerdheid en wijsbegeerte aan de universiteit dier stad te bekleeden. GASSENDI behield deze posten slechts 8 jaren. De zucht tot de afzondering, bragt hem naar *Digne* terug. Hij ondernam aldaar een werk tegen de wijsbegeerte van ARISTOTELES, hetwelk hij te *Grenoble* liet drukken, waartoe hij, om zaken, zijn kapittel betreffende, gezonden werd. Deze wijsgeer kwam vervolgens in de gelegenheid, om de ontleedkunde te beoefenen, voor welke DESCARTES nog meer smaak had gehad, dan hij. Hij vervaardigde een geschrift, om te bewijzen, dat de mensch enkel bestemd is, om vruchten te eten, en dat het gebruik van vleesch, met zijn ligchaams gestel strijdende, schadelijk en gevaarlijk was. Hij grondde dit stelsel voornamelijk, op de gedaante der tanden van den mensch, welke, zéide hij, een vruchtend dier te kennen geven, maar de bewijsgrond is niet bondiger, dan die, welken de Heer ne

BUFFON, te gunste van het tegenovergestelde stelsel, van de uitwendige gedaante der maag afleidt; en men waagt er niets bij, met te zeggen, dat dit geschil nog niet beslist is, en dat het niet waarschijnlijk is, dat het zulks, door dergelijke waarnemingen ooit worde. De redenering van den Heer DE BUFFON is in tegenspraak met het algemeen gevoelen, dat de planten, als het gewone voedsel van den mensch vóór den zondvloed beschouwt, en met de gezonde ligchaamsgesteldheid zooveel personen, die geen vleesch eten; en die van GASSENDI wordt genoegzaam wederlegd, door het regt, hetwelk de mensch heeft, om dieren te dooden, en er zich mede te voeden, een regt, hetwelk eene nuttelooze en walgelijke wreedheid zoude zijn, indien hun vleesch met de gezondheid strijdig was, en dat echter op veilige en nauwkeurige gronden steunt (Zie *Spect. de la nature* t. 3. p. 594). Het is met dit onderwerp als met zoo vele andere gegaan; wanneer men uitspraken algemeen wil maken, kan men dezelve niet op de natuur toepassen, wanneer dezelve geenen bestendigen en eenparigen regel heeft. Wat hier ook van wezen moge, GASSENDI gedroeg zich, volgens zijne grondbeginsels, en geduren-

de de laatste jaren zijns levens wilde hij, ofschoon zeer ziek zijnde, de vastenonthouding niet verbreken. Door een proces naar *Parijs* geroepen, vormde hij zich aldaar vermogende vrienden, zooals den Heer DU VAIR, den kardinaal DE RICHELIEU, den kardinaal DU LYON enz. Het was door de bescherming van den laatste, dat hij in 1645, eenen leerstoel voor de wiskunde in het koninklijk Collegie verkreeg. DESCARTES veranderde toenmaals het aanzien der wijsbegeerte; hij opende eene nieuwe loopbaan. GASSENDI trad dezelve met hem binnen; hij randde zijne *Overwegingen* aan, waarvan eenige werkelijk droomerijen zijn, en genoot den roem, de wijsgeeren van zijnen tijd in *Cartesianen* en *Gassendisten* te zien verdeelen. De beide mededingers verschilden oneindig. DESCARTES, door zijne verbeeldingskracht medegesleept, bouwde een wijsgeerig stelsel, even gelijk men eenen roman ontwerpt, hij wilde alles in zich zelve nemen. GASSENDI, een man, die vele letterkunde bezat, de verklaarde vijand van elke nieuwigheid, was buitengemeen te gunste der ouden ingenomen. Van hersenschimmen en hersenschimmen verkoos hij diegene, welke twee duizend jaren oud waren. Uit *ERICURUS*

en DEMOCRITUS, nam hij het redelijke, wat die wijsgeeren hem toeschenen te bezitten, maar de bron was zoo slecht, dat hij geene goede keuze kon doen. Hij vernieuwde de zonnestofjes en het ledige, en tooide dezelve op naar zijne wijze, en zoo goed als hij kon. Door het *Epicurismus* te verdedigen, maakte GASSENDI zich vijanden; en ondanks de zuiverheid zijner zeden, ondanks de nauwgezetste regtschapenheid, randde men zijn godsdienstig gevoelen aan, doch deze beschuldiging bleef zonder ander bewijs, dan de overeenkomst van zijn stelsel met dat van EPICURUS; eene overeenkomst, welker gevolgen GASSENDI had trachten voor te komen, door het bestaan van een Opperwezen te onderwijzen. Zijn stelsel was daarom in goede natuurkunde niet beter. Hij overleed den 25 October 1656. Gestadige ongesteldheden, gepaard met eene aanhoudende inspanning hadden zijne gezondheid ondermijnd. GASSENDI bezat eene zachte levendigheid, die zich somtijds in kwinkslagen openbaarde. Toen een dwaas hem eens het stelsel der zielsverhuizing wilde doen aannemen, en hem de ongerijmdste dingen zeide, antwoordde hij: »Ik wist wel, dat, volgens PYTHAGORAS de zielen der menschen na hunnen dood, in

het ligchaam der beesten overgaan; maar ik dacht niet, dat de ziel van een dier in een mensch kon varen.» Een antwoord, dat zeer toepasselijk is op onze diepzinnige *materialisten*, die de *Pythagoriërs* nog overtreffen. GASSENDI had echter ook zijne verkeerdheden; behalve met zijne zonnestofjes, hield hij zich ook met de sterrewigchelarij op; hij zeide, wel is waar, dat *zulks een spel was, doch het best uitgevonden spel der wereld*. Ter bevordering van de sterrewigchelarij, had hij de sterrekunde geleerd, doch hij werd zoo dikwerf bedrogen, dat hij dezelve liet varen, om zich geheel aan de tweede toetewijden. Hij had aan het hoofd zijner werken geplaatst: *Supere autde*; EPICURUS tot meester te nemen, was geen middel, om hierin te slagen. MONTMOR, die hem gedurende zijn leven eene woonplaats had ingeruimd, liet na zijnen dood zijne werken gezamenlijk uitgeven. Dezelve werden te Lyon in 6 dln in fol. 1658 gedrukt met het Leven van GASSENDI, door SORBIÈRE. Dezelve bevatten: 1° *Philosophie etc. (Wijsbegeerte van EPICURUS)*. — 2° *Wijsbegeerte des schrijvers*; — 3° *Œuvres etc. (Sterrekundige werken)*. — 4° *Vies etc, (Levensbeschrijvingen*

van PEIRESC, EPICURUS, COPERNICUS, TYCHO-BRAHE, PEURBACHIUS enz.) — 5.° *Réfutation etc.* (Wederlegging der overwegingen van DESCARTES), eene verzameling van wijsgeerige hersenschimmen, die andere bestrijden; — 6.° Verschillende andere *Verhandelingen*. — 7.° *Epitres* (Brieven). In deze werken straalt veel geleerdheid door, maar deze geleerdheid, benadeelt dikwerf zijne redeneringen, schijnt zijn oordeel te verzwakken en de verwarring in zijne denkbeelden te brengen. DESCARTES overtrof hem zeker in stijl en genie. Pater BOUGEREL, lid van het *Oratorium* heeft in 1737 het *Leven van PETRUS GASSENDI* in een zwaar deel in 12. mo in het licht gegeven, dat vele nasporingen maar weinig bevalligheid, en al te veel beuzelingen en aan zijn onderwerp vreemde uitweidingen bevat. In 1770 heeft de Heer DE CAMBURAT, eene beknopte geschiedenis van het leven en de wijsbegeerte van GASSENDI in het licht gegeven. Dezelve is eene verdediging van den wijsgeer en van zijne gevoelens vol onnaauwkeurigheden, en oppervlakkige en valsche inzichten.

† GASSENDI (de Graaf JOAKNES JACOBUS BASILIANUS), luitenant-generaal, en pair

van *Frankrijk*, in 1748 in *Provence*, uit de familie van den voorgaande geboren, begaf zich reeds vroeg onder het Corps der artillerie, waarbij hij voor de Fransche omwenteling den rang van kapitein had verkregen. Hij was juist tot brigadegeneraal benoemd, toen hij in 1800, van BONAPARTE, die onder zijne bevelen in het regiment van LA FÈRE had gediend, den last ontving, om het park veld-artillerie van het reserve-leger in de omstreken van *Dijon* gevormd, te organiseren en te commanderen. In 1805 werd hij bij het ministerie van oorlog beroepen, aan het hoofd der 6. e afdeeling, die de artillerie in haar beheer had, en het duurde niet lang, of hij werd tot divisie-generaal en staatsraad benoemd. In 1813 kwam hij in den senaat. Hij juichte de restauratie toe en werd in 1814 door LOUWIS XVIII. tot pair van *Frankrijk* verheven. Deze waardigheid werd hem niet dadelijk na de honderd dagen teruggegeven, wijl het onbekend was, dat het buiten zijn toedoen is geweest, dat zijn naam op de lijst der pairs van BONAPARTE was gebragt. De Graaf GASSENDI overleed in 1828 te *Nuits* (Fr. Dep. *Côte d'Or*), alwaar hij sedert lang zijne woonplaats had gevestigd. Een paar jaar

werken over de artillerie worden nog al gezocht.

GASSION (JOANNES DE), maarschalk van *Frankrijk*, te *Pau*, in 1609 geboren, was de zoon van eenen president, bij het parlement dier stad; hij diende in den beginne in *Piemont*, ging vervolgens over in de dienst van **GUSTAAF ADOLF**, koning van *Zweden*, onderscheidde zich in dezelve, door verscheidene dappere daden, welke die vorst zou beloond hebben, indien hij in den slag van *Lützen* in 1632 niet gesneuveld was. **GASSION**, zijnen weldoener verloren hebbende, keerde naar *Frankrijk* terug, gevolgd door zijn regiment, waarmede hij zich bij het leger van den maarschalk **LA FORCE**, in *Lotharingen* voegde. In drie kleine gevechten versloeg hij 1400 manschappen, nam *Charmes*, *Neuchâtel* en andere plaatsen in. De volgende jaren zagen hem verschijnen in den slag van *Ravon* bij het beleg van *Dole*, bij de inneming van *Heudin*, bij het gevecht van *Saint-Nicolas*, bij de inneming van *Aire*. Maar eene der plaatsen, waar hij zich het meest onderscheidde, was *Rocroi*. Bij de inneming van *Diedenhoven* gevaarlijk gewond, verkreeg hij in 1643 tot helooning zijner heldenheden, den Maarschalksstaf van *Frankrijk*.

Hij werd in het volgende jaar tot luitenant-generaal van het leger van *Vlaanderen* benoemd, en ging voort met bewijzen van zijne dapperheid te geven, in het beleg van verschillende plaatsen, vooral bij dat van *Grevelingen*, hetwelk hij gezamenlijk met den maarschalk **LA MEILLERAYE** innam. Er had bij deze belegering eene zeldzame bijzonderheid plaats, welke ten bewijze versterkt, dat ondergeschikten somtijds de gehoorzaamheid en de ondergeschiktheid kunnen vergeten, om de ongelukken voortekomen, welke uit de hartstogten der legerhoofden ontspruiten, en dat de heiligste regten hunne uitzonderingen hebben. Zie hier hoe **PUYSEGUR** het geval in zijne *Mémoires* verhaalt: »Bij de inneming van *Grevelingen* in 1644, trok het regiment der gardes, door **LA MEILLERAYE** aangevoerd, het eerst in de stad: het eerste regiment des legers, het eenigste zijnde, dat, volgens het gebruik van den tijd, regt heeft om in eene overwonnen stad te trekken, wanneer het sterk genoeg is, om dezelve te behouden. Daar **GASSION** er het regiment *Navarre* wilde doen binnen trekken, verzette **LA MEILLERAYE** er zich tegen; en het geschil hevig wordende, slaan zij beide de hand aan den degen, de se-

ne roepende: *A moi Navarre*, de andere: *A moi, les gardes*. De beide maarschalken en de beide regimenten staan op het punt, om handgemeen te worden, toen de markgraaf LAMBERT aankomt. Hij doet al het mogelijke, om hen te bevredigen; maar ziende, dat hij er niet in slaagde, zeide hij op eenen gebiedenden toon tot het regiment der gardes, en tot dat van Navarre: *Mijne Heeren, gij zijt de troepen des konings. De geschillen van twee veldheeren moeten u elkander niet doen ontzielen. Daarom beveel ik u in den naam des konings en van den hertog van ORLEANS, uw zwaard in de schede te steken, en van noch aan den heer DE LA MEILLERAYE, noch aan den heer DE GASSION te gehoorzamen.* De troepen gehoorzamen hem, en de beide maarschalken, ziende, dat zij geen gezag meer hadden, verwijderden zich. Deze even zoo wijze als stoute daad, deed den roem van LAMBERT aanmerkelijk toenemen." GASSION werd bij de belegering van Lens in 1647, door een musketkogel getroffen, en overleed vijf dagen daarna te Atrecht, als een goede staatkundige en een groot veldheer-beschouwd. Onvermoeid, vurig, onversaagd, had hij door zijne krijgsmakkers den grondregel doen

aannemen, dat in het kabinet de speculatiën zeer goed waren, maar dat er in den oorlog noodzakelijk onverschrokkenheid en beleid vereischt werd. De abt DE PURE heeft de Geschiedenis van den maarschalk DE GASSION, in 4 dl. n in 12. mo, in eenen kwijnenden en wijdloopigen stijl geschreven.

GASSNER (JOANNES JOZEF), een priester uit het diocees van Coire of Chur in Zwitserland, pastoor van een Oostenrijksch dorp Clösterlé genaamd, daarna kerkelijk raadsheer en kapellaan van den prins-bisschop van Regensburg, heeft zich in Duitschland beroemd gemaakt door de gave, welke men hem heeft toegeschreven, van de zieken door de aanroeping en de kracht van den aanbiddelijken naam des Verlossers te genezen. De beroemde LAVATER, predikant te Zurich, en een aantal Protestanten en Catholijken, hebben als ooggetuigen deze daadzaak bevestigd; anderen hebben dezelve ontkend; sommigen hebben beproefd, om dezelve door enkel natuurkundige redenen te verklaren. De abt GASSNER was een deugdzzaam man, een geestelijke vol liefdadigheid en ijver, eerbiedwaardig om zijne zeden, zijne godsvrucht en zijne belangeloosheid. Hij is

den 4 April 1779 overleden. Op het einde zijner verhandeling *De miraculis, Frankfurt, 1776*, spreekt de heer DE HAËN over GASSNER, op eene wijze, die zijne vooringenomenheid verraad, en die ten bewijze verstrekt, dat hij met een volkomen vertrouwen de bittere hekeling heeft aangenomen, door den monnik HERTZINGER tegen dien deugdzamen priester in het licht gegeven. Maar men ziet te gelijker tijd de verlegenheid, waarin hij zich bevindt, om eene tallooze menigte daadzaken te verklaren, welker zekerheid hij niet betwist; hij bestrijdt al de middelen, om dezelve op eene natuurlijke wijze te verklaren, en schijnt eindelijk beslist, om dezelve voor tooverij uittekrijten: hetwelk niet wijsgeeriger is, dan om dezelve voor wonderen te doen doorgaan. En de eenvoudige GASSNER, had daarenboven zoo weinig het voorkomen van eenen toovenaar! De gene, die hem met MESMER vergeleken, en hem de geheimen van het zoogenaamde magnetismus toegeschreven hebben, redeneren niet juist. De geleerde abt HOLL, in het *Statistica Eccles. Germ.* en de beroemde MARTINUS GERBERT, abt van den heiligen BLASIUS, in zijne *Historia Nigræ Sylvæ*, hebben over GASSNER op eene wijze gesproken, die zij-

ne tegenstrevers moet verlegen maken.

* GAST (JOANNES), een Iersch Geschiedschrijver, werd te *Dublin* in 1716 geboren; hij was de zoon van een naar *Ierland* gevlugt Fransch officier, en van eene bloedverwante, van den president MONTESQUIEU. Hij omhelsde den geestelijken staat, en was tegelijkertijd aartsdiaken van *Glandeluh* en pastoor van *St. Nicolaas te Dublin*. Men heeft van hem: 1.° *Beginzelen der Grieksche geschiedenis*, bij wijze van zamenspraken, *Dublin, 1754*, in 8. vo — 2.° *Geschiedenis van Griekenland, van de komst tot den troon van ALEXANDER van Macedonië, tot deszelfs volkomene onderwerping aan de Romeinsche magt, 1782*, in 4. to Deze beide werken genoten billijker wijze een zeer gunstig onthaal. — 3.° *Brief van eenen Leeruar der lerk van Ierland aan zijne Roomsche Catholijke parochianen*. GAST overleed in 1788.

GASTALDI (HIERONYMUS), uit een beroemd huis, zag in het begin der zeventiende eeuw te *Genua* het eerste licht. De geestelijke staat, dien hij reeds vroegtijdig omhelsd had, lokte hem naar *Rome*. *Italië* aan veelvuldige besmettelijke ziekten blootgesteld, werd in 1656 door eene wreede

pest geteisterd; Rome was er weldra mede besmet. Men liet de oogen op GASTALDI vallen voor den gevaarlijken post, van algemeen commissaris der ziekenhuizen. Later tot algemeen gezondheids-Commissaris benoemd, verdiende hij door zijne waakzaamheid en zijne zorgen het aartsbisdom Benevento, den kardinaalshoed, en de legatie van Bologna. Hij overleed in 1685. Verscheidene monumenten, op zijne kosten te Rome en te Benevento opgerigt, getuigen van zijne belangeloos- en weldadigheid. Er bestaat van hem een al te weinig bekend werk. Hetzelve werd te Bologna, in fol. onder dezen titel gedrukt. *Tractatus de avertenda et profliganda peste politico-legalis*. De vermenigvuldigde proefnemingen, de noodzakelijke voorzorgen, de beproefde middelen, welke men moet in het werk stellen, om deze geduchte plaag voor te komen, of zich van dezelve te bevrijden, alles wordt in deze verhandeling met even zoo veel duidelijkheid als orde ontwikkeld.

GASTALDI (JOANNES BAPTISTA), gewoon raadgevend geneesheer des konings van Frankrijk, doctor der geneeskundige faculteit van Avignon, werd te Sisteron

in 1674 geboren, en overleed in 1747 te Avignon, alwaar hij zich reeds vroegtijdig gevestigd had. De faculteit, bij welke hij zich deed opnemen, had hem veel te danken: hij bekleedde meer dan veertig jaren den eersten leerstoel bij dezelve. Hij bezat in zijne lessen de zeldzame begaafdheid, van het nuttige met het aangename te paren, en muntte niet minder in de praktijk dan in de theorie uit. De pest, die Avignon in 1720 teisterde, deed aan die stad bliken hoezeer zulk een man haar nuttig was. Hij paarde met eene voorbeeldige regtschapenheid, en een geregeld gedrag eene groote gemakkelijheid, om zich uit te drukken, en zijne gevoelens kenbaar te maken. Zijne voornaamste schriften zijn: 1.º *Institutiones medicinae physico-anatomicae*, in 12.mo Ofschoon in zijnen tijd de nieuwe natuurkunde geene groote voortgangen in de scholen buiten de hoofdstad had gemaakt, neemt de schrijver in dit werk, die van DESCARTES aan, en verklaart, dezelve. — 2.º Verscheidene *Geneeskundige Verhandelingen*. De dagbladschrijvers van Trévoux hebben dezelve in den tijd ontleed, en den schrijver over de keuze der onderwerpen en over zijne naauwkeurigheid geprezen.

GASTAUD (FRANCISCUS), eerst Priester van het *Oratorium*, daarna prediker te *Parijs*, en eindelijk advocaat te *Aix in Provence*, zijne geboorteplaats, overleed den 18 Maart 1732, te *Viviers*, werwaarts hij verbannen was, en werd van de kerkelijke begraafing beroofd, eene behandeling, welke hij aan zijne verkleefdheid aan de Convulsionarissen, en aan zijne schriften tegen den eerbiedwaardigen Bisschop van *Marseille*, **HENDRIK XAVERIUS DE BELSUNCE** te danken had. Hij was een dier mannen, welke hunne rust aan vrijwillige woelingen opofferden, en die, om zich van de menigte te onderscheiden, zich met geruchtmakende factien verbinden. Hij was een der vurigste bewonderaars van pater **QUESNEL**. Er bestaat van **GASTAUD**: 1.º *Recueil etc.* (*Verzameling van Homeliën over den Brief aan de Romeinen*), 2 dl.ⁿ in 12.mo — 2.º *La politique etc.* (*De staatkunde der Jesuiten ontmaskerd*), en andere vergeeten werken.

GASTINAU (NICOLAAS), een Parijzenaar, werd in 1621 geboren. Hij was Pastoor van *Anet*, aalmoezenier des konings, en vriend der godgeleerden van *Port-Royal*. Hij overleed in 1696, 3 dl.ⁿ met *Brieven* nalatende tegen den predikant **CLAUDE**,

die even zoo geleerd als bondig zijn: een gesprek met eenen Protestant gaf er aanleiding toe. De schrijver had geschitterd in de godgeleerde en anti-constitutionele conferentiën, welke bij doctor **LAUNOI** gehouden werden,

GASTON III., bijgenaamd **PHÉBUS**, graaf van *Foix* en burggraaf van *Bearn*, heeft zich beroemd gemaakt door zijne dapperheid, zijne milddadigheid, door gebouwen, welke hij opregtte en door zijne pracht. Hij volbragt zijne eerste wapenfeiten, in 1345, tegen de Engelsen, en diende vervolgens als luitenant des konings, in *Languedoc* en in *Gascogne*. Van misdadige verstandhouding met zijnen schoonbroeder, **KAREL den Kwade**, beschuldigd, werd hij in hechtenis genomen, en op bevel van koning **JOHANNES** naar het *Châtelet* van *Parijs* vervoerd. Na zijne vrijheid bekomen te hebben, ging hij tegen de ongeloovigen dienen. Tijdens den opstand *La Jacquerie* genaamd, droeg hij bij tot de bevrijding van den *Dauphin*, die de Parijzenaars te *Meaux* gevangen hielden. Hij overwon in 1372 den graaf van **ARMAGNAC**, die aanspraak op *Bearn* maakte. Daar **KAREL VI.** aan **GASTON** den titel van luitenant van *Languedoc* ontnomen had, daagde hij

den hertog van BERRI uit, welken de koning met dien post begunstigd had, overwon hem, en gaf hem den vrede. Hij overleed plotse-lijk te *Orthez* in 1391, bij de terugkomst eener jagt-partij, terwijl men hem wa-ter op de handen goot, om zich vóór het avondeten te wasschen. Hij had een werk geschreven ten titel voeren-*de PHÆBUS des deduys de la chasse (PHÆBUS over de vermaken der jagt)*, in 4. to zonder jaartal, in 1529 te *Parijs* herdrukt. — Hij verwekte bij AGNES van *Navarre*, GASTON, prins van *Boix*, die op eene ellendige wijze zelfs door de hand van zij-*nen vader sneefde*; deze jon-ge prins zag niet dan met leedwezen, dat zijne moeder ten gevolge der onaange-*naamheden, welke zij bij haren ontrouwen echtgenoot ondervond, verplicht was ge-*weest, de wijk naar Navarre te nemen. KAREL de Kwade, koning van Navarre, broe-*der van AGNES, gaf aan zij-*nen neef een poeder, om onder de spijs te mengen, welke men aan zijnen vader zou voordienen, terwijl hij hem in de verbeelding bragt, dat zulks hem van zijne dwaze liefde zoude genezen. De zaak werd ontdekt, en de jonge prins werd op be-*vel van zijnen vader opge-*sloten; door de smart ge-*beel ter neer geslagen, wei-*******

gerde hij het gebruik van alle voedsel. Zijn vader, die hem ging bezoeken ontstak zoo zeer tegen hem in drift, dat hij hem eenen steek met een mes toebragt, aan welks gevolgen de jonge prins in 1382 overleed.

GASTON DE FOIX, hertog van *Némours*, zoon van JOANNES DE FOIX, graaf van *Etampes*, en van MARIA VAN ORLEANS, zuster van LODEWIJK XII. onderscheidde zich in den ouderdom van 23 ja-*ren in den oolog van zijnen oom in Italië. Hij dreef eerst een Zwitsersch leger terug, trok in aller ijf over de vier rivieren, nam Bo-*logna in, won den slag van Ravenna, den 11 April, op Paaschdag, 1512, en werd er gedood, terwijl hij eene aftrekkende schaar Span-*jaards wilde omsingelen. Hij was pas 24 jaren oud. [Zijn dood trof den koning zijnen oom zoo zeer, dat hij bij het vernemen van den-*zelve uitriep: „God be-*hoede ons, voor dergelijke overwinningen!”]*****

GASTON VAN FRANKRIJK (JOANNES BAPTISTA), Hertog van *Orleans*, zoon van HEN-*DRIK IV. en broeder van Lo-*DEWIJK XIII. te Fontaine-*bleau in 1608 geboren, is weinig anders bekend in de geschiedenis dan door zijne zamenspanningen tegen den***

Kardinaal DE RICHELIEU. Door zijne gunstelingen aangespoord, beproefde hij verscheidene malen, om hem te doen vallen. Hij was het, die den Hertog van MONTMORENCI, landvoogd van *Languedoc* tot den opstand bewoog. Hij trok door *Frankrijk*, om zich naar hem te begeven, veeleer als een vlugteling door eenige muitelingen gevolgd, dan als een prins die zich gereed maakt, om eenen koning te bestrijden. Deze opstand had zeer treurige gevolgen. MONTMORENCI werd gevangen genomen, en GASTON liet hem aan de wraak van RICHELIEU ter prooie. Zijn leven was eene gestadige afwisseling van oneenigheden en verzoeningen met den koning en den kardinaal (Zie PLESSIS RICHELIEU — ARMAND —). Nog werd hij betrokken in de zamenzwering van BOUILLON en CINQ-MARS. Hij redde zich door zijne medepligtigen, te beschuldigen, en door zich te verootmoedigen. Na den dood van zijnen broeder werd hij tot luitenant-generaal des koninkrijks benoemd. Hij herstelde zijnen roem door de inneming van *Grevelingen*, *Kortrijk* en *Mardick*, maar hij bezwalkte denzelfden kort daarna weder, door tegen MAZARIN zamen te spannen. Hij werd naar *Blois* verbannen, alwaar hij in 1669 overleed,

als een kinderachtig en lafhartig prins, weinig betreurd. Hij liet *Memoriën* na van 1608 tot 1635, door MARTIGNAC herzien. Dezelve zijn te *Parijs*, in 1756, in 12.mo achter de Bijzondere Memoriën om te dienen tot de Geschiedenis van *Frankrijk*, onder HENDRIK III., HENDRIK IV. en LODEWIJK XIII. gedrukt.

GASTON of GAST, een edelman uit *Dauphiné*, bouwde tegen het einde der elfde eeuw, een gasthuis, om er de zieken in op te nemen, welke het ligchaam van den heiligen ANTONIUS kwamen bezoeken, dat JOSSELIN in het *Viennesche (Viennois)*, had gebragt. Dit was het begin der orde van den heiligen ANTONIUS, door Paus URBANUS II., in de kerkvergadering van *Clermont*, in 1095 goedgekeurd. Deze orde is in 1777 door Paus PIUS VI., met die van *Malta* vereenigd.

GATAKER (THOMAS), een Engelsche godgeleerde, te *Londen* in 1574 geboren, was predikant te *Lincolns-Inn*, en vervolgens te *Rotherhith*, alwaar hij in 1654 overleed. De werken, waar door hij zich onder de geleerden eenen naam heeft verworven, zijn: 1.º *Adversaria miscellanea*. — 2.º Eene *Uitgave* van het boek van keizer MARCI ANTONINI,

De Rebus suis, Londen, 1707, in 4.to — 3.º Eene *Verhandeling over den stijl van het Nieuwe Testament*, tegen PFOCHEN (zie dat art.). — 4.º *CINNUS*: dit is de titel eener Verzameling van verschillende aanmerkingen, voornamelijk over de gewijde boeken, de vrucht eener soms regtvaardige en geleerde, doch somtijds ook ligtzinnige en valsche critiek. GATAKER bezat eene groote geleerdheid; doch het zonderlinge zijner gevoelens, en de eigenzinnige gemaaktheid van zijnen stijl, hebben aan vele lieden eene walging voor het lezen zijner werken ingeboezemd. Men heeft eene verzameling der voornaamste schriften van GATAKER, onder dezen titel in het licht gegeven: *THOMÆ GATAKERI, opera critica*, Utrecht, 1698, in fol.

† GATHY (JOANNES HENDRIK), een beroemd beeldhouwer, te *Luik*, in 1750 geboren, en te *Parijs* in 1810 overleden, behaalde nog jong zijnde te *Rome* den grooten prijs der beeldhouwkunde. Men roemt met regt zijne borstbeelden van GRÉTRY, van TASKIN en van den graaf DE VERGENNES. Hij liet evenzeer een borstbeeld van keizer NAPOLEON na, welligt het beste, dat er bestaat. Als een andere RAPHAËL, legde hij de laatste hand aan dit zijn meester-

stuk, toen de dood een einde aan zijne loopbaan maakte.

GATIANUS (*Heilige*), was een der ijverige missionarissen, welke PAUS FABIANUS in 250 zond, om het Evangelie in *Gallië* te verkondigen. Hij werd eerste bisschop van *Tours*, bekeerde er velen tot het Christendom, en overleed aldaar tegen het einde der 3.e eeuw.

GATIMOZIN. — Zie GUATIMOZIN.

* GATTEL (CLAUDIUS MARIA), een letterkundige, werd te *Lyon* in 1743 geboren. Hij heeft nagelaten: 1.º *Mémoires etc.* (*Gedenkschriften van den markgraaf DE POMBAL*), uit het Italiaansch vertaald, 1785, 4 dl.ⁿ in 12.^m — 2.º *Nouveau dictionnaire etc.* (*Nieuw Spaansch-Fransch, en Fransch-Spaansch Woordenboek, met de Latijnsche verklaring*), *Lyon*, 1790, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 3.º *Nouveau etc.* (*Nieuw draagbaar Woordenboek der Fransche taal*), 1792 — 1803, 2 dl.ⁿ in 8.vo, herdrukt onder den titel van *Dictionnaire universel etc.* (*Algemeen draagbaar Woordenboek der Fransche taal, met de figuurlijke uitspraak*), 1813, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 4.º *Dictionnaire etc.* (*Spaansch-Engelsch en Engelsch-Spaansch Woordenboek*), 1803, 2 dl.ⁿ — 5.º *Grammaire etc.* (*Itali-*

aansche Spraakkunst van VERONT, geheel omgewerkt), 1800, in 8.vo Deze Spraakkunst en de Woordenboeken van GATTEL worden zeer op prijs gesteld. Hij overleed den 9 Junij 1812.

† GATTERER (JOANNES CHRISTOFFEL). Hofraad en gewoon hoogleeraar der geschiedenis te *Göttingen*, werd te *Lichtenau* in 1727 geboren, en overleed te *Göttingen* in 1799. Hij was een der eerste geschiedkundigen van zijnen tijd, welke eene nieuwe behandelingswijze in de geschiedenis heeft ingevoerd, en de gezamenlijke geschiedkundige hulpwetenschappen even zoo wel meester was, als de geschiedenis zelve. Hij heeft Handboeken over de staat-, geslacht-, tijdreken-, aardrijks- en wapenkunde uitgegeven; doch vele dezer werken zijn onvoltooid gebleven. Zijne dochter MAGDALENA PHILIPPINA, weduwe ENGELHART, geboren in 1756, heeft zich als lier-dichteres bekend gemaakt. De Levensschets van GATTERER door MALCHUS, komt in N.º II. der *Zeitgenossen* voor.

GATTINARA (MARCURINUS ALBARIO DE), dus genoemd naar zijne geboorteplaats in *Piémont*, werd kanselier van keizer KAREL V., die hem tot verscheidene gewigtige onderhandelingen gebruikte.

Hij overleed te *Innspruck* in 1539, in den ouderdom van 60 jaren. CLEMENS VII. had hem een jaar te voren tot belooning zijner diensten, tot kardinaal verheven.

GAUBIL (ANTONIUS), een jesuit te *Gaillac* in 1688 geboren en in 1760 overleden, werd in hoedanigheid van missionaris, naar *Sina* gezonden, (alwaar hij 36 jaren doorbragt, zich om zijne zeden deed beminnen, en, om zijne sterrekundige kennissen, eerbiedigen. Hij was corresponderend lid der akademie van wetenschappen van *Parijs*, lid van die van *Petersburg* en tolk aan het hof van *Pekin*. Hij was zeer ervaren in de Sinesche letterkunde, en zond vele *Memoriën* aan pater SOUCIET, en aan FRETRET, die er in hunne werken gebruik van hebben gemaakt. Er bestaat van hem eene goede *Geschiedenis van Genghishan*, 1739, in 4.to; en de *Vertaling van het Chouking*, *Parijs*, 1771, in 4.to Vader GAUBIL was een dier mannen, die van alles weten, en tot alles geschikt zijn. De Sinesche leeraars zelve bewonderden dikwerf, hoe een vreemdeling hunne wetenschappen zoo wel heeft kunnen doorgronden. Hij werd hun meester, ontwikkelde hun de moeilijkste plaatsen van hunnen *King*; doch zijne verklaringen rustten

Aikwerf enkel op de verbeeldingskracht, het is niet wel mogelijk er eenige andere over de Sinesche boeken te vervaardigen.

GAUBIUS (HIERONYMUS DAVIN), te Heidelberg den 24 Januarij 1705 geboren, beoefende de geneeskunde onder zijnen oom te Amsterdam, vervolgens onder den beroemden BOERHAVE, dien hij, ofschoon een vreedeling zijnde, in deszelfs leerstoel te Leijden opvolgde. Hij bereikte bijna den roem van zijnen meester, en werd tot lijfarts van den stadhouder benoemd. Hij overleed den 29 November 1780. Men heeft hem te danken: 1.° *Methodus concinnandi formulas remediorum*, Leijden, 1767. — 2.° *Institutiones pethologicæ*, Leijden, 1763, 2 dl.ⁿ in 8.vo

* GAUCHAT (GABRIEL), abt-commendatarius van den heiligen JOANNES van Falaise, van de orde van premonstratheit, en prior van den H. ANDREAS, werd in 1709, te Louhans, in Bourgondië geboren. Hij was doctor in de godgeleerdheid, en had gedurende eenigen tijd tot de maatschappij der vreemde missien behoord. Hij bezat eene groote letterkundige kennis en schreef met gemakkelijckheid. Zijne pen was voornamelijk aan het bestrijden der wijsgeeren van

zijnen tijd toegewijd, en zoo veel als het hem mogelijk was, verzettede hij zich tegen den voortgang der ongodsdienstigheid. Hij was lid der akademie van *Villefranche*. Zijne werken zijn: 1.° *Rapport etc. (Overeenkomst der Christenen en Hebreërs)*, 1754, 3 kl. dl.ⁿ, in 12.mo — 2.° *Lettres etc. (Beoordeelende Brieven, of Ontleding en wederlegging van verschillende met de godsdienst strijdige schriften)*, 1755 — 1763, Parijs, 19 dl.ⁿ in 12.mo. Dit is het belangrijkste zijner werken, en datgene, hetwelk het meeste opgang maakte. Het verschaftte aan deszelfs schrijver zijne abdij. — 3.° *Re-traité etc. (Geestelijke afzondering)*, 1755, in 12.mo — 4.° *Paraguay, Zedelijk Gesprek*, 1756, in 12.mo — 5.° *Catechisme etc. (Catechismus van het boek des verstands)*, 1758, in 12.mo — 6.° *Recueil etc. Verzameling van godvruchtige oefeningen uit de H. Schrift ontleend*, 3 dl.ⁿ in 12.mo — 7.° *Le Temple etc. (De Tempel der Waarheid)*, Dijon, 1748, in 12.mo — 8.° *Harmonie etc. (Algemeene overeenstemming des Christendoms en der Rede)*, 1766, 4 dl.ⁿ, in 12.mo — 9.° *Ex-traité etc. (Uittreksel der Zedeleer van SAURIN)*, 2 dl.ⁿ, in 12.mo — 10.° *La Philosophie etc. (De nieuwers Wijsbegeerte in derzelver*

grondbeginselen ontleed), in 12.mo — 11.º *Le Philosophie etc. (De Wysgeer van het Walliserland)*, 2 dl.ⁿ in 12.mo Dikwerf gebruikt de abt GAUCHAT met vele behendigheit, tegen zijne vijanden de scherts, om op hen het belagchelijke te doen terugkeeren, waarmede zij zoo gaarne de verdedigers der godsdienst en der goede grondbeginselen overluden. Zijn stijl is duidelijk, zijne wijze van zich uitdrukken, bescheiden; hij verdeelt zijne onderwerpen met orde, en men verwijt hem enkel eenige wijdloopigheid. Hij overleed in 1779.

* GAUCHER (KAREL STEPHANUS), een graveur, te *Parijs*, in 1740 geboren, was een kweekeling van BASAN en LABAS. Zijne werken zijn kleine portretten in 8vo formaat, onder welke men dat van MARIA LECZINSKA, de echtgenoot van LODEWIJK XV., onderscheidt. Een zijner plaatjes, voorstellende het *Afscheid van LODEWIJK XVI. van zijne familie*, wordt zeer op prijs gesteld. Met de graveerkunde vereenigde GAUCHER veel smaak voor de letterkunde. Er bestaan van hem verscheidene *Werken* over de schoone kunsten, die vele begaafdheid en geleerdheid verraden; de voornaamste zijn: *Iconologie etc. (Beeldleer, of volledige Ver-*

zameling der allegoriën of zinnebeelden), 1796, 4 dl.ⁿ in 8.vo — *Traité etc. (Verhandeling over de ontleedkunde)*, ter gebruike dergenen, welke die kunst beoefenen. Hij vervaardigde ook vrij goede Gedichten. GAUCHER is te *Parijs* in 1804 overleden.

GAUDENTIUS (*Heilige*), in 387, Bisschop van *Brescia* in *Italië*, werd terwijl hij in het Oosten was verkozen, en ofschoon hij zijne jeugd en onervarenheid aanhaalde, ondanks zich zelven gezalft. Men is van gevoelen, dat hij een der drie Bisschoppen was, door keizer HONORIUS, en het Concilie van het Westen, in het jaar 405 naar ARCADIUS gezonden, om de herstelling van den heiligen CHRYSOSTOMUS te bekomen. Deze beroemde vervolgde schreef aan den heiligen GAUDENTIUS, hem bedankende, voor de moeilijkheden welke hij zich ter verdediging zijner zaak had laten welgevallen. Het tijdstip van het overlijden van den heiligen GAUDENTIUS is onbekend; maar het schijnt, dat hij in het jaar 410 nog leefde. Hij liet *Leerreden* en *Brieven* na, waarvan men, door de zorgen van den kardinaal QUIRINI, te *Brescia*, in 1738, eene uitgave in fol. heeft in het licht gegeven, met die van den heiligen PHILASTER

en andere Bisschoppen, welke dien stoel hebben bekleed. [In zijne *Bibliothèque choisie des pères de l'Eglise*, te Brussel en Parijs 1828 — 1832 bij MEQUIGNON-HAVARD in het licht gegeven, deelt de abt GUILLOX belangrijke bijzonderheden, over het leven en werken van dezen heiligen Bisschop mede.]

* GAUDENZI (PELLEGRINO), een Italiaansch dichter en letterkundige, werd in 1749 te Forlì in Romangna geboren. Hij beoefende de redeneerkunde onder den beroemden RAMANZINI. Hij was met zijne roeping onbekend, tot dat het lezen van OSSIAN en KLOPSTOCK hem zijne genie kwam openbaren. Zich in 1775 naar Padua begeven hebbende, leerde hij er CESAROTTI kennen, die zijn beschermer werd, en zijne eerste proeven bestuurde. Deze beroemde letterkundige, spoorde hem tot nieuwe studiën aan, en GAUDENZI had weldra het Grieksch geleerd. Hij hield zich ook met de wiskunde bezig; maar zijne brandende ziel, vol gevoel en geestdrift, kon zich niet wel naar de wiskundige wetenschappen plooijen. Zijne eerste proeven, werden aan het bezingen der geheimen van de Godsdienst toegewijd, en hij toonde zich hierin de waardige mededinger van MILTON te zijn. In

1781 gaf hij te Padua zijn dichtstuk *Nascita di Cristo* in het licht, hetwelk alleen voldoende zou zijn, om hem eene plaats onder de groote dichters te geven. Men bewondert in hetzelfde de beschrijving van het paleis der zonde, de redevoering, welke satan aan hetzelfde rigt, en vooral de profetische zangen van DAVID, over de geschiedenis van J. C. De overige werken van GAUDENZI zijn: 1.° *La Champagne*, een klein dithyrambisch dichtstuk, 1779. Het is na de uitgave van dit werk, dat hij bij de akademie van Padua werd opgenomen. — 2.° *Critisch onderzoek naar het leven van CICERO*, eene nagelatene *Memorie* van GAUDENZI; men vindt dezelve in het 2.° dl. der proeven over de akademie van Padua. CESAROTTI heeft dit stuk doen voorafgaan, door eene Levensschets van dengenen, dien hij met zijne zorg en zijne vriendschap vereerde. GAUDENZI werd door eenen vroegtijdigen dood aan de letteren ontrukkt. Hij overleed den 27 Junij 1784, nauwelijks 35 jaren oud zijnde. Zijne *Werken* werden te Nizza in 1786 gedrukt. Aan het hoofd derzelve vindt men eene zeer uitgebreide Levensschets des Schrijvers.

* GAUDIN, of liever GUDIN (LODEWIJK PARCIVAL),

in 1556 te *Villa-Franca*, in het diocees van *Barcelona* geboren, was in den beginne Hoogleeraar der Godgeleerdheid te *Cagliari*. Naar *Spanje* teruggekeerd zijnde, legde hij in 1595 in het Karthuizer klooster der *Scala-Dei* zijne geloften af. De ernstige studiën aan welke hij zich had overgegeven, hadden hem niet belet, van zorgvuldig de schilderkunde te beoefenen, in welke hij een der eerste meesters van *Spanje* werd. Paus GREGORIUS XV., van zijne kunde onderrigt, bewoog hem naar *Rome* te komen, ten einde er aan het paleis van *Monte-Cavallo*, en aan de hoofdkerk van den H. PETRUS te werken. Hij stond op het punt, om aan deze uitnoodiging gehoor te geven, toen hij ziek werd, en in zijn klooster den 20 Augustus 1621 overleed. Onder de werken van dezen bekwaamen schilder, onderscheidt men acht schilderijen, uit het *Leven van den heiligen BRUNO* ontleend, voor het groote Karthuizerklooster, waarvan men kopij bewaart, in het klooster van *Scala-Dei*; eenen heiligen PETRUS, en eenen heiligen PAULUS, in de kerk van *Porto Cœli* te *Valentia*, zes schilderijen van het *Leven der heilige Maagd*, in het klooster der heilige MARIA de las *Cuevas*, bij *Sepilla*. De schilderijen van

pater GAUDIN, doen zich vooral onderscheiden door de naauwkeurigheid der teekening, de schoonheid der kleuren en het edele der figuren. In zijn leven door eenen geleerden Spanjaard beschreven; wordt hij genoemd: *vir quidem picturæ arte præclarus, theologia præclarior, virtuteque (patrum qui cum eo vixerunt testimonio) præclarissimus.*

* GAUDIN (JOANNES), in *Corsika* geboren, begaf zich onder de Oratoristen, werd abt en algemeen Vikaris van *Nebbio*. Al de eeden van het priesterschap vergetende, omhelsde hij de grondbeginselen der Fransche omwenteling, en legde het geestelijk gewaad af. Om in zeker opzigt zijne afvalligheid te regtvaardigen, gaf hij een geschrift in het licht, ten titel voerende: *Les inconveniens etc. (De nadeelige gevolgen van den ongehuwden staat der Priesters, door geschiedkundige nasporingen bewezen)*, Geneve, 1711, Parijs, 1790, in 8 vo. Ofschoon deze gewaande nadeelige gevolgen, er zeer slecht in worden aangeetoond, werd dit werk echter (zoo als ligtelijk te bevroeden is) door de vijanden van de Godsdienst zeer wel onthaald. Hij behaalde den prijs der diensten, welke hij aan de zaak der omwenteling bewees, door tot

regter en bibliothekaris van *Rochelle* te worden benoemd. Zijne overige werken zijn: 1.º *Recherches etc.* (Geschiedkundige nasporingen over den ongekruwen staat der Geestelijken) een even zoo vuilaardig geschrift als het voorgaande en vol kwade trouw. — 2.º *Vertaling in het Fransch* van onderscheidene zedelijke verhandelingen van PLUTARCHUS, *Parijs*, 1777, in 12.mo — 3.º *Voyage en Corse* (Reize door Corsika), in dichtmaat en onrijm, en *Vues etc.* (Staatkundige inzigten over de verbetering van dat eiland), *Parijs*, 1788. — 4.º *Gulistan of de tuin der rozen*, naar het dichtstuk van SAADI vertaald, 1789, in 8.vo, en 1791, met eene *Essai etc.* (Geschiedkundige proeve over de Perzische wetgeving), GAUDIN overleed te *la Rochelle*, den 30 November 1810.

GAUFRIDI (JOANNES). de zoon van eenen president met de fluwelen muts, bij het parlement van *Provence*, was raadsheer bij hetzelfde parlement geweest. Den tijd, welken hem de pligten van zijnen post overlieten, besteedde hij aan de geschiedkundige nasporingen zijner provincie. Het verlies van zijn gezigt, en zijn dood in 1687 voorgevallen, beletten hem de vrucht van zijnen

arbeid in het licht te geven. Zijn zoon, de abt GAUFRIDI, gaf zijne *Histoire etc.* (Geschiedenis van *Provence*), te *Aix*, in 1691, in 2 dl.^o in fol. in het licht. In 1733, heeft men dezelve met nieuwe titels in het licht doen verschijnen. Deze geschiedenis is beter geschreven, en wordt echter minder op prijs gesteld, dan die van BOUCHE. — Zie dat artikel.

GAUFRIDI. — Zie GOFRIDI.

* GAUHE (JOANNES FREDERIK), een Protestantsch godgeleerde en geslachtekenaar, werd te *Walterdorff* in *Saksen* in 1681 geboren. Hij heeft nagelaten: 1.º *Commentatio historica de ecclesiae Misnensis olim archidiaconalibus et archidiaconis speciatim Lusatia*, voorkomende in de *Fragmenta lusatica*, bladz. 4, N.º 3; en men vindt van denzelfden schrijver, in het Vervolg der *Verzameling der oude en nieuwe godgeleerde zaken* (in het Hoogd. 1729) van denzelfden schrijver: 2.º eene *Beknopte levensbeschrijving van GODEFRIDUS ORNOLD*; een *Beknopt overzicht zijner Geschiedenis van de Kerk en de kettters*, een ander *verslag van den beruchten afvallige JUSTUS PAULUS BÖENING*, enz. enz. Maar de werken, die aan GAUHE het meest tot eer verstrakten,

zijn de beide volgende: 3.º *Geschiedkundig Woordenboek der helden en heldinnen, bevattende de geschiedenis der land- en zee-officieren aller natiën, van de oudste tijden, tot op onze dagen, enz.*, Leipzig, 1716, in 8.vo — 4.º *Geslacht- en geschiedkundig Woordenboek van den adel des Duitschen rijks, enz.*, *ibid.* 1719, 1744, 3.^e uitg., 3 dln. bevattende bijna tien duizend artikels. Deze schrijver overleed te *Freyberg*, in December 1755.

GAUZA. — Zie BACICI.

GAULMIN (GILBERTUS), van *Moulins* in het *Bourbonnesche*, in 1665, in den onderdom van 60 jaren als staatsraad overleden, was zeer ervaren in de oude en nieuwere talen. Men heeft van hem, behalve *Punt-dichten, Oden, Lofzangen*, en een treurspel *Iphigenia* 1.º *Notes etc* (*Aanteekeningen en Verklaringen op het werk van PSELLUS*), betrekkelijk de werkingen der duivelen; — 2.º op dat van THEODORUS PRODROMUS, bevattende de minnarijen van RHODANTE en DOBICLES. — 3.º *Traité etc.* (*Verhandeling over het leven en den dood van MOZES, door eenen ongenoemden rabbijn*, 1629, in 8.vo — 4.º *Remarques etc.* (*Aanmerkingen op den valschen CALISTHE-*

NES). In 1618 gaf hij voor de eerste maal in 8.vo in het licht, den roman *ISMENE en ISMÉNIE*, in het Grieksch aan EUSTATHIUS toegeschreven, met eene Latijnsche vertaling. Deze werken ver-raden geleerdheid. Aan zij-ne gedichten ontbreekt geen vuur maar dikwerf smaak.

GAULTIER. — Zie GAU-THIER.

GAURIC. — Zie GOWRI.

GAURICUS (LUCAS), een sterrewigchelaar van *Gifoni*, in het koningrijk *Napels*, deed zijne voorzeggingen onder JULIUS II., LEO X., CLEMENS VII. en PAULUS III. Deze Opperpriesters gaven aan dien voorzeger bewijzen van achting, in eene eeuw, waarin de sterrewigchelarij de speelpop der geleerden was, en vooral der sterrekundigen, welke men om die reden, met de sterrewigchelaars en waarzeggers verwarde. PAULUS III. gaf hem zeer ten on-pas het bisdom van *Civita Ducale*, GAURIC overleed te *Ferrare* in 1559, in den onderdom van 82 jaren. Men heeft van GAURIC onderschei-dene werken, waarin deze droomerijen zijn opgetee-kend. [Aan BENTIVOGLIO, Heer van *Bologna*, voorzegd hebbende, dat hij uit zijne staten zou verdreven wor-den, veroordeelde hem de-

ze dwingeland, om vijf malen gewipt te worden, waarvan hij lang de smart gevoelde. Hij was omzigtiger bij CATHARINA DE MEDICIS, die hem naar de *horoscoop* van HENDRIK II. vraagde.]

GAUSSEM, en niet GAUSSIN (JOANNA CATHARINA), eene beroemde tooneelspeelster, te *Parijs* in 1711 geboren, overleed in die stad in 1767. Hare vorderingen waren buitengewoon: zij slaagde vooral in de liefde-rollen; maar godsdienstige beweegredenen spoorden haar aan, om in 1764 haar beroep te laten varen. Zij vond in de afzondering, en in de oefeningen der Christelijke deugden, eene voldoening, welke zij op het tooneel niet had gesmaakt; waarop zij zoo zeer behaagd en geschitterd had.

GAUTHIER (CLAUDIUS), in de zeventiende eeuw een beroemd advokaat bij het parlement van *Parijs*, was meer bekend door zijne spotachtige en bijtende inborst, dan door zijne welsprekendheid. Er bestaan van hem *Pleitedingen*, die niet meer gelezen worden, 2 dl.ⁿ, in 4.to

GAUTHIER (PETRUS), een toonkunstenaar van *Ciotat*, in *Provence*, was de bestuurder eener *Opera*, die beurtelings te *Marseille*.

te *Montpellier* en te *Lyon*, haar verblijf hield. In de haven van *Cette* scheepgegaan zijnde, kwam hij in 1697, in den ouderdom van 55 jaren, met het schip aan boord van hetwelk hij zich bevond, om. Er bestaat van hem eene verzameling van *Duo's* en *Trio's*, door de kenners op prijs gesteld. De instrumentale toonkunst, was zijne voornaamste be-gaafdheid. VOLTAIRE beweert, in een geschrift tegen J. J. ROUSSEAU, dat men de muziek van den *Devin du village* (*Dorps-waarzegger*), in de papieren van GAUTHIER aantrof, en dat dezelve door den burger van *Genève* naar de woorden werd gerigt.

GAUTHIER (JOANNES BAPTISTA), in 1685, te *Lorviers*, in het Fr. Dep. *Eure* geboren, in 1755, aan eenen val, op den weg van zijne geboortestad naar *Parijs* overleden, was de godgeleerde van den Bisschop van *Boulogne* (DE LANGLE), en vervolgens van den Bisschop van *Montpellier* (COLBERT). Dezelaatstgenoemde prelaat nam hem bij zich, in schijn om zijnen Bibliothecaris te zijn, doch werkelijk, om hem tot raadsman en schrijver te dienen. Na den dood van zijnen weldoener, begaf de abt GAUTHIER zich naar *Parijs*, alwaar hij voortging met losse stuk-

jes in het licht te geven of tegen de ongelooigen, of tegen de bulle *Unigenitus*, want door eene zonderlinge mededinging, verbitterden de goddeloosheid en de onwerping aan de Kerk, evenzeer zijnen ijver. Zijne voortbrengselen zijn zeer talrijk. Eene naauwkeurige lijst derzelve vindt men in *la France littéraire* van 1759. Die, welke het meest verspreid zijn geraakt, zijn: 1.° *Le Poëme etc.* (Het dichtstuk van POPE — Proëve over den mensch — van goddeloosheid overtuigd), in 12. mo 1746. — 2.° *Lettres etc.* (Godgeleerde Brieven . . . tegen het goddeloos en Sociniaansch stelsel der Vaders HARDOUIN en BERUYER), 1756, 3 dl. n in 12. mo; een werk met juiste redeneringen, eenen bitteren ijver, en eene overdrevene critiek doorzaaid. — 3.° *Les Jésuites etc.* (De Jesuiten van de hardnekkigheid overtuigd, de ketterij in Sina toetelaten), 1743, in 12. mo — 4.° Verscheidene Brieven, bestemd om de gelooigen tegen de ongodsdienstigheid te wapenen, 1746, in 12 mo — 5.° *Kritiek van het zedelijk ballet, in het Jesuiten Collegie van Rouanen gedanst*, 1756, in 12. mo — 6.° *Réfutation etc.* (Wederlegging eens libels, ten titel voerende: de stem des wijzen en des volks), 1750, in 12. mo — 7.° *Vie etc.*

(*Levensbeschrijving van SOANEN*), bisschop van Senes, in 8. vo en in 12. mo — 8.° *De Lettres Persanes, van goddeloosheid overtuigd*, 1751, in 12. mo — 9.° *Histoire etc. Beknopte geschiedenis van het parlement van Parijs, gedurende de onlusten van het begin der regering van LODEWIJK XIV.*), 1754, in 12. mo Bij het lezen der hekelschriften van den abt GAUTHIER, kan men zich niet onthouden, van hem als eenen man vol gal te beschouwen: „Al deze werken, zegt de schrijver der *Trois Siècles*, stierven naar mate zij het licht zagen. Zijne genie ontvlamde zich enkel door de opbruisching zijner gal. Het is niet aldus, dat men zijne tegenstrevers moet wederleggen. Indien men de begaafdheid der scherts niet bezit, moet men ten minste de taal der bescheidenheid en der rede voeren.”

GAUTHIER of GAULTIER, (FRANCISCUS LODEWIJK), te Parijs in 1696 geboren, omhelsde den geestelijken staat, werd door den kardinaal DE NOAILLES, in 1728 tot de pastorie van *Savigny-sur-Orge* benoemd, en nam de bedieningen derzelve waar tot in 1781, in welk jaar hij overleed. Men heeft hem te danken: 1.° *Traité etc.* (*Verhandeling tegen de dansen en slachte liederen*). —

2.º tegen de klederpracht.
 3.º *Réflexions etc.* (Overwegingen over de gezangen van den advent). — 4.º *Explication etc.* (Verklaring der acht zaligheden). — 5.º *Homiliën over de Evangelien*. Eene maand voor zijnen dood had hij afstand gedaan van zijne pastorie, om zich naar *Val-de-Grâce* te *Parijs* te begeven, alwaar hij overleden is; hetwelk niet weinig heeft toegebracht, om de vermoedens te versterken, welke men van zijne tegenkating tegen de besluiten der kerk had opgevat, hetwelk te betreuren is in eenen man, die zoo vele goede dingen geschreven heeft.

* GAUTHIER (Mejefvrouw), te *Parijs*, in 1692 geboren, verbond zich in den ouderdom van 24 jaren aan de *Comédie Française*, waarbij zij veel roem behaalde. Zij was, zoo als zij zulks zelve zegt, in eene zee van genoegens gedompeld, toen eene mis, welke zij den *inval* kreeg, om op den verjaardag harer geboorte te gaan hooren, haar het denkbeeld inboezemde, van het tooneel te verlaten, om zich aan God toetewijden; en den volgenden dag verzocht zij, ondanks de tegenkatingen harer kunstgenooten, die haar van datgene wilden terughouden, hetwelke zij ee-

ne eigenzinnigheid noemden, om eene afzondering (1723); en na eenigen tijd in een religieus gesticht van *Macconnais* te hebben doorgebracht, begaf zij zich naar *Lyon*, alwaar zij, met eenen brief voorzien van den eerbiedwaardigen LANGUET, pastoor van *Saint - Sulpice*, zich bij den aartsbisschop VILLEROI aanbod, die haar in een gesticht der karmelieten deed opnemen, en zelf bij de plegtigheid harer gelofte-aflegging wilde tegenwoordig zijn, welke, na eenen proeftijd van drie maanden, den 20. Januarij 1725 plaats had, te midden van eenen verbazenden toevloed van aanschouwers. Zij nam den naam aan van zuster AUGUSTINA der barmhartigheid. Ofschoon pas 32 jaren oud, had zij echter nooit berouw van haar godvruchtig besluit, en toonde gedurende dertig jaren, welke zij in het klooster leefde, het voorbeeld aller deugden. Zij onderhield eene gestadige briefwisseling met de koningin MARIA EXZINSKA, die haar met hare welwillendheid vereerde. Paus BENEDICTUS XIII., hield haar, men weet niet, om welke reden, toegestaan, van zonder sluijer in de spreekkamer te verschijnen. Zij heeft zelve de geschiedenis harer bekeering beschreven. Deze belangrijke en onder-

houdende Memoriën, komen voor in het 1e dl., eener Compilatie, door LAPLACE onder dezen titel in het licht gegeven: *Pièces intéressantes etc.* (Belangrijke en weinig bekende stukken).

* GAUTHIER (de abt LODEWIJK), heeft zich eenen zekeren roem verworven, door het uitvinden van verschillende leerwijzen, om den kinderen het beoefenen der eerste grondbeginselen gemakkelijk te maken. Hij wilde hen al vermakende onderwijzen. Dit was zeker hun zwak treffen; maar wij weten niet, in hoe verre deze leerwijze geslaagd is. Op zulke eene wijze verkregene kundigheden moeten zeer naar het middel ruiken, dat is, zeer oppervlakkig zijn. De proeve, zegt men, is er van genomen te *Parijs* en te *Londen*. De verzameling der zoogenaamde *onderwijzende spelen*, bestaat uit 21 deelen in 12.mo of in 8.vo, met 2 atlassen. Nog heeft men van hem: 1.º *Leçons etc.* (Taalkundige lessen, volgens de leerwijze der ontledende tafelen), 1787, in 8.vo — 2.º *Leçons etc.* (Aardrijkskundige lessen, door middel van spel), 1788, in 8.vo, 10e uitg. in 1811, in 12.mo — 3.º *Leçons etc.* (Tijd-reken- en geschiedkundige lessen), 1788, in 8.vo, 3e uitg. 1811, 3 dl.ⁿ in 12.mo — 4.º *Jeu etc.*

(Spel ter ontwikkeling der rede bij de kinderen). — 5.º *Exposé etc.* (Vertoog over de volledige *Cursus der leerzame spelen*), 1802, in 8.vo — 6.º *Méthode etc.* (Leerwijze, om het denkvermogen te ontwikkelen, en hetzelfde tot deszelfs eerste gronden terugtebrengen), in 8.vo — 7.º *Méthode etc.* (Leerwijze, om grondig de *Latijnsche taal* te leeren, zonder de regels der zamengstelling te kennen), 1804, 2 dl.ⁿ in 8.vo — 8.º *Méthode etc.* (Leerwijze om de jonge lieden in de *Fransche* zamengstelling te oefenen, en om er hen trapswijze toe voortebereiden), 1811, 2 dl.ⁿ in 12.mo — 9.º *Traits etc.* (Kenschetsende trekken eener slechte opvoeding, of handelingen en redeneringen, strijdig met de beschaaftheid, en als zoodanig, zoowel door de oude als nieuwere zede-meesters beschouwd), 1812, in 18.mo Dit is een uittreksel van zijn zedelijk spel, te *Londen* in het licht gegeven. Hij overleed te *Parijs*, in 1818.

* GAUTHIER DE LA PEYRONIE (N.), oud-beambte aan het ministerie van buitenlandsche zaken in *Frankrijk*, werd in 1740 geboren. Hij volgde den loop der *Fransche* omwenteling, zonder zich echter door te hevige gevoelens al te zeer te doen.

opmerken. Deze gematigdheid was zijner bevordering nadeelig, en hij verkreeg met moeite den geringen post van proeflezer aan de zoogenaamde nationale-drukkerij. Hij ondernam vervolgens vele reizen, en overleed buiten lands in 1804. Men heeft van hem: 1.º *Voyage de M. P. S. PALLAS etc.* (Reize van M. P. S. PALLAS, door verschillende gewesten van Rusland en het noorden van Azië), uit het Hoogduitsch, 1789, 1793, 5 dl.ⁿ in 4to en 1 dl. met platen. — 2.º *Essai historique etc.* (Geschied- en taalkundige proeve, over den staat van Genua), 1794, in 8.vo — 3.º *Voyage en Islande* (Reize door Island, op bevel van Z. M. den koning van Denemarken), uit het Deensch vertaald, Doolassen en Pwelzen, 1802, 5 dl.ⁿ in 8.vo en een atlas, in 4.to De twee laatste deelen zijn van M. BJORNEVOD van Noorwegen.

* GAUTIER (HUBERTUS), ingenieur des konings van Frankrijk, te Nimes, den 21 Aug. 1660 geboren. Eerst was hij geneesheer daar na beoefende bij de natuur- en wiskundige wetenschappen, en was zwak genoeg aan de sterrewigchelarij geloof te hechten. Tot *Inspecteur-generaal* der bruggen en groote wegen benoemd, nam

hij veel deel aan de werken voor het kanaal van *Languedoc*. GAUTIER, alhoewel protestantsch, stond in vriendschapsbetrekkingen met den bisschop FLECHTER, die hem in 1689 bekeerde: deze bekeering echter scheen niet opregtelijk te zijn geweest, daar hij te Parijs als zoogenaamde filosoof, den 27 September 1737 overleed. Hij heeft een aantal werken nagelaten, waarvan de voornaamste zijn: 1.º *Traité des Fortifications* (Verhandelingen over de vestingwerken). Lyon, 1685, in 12.mo — 2.º *Traité des armes à feu* (Verhandeling over de schietwerktuigen als kanonnen enz.), ib. — 3.º *Dissertations sur les eaux etc.* (Verhandeling over de mineraalwateren van Bourbonne-les-Bains); Troyes, 1716, in 8.vo — 4.º *Nouvelles conjectures physiques etc.* (Nieuwe natuurkundige gissingen omtrent de gesteldheid van alle bezielde lichamen); Meaux, 1721. — 5.º *La Bibliothèque etc.* (Bibliotheek van oude en nieuwe wijsgeeren enz.), 1722, 1733, 1734, 3 dl.ⁿ in 8.vo — 6.º *Nouvelles conjectures sur etc.* (Nieuwe gissingen omtrent den aardkloot), ib. — 7.º *Histoire de Nimes etc.* (Geschiedenis der stad Nimes en harer oudheden); Nimes, 1724, in 8.vo — 8.º *Traité de la construction*

etc. (*Verhandeling over het leggen der wegen, zoowel die der Romeinen als der heidendagscheenz.*); Parijs, 1715, 4.e uitg., 1751. — 9.º *Traité des ponts* (*Verhandeling over de bruggen enz.*), Parijs, 1716, in 8.vo met 26 platen enz. GAUTIER was een tijdgenoot van VAUBAN, van wien hij alle grondbeginselen als ingenieur niet goedkeurde, de zijne echter werden dikwijls wederlegd. Hij vervaardigde de kaarten van de bisdommen, *Toulouse, Beziers, Agde, Nimes, Uzez*, en die van *Alais*, die niet is uitgegeven.

* GAUTIER DE SIBERT (N), een Fransch geschiedschrijver, in 1740, te *Tonnèrre in Bourgondië* geboren, kwam vroegtijdig te *Parijs*, alwaar hij zich geheel aan de studie toewijdde. Door zijne werkzaamheden verdiende hij in 1767, om tot lid, der akademie van opschriften en schoone letteren te worden aangenomen, welker verzameling hij met verscheidene belangrijke Memorien verrijkt heeft. Nog heeft men van hem: 1.º *Variations etc.* (*Veranderingen der Fransche monarchie in deszelfs staatkundig burgerlijk en krijgskundig bestuur of geschiedenis der regering van Frankrijk, van CLODOVEUS, tot op den dood van LODEWIJK XIV.*), Parijs, 1765 — 1789, 4 dl.ⁿ

in 12.mo Deze belangrijke, en met naauwkeurigheid en duidelijkheid geschrevene geschiedenis, schiet echter in oordeelkunde te kort, en de schrijver laat de bronnen onbekend, waaruit hij zijne voornaamste daadzaken geput heeft. GAUTIER heeft echter zorg gedragen, er de formulieren van MARCULFUS, de *Capitularia's* van KAREL den Grooten, de instellingen van den heiligen LODEWIJK, in te verklaren, en door aantekeningen op te helderen. — 2.º *Vie etc.* (*Levensbeschrijving der keizers TITUS ANTONINUS en MARCUS AURELIUS*), 1769, in 12.mo — 3.º *Histoire etc.* (*Geschiedenis der koninklijke hospitaliste en militaire orden van den heiligen LAZARUS van Jeruzalem en van onze Lieve Vrouw van den Berg Carmel*), Luik en Brussel, 1775, in 4.to GAUBERT DE SIBERT is te *Tonnerre* in 1798 overleden.

GAUTRUCHE (PETRUS), te *Orleans*, in 1602 geboren, werd Jesuit in 1624, en wijdde zich geheel toe, aan de beoefening der schoone letteren, der wijsbegeerte en aan het onderwijs der jeugd. De Heer HUET noemt hem *vir diffusæ eruditionis*. Hij heeft meer dan dertig jaren in de stad *Caen* onderwezen, en is aldaar den 30 Mei 1681 overleden. Er bestaat van hem: 1.º *Cours*

etc. (*Verhandeling over de wijsbegeerte en de wiskunde*). — 2.º *Histoire etc. (Geschiedenis der dichtkunde)*. — 3.º *Histoire Sainte (Gewijdegeschiedenis)*, waarvan de 13.^e uitg. is van 1692, 4 dl.ⁿ in 12.mo

GAVANTUS (BARTHOLOMEUS), raadgever van de Congregatie der kerkgebruiken, en Overste der Barnabieten was van *Milane*, en overleed te *Rome*, in 1640. Hij is voornamelijk bekend door zijne *Verklaring over de rubrikan van het missaal en van het Roomsche getijdeboek (Brevier)*; een werk vol geleerde nasporingen, en zeer geschikt, om de waardigheid en regelmatigheid der heilige plegtigheden te onderhouden. De bijzonderheden schijnen den mannen der eeuw ongetwijfeld zeer onverschillig toe, maar de dieneren des Heeren, met ijver voor zijne dienst bezielde, lezen hetzelfde met even zoo vele belangstelling als nut. De schrijver verzuimt somtijds, de letter- of geschiedkundige redenen der plegtigheden, om geheimzinnige overwegingen te maken; hij had behooren te trachten, om bestendiglijk beide met elkander te vereenigen. De beste uitgave van dit werk, welke ter beoefening geschikt is, is die van *Turin* met de aanmerkingen van **MERATI**,

1736 tot 1749, 5 dl.ⁿ in 4.to, met platen. Deze aanmerkingen zijn nauwkeurig, bondig, en vullen diegene aan, welke aan **GAVANTUS** ontsnapt zijn. Nog heeft men van hem: *Manuale episcoporum*, 1647, in 4.to, en eene *Verhandeling over de Kerkvergaderingen der diocesen*, 1639.

GAVESTON (PETRUS DE), een gunsteling van **EDUARD II.**, koning van *Engeland*, in 1307, was de zoon van een Gaskonjesch edelman, die groote diensten aan **EDUARD I.** bewezen had. Hij werd bij den jongen Vorst opgevoed, die na den dood van zijnen vader tot de kroon gekomen zijnde, aan dien gunsteling het graafschap *Cornwallis* gaf. Na verloop van eenigen tijd stak die vorst naar *Frankrijk* over, om in den echt te treden met **ISABELLA**, dochter van **PHILIPPUS den Schoone**, en gaf gedurende dien tijd het bestuur van zijn rijk aan **GAVESTON** over. De verheffing en de trotschheid van dien gunsteling verwekten den haat en de afgunst der grooten, aan welke het gelakte, hem te doen verbannen, maar zulks was enkel voor eenen tijd. De koning, die hem niet kon missen, liet hem terugkomen, om hem aan zijne nicht, de zuster van den Graaf van *Gloccer-*

ter uit te huwen, en bewoog de Grooten des rijks, om deze terugkomst en verbindtenis goed te keuren, GAVESTON scheen er niet gematigd door te zijn geworden, en zijn slecht gedrag noodzaakte de Grooten des rijks andermaal tegen hem zamen te spannen. Zij bragten een sterk leger op de been, vervolgden hem gewapenderhand en maakten zich meester van zijnen persoon. Toen de koning vernam, dat hij gevangen was genomen, gaf hij het verlangen te kennen van hem te willen spreken, maar de Graaf van WARWICK, door de beleedigingen welke hij in het bijzondere van hem ontvangen had, gebelgd, liet hem in 1312 onthoofden.

GAY (JOANNES), een Engelsche dichter uit de provincie *Devonshire*, werd reeds vroegtijdig tot den handel opgeleid; doch hij liet denzelfden weldra voor de dichtkunde varen. In 1712 werd hij tot secretaris der hertogin van *Monmouth* benoemd. In 1714 vergezeldte bij den Graaf van CLAREDON naar *Hanover*; maar nadat die Heer zijne posten had nedergelegd, kwam hij in *Engeland* terug, en gaf *Treur-blij- en zangspelen* en *Fabelen* in het licht; deze te *Londen* in 1753, in 2 dl.ⁿ in 8.vo met platen gedrukt, zijn door Mevrouw KERALIO in het Fransch vertaald. Dezelve

schieten in vindingkracht en nadruk te kort; het slot derzelve is niet gelukkig, en de overwegingen zijn al te lang. Nog heeft men van hem: 1.º *Herderszangen*, Men verkiest dezelve boven al de andere voortbrengselen van GAY. De herders zijn noch salet-jonkers, noch vleijers zoo als in vele Fransche herderszangen. — 2.º *Verscillende gedichten*, 1715, 2 dl.ⁿ in 12.mo Er komen er vele in voor, die eene gelukkige en aangename wending hebben. GAY was zacht, bescheiden, edelmoedig, maar zoo verregaande ongewoefig, dat zijne zaken daardoor in wanorde geraakten. Na verscheidene wisselvalligheden, nu in de weelde, dan in de bekrompenheid, overleed hij in 1732, bij een Engelsch Heer, die sedert eenige jaren milddadiglijk in al zijne behoeften voorzag. [De beste voortbrengselen van GAY, zijn twee dichtstukjes de *Waujer* en *Trivia*, of de *kunst, om door de straten van Londen te wandelen*. DIANA, een herderszang, en zijne *Fabelen*. Zijne *Blijspelen* beziten weinig verdiensten. Over zijne Opera, de *Bedoelaars*, waarvan de helden een gaauwdief en eene hoer zijn, willen wij niet spreken].

* GAY-VERNON (LEONARDUS), constitutionele bisschop, werd te *Saint-Leonard*, in het *Limousijnsche*

in 1748 geboren. In het begin der omwenteling, waarvan hij een der heetste deelnemers was, was hij pastoor van *Conpreignac*. Hij werd tot constitutioneel-bisschop van *Haute-Vienne* benoemd en den 13 Maart 1791, geconsacreerd. Door zijn departement tot afgevaardigde in de wetgevende vergadering benoemd, ondersteunde hij er het voorstel van zijn ambtgenoot *TORNÉ*, waarbij het geestelijk gewaad werd afgeschaft. *GAY-VERNON* ging zelfs nog verder dan *TORNÉ* en, om tot voorbeeld te strekken, legde hij den 6 April 1792, op Goeden-Vrijdag, zijn ring en staf in het bureau van den voorzitter neder. Deze hulde aan de demagogische grondbeginselen toegebracht, maakte hem waardig tot lid der conventie te worden gekozen. Een priester zonder godsvrucht, kon niet anders dan aan elk gevoel van vroomheid en regtvaardigheid vreemd zijn. Ook stemde hij zonder uitstel en zonder beroep op het volk, voor den dood van *LODEWIJK XVI*. Toen *GOBEL* en vele andere constitutionele bisschoppen en priesters zoo binnen als buiten de vergadering, hun geloof verzaakten, schreef *GAY-VERNON* eenen brief aan de conventie, waarin hij onder anderen verklaarde, dat hij dien oogenblik reikhalzend had te gemoet gezien, en

dat hij aan de stem der rede, *Philosophie* en vrijheid gehoor verleende. De bisschop *GAY-VERNON* met deze onchristelijke geloofsbelijdenis niet tevreden, schreef daarenboven aan zijn departement, zeer goddelooze brieven, die geschikt waren, de gemoederen en de zeden steeds meer en meer te bederven. Vervolgens sprak hij in de conventionele vergadering ten voordeele van den wreedaardigen *CARRIER*, en rangschikte zich onder de hevigste vijanden der *Girondijnen*. Toen hij lid van den raad der vijfhonderden was geworden, ondersteunde hij de verbeurdverklaring van den 18 der maand *fructidor*, en eischte de verbanning der edelen. In 1798 ging hij uit de vergadering en werd tot consul te *Tripoli* benoemd, maar hij wees deze zending van de hand, en werd bij voorkeur geheim-schrijver der consuls, die zich naar *Rome* begaven. Niets had men beter kunnen uitdenken, dan eenen afgevallen bisschop naar de hoofdstad der Christenwereld te zenden. *BOSSAL*, een ambtgenoot van *GAY-VERNON*, had deze bediening reeds waargenomen. *GAY-VERNON*, hetzij uit schaamte of uit knaging zijns gewetens, handelde te *Rome* niet met dien republikeinschen ijver, welken het bestuur verwachtte, want toen hij weder in den

raad der vijfhonderden was gekozen, stond men hem niet toe, er zitting te nemen. De wet van den 22 Floréal werd op hem toegepast, en men verklaarde hem verval- len van den titel van Fransch Burger, omdat hij eenen post te Rome had aangenomen. Men verbood hem zelfs, zich in Frankrijk of eenig ander gewest, door de republikein- sche wapenen bezet, op te houden. Bij de verandering die in Junij 1799 in het be- stuur voorviel, werd GAY- VERNON naar Parijs terug geroepen, waar hij tot com- missaris-generaal bij het be- stuur der Somme werd be- noemd. Zich zelve in al- les gelijk blijvende, schreef hij den 17 vendémiaire 8ste jaar, (7 October 1799) in zijne hoedanigheid van com- missaris, eenen brief aan het stedelijk bestuur van Ab- beville, waarin hij zich be- klaagde, dat men aldaar devie- ring van eene lijkdienst voor Pius VI. had toegestaan, het- welk hij de ongelooflijkste, ongerijmdste, onzedelijkste handeling en geheel strijdig noemde, met de beginselen der omwenteling; hij voegde er bij, dat Pius VI. een *goddeloos man was, waarop Rome zelf, in zijne vernede- ring, met verachting neder zag, die door alle persoonlij- ke ondeugden omringd was, en dien eene schandelijke overdaul en woelde verach- telijk gemaakt had.* GAY-

VERNON kon zich voorzeker met niet meer ongerijmdte en groover *goddeloosheid* uit- drukken. Zijne ambtgenoo- ten zelve, werden er door- geërgerd, en riepen in hun dagblad *Annales de la Re- ligion IX d. 524 b.* (*Jaarboe- ken van de Godsdienst*) uit: *Men moet bekennen, dat een afgefallen bisschop een lage schelm is.* Na den 18 bru- maire, den dag, waarop BO- NAPARTE zich van het gezag meester maakte, nam GAY- VERNON zijn ontslag. Hij begaf zich naar een land- goed nabij Limoges, waar hij zich als geheel vergeten, gedurende de regering van BONAPARTE ophield. Bij het tweede herstel van zaken, werd hij niet begrepen onder de wet tegen de konings- moorders, omdat hij de bij- gevoegde akte niet had ge- teekend, waarbij NAPOLEON, toen hij in Frankrijk terug kwam, veiligheid aan de Jakobijnen scheen te ver- leenen (zie FOUCHÉ...). Het gedrag van GAY-VERNON se- dert zijne aftreding tot aan zijnen dood, scheen onver- klaarbaar. Bijna ten zelfden tijde, dat hij grondbeginse- len koesterde, die geheel strijdig waren met de gods- dienst, was hij in de Mis tegenwoordig, ging de zie- ken op het land niet alleen opzoeken, maar bragt hun hulp toe, en schreef aan eene zijner nichten, thans geestelijke dochter bij de

Clarissen van *Limoges*, brieven vol van zalving. Toen de staat zijner gezondheid bedenkelijk werd, kwam zijn pastoor (die van *Moissanez*) hem opzoeken en noodigde hem uit te biechten: *God zal er in voorzien*, antwoordde de zieke. Toen de pastoor er bij voegde, dat, ingeval hij aan hem niet wilde biechten, hij een' anderen priester konde kiezen, antwoordde GAY-VERNON: noch aan u, noch aan een' anderen. De pastoor keerde geheel verslagen over de gevaarlijke hardnekkigheid van den zieke terug, die den 20 October 1822 in den ouderdom van 74 jaren overleed, een testament nalatende, waarbij hij verscheidene giften aan godvruchtige huizen deed, hetwelk niet min tegenstrijdig was, als zijn vroeger gehouden gedrag onbegrijpelijk was geweest. Zijn lijk werd niet naar de kerk overgebracht, en zijne bloedverwanten deden het zonder eenige plegtigheid ter aarde bestellen. Twee zijner broeders, priesters en pastoors, gelijk hij, waren evenzeer der omwenteling toegedaan; een hunner, JACOBUS, had een huwelijk aangegaan, was pastoor te *Linay* en bevond zich bij het overlijden van LEONARDUS. Deze broeders moet men niet verwarren met een' vierden, GAY, baron van VERNON, officier der genie,

aen achtenswaardig man, sedert eenige jaren overleden, die in onze staatsveranderingen geen het minste deel had genomen.

GAYOT DE PITAVAL (FRANCISCUS), werd te *Lyon* in 1673 geboren, zijn vader was raadsheer bij het landsgerecht dier stad. Hij aanvaardde de kleine kraag, die hij echter weldra weder aflegde, om het voorbeeld zijner broeders te volgen, die beide in dienst waren. Even zoo min geschikt voor den militairen als voor den geestelijken staat, deed hij zich in 1723 tot advokaat aannemen, en trad in den echt. Daar zijne welsprekendheid voor de balie niet zeer slaagde, en hij slechts eene middelmatige fortuin bezat, zoo begon hij het eene boekdeel na het andere in het licht te geven, tot aan zijnen dood in 1743 voorgevallen, na gedurende 40 jaren met aanvallen van beroerte te hebben geworsteld. Men kan op PITAVAL toepassen, hetgene, wat LA BRUYÈRE van zekere schrijvers gezegd heeft. » Er zijn, indien ik het durf zeggen, ondergeschikte geesten, die enkel schijnen gevormd te zijn, om het zaakregister of het magazijn aller voortbrengselen van andere geniën te zijn. Zij zijn letterdieven; vertalers, *Compilators*; zij denken niet, maar zij zeggen hetgene, wat

anderen gedacht hebben; en daar de keuze der denkbeelden, eene uitvinding is, zoo hebben zij dezelve slecht en onnaauwkeurig. Zij verhalen veel eer, vele dingen dan uitmuntende dingen." Dit afbeeldsel is dat van PITAVAL. Zijne werken zijn er eene geloofwaardige getuigenis van. De voornaamste derzelve zijn: 1.° *Relation etc.* (*Verhaal der Veldtogten van 1713 en 1714*), zeer slecht ontworpen, volgens de Memoriën van den maarschalk DE VILLARS. — 2.° *l'Art etc.* (*De kunst, om den geest al vermakende te versieren*), 2 dl.ⁿ in 12mo eene verzameling van kwinkslagen, eerder geschikt om den smaak te bederven, dan om het geheugen te verrijken. — 3.° *Les Causes etc.* (*De beroemde oorzaken*), 20 dl.ⁿ in 12mo, eene verzameling, die door haar doel belang verwekt, maar die door den flauwen, kruipenden, verwarden, duisteren stijl des *compilators*, door de dichtelijke en prozaïsche beuzelingen, waarmede hij dezelve als doorzaaid heeft, door de talloze uitweidingen, door de slechte keuze der bouwstoffen, door een overtollig, ijdel en plat gesnap, walgt. De Heer GARSULT heeft de 20 dl.ⁿ der *Beroemde Oorzaken*, in één deel verkort, onder dezen titel *Faits etc.* (*Hoofdzaken der beroemde en belangrijke*

oorzaken). Het vervolg van dit werk, heeft de vorm van een dagblad en eenen geregelden gang aangenomen, waarbij het oordeelkundig publiek niets gewonnen heeft.

GAZA (THEODORUS), een dier geleerde Grieken, welke na de inneming van *Konstantinopel*, de wijk naar *Italië* namen, was van *Thessalonika*. Hij vond in den kardinaal BESSARION eenen vurigen beschermer, die hem in *Kalabrië* een beneficie verschaftte. Deze Griek leerde het latijn zoo wel en zoo vaardiglijk, dat hij de schoonheden dier taal gevoelde, even als degene, die dezelve langen tijd beoefend hadden. Hij overleed te *Rome* in 1475, in den ouderdom van 80 jaren. Men zegt, dat hij eens aan SIXTUS IV. eenige zijner werken aanbiedende, die Paus hem slechts een zeer gering geschenk deed. GAZA wierp hetzelfde uit spijt in den *Tiber*, en zeide geheel in toorn ontstoken, » dat de geleerden zich de moeite niet behoeven te geven, van naar *Rome* te gaan, wijd de smaak er geheel bedorven was, en de vetste ezels er het beste graan weigerden": platte en grove smaakwoorden, die, mogten dezelve naar waarheid zijn, een zeer ongunstig denkbeeld van zijne inborst zouden geven, doch men heeft alle redenen, om

dezelve in twijfel te trekken. Er bestaat van hem: 1.° eene *Vertaling* in het latijn van de geschiedenis der diëren door ARISTOTELES. Dit is eene der eerste vertalingen, in welke men den geest van den Griekschèn wijsgeer, door de Arabieren en Scholastikers, wanstallig gemaakt, heeft kunnen erkennen. — 2.° Eene *Grieksche Spraakkunst*, in 4.º, 1540. — 3.° De *Vertaling* van de Geschiedenis der planten door THEOPHRASTUS. — 4.° Die der *Zetregels (Aphorismen)* van HIPPOCRATES. — 5.° Eene *Vertaling* in het Grieksch van den droom van SCIPIO, en van de *Verhandeling de Senectute* van CICERO enz.

GAZAINES (JOANNES ANTONIUS), kanonik van den H. BENEDICTUS van *Parijs*, te *Toulouse*, den 23 Mei 1717 geboren, heeft zamengesteld en in het licht gegeven: *Annales etc. (Jaarboeken der maatschappij van de zoogenaamde Jesuiten)*, 5 zware dl.n, in 4.º, 1764 en volgende jaren. Dit werk kwam in het licht onder den verbloemden naam van EMANUEL ROBERTUS DE PHILIBERT, *oud Kanonik der kerk van Toulouse*. Dit is eene *Verzameling* van alwat er beleedigends tegen de jesuiten is geschreven. Men beweert, dat behalve deze vijf deelen, GAZAINES er

drie andere in gereedheid had gebragt, die niet minder beleedigend waren, doch die niet in het licht zijn verschijnen. Voor het overige spaarde hij niets, om zijn lasterschrift volledig te maken. Hij ondernam, zegt men verscheidene reizen, en voornamelijk die van *Wenen*, in de hoop van zich nieuwe bijzonderheden te verschaffen, in den geest van diegene, welke hij reeds verzameld had. Men vindt echter in deze *compilatie*, eenige berigten betrekkelijk die beroemde maatschappij. De abt GAZAINES overleed den 29 Maart 1802. Ofschoon hij een appelerend Priester was, had hij echter de burgerlijke Constitutie der Geestelijkheid afgekeurd.

GAZELLY, prins van *Apamea*, en landvoogd van *Syrië* voor den sultan van *Egypte*, verzette zich in den beginne tegen de Turken; maar ziende dat TOMAN-BEY, zijn meester, door SELIM in 1517, gevangen genomen en ten dood gebragt was, riep hij de zachtmoedigheid van den overwinnaar in, en behield het bestuur van *Syrië*. Na den dood van SELIM, trachtte GAZELLY, den landvoogd van *Egypte*, GAYER-BEY, te bewegen. om de magt der Mamelukken te herstellen; maar deze deed zijne afgezanten sterven. Ondanks dit

berigt, leverde GAZELLI den Turken, onder den Pacha FERHAT, bij *Damaskus*, slag. Dapper strijdende, sneuvelde hij in 1550.

GAZET (WILLEM), kano-
nik van *Aire*, en pastoor
van *Atrecht*, zijne geboorte-
plaats, overleed in deze
laatste stad, den 25 Augustus
1612, in den ouderdom
van 58 jaren. Men heeft
van hem: 1.° *Histoire etc.*
(*Kerkelijke geschiedenis der*
Nederlanden), 1614, in 4. to
— 2.° *Vies etc.* (*Levensbe-*
schrijvingen van Heiligen),
Reims, 1613, 2 dl.n, in 8. vo;
en vele stichtelijke boeken.
Het ontbreekt den schrijver
aan eene gezondene critiek
en zijn stijl is ongekuischt.

GAZET (ALARDUS), een Be-
nediktijner van *Saint-Vaast*
te *Atrecht*, zijne geboorte-
plaats, proost van *Sint-Mi-*
chiel bij die stad, onder-
scheidde zich door zijne gods-
vrucht en zijne kunde; hij
overleed in 1626, in den ou-
derdom van 60 jaren, na
eene goede uitgave der wer-
ken van CASSIANUS, met op-
helderende aantekeningen,
in het licht te hebben ge-
geven, *Atrecht*, 1628, in
fol.; *Leipzig*, 1722, in fol.
Deze wordt het meeste op
prijs gesteld.

GAZOLA (JOZEF), een ge-
neesheer van *Verona*, al-
waar hij de Akademie de-

gli-Aletofli oprigtte, over-
leed in 1715, in den ouder-
dom van 54 jaren, heeft ee-
nige geneeskundige werken
in het licht gegeven; onder
anderen: *Il Mondo ingan-*
nato da' falsi medici, *Pe-*
rosa, 1716, in 8. vo. Hij
bekent er in, dat de zieken
even zoo dikwijls van de
geneesmiddelen als van de
ziekten sterven, en leert, om
zich van geneesmiddelen te
onthouden.

GÉBELIN (ANTONIUS COURT
DE), te *Lausane* geboren,
was lid van verscheidene
akademiën, koninklijk *Cen-*
sor, te *Parijs*, den 13 Mei
1784 overleden, heeft in het
licht gegeven: 1.° *Histoire*
etc. (*Geschiedenis van den*
oorlog der Cevennes), 1760,
niet zeer nauwkeurig, en
in eenen stijl geschreven,
welke niet die der geschie-
denis is, 3 dl.n, in 12. mo
— 2.° *Le patriote etc.* (*De*
Fransche en onpartijdige
Vaderlander), 1753, 2 dl.n,
in 12. mo; deze laatste hoe-
danigheid is bijna nooit die
van den schrijver, noch zijn
geest was kalm, noch zijne
rede standvastig genoeg, om
dezelve te verkrijgen. — 3.°
Le Monde primitif etc. (*De*
oorspronkelijke wereld ont-
leed en vergeleken met de
nieuwere wereld, in hare al-
legorische genie, en in de
allegoriën, waartoe deze ge-
nie geleidt, beschouwd),
Parijs, 1773 — 1774, 2

dl.n, in 8.vo; het werk van eenen zwakken, ligtgeloovigen en hersenschimmigen geest; een samenweefsel van willekeurige en belagchelijken vereenigingen, op eene verwarde, geheimzinnige en buitengemeen aanmatigende wijze geschreven. Wijsgeeren, die hetzelfde niet beter verstonden, dan het overige publiek, hebben het geprezen, wijl het op meer dan eene plaats, de gewijde geschiedenis, en de verkregene kennis, betrekkelijk den ouderdom en de schepping der wereld, scheen te bespotten; maar de ware wijzen hebben er een voorwerp van bespottung van gemaakt; een hunner heeft hetzelfde vergeleken met het werk van POSTEL, getiteld: *La Clef etc. (De sleutel der verborgenheden, sedert het begin der wereld.)* Een gematigde Criticus (de abt DE FONTENAY) heeft et op de volgende wijze over gesproken: » Openhartig bekennen wij, dat wij het werk van den Heer COURT DE GÉBELIN, hetwelk hem bij zekere personen zoo beroemd maakte, niet kunnen kenschetsen. Wij hebben er iets van gelezen, en zijn bij het gezigt van al die ingebeelde stelsels, die heuzelachtige gissingen, en die onnutte woorden, daar het boek vol van is, er voor terug gedeinsd. Doch wellicht is zulks onze schuld,

indien wij den geest niet mogten hebben van te bewonderen." — 5.º *Histoire etc. (Natuurlijke geschiedenis der Spraak, of Beknopte algemeene Spraakkunst)*, 1776, in 8.vo; uit de Oorspronkelijke wereld ontleend, en welke verdienste bij gevolg naar het voorgaande werk moet berekend worden. De smaak van den Heer DE GÉBELIN voor de zonderlinge en romaneske denkbeelden, was de oorszaak van zijnen dood. Het dierlijk magnetismus door een' Duitschen kwakzalver MESMER genaamd, te *Parijs* gepredikt en uitgeoefend, wond zijne verbeeldingskracht, zoodanig op, dat hij dezelve niet meer kon bedwingen. Hij magnetiseerde zich zoo wel, dat hij op twee schreden afstands van de plaats, waar hij zijne nieuwe kunst uitoefende, verstijfd nederviel. Kort voor zijnen dood had hij hevige geschillen gehad, met eenen zekeren CAILHAVA, over het voorzitterschap in een wetenschappelijk kranseje, *Musée de la rue Dauphine* genaamd, en besteedde hij, om zich in deze ingebeelde waardigheid te handhaven meer dan 15,000 livres, hetwelk niet weinig toebragt, om de zonder schulden te vergrooten, welke hij bij zijnen dood naliet. Men heeft het volgende grafschrift voor hem vervaardigd:

Ci-git ce pauvre GÉBERLIN,
 Qui parlait grec, hébreu, latin,
 Admirez tous son héroïsme:
 Il fut martyr du magnétisme.

De graaf van ALBON, heeft zijn lijk doen opdelfen, ten einde hem een praalgraf in zijnen tuin opterigten

GEBER (JOANNES), een beroemde Arabische *alchemist*, wiens ware naam is' ARON MOUSSAH DJAFAR AL SOFI, was van *Haurau* in *Mesopotamië*, en leefde, volgens ABOU LFEDA, in de 8.e eeuw. Men heeft van hem verscheidene werken, waarin men vele scheikundige proeven, en zelfs diegene aantreft, welke men thans voor nieuw doet doorgaan. De beroemde BOERHAVE spreekt in zijne scheikundige instellingen met achting over dezelve. De Abt LENGLET DU FRESNOY heeft in het eerste deel zijner *Philosophie hermétique* al datgene verzameld, wat over den persoon en de werken van dezen scheikundige kon gezegd worden. De gene, die beweren, dat GEBER het eerst aan de nasporing van een *algemeen middel* gewerkt heeft, gronden zich, op zekere uitdrukkingen, welke men in zijne Schriften aantreft. Hiertoe behoort deze: *Het goud, aldus toebereid, geneest de metaalschheid aller ziekten.* Maar het schijnt, dat deze woorden in eenen raadselachtigen en belagchelijk ge-

heimzinnigen zin moeten genomen worden, zoodanig, als de toenmalige scheikundigen in hunne lessen steeds aan den dag legden, en dat het hier te doen is, om de geringste metalen *melaatsche* genaamd, in goud te veranderen. Men kan verscheidene hunner geliefkoosde spreuken, en onverstanebare geschriften vinden in de *Mundus subterraneus* van Pater KIRCHER, 2.^e dl. blz. 292. De *Verhandelingen* van GEBER werden te Dantzig, in 1682, in 8.vo gedrukt. Zijne stipwaarzeggerij (*Geomancie*), in het Italiaansch, zag te Venetië, in 1552, in 8.vo met platen het licht. Zijne werken, ofschoon ontsierd, door de hersenschimmen der *alchimie* en andere vooroordeelen, bevatten verscheidene andere nuttige en belangrijke zaken, over de natuur, de zuivering, de smelting, de buigzaamheid der metalen, en over de zouten en sterke wateren.

GEBHARD, uit een beroemd Zwabisch huis, was Aartsbisschop van *Salzburg*, en werd in 1061 met die waardigheid bekleed. Hij verdedigde bestendiglijk de partij van Paus GREGORIUS VII. tegen keizer HENDRIK IV., en uit aanmerking dier dienst werd hij door Z. H. vercheerd met den titel van geboren legaat in geheel

Duitschland; hij werd vervolgens door den keizer verbannen, en overleed in 1091, op het kasteel *Wers-ten*, door hem gebouwd.

GEBHARD (JANUS), een geleerde kenner der oude schrijvers, werd te *Schwartzhofen*, bij *Neuburg*, in den *Opperpalts*, in 1592, geboren. Na een groot gedeelte van *Duitschland* en *Zweden*, ter najaging van eenen post, doorkruist te hebben, verkreeg hij eindelijk te *Groningen* eenen leerstoel voor de geschiedenis en Grieksche taal. Hij overleed den 3 October 1632. Er bestaan van hem: 1.° *Aanteekeningen* op CATULLUS, TIBULLUS en PROPERTIUS, *Hanau*, in 8.vo — 2.° *Eene Uitgave* van CORNELIUS NEPOS, met eene tijdrekenkunde en aanteekeningen, *Amsterdam*, 1662, in 12.mo — 3.° *CICERO*, *QUINTILIANUS*, *RUFINUS* enz. verbeterd, volgens de handschriften der paltsgrafelijke bibliotheek, *Hanau* 1615, in 4.to — 4.° *Gedichten*, *Groningen*, 1618, in 12.mo, zeer op prijs gesteld. Zijn *Leven*, door ANDREAS GEBHARDT, zijnen broeder, beschreven, is te *Groningen*, in 1633, in 4.to gedrukt.

GEDALIAH, een beroemde rabbijn, in 1448 overleden, heeft eene aaneenschakeling van *Overleveringen* geschre-

ven, van ADAM tot het jaar 761 der *Christelijke tijdrekening*, in 2 dl.ⁿ, en een 3.^e, waarin hij over de schepping der wereld handelt, *Venetie*, 1587, in 4.to Nog bestaan er van hem eenige andere schriften.

* GEDDES (ALEXANDER), een Schot en Catholijk Priester werd in 1737, te *Ruthwen* in het graafschap *Bamff* geboren. Na zijne eerste studiën in zijn vaderland volbragt te hebben, kwam hij in 1758 te *Parijs* in het Collegie der Schotten, volbragt zijne godgeleerde *Cur-sus* in de scholen van *Navarre*, en nam in de *Sorbonne* lessen in het Hebreuwsch van den abt LADVOCAT. Deze studiën vereenigde hij met andere. Hij beoefende de letteren en Latijnsche dichtkunde, en leerde verscheidene levende talen, zoo als het Fransch, het Italiaansch, het Spaansch en het Hoogduitsch. In 1764 keerde hij naar zijn vaderland terug, en werd te *Dundee* tot priester gezalfd. Kort daarna nam de graaf van TRAQUAIRE, een Catholijk Heer, hem tot kappellaan aan, welken post hij liet varen, om naar *Parijs* terug te keeren, alwaar hij eenigen tijd doorbragt, na verloop van welken, hij in *Schotland* terugkwam. In 1769 werd hij aan de Congregatie van *Auchinhatrig*

in het graafschap *Bamff* voorgesteld. Hij wikkeldde zich aldaar onvoorzigtiglijk in gezelschappen, in welke men ligtzinniglijk, over godsdienstige onderwerpen sprak, en alwaar men zich boeterijen over verscheidene godvruchtige gebruiken van het Catholicismus veroorloofde. In plaats van er ongenoegen over aan den dag te leggen, en dezelve te verbieden, zoo als zijn staat hem daartoe verplichtte, of ten minste zich van die gevaarlijke gezelschappen te verwijderen, nam hij den toon derzelve aan, en openbaarde zulks zelfs in zijne redevoeringen. Sommige geloovigen werden er door geergerd; de geestelijke overheden er van onderrigt zijnde, waarschouwde de Heer HAY, zijn Bisschop, hem daarover op eene Christelijke wijze. De ijdelheid van GEBDES werd daardoor beleedigd, hij nam de les kwalijk op. De ontevredenheid, welke hij daarover had, en verwarringen in zijne huisselijke zaken, bewogen hem, om zijne Congregatie te verlaten, ten einde zich naar *Londen* te begeven, alwaar hij zich verbeeldde van zijne talenten partij te kunnen trekken, en, alwaar hij in staat zou zijn, om een werk over de heilige Schrift, waartoe hij reeds sedert lang het denkbeeld had opgevat, ten uitvoer te kunnen brengen. Hij

oefende er echter gedurende eenigen tijd, de priesterlijke bedieningen in Catholijke kapellen uit, maar eindigde dezelve geheel en al in 1782. Hij gaf alstoen eenige letterkundige werken in het licht, die vrij wel onthaald werden, en desniettegenstaande bragt hij de bouwstoffen tot eene *Bijbelvertaling* in gereedheid. Hij gaf er in 1786, het *Prospectus* van in het licht, en in twee in 1787 geschrevene brieven, den eenen aan den Bisschop van *Lowth*, den anderen aan doctor PRIESTLEY, stelde hij vast en bewees dat de godheid van JESUS CHRISTUS een grondslag van het Christendom is. Toen in 1788 een gedeelte van zijn werk gereed was, opende hij voor zijnen Bijbel eene inteekening, die niet dan langzaam voltallig werd, en niet zeer talrijk was: onder de inteekenaars waren de protestanten het talrijkste. In 1792 kwam het eerste deel dier vertaling in het licht; het bevatte de *Boeken van Mozes en Jozue*. Zoodra hetzelfde bekend geraakte, ontstond er tegen het boek en den schrijver een algemeene opstand. De Bisschoppen van *Rama*, *Acanthos* en *Centuria*, Apostolische Vikarissen in *Engeland* meenden de geloovigen tegen de gevaren dezer vertaling te moeten waarschouwen, en verboden het gebruik der-

zelve. Een hunner, Doctor DOUGLAS, Apostolisch Vikaris te Londen, beval aan GEDDES, van zich te herroepen, hem verklarende, dat hij niet kon in gebreke blijven van, indien hij zich niet onderwierp, de *suspensie* tegen hem uit te spreken. GEDDES antwoordde hem met verachting, dat hij zich over zijne Censuren niet bekommerde en in een *Adres aan het publiek* voerde hij dezelfde taal. Zijn tweede deel kwam in 1797 in het licht. Hetzelve bevat het overige der Geschiedkundige boeken. De schrijver is er nog stouter in; hij bestrijdt er de volkomene ingeving der H. Schrift in, hekelt de gewijde schrijvers in hetzelve, legt hun te laste van daadzaken aan te halen, die met de rede strijden, en ondermijnt hun gezag. Zulke vreemde voorstellingen mishagden zelfs aan de Protestanten. Deze moeilijke en verlengde worsteling, waarin de eigenliefde van GEDDES, die daarenboven zeer prikkelbaar was, veel te lijden had, had invloed op zijne gezondheid, die ongevoeliglijk ondermijnd werd. Het verlies, hetwelk hij onderging van Lord PETRE, zijnen voorname beschermer, vermeerderde zijn verdriet. Hij leed gedurende eenigen tijd, en bezweek eindelijk onder

buitengemeene folteringen den 26 Februarij 1802. Sommigen hebben hem van ongehoof beschuldigd. Er straalt in zijn gedrag niets bepaalds genoeg door, om deze beschuldiging aan te nemen; maar men kan hem niet vrijpleiten, van al te laatdunkend te zijn geweest, van zich al te vrij over verschillende punten van ons geloof te hebben uitgedrukt, van al te veel trotschheid in zijne betrekkingen met zijne overheden, en eene onverdragelijke hardnekkigheid in het verdedigen zijner denkbeelden aan den dag te hebben gelegd. De Heer DOUGLAS verbood van openlijk de mis voor hem op te dragen, ongetwijfeld uit hoofde der ergernis, welke hij had gegeven. Om tot een vervolg op de Bijbelvertaling te dienen, heeft men die der Psalmen, tot den 118.^e Psalm in het licht gegeven. Men kan aan GEDDES, geene uitgebreide kunde, letter- en bijbelkundige kennis betwisten. Behalve zijne onvolledig geblevene Bijbelvertaling, heeft hij nagelaten: 1.º *Select Satyres of HORACE*, Londen, 1779, in 4.to, dit is eene keuze der hekeldichten van HORATIUS, welke hij in Engelsche verzen overgebracht, en, zegt men, grootendeels naar de zeden van den tijd geplooid heeft. — 2.º *Carmen secu-*

lare pro Gallica gente tyrannidi aristocraticæ erepta, 1792, in 4.to — 3.º Het eerste boek van den *Illias*, letterlijk in Engelsche verzen overgebracht. Dit was eene proeve, die niet slaagde, en welke hij niet vervolgde. — 4.º *De duivels-advokaat*, 1790, een hekelschrift. — 5.º *Carmina Secularia tria, pro tribus celeberrimis libertatis Gallicæ, epochis*, 1793, in 4.vo — 6.º *De slag van B.* (BANGOR) *of de zegepraal der Kerk*, een kluchtig heldendicht, in het Engelsch, 1797, in 8.vo — 7.º *Bardomachia, poema macaronico latinum*, 1800, in 4.vo — 8.º Onderscheidene *Stukken* in tijdschriften. — 9.º Twee *Latijnsche Treurzangen*, op zijn bed vervaardigd, gedurende de ziekte, aan welke hij overleed, het eene op den dood van Lord PETRE, het andere *ad umbram GILBERTI WAKEFIELD* enz. Hij scheen in dit laatste een voorgevoel van zijne aanstaande ontbinding te hebben.

GEDEON, zoon van JOAS, uit het geslacht van MANASSAS, en 5.^e regter van Israëel, in het jaar 1245 vóór J. C., werd door den engel des Heeren verkozen, om den bevrijder van Israëel te zijn. GEDEON, die buitengemeen ootmoedig was, en daarenboven dezen Engel voor een mensch aanzag, wilde won-

deren zien, om aan de waarheid dezer zending te gelooven. Daar hij eene jonge geit had doen koken, om dezelve te offeren, zeide hem de engel, vleesch van dezelve, en ongedeesemd brood in een mandje, en het sap in eenen pot te doen, beide onder eenen boom te brengen, en het sap over het vleesch uittestorten, hetwelk hij op eenen steen moest leggen. De engel raakte den steen met eene roede aan, en oogenblikkelijk kwam er een vuur uit te voorschijn, dat en het vleesch en het brood verteerde. Daar GEDEON des avonds het vlies had uitgespreid, vond hij hetzelfde den volgenden dag geheel door den dauw bevochtigd, zonder zulks op den grond in den omtrek te ontwaren. Den daaropvolgenden dag had het tegenovergestelde plaats: de grond was bevochtigd, het vlies was zulks niet. GEDEON begon zijne zending met bij nacht het altaar van BAAL aftebreken. Hij liet vervolgens op de trompet blazen, en zag in korten tijd een leger van 32,000 man rondom zich verzameld, welke hij tot 300 verminderde, die hij enkel met eene kruik, eene in die kruik verborgene lamp, met eenen ramshoorn of eene trompet wappende. GEDEON trok gedurende den nacht met de 300 manschappen voorwaarts, die

bevel hadden, om alle gezamenlijk hunne potten te breken. Nadat het bevel van pas ten uitvoer werd gebracht, dachten de vijanden een groot leger te bestrijden te hebben. Zij wendden hunne wapens tegen elkander; en degene, welke aan deze slagting ontsnapten, werden door de overwinnaars in de pan gehakt. GEDEON achtervolgde hen, doodde eigenhandig ZEBEE en SALMANA, en verloste de aarde van die woeste mannen (Zie JOZUÉ).” Om zich eindelijk, zegt een nieuwere schrijver, niet te vergissen, omtrent den waren bewerker dezer overwinning, zoo waren deze ter bevrijding van Gods volk verkozene mannen noch de rijkste, noch door hunne talenten en ondervinding de aanzienlijkste. Men gebruikt noch den moed der strijders, noch de kracht der wapenen. Alom verschijnt God alleen, of indien hij eenige middelen in het werk stelt, zijn dezelve zoo zwak, zoo verachtelijk door zich zelve, dat men genoopt wordt te erkennen, dat het God is, die handelt. Indien de overwinning langs gewone wegen was behaald, zou men de oogen op de menschen hebben laten vallen, en God vergetende, welken men niet zag, zou men aan dezelve den geheelen roem van den goeden uitslag heb-

ben toegeschreven. Daar integendeel de wijze, waarop bij dit volk alles geleid is, geene reden tot dubbelzinnige verklaringen overlaat en men verplicht is er den vinger Gods in te erkennen.” De Israëlitzen wilden aan GEDEON de kroon geven, en hem tot koning uitroepen, zelfs aan zijne nakomelingschap de troonsopvolging aanbiedende; maar hij wees zulks van de hand. » Neen, zeide hij, ik zal niet over u heerschen, noch ik, noch mijne kinderen; de Heer zal uw koning zijn.” Hij ging met vele wijsheid en regtvaardigheid voort als regter te regeren, en overleed hoog bejaard in het jaar 1239 vóór J. C., van onderscheidene vrouwen, 70 kinderen nalatende, behalve ALBIMELECH, zijnen natuurlijken zoon, en die al de overige doodde.

GENICUS (SIMON), doctor in de Godgeleerdheid, en predikant te *Maagdeburg*, heeft op eene ernstige wijze de paradoxen verhandeling, tegen de vrouwen, aan ACIDALIUS toegeschreven, beantwoord. Deze laatste beweerde, dat de vrouwen niet tot het menschelijk geslacht behoorden. Het *Defensio sexus muliebris* van GENICUS, is voor de eerste maal in 1593 gedrukt, en is met het werk zijner tegenpartij, 's *Gravenhage*, 1642, in 12.mo ge-

zamenlijk uitgegeven.

† **GEBIKE (FREDERIK)**, doctor der godgeleerdheid bij de Protestanten, lid der akademie van wetenschappen te *Berlijn*, en bestuurder van het *Gymnasium* aldaar, werd in 1754, te *Boberow*, een dorp bij *Lenzen*, in het markgraafschap *Brandenburg* geboren, en vormde zich langzamerhand tot eenen der meest geruchtmakende schoolmannen van *Duitschland*. Hij was de schepper van nieuwe leerwijzen, en legde zijne wijsgeerige kennis aan den dag, door zijne uitgave van **PHILOCTETES** van **SOPHOCLES**, van eenige gesprekken van **PLATO**, en zijne vertaling der *Triomfzangen* van **PINDARUS**. Zijne Pedagogische schriften, leesboeken en Chrestomathien getuigen van de onvermoeide werkzaamheid van dezen geleerde, die in 1803 overleed.

GEDOYN (NICOLAAS), te *Orleans*, in 1667 uit eene adellijke familie geboren, was gedurende tien jaren Jesuit. Met de bevalligheden van een geestig man in de wereld teruggekeerd, behaagde hij er welligt al te zeer. Men heeft beweerd, dat de beroemde **NINON DE LENCLOS** hem smoorlijk beminde, en in den ouderdom van 80 jaren daarin tot de uiterste zwakheden verviel; doch deze bijzonderheid is niet zeer

waarschijnlijk. Hij verkreeg in 1701 een kanonikaat der *Chapelle-Sainte*, werd in 1711 als lid der akademie van schoone letteren, in 1719 bij de Fransche akademie aangenomen, en in 1732 tot de abdij onze Lieve Vrouw van *Baugency* benoemd. Hij overleed op het kasteel, van *Font-Portuis*, bij zijne abdij, in 1744. Zijne voornaamste werken zijn: 1° *Eene Vertaling* van **QUINTILIANUS** in 4.to, en in 4 dl.ⁿ, in 12.mo Dit is geene angstvallige en letterlijke vertaling, de abt **GEDOYN** heeft het oorspronkelijke behandeld, met de vrijmoedigheid van eenen meester, en wel van eenen meester, die zich al te veel vrijheid veroorlooft. — 2° *Eene Vertaling* van **PAUSANIAS**, 2 dl.ⁿ in 4.to nauwkeurig, getrouw, sierlijk, en met geleerde aanteekeeningen versierd. — 3° *Œuvres etc. (Mengelwerken)*, Parijs, 1745, in 12.mo Dit is eene verzameling van kleine verhandelingen, over zeden en letterkundige onderwerpen, in het algemeen nuttig, sierlijk, doch zonder schranderheid geschreven. — 4° *Verscheidene belangrijke Verhandelingen*, in handschrift; deze zijn een onderzoek, van het verloren Paradijs van **MILTON**. Een al te gestreng onderzoek, waarin soms luimen, of vooringenomenheid doorstralen, doch waarin ook zeer redelij-

ke aanmerkingen voorkomen.

† GEERTRUID van Saksen, dochter van HERMAN, hertog van Saksen, en echtgenoot van FLORIS I., graaf van Holland, die bij zijnen verraderlijken moord, in 1061, door HERMAN, graaf van *Kuik*, te *Neder-Hemert*, aan hem gepleegd, bij haar naliet twee minderjarige dochters BERTHA en MAGTELD, en eenen onmondigen zoon DIRK V. Uit staatkunde zag GEERTRUID zich genoodzaakt, een tweede huwelijk aan te gaan, met ROBERT, bijgenaamd *de Vries*, zoon des Vlaamschen graafs. Nadat deze, als voogd van den minderjarigen graaf, den trotschen en woelzieken WILLEM I., bisschop van *Utrecht*, die zich zelfs tegen het hoofd der kerk durfde verzetten, beteugeld had, en te *Oudenaarden* als graaf van *Holland* was aangenomen, werd hij bij *Leijden*, door GODFRIED den *Bullenaar*, hertog van *Neder-Lotharingen*, dermate geslagen, dat hij met zijne gemalin en hare kinderen het land ruimen en de wijk naar *Vlaanderen* nemen moest. GEERTRUID overleed aldaar in 1075 te *Veurne*, nalatende uit haar tweede huwelijk vier zonen en eene dochter, welke laatste met PHILIPPUS I., koning van *Frankrijk* is gehuwd geweest.

GEERTRUIDA (Heilige) of

GERTRUDIS, te *Landen* in de provincie *Luit* in 626 geboren, was de dochter van PRYPYN van *Landen*, groot Hofmeester, en staatsdienaar der koningen van *Austrasië*, en van ITTA. In 647 werd zij abdis van *Nivelles*, en overleed reeds den 17 Maart 659. Haar Leven is beschreven, door een gelijktijdig schrijver, ooggetuige, der door hem aangehaalde daadzaken. Men zie de *Acta Sanctorum belgi*, 3 dl. blz. 146 — 149. [Door haar meent men, werd in het land van *Strijën*, eene kapel gesticht, naar alle waarschijnlijkheid, ter plaats, daar thans *Geertruidentberg* gelegen is. Men heeft hier te lande, na haren dood, te harer eere, op gastmalen en bij andere gelegenheden, eenen goeden teug gedronken, bekend onder den naam van *St. Geerteminne*, zoo als graaf FLORIS V. (zie dat artikel) zijnen verrader GIJSBRECHT VAN AMSTEL toebragt.]

GEERTRUIDA of GERTRUDIS (Heilige), van *Eisleben* in *Saksen*, abdis van het klooster van *Rodard*, daarna van *Etpedian*, van de orde van den H. BENEDICTUS, overleed in 1335, na hare tijdgenooten door hare deugden en hare schriften te hebben gesticht. Het boek harer *Openbaringen* is verscheidene malen gedrukt. De heilige GEERTRUIDA schilderde

in hetzelfde, het ware beeld van hare ziel af. Het is het verhaal harer vertrouwelikheden met God en der vervoeringen harer liefde. Dit werk is na die van de H. THERESIA, welligt het meeste geschikt, om de godsvrucht in de zielen te voeden. Men onderscheidt de uitgaven door LANSPERGIUS, een' Karthuizer in 1559 overleden, en door den beroemden BLOSIUS, abt van *Liessies* in het licht gegeven. Dom CANTELEU heeft er eene uitgave van geleverd, *Parijs*, 1662 in 8.vo onder den titel van *Insinuationes divinæ pietatis* enz.

en aan dom MEGE heeft men eene andere te danken, getiteld: *Sanctæ GERTRUDIS V. et Abbatissæ ord. S. BENEDICTI insinuationum divinæ pietatis exercitia*, *Parijs*, 1664, in 12.mo Nog heeft men van dezen laatste eene Vertaling in het Fransch van het *Leven* en de *Openbaringen der heilige GEERTRUIDA*, *Parijs*, 1671, in 8.vo — Wat de heilige GEERTRUIDA betreft, die in *Frankenland* bijzonder vereerd wordt, zoo is het waarschijnlijk, dat deze dezelfde is, als die van *Nivelles*.

EINDE VAN HET TIENDE DEEL.